

فَتْحُ الْمَجِيدِ
شَرْحُ كِتَابِ التَّوْحِيدِ

KİTÂBU'T-TEVHÎD
FETHU'L-MECÎD
ŞERHİ

Şeyh Abdurrahman b. Hasen

İÇİNDEKİLER

Hutbetul Hacc.....	5
Şeyh Muhammed b. Abdulvehhab'ın Hayatı.....	7
Şeyh Abdurrahmân b. Hasen'in Hayatı.....	9
Muellifin Mukaddimesi.....	13
1. Kitabu-t Tevhid.....	17
2. Tevhidin Fazileti ve Günahlara Kefaret Olması.....	47
3. Tevhidi Gerçekleştiren Kimse Hesapsızca Cennete Girer.....	75
4. Şirkten Endişe Etmek.....	90
5. La ilahe illallah Şehadetine Davet Etmek.....	99
6. Tevhidin ve "Lailaheillallah" Şehadetinin Tefsiri.....	118
7. Belayı Kaldırmak veya Savmak Amacıyla Halka, İp Takmak Şirkidir.....	135
8. Rukyeler ve Temimeler Hakkında Gelenler.....	144
9. Ağaç, Taş vb. Şeylerle Teberrükte Bulunmak.....	156
10. Allah-u Teâla'dan Başkasına Kurban Kesmek.....	167
11. Allah-u Teâla'dan Başkası İçin Kurban Kesilen Yerde Allah İçin Kurban Kesilmez.....	179
12. Allah-u Teâla'dan Başkasına Adak Adamak Şirkidir.....	186
13. Allah-u Teâla'dan Başkasına Sığınmak Şirkidir.....	192
14. Allah'tan Başkasından Yardım Dilemek ve O'ndan Başkasına Duâ Etmek Şirkidir.....	197
15. (A'râf, 191-192) Ayetinin Tefsiri.....	217
16. (Sebe, 23) Ayetinin Tefsiri.....	232
17. Şefaât.....	243
18. (Kasas, 56) Ayetinin Tefsiri.....	253

19. Âdemoğlunun Küfrünün ve Dinlerini Terk Etmelerinin Sebebinin Sâlihler Hakkında Aşırıya Gitmeleri Olduğuna Dâir Gelenler.....	261
20. Sâlih Bir Zâtın Kabrinin Yanında Allah'a İbâdet Eden Kimse Hakkında Ağır İfâdeler Kullanıldığına Göre Ona İbâdet Eden Kimse Hakkında Ne Düşünülür Bâbı.....	274
21. Sâlihlerin Kabirleri Hakkında Aşırıya Gitmenin Onları Allah'tan Başka İbâdet Edilen Birer Put Hâline Getireceği Hakkında Gelenler Bâbı.....	293
22. Mustafâ (sallallahu aleyhi ve sellem)'in Tevhîdi Koruma Altına Alıp Şirke Götüren Bütün Yolları Kapatması Hakkında Gelenler Bâbı.....	307
23. Bu Ümmetten Bâzı Kimselerin Putlara İbâdet Edeceği Hakkında Gelenler.....	319
24. Sihir Hakkında Gelenler.....	340
25. Bâzı Sihir Çeşitlerinin Beyânı.....	351
26. Kâhinler ve Benzerleri Hakkında.....	360
27. Nuşra Hakkında Gelenler.....	370
28. Uğursuzluk Hakkında Gelenler.....	375
29. Münecimlik Hakkında Gelenler.....	391
30. Yıldızlardan Yağmur Ummak Hakkında.....	399
31. (Bakara, 165) Ayetinin Tefsiri.....	414
32. (Âli İmrân, 175) Ayetinin Tefsiri.....	431
33. (Mâide, 23) Ayetinin Tefsiri.....	443
34. (A'râf, 99) Ayetinin Tefsiri.....	452
35. Allah'ın Takdîrine Sabretmek Allah'a İmandandır.....	458
36. Riyâ Hakkında.....	468

37. İnsanın Ameli İle Dünyayı Arzulaması Şirkten dir.....	475
38. Allah'ın Helal Kıldıklarını Haram, Haram Kıldıklarını da Helal Kılmaları Hususunda Âlimlere ve Yöneticilere İtaat Eden Kimse Onları Allah'tan Gayrı Rabler Edinmiş Olur.....	489
39. (Nisâ, 60) Ayetinin Tefsiri.....	501
40. İsim ve Sıfatlardan Herhangi Birini İnkâr Eden Kimse.....	516
41. (Nahl, 83) Ayetinin Tefsiri.....	526
42. (Bakara, 22) Ayetinin Tefsiri.....	530
43. Allah Adına Yemin Edildiği Zaman İkna Olmayan Kimse Hakkında.....	541
44. Allah ve Sen Dilersen Demek.....	543
45. Dehr'e Söven Kimse Allah'a Eziyet Vermiştir.....	549
46. Kadılar Kadısı Gibi İsimlerle İsimlenmek.....	554
47. Allah Teâla'nın İsimlerine Hürmet Etmek ve Bundan Dolayı İsim Değiştirmek.....	558
48. İçerisinde Allah'ın Kuran'ın ya da Rasulün Zikrinin Geçtiği Bir Şey İle Alay Eden Kimse.....	562
49. (Fussilet, 50) Ayetinin Tefsiri.....	568
50. (A'raf, 190) Ayetinin Tefsiri.....	577
51. (A'râf, 180) Ayetinin Tefsiri.....	584
52. Allah'a Selam Olsun Denilmez.....	590
53. "Allah'ım Dilersen Beni Bağışla" Sözü Hakkında.....	594
54. Kişi Abdî/Kölem ve Emetî/Cariyem Dememelidir.....	597
55. Allah'ın Adıyla İsteyen Eli Boş Çevrilmez.....	599
56. Allah'ın Vechi İle Ancak Cennet İstenir.....	603

57. Lev/Eğer Hakkında Gelenler.....	606
58. Rüzgâra Sövmekten Nehiy.....	615
59. (Âli İmrân, 154) Ayetinin Tefsiri.....	617
60. Kaderi İnkâr Edenler Hakkında Gelenler.....	630
61. Sûret Yapanlar Hakkında Gelenler.....	639
62. Çokça Yemin Etmek Hakkında.....	652
63. Allah'ın Zimmeti ve Nebisinin Zimmeti Hakkında.....	660
64. Allah Hakkında Yemin Etmek Hakkında.....	668
65. Allah, Yarattıkları Katında Şefaatçi Kılınmaz.....	671
66. Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in Tevhidin Sınırlarını Koruması Ve Şirke Giden Yolları Kapatması Hakkında.....	676
67. (Zümer, 67) Ayetinin Tefsiri.....	681

HUTBETU-L HÂCE

Hamd, ezelden ebede dek yalnızca Allah'a özgüdür. O'nu över ve O'ndan Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'ı, O'nun ehli beytini ve sahabilerini rahmetiyle kuşatmasını dileriz. Allah (*Subhanehu ve Teala*) şöyle buyurmaktadır:

“Ey iman edenler! Allah'tan sakınılması gerektiği gibi sakının. Sizler, kesinlikle müslüman olarak ölün.” (Ali İmran, 102)

“Ey insanlar! Sizi tek bir nefisten yaratan, ondan eşini var eden ve o ikisinden birçok erkekler ve kadınlar vücuda getirip (dünyanın dört bir tarafına) yayan Rabbinizden (emir ve nehiyelerine riayetsizlikten) sakının. Adını anarak birbirinizden dilekler dilediğiniz Allah'tan ve sıla-i rahmi kesmekten korkun. Hiç şüphesiz ki O, sizin üzerinize Rakîb'tir. (Nisa, 1)

“Ey iman edenler! Allah'tan (emir ve nehiyelerine riayetsizlikten) sakının ve doğru olan sözü söyleyin ki Allah, yaptığınız amelleri kabul etsin ve günahlarınızı affetsin. Allah ve Resulüne itaat eden, elbette ki bütün büyük emel ve beklentilerini elde etmiştir.” (Ahzab, 71)

Bütün hitap ve kitapların başında ifade edilmesi sünnet olan “hamd ve salât” fasılasını ifa ettikten sonra...

En doğru söz, Allah'ın keliması ve en müstakim yol, Muhammed (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in rehberlik ettiği yoldur. Yoldan saptıran en şerli şeyler, dinde sonradan çıkartılan şeylerdir. (Din adına başlı başına bir ibadet olması amacıyla) dinde sonradan çıkartılan her şey bidattir. Her bidat sapkınlıktır. Ve hiç şüphesiz ki, her sapkınlık azaba müstahaktır.

Şeyh Muhammed b. Abdulvehhab'ın Hayatı

Şeyhin asıl adı Muhammed b. Abdulvahhab b. Süleyman b. Ali et-Temimi el-Hanbeli'dir. Hicri 1115, miladi 1703 yılında Riyad şehrinin kuzeyinde bulunan Uyeyne beldesinde doğdu. Babası Abdulvehhab b. Süleyman Hanbelî âlimlerinden olup aynı zamanda yaşadığı bölgenin kadısı konumunda idi. Kur'an ve temel ilimler konusunda ilk eğitimini babasından aldı ve 10 yaşına gelmeden Kur'an'ı Kerim'i ezberledi. Babasından Hanbeli fıkhı, tefsir ve hadis ilimleri üzerine dersler aldı. Babası ve dedesinden Hanbelî fikhını İmam Ahmed'e ulaşan senedleriyle birlikte öğrendi.

Hacca gitti sonra Medine'yi ziyaret etti. Orada şeyh Abdullah b. İbrahim'den ve Muhammed Hayyat es-Sindî'den ilim tahsil etti. Basra ve Şam'ı ziyaret etti ve oradaki büyük âlimlerden de ilim tahsil etti. İlimde derinleştiği, ilmi konuları münazara ve müzakere ettiği, Tevhid'e ve Sünnet'e sınıksız sarılmaya davete başladığı yer de Basra olmuştur. O hiçbir kınayıcının kınamasından korkmadan davetine başladığında şirk ve bidat ehli olan kimseler bundan rahatsız oldular ve onu türlü eziyetlere maruz bıraktılar. Bu sebepten dolayı şeyh, Basra'dan ayrılmak zorunda kaldı.

Daha sonra İhsa'ya, oradan sonra da babasının beldesi olan Hurey-mila'ya geldi ve davetine devam etti. Belli bir süre sonra daveti iyice yayılmaya başladı. Necd bölgesi denilen ve çoğunlukla bedevilerin yaşadığı bu bölgede yolkesicilik, yağmacılık ve gasp oldukça yaygındı. Şeyh'in ikazları doğrultusunda Allah (*Subhanehu ve Teala*)'nın hudutları uygulanmaya başlayınca bu kimseler rahatsız oldu ve emirleri de yanlarına alarak şeyhin üzerinde baskı kurdular. Bu baskılar sonucunda şeyh bu bölgeyi de terk etmek zorunda kaldı. Daha sonra Uyeyne'ye yerleşti orada da aynı şeylerle karşılaşınca Dır'ıyye denilen bölgeye yerleşti ve vefatına kadar orada davetine devam etti.

Birçok eziyete maruz kaldıktan sonra Allah (*Subhanehu ve Teala*)'nın yardımını geldi, müceddid ve ıslahatçı diye anılmaya başlandı. Şeyh (Allah ona geniş bir rahmet ile merhamet etsin ve cennetine koysun) hicri 1206 yılının

Zilkade ayında arkasında bu salih ameli bırakarak Rabbine intikal etti. Şeyh'in eserlerinden bazıları şunlardır:

Kitabu't Tevhid,

Mesailu'l Cahiliyye¹

Muhtasaru Siretir Rasul²

Muhtasar Zadul Mead³

Fadlu'l İslam,

Usulu'l İman,

Adabu'l Meşyi İla's Salât⁴

El-Kebair⁵

Mufidu'l Mustefid⁶

* Keşfu's Şubuhât (Şüphelerin Giderilmesi),

* El-Usulus Selase (Üç Temel Esas),

* El-Kavaidu'l Erbea (Dört Kaide),

* Manau't Tağut (Tağutun Manası)

* Er-Risaletu'l Mufide (Faydalı Risale)⁷

Şeyhe ait daha pekçok eser bulunmaktadır. Bu eserlere "Ed-Dureru's Seniyye" adlı külliyattan ulaşmak mümkündür.

¹ Yayınevimiz tarafından "Cahiliye Toplumunun Özellikleri" ismiyle yayınlanmıştır.

² Yayınevimiz tarafından tercüme edilmiş ve çok yakında yayınlanacaktır inşaAllah.

³ Yayınevimiz tarafından tercüme edilmiş ve yayınlanmıştır.

⁴ Yayınevimiz tarafından tercüme edilmiş ve yayınlanmıştır.

⁵ Yayınevimiz tarafından tercüme edilmiş ve yayınlanmıştır.

⁶ Yayınevimiz tarafından tercüme edilmiş ve yayınlanmıştır.

⁷ Başında * işareti olan risaleler ve tevhide dair daha birçok risale yayınevimiz tarafından yayınlanan Tevhid Risaleleri 1-2-3 adlı eserlerde mevcuttur.

Şeyh Abdurrahmân b. Hasen'in Hayatı

Tam adı Abdurrahmân b. Hasen b. Muhammed b. Abdulvehhâb b. Süleymân b. Alî b. Muhammed b. Ahmed b. Râşid b. Bureyd b. Muhammed b. Bureyd b. Müşerref et-Temîmî'dir.

Şeyh Abdurrahmân b. Hasen hicrî 1197 yılında Dir'iyye'de dünyaya geldi. O asîl evde şerefî ve ilmin içerisinde büyüdü. Dedesi Muhammed b. Abdulvehhâb, amcaları ve Necd bölgesindeki diğer büyük âlimler onunla ilgilendi. Dedesine "Kitâbu't Tevhîd"i başından sîhir ile ilgili baplara kadar okudu. "Âdâbu'l Meşyi ile's Salât"ı da baştan sona kadar ona okudu. Birçok mecliste onu dinledi: Amcası ve hocası Abdullah b. Muhammed Sahîh-i Buhârî, tefsir ve ahkâm kitapları okurken; amcası ve hocası Alî b. Muhammed Buhârî'nin kitabını okurken; amcası Abdulazîz b. Muhammed İbn Kesîr tefsirinden Bakara Sûresi tefsîrini okurken...

Yine o amcası ve hocası Huseyn'in, babası Muhammed b. Abdulvehhâb'a okuduğu derslere şâhit oldu. Huseyn o zaman henüz temyiz yaşındaydı. Şeyh Abdullah b. Nâsır'ın Şeyh Muhammed b. Abdulvehhâb'a okuduğu "Munteka'l Ahkâm" derslerine şâhit oldu. Bunun dışında diğer hocaların şeyhe okudukları birçok derse şâhit oldu.

Şeyh Abdurrahmân b. Hasen; üç amcasına, Şeyh Abdullah'a, Şeyh Ali'ye ve Şeyh Huseyn'e hadis ve fıkıhla ilgili birçok ders okudu. Onların hadis ve fıkıh meclislerine katıldı. Şeyh Hamd b. Nâsır'a Şerh'i, Mukni'yi ve diğer kitapları okudu. Şeyh Abdullah b. Fâdıl'a sîret-i nebeviyye okudu. Şeyh Abdurrahmân b. Humeyyis'e ferâiz ilmi hakkındaki Şerhu's Şenşûrî'yi okudu. Şeyh Ahmed b. Hasen b. Raşîd el-Hanbelî'ye Kâdî Zekerîyyâ el-Ensârî'nin Şerhu'l Cezeriyye'sini okudu. Ebû Bekr Huseyn b. Ğannâm'a Şerhu'l Fâkihî'yi okudu.

Bunlar Şeyh Abdurrahman'ın Necd'deki hocalarından bazılarıdır. Onun Mısır'daki hocalarına gelince en fazîletlilerinden bazıları şunlardır:

- 1- Şeyh Hasen el-Kuveysînî el-Mısrî
- 2- Şeyh Abdurrahmân el-Cebertî
- 3- Şeyh Abdullah Bâsûdân
- 4- Cezâyir Müftüsü Muhammed b. Mahmûd el-Cezâirî el-Hanefî el-Eserî
- 5- Şeyh İbrâhîm el-Ubeydî
- 6- Şeyh Ahmed b. Selmûne
- 7- Şeyh Yûsuf es-Sâvî
- 8- Şeyh İbrâhîm el-Beycûrî
- 9- Şeyh Muhammed ed-Dimenhûrî

Şeyh Abdurrahmân b. Hasen sürekli ders verir, ilme teşvik eder, ilim hususunda insanlara yardımcı olurdu. Talebelere bol bol ihsanda bulunurdu. Yumuşak huylu idi. Cömert ve ağırbaşlı idi. Çok ibâdet ederdi. Talebeleri için bereketli kılınmıştı. Onun yanında az bir süre bulunan bir talebe, anlayışıyla hemen yükseliyordu.

İlim ehlinde birçok büyük âlim ondan ilim almıştı. Ondan ilim alanların bazıları şunlardır:

- 1- Oğlu Şeyh Abdullatîf
- 2- Hasen b. Huseyn b. Muhammed b. Abdulvehhâb
- 3- Abdulmelik b. Huseyn b. Muhammed b. Abdulvehhâb
- 4- Aburrahmân b. Huseyn b. Muhammed b. Abdulvehhâb
- 5- Abdullah b. Hasen b. Huseyn b. Muhammed b. Muhammed
- 6- Huseyn b. Hamd b. Huseyn b. Muhammed b. Abdulvehhâb
- 7- Abdulazîz b. Muhammed b. Alî b. Muhammed b. Abdulvehhâb
- 8- Abdulazîz b. Osman b. Abdulcebbâr

9- Abdurrahmân b. Hamid en-Numeyrî

10- Hamd b. Atik

İlim ehlinin Şeyh Abdurrahmân hakkındaki övgülerine gelince, İbn Bişr "Unvânu'l Mecc fî Târihi Necd" isimli kitabında bin iki yüz kırk bir yıl-
linda gerçekleşen olaylardan bahsederken onun hakkında şöyle demiştir:
"Şeyh, âlim, okyanus, talebelerin fâide kaynağı, Âlemlerin Rabbi'nin inâyeti
ile sarmalanmış, şer'î ilimleri kendisinde toplamış olan, dinî ilimleri, ne-
bevî hadisleri ve selefın eserlerini tahkik eden, büyükten büyüğe nakledilen
ilmin vârisi, söyledikleriyle küçük talebeleri koca şeyhlere çeviren, İslâm'ın
ve müslümanların kâdî'l kudâtı, muvahhid fırkaların müftüsü, resûllerin
seyyidinin sünnetinin destekçisi, verilecek cevap hususunda doğruya ile-
tilmiş olan Şeyh Abdurrahmân b. Hasen b. Şeyh Muhammed b. Abdul-
vehhâb bu sene içinde Mısır'dan döndü. İmam Türkî b. Abdullah'ın -Allah
ruhunu takdîs etsin- yanına geldi. Bu sebeple (Türkî b. Abdullah) sevindi
ve ona ileri derecede izzet-ü ikramda bulundu. Müslümanların avâmı ve
havâsı onun gelişiyile mutlu oldular."

Şeyh İbrâhim b. Sâlih b. İsa da "İkdu'd Dürer fîmâ Vaka'a fî Necdin
mine'l Havâdisi fî Âhiri'l Karnî's Sâlise 'Aşera ve Evvel'ir Râbî'a Aşer" isimli
kitabında bin iki yüz seksen beş senesinde meydana gelen hâdiseleri aktar-
ırken şöyle demiştir:

"Bu sene, bir ikindi vakti, Cumartesi günü, haram Zulka'de ayının on
birinde; şeyh, imam, fâziletli âlim, örnek, muvahhidlerin reîsi, sapıkların
mahvedicisi Abdurrahmân b. Hasen b. Şeyhu'l İslâm Kudvetu'l A'lâm Şeyh
Muhammed b. Abdulvehhâb vefât etti. Allah ona rahmet etsin. Muhaddis,
fakih, vera sâhibi, takvâ ehli, sâlih, zirvelere yükselmiş bir imamdı. Dinî
ilimlerin tamamında en bilgisi o idi."

Şeyh Abdurrahman b. Hasen'in eserlerine gelince, o birçok faydalı eser
kaleme almıştır. Ayrıca o birçok soruya cevap vermiştir ki cevapları bir ara-
ya getirilecek olsa hiç şüphesiz kalın bir cilt meydana gelir. Eserlerinden
bazıları şunlardır:

- 1- Fethu'l Mecîd bi Şerhi Kitâbi't Tevhîd
- 2- Kurretu Uyûni'l Muvahhidîn⁸
- 3- Er-Redd alâ Dâvûd b. Süleymân b. Cercîs
- 4- Er-Redd alâ Osmân b. Mansûr

Şeyh Abdurrahman hicrî bin iki yüz seksen beş yılında Zulka'de ayının on birinde, Cumartesi günü, bir ikindi vakti vefât etmiştir. Allah onu Firdevs-i A'lâ'ya yerleştirsın.

⁸ Yayınevimiz tarafından tercüme edilmiş ve yayınlanmıştır.

Müellifin Mukaddimesi

Rahmân ve Rahîm Allah'ın adıyla.

Ancak O'ndan yardım isterim. Tevekkülüm de ancak O'nadır.

Hamd Âlemlerin Rabbi Allah'a mahsustur. Hayırlı son takva sahiplerinin olacaktır. Düşmanlık ancak bidatçiler ve müşrikler gibi zâlimlere beslenir. Şehâdet ederim ki Allah'tan başka ilah yoktur. Tektir ve ortağı yoktur. O öncekilerin ve sonrakilerin ilahıdır. Gökleri ve yerleri ayakta tutandır. Yine şehâdet ederim ki Muhammed O'nun kulu, resûlü ve bütün mahlûkâtı arasından seçtiğidir.

Allah'ım! Muhammed'e, âline, ashâbına ve din gününe dek onları izleyenlere salât ve selâm et.

Bundan sonra: Şeyhulislâm Muhammed b. Abdulvehhâb'ın -Allah ecrini ve mükâfatını bol eylesin, onu ve davetine icâbet edenleri hesabın göreleceği gün bağışlasın- telif ettiği "Kitâbu't Tevhîd" içerdiği manalar yönünden eşsiz bir kitap olarak bize ulaşmıştır. Bu kitapta tevhid delilleriyle açıklanmış, tevhidi beyan ve izah için onun birçok delili bir araya getirilmiştir. Böylece bu kitap muvahhidler için bir rehber, mülhidlere karşı da bir hüccet olmuştur. Birçok kimse bu kitaptan faydalanmıştır.

Şöyle ki: Allah, yetişmeye başladığı ilk zamanlarda bu imam (*rahimehullah*)'ın göğsünü resûlleri kendisiyle gönderdiği apaçık hakka açtı. Bu apaçık hak, ibâdeti bütün çeşitleriyle Âlemlerin Rabbi Allah'a özgülemek ve birçok kimsenin üzerinde bulunduğu müşriklerin şirkine karşı çıkmak idi.

Allah onun himmetini âlî eyledi ve kararlılığını kuvvetlendirdi de o Necdlileri İslâm'ın ve imanın esası olan tevhide davet etmeye girişti. Onları ağaçlara, taşlara, kabirlere, tağutlara ve putlara ibâdet etmekten; sihirbazlara, müneccimlere ve kâhinlere inanmaktan sakındırdı.

Böylece Allah onun davetiyle şeytanların kendisine çağırdığı her bir bidati ve sapıklığı ortadan kaldırdı. Yine Allah onunla cihad sancağını doğrulttu. İnatçı müşriklerden karşı çıkanların şüphelerini çürüttü. Sonunda bu beldelelerin halklarının çoğunluğu bedevîsiyle şehirlisiyle İslâm'ı din edindi. İmamın daveti ve kitapları çeşitli bölgelerde yayıldı. Öyle ki şeytanın üzerinde egemen-

lik kurup kendisine imanı çirkin gösterdiği, bundan dolayı inatta ve azgınlıkta ısrar eden kimse hariç muhâliflerden olan kimse bile onun fazîletini ikrar etti.

Arap Yarımadası'nda yaşayanların çoğunluğu onun davetiyle birlikte Katâde'nin bu ümmetin başı hakkında söylediği gibi bir hâle büründü: "Müslümanlar 'Allah'tan başka ilah yoktur' dediği zaman müşrikler buna karşı çıktılar ve bu onlara ağır geldi. Bundan dolayı İblis'in ve askerlerinin içleri daraldı."

Fakat Allah bu daveti sürdürüp üstün getirmekten, ona düşmanlık edenler karşısında onu zafere ulaştırmaktan başkasına razı olmadı. "Allah'tan başka ilah yoktur" öyle bir sözdü ki onunla tartışan üstün gelir, onunla savaşıp zafere mazhar olurdu. Bu sözü sadece bineklinin birkaç gecede kat edeceği bu yarımada'nın halkı bilmektedir ki binekli bu sözü bilmeyen ve ikrar etmeyen insan toplulukları arasında yolculuk eder.

Allah birçok âlimin göğsünü onun davetine açtı. Onun gelişiyle mutlu olup sevindiler. Onu gerek düz yazıyla gerekse manzûm olarak övdüler. San'â'nın âlimi Muhammed b. İsmâil el-Emîr'in bu şeyh -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- hakkında söylediği şu şiir bu kapsamdadır:

Bize ondan ulaşan haberlere göre

Şerefli şeriatı bizim için ilk hâli gibi ortaya çıkardı

Câhillerin ve bidatçilerin gizlediklerini açıktan yaydı

Böylece muvâfakat etti benim içimdekine

İmar etti şeriatın rükünlerini

İnsanları doğrudan saptıran türbeleri yıkarak

İnsanlar bu türbeleri âdetâ

Süvâ', Yeğûs ve Vedd yapıp çıkmıştı

Sıkıntılı zamanlarında isimlerini haykırdılar

Darda kalanın Ferd ve Samed olana yakardığı gibi

Ne kadar kurban kestiler avlularında

Açık açık Allah'tan başkası adına kesildiler bunlar

*Kaç kişi kabirleri tavaf ediyor,
Öpüyor ve eliyle selâmlıyordu*

Şeyhimiz Ebû Bekr Huseyn b. Ğannâm -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- onun hakkında şöyle demiştir:

*Mevlâ onunla hidâyetin konumunu yükseltti
Dalâletin yüceltilip yükseldiği bir vakitte
Mevlâsı ona anlayış içirdi de kandı o
Sonra kat etti mesafeleri ilimleri at edinip
Allah onunla diriltti tevhidi silindikten sonra
Ve apaçık bir yol şirkin kaynağını çürüttü
Kendisinden başkasının çıkamadığı ve
Hiçbir efendinin hizasına gelemediği
Şerefın zirvesine çıktı o
Ahmed'in sünnetinin yolunda çabaladı
Silinip kaldırılanları yükseltip dirilterek
Çekiştığımızde kendilerine dönmemiz emredilen
Âyetler ve sünnet ile münâzara ederek
Böylece müsâmahakâr Hanıfliğin yüzü güler oldu
Yüzü parıldayıp ışık saçmaya başladı
Sapkınlığın yolu da kapanıp gitti onunla
Oysa insanlar koşa koşa gidiyordu oradan
Necd onunla sürükledi iftihar eteklerini
Görüşü isâbetli kimseyle yükselmeye layıktır Necd!
Onun Necd'de eserleri yücelerde ve açıktır
Nurları Necd'de parıldayıp ışık saçır*

Zikri geçen kitabının konusuna gelince kitap; Allah'ın resûllerini kendisiyle gönderdiği ibâdet tevhidini beyan etmek, bunu Kitab ve Sünnet'ten delillerle açıklamak, bununla çelişen büyük şirki, bunun vacip olan kemâliyle çelişen küçük şirki ve benzeri hususları, ayrıca bunlara yakın olup bunlara iletebilecek şeyleri söz konusu etmek hakkındadır.

Musannifin torunu Şeyh Süleymân b. Abdullah -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- bu kitabı şerh etmeye girişmiş, kitap üzerine güzel ve faydalı bir şerh yazmış, bu şerhte kitaptan talep edilmesini istediği hususları beyan etmiş ve şerhini "Teysîru'l Azizi'l Hamîd fî Şerhi Kitâbi't Tevhid" diye isimlendirmiştir.

"Şeyhulislâm" ifâdesini kullandığı yerde kastettiği Ebu'l Abbâs Ahmed b. Abdulhalîm b. Abdusselâm b. Teymiyye'dir. "Hafız"la ise Ahmed İbn Hacer el-Askalânî'yi kastetmektedir.

Onun şerhini okuduğumda bazı yerlerde sözü gereksiz yere uzatmış olduğunu ve bu yerlerin bazılarında bir kısmının tamamından müstağnî kılacağı tekrarlar olduğunu gördüm. Ayrıca şeyh bu kitabı tamamlayamamıştır.

Bundan dolayı ben bu kitabı daha düzgün ve anlaşılır hâle getirerek tamamlamaya giriştim. Alınacak fâidenin tam olması adına kitaba güzel bulunan bazı nakilleri koyduğum da oldu. Buna "Fethu'l Mecîd Şerhu Kitâbi't Tevhid" ismini verdim.

Allah'tan dilediğim; bununla bütün ilim taliplerini ve bilgi peşinde olanları yararlandırması, bunu sırf kerîm vechi için ortaya konan ve kendisini ortaya koymak için emek sarf edeni naîm cennetlerine ulaştıran bir amel kılmasıdır. Güç ve kuvvet ancak Aliyy ve Azîm olan Allah'tandır.

1. Bölüm

Kitabu-t Tevhid

بسم الله الرحمن الرحيم

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla...

و قول الله تعالى: ﴿وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ﴾ [الذاريات: ٥٦]

"Ben cinleri ve insanları ancak Bana ibâdet etsinler diye yarattım."
(Zâriyât, 56)

وقوله: ﴿وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ أُمَّةٍ رَسُولًا أَنِ اعْبُدُوا اللَّهَ وَاجْتَنِبُوا الطَّاغُوتَ﴾ [الآية النحل: ٣٦]

"Andolsun Biz her ümmete 'Allah'a ihâdet edin ve tâğuttan kaçının' diye bir resûl gönderdik." (Nahl, 36)

وقوله: ﴿وَقَضَىٰ رَبُّكَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا...﴾ [الآية الإسراء: ٢٣]

"Ve Rabbin kendisinden başka hiçbir şeye ibâdet etmemenize ve anne babaya iyilik etmenize hükmetti..." (İsrâ, 23)

وقوله: ﴿وَاعْبُدُوا اللَّهَ وَلَا تَشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا...﴾ [الآية النساء: ٣٦]

"Allah'a ibâdet edin ve O'na hiçbir şeyi ortak koşmayın..." (Nisa, 36)

وقوله: ﴿قُلْ تَعَالَوْا أَتْلُ مَا حَرَّمَ رَبُّكُمْ عَلَيْكُمْ أَلَّا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا...﴾ [الآية الأنعام: ١٥١-١٥٢]

"De ki: Gelin, Rabbinizin size haram kıldıklarını okuyayım: O'na hiçbir şeyi ortak koşmayın..." (En'âm, 151-153)

قال ابن مسعود رضي الله عنه: مَنْ أَرَادَ أَنْ يَنْظُرَ إِلَى وَصِيَّةِ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

الَّتِي عَلَيْهَا خَاتَمُهُ، فَلْيَقْرَأْ قَوْلَهُ تَعَالَى: {قُلْ تَعَالَوْا أَتْلُ مَا حَرَّمَ رَبُّكُمْ عَلَيْكُمْ} إِلَى قَوْلِهِ:

{وَأَنَّ هَذَا صِرَاطِي مُسْتَقِيمًا} [الآية]

İbn Mes'ûd (*radiyallahu anh*) şöyle demiştir: Kim Muhammed (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in üzerinde mührü bulunan vasiyetine bakmak istiyorsa Allah (*Subhanehu ve Teâlâ*)'nın şu buyruğunu okusun: "De ki: Gelin, Rabbinizin size haram kıldıklarını okuyayım... İşte bu benim dosdoğru yolumdur..." (En'âm, 151-153)⁹

عَنْ مُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: كُنْتُ رَدَفَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى حِجَارٍ يُقَالُ لَهُ عُقَيْرٌ. قَالَ: فَقَالَ: يَا مُعَاذُ! أَتَدْرِي مَا حَقُّ اللَّهِ عَلَى الْعِبَادِ وَمَا حَقُّ الْعِبَادِ عَلَى اللَّهِ؟ قَالَ قُلْتُ: اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ. قَالَ: «فَإِنَّ حَقَّ اللَّهِ عَلَى الْعِبَادِ أَنْ يَعْبُدُوا اللَّهَ وَلَا يُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا. وَحَقُّ الْعِبَادِ عَلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ أَنْ لَا يُعَذِّبَ مَنْ لَا يُشْرِكُ بِهِ شَيْئًا» قَالَ قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! أَفَلَا أُبَشِّرُ النَّاسَ؟ قَالَ: «لَا تُبَشِّرْهُمْ. فَيَتَكَلَّمُوا». أخرجه و الصحيحين

Muâz b. Cebel (*radiyallahu anh*)'dan şöyle dediği rivâyet edilmiştir: Bir eşeğin üzerinde Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in terkisindeydim. Bana "Ey Muâz, Allah'ın kullar üzerindeki hakkını, kulların da Allah üzerindeki hakkını biliyor musun?" diye sordu. "Allah ve Resûlü daha iyi bilir" dedim. Bunun üzerine "Allah'ın kullar üzerindeki hakkı, kulların O'na ibâdet etmeleri ve O'na hiçbir şeyi ortak koşmamalarıdır. Kulların Allah'ın üzerindeki hakkı ise Allah'ın kendisine hiçbir şeyi ortak koşmayanlara azap etmemesidir" buyurdu. "Ey Allah'ın Resûlü, insanları bununla müjdelemeyeyim mi?" diye sorduğumda "Onları müjdeleme, sonra buna güvenirler" buyurdu.¹⁰

⁹ Tirmizi, 3070; Taberani, el-Kebîr, 2/43.

¹⁰ Buhari, 2856; Müslim, 30.

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: **"Rahmân ve Rahîm Allah'ın adıyla."**

Şerh: Musannif kitabına izzet sahibi Kitab'a uyarak ve *"Bismillâh-rahmânirrahîm'le başlanmayan her önemli işin sonu kesiktir"* hadisinin gereğiyle amel ederek başlamıştır.

Bunu İbn Hibbân iki tarikten rivâyet etmiştir. İbnu's Salâh "Hadis hasendir" demiştir.

Ebû Dâvûd ve İbn Mâce şunu rivâyet etmiştir: *"Elhamdulillah'la -ya da hamd ile- başlanmayan her önemli işin sonu kesiktir."*

Ahmed şunu rivâyet etmiştir: *"Allah'ı anarak başlanmayan her önemli işin sonu ebterdir -ya da akta'dır-. (Sonu kesiktir.)"*

ed-Dârakutnî de Ebû Hureyre'den merfû olarak şunu rivâyet etmiştir: *"Allah'ı anarak başlanmayan her önemli işin sonu kesiktir."*

Musannif bazı nüshalara göre sadece besmeleyi zikretmiştir. Bunun sebebi besmelenin övgünün ve zikrin en belîği olması ve sözü geçen hadistir.

Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) de yazışmalarında Rumların büyüğü Hirakl'e gönderdiği mektubunda olduğu gibi besmeleyle yetiniyordu.

Elime geçen, kendisinin hattıyla kaleme alınmış bir nüshada o besmeleyle başlamış, bunun ardından hamd edip Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)'e ve âline salât etmiştir.

Binaenaleyh (besmele ve hamdele dile getirildiğinde) besmeleyle hakîki manada, hamdeleyle ise izâfî olarak başlanmış olur. Yani hamd zikredildiği takdirde hamdden sonrasına nispetle hamdle başlanmış olur.

Bismillah'taki bâ harfî hafz edilmiş bir kelimeye taalluk etmektedir. Müteahhir ulemânın çoğunluğu bunun hâs ve sonraya bırakılmış bir fiil olduğu görüşünü tercih etmiştir.

Fiil olmasına gelince bunun sebebi kelime çeşitleri arasında amel edenin aslen fiil olmasıdır. Hâs olmasına gelince bunun sebebi besmeleyle bir işe başlayan herkesin içinde besmeleyi başlangıcı kıldığı bir şeyi saklamasıdır. Sonraya bırakılmış olmasına gelince bunun sebebi besmelenin ihtisâs (özüleme) manası içermesidir. Bu şekilde Allah'a daha ileri derecede bir ta'zim sergilen-

miş olur ve bu vâkıyla da daha iyi örtüşür. Zira kendisiyle bir işe başlananların en önemlisi Allah Teâlâ'nın zikridir.

Allâme İbnu'l Kayyım -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- âmilin hazf edilmesinin bazı fâidelerini zikretmiştir. Bunlardan biri besmelenin Allah'ın zikrin-den başkasının öne geçirilemeyecek bir konumda olmasıdır. Diğer; fiil hazf edildiği zaman her işe, söze ve harekete besmeleyle başlanabileceğidir. Bu durumda hazf daha kapsayıcı olur. İbnu'l Kayyım'ın sözleri özetlenmiş hâlde sona erdi.

Bismillah'taki bâ harfî musâhabe (birliktelik/beraberlik) manasını ifâde etmektedir. İstiâne (yardım dileme) manasını ifâde ettiği de söylenmiştir. Buna göre mana "O'nun zikrinden yardım alarak ve zikriyle bereket umarak Allah'ın adıyla kitabı telif ediyorum" olmaktadır.

"*Rabbînin adıyla oku!*" (Alak, 1) ve "*Onun akıp gitmesi Allah'ın adıyladır.*" (Hûd, 41) buyruklarında âmilin görünür olmasına gelince bunun sebebi yerin bunu gerektirmesidir. Bu gayet açıktır.

İsim, yücelik manasına gelen (السُّمُّو) "sümüvv"den türemiştir. Alâmet manasına gelen (الْوَسْم) "vesm"den türediği de söylenmiştir. Zira isimlendirilen her şey ismiyle yüceltilip alâmetlenmiş olur.

el-Kisâî ve el-Ferrâ "**Allah**" lafzının aslının "el-Îlâh" olduğunu, hemzeyi hazf edip lââmı öteki lâma kattıklarını, böylece iki lââmın şeddeli ve kalın tek bir lââm hâline geldiğini söylemiştir.

İbnu'l Kayyım (*rahimehullah*) şunları söylemiştir: "Doğru olan, Sîbeveyh'in ve çoğunluktan ayrılanlar haricinde ashâbının cumhûrunun söylediği üzere bunun türemiş (müştak) olduğu ve aslının 'el-Îlâh' olduğudur. Bu isim en güzel isimleri ve en yüce sıfatları kendisinde bir araya getiren isimdir.

Türemiş olduğu görüşünde olanların kastettiği bunun tıpkı O'nun Âlim, Kadir, Semî' ve Basîr gibi diğer güzel isimleri gibi Allah Teâlâ'nın bir sıfatına delâlet ettiğidir ki bu sıfat ilahlıktır. Zira bu isimlerin masdarlarından türediği, bununla birlikte kadîm oldukları şüphesizdir. Bizim türemişlikle kastettiğimiz ancak bu isimlerin lafız ve mana yönünden masdarlarıyla örtüşmesidir. Değilse biz bu isimlerin fer'in asıldan doğduğu gibi masdarlardan doğduğunu kas-

tetmiyoruz. Nahiv âlimlerinin masdar asıl, ondan türeyeni de fer' olarak isimlendirmeleri birinin diğerinden doğduğu anlamına gelmemektedir. Bu isimlendirme birinin diğerini ve buna ilâve olarak daha fazlasını içermesi itibarıyladır."

Ebü Ca'fer İbn Cerîr şöyle demiştir: "Allah. Aslı 'el-İlâh'tır. İsmi'nin 'fâ'sı konumunda olan hemze düşürülmüş, ismi'nin 'ayn'ı konumunda olan lâm zâid ve sâkin olan lâmin yanına gelip ona katılmış, böylece iki lâm lafız yönünden şeddeli tek bir lâm hâline gelmiştir." İbn Cerîr'in sözleri sona erdi.

Yine o şöyle demiştir: "Allah'ın manasına gelince bize Abdullah b. Abbas'tan rivâyet edildiği gibidir: O her şeyin kendisini ilah edindiği ve bütün mahlûkâtın kendisine ibâdet ettiği zâtıdır."

Sonra senediyle ed-Dahhâk tarikinden Abdullah b. Abbâs'ın şöyle dediğini aktarmıştır: "Allah mahlûkâtının tamamı üzerinde ulûhiyet sıfatına sahip olan ve ubûdiyyeti (kulluğu) hak edendir."

(İbn Cerîr şöyle devam etmiştir:) "Biri bize 'Ulûhiyetin ibâdet olduğu'nun, ilahın da kendisine ibâdet edilen manasına geldiğinin ve mâzisi 'faile' (فعل) muzârisi de 'yef'alu' (يَفْعَلُ) vezninde gelen bir aslının bulunduğu delili nedir?" diye sorarsa ona şöyle denir: Bu hususta Araplar arasında bir ihtilâf yoktur."

Sonra Ru'be b. el-Accâc'ın şu beytini zikretmiştir:

Helâl olsun övülmüş dilberlere ki

"Subhânallah" ve "İnnâ lillâh" dediler

Teellühünden dolayı

"Yani kendimi ibâdete verip amelikle Allah'ın rızasını talep etmemden. 'Teellüh'ün 'tefa'ul' vezninde geldiği şüphesizdir. Sülâsisi elihe- ye'lehu (إِلَهِ يَالَهُ) olarak gelir. Buradan bir masdar gelmiştir ki Arapların bu fiili faile- yef'alu vezninde herhangi bir ziyâdede bulunmadan dile getirdiğinin delilidir:

Bunu bize Süfyân b. Vekî' tahdis etti... İbn Abbâs "وَيُنْزِلُكَ وَإِلَيْكَ" (ve yezake ve ilâhetek) (seni ve ilâheni bıraksın diye) buyruğunu okudu ve Yani

sana ibâdeti' dedi. Yine İbn Abbâs 'Ona ibâdet ediliyordu, o ise ibâdet etmiyordu' dedi."

İbn Cerîr sonra başka bir senedle İbn Abbâs'ın "وَيَتْرَكَ وَالْهَيْكَلُ" buyruğu hakkında "Firavun'a ibâdet ediliyordu, o ise ibâdet etmiyordu" dediğini aktarmış, aynıısını Mücâhid'den de nakletmiştir.

Sonra şunu söylemiştir: "Görüldüğü üzere İbn Abbâs'ın ve Mücâhid'in bu kavli 'إِلَهِ' (elihe) fiilinin 'عَبَدَ' (abede) (ibâdet etti) manasına geldiğini ve (إِلَهِ) 'ilâhe'nin de bu fiilin masdarı olduğunu beyan etmiştir."

Sonra Ebû Saîd'den merfû olarak şu hadisi aktarmıştır: "Annesi İsa'yı (öğretmen) ona öğretsin diye okula teslim etmişti. Öğretmen ona 'Allah'ın ismiyle yaz!' dedi. İsa da 'Sen Allah nedir biliyor musun? O ilahların ilahıdır.' diye karşılık verdi."

Allâme İbnu'l Kayyım -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- "Bu şerefli ismin lafız yönünden on ayrıcalığı vardır" dedikten sonra şunları söylemiştir: "Mana yönünden ayrıcalıklarına gelince mahlûkât arasında O'nu en iyi bilen zât (salallahu aleyhi ve sellem) 'Ben Seni övüp bitiremem, Sen kendini övdiğün gibisin!' demiştir. Mutlak olarak bütün kemâlin, bütün övgünün, hamdin, bütün senanın, bütün şerefın, kemâlin tamamının, izzetin tamamının, cemâlin tamamının, hayrın ve ihsânın, cömertlik, lütufkârlık ve iyiliğin tamamının müsemmasına ait olduğu bir ismin ayrıcalıkları nasıl sayılıp bitirilebilir ki?

Bu isim aza anıldığı zaman mutlaka onu çoğaltmıştır. Korku anında anıldığı zaman mutlaka korkuyu ortadan kaldırmıştır. Sıkıntı anında anıldığı zaman mutlaka sıkıntıyı gidermiştir. Dert ve tasa zamanında anıldığında mutlaka derdi ve tasayı götürmüştür. Darlık anında anıldığında mutlaka genişlik sağlamıştır. Hangi zayıf bu isme tutunmuşsa bu isim mutlaka ona kuvvet vermiştir. Zillet içerisinde olan kim bu isme tutunmuşsa bu isim mutlaka onu izzete ulaştırmıştır. Hangi fakir bu isme tutunmuşsa bu isim mutlaka onu zenginleştirmiştir. Yalnızlık hissedenden kim bu isme tutunmuşsa bu isim mutlaka onun yalnızlığını gidermiştir. Yenik düşmüş kim bu isme tutunmuşsa bu isim mutlaka onu destekleyip zafere ulaştırmıştır. Darda kalan kim bu isme tutunmuşsa bu isim mutlaka onu darlıktan kurtarmıştır. Barınacak yeri olmayan hangi kovulmuş bu isme tutunmuşsa bu isim mutlaka onu barındırmıştır.

Bu isim ki sıkıntılar onunla giderilir. Bereketlerin inmesi onunla talep edilir. Dualara onunla icâbet edilir. Sürçmeler onunla bağışlanır. Kötülüklerin def'i onunla dilenir. İyiliklerin celbi onunla istenir.

Gökler ve yer bu isimle ayakta durmaktadır. Kitaplar onunla indirilmiş, resûller onunla gönderilmiş, şariatler onunla ortaya konmuş, hadler onunla ikâme edilmiş, cihad onunla meşrû kılınmış, yaratılmışlar bahtiyarlar ve bedbahtlar olarak iki kısma onunla ayrılmış, gerçekleşecek olan onunla gerçekleşmiş, vukû bulacak olan onunla vukû bulmuş, adâlet terâzileri onunla konulmuş, Sırat onunla kurulmuş, cennet ve cehennem pazarları onunla kurulmuş, Âlemlerin Rabbine onunla ibâdet ve hamd edilmiş ve resûller onun hakkına gönderilmiştir. Hem kabirde hem de diriliş gününde sorgu ondan olacaktır. Davalaşmalar o hüccet edinilerek gerçekleşecek, muhâkeme ona olacaktır. Dostluk onun için, düşmanlık onun içindir. Onu bilip hakkını yerine getiren ondan dolayı bahtiyar olmuş, bilmeyip hakkını yerine getirmeyen de ondan dolayı bedbaht olmuştur. Yaratmanın ve buyurmanın sırrıdır o. Yaratma ve buyurma onunla kâim ve sâbit olmuş, yine ona varmışlardır.

Şu hâlde mahlûkât O'nunla ayakta durmaktadır, O'na varacaktır ve O'nun içindir. Hiçbir yaratış ve buyuruş, mükâfat ve ceza yoktur ki O'ndan başlamış ve O'na varacak olmasın. Onun gereği budur. *'Rabbimiz! Sen bunu boş yere yaratmadın. Seni bütün noksanlıklardan tenzih ederiz. Şu hâlde bizi ateş azabından koru.'* (Âli İmrân, 91)" İbnu'l Kayyım'ın sözleri bu şekilde devam etmektedir. Allah Teâlâ ona rahmet etsin.

Rahmân ve Rahîm hakkında İbn Cerir şöyle demiştir: Bana es-Seriyy b. Yahyâ tahdis etti, dedi ki: Bize Osmân b. Züfer tahdis etti, dedi ki: el-Arzemî'yi şöyle derken işittim: "Mahlûkâtın tamamına Rahmân, sadece müminlere Rahîm."

Sonra senediyle Ebû Saîd'den -yani el-Hudrî'den- onun şöyle dediğini aktarmıştır: Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: *"İsa b. Meryem dedi ki: Rahmân: Âhiretin ve dünyanın Rahmânı. Rahîm: Sadece âhiretin Rahimi."*

İbnu'l Kayyım -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şunları söylemiştir: "Onun Allah ismi me'lûh ve ma'bûd (kendisine ibâdet edilen) olduğuna delâlet etmek-

tedir. Mahlûkât severek, ululayarak, boyun eğerek, ihtiyaç ve mustâbet zamanlarında kendisine koşarak O'na ibâdet eder. Bu O'nun hükûmranlığının ve övgüyü hak edişinin kemâlini içeren rablîğinin ve rahmetinin kemâlini gerektirir. İlahlığı, rablîği, Rahmân oluşu ve hükûmranlığı da kemâl sıfatlarının tamamını gerektirir. Zira bunlar ne diri ne işiten ne gören ne kudret sahibi ne konuşan ne dilediğini yapan ne sözlerinde ve fiillerinde hikmet sahibi olan bir zât hakkında söz konusu olamaz.

Şu hâlde celâl ve cemâl sıfatları Allah ismine daha hâstır. Fiili sıfatlar, kudret; fayda ve zarar vermeye, bağışta bulunup esirgemeye, dilediğini yürürlüğe koymaya mâlik tek zât olma, kuvvetin kemâli ve yaratılmışların işlerini çekip çevirme Rab ismine daha hâstır.

İhsan, cömertlik, iyilik, acıma, merhamet ve lütuf sıfatları ise Rahmân ismine daha hâstır.”

Yine İbnu'l Kayyım (*rahimehullah*) şöyle demiştir: “Rahmân Allah subhânehû ile kâim olan sıfata, Rahîm bu sıfatın rahmete mazhar olanla bağlantısına delâlet etmektedir. Bunu anlamak istiyorsan Allah Teâlâ'nın ‘O müminlere pek merhametlidir.’ (*Ahzâb*, 43) ve ‘Onlara pek merhametlidir.’ (*Tevbe*, 117) buyrukları üzerinde düşün. Hiçbir yerde ‘Onlara rahmândır’ denmemiştir.”

Yine İbnu'l Kayyım şöyle demiştir: “Rab Teâlâ'nın isimleri hem isim hem de sıfattır. Zira O'nun kemâl sıfatlarına delâlet ederler. Dolayısıyla bu isimlerin hem alem (özel) isim oluşu hem de sıfat oluşu birbiriyle çelişmez. Şu hâlde Rahmân Allah Teâlâ'nın hem ismi hem de sıfatıdır.

Sıfat oluşu itibariyle Allah ismine tâbi olmuştur. İsim oluşu itibariyle de Kur'ân'da tâbi olmaksızın varid olmuştur. Hatta Allah Teâlâ'nın ‘*Rahmân Arş'a istivâ etti.*’ (*Tâhâ*, 5) buyruğunda olduğu gibi alem ismin varid olduğu gibi varid olmuştur.” Sözleri özetlenmiş olarak sona erdi.

Musannif -Allah ona rahmet etsin- sonra “**Hamd Allah'a mahsustur**” demiştir.

Şerh: Hamdin manası güzel bir şeye karşılık ta'zim manasında sözle övgüde bulunmaktır. Şu hâlde hamd dilden ve kalpten sâdır olur. Şükür ise hem

dille hem kalple hem de uzuvlarla olur. Dolayısıyla kendisine taalluk edenler yönünden şükür hamdden daha geniş kapsamlı, sebep yönündense hamdden daha dar kapsamlıdır. Çünkü şükür nimet karşılığında ortaya konur.

Hamd sebep yönünden daha geniş kapsamlı, sâdır olduğu yerler yönünden daha dar kapsamlıdır. Çünkü hamd nimet karşılığında ortaya konabileceği gibi başka sebeplerle de ortaya konabilir. Şu hâlde hamd ile şükür arasında kısmî bir umûm- husus ilişkisi vardır. Bir hususta birleşirlerken başka bir hususta biri diğerinden ayrılmaktadır.

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- sonra şöyle demiştir: **"Allah'ın salât ve selâmı Muhammed'in, âlinin ve ashâbının üzerine olsun."**

Şerh: Allah'ın kula salâtı hakkında söylenenlerin en doğrusu el-Buhari'nin -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- Ebû Âliye'den aktardığıdır. O "Allah'ın salâtı O'nun kulu meleklerin yanında övmesidir." demiştir.

İbnu'l Kayyım da -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- "Celâu'l Efhâm" ve "Bedâiu'l Fevâid" kitaplarında bu kavli desteklemiştir.

Derim ki: Salât ile bazen dua kastedilir. Nitekim "Müsned"de Alî'den merfû olarak şu rivâyet edilmiştir: *"Biriniz namaz kıldığı yerde olduğu sürece melekler ona 'Allah'ım, onu bağışla ve ona merhamet et!' diye salât eder."*

Âlinin yani dini hususunda ona tâbi olanların. İmam Ahmed böyle söylemiştir. Mezhebimiz âlimlerinin çoğunluğu da bu görüştedir. Buna göre "âl" Sahâbe'yi ve diğer müminleri de kapsamaktadır.

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- **"Kitâbu't Tevhid"** demiştir.

Şerh: Kitâb, "كُتِبَ يَكْتُبُ" fiilinin masdarıdır. Bu fiilin masdarı kitâb, kitâbe ve ketb olarak gelir. Fiilin manaları "toplamak" manası etrafında döner durur. Bu kapsamdan olmak üzere falanoğulları toplandığı zaman "تَكْتُبُ بَنُو فُلَانٍ" (teket-tebe benû fulân) denir. At topluluğuna ketîbe denir. Kelimeleri ve harfleri topladığından dolayı kalemle yazmaya kitâbet denir. Kitâb da içerisine konulanları cem ettiğinden dolayı kitâb olarak isimlendirilmiştir.

Tevhid iki kısımdır. Biri marifet (bilgi) ve isbât ile ilgili tevhiddir. Bu rububiyet ve isim sıfat tevhididir. Tevhidin diğer kısmı talep ve kasd ile ilgilidir. Bu da ulûhiyet ve ibâdet tevhididir.

Allâme İbnu'l Kayyım -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: "Resûllerin kendisine davet ettiği ve kitapların kendisiyle indiği tevhid iki kısımdır. Biri marifet ve isbât ile, diğeri talep ve kasd ile ilgilidir. Birincisi Rab Teâlâ'nın zâtının hakikatini, sıfatlarını, fiillerini, isimlerini, kitapları vâsıtasıyla konuştuğunu, kullarından dilediğiyle konuştuğunu isbât etmek; kezâ kazâsının, kudretinin ve hikmetinin kuşatıcılığını isbât etmektir. Kur'ân bu nev'i Hadîd Sûresi'nin başında, Tâhâ Sûresi'nde, Haşr'ın sonunda, Tenzîl- Secde'nin başında, Âli İmrân'ın başında, İhlâs Sûresi'nin tamamında ve başka yerlerde çok açık bir şekilde beyan etmiştir.

İkinci kısım ise '*De ki: Ey kâfirler!*' Sûresi'nin, Allah Teâlâ'nın '*De ki: Ey kitap ehli! Sizinle aramızda ortak bir söze gelin: Ancak Allah'a ibâdet edelim. O'na hiçbir şeyi ortak koşmayalım. Birbirimizi rab edinmeyelim. Yüz çevirirlerse "Bizim müslümanlar olduğumuza şahid olun!" deyin.*' buyruğunun, Tenzîlu'l Kitâb Sûresi'nin başının ve sonunun, Mümin Sûresi'nin başının, ortasının ve sonunun, A'râf Sûresi'nin başının ve sonunun, En'âm Sûresi'nin tamamının ve Kur'ân'daki sûrelerin çoğunluğunun hatta Kur'ân'ın içerdiği tevhiddir. Bunlar tevhidin iki kısmını da içine alır. Yine bunlar tevhidin şahidi ve davetçisidir.

Zira Kur'ân ya Allah Teâlâ'dan, isimlerinden, sıfatlarından, fiillerinden ve sözlerinden haber verir ki bu ilmî ve haberî tevhiddir. Ya O'na hiçbir şeyi ortak koşmadan ibâdet etmeye ve O'nun gayrısında ibâdet edilenleri bırakmaya çağırır ki bu irâdî ve talebi tevhiddir. Ya bir emri veya nehyi içerip Allah'a itaat, O'nun emrine ve nehyine uygun davranmayı gerekli kılar ki bunlar tevhidin hakları ve mükemmelleştiricileridir. Ya tevhid ehlinin karşılaşacağı ikramdan, onlara dünyada ne yapıldığından, Allah'ın âhirette onları ne ile saygın kılacağından haber verir ki bunlar O'nu tevhid etmenin mükâfatıdır. Ya şirk ehlin-den, dünyada çarptırıldıkları cezadan ve âhirette başlarına gelecek azaptan haber verir ki bu da tevhidin hükmünün dışına çıkanların karşılaşacağı cezadır. Şu hâlde Kur'ân tümüyle tevhid, hakları, mükâfatı, şirk, şirk ehli ve cezaları hakkındadır." İbnu'l Kayyım'ın sözleri sona erdi.

Şeyhulislâm şöyle demiştir: "Resûllerin getirdiği tevhid kişinin Allah'tan başka ilah olmadığına şehâdet ederek ilahlığı sadece Allah hakkında isbât etmesini içerir. Kişi ancak O'na ibâdet eder. Ancak O'na tevekkül eder. Ancak

O'nun için dost edinir. Ancak O'nun için düşmanlık gösterir. Ancak O'nun için amel eder.

Yine bu Allah'ın kendisi hakkında isbât ettiği isim ve sıfatları isbât etmeyi içerir. Allah Teâlâ 'İlahınız tek bir ilahdır. O'ndan başka ilah yoktur. Rahmân'dır, Rahîm'dir.' (Bakara, 163) buyurmuştur. Yine O 'İki ilah edinmeyin! O ancak tek bir ilahdır. Şu hâlde yalnız Benden korkun!' (Nahl, 51) buyurmuştur. Yine O 'Kim Allah ile beraber hakkında bir delili olmayun başka bir ilaha dua ederse onun hesabı Rabbi katındadır. Şüphesiz kâfirler iflah olmazlar.' (Mû'minûn, 117) Yine O 'Senden önce gönderdiğimiz resûllerimize sor bakalım: Rahmân'ın gayrısında ibâdet edilecek ilahlar kalmış mıyız?' (Zuhruf, 45) buyurmuştur.

O nebilerinin tamamının insanları yalnız Allah'a ibâdet etmeye, O'na hiçbir şeyi ortak koşmamaya çağırdığını bildirmiştir. O şöyle buyurmuştur: 'Gerçekten İbrâhîm'de ve beraberindekilerde sizin için güzel bir örneklik vardır. Hani onlar kavimlerine şöyle demişlerdi: Biz sizden de Allah'tan gayrı ibâdet ettiklerinizden de berîyiz. Sizi reddettik. Yalnız Allah'a iman etmenize dek sizinle aramızda ebedî bir düşmanlık ve buğz belirmiştir.' (Mümtehan, 4) Yine O müşrikler hakkında 'Onlara "Allah'tan başka ilah yoktur" dendiğinde kibirlenir ve "Deli bir şâir için ilahlarımızı mı bırakacağız?" derlerdi.' (Sâffât, 35-36) buyurmuştur. Bunun örnekleri Kur'ân'da çoktur.

Tevhidle kastedilen sırf rububiyet tevhidi yani bazı kelâmcıların ve mu tasavvıfların sandığı gibi âlemi yaratanın sadece Allah olduğuna inanmak değildir. Bunlar bunu delil ile isbât ettikleri zaman tevhidi en mükemmel şekilde isbât etmiş olacaklarını, buna şehâdet ettikleri ve bunda fenâ buldukları zaman tevhidin en ileri noktasında fena bulmuş olacaklarını sanırlar.

Tevhidle kastedilen sırf rububiyet tevhidi değildir çünkü kişi Rab Tea-la'nın hak ettiği bütün sıfatları isbât edip kendilerinden münezzeh olduğu sıfatların tümünden O'nu tenzih etse ve sadece O'nun her şeyin yaratıcısı olduğunu ikrar etse Allah'tan başka ilah olmadığına şehâdetde bulunmadığı sürece muvahhid olamaz. Mutlaka sadece Allah'ın ibâdeti hak eden hak ilah olduğunu ikrar etmeli ve O'na hiçbir şeyi ortak koşmadan ibâdet etmelidir. İlah ibâdeti hak eden me'lûh ve ma'bûd demektir. Değilse ilah yaratmaya kâdir olan manasına gelmemektedir. Kişi 'ilah'ı 'yaratmaya kâdir olan' diye tefsir ediyor, bunun

ilahın en özel vasfı olduğuna inanıyor ve bunu isbât etmenin tevhidin son noktası olduğunu düşünüyorsa -ki bazı sıfatları isbât eden kelâmcıların yaptığı budur, bunu Ebu'l Hasen'den ve takipçilerinden aktarmaktadırlar- o Allah'ın Resûlü (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'i kendisiyle gönderdiği tevhidin hakikatini bilmiyor demektir. Zira Arapların müşrikleri sadece Allah'ın her şeyin yaratıcısı olduğunu ikrar ediyorlardı. Buna rağmen müşriklerdi. Allah Teâlâ '*Onların çoğu Allah'a ancak şirk koşarak iman eder.*' (Yûsuf, 106) buyurmuştur.

Seleften bir tâife şöyle demiştir: 'Onlara "Gökleri ve yeri kim yarattı?" diye sorarsın da "Allah" derler. Bununla birlikte O'ndan gayrısına ibâdet ederler.'

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: '*De ki: "Kimindir yer ve ondakiler, şayet biliyorsanız?" "Allah" diyeceklerdir. "Öyleyse öğüt almayacak mısınız?" de...*' (Mü'minûn, 84-89) Görüldüğü üzere Allah Teâlâ'nın her şeyin Rabbi ve Yaratıcısı olduğunu ikrar eden herkes; başkalarından gayrı sadece O'na ibâdet ediyor, başkalarından gayrı O'na dua ediyor, O'ndan umuyor, O'ndan korkuyor, O'nun için dost ediniyor, O'nun için düşmanlık gösteriyor, resûllerine itaat ediyor, emrettiklerini emredip sakındırdıklarından sakındırıyor değildir.

Müşriklerin geneli Allah'ın her şeyin yaratıcısı olduğunu ikrar etmiş, bununla birlikte O'na ortak kıldıkları şefaatçiler edinmişler, O'na denkler kılmışlardı. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: '*Yoksa Allah'tan gayrı şefaatçiler mi edindiler? De ki: "Ellerinde bir şey olmasa ve bir şeye akıl erdiremeseler de mi?" De ki: "Şefaatin tümü Allah'a aittir."*' (Zümer, 43-44) Yine O şöyle buyurmuştur: '*Allah'ın gayrısında kendilerine zarar da fayda da veremeyecek şeylere ibâdet edip "Bunlar Allah katında bizim şefaatçilerimizdir" diyorlar... Ortak koştuklarından münezzehtir, çok yücedir!*' (Yûnus, 18) Yine O şöyle buyurmuştur: '*Gerçekten Bize sizi ilk yarattığımızdaki gibi tek tek geldiniz. Size nimet olarak verdiklerimizi de arkanızda bıraktınız. Beraberinizde hakkınızda ortak olduklarını iddia ettiğiniz şefaatçilerinizi de görmüyoruz. Gerçekten aranızdaki bağlar kopmuş ve iddia ettikleriniz yitip gitmiştir.*' (En'âm, 94) Yine O şöyle buyurmuştur: '*İnsanlardan bazıları Allah'ın gayrısında denkler edinip onları Allah'ı sevdiği gibi sever.*' (Bakara, 165)

Bundan dolayı bunların takipçilerinden bazıları güneşe, aya, yıldızlara secde etmekte, yakarmakta, bunlar için oruç tutup kurban kesmekte, bunlara

yaklaşmaya çalışmakta, sonra da 'Bu şirk değildir! Şirk ancak bunların işlerini çekip çevirdiğine inandığım takdirde söz konusu olur! Bunları birer sebep ve vasıta edinirsem müşrik olmam!' demektedir! Hâlbuki bunun şirk olduğu İslam Dini kapsamında zorunlu olarak bilinen bir husustur." Allah Teâlâ ona rahmet etsin, Şeyhulislâm'ın sözleri burada sona erdi.

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: **"Ve Allah Teâlâ'nın 'Ben cinleri ve insanları ancak Bana ibâdet etsinler diye yarattım' (Zâriyât, 56) buyruğu."**

Şerh: (Buyruğu olarak tercüme edilen) "kavl" "tevhîd"e atıf olduğu için mecrurdur. Mübtedâ olduğu için merfû olması da mümkündür.

Şeyhulislâm şöyle demiştir: "İbâdet, Allah'a O'nun resûllerin dilinden emrettiklerini yerine getirerek itaat etmektir."

Yine o şöyle demiştir: "İbâdet, Allah Teâlâ'nın sevdiği ve râzı olduğu, zahiri ve bâtinî bütün sözleri ve fiilleri içine alan bir isimdir."

İbnu'l Kayyım şöyle demiştir: "İbâdet on beş kâidenin etrafında dönüp dolaşmaktadır ki bunların tamamına uygun davranan kimse kulluk mertebelerini kemâle erdirmiş olur. Bunu açıklayacak olursak; ibâdetlerin bir kısmı kalple, bir kısmı dille, bir kısmı da uzuvlarla yerine getirilir. Kullukla ilgili hükümler de vacip, müstehap, haram, mekruh ve mübah olmak üzere beştir. Bunlar kalpten, dilden ve uzuvlardan her biri hakkında söz konusudur."

el-Kurtubî "İbâdetin aslı zillate bürünüp boyun eğmektir" demiştir.

Şariat'ın mükellefleri kendileriyle yükümlü tuttuğu vazîfelere ibâdet denmesinin sebebi mükelleflerin Allah Teâlâ karşısında zillate bürünüp O'na boyun eğerek bunlara iltizam etmeleri ve bunları yerine getirmeleridir.

Âyetin manası, Allah Teâlâ'nın cinleri ve insanları ancak kendisine ibâdet etmeleri için yarattığıdır. Yarattılmalarındaki hikmet budur.

el-İmâd İbn Kesîr şöyle demiştir: "Ona ibâdet, emredileni yerine getirip yasaklananı terk ederek O'na itaat etmektir ki İslâm Dini'nin hakîkati budur. Çünkü İslâm'ın manası Allah'a teslim olmaktır ki bu teslimiyet inkıyâdın, alçalmanın ve boyun eğmenin en ileri derecesini içerir." İbn Kesîr'in sözü sona erdi.

Yine o bu âyetin tefsirinde şöyle demiştir: “Âyetin manası şudur: Allah Teâlâ mahlûkâtı kendisine hiçbir şeyi ortak koşmadan ibâdet etmeleri için yaratmıştır. Şu hâlde kim Allah’a itaat ederse Allah onun mükâfatını tastamam verir. Kim de Allah’a isyan ederse Allah onu en şiddetli azaba çarptırır. Yine Allah Teâlâ kendisinin onlara muhtaç olmadığını, her hâllerinde kendisine muhtaç olduklarını, onların yaratıcısı ve rızıklandırıcısı olduğunu bildirmiştir.”

Ali b. Ebî Tâlib (*radiyallahu anh*) bu âyet hakkında “Yani ancak onlara Bana ibâdet etmelerini emretmek ve onları Bana ibâdet etmeye çağırmak için.” demiştir.

Mücâhid “Ancak onlara emir ve nehiy yöneltmek için.” demiştir. Bu aynı zamanda ez-Zeccâc’ın ve Şeyhulislâm’ın tercihidir.

Şeyhulislâm şunları söylemiştir: “Allah Teâlâ’nın ‘İnsan başıboş bırakılacağını mı sanıyor?’ (*Kiyâme*, 36) buyruğu da bunu desteklemektedir. eş-Şâfiî ‘Yani emre ve nehye muhatap olmayacağını’ demiştir.

Yine Allah Teâlâ Kur’ân’ın birçok yerinde ‘*Rabbinize ibâdet edin!*’ (*Bakara*, 21) ve ‘*Rabbinizden korkun!*’ buyurmuştur. Görüldüğü üzere Allah Teâlâ onlara ne için yaratılmışlarsa onu emretmiş, resûllerini de bununla göndermiştir. Âyetle kastedilen kesinlikle bu manadır. Müslümanların çoğunluğunun anladığı ve âyeti kendisine hüccet getirdikleri mana da budur.”

Yine Şeyhulislâm şöyle demiştir: “Bu âyet Allah Teâlâ’nın ‘*Biz bir resûlü ancak Allah’ın izniyle kendisine itaat edilmesi için gönderdik*’ (*Nisâ*, 64) buyruğuna benzemektedir. Sonra ona itaat de edilebilir isyan da edilebilir. Kezâ O onları kendisine ibâdet etsinler için yaratmıştır. Bundan sonra ibâdet etmeleri de etmemeleri de mümkündür.

Allah subhânehû birinciyi yani onları yaratma işini onların tamamına ikinciyi yaptırmak yani onları kendisine ibâdet ettirmek için yaptığını zikretmemiştir. Ancak birinciyi onların ikinciyi yapmaları için yaptığını zikretmiştir. Bu durumda ibâdeti yerine getirenler onlar olmaktadır. Bunu yerine getirdikleri takdirde bahtiyarlığı elde etmektedirler. Yine bu takdirde Allah’ın onlardan ve onlar için sevip razı olduğu şey hâsıl olmaktadır.” Şeyhulislâm’ın sözleri sona erdi.

Hadislerde mütevâtir olarak aktarılan şey de bunu desteklemektedir:

Örneğin Müslim "Sahîh"inde Enes b. Mâlik kanalıyla Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)'den onun şöyle buyurduğunu rivâyet etmiştir: *"Allah Teâlâ cehennemlikler arasında azabı en hafif olana 'Dünya ve içindekiler senin olsa bunları fıdye olarak verir miydin?' buyurur. 'Evet' der. Bunun üzerine Allah Teâlâ şöyle buyurur: 'Ben senden daha Âdem'in sulbündeyken bundan daha azını, bana şirk koşturmanı -sanıyorum "bunun karşılığında seni ateşe sokmayacağımı" da dedi- istemiştin. Ama sen şirkten başkasına razı olmadın."*

İşte bu müşrik Allah Teâlâ'nın istediğine aykırı davranmıştır. O'nun istediği tevhid edilmesi ve kendisine hiçbir şeyin ortak koşulmamasıdır. Evet, müşrik Allah'ın kendisinden istediği şeyi yerine getirmemiş ve O'na başkasını ortak koşturmuştur. Daha önce geçtiği üzere bu (yani Allah'ın kendisine ibâdet edilmesini istemesi) şer'i ve dîni irâdedir.

Şer'i ve dîni irâde ile kevnî ve kaderî irâde arasında tam girişimlik ilişkisi söz konusudur: İhlâs sahibi itaatkâr kul hakkında ikisi de gerçekleşmiş olur. İsyankâr kul hakkında ise sadece kevnî ve kaderî irâde gerçekleşmiş olur. Bunu iyi anla! Anlarsan kelâmcıların ve takipçilerinin cehâletlerinden selâmette olursun.

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: **"Ve 'Gerçekten Biz her ümmetin içinden "Allah'a ibâdet edin ve tâğûttan kaçınin!" diye bir resûl gönderdik.' (Nahl, 36) buyruğu."**

Şerh: Tâğût haddi aşma manasına gelen tuğyân masdarından türemiştir. Ömer b. el-Hattâb (radiyallahu anh) "Tâğût şeytandır" demiştir.

Câbir (radiyallahu anh) şöyle demiştir: "Tâğûtlar şeytanların kendilerine indirdi kâhinlerdir" demiştir. Bunları İbn Ebî Hâtim rivâyet etmiştir.

Mâlik "Tâğût Allah'tan gayrı ibâdet edilenlerin tamamıdır" demiştir.

el-İmâd İbn Kesîr "Tâğût, şeytan ve Allah'tan gayrısına ibâdet kapsamında süslü gösterdikleridir" demiştir.

Derim ki: Zikri geçenler tâğûtların fertlerinden sadece bazılarıdır. İbnu'l Kayyım -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- tâğûtu kapsayıcı şekilde şöyle tanımlamıştır: "Tâğût kulun kendisiyle haddi aştığı; ibâdet edilen, peşinden gidilen ve

kendisine itaat edilen her bir şeydir. Bir kavmin tâğûtu; Allah ve Resûlünden gayrı kendisine muhâkeme oldukları veya Allah'tan gayrı kendisine ibâdet ettikleri veya Allah'tan bir basiret olmaksızın peşinden gittikleri ya da Allah'a itaat olduğunu bilmedikleri şeyler hususunda kendisine itaat ettikleri kimsedir. İşte dünyadaki tâğûtlar bunlardır. Bunlar üzerinde düşündüğünde, sonra insanların bunlara göre ne durumda olduğunu düşündüğünde çoğunun Allah Teâlâ'ya ibâdetten yüz çevirip tâğûta ibâdete, Allah ve Resûlü (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'e itaatten yüz çevirip tâğûta itaat etmeye ve tâbi olmaya yöneldiğini görürsün."

Âyetin manası şudur: Allah Teâlâ insanlardan her bir tâifenin içinden *"Allah'a ibâdet edin ve tâğûttan kaçının!"* yani *"Yalnız Allah'a ibâdet edin, O'ndan gayrısına ibâdeti terk edin!"* sözüyle bir resûl gönderdiğini bildirmiştir. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: *"Şu hâlde kim tâğûtu reddedip Allah'a iman ederse kopmayacak en sağlam kulpa yapışmış olur."* (Bakara, 256) Bu *"Lâ ilâhe illallah"*ın manasıdır. Bu en sağlam kulptur.

el-İmâd İbn Kesîr bu âyet hakkında şunları söylemiştir: "Resûllerin hepsi Allah'a ibâdete çağırıyor ve O'ndan gayrısına ibâdetten sakındırıyordu. Allah Teâlâ Nûh'un kendilerine gönderildiği kavmi arasında şirk ortaya çıktığından beri resûlleri hep bununla gönderdi. Nûh, Allah Teâlâ'nın yeryüzündekilere gönderdiği resûllerin ilkiydi. Sonra O, resûlleri, daveti doğrulardaki ve batılardaki insanların ve cinlerin tamamını kapsayan Muhammed (*sallallahu aleyhi ve sellem*) ile noktaladı. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: *'Senden önce hiçbir resûl göndermedik ki ona "Benden başka ilah yoktur, şu hâlde Bana ibâdet edin!" diye vahyetmiş olmayalım.'* (Enbiyâ, 25)

Allah Teâlâ bu âyette de şöyle buyurmuştur: *'Gerçekten Biz her ümmetin içinden "Allah'a ibâdet edin ve tâğûttan kaçının!" diye bir resûl gönderdik.'* (Nahl, 36)

Şu hâlde bundan sonra müşriklerden biri nasıl 'Allah dileseydi O'ndan başka hiçbir şeye ibâdet etmezdik!' diyebilir?

Allah Teâlâ'nın şer'î meşietî onlarda gerçekleşmemiştir. Çünkü O onları kendisinden gayrısına ibâdet etmekten resûllerin diliyle sakındırmıştır. Kevnî meşietine yani takdir yönünden bunu yapmalarına imkân sağlamasına gelince

bu hususta onlar lehine bir hüccet yoktur. Çünkü Allah Teâlâ cehennemi ve cehennemlik şeytanlarla kâfirleri yaratmıştır. O kulları için küfürden razı olmaz. Burada O'nun belîğ bir hücceti ve kesin bir hikmeti vardır. Bundan dolayı O *'Bazılarını Allah hidâyet etti, bazıları hakkında da dalâlet gerçekleşti'* (Nahl, 36) buyurmuştur." İbn Kesîr'in sözleri sona erdi.

Derim ki: Bu âyet kendisinden önceki âyeti yani Allah Teâlâ'nın *"Bazılarını Allah hidâyet etti, bazıları hakkında dalâlet gerçekleşti"* buyruğu tefsir etmektedir.

Bu âyet resûllerin gönderilmesindeki hikmetin ümmetlerini yalnız Allah'a ibâdet etmeye çağırmaları, O'ndan gayrısına ibâdet etmekten sakındırmaları, Allah Teâlâ'nın *"Her biriniz için bir şeriat ve yol tayin ettik"* (Mâide, 48) buyurduğu üzere şeriatleri farklı olsa da bunun bütün nebîlerin ve resûllerin dini olduğunu, iman için kalp ve uzuvlarla amel etmenin olmazsa olmaz oluşunu beyan olduğunun delilidir.

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: *"Ve 'Ve Rabbin kendisinden başka hiçbir şeye ibâdet etmemenize ve anne babaya iyilik etmenize hükmetti: Onlardan biri ya da ikisi de yanında ihtiyarlığa erişirse onlara "öf" bile deme, onları azarlama ve onlara kerîm bir söz söyle. Onlar karşısında merhametle tevazu kanatlarını indir ve "Rabbim, küçükken beni yetiştirdikleri gibi Sen de onlara merhamet et!" de.' buyruğu."*

Şerh: Mücâhid ("hükmetti" olarak tercüme edilen) "قضى" (qadâ) hakkında "وصى" (vassâ/ tavsiye etti, emretti) demiştir. Bunu Ubeyy b. Ka'b, İbn Mes'ûd ve başkaları da böyle okumuştur.

İbn Cerîr, İbn Abbâs'tan şunu rivâyet etmiştir: "وقضى ربك" yani Rabbin emretti."

"Kendisinden başka hiçbir şeye ibâdet etmemenize..." Mana şudur: Başkalarına değil sadece O'na ibâdet etmenize. Bu "Lâ ilâhe illallah"ın manasıdır.

Allâme İbnu'l Kayyım -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: "Nefiy (olumsuzlama) tek başına tevhid olmadığı gibi isbât (olumlama) da tek başına tevhid değildir. Tevhid ancak hem nefyi hem de isbâtı içerdiği zaman tevhid olur. Tevhidin hakîkati budur."

"Ve anne babaya iyilik etmenize..." Yani kendisine ortak koşmadan ibâdet etmenize hükmettiği gibi anne babaya iyi davranmanıza da hükmetti. Nitekim Allah Teâlâ başka bir âyette **"Bana ve anne babana şükret, dönüş Banadır" diye...** (Lokmân, 14) buyurmuştur.

"Onlardan biri ya da ikisi de yanında ihtiyarlığa erişirse onlara "öf" bile deme, onları azarlama..." Yani onlara kötü söz işittirme. Kötü söz mertebelerinin en aşağısı olan "öf" ü bile işittirme.

"Onları azarlama..." Yani senden onlara karşı kötü bir fiil sâdır olmasın. Atâ b. Ebî Rabâh'ın dediği gibi: "Anne babana elini bile silkme."

Allah Teâlâ kötü fiilden ve kötü sözden sakındırdıktan sonra kişiye güzel fiili ve güzel sözü emretmiş, **"onlara kerim bir söz söyle"** buyurmuştur. Yani edep ve saygıyla yumuşak ve hoş söz söyle.

"Onlar karşısında merhametle tevazu kanatlarını indir..." Yani onlara karşı mütevazı ol.

"Rabbim, küçükken beni yetiştirdikleri gibi Sen de onlara merhamet et!" Yani ihtiyarlıklarında ve vefatlarında onlara merhamet et.

Anne babaya iyi davranmak hakkında birçok hadis varid olmuştur.

Bunlardan biri birçok tarikle Enes'ten rivâyet edilen şu hadistir: Rasûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) minbere çıktığında **"Âmin, âmin, âmin!"** dedi. **"Ey Allah'ın Resûlü, neye âmin dedin?"** diye sordular. Buyurdu ki: **"Cibril bana gelip 'Ey Muhammed! Yanında anıldığın hâlde sana salât etmeyen kimsenin burnu yerde sürtülsün. Âmin de!' dedi. Ben de 'Âmin' dedim. Sonra 'Ramazan kendisine ulaştığı hâlde bağışlanmamış olarak çıkan kimsenin burnu sürtülsün. Âmin de!' dedi. Ben de 'Âmin' dedim. Sonra 'Anne babasına ya da ikisinden birine (hayattayken) yetiştirdiği hâlde onların cennete sokamadığı kimsenin burnu sürtülsün. Âmin de!' dedi. Ben de 'Âmin' dedim."**

İmam Ahmed Ebû Hureyre (radiyallahu anh) kanalıyla Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)'den onun şöyle buyurduğunu rivâyet etmiştir: **"Anne babasına (hayattayken) yetiştirdiği hâlde cennete giremeyen kimsenin burnu sürtülsün, burnu sürtülsün, burnu sürtülsün!"**

el-İmâd İbn Kesîr "Bu vecihten sahihtir" demiştir.

Ebû Bekre'den şöyle dediği rivâyet edilmiştir: Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) "Size büyük günahların en büyüğünü bildireyim mi?" buyurdu. Biz de "Bildir, ey Allah'ın Resûlü!" dedik. Yaslanmış hâlde "Allah'a şirk koşturmak, anne babaya kötü davranmak..." dedikten sonra oturur hâle gelip "Dikkat edin! Bir de yalan söz. Dikkat edin! Bir de yalancı şahitlik." buyurdu. Bunu o kadar çok tekrarlayıp durdu ki "Keşke sussa!" dedik. Bunu el-Buhârî ve Müslim rivâyet etmiştir.

Abdullah b. Amr'dan şöyle dediği rivâyet edilmiştir: Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: "Rabb'in rızası anne babanın rızasındadır. Rabb'in hoşnutsuzluğu anne babanın hoşnutsuzluğundadır." Bunu et-Tirmizî rivâyet etmiş, İbn Hibbân ve el-Hâkim sahihlemiştir.

Ebû Useyd es-Sâidi'den şöyle dediği rivâyet edilmiştir: Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)'in yanında oturduğumuz esnada Beni Selime'den bir adam çıkageldi ve "Ey Allah'ın Resûlü! Ölmelerinden sonra anne babam için yapacağım bir iyilik kalmış mıdır?" diye sordu. Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) de şöyle buyurdu: "Evet! Onlar için dua edip başışlanmalarını dilersin. Onlardan sonra sözlerini yerine getirirsin. Ancak onlar vâsıtasıyla sahip olduğun akrabalık bağlarını gözetirsin. Arkadaşlarına ikramda bulunursun." Bunu Ebû Dâvûd ve İbn Mâce rivâyet etmiştir. Bu manadaki hadisler çoktur.

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: "Ve 'Allah'a ibâdet edin ve O'na hiçbir şeyi ortak koşmayın.' (Nisâ, 36) buyruğu."

Şerh: el-İmâd İbn Kesîr -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- bu âyet hakkında şöyle demiştir: "Allah Teâlâ kullarına kendisine hiçbir şeyi ortak koşmadan ibâdet etmelerini emretmektedir. Zira O; yaratan, rızıklandıran, yarattıklarını her hâlde nimetlendirip lütfuna mazhar kılan zâttır. Dolayısıyla O'nu birlemeleri ve yarattıklarından hiçbir şeyi O'na ortak koşmamaları O'nun onlar üzerindeki hakkıdır." İbn Kesîr'in sözleri sona erdi.

Bu âyet "on hak âyeti" olarak isimlendirilen âyettir. Bu kitabın güvenilir nüshalarından birinde bu âyet En'âm Sûresi'ndeki âyetten önce zikredilmiştir. Bu âyeti öne alışımın sebebi budur. Ayrıca İbn Mes'ûd'un ileride gelecek sözü En'âm Sûresi'ndeki âyetle alâkalıdır. İbn Mes'ûd'un sözünün En'âm Sûre-

si'ndeki âyetten hemen sonra zikredilmesi daha münasip olduğu için böyle yaptım.

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: **"Ve şu buyruğu: 'De ki: Gelin size Rabbinizin haram kıldıklarını okuyayım: O'na hiçbir şeyi ortak koşmayın. Anne babaya ihsan edin. İmlâk endişesiyle çocuklarınızı öldürmeyin. Sizi de onları da Biz rızıklandırırız. Fuhşiyatın açığına da gizlisine de yaklaşmayın. Hakkı ile olması hariç Allah'ın haram kıldığı cana kıymayın. O size bunları vasiyet etti ki akıl edesiniz. Yetişkinlik çağına gelene kadar yetimin malına ancak en güzel şekilde yaklaşın. Ölçüyü ve tartıyı adâletle tam yapın. Biz kişiye ancak kaldıracabileceğini yükleriz. Konuştuğunuz zaman ak-raba olsa bile adâletli olun. Allah'ın ahdini de yerine getirin. O size bunları vasiyet etti ki öğüt alasınız. Ve bu benim dosdoğru yolumdur. Buna uyun! Başka yollara uymayın! Sonra sizi O'nun yolundan ayırır. O size bunları vasiyet etti ki takvalı davranasınız.' (En'âm, 151-153)"**

Şerh: el-İmâd İbn Kesîr şöyle demiştir: "Allah Teâlâ nebîsi ve resûlü Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'e şöyle buyurmaktadır: Allah'tan gayrısına ibâdet edip O'nun rızık olarak verdiklerini haram kılanlara de ki: Gelin size Rabbinizin haram kıldıklarını; tahminde bulunarak ya da zannın peşinden giderek değil Allah tarafından bir vahye ve O'nun katından bir emre dayanarak okuyayım, anlatayım. O'na hiçbir şeyi ortak koşmayın! Sanki bu sözde siyâkın hissettirdiği hafz edilmiş bir şey vardır. Takdîr 'Size kendisine hiçbir şeyi ortak koşmamanızı emretti' olmalıdır. Bundan dolayıdır ki âyetin sonunda 'O size bunları emretti' buyurmuştur." İbn Kesîr'in sözleri sona erdi.

Derim ki: Buna göre mana "Size terk etmenizi emrettiği şeyi yani O'na ortak koşmanızı haram kıldı" olmaktadır.

İbn Hişâm'ın "el-Muğnî"sinde Allah Teâlâ'nın "O'na hiçbir şeyi ortak koşmayın!" buyruğu hakkında sekiz kavil yer almaktadır ki bunlar içerisinde en güzeli İbn Kesîr'in zikrettiği yukarıdaki kavildir. Bunu "Size bunu beyan ediyorum ki ortak koşmayasınız" takdîri izlemektedir. Şu hâlde birinden cümle -yani "size emretti" cümlesi- hafz edilmişken ötekinden harf-i cer ve öncesi hafz edilmiş olmaktadır.

Bundan dolayı onlara (yani müşriklere) Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in kendilerine ne dediği sorulduğunda Ebû Süfyân'ın Hirakl'e dediği gibi "Allah'a ibâdet edin, O'na hiçbir şeyi ortak koşmayın ve atalarınızın söylediğini bırakın!" diyor." diyorlardı. İşte Ebû Süfyân ve başkaları Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in "Lâ ilâhe illallah' deyin, kurtulun!" sözünden bunu anlıyordu.

"Anne babaya ihsan edin." el-Kurtubî şöyle demiştir: "Anne babaya ihsan etmek; onlara iyi davranmak, onları korumak, gözetmek, emirlerini yerine getirmek, köleliği onlardan gidermek ve üzerlerinde otorite kurmamaktır. 'İhsan' masdar olduğundan dolayı nasb edilmiştir. Nasb edeni lafzına uygun gizli bir fiildir. Takdîr *وَأَحْسِنُوا إِلَى الْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا* şeklindedir."

"İmlâk endişesiyle çocuklarınızı öldürmeyin. Sizi de onları da Biz rızıklandırırız." İmlâk fakirlik demektir. Yani yoksulluk ve fakirlik endişesiyle kazlarınızı diri diri toprağa gömmeyin. Zira sizi de onları da Ben rızıklandırırım. Onlardan bazıları bunu fakirlik endişesiyle hem kız hem de erkek çocuklarına yapıyordu. Bunu el-Kurtubî zikretmiştir.

"Sahîhayn"da İbn Mes'ûd'dan şöyle dediği rivâyet edilmiştir: "Ey Allah'ın Resûlü! Hangi günah daha büyüktür?" diye sordum. "Seni yarattığı halde Allah'a bir denk kılman" buyurdu. "Sonra hangisi?" diye sordum. "Seninle birlikte yiyecek endişesiyle çocuğunu öldürmen" buyurdu. "Sonra hangisi?" diye sordum. "Komşunun eşiyle zina etmen" buyurdu. Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) sonra "Yine onlar ki Allah ile birlikte başka bir ilaha dua etmezler, hakkı ile olması hariç Allah'ın haram kıldığı cana kıymazlar..." (Furkân, 68-70) âyetini okudu.

"Fuhşiyatın açığına da gizlisine de yaklaşmayın." İbn Atıyye şöyle demiştir: "Bu fuhşiyatın tüm çeşitlerinden genel bir sakındırmadır. Fuhşiyat maysiyetlerdir. Açığı ve gizlisi fuhşiyatın iki hâlidir ki fuhşiyat kapsamına giren şeylerin tüm kısımlarını kapsar." İbn Atıyye'nin sözleri sona erdi.

"Hakkı ile olması hariç Allah'ın haram kıldığı cana kıymayın." "Sahîhayn"da İbn Mes'ûd (radiyallahu anh)'tan merfû olarak şöyle dediği rivâyet edilmiştir: "Allah'tan başka ilah olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın resûlü olduğuna şehâdet eden müslüman bir kimsenin kanı ancak şu üçünden biri

sebebiyle helâl olur: Evlilik geçirmiş zinakâr(ın kanı helâldir). Cana karşılık can (kisas edilir). Dinini terk edip cemaatten ayrılan kimse(nin de kanı helâldir)."

"O size bunları vasiyet etti ki akıl edesiniz." İbn Atıyye şöyle demiştir: "Bunlar' haram kılınan bu şeylere işârettir. Vasiyet, pekiştirilmiş ve yerleştirilmiş emirdir."

"Ki akıl edesiniz." Buradaki "لَعَلَّ" (le'alle) ta'lîl (sebeplendirme) manası içermektedir. Yani Allah Teâlâ bize bu pekiştirilmiş emirleri, akıl edip kendileriyle amel edelim diye yöneltmiştir.

Hanefî et-Taberî'nin tefsirinde şöyle denmiştir: "Önce 'akıl edesiniz', sonra 'öğüt alınız', sonra 'takvalı davranasınız' denmiştir. Çünkü akıl ettikleri zaman öğüt alırlar. Öğüt aldıkları zaman da korkup takvalı davranırlar."

"Yetişkinlik çağına gelene kadar yetimin malına ancak en güzel şekilde yaklaşın." İbn Atıyye şöyle demiştir: "Bu, yetim malına yaklaşımdan genel bir sakındırmadır ki tasarrufun bütün şekillerini kapsamına alır. Burada harama götürecek yolların kapatılması söz konusudur. Sonra güzel olanı yani yetimin malını arttırmaya çalışmayı istisnâ etmiştir. Mücâhid 'En güzel olan yetimin malıyla ticâret yapmaktır' demiştir."

"Yetişkinlik çağına gelene kadar..." Mâlik ve başkaları [yetişkinlik çağı olarak tercüme edilen "الشَّذَّ" (eşüdd) hakkında] "Bu, ergenlikle beraber rüşde ulaşılması ve düşünce zayıflığının ortadan kalkmasıdır" demiştir. Bunun benzeri Zeyd b. Eslem'den, eş-Şa'bi'den, Rabia'dan ve başkalarından rivâyet edilmiştir.

"Ölçüyü ve tartıyı adâletle tam yapın." İbn Kesîr "Allah Teâlâ alışverişte adâletli davranmayı emretmektedir" demiştir.

"Biz kişiye ancak kaldırabileceğini yükleriz." Yani kim hakkı yerine getirip hakkı almak için çaba sarf ederse bütün çabasını ortaya koyduktan sonra hata etse bile ona bir darlık yoktur.

"Konuştuğunuz zaman akraba olsa bile adâletli olun." Bu hem yakın hem de uzak hakkında adâlete uygun söz söyleme ve fiil ortaya koyma emrini içermektedir.

el-Hanefî şöyle demiştir: "Burada emredilen; hem dost hem de düşman hakkında âdil söz söylemek. rıza zamanında başka öfke zamanında başka olmamaktır. Kişi akrabası söz konusu olsa bile hakka uyar, dostu ve yakını meyletmez. *'Bir topluluğa beslediğiniz kin sizi adâletsiz davranmaya sevk etmesin. Adâletli olun! Bu takvaya daha yakındır.'* (Mâide, 8)"

"Allah'ın ahdini de yerine getirin." İbn Cerîr şöyle demiştir: "Yani Allah'ın size yönelttiği vasiyetini (pekiştirilmiş emrini) yerine getirin. Size emrettikleri ve yasakladıkları hususlarda O'na itaat ederek, O'nun kitabıyla ve Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem)'in sünnetiyle amel ederek buna bağlı kalın. Allah'ın ahdini yerine getirmek işte budur." Başkaları da böyle söylemiştir.

"O size bunları vasiyet etti ki öğüt alasınız." Yani öğüt alıp içerisinde bulunduğunuz şeyden cayasınız.

"Ve bu benim dosdoğru yolumdur. Buna uyun! Başka yollara uymayın! Sonra sizi O'nun yolundan ayırır." el-Kurtubî şöyle demiştir: "Bu büyük bir âyettir. Allah bu âyeti öncekilere atfetmiştir çünkü sahih hadislerin ve selevin kavillerinin açıkladığı şekilde O emredip yasakladıktan sonra yolundan başkasına uymaktan sakındırmıştır. Buradaki 'اِنَّ' (enne) nasb mahallindedir. Buna göre takdir *'وَإِنَّ اَنْ هَذَا صِرَاطِي'* (Size bir de yolumun bu olduğunu okuyayım) olmaktadır. Bu el-Kisâî'den ve el-Ferrâ'dan aktarılmıştır. el-Ferrâ ayrıca 'Cer mahallinde olması da mümkündür, buna göre takdir *'وَصَلَّكُمْ بِهِ وَبِاَنْ هَذَا صِرَاطِي'* (Size bunları emretti ve yolumun bu olduğunu bildirdi) olur" da demiştir."

el-Kurtubî şöyle devam etmiştir: "Sırât yoldur ve bu yol İslâm Dini'dir. *'مُسْتَقِيمًا'* (dosdoğru) hâl olduğu için nasb edilmiştir ve 'hiçbir eğrilik içermeyen dosdoğru' manasına gelmektedir.

Allah burada Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in diliyle çizip ortaya koyduğu, sonu cennet olan, kendisinden birçok yolun dallanıp budaklandığı yoluna uyulmasını emretmiştir. Şu hâlde kim yoldan giderse kurtulur. Kim yoldan ayrılıp o yollara girerse o yollar onu cehenneme götürür. Allah Teâlâ *'Başka yollara uymayın! Sonra sizi O'nun yolundan ayırır.'* buyurmuştur. Yani saptırır." el-Kurtubî'nin sözleri sona erdi.

Ahmed, en-Nesâî, ed-Dârimî, İbn Ebî Hâtim, sahihleyerek el-Hâkim ve sahih bir senedle "Kitâbu'l İ'tisâm"da Muhammed b. Nasr el-Mervezî; İbn

Mes'ûd'dan onun şöyle dediğini rivâyet etmiştir: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) eliyle bir çizgi çizip “*Bu Allah'ın dosdoğru yoludur*” buyurdu. Sonra o çizginin sağına ve soluna bazı çizgiler çizip “*Bunlar da (diğer) yollardır, bunlardan hiçbir yol yoktur ki başında ona çağıran bir şeytan olmasın*” buyurdu. Sonra “*Ve bu benim dosdoğru yolumdur. Buna uyun! Başka yollara uymayın! Sonra sizi O'nun yolundan ayırır.*” âyetini okudu.

Mücâhid'den “*Yolların yani bidatlerin ve şüphelerin peşinden gitmeyin*” dediği rivâyet edilmiştir.

Allâme İbnu'l Kayyım -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şunları söylemiştir: “Şimdi dosdoğru yol (sırât-ı müstakîm) hakkında veciz bir söz söyleyelim. Zira insanlar dosdoğru yolu sıfatlarına ve kendisine taalluk edenlere göre farklı farklı ibârelerle tanımlamıştır. Hakikati ise tek bir şeydir: Dosdoğru yol, Allah'ın yoludur ki Allah bu yolu kulları için onları kendisine ulaştırsın diye çizmiştir. Bu yol haricinde O'na ulaşan hiçbir yol yoktur. O'nun resûllerinin diliyle çizip kullarını kendisine ulaştırır kıldığı yolu dışında bütün yollar yaratılmışlara kapalıdır. Bu yol yalnız O'na ibâdet edip yalnız Resûlüne itaat etmektir. Kişi ibâdetinde kimseyi O'na ortak kılmaz. İtaatte de kimseyi Resûlüne ortak kılmaz. Böylece hem tevhidi hem de Resûl (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'e ittibâyı bunları bulandıran şeylerden arındırmış olur. Bunların tamamı Allah'tan başka ilah olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın resûlü olduğuna şehâdetin içerdikleridir. Dosdoğru yol hangi şeyle tefsir edilmişse o mutlaka bu iki asıl kapsamındadır. Buradaki incelik; O'nu tüm kalbinle sevmek, bütün gayretini ortaya koyarak razı etmek, kalbinde O'nun sevgisiyle mâmur olmayan bir yerin bulunmaması ve O'nun rızasına bağlı olmayan hiçbir isteğinin olmamasıdır. Birincisi Allah'tan başka ilah olmadığına şehâdetle, ikincisi Muhammed'in Allah'ın resûlü olduğuna şehâdetle gerçekleşir. İşte hidâyet ve hak din budur. Hidâyet ve hak din, hakkı bilip onunla amel etmektir. Hakkı bilip onunla amel etmek de Allah'ın resûlünü neyle gönderdiğini bilip bunların gereğini yerine getirmektir. Bundan sonra sen dilediğin ibâreyi söyle. İbârelerin hepsi bunun etrafında dönüp dolaşmaktadır.”

Yine İbnu'l Kayyım şöyle demiştir: “Sehl b. Abdullah şöyle demiştir: ‘Siz esere ve sünnete bakın. Zira ben yakında bir insanın Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)’i anıp ona her hâlde uymayı dile getirdiğinde onu yerecekleri, insanları

ondan soğutacakları, ondan teberrî edecekleri ve onu hor görüp hakir duruma düşürecekleri bir zamanın geleceğinden endişeleniyorum.”

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: “İbn Mes’ûd şöyle demiştir: ‘Kim Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)’in üzerinde mührünün olduğu vasiyetine bakmak istiyorsa Allah Teâlâ’nın “*De ki: Gelin size Rabbinizin haram kıldıklarını okuyayım... Ve bu benim dosdoğru yolumdur...*” buyruğunu okusun.”

Şerh: İbn Mes’ûd, Abdullah b. Mes’ûd b. Gâfil b. Habîb el-Hüzeli’dir. Künyesi Ebû Abdurrahmân’dır. Öne geçen ilklerden olan çok değerli bir sahâbidir. Bedir’e, Uhud’a, Hendek’e, Rıdvân Bey’atı’ne katılanlardandır ve Sahâbe’nin âlimlerinin büyüklerindendir. Ömer onu Kûfe’ye vâli yapmıştır. Otuz iki yılında vefat etmiştir. Allah ondan razı olsun.

Bu eseri hasen olduğunu söyleyerek et-Tirmizî, İbnü’l Münzir, İbn Ebî Hâtim ve et-Taberânî benzer şekilde rivâyet etmiştir.

Bu sözü söylemesinin sebebi -Allah en iyi bilendir- el-Buhârî’nin “Sahîh”inde İbn Abbâs (radiyallahu anhuma)’dan rivâyet ettiği şu hadistir: “Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)’in ağırları şiddetlendiğinde ‘Bana yazacak bir şey getirin de sizin için kendisinden sonra ayrılığa düşmeyeceğiniz bir yazı yazayım!’ buyurdu. Ömer ‘Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) ağırlarına yenik düşmüştür! Hem yanımızda Allah’ın kitabı vardır, o bize yeter.’ dedi. Derken ayrılığa düştüler ve gürültü çoğaldı. Bunun üzerine Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) ‘*Kalkın yanımdan! Benim yanımda çekişmek doğru değildir!*’ buyurdu.” Sonra İbn Abbâs “Bütün musîbet Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) ile yazması arasına giren şeydir” diyerek dışarı çıktı. İbn Mes’ûd da “Kim Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)’in üzerinde mührünün olduğu vasiyetine bakmak istiyorsa...” dedi.

Biri şöyle demiştir: “Bu şu manaya gelmektedir: Kim o vasiyete yazıldığı ve mühürlendiği zamanki gibi hiçbir değişime uğramamış hâliyle bakmak istiyorsa ‘*De ki: Gelin...*’ âyetlerini okusun.”

İbn Mes’ûd vasiyeti yazılıp mühürlenene, bundan sonra eklemeye ya da çıkarmaya maruz kalmayan mektuba benzetmiştir. Zira Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) sadece Allah Teâlâ’nın kitabını vasiyet etmiştir. Nitekim o, Müslim’in

rivayet ettiğine göre *"Ben aranızda kendisine yapıştığınız takdirde asla sapmayacağınız bir şeyi, Allah'ın kitabını bırakıyorum"* buyurmuştur.

Ubâde b. es-Sâmit şunu rivâyet etmiştir: Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) *"Hanginiz şu üç âyet üzerine bana bey'at eder?"* deyip üç âyeti de bitirene kadar *"De ki: Gelin size Rabbinizin haram kıldıklarını okuyayım..."* buyruklarını okudu. Sonra şöyle buyurdu: *"Kim bunların tamamını yerine getirirse onun ecrini Allah mutlaka verecektir. Kim bunlardan bir şey eksiltirse Allah dünyada bunun bedelini ödetirse bu onun cezası olur. Kimi de âhirete ertelerse işi Allah'a kahr. Allah onu dilerse cezalandırır, dilerse affeder."* Bunu İbn Ebî Hâtîm, sahihleyerek el-Hâkim ve "el-İ'tisâm'da Muhammed b. Nasr rivâyet etmiştir.

Derim ki: Bunlara ilâve olarak Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) ümmetine ancak Allah Teâlâ'nın gerek kendisinin dilinden gerekse her şey için bir açıklama, müslümanlar için bir hidâyet, rahmet ve müjde olarak kendisine indirdiği kitabında emrettiklerini vasiyet ettiği söylenebilir. Bu âyetler hem Allah Teâlâ'nın emri, hem de Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem)'in vasiyetidir.

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: *"Muâz b. Cebel (radiyallahu anh)'dan şöyle dediği rivâyet edilmiştir: 'Bir eşeğin üzerinde Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)'in terkisindeydim. Bana "Ey Muâz, Allah'ın kullar üzerindeki hakkını, kulların da Allah üzerindeki hakkını biliyor musun?" diye sordu. "Allah ve Resûlü daha iyi bilir" dedim. Buyurdu ki: "Allah'ın kullar üzerindeki hakkı O'na ibâdet etmeleri ve hiçbir şeyi ortak koşmamalarıdır. Kulların Allah üzerindeki hakkı ise kendisine hiçbir şeyi ortak koşmayan kimseye azap etmemesidir."* *"Ey Allah'ın Resûlü! İnsanları müjdelemeyeyim mi?" dedim. "Onları müjdeleme! Sonra buna bel bağlarlar."* buyurdu. Bunu 'Sahihayn'da rivâyet etmişlerdir."

Şerh: Bu hadis "Sahihayn'da birçok tarikten rivâyet edilmiş hâlde yer almaktadır. Varyantlarından birinde musannifin zikrettiğine benzer lafızlar geçmektedir.

Muâz, Muâz b. Cebel b. Amr b. Evs el-Ensârî el-Hazrecî'dir. Künyesi Ebû Abdurrahmân'dır. Sahâbe'nin seçkinlerinden meşhur bir sahâbidir. Bedir'e ve

sonrasındaki savaşlara katılmıştır. İlim, hükümler ve Kur'ân hususlarında ona müracaat ediliyordu. Allah ondan razı olsun.

Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) *"Muâz kıyâmet günü âlimlerin bir ratve önünde haşr edilir"* buyurmuştur. Yani bir adım.

Müellifi "el-Kâmûs"ta şöyle demiştir: "Ratve; adım, yerin yüksek bir kısmı, kısa bir zaman dilimi, dua/çağrı, damla, ok atımı, yaklaşık bir mil ya da gözün görebildiği mesafe gibi manalara gelmektedir. (Aynı kökten türeyen fâil olan) 'râtî' de rabbânî âlim demektir." Sözü sona erdi.

Müellifi "en-Nihâye"de şöyle demiştir: "... O âlimlerden bir ratve yani bir ok atımı mesafesi önde olacaktır. Ratvenin mil manasına geldiği söylendiği gibi gözün görebildiği mesafe olduğu da söylenmiştir. Bu üçü hadisin manasına en yakın manalardır."

Muâz on sekiz yılında Şam'da Amvâs Tâûnu zamanında vefat etmiştir. Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) Fetih Günü onu Mekkelilerin başında onlara dinlerini öğretmesi için bırakmıştı.

"Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)'in terkisindeydim." Buradan birini bineğin terkisine bindirmenin câiz olduğu ve Muâz'ın fazîleti öğrenilmektedir.

"Bir eşeğin üzerinde." Bir rivâyette "ismi Ufeyr olan" ziyâdesi vardır.

Derim ki: Bu eşeği Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)'e Mısır vâlisi el-Mukavkûs hediye etmiştir.

Yine burada Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)'in kibirlenenlerin yapmayacağı şekilde eşeğe binerek ve terkisine birini bindirerek sergilediği tevazu görülmektedir.

"Allah'ın kullar üzerindeki hakkını biliyor musun?" Burada istifham (soru) sigası kullanmıştır ki karşıdaki kimsede daha büyük bir etki meydana getirsin ve öğrenenin daha iyi anlamasını sağlasın.

Allah'ın kullar üzerindeki hakkı onlardan hak ettiği şeydir. Kulların Allah'ın üzerindeki hakkından anlaşılan ise söz konusu şeyin mutlaka yerine getirileceğidir. Zira O bunu (yani kendilerine azap etmemeyi) onlara tevhidinin

karşılığı olarak vaad etmiştir. *Bu Allah'ın vaadidir. Allah vaadine aykırı davranmaz. (Rûm, 6)*

Şeyhulislâm şöyle demiştir: "İtaat edenin mükâfatı hak etmesi, Allah tarafından bir nimetlendirme ve lütuf manasında bir hak ediştir. Değilse yaratılmışın yaratılmış üzerinde hakkı olduğu gibi mukâbele (tam karşılık) manasında bir hak ediş değildir. Bazı insanlar 'Hak ediş sadece Allah'ın söz konusu şeyi vaad ettiği ve O'nun vaadinin mutlaka gerçekleşeceği manasını içerir' demektedir. Diğer taraftan insanların çoğunluğu Kitab ve Sünnet'in delâlet ettiği üzere bunun ötesinde bir hak edişin olduğunu savunmaktadır. Örneğin Allah Teâlâ 'Müminlere yardım etmek üzerimizde bir hak oldu.' (Rûm, 47) buyurmuştur. Fakat Ehli Sünnet şöyle der: 'Kendisine rahmeti yazan (gerekli kılan) O'dur. O hakkı kendisine gerekli kılmıştır. Hakkı O'na gerekli kılan bir yaratılmış değildir.'

Mutezile O'nu yaratılmışı kıyas ederek söz konusu şeyin O'na (yaratılmışın yaratılmış üzerindeki hakkı gibi) vacip olduğunu, kulların Allah onları kendisine itaat eder kılmaksızın O'na itaat ettiklerini ve O gerekli kılmaksızın karşılığı hak ettiklerini iddia eder. Onlar bu konuda hata etmiştir.

Bu, Cehm'in takipçileri olan cebri Kaderiyye ile kaderi nefyeden Kaderiyye'nin hataya düştüğü bir konudur."

"Allah ve Resûlü daha iyi bilir' dedim." Burada öğrenenin gösterdiği güzel edep görülmekte, ayrıca kendisine bilmediği bir şey sorulan kimsenin bilmedikleri hâlde biliyormuş gibi yapanların çoğunluğunun yaptığıнын aksine bunu söylemesi gerektiği anlaşılmaktadır.

"O'na ibâdet etmeleri ve hiçbir şeyi ortak koşmamalarıdır." Yani O'nu ibâdetle birlemeleridir. Allâme İbnu'l Kayyım şu sözleriyle ibâdeti kapsayıcı bir şekilde ne güzel tarif etmiştir:

Rahmân'a ibâdet yöneltmektir O'na sevginin son noktasını

Ve alçalmadır karşısında O'na ibâdet eden, iki kutuptur bu ikisi

İbâdetin yörüngesi bunlar etrafında döner durur

Dönmez iki kutup olmadıkça ibâdetin yörüngesi

Yine bu emrin, Resûlünün emrinin etrafında döner

Hevaya, nefse ya da şeytana uyarak değil

"O'na hiçbir şeyi ortak koşmamalarıdır." Yani O'nu ibâdetle birlemedir. Şu hâlde ibâdetle şirkten soyutlanmak olmazsa olmazdır. Kim şirkten soyutlanmazsa yalnız Allah'a ibâdet etmiş olmaz. O Allah'a denk kılan bir müşrik olur.

Allah Teâlâ ona rahmet etsin, musannıfın "Buradan ayrıca ibâdetin tevhidin ta kendisi olduğu anlaşılmaktadır, çünkü ihtilaf tevhid hakkında vukû bulmuştur" sözünün manası da budur.

Kudsi hadislerden birinde şu geçmektedir: *"Benim cinler ve insanlar ile büyük (ilginç) bir haberim var: Ben yaratıyorum, Benden başkasına ibâdet ediliyor. Ben rızıklandırıyorum, Benden başkasına şükrediliyor. Kullara Benim hayrım iniyor, onlardan Bana şerleri yükseliyor. Ben nimetlerle kendimi onlara sevdirecek şeyler yapıyorum, onlar masiyetlerle Beni kendilerine buğz ettiriyorlar."*

"Kulların Allah üzerindeki hakkı ise kendisine hiçbir şeyi ortak koşmayan kimseye azap etmemesidir." Hâfız şöyle demiştir: "Şirki nefyetmekle yetinmiştir çünkü bu iktizâ yoluyla tevhide, iltizâm yoluyla da risâleti kabûle iletir. Zira Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'i yalanlayan Allah'ı yalanlamış olur. Allah'ı yalanlayan da müşriktir. Bu, kişinin 'Abdest alanın namazı sahih olur' demesine benzemektedir. Yani diğer şartlar da bulunduğu takdirde sahih olur." Hâfız'ın sözleri sona erdi.

"İnsanları müjdelemeyeyim mi?" Buradan müslümana onu sevindirecek bir haberi müjdelemenin müstehap olduğu anlaşılmaktadır. Yine buradan Sahâbe'nin hâli, böylesi bir haberle sevindikleri anlaşılmaktadır. Bunu musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- söylemiştir.

"Onları müjdeleme! Sonra buna bel bağlarlar." Yani buna güvenip amellerde yarışmayı bırakırlar.

Bir rivâyette "Muâz bunu öleceği esnada teessümen -yani günaha girebileceğinden endişelendiğinden dolayı bildirdi" ziyâdesi vardır.

Ebu'l Muzaffer el-Vezîr şöyle demiştir: "O bunu ancak cehâletinin kendisini itaati bırakarak edepsizlik etmeye sürükleyeceği câhil kimseden gizlemiştir. Böyle bir haberi işittiklerinde itaatlerini arttıracak ve nimetlerin artmasının taatin artmasını gerektireceğini düşünen akıl sahiplerine gelince bunu onlardan gizlemesinin bir manası yoktur."

Bu babda zikredilenler haricinde de bazı fâideler vardır: İbâdeti Allah Teâlâ'ya özgülemeye teşvik vardır. Allah'a ibâdetin şirk ile birlikte fayda sağlamayacağı, hatta bunun ibâdet olarak bile isimlendirilmeyeceği bildirilmektedir. Anne baba hakkının büyüklüğüne dikkat çekilmekte ve onlara kötü davranmanın haramlığı beyan edilmektedir. En'âm Sûresi'ndeki muhkem âyetlerin büyüklüğüne dikkat çekilmektedir. İlmin maslahat sebebiyle gizlenmesinin caiz olduğu anlaşılmaktadır.

"Bunu 'Sahihayn'da rivâyet etmişlerdir." Yani el-Buhârî ve Müslim.

el-Buhârî, İmam Muhammed b. İsmâîl b. İbrâhîm b. (el-Muğîre b.) Berdizbe. Velâ yoluyla Cu'felidir. "es-Sahîh"ın, "et-Târih"ın, "el-Edebu'l Müfred"ın ve başka kitapların sahibi büyük hâfızdır. İmam Ahmed b. Hanbel'den, el-Humeydî'den, İbnu'l Medîni'den ve onların tabakasından hadis rivâyet etmiştir. Ondan da Müslim, en-Nesâî, et-Tirmizî ve "es-Sahîh"ın râvisi el-Firebrî rivâyette bulunmuştur. Yüz doksan dört yılında doğmuş, iki yüz elli altı yılında vefat etmiştir.

Müslim, Müslim b. el-Haccâc b. Müslim el-Kuşeyrî en-Neysâbûrî'dir. Künyesi Ebu'l Huseyn'dir. "es-Sahîh"ın, "el-İlel"ın, "el-Vuhdân"ın ve başka kitapların sahibidir. Ahmed b. Hanbel'den, Yahyâ b. Maîn'den, Ebû Hayseme'den, İbn Ebî Şeybe'den ve onların tabakasından hadis rivâyet etmiştir. Ondan da et-Tirmizî, "es-Sahîh"ın râvisi İbrâhîm b. Muhammed b. Süfyân ve başkaları rivâyette bulunmuştur. İki yüz dört yılında doğmuş, iki yüz altmış bir yılında Neysâbûr'da vefat etmiştir. Allah Teâlâ ikisine de rahmet etsin.

2. Bölüm

Tevhidin Fazileti ve Günahlara Kefâret Olması

و قول الله تعالى: ﴿الَّذِينَ آمَنُوا وَلَمْ يَلْبِسُوا إِيمَانَهُمْ بِظُلْمٍ﴾ الآية [الأنعام: ٨٢]

“İman edenler ve imanlarına zulüm karıştırmayanlar” (En’âm, 82)

عن عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ - رضي الله عنه - قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- «مَنْ قَالَ: أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، وَأَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ، وَأَنَّ عِيسَى عَبْدُ اللَّهِ وَرَسُولُهُ وَكَلِمَتُهُ أَلْقَاهَا إِلَى مَرْيَمَ وَرُوحٌ مِنْهُ، وَأَنَّ الْجَنَّةَ حَقٌّ، وَالنَّارَ حَقٌّ، أَدْخَلَهُ اللَّهُ الْجَنَّةَ عَلَى مَا كَانَ مِنْ عَمَلٍ» أخرجه

Ubâde b. Sâmit (radiyallahu anhu)’dan şöyle dediği rivâyet edilmiştir: Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: “Kim tek olan ve ortağı bulunmayan Allah’tan başka ilah olmadığına, Muhammed’in O’nun kulu ve resûlü olduğuna, İsa’nın da Allah’ın kulu, resûlü, Meryem’e attığı bir kelimesi ve kendisinden bir rûh olduğuna, cennetin hak olduğuna ve cehennemin hak olduğuna şehâdet ederse; hangi amel üzere olursa olsun Allah onu cennete sokar.”¹¹Buhârî ve Müslim rivayet etmiştir.

ولهما في حديث عثمان: «فَإِنَّ اللَّهَ قَدْ حَرَّمَ عَلَى النَّارِ مَنْ قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ يَتَغَيَّرُ بِذَلِكَ وَجْهِ اللَّهِ»

Yine onların tahriç ettiği Itbân hadisinde Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: “Zira Allah, kendisinin vechini arzulayarak ‘Lâ ilâhe illallâh’ diyen kimseyi ateşe haram kılmıştır.”¹²

¹¹ Buhari, 3435; Müslim, 139.

¹² Buhari, 424; Müslim, 148.

عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: «قَالَ مُوسَى: يَا رَبِّ، عَلَّمَنِي شَيْئًا أَذْكُرُكَ بِهِ، وَأَدْعُوكَ بِهِ، قَالَ: يَا مُوسَى، قُلْ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، قَالَ: يَا رَبِّ، كُلُّ عِبَادِكَ يَقُولُ هَذَا، قَالَ: يَا مُوسَى، لَوْ أَنَّ السَّمَاوَاتِ السَّبْعَ، وَعَامِرُهُنَّ غَيْرِي، وَالْأَرْضِينَ السَّبْعَ فِي كِفَّةٍ، وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ فِي كِفَّةٍ، مَالَتْ بِهِنَّ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ»
رواه ابن حبان، والحاكم وصححه

Ebü Saîd el-Hudrî (radiyallahu anhu)'ın rivâyet ettiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: "Mûsâ 'Rabbim, bana kendisi ile Seni zikredeceğim ve Sana dua edeceğim bir şey öğret' dedi. Allah da 'Ey Mûsâ, "Lâ ilâhe illallâh" de' buyurdu. Mûsâ 'Rabbim, zâten bütün kulların bunu söylüyor' dedi. Bunun üzerine Allah şöyle buyurdu: 'Yedi gök, benim dışımda onların sâkinleri ve yedi yer bir kefeye, "Lâ ilâhe illallâh" da bir kefeye konsa; "Lâ ilâhe illallâh" onlara ağır basar.'"¹³ İbn Hibbân rivâyet etmiş, Hâkim de rivâyet edip sahîh olduğunu söylemiştir.

وللترمذي وحسنه عن أنس: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ «قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: يَا ابْنَ آدَمَ إِنَّكَ لَوْ أَتَيْتَنِي بِقِرَابِ الْأَرْضِ خَطِيئًا ثُمَّ لَقَيْتَنِي لِأَتَشْرِكَ بِي شَيْئًا لِأَتَيْتَكَ بِقِرَابِهَا مَغْفِرَةً»

Tirmizî'nin rivâyet ettiği ve hasen olduğunu söylediği bir hadiste de Enes (radiyallahu anhu) şöyle demiştir: Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken işittim: "Allah (Subhanehu ve Teâlâ): 'Ey âdemoğlu! Bana yeryüzü dolusunca günah ile gelsen bile, Bana hiçbir şeyi ortak koşmadan gelir isen muhakkak sana yeryüzü dolusunca mağfiret ile gelirim' diye buyurmuştur."¹⁴

¹³ İbn Hibban, 14/102; Hâkim, el-Mustedrek, 1/710; Ebu Ya'la, Musned, 2/528.

¹⁴ Tirmizî, 3540; Taberânî, el-Evsat, 4/315. Darîmî, Sünen, 2/414.

Tevhidin Fazîletinin ve Günahlara Kefâret Olduğunun Beyanı Babı

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: **"Tevhidin faziletinin ve günahlara kefâret olduğuunun beyanı babı."**

Şerh: Bab, hafz edilmiş bir mübtedânın haberidir ki bu mübtedânın takdîri "bu"dur. (Yani: Bu... babıdır.)

"Mâ"nın mevsûl olması da masdariyye olması da mümkündür. Mevsûl olduğu takdir edilirse kendisine dönen zamîr hafz edilmiş olur ve bu takdirde mana "tevhidin kendilerine kefâret olduğu günahların beyanı" olur. Masdariyye olduğu takdir edilirse mana "tevhidin günahlara kefâret olması(nın beyanı)" olur. İkincisi daha kuvvetli görünmektedir.

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: **"Ve Allah Teala'nın 'İman edip imanlarına hiç zulüm karıştırmayanlar var ya işte emniyet onlarındır ve onlar hidâyet üzere olanlardır.' (En'âm, 82) buyruğu."**

Şerh: İbn Cerîr şöyle demiştir: "Bana el-Müsennâ tahdis etti... onun er-Rabî b. Enes'ten rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: 'İman (ibâdeti) Allah'a özgülemektir.'"

İbn Kesîr bu âyet hakkında şöyle demiştir: "Yani ibâdeti Allah'a özgüleyen ve O'na hiçbir şeyi ortak koşmayan bu kimseler kıyâmet günü güvende olacak olan, ayrıca hem dünyada hem de âhirette hidâyet üzere olan kimselerdir."

İbn Zeyd ve İbn İshâk şöyle demiştir: "Allah'ın bu buyruğu İbrâhîm ile kavmi arasında hüküm verilmesi üzerinedir."

İbn Mes'ûd şöyle demiştir: "Bu âyet indiği zaman 'Hangimiz kendisine zulmetmemiştir ki?' dediler. Bunun üzerine Nebî (aleyhisselam) 'Şüphesiz şirk büyük bir zulümdür.' (Lokmân, 13) dedi."

Bunu el-Buhârî senediyle aktarmış, şöyle demiştir: Bize Ömer b. Hafs tahdis etti, dedi ki: Bize babam tahdis etti, dedi ki: Bize el-A'meş tahdis etti, dedi ki: Bana İbrâhîm, Alkame kanalıyla Abdullah (radıyallahu anh)'tan onun şöyle dediğini tahdis etti: **"'İman edip imanlarına hiç zulüm karıştırmayanlar...'**

nâzil olduğunda 'Ey Allah'ın Resûlü! Hangimiz kendisine zulmetmiyor ki?' dedik. Bunun üzerine o şöyle buyurdu: *'Dediğiniz gibi değildir. İmanlarına hiç zulüm yani şirk karıştırmayanlar. Siz Lokman'ın oğluna "Oğulcuğum! Allah'a şirk koşma. Çünkü şirk büyük bir zulümdür."* dediğini işitmediniz mi?'"

Bu hadis "es-Sahih"te, "el-Müstedrek"te ve başka kaynaklarda yer almaktadır.

Ahmed de Abdullah'tan benzerini rivâyet etmiştir: *"İman edip imanlarına hiç zulüm karıştırmayanlar..."* nâzil olduğunda bu Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in ashâbına ağır geldi ve 'Ey Allah'ın Resûlü! Hangimiz kendisine zulmetmiyor ki?' dediler. Bunun üzerine Rasulullah *'Bunun manası sizin kastettiğiniz değildir'* buyurdu, *'Siz sâlih kulun "Oğulcuğum! Allah'a şirk koşma. Çünkü şirk büyük bir zulümdür."* dediğini işitmediniz mi? Bu (zulüm) ancak şirktir."

Ömer'den buradaki zulmü günah olarak tefsir ettiği rivâyet edilmiştir. Buna göre emniyet azabın her türünden olur. el-Hasen ve el-Kelbî "Onlara ahirette emniyet vardır ve onlar dünyada hidâyet üzere olanlardır" demiştir.

Şeyhulislâm şöyle demiştir: "Onlara ağır gelen, şartta zikredilen zulmün kulun kendisine zulmü olduğunu ve emniyet ile hidâyetin sadece kendisine zulmetmeyen kimseye olduğunu sanmalarıdır. Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) de onlara, onlara Allah'ın kitabında şirkin zulüm olduğunu gösteren şeyi beyan etmiştir. Şu hâlde emniyeti ve hidâyeti ancak imanına zulüm karıştırmayan kimse elde eder. İmanına bu zulmü karıştırmayan kimse Allah Teâlâ'nın *'Sonra kitaba kullarımızdan seçtiklerimizi vâris kıldık ki bunlardan bazıları kendisine zulmeder...' (Fâtır, 32)* buyruğundaki seçilmiş kimselerden olduğu gibi emniyet içinde ve hidâyet üzere olanlardan olur.

Bu onlardan birinin günah işleyip arkasından tevbe etmeyerek kendisine zulmetmesi sebebiyle cezalandırılması bununla çelişmez. Nitekim Allah Teâlâ *'Kim zerre ağırlığınca hayır işlemişse onu görür, kim zerre ağırlığınca şer işlemişse onu görür.'* (Zelzele, 6-7) buyurmuştur.

Ebû Bekr es-Sıddık (radiyallahu anh) Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)'e 'Ey Allah'ın Resûlü! Hangimiz hiç kötülük yapmamıştır ki?' diye sormuş, Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) de *'Ey Ebû Bekr! Sen hiç yorulmuyor musun? Üzülmü-*

yor musun? Başına hiç sıkıntı gelmiyor mu? İşte bunlar size verilen karşılıklardır.'

Görüldüğü üzere o öldüğü zaman cennete girecek müminin dünyadaki kötülüklerinin musibetlerle cezalandırılabilceğini beyan etmiştir."

Yine Şeyhulislâm şunları söylemiştir: "Kim zulmün bu üç sınıfından yani hem şirkten hem kullara zulmetmekten hem de kendisine şirkin altındaki bir günahla zulmetmekten selâmette olursa onun için tam bir emniyet ve tam bir hidâyet söz konusu olur. Kim nefsine zulmetmekten selâmette olmazsa onun için herhangi bir şeyle kayıtlanmamış mutlak bir emniyet ve hidâyet söz konusudur. Yani o diğer âyetle kendisine vaad edildiği üzere kesinlikle cennete girecektir. Allah onu sonu cennet olan dosdoğru yola hidâyet etmiştir. Bununla birlikte nefsine zulmetmesi sebebiyle imanında meydana gelen azalma ölçüsünce emniyeti ve hidâyeti azalır.

Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)'in 'Bu ancak şirktir' demekteki muradı büyük şirk koşmayan kimse için tam bir emniyetin ve tam bir hidâyetin söz konusu olduğu değildir. Çünkü Kur'ân'ın naslarıyla birlikte onun büyük günah işleyenlerin korkuyla karşı karşıya bırakılacaklarını beyan eden hadisleri çoktur. Bu kimseler için çarptırıldıkları bir gazap olmaksızın tam bir emniyet ve kendisiyle dosdoğru yola, Allah'ın nimetlendirdiklerinin yoluna girmiş oldukları tam bir hidâyet hâsıl olmamıştır. Bununla birlikte onlar aslen bu yola girmişlerdir ve Allah Teâlâ'nın kendileri üzerindeki nimetinin aslı onlarda vardır. Dolayısıyla mutlaka cennete gireceklerdir.

'Bu ancak şirktir' buyruğuyla kastettiği büyük şirkse anlatmak istediği büyük şirk koşmayan kimsenin müşriklere vaad edilen dünya ve âhiret azabından güvende olduğudur. Kastettiği şirkin cinsi ise -ki kulun mal sevgisinden dolayı vaciplerden birini cimrilik edip esirgemek sûretiyle kendisine zulmetmesinin küçük şirk olduğu söylenir, kezâ Allah Teâlâ'nın sevmediği bir şeyi hevâsını Allah'ın sevgisinin önüne geçirecek derecede sevmesinin ve benzeri hasletlerin küçük şirk olduğu söylenir- emniyetten ve hidâyetten bu ölçüde bir kısım gider. Bundan dolayı selef günahı bu itibarla bu manadaki şirke dâhil ediyordu." Şeyhulislâm'ın sözleri sona erdi.

İbnu'l Kayyım -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şunları söylemiştir: "Allah Teâlâ'nın 'İman edip imanlarına hiç zulüm karıştırmayanlar var ya işte emniyet onlarıdır ve onlar hidâyet üzere olanlardır' buyruğu (nâzil olunca) Sahâbe 'Hangimiz imanına zulüm karıştırmamıştır ey Allah'ın Resûlü?' diye sormuş, bunun üzerine Allah Resûlü 'Bu şirktir. Siz sâlih kulun "Gerçekten şirk büyük bir zulümdür" dediğini işitmediniz mi?' diye cevap vermiştir. Görüldüğü üzere zulümle kastedilen onlara karışık geldiği ve nefse zulmetmenin de bu zulmün kapsamına girdiğini ve kendisine herhangi bir şekilde zulmeden hiç kimsenin güvende ve doğru yolda olamayacağını sandıkları zaman Allah Resûlü -Allah'ın salavâtı ve selâmı üzerine olsun- onlara emniyeti ve hidâyeti ortadan kaldıran zulmün mutlak olarak şirk olduğunu söyleyerek cevap vermiştir.

Vallahi hastayı iyi edecek ve susuzu kandıracak cevap tam da budur. Zira tam ve mutlak zulüm, ibâdeti ait olmadığı yere koymak manasına gelen şirktir. Mutlak emniyet ve hidâyet de hem dünyada hem de âhirette emniyette olup dosdoğru yol üzerinde bulunmaktır. Dolayısıyla mutlak ve tam olan zulüm mutlak ve tam olan emniyeti ve hidâyeti ortadan kaldırır. Fakat bu (tam olmayan) mutlak zulmün (tam olmayan) mutlak emniyete ve mutlak hidâyete mani olmasına engel değildir. Bunu iyi düşün. Mutlak olan için mutlak olan, kısmî olan için kısmî olan vardır." İbnu'l Kayyım'ın özetlenmiş sözleri burada sona erdi.

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: "Ubâde b. es-Sâmit (radiyallahu anh)'dan şöyle dediği rivâyet edilmiştir: Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: 'Kim tek olan ve ortağı bulunmayan Allah'tan başka ilah olmadığına, Muhammed'in O'nun kulu ve resûlü olduğuna, İsa'nın da Allah'ın kulu, resûlü, Meryem'e attığı bir kelimesi ve kendisinden bir rûh olduğuna, cennetin hak olduğuna ve cehennemnin hak olduğuna şehâdet ederse; hangi amel üzere olursa olsun Allah onu cennete sokar.' Bunu el-Buhârî ve Müslim tahric etmiştir."

Şerh: Ubâde b. es-Sâmit, Ubâde b. es-Sâmit b. Kays el-Ensârî el-Hazreci'dir. Künyesi Ebu'l Velid'dir. Nakiblerden biridir. Bedir'e katılan meşhur bir sahâbidir. Otuz dört yılında Remle'de yetmiş iki yaşında vefat etmiştir. Muâviye'nin hilâfetine kadar yaşadığı da söylenmiştir.

"Kim Allah'tan başka ilah olmadığına şehâdet ederse..." Yani kim bunu manasını bilerek ve hem bâtinen hem de zâhiren gereğini yerine getirerek söylerse. Nitekim Allah Teâlâ *"Bil ki Allah'tan başka ilah yoktur"* (Muhammed, 19) buyurmuştur. Yine O *"Ancak bilerek hakka şehâdet edenler hariç..."* (Zuhruf, 86) buyurmuştur.

Bunu; manasını bilmeden, kesin bir şekilde inanmadan, gereğini yerine getirmeden yani şirki terk edip kalbin ve dilin sözü ile kalbin ve uzuvların ameline tevhide sağlamadan söylemeye gelince bu icma ile fayda sağlamaz.

Müellifi "el-Müfhim alâ Sahîhi Müslim"de "Şehâdeteyni sadece telaffuz etmenin yetmeyeceği ve kalbin kesin inancının olmazsa olmaz olduğu babı" demiş ve şunları söylemiştir: "Bu bab başlığı şehâdeteyni telaffuz etmenin mümin olmak için yeteceğini söyleyen Mürchie'nin mezhebinin bozukluğuna karşı bir tembihtir. Bu babdaki hadisler bu görüşün bozukluğuna delildir. Hatta bu, bozukluğu Şeriat'a vâkıf olan herkesin bileceği bir görüştür. Ayrıca bu nifaka genişlik sağlayıp münâfığın imanının sahih olduğu yönünde hüküm vermeyi gerektirir ki bu kesinlikle bâtıldır." Sözleri sona erdi.

Bu hadiste de zikri geçen şeyin delili vardır. Bu delil *"kim şehâdet ederse"* buyruğudur. Zira şehâdet ilim ve yakîn üzerine olmadığı takdirde sahih olmaz.

en-Nevevî şöyle demiştir: "Bu, yeri büyük ve değerli bir hadistir. Akîde esaslarını en kapsayıcı hadistir ya da en kapsayıcı hadislerdendir. Zira Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) bu hadiste akîdelerinin farklılığı ve birbirlerine uzaklığıyla birlikte küfür milletlerinden çıkaracak şeyleri bir arada zikretmiş, bu birkaç harfte hepsinden neyle ayrılacağını söz konusu etmiştir..." Sözleri sona erdi.

"Allah'tan başka ilah yoktur", "Allah'tan başka haklı olarak ibâdet edilen hiçbir şey yoktur" manasına gelmektedir. Bu Kur'ân'ın birçok yerinde geçmiştir. el-Bikâî'nin sözleri içerisinde de bu açıklanacaktır.

"Tek olan" isbâtı, **"ortağı bulunmayan"** nefyi pekiştirmektedir. Bunu Hâfız söylemiştir. Nitekim Allah Teâlâ *"İlahınız tek bir ilahdır, O'ndan başka ilah yoktur, Rahmân'dır, Rahîm'dir."* (Bakara, 163) buyurmuştur. Yine O *"Senden önce hiçbir resûl göndermedik ki ona 'Benden başka ilah yoktur, şu hâlde"*

Bana ibâdet edin! diye vahyetmiş olmayalım." (Enbiyâ, 25) buyurmuştur. Yine O "Âd'a da kardeşleri Hûd'u gönderdik. 'Ey kavmin! Allah'ı ibâdet edin. O'ndan başka bir ilahınız yoktur.' dedi." (A'râf, 65) buyurmuştur. Hûd'un kavmi de Hûd'u "Bize sadece Allah'a ibâdet edelim ve atalarımızın ibâdet ettiklerini bırakalım diye mi geldin?" (A'râf, 70) diye cevap vermiştir. Yine Allah Teâlâ "Çünkü Allah hakkın ta kendisidir, O'nun gayrısında dua ettikleri bâtılın ta kendisidir ve Allah Aliyy (çok yüce) ve Kebîr (büyük) olandır." (Hacc, 62) buyurmuştur.

Bu ilahlığın Allah'tan gayrisından nefyi -ki bu ibâdettir- ile tek olan ve ortağı bulunmayan Allah hakkında isbâtını içermektedir.

Kur'ân başından sonuna kadar bunu açıklamakta ve buna yönlendirmektedir. Şu hâlde türlerinin tamamıyla ibâdet ancak kalbin ümit besleyerek ve endişelenerek kulluğundan, sevgisinden, boyun eğmesinden ve alçalmasından sâdir olur. Bunu da gerek bu babdaki gerek öncesindeki delillerde geçtiği üzere ancak Allah Teâlâ hak eder. Şu hâlde kim bunlardan birini Allah'tan başkasına yöneltirse O'nu Allah'a denk kılmış olur. Bununla birlikte hiçbir söz ve amel fayda vermez.

Âlimlerin ilahın manası hakkındaki sözlerine gelince İbn Abbâs'ın bu konudaki sözü geçmiş bulunmaktadır.

Ebu'l Muzaffer el-Vezîr "el-İfsâh"ta şöyle demiştir: "Allah'tan başka ilah olmadığına şehâdet etmek' buyruğu şehâdetle bulunanın Allah'tan başka ilah olmadığını bilmesini gerektirir. Nitekim Allah Teâlâ 'Bil ki Allah'tan başka ilah yoktur' buyurmuştur."

Yine o şöyle demiştir: "Allah'ın ismi 'illâ'dan sonra merfûdur. Çünkü ilahlık O'nun hakkında olmazsa olmazdır. İlahlığı Allah subhânehû'dan başkası hak etmez."

Yine o şöyle demiştir: "Buradan alınacak fâidelerin özeti şudur: Bu sözün tâğûtu reddi ve Allah'a imanı içerdiğini bilmelisin. Zira sen ilahlığı her şeyden nefyedip Allah Teâlâ hakkında isbât ettiğin zaman tâğûtu reddedip Allah'a iman edenlerden olursun."

İbnu'l Kayyım "el-Bedâi'"de müstesnânın nefyedilen şeyin kapsamından çıkarılacağını savunanlara reddiye verirken şunları söylemiştir: "Hayır! Müs-

tesnâ nefyedilen şeyin kapsamından çıkarılacağı gibi onun hükmünün kapsamından da çıkarılır. Yani nefyedilen şeyin kapsamına girmez. Zira girseydi kişinin 'Allah'tan başka ilah yoktur' diyerek İslâm'a girmesi söz konusu olmazdı. Çünkü o Allah Teâlâ hakkında ilahlığı isbât etmemiş olurdu. Bu, ilahlığın Allah'tan başkasından nefyini ve sadece Allah hakkında isbâtını içeren en yüce sözdür ve bu sözün Allah'ın ilahlığına delâleti 'Allah ilahdır' sözümüzün delâletinden daha kuvvetlidir. Bir kimse bu hususta asla şüphe edemez." İbnu'l Kayyım'ın manasıyla aktarılan sözleri sona erdi.

Derim ki: Allah'ın nefyedilen şeyin kapsamına girmediği şüphesizdir. Çünkü bu sözden kastedilen, muhkem âyetlerin delâlet ettiği üzere Allah Teâlâ'nın muvahhidin kalbinde, sözünde ve amelinde birlenmesidir. Nitekim O resûllerinin davetinin "*Allah'a ibâdet edin! O'ndan başka bir ilahınız yoktur.*" olduğunu bildirmiştir. Görüldüğü üzere resûlleri ilahlığı Allah Teâlâ'nın gayrısından nefyedip sadece Allah hakkında isbât etmiştir.

Zira ezelden ebede ilahlıkla vasıflanabilecek tek varlık Allah Teâlâ'dır. Nitekim Allah Teâlâ "*Çünkü Allah hakkın ta kendisidir, O'nun gayrısında dua ettikleri de bâtılın ta kendisidir.*" (Hacc, 62) buyurmuştur. Yine Allah Teâlâ müşriklerin "*Bize sadece Allah'a ibâdet edelim diye mi geldin?*" (A'râf, 70) dediklerini haber vermiştir.

Görüldüğü üzere müşrikler "Allah'tan başka ilah yoktur" sözünün bunun bâtıllığını ortaya koyduğunu bildikleri hâlde ibâdet hususunda Allah'ı ilahları arasına katmak istemişler ve ibâdetin Allah'a özgülenmesini inkâr etmişlerdir.

İbadet hususunda ilahlarını Allah'la eşitlemeleri cehennemde ebedi kalmayı gerektiren büyük şıktır. Şu hâlde muvahhid hem sözünde hem fiilinde hem de niyetinde müşriğe muhâlifdir. Allah'a hamd olsun ki bu hiçbir kapallılık barındırmayan açık bir meseledir.

Ebu Abdullah el-Kurtubî "O'ndan başka ilah yoktur"u açıklarken "Yani O'ndan başka ibâdet edilecek yoktur" demiştir.

ez-Zemahşerî şöyle demiştir: "İlah', 'adam' ve 'at' gibi cins isimlerdendir. Hak ya da bâtıl olarak ibâdet edilen her şeyi kapsamına alır. Sonra hak olarak ibâdet edilen hakkında kullanılması ağırlık kazanmıştır."

Şeyhulislâm şöyle demiştir: “İlah kendisine ibâdet ve itaat edilen demektir. Zira ilah, me'lûhtur. Me'lûh da kendisine ibâdet edilmesini hak edendir. Kendisine ibâdet edilmesini hak etmesinin sebebi kendisinde bulundurduğu sıfatlardır ki bunlar O'nun ileri derecede sevilmesini ve O'na en ileri derecede boyun eğilmesini gerektirir.”

Yine o -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: “Zira ilah, sevilip kendisine ibâdet edilen demektir. Kalplerin severek kendisine ibâdet ettiği, karşısında boyun eğip zillate büründüğü, kendisinden korktuğu, umduğu, sıkıntılı zamanlarında kendisine yöneldiği, dertli anlarında kendisine dua ettiği, maslahatına olan hususlarda kendisine tevekkül ettiği, kendisine sığındığı, zikriyle huzur bulduğu, sevgisinde sükûnete erdiği varlıktır. Bu da Allah'tan başkası değildir. Bundan dolayı 'Allah'tan başka ilah yoktur' en doğru söz, bunu söyleyenler Allah'ın ehli ve hizbi, bunu inkâr edenler O'nun gazabına ve intikamına maruz kalan düşmanları olmuştur. Dolayısıyla bu söz sahih olursa bununla birlikte bütün meseleler, hâller ve zevkler sahih olur. Kul bunu sahihleştirmezse gerek ilimlerinde gerekse amellerinde fesad onun için kaçınılmaz olur.”

İbnu'l Kayyım şöyle demiştir: “İlâh, kalplerin kendisini sevgiyle, ululamaıyla, inâbeyle, saygıyla, tazimle, alçalmayla, teslimiyetle, korkuyla, ümitle ve tevekkülle ilâh edindiği varlıktır.”

İbn Receb şöyle demiştir: “İlâh kendisinden çekinilerek, ululanarak, sevilerek, korkularak, kendisinden umularak, kendisine tevekkül edilerek, kendisinden istenerek ve kendisine duâ edilerek itaat edilen ve karşı gelinmeyen varlıktır. Bunların tamamı ancak Allah (*azze ve celle*) için uygundur. Kim ulûhiyetin özelliklerinden olan bu hususlardan birinde bir yaratılmışı Allah'a ortak koşarsa, bu onun 'Lâ ilâhe illallâh' sözündeki tevhîdini zedeler. O kendisinde bu hasletin bulunduğu ölçüde yaratılmışı kulluk etmektedir.”

el-Bikâî şöyle demiştir: “Allah'tan başka ilah yoktur. Burada Melik-i A'zam'dan başka hakkı olarak ibâdet edilen bir varlığın olmadığı ileri derecede vurgulanmıştır. Bu bilgi kişiyi kıyâmet saatinin dehşetli hâllerinden kurtaracak en büyük hatırlatmalardan biridir. Bir şey ancak yararlıysa ilim olabilir. Yine bir ilim beraberinde teslimiyet ve gereğince amel bulunduğu takdirde yararlı olabilir. Değilse o sırf cehâlettir.”

et-Tîbî şöyle demiştir: “İlah, mef’ûl vezninin manasını içeren fiâl veznin-
de bir kelimedir. Nitekim kitâb mektûb (yazılan) manasına gelir. ‘إله’ (elihe
ilâheten) ‘عبد عبادة’ (abede ibâdeten) demektir.”

Şârih şunları söylemiştir: “Bu mana âlimlerin sözleri arasında çokça
geçmektedir. Kabirperestlerin ve câhil kelâmcıların inandığının aksine âlimler
‘ilah’ın ‘kendisine ibâdet edilen’ olduğu üzerinde icma etmiştir. Onlar ‘ilah’ın
‘yaratmaya kâdir’ gibi manalara geldiğine inanırlar. Yine onlar bu sözü söyle-
dikleri zaman, ne yaparlarsa yapsınlar; ölümlere dua ederek, sıkıntılı zamanlar-
da onlardan yardım dileyerek, musîbetlerin kalkması için onlara adak adaya-
rak Allah’tan başkasına ibâdet etseler de Allah’tan başkasına başka ibâdetleri
yöneltseler de tevhidin en ileri derecesini gerçekleştirdiklerini sanırlar. Onlar
gerek Arapların gerekse başka toplumların müşriklerinin bu manayı ikrar hu-
susunda kendilerine ortak olduklarının ve yaratmaya kâdir olan yaratıcının Al-
lah olduğuna inandıklarının farkında değillerdir. Nitekim Allah Teâlâ ‘Onlara
kendilerini kimin yarattığını sorsan mutlaka “Allah” derler.’ (Zuhruf, 87) buyur-
muştur. ‘Onlara “Gökleri ve yeri kim yarattı?” diye sorsan mutlaka Azîz ve Alîm
olanın yarattığını söylerler.’ (Zuhruf, 9) buyurmuştur. Yine Allah Teâlâ onların
kendisinin gayrısında velîler edindiklerini ve ‘Bunlara ancak bizi Allah’a yakın-
laştırsınlar diye ibâdet ediyoruz’ (Zümer, 4) dediklerini bildirmiştir. Şu hâlde
Ebû Cehil’in ve gerek Kureyş’ten gerek başka topluluklardan olan küfür önder-
lerinin ‘Lâ ilâhe illallah’ın manasını kendisinden daha iyi bildiği kimseye yazık-
lar olsun! Allah Teâlâ ‘Onlara “Allah’tan başka ilah yoktur” dendiğinde kibirle-
nirler ve “Biz mi mecnun bir şair için ilahlarımızı terk edeceğiz?” derlerdi.’
(Sâffât, 36-37) buyurmuştur. Görüldüğü üzere onlar bu sözün ibâdet ettikleri
varlıklara ibâdeti terki gerektirdiğini anlamışlardı.”

Derim ki: Bu sözün bu manaya delâleti tazammun delâletidir: Bu ibâdeti
Allah’a has kılmayı gerektirir. Sözün ilahlığın ve ibâdeti hak edişin ilahlarda
bulunmadığına ve ibâdeti sadece Allah Teâlâ’nın hak ettiğine delâleti ise
mutâbakat delâletidir.

Şu hâlde “Lâ ilâhe illallah” ibâdetin Allah dışında ne olursa olsun hiçbir
şeyde bulunmadığına ve ilahlığın başkasına değil sadece Allah’a ait olduğuna
delâlet etmektedir. İşte resûllerin kendisine çağırdığı ve Kur’ân’ın başından
sonuna kadar delili olduğu tevhid budur. Nitekim Allah Teâlâ cinler hakkında

şöyle buyurmuştur: *"De ki: Bana cinlerden bir grubun (Kur'ân'ı) dinleyip şöyle dedikleri vahyedildi: 'Gerçekten biz doğruya ileten ilginç bir Kur'ân işittik. Artık biz ona iman ettik ve Rabbimize asla birini ortak koşmayacağız.'*" (Cinn, 1-2)

Şu hâlde 'Lâ ilâhe illallah'; ancak nefyettiği ve isbât ettiği manayı bilen, buna inanan, bunu kabul eden ve bununla amel eden kimseye fayda verir. Bu sözü bilgisizce, inanmadan ve gereğini yapmadan söyleyen kimseye gelince alimlerin bunun katıksız cehâlet olduğu hususundaki sözleri geçmiş bulunmaktadır. Âlimlerin sözleri bu kimse aleyhine şüphesiz bir hüccettir.

Hadisteki *"tek olan ve ortağı bulunmayan"* sözü pekiştirmedir ve bu kelime-i tevhidin manasının içeriğini beyan etmektedir. Allah Teâlâ açık kitabındaki nebi ve resûl kıssalarında bunu açıklayıp beyan etmiştir.

Kabirlere tapanlar hâllerinden ne kadar da habersizdir! İçerisine düştükleri şey ne kadar da büyüktür! Zira gerek Arapların gerekse başka toplumların müşrikleri "Lâ ilâhe illallah"ın hem lafzını hem de manasını inkâr etmişlerdir. Bu müşrikler ise "Lâ ilâhe illallah"ın lafzını ikrar edip manasını inkâr etmişlerdir.

Onlardan birini Allah'tan başkasına sevgi, ta'zim, korku, ümit, tevekkül ve dua gibi çeşit çeşit ibâdeti yönelttiği hâlde bu sözü söylerken görürsün. Hatta onların şirki (önceki) Arapların şirkinin mertebelerce üzerine çıkmıştır. Çünkü önceki müşriklerin çoğunluğu bir darlığa düştükleri zaman sadece Allah Teâlâ'ya dua ediyor ve O'nun sıkıntılarını daha hızlı kaldıracığına inanıyordu. Önceki müşrikler ise genişlik zamanında şirk koşuyorlar, darlık zamanlarında duayı Allah'a özgülüyorlardı. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: *"Gemiye bindikleri zaman ibâdeti Allah'a has kılarak O'na dua ederler. Allah onları kara-ya çıkarıp kurtardığında ise bakmışsın ki şirk koşuyorlar..."* (Ankebût, 65)

Böylece bu zamanların müşriklerinin Allah ve O'nun tevhidi hakkında Arapların müşriklerinden ve onlardan öncekilerden daha bilgisiz oldukları ortaya çıkmaktadır.

"Muhammed'in O'nun kulu ve resûlü olduğuna." Yani kim Muhammed'in O'nun kulu ve resûlü olduğuna şehâdet ederse. Bu, âmilin tekrarına niyet edilerek öncesine atfedilmiştir.

Buradaki kul, "sahiplik ve otorite altında olan, kulluk ve kölelik eden" manasına gelmektedir. Yani kim Muhammed'in Allah Teâlâ'nın sahipliği ve otoritesi altında olduğuna şehâdet ederse. Ubûdiyyet-i hâssa (özel manadaki kulluk) Allah Teâlâ'nın "*Allah kuluna yetmez mi?*" (Zümer, 36) buyurduğu üzere onun sıfatıdır. Şu hâlde kulun ulaşacağı en yüce mertebe ubûdiyyet-i hâssa ve risâlettir. Dolayısıyla Muhammed Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*) bu iki değerli sıfat yönünden mahlûkâtın en mükemmeli. Rububiyete ve ulûhiyete gelince bunlar Allah Teâlâ'nın haklarıdır. Bunlar hususunda ne yakınlaştırılmış bir melek ne de gönderilmiş bir nebî O'na ortak değildir.

"Kulu ve resûlü." Bu iki sıfatı, hem ifratı hem de tefriti def etme maksadıyla bir arada zikretmiştir. Zira onun ümmetinden olduğunu iddia edenlerin birçoğu gerek sözleriyle gerekse fiilleriyle aşırıya gitmiş; diğer taraftan ona uymamak, getirdiklerine muhâlif görüşleri dayanak edinmek, haberlerini ve hükümlerini tevil hususunda bunları delâlet ettikleri manalardan çevirerek ve bunları atıp bunlara boyun eğmekten geri durarak zulmetmek sûretiyle tefrite düşmüştür. Hâlbuki Muhammed'in Allah'ın kulu ve resûlü olduğuna şehâdet etmek; ona iman etmeyi, verdiği haberler hususunda onu doğrulamayı, emirleri hususunda ona itaat etmeyi, nelerden sakındırmışsa onlardan sakınmayı, emirlerine ve yasaklarına değer vermeyi ve kim olursa olsun onun önüne kimseyi geçirmemeyi gerektirir. Ne var ki hem bugün hem de daha önceleri bunun aksi gerçekleşmiştir. Vallâhu'l Müsteân!

ed-Dârimî "Müsned"inde Abdullah b. Selâm (*radıyallahu anh*)'tan onun şöyle demekte olduğunu rivâyet etmiştir: "Gerçekten biz Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in sıfatını (kitaplarımızda) buluyoruz: 'Gerçekten Biz seni bir şahid, bir müjdeleyici, bir uyarıcı ve ümmilere bir korunak olacak gönderdik. Sen Benim kulum ve resûlümsün. Sana Mütevekkil (tevekkül eden) ismini verdim. Sert, kaba ve çarşılarda bağırıp çağıran biri değildir o. Kötülüğe kötülükle karşılık vermez. Affedip görmezden gelir. Onun rûhunu, Allah'tan başka ilah olmadığına şehâdet etmelerini sağlayarak eğri dini doğrultmasına dek, bununla kör gözleri, sağır kulakları ve kılıflı kalpleri açana dek kabz etmeyeceğim."

Atâ b. Yesâr şöyle demiştir: "Bana Ebû Vâkıd el-Leysî, Ka'b'ı İbn Selâm'ın söylediğinin aynısını söylerken işittiğini haber verdi."

"İsa'nın da Allah'ın kulu, resûlü olduğuna..." Yani hristiyanların onun Allah, Allah'ın oğlu ve üç unsurdan biri olduğuna inanmalarının hilâfına. Allah söylediklerinden çok çok yücedir! *"Allah hiçbir çocuk edinmemiştir. O'nun beraberinde bir ilah da olmamıştır."* (Mü'minûn, 91)

Şu hâlde kişinin İsa'nın Allah'ın kulu ve resûlü olduğuna; onun Allah'ın sahipliği ve otoritesi altında bulunduğunu, Allah Teâlâ'nın *"Allah katında İsa'nın misâli Âdem'in misâli gibidir: Onu topraktan yaratmış, sonra ona 'Ol!' demiş, o da oluvermiştir."* (Âli İmrân, 59) buyurduğu üzere onu erkek olmaksızın sadece dışıdan yarattığını bilerek ve buna kesin bir şekilde inanarak şehâdet etmesi olmazsa olmazdır. Şu hâlde İsa rab veya ilah değildir. Allah ortak koştuklarından münezzehtir.

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: *"Bunun üzerine (Meryem) ona işaret etti. 'Beşikteki bir çocukla nasıl konuşalım?' dediler. (İsa) 'Ben Allah'ın kuluym. Bana kitabı verdi ve beni nebi kıldı.' dedi."* (Meryem, 29-30)

Yine O şöyle buyurmuştur: *"Ne Mesih ne de yakınlaştırmış melekler Allah'a kul olmaktan geri durmazlar. Kim O'na ibâdet etmekten geri durur ve bükülürse (bilsin ki) O onların tamamını huzurunda toplayacaktır."* (Nisâ, 117)

Kezâ mümin Mesih'in yahudi düşmanlarının onun fahişe çocuğu olduğu yönündeki sözlerinin bâtıllığına şehâdet eder. Allah onlara lanet etsin! Dolayısıyla bir kimsenin müslümanlığı İsa (aleyhisselam) hakkında iki tâifenin de sözünden teberri etmediği ve Allah Teâlâ'nın onun hakkında buyurduğuna yani onun Allah'ın kulu ve resûlü olduğuna inanmadığı sürece sahih olmaz.

"Kelimesi." İsa (aleyhisselam)'ın Allah'ın kelimesi olarak isimlendirilmesinin sebebi selevin müfessirlerinin söylediği üzere onun Allah'ın *"Ol!"* demesiyle varlığa gelmiş olmasıdır.

İmam Ahmed "er-Reddu ale'l Cehmiyye"de şöyle demiştir: *"Allah'ın Meryem'e attığı kelimesi ona 'Ol!' buyurduğu zaman attığı kelimedir. Yani İsa 'Ol!' buyruğuyla olmuştur. İsa'nın kendisi 'Ol!' buyruğu değildir. Ancak o 'Ol!' buyruğuyla olmuştur. Şu hâlde 'Ol!' Allah'tan bir sözdür. 'Ol!' yaratılmış değildir. Hem hristiyanlar hem de Cehmiyye İsa hakkında Allah'a iftira atmışlardır."*

"Meryem'e attığı." İbn Kesîr şöyle demiştir: "Allah onu Cebrâîl (*aleyhisselam*)'ın kendisiyle Meryem'e gönderildiği kelimeyle yaratmıştır. Cebrâîl Meryem'e Rabbi (*azze ve celle*)'nin emriyle rûhundan üflemiş ve böylece Allah (*azze ve celle*)'nin izniyle İsa olmuştur. Dolayısıyla İsa, Allah'ın kendisine yönelttiği 'Ol!' buyruğundan ve Cebrâîl (*aleyhisselam*)'ın kendisiyle gönderildiği ruhtan meydana gelmiştir."

"O'ndan bir ruh." Ubeyy b. Ka'b şöyle demiştir: "İsa, Allah Teâlâ'nın yarattığı, 'Ben sizin Rabbiniz değil miyim?' (*A'râf*, 172) buyurarak konuşmalarını istediği ve 'Evet öylesin!' diyen ruhlardan bir ruhtur. Allah onu Meryem'e göndermiş, o da Meryem'e girmiştir." Bunu Abd b. Humeyd, "Müsned" in zevai-dinde Abdullah b. Ahmed, İbn Cerîr, İbn Ebî Hâtim ve başkaları rivâyet etmiştir.

Hâfız şöyle demiştir: "İsa'nın Allah'tan olmakla nitelenmesi, Allah Teâlâ'nın 'Göklerde ne varsa, yerde ne varsa hepsini kendi tarafından hizmetinize sundu' (*Câsiye*, 12) buyruğunda olduğu gibi O'nun tarafından varlığa geldiği manasını içermektedir. Kastedilen, diğer âyetin manasının Allah'ın söz konusu şeyleri kendi tarafından hizmete sunduğu olduğu gibi İsa'nın O'nun tarafından varlığa geldiğidir."

Şeyhulislâm şöyle demiştir: "Allah Teâlâ'ya izâfe edilen şey ne kendisiyle ne de mahlûkâtın herhangi biriyle kâim olmayan bir manaysa Allah Teâlâ'nın O'nunla kâim olan bir sıfatı olması kaçınılmazdır. Bu mananın tıpkı rablik altındaki bir yaratılmışın (Yaratıcı'ya) izâfe edildiği gibi izâfe edilmiş olması mümkün değildir. İzâfe edilen; İsa, Cibrîl (ahması) ve Âdem'in oğullarının ruhları gibi kendi başına kâim bir ayn ise onun Allah Teâlâ'nın bir sıfatı olması imkânsızdır. Çünkü kendi başına kâim olan şey başkasına ait bir sıfat olamaz. Yalnız Allah'a izâfe edilen aynlar iki kısımdır. Bazıları Allah'a onları yaratıp yoktan var eden Allah olduğundan dolayı izâfe edilir. Bu mahlûkâtın tamamını kapsamına alır. 'Allah'ın arzı' ve 'Allah'ın semâsı' demeleri buna örnektir. Şu hâlde yaratılmışların tamamı Allah'ın kullarıdır ve malların tamamı Allah'ın malıdır. Bazıları ise Allah'a; Allah ona sevdiği, emrettiği ve razı olduğu bir manayı tahsis ettiğinden dolayı izâfe edilir. Örneğin O Beyt-i Atîk'e başkasında bulunmayan bir ibâdeti (yani hacı) tahsis etmiştir. (Bundan dolayı ona Allah'ın evi denir.) Yine fey' ve humus malına Allah ve Resûlü'nün mah denir. Bu

manada Allah'ın kulları O'na ibâdet eden ve emrine itaat eden kimselerdir. Bu; O'nun ilahlığını, şeriatını ve dinini içeren bir izâfettir. Öteki ise O'nun rabliğini ve yaratıcılığını içeren bir izâfettir." Şeyhulislâm'ın özetlenmiş sözleri sona erdi.

"Cennetin hak olduğuna ve cehennemin hak olduğuna." Yani kim Allah Teâlâ'nın kitabında takva sahipleri için hazırladığını bildirdiği cennetin hak ve sâbit olduğuna hiç şüphe etmeden şehâdet eder, yine Allah Teâlâ'nın kitabında kâfirler için hazırladığını bildirdiği cehennemin hak ve sâbit olduğuna şehâdet ederse. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

"Rabbinizden bir mağfîret ve genişliği gökle yerin genişliği kadar olan, Allah'a ve resûllerine iman edenler için hazırlanmış bir cennete doğru yarışın! İşte bu Allah'ın dilediğine verdiği lütfudur. Allah büyük lütf sahibidir." (Hadîd, 21)

Yine Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

"Yakıtı insanlar ve taşlar olan, kâfirler için hazırlanmış ateşten sakının!" (Bakara, 24)

Bu iki âyette ve benzerlerinde bidatçilerin hilâfına cennetin ve cehennemin şu anda yaratılmış durumda olduğunun delili vardır. Yine bu iki âyette âhirete iman delili vardır.

"Hangi amel üzere olursa olsun Allah onu cennete sokar." Bu cümle şartın karşılığıdır. Bir rivâyette *"Allah onu cennetin sekiz kapısının hangisinden isterse oradan cennete sokar"* buyrulmuştur.

Hâfız şöyle demiştir: *"Hangi amel üzere olursa olsun"* sözünün manası şudur: Düzgün de olsa bozuk da olsa Allah onu cennete sokacaktır. Tevhid ehli mutlaka cennete girecektir. *'Hangi amel üzere olursa olsun'* sözünün 'Cennet ehli cennete amellerine göre girer ve farklı derecelerde olurlar' manasına gelmesi de mümkündür." Sözü sona erdi.

Kadı İyâd şöyle demiştir: "Ubâde hadisinde varid olan şey; Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)'in zikrettiğini söyleyen ve şehâdeteyne yine onun hadisinde varid olan iman ve tevhidin hakikatini ekleyen kimse hakkında özel olmaktır. Bu kimsenin kötülüklerine ağır basacak ve kendisi için mağfîreti, rahmeti ve cennete ilk başta girişi gerektirecek miktarda ecir olur."

Allâme İbnu'l Kayyım -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: "Sözün özü; mümin kelime-i tevhide manasının ve hakîkatinin neyi nefyedip neyi isbât ettiğini bilerek, gerektirdiği sıfatları üzerinde taşıyarak, kalbi, dili ve uzuvları tevhide şahitlik ederek şehâdetde bulunursa işte bu şâhidin bu sözü-nün kökü sâbittir, kalbine kök salmıştır, dalları da gökle bağlantılıdır. Bu söz meyvelerini her zaman verir durur." Allâmenin sözleri sona erdi.

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: **"Yine onların tahric ettiği Itbân hadisinde Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle bu-yurmuştur: 'Zira Allah, kendisinin vechini arzulayarak 'Lâ ilâhe illallâh' di-yen kimseyi ateşe haram kılmıştır.'"**

"Yine onların" yani el-Buhârî ile Müslim'in **"sahihlerinde"** tam olarak tahric ettiğine göre... Bu, Şeyhayn'ın tahric ettiği uzunca bir hadisin kısmıdır.

Itbân; noktasız ve kesralı ayn, sonra üstten iki noktalı tâ, sonra tek nok-talı bâ harfi ile dir. Bu zât; Benî Sâlim b. Avf'tan meşhur sahâbî Itbân b. Mâlik b. Amr b. el-Aclân el-Ensârî'dir. Muâviye'nin hilâfeti zamanında vefat etmiştir.

el-Buhârî bunu "Sahih"inde senediyle Katâde'den şöyle tahric etmiştir: Bize Enes b. Mâlik'in tahdis ettiğine göre Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem), Muâz eyerin üzerinde onun arkasında bulunduğu hâlde **"Ey Muâz!"** buyurdu. Muâz **"Buyur ey Allah'ın Resûlü, emrine âmâdeyim!"** dedi. Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) yine **"Ey Muâz!"** buyurdu. Muâz yine **"Buyur ey Allah'ın Resûlü, emrine âmâdeyim!"** dedi. Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) yine **"Ey Muâz!"** buyurdu. Muâz yine **"Buyur ey Allah'ın Resûlü, emrine âmâdeyim!"** dedi. Bunun üzerine Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) şunu söyledi: **"Allah'tan başka ilah olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın resûlü olduğuna kalbinden sıdk ile şehâdet eden kimse yoktur ki Allah Teâlâ onu ateşe haram kılmamış olsun."** Muâz **"Ey Al-lah'ın Resûlü, bunu insanlara bildirsem de sevinseler olmaz mı?"** diye sordu. Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) **"O zaman buna bel bağlarlar"** buyurdu. Sonra Muâz bunu öleceği zaman günaha girebileceğinden endişelendiği için bildirdi.

el-Buhârî başka bir senedle şunu aktarmıştır: Bize Mu'temir tahdis etti, dedi ki: Babamı işittim, dedi ki: Enes'i işittim, dedi ki: Bana anlatıldığına göre Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) Muâz b. Cebel'e **"Kim Allah'a O'na hiçbir şeyi ortak koşmadığı hâlde kavuşursa cennete girer."** buyurdu. Muâz'ın **"İnsanları**

müjdeleyeyim mi?" diye sorması üzerine de *"Hayır! Onların buna bel bağlayacaklarından endişeleniyorum."* diye cevap verdi.

Derim ki: Bu siyak ile Allah'tan başka ilah olmadığına şehâdetin manası ve bu şehâdetin kendisini içten gelerek, kesin bir şekilde inanarak ve ihlasla dile getiren kimse hakkında şirkin terkini içerdiği ortaya çıkmaktadır.

Şeyhulislâm ve başkaları bu hadis ve benzerleri hakkında şöyle demiştir: *"Bu, onu dile getirip onun üzerine ölen kimse hakkındadır. Nitekim bu; 'kalbinden gelerek', 'hakkında şüphe etmeden', 'sıdk ile' 'kesin bir şekilde inanarak' lafızlarıyla kayıtlanmış hâlde varid olmuştur.*

Zira tevhidin hakikati ruhun tamamıyla Allah Teâlâ'ya yönelmesidir. Dolayısıyla kim kalbinden hâlis olarak Allah'tan başka ilah olmadığına şehâdet ederse cennete girer. Çünkü ihlas kalbin günahlardan nasuh bir şekilde tevbe ederek Allah Teâlâ'ya yönelmesidir. Kişi bu hâl üzere ölürse cenneti elde eder. Çünkü 'Lâ ilâhe illallah' deyip kalbinde arpa tanesi ağırlığınca, hardal tanesi ağırlığınca ve zerre ağırlığınca hayır bulunan kimsenin cehennemden çıkacağı hakkındaki hadisler tevâtür derecesindedir. 'Lâ ilâhe illallah' diyenlerin birçoğunun cehenneme gireceği, sonra oradan çıkacağı hakkındaki hadisler de tevâtür derecesine ulaşmıştır. Allah'ın cehenneme âdemoğlundaki secde izini yemesini haram kıldığı hakkındaki hadisler de tevâtür derecesine ulaşmıştır. Zira bu kimseler namaz kılan ve Allah'a secde eden kimselerdir. Allah'ın cehenneme 'Lâ ilâhe illallah' diyen kimseyi, Allah'tan başka ilah olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın resûlü olduğuna şehâdet eden kimseyi haram kılacağı hakkındaki hadisler de tevâtür derecesine ulaşmıştır. Fakat bu hadisler ağır kayıtlarla kayıtlandırılmıştır.

Bu sözü söyleyenlerin çoğu ihlâsı bilmemektedir. Bu sözü söyleyenlerin çoğu ya başkalarını taklid ederek ya da âdet olduğundan dolayı söylemektedir. İmanın aydınlatıcı izi kalplerine karışmış değildir.

Ölüm esnasında ve kabirlerde fitneye düşenlerin çoğu bu gibi kimselerdir. Bunlar, hadiste varid olduğu üzere 'İnsanları bir şey söylerken işittim ve ben de onu söyledim' der. Bunların amellerinin çoğu taklidden ve kendileri gibilere uymaktan ibârettir. İnsanlar arasında Allah Teâlâ'nın *'Biz atalarımızı bir*

din üzere bulduk ve kesinlikle izlerini takip edeceğiz' (Zuhruf, 23) buyruğuna en yakın kimseler bunlardır. Şu hâlde hadisler arasında bir çelişki yoktur.

Kişi bu sözü ihlasla ve tam bir yakînle söylerse bu hâlde bir günahla ısrar ediyor olamaz. Çünkü ihlâsının ve yakîninin mükemmelliği Allah'ın ona diğer her şeyden daha sevimli olmasını gerektirir. Bu durumda da kalbinde Allah'ın haram kıldığı bir şeye istek ya da Allah'ın emrettiği bir şeyden hoşnutsuzluk kalmaz.

İşte daha önce işlemiş olduğu günahlar bulunsa da cehenneme haram kılınacak kimse budur. Çünkü bu iman, bu ihlas, bu tevbe, bu sevgi ve bu yakîn onun gecenin gündüzü sildiği gibi silinmeyen bir günahını bırakmaz.

Dolayısıyla kişi bu sözü şirkin büyüğüne ve küçüğüne engel olacak mükemmelliğiyle söylerse bu kimse herhangi bir günahla ısrar ediyor değildir. Bundan dolayı bağışlanır ve cehenneme haram kınılır.

Bu sözü kendisini küçük şirkten değil sadece büyük şirkten kurtaracak şekilde söyler ve bunun sonrasında bunu bozacak bir şey ortaya koymazsa seyyielerden hiçbiri bu haseneyle boy ölçüşemez. Bitâka (kağıt parçası) hadisinde varid olduğu üzere bununla hasenelerinin mizanı ağır basar ve o cehenneme haram kınılır. Şu kadar var ki cennetteki derecesi günahları ölçüsünde düşer.

Seyyileri hasenelere ağır basan ve bunda ısrar eder hâlde ölen kimse böyle değildir. Bu kimse 'Lâ ilâhe illallah' deyip bununla büyük şirkten kurtulmuş olsa da ateşi hak eder. Çünkü o "Lâ ilâhe illallah" dediği zamandaki hâlî üzere ölmemiş, bundan sonra tevhidinin hasenesine ağır basan seyyieler işlemiştir. Bu kimse 'Lâ ilâhe illallah' dediği zamanda ihlâs üzeredir fakat bu tevhid ve ihlâsı zayıflatan bazı günahlar ortaya koymuştur. Günahların ateşi kuvvetlenmiş, sonunda tevhidin ve ihlâsın hasenesini yarmıştır. Kesin inanç ve ihlâs sahibine gelince onun haseneleri mutlaka seyyielerine ağır basar. O seyyielerde ısrar etmez. Bu hâl üzere öldüğünde de cennete girer.

İhlâs sahibinin hasenesine ağır basacak bir seyyie işlemesinden, böylece imanının zayıflamasından, bu sözü seyyielerinin tamamına engel olacak bir ihlâs ve yakîn ile söylememiş olacağından korkulur. Yine onun büyük veya küçük şirke düşmesinden, büyük şirkten selâmette olduğu takdirde onda bir mik-

tar küçük şirk kalmasından, bu şirket bazı seyyieleri eklemesinden ve seyyieler tarafının ağır basmasından korkulur.

Çünkü seyyieler imanı ve yakîni zayıflatır. Dolayısıyla 'Lâ ilâhe illallah' sözü zayıflar. Böylece kalbin ihlâsı söz konusu olmaz. Bu durumda bu sözü söyleyen sayıklayan, uyuyan ya da Kur'an'dan bir âyeti anlamadan sesini güzelleştirerek okuyan biri gibi olur.

İşte bu kimseler 'Lâ ilâhe illallah'ı mükemmel bir sıdk ve yakîn ile söylemiş değillerdir. Bunu söyledikten sonra bunu bozacak seyyieler ortaya koymuşlardır. Hatta bunu yakîn ve sıdk olmadan söylemekte ve bu hâl üzere ölmektedirler. Kendilerini cennete girmekten alıkoyacak başka seyyieleri de vardır.

Günahlar çoğalınca 'Lâ ilâhe illallah' demek dile ağır gelir, kalp bunu söyleme hususunda kaskatı kesilir, sâlih amelden hoşlanmaz, Kur'an'ı dinlemek ona ağır gelir, başka bir şey işittiğinde neşelenir, huzuru bâtılda bulur, çirkin sözler ve bâtl işlerle meşgul olanların arasına karışmak ona tatlı gelir, hak ehlinin arasına karışmak istemez. Böyle bir kimse 'Lâ ilâhe illallah' dediği zaman kalbinde olmayanı dile getirmiş ve amelinin doğrulamadığını ağzına almış olur.

el-Hasen şöyle demiştir: 'İman kuru bir iddia ya da boş bir arzu değildir. O kalplerde yer eden ve amellerin doğruladığı şeydir. Şu hâlde kim hayır söyleyip hayır işlerse ondan kabul edilir. Kim de hayır söyleyip şer işlerse ondan kabul edilmez.'

Bekr b. Abdullah el-Müzenî şöyle demiştir: 'Ebû Bekr (radiyallahu anhu) onları ne çok oruç tutarak ne de çok namaz kılarak geride bıraktı. Onları ancak kalbinde yer eden bir şeyle geride bıraktı.'

Şu hâlde kim 'Lâ ilâhe illallah' dediği hâlde bunun gereğini yerine getirmez, bunun beraberinde bazı günahlar işler, bu sözü samimî bir şekilde ve yakîn üzere söylediği hâlde samîmiyetini ve yakînini zayıflatan bazı günahlara sahip olur, buna bir de amelî küçük şirkî katarsa bu seyyieler bu haseneye ağır basar. Bu kimse günahlarda ısrar eder hâlde ölmüştür.

Bu sözü yakîn ve sıdk ile söyleyen kimse ise böyle değildir. O ya bir günahla ısrar etmez ya da sıdkını ve yakîni içeren tevhidi hasenelerini ağır basar.

'Lâ ilâhe illallah'ı söyleyip de cehenneme girecek olanlar bu sözü seyyielere ya da seyyielerin ağır basmasına engel olacak sıdk ve yakîn ile söylemiş değillerdir. Yahut bunu söyledikten sonra hasenelerine ağır basan bazı seyyieler işlemişlerdir de bundan dolayı sıdkları ve yakînleri zayıflamıştır. Bundan sonra da bu sözü tam bir sıdk ve yakîn ile bir daha söylememişlerdir. Çünkü günahlar kalplerindeki o sıdk ve yakîni zayıflatmıştır. Dolayısıyla bu gibi kimselerin bu sözü söylemesi seyyieleri silemez ve seyyieleri hasenelerine ağır basar." Şeyhulislâm'ın özetlenmiş sözleri sona erdi.

Bunu İbnu'l Kayyım ve İbn Receb gibi birçok âlim zikretmiştir.

Derim ki: Söz konusu hadisler Şeyhulislâm'ın -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- açıkladıklarıyla cem edilir. O şunları söylemiştir:

"Hadiste inanmadan dile getirmenin ya da dile getirmeden inanmanın iman için yeterli gelmeyeceğinin delili vardır. Yine hadiste ateşin kâmil manadaki tevhid ehline haram kılındığı bildirilmektedir. Yine hadiste amelin sadece Allah Teâlâ için işlenmediği takdirde fayda vermeyeceği geçmektedir."

Tembih: el-Kurtubî "Tezkire"sinde şunları söylemiştir: "Hadisteki 'imandan' buyruğu 'imanın uzuvlarla işlenen amellerinden' manasına gelmektedir. Bu açıdan hadiste sâlih amellerin imandan olduğunun delili vardır. Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)'in iman ile söylemiş olduğumuz şeyi kastettiğinin; sadece 'Lâ ilâhe illallah' sözündeki tevhid, şeriklerin nefyi ve ibâdetin Allah'a has kılınması demek olan mücerred imanı kastetmediğinin delili aynı hadiste geçen 'çıkartın!' buyruğu, bundan sonra 'Allah subhânehû bir avuç alıp hiç hayır işlememiş bir topluluğu çıkarır' buyruğudur. O bununla ancak amellerden soyutlanmış tevhidi kastetmektedir." "Şerhu Süneni İbn Mâce"den aktarılan nakil özetlenmiş şekilde sona erdi.

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: "Ebû Saîd el-Hudri kanalıyla Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurduğu rivâyet edilmiştir: 'Mûsâ "Rabbim, bana kendisiyle Seni zikredeceğim ve Sana dua edeceğim bir şey öğret" dedi. Allah da "Ey Mûsâ, 'Lâ ilâhe illallâh' de" bu-

yurdu. *Mûsâ "Rabbim, zâten bütün kulların bunu söylüyor" dedi. Bunun üzerine Allah şöyle buyurdu: "Yedi gök, Benim dışımda onların sâkinleri ve yedi yer bir kefeye, 'Lâ ilâhe illallâh' da bir kefeye konsa; 'Lâ ilâhe illallâh' onlara ağır basar."*

Bunu İbn Hibbân ve sahihleyerek el-Hâkim rivâyet etmiştir.

Şerh: Ebû Saïd'in ismi Sa'd b. Mâlik b. Sinân b. Ubeyd el-Ensârî el-Hazrecî'dir. Babası gibi büyük bir sahâbidir. Ebû Saïd Uhud'da yaşı küçük bulunmasına rağmen sonrasındaki savaflara katılmıştır. Altmış üç, altmış dört ya da altmış beş yılında Medîne'de vefat etmiştir. Yetmiş dört yılında vefat ettiği de söylenmiştir.

"Seni zikredeceğim" Yani seni öveceğim. **"Sana dua edeceğim."** Yani kendisiyle Senden istekte bulunacağım.

"Ey Mûsâ, 'Lâ ilâhe illallâh' de." Buradan, zikreden kimsenin tasavvuf ehlinin câhillerinin aşırılarının yaptığıнын aksine bu sözün tamamını söyleyeceği, Allah lafz-ı celâliyle ya da hüve (o) kelimesiyle yetinmeyeceği anlaşılmaktadır. Zira onların yaptığı bir bidat ve dalâlettir.

"Zâten bütün kulların bunu söylüyor." Musannifin el yazısında buradaki fiil çoğul olarak çekimlenmiştir. Asıl kaynaklarda ise "كُلُّ" (küll) lafzına uygun olarak "يَقُولُ" (yeqûlu) şeklinde tekil olarak çekimlenmiştir.

Bu fiil "el-Müsned'de Abdullah b. Amr'dan musannifin zikrettiğine ve "küll" lafzına uygun olarak çoğul lafzıyla rivâyet edilmiştir.

"Zâten bütün kulların bunu söylüyor." sözü "Ben bütün kulların arasından bana has kılacağın bir şey istiyorum" manasına gelmektedir.

Bir rivâyette **Zâten bütün kulların bunu söylüyor** sözünden sonra şunlar geçmektedir: **"'Lâ ilâhe illallah' de' buyurdu. (Mûsâ da) 'Senden başka ilah yoktur Rabbim ama ben bana has kılacağın bir şey istiyorum.' dedi."**

İnsanların hatta âlemin tamamının "Lâ ilâhe illallah"a ihtiyacı sonsuz olduğundan dolayı bu söz zikirlerin en sık dile getirileni, en kolay husûle geleni ve en büyük manaya sahip olanı olmuştur.

Cahil avam ise bunları bırakıp ne Kitab ne de Sünnet'te yer alan uydu-
rulmuş dualara yönelmektedir.

“Benim dışımda onların sâkinleri.” (Sâkinleri olarak tercüme edilen) **“عامرهن”** (âmirahunne) (gökler olarak tercüme edilen) **“semâvât”**a atıf olduğu için **“semâvât”** da **“enne”** ile mansub olduğu için) mansubdur. Yani yedi gök, Allah Teâlâ haricinde içindeki sâkinler, yedi yer ve içindekiler mizanın bir kefesine, **“Lâ ilâhe illallah”** da öteki kefesine konsa **“Lâ ilâhe illallah”** onlara ağır basar.

İmam Ahmed'in Abdullah b. Amr kanalıyla Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)'den rivâyet ettiğine göre Nûh öleceği esnada oğluna şöyle dedi: **“Sana ‘Lâ ilâhe illallah’ı emrediyorum. Zira yedi gök ve yedi yer bir kefeye, ‘Lâ ilâhe illallah’ da bir kefeye konulsa ‘Lâ ilâhe illallah’ onlara ağır basar. Yedi gök ve yedi yer kaskatı bir halka olsa ‘Lâ ilâhe illallah’ onları kırar.”**

(Kefe olarak tercüme edilen) **“كِنَّة”** (kiffe) kesralı kef ve şeddeli fâ ile terazinin kefesi demektir.

“Onlara ağır basar.” Çünkü bu söz şirkin nefyini ve Allah'ın tevhidini içermektedir ki bu amellerin en faziletli ve dinin esasıdır. Dolayısıyla kim bunu ihlâs ve yakın ile söyleyip gereklerini, lâzımlarını ve haklarını yerine getirir, sonra bundan şaşmazsa bu haseneye hiçbir şey denk olmaz. Allah Teâlâ'nın buyurduğu gibi: **“Rabbimiz Allah'tır’ deyip sonra dosdoğru olanlar var ya onlara korku yoktur, onlar üzülecek de değildir.”** (Ahkâf, 13)

Bu hadis **“Lâ ilâhe illallah”**ın en faziletli zikir olduğuna delâlet etmektedir. Nitekim Abdullah b. Amr'ın merfû hadisinde şöyle buyrulmuştur: **“En hayırlı dua Arefe Günü yapılan duadır. Hem benim söylediğim hem de benden önceki nebilerin söylediği en hayırlı söz de ‘لا إله إلا الله وحده لا شريك له له الملك وله الحمد’ (Lâ ilâhe illallahu vahdehû lâ şerike lehû lehu'l mülkü ve lehu'l hamdu ve huve alâ külli şey'in kadîr, Allah'tan başka ilah yoktur, O tektir ve ortağı yoktur, mülk O'nundur ve hamd O'na mahsustur, O her şeye kâdir)dir.”** Bunu Ahmed ve et-Tirmizî rivâyet etmiştir.

Yine Abdullah b. Amr'dan rivâyet edildiğine göre Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: **“Kıyâmet günü mahlûkâtın gözleri önünde ümmetinden bir adama bağırılır. Sonra ona ait doksan dokuz defter açılır. Bun-**

lardan her bir defter gözüün görebildiği en uzak mesafeye kadar uzanır. Sonra 'Bunlardan herhangi birini inkâr ediyor musun?' denir. Adam 'Hayır Rabhim!' der. Sonra 'Bir mazeretin ya da hasenen var mı?' diye sorulur. Adam korkuya kapılır ve 'Hayır' der. Bunun üzerine 'Dediğin gibi değil, katımızda sana ait bir hasene vardır, sana zulmedilmeyecektir' denir ve ona üzerinde 'Şehâdet ederim ki Allah'tan başka ilah yoktur, yine şehâdet ederim ki Muhammed O'nun kulu ve resûlüdür' yazan bir kağıt parçası çıkarılır. Adam 'Rabbim! Şu defterlerin yanındaki şu kağıt parçası da nedir?' diye sorar. Bunun üzerine 'Sana zulmedilmeyecektir' buyrulup defterler bir kefeye, kağıt parçası da bir kefeye konulur ve defterler yukarı fırlayıp kağıt parçası ağır basar."

Bunu hasen olduğunu söyleyerek et-Tirmizî, en-Nesâî, İbn Hibbân ve "Müslim'in şartına göre sahihtir" diyerek el-Hâkim rivâyet etmiş, ez-Zehebi de "Telhîs"inde "Sahihtir" demiştir.

İbnu'l Kayyım -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: "Demek ki amellerin birbirlerinden fazîletli olmaları sûretlerine ya da sayılarına değil, kalplerde olup farklı derecelerde bulunan şeyin fazîletine bağlıdır. Dolayısıyla amel sahiplerinin amellerinin sûreti bir olsa da aralarında gökle yer arasındaki fark kadar derece farkı olabilir."

Yine o şöyle demiştir: "Bir kefeye konulan ve karşısında her birinin gözüün görebildiği en uzak mesafeye kadar uzandığı doksan dokuz defter olan kağıt parçası hadisi üzerinde düşün! Kağıt parçası ağır basmakta, defterler yukarı fırlamakta ve bundan dolayı kişi azaba uğratılmamaktadır. Bilindiği üzere her muvahhid bu kağıt parçasına sahiptir ve muvahhidlerin büyük bir kısmı günahlarından dolayı cehenneme girecektir."

"Bunu İbn Hibbân ve sahihleyerek el-Hâkim rivâyet etmiştir." İbn Hibbân'ın ismi Muhammed b. Hibbân b. Ahmed b. Hibbân b. Muâz et-Temîmî el-Büstî'dir. Künyesi Ebû Hâtîm'dir. Hâfızdır ve "es-Sahîh", "et-Târih", "ed-Duafâ" ve "es-Sikât" gibi kitapların musannıfidir.

el-Hâkim şöyle demiştir: "O; fıkıh, lügat, hadis ve vaaz konularında ilim dağarcıklarından biriydi. Akıl sahibi kimselerdendi." Üç yüz elli dört yılında Büst şehrinde vefat etmiştir.

el-Hâkim'e gelince onun ismi Muhammed b. Abdullah b. Muhammed en-Neysâbûrî'dir. Künyesi Ebû Abdullah'tır. Hâfızdır. İbnu'l Beyyi' olarak bilinir. Üç yüz yirmi bir yılında doğmuştur. "el-Müstedrek" ve "Târihu Neysâbûr" gibi kitaplar telif etmiştir. Dört yüz beş yılında vefat etmiştir.

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: "Tirmizî'nin rivâyet ettiği ve hasen olduğunu söylediği bir hadiste de Enes (radiyallahu anh) şöyle demiştir: Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken işittim: 'Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: Ey âdemoğlu! Bana yeryüzü dolusunca günah ile gelsen bile Bana hiçbir şeyi ortak koşmadan gelersen; muhakkak sana yeryüzü dolusunca mağfiret ile gelirim.'"

Şerh: Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- hadisin son kısmını zikretmiştir. et-Tirmizî hadisin tamamını rivâyet etmiş, şöyle demiştir: Enes'ten şöyle dediği rivâyet edilmiştir: Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken işittim: "Allah (tebareke ve teala) buyurdu ki: Ey âdemoğlu! Bana dua ettiğin ve Benden umduğun sürece senden sâdır olanları hiç umursamadan bağışlarım. Ey âdemoğlu! Günahların göğün bulutuna ulaşsa bile sonra Benden bağışlanma dilersen seni hiç umursamadan bağışlarım. Ey âdemoğlu! Bana... gelersen..."

et-Tirmizî'nin ismi Muhammed b. İsa b. Sevra b. Mûsâ b. ed-Dahhâk es-Sülemî'dir. Künyesi Ebû İsa'dır. "el-Câmi'" kitabının sahibidir. Hâfızlardan biridir. Gözleri görmüyordu. Kuteybe'den, Hennâd'dan, el-Buhârî'den ve başkalarından rivâyette bulunmuştur. İki yüz yetmiş dokuz yılında vefat etmiştir.

Enes, Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in hizmetçisi Enes b. Mâlik b. Nadr el-Ensârî el-Hazrecî'dir. Rasulullah'a on yıl hizmet etmiştir. Rasulullah onun hakkında "Allah'ım, onun malını ve çocuklarını çoğalt ve onu cennete sok!" demiştir. Doksan iki yılında yüz yaşını geçmiş hâlde vefat etmiştir. Doksan üç yılında vefat ettiği de söylenmiştir.

İmam Ahmed bu hadisi Ebû Zerr'den manasıyla rivâyet etmiştir. Lafzı şöyledir: "Kim arz dolusunca günah işler, sonra Bana, Bana hiçbir şeyi ortak koşmaz hâlde kavuşursa ona arz kadar mağfiret ihsan ederim."

Bunu ayrıca Müslim ve et-Taberânî İbn Abbâs kanalıyla Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)'den rivâyet etmiştir.

(Dolusunca olarak tercüme edilen) "قُرَاب" (qurâb) kâf harfî dammelene- rek söylenir. Kesralanacağı da söylenmiştir. Dammeli hâli daha meşhurdur. Bu arz dolusunca ya da dolusuna yakın miktarda manasına gelir.

"Sonra Bana, Bana hiçbir şeyi ortak koşmaz hâlde kavuşursa..." Bu, mağfîret vaadinin gerçekleşmesinin bağlı olduğu ağır bir şarttır. Bu şart şirkin çoğundan ve azından, küçüğünden ve büyüğünden selâmette olmaktır ki bundan ancak Allah Teâlâ'nın selâmette kıldığı kimse selâmette olabilir. Allah Teâlâ'nın "Allah'a selim bir kalple gelen kimse dışında o gün mal da oğullar da fayda vermez" (Şuarâ, 89) buyurduğu üzere selim kalp bundan selâmette olan kalptir.

İbn Receb "Kim tevhid ile birlikte arz dolusunca günahla gelse Allah Teâlâ onu arz dolusunca mağfîretle karşılar" demiş ve sözü şuraya getirmiştir: "Kulun tevhide ve bu hususta Allah Teâlâ'ya ihlâsî eksiksiz olursa; kul tevhide şartlarını kalbiyle, diliyle ve uzuvlarıyla ya da ölüm esnasında sadece kalbiyle ve diliyle yerine getirirse bu işlemiş olduğu günahların tamamının bağışlanmasını gerektirir ve cehennem hiç girmemesini sağlar. Şu hâlde kimin kalbi kelime-i tevhide gerçekleştirirse bu kelime onun kalbinden; sevgi, ta'zim, ululama, çekinme, korkma ve tevekkül hususlarında Allah Teâlâ haricinde her şeyi çıkarır. İşte o zaman bu kelime onun günahlarının ve hatalarının tamamını - denizdeki köpükler adedince olsa bile- yakar." İbn Receb'in özetlenmiş sözleri sona erdi.

Allâme İbnu'l Kayyum -Allah Teâlâ ona rahîmet etsin- hadisin manası hakkında şöyle demiştir: "Tevhide şirk karıştırmayan katıksız tevhid ehlinin günahları bağışlanır fakat böyle olmayanların günahları bağışlanmaz. Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmamış muvahhid Rabbine arz dolusunca günahla kavuşsa bile Rabbi onu arz dolusunca mağfîretle karşılar. Ancak tevhide eksik olan kimse hakkında bu gerçekleşmez. Çünkü kendisine en ufak şirk karışmayan hâlis tevhide beraberinde hiçbir günah kalmaz. Çünkü tevhid; Allah'ı sevmeyi, ululamayı, O'ndan korkmayı ve ummayı içerir ki bunlar arz dolusunca olsa bile günahların yıkanmasını gerektirir. Yani necâset ârızîdir ve necâseti giderecek olan şey kuvvetlidir." İbnu'l Kayyum'un sözleri sona erdi.

Bu hadiste ayrıca tevhide mükâfâtının çokluğundan; Allah'ın keremini, cömertliğinin ve rahmetinin genişliğinden söz edilmektedir. Yine bu ha-

diste müslümanı günahlarından dolayı tekfir eden Havâric'e ve günahkar müslümanın iki konum arasında bir konumda yani fâsıklık konumunda bulunduğunu savunan, "O mümin de kâfir de değildir ve cehennemde sonsuza kadar bırakılır" diyen Mutezile'ye reddiye vardır.

Doğrusu Ehli Sünnet'in kavidir: Mümin ismi ne bu kimseden alınır ne de bu kimseye mutlak olarak verilir. Ancak "O isyankâr bir mümindir" ya da "İmanıyla mümin, işlediği büyük günahla fâsıktır" denir. Kitab, Sünnet ve ümmetin selefinin icması da bunu desteklemektedir.

Abdullah b. Mes'ûd'dan şöyle dediği rivâyet edilmiştir: "Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) geceleyin yürütüldüğünde Sidretü'l Müntehâ'ya vardırıldı ve ona üç şey verildi. Ona beş (vakit) namaz ve Bakara Sûresi'nin sonları verildi. Bir de ümmetinden Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmayan kimselerin büyük günahları bağışlandı."

İbn Kesir "Tefsîr"inde şunları söylemiştir: "İmam Ahmed, et-Tirmizî, İbn Mâce ve en-Nesâî; Enes b. Mâlik'ten onun şöyle dediğini rivâyet etmiştir: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) 'O kendisinden sakınılmaya ve bağışlamaya ehil olandır' (Müddessir, 56) âyetini okudu ve şöyle buyurdu: 'Rabbimiz buyurdu ki: Ben sakınılmaya ve beraberimde bir ilah edinilmemesine ehilim. Kim beraberimde bir ilah edinmekten sakınırsa kendisini bağışlamama ehil olur.'"

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: "Ubâde hadisinde geçen beş husus üzerinde düşün. Bunu ve Itbân hadisini bir arada değerlendirdiğin zaman 'Lâ ilâhe illallah' sözünün manasını da, aldananların hatasını da anlarsın.

Hadisten ayrıca nebîlerin 'Lâ ilâhe illallah'ın fazîletine dikkat çekmeye, kezâ onun mahlûkâtın tamamından ağır geleceğine dikkat çekmeye ihtiyaç duymakta oldukları anlaşılmaktadır. Buna rağmen bu sözü söyleyenlerin birçoğunun mizanı hafif gelecektir. Yine bu hadiste Muattıla'nın hilâfına sıfatlar isbât edilmektedir.

Yine hadisten şu çıkmaktadır: Enes hadisini anlarsan Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in Itbân hadisindeki 'Allah, kendisinin vechini arzulayarak "Lâ ilâhe illallâh" diyen kimseyi ateşe haram kılmıştır' buyruğunu da anlar ve bu-

rada kastedilenin bu sözü dille söylemek değil, şirki terk etmek olduğunu bilirsin." Musannıfın sözleri burada sona erdi.

3. Bölüm

Tevhidi Gerçekleştiren Kimse Hesapsızca Cennete Girer

وقول الله تعالى: ﴿إِنَّ إِبْرَاهِيمَ كَانَ أُمَّةً قَانِتًا لِلَّهِ خَافًا وَلَمْ يَكُ مِنَ الْمُشْرِكِينَ﴾

[النحل: ١٢]

"Şüphesiz İbrâhîm hakka yönelen ve Allah'a boyun eğen bir önder idi. O müşriklerden değildi." (Nahl, 120)

وقال: ﴿وَالَّذِينَ هُمْ بِرَبِّهِمْ لَا يُشْرِكُونَ﴾ [المؤمنون: ٥٧]

"Yine onlar ki Rablerine ortak koşmazlar." (Mû'minûn, 57)

عن حصين بن عبد الرحمن قال : كُنْتُ عِنْدَ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ فَقَالَ أَيُّكُمْ رَأَى
الْكُتُوبَ الَّذِي انْقَضَ الْبَارِعَةُ ؟ قُلْتُ أَنَا ، ثُمَّ قُلْتُ : أَمَا إِنِّي لَمْ أَكُنْ فِي صَلَاةٍ وَلَكِنِّي
لِدَعْتُ ، قَالَ فَمَاذَا صَنَعْتَ ؟ قُلْتُ اسْتَرْقَيْتُ ، قَالَ فَمَا حَمَلَكَ عَلَى ذَلِكَ ؟ قُلْتُ
خَدِيتُ خَدَنَاهُ الشَّعْبِيَّ ، فَقَالَ وَمَا خَدَّيْكُمْ الشَّعْبِيَّ ؟ قُلْتُ : خَدَّيْنَا عَنْ بُرَيْدَةَ بْنِ
حُصَيْنٍ الْأَسْلَمِيِّ أَنَّهُ قَالَ : لَا رُقِيَّةَ إِلَّا مِنْ عَيْنٍ أَوْ حِمَةٍ ، فَقَالَ قَدْ أَحْسَنَ مَنْ انْتَهَى
إِلَى مَا سَمِعَ وَلَكِنْ خَدَّيْنَا ابْنَ عَبَّاسٍ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ : ((عُرِضَتْ
عَلَيَّ الْأُمَمُ فَرَأَيْتُ النَّبِيَّ وَمَعَهُ الرَّهْطُ وَالنَّبِيُّ وَمَعَهُ الرَّجُلُ وَالرَّجُلَانِ وَالنَّبِيُّ لَيْسَ مَعَهُ
أَحَدٌ إِذْ رَفَعَ لِي سَوَادَ عَظِيمٍ فَظَنَنْتُ أَنَّهُمْ أَمَنِي فَقِيلَ لِي هَذَا مُوسَى صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ
وَسَلَّمَ وَقَوْمُهُ وَلَكِنْ انْظُرْ إِلَى الْأَفْقِ ، فَتَنَظَّرْتُ فَإِذَا سَوَادَ عَظِيمٍ فَقِيلَ لِي انْظُرْ إِلَى الْأَفْقِ
الْآخِرِ فَإِذَا سَوَادَ عَظِيمٍ فَقِيلَ لِي هَذِهِ أُمَّتُكَ وَمَعَهُمْ سَبْعُونَ أَلْفًا يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ بِغَيْرِ
حِسَابٍ وَلَا عَذَابٍ)) ثُمَّ نَهَضَ فَدَخَلَ مَنْزِلَهُ فَخَاصَ النَّاسَ فِي أُولَئِكَ الدِّينِ يَدْخُلُونَ

الْجَنَّةِ بِغَيْرِ حِسَابٍ وَلَا عَذَابٍ ، فَقَالَ بَغْضُهُمْ فَلَعَلَّهُمُ الَّذِينَ صَحَبُوا رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، وَقَالَ بَغْضُهُمْ فَلَعَلَّهُمُ الَّذِينَ وَلِدُوا فِي الْإِسْلَامِ وَلَمْ يَشْرِكُوا بِاللَّهِ ، وَذَكَرُوا أَشْيَاءَ ، فَخَرَجَ عَلَيْهِمْ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ : ((مَا الَّذِي تَخُوضُونَ فِيهِ ؟)) فَأَخْبَرُوهُ ، فَقَالَ : ((هُمُ الَّذِينَ لَا يَسْتَرْقُونَ وَلَا يَطْطِيرُونَ وَلَا يَكْتُونُونَ وَعَلَى رِهْمٍ يَتَوَكَّلُونَ)) فَقَامَ عُكَاشَةُ بْنُ مِخْصَنٍ فَقَالَ : ادْعُ اللَّهَ أَنْ يَجْعَلَ لِي مِنْهُمْ ، فَقَالَ : ((أَنْتَ مِنْهُمْ)) ، ثُمَّ قَامَ رَجُلٌ آخَرُ فَقَالَ : ادْعُ اللَّهَ أَنْ يَجْعَلَ لِي مِنْهُمْ فَقَالَ : ((سَبَقَكَ بِهَا عُكَاشَةُ))

Husayn b. Abdurrahmân'dan şöyle dediği rivâyet edilmiştir: Saîd b. Cubeyr'in yanında bulunuyordum. "Dün gece kayan yıldızı kim gördü?" diye sordu. "Ben" dedim. Sonra "Ben namaz kılıyor değildim fakat bir şey tarafından sokulmuştum" diye ekledim. "Peki, ne yaptın?" diye sordu. "Rukye yaptım" dedim. "Seni bunu yapmaya ne sevk etti?" diye sordu. "Bize Şa'bî'nin rivâyet ettiği hadis" dedim. "Size ne tahdis etti?" diye sordu. Dedim ki: "O bize Bureyde b. el-Husayb'dan 'Rukye ancak nazara veya zehirlenmeye karşı yapılabilir' dediğini tahdis etti." Bunun üzerine o şöyle dedi: "Duyduğuna göre hareket eden kimse güzel yapmıştır. Fakat bize İbn Abbâs Rasûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu tahdis etti:

'Ümmetler bana gösterildi. Bir nebîyi beraberinde küçük bir topluluk olduğu hâlde gördüm, diğer nebîyi beraberinde bir veya iki adam olduğu hâlde gördüm, başka bir nebîyi de beraberinde hiç kimse olmadığı hâlde gördüm. Derken bana büyük bir kalabalık gösterildi. Onların ümmetim olduğunu sandım. Sonra bana "Bu Mûsâ ve kavmidir" denildi. Sonra bir daha baktım ki yine büyük bir kalabalık! Sonra yine bana "Bu senin ümmetindir, beraberlerinde hesapsız ve azapsız cennete girecek yetmiş bin kişi vardır" denildi.' Sonra kalktı ve evine girdi. İnsanlar on-

ların kim oldukları hususunda konuşmaya daldılar. Bazıları 'Herhâlde onlar Rasulullah'a ashâb olanlardır' dedi. Bazıları 'Herhâlde onlar İslâm içerisinde doğup Allah'a hiçbir şey ortak koşmayanlardır' dedi. Başka şeylerden de söz ettiler. Sonra Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) onların yanına çıktı. (Konuştuklarını) O'na anlattılar. Bunun üzerine Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: 'Onlar kendilerine rukye yapılmasını istemeyen, dağlama yöntemiyle tedâvî olmayan, uğursuzluğa inanmayan ve yalnız Rablerine tevekkül eden kimselerdir.'

Bunun üzerine Ukkâşe b. Mıhsan kalkıp 'Allah'a duâ et de beni onlardan kılın' dedi. Rasulullah da 'Sen onlardansın' buyurdu. Sonra başka bir adam kalkıp 'Allah'a duâ et de beni onlardan kılın' dedi. Bunun üzerine Rasulullah 'Ukkâşe seni bu hususta geçti' buyurdu."¹⁵

* * *

¹⁵ Buhari, 3410, 5705, 5752; Müslim, 526.

Tevhidi Gerçekleştiren Kimse Hesapsızca Cennete Girer

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: **"Bab: Tevhidi Gerçekleştiren Kimse Hesapsızca Cennete Girer."**

Şerh: Yani hesapsızca ve azapsızca cennete girer.

Derim ki: Tevhidi gerçekleştirmek; onu şirk, bidat ve masiyet bulaşıklarından kurtarıp arındırmaktır.

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: **"Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: 'Şüphesiz İbrâhîm hakka yönelen ve Allah'a boyun eğen bir önder idi. O müşriklerden değildi.' (Nahl, 120)"**

Şerh: Allah Teâlâ İbrâhîm (aleyhisselam)'ı tevhidi gerçekleştirme hususunda zirvede yer alan bu sıfatlarla nitelemiştir.

Birincisi: O bir ümmet, yani bir önder, bir lider, bir hayır öğreticisi idi. Bu ancak İbrâhîm'in dinde liderliğe kendileriyle ulaşılabilecek olan sabır ve yakîn makamını kemâle erdirmiş olmasındandır.

İkincisi: Şeyhulislâm (Allah'a boyun eğen olarak tercüme edilen) *"kunût eden"* buyruğu hakkında şöyle demiştir: *"Kunût itaatin sürekliliğidir. Namaz kılan kimse; kıyâmı, rükûsu ya da secdesi uzadığında 'kânit/kunût eden' olur. Nitekim Allah Teâlâ 'Gecenin saatlerinde secde ederek, kıyâmda bulunarak, âhîret hususunda endişelenerek ve Rabbinin rahmetini umarak kunût eden kimse böyle midir?' (Zümer, 9) buyurmuştur."* Şeyhulislâm'ın özetlenmiş sözleri burada sona erdi.

Üçüncüsü: İbrâhîm bir hanîf idi.

Derim ki: Allâme İbnu'l Kayyım -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- *"Hanîf Allah'tan gayrı her şeyden yüz çevirip Allah'a yönelen demektir"* demiştir.

Dördüncüsü: İbrâhîm müşriklerden değildi. Çünkü o sahih bir ihlâsa ve mükemmel bir samimiyete sahipti. Şirkten de uzaktı.

Derim ki: Bunu Allah Teâlâ'nın *"Gerçekten İbrâhîm'de ve beraberindekilerde sizin için güzel bir örneklik vardır"* buyruğu açıklamaktadır. Beraberindekilerle kastedilen dinî üzere olan resûl kardeşleridir. Bunu İbn Cerîr söylemiştir. Allah Teâlâ ona rahmet etsin.

"Hani onlar kavimlerine şöyle demişlerdi: 'Biz sizden de Allah'tan gayrı ibâdet ettiklerinizden de beriyiz. Sizi reddettik. Sadece Allah'a iman etmenize dek aramızda ebedî bir düşmanlık ve kin baş göstermiştir.' Ancak İbrâhîm'in babasına 'Senin için mutlaka bağışlanma dileyeceğim fakat Allah'a karşı sana bir faydam olmaz' demesi (bu örneklikten) hariç(tir). (Yine şöyle demişlerdi:) 'Rabbimiz! Ancak Sana tevekkül ettik, ancak Sana yöneldik ve varış ancak Sana'dır.' (Mümtehan, 4)

Allah Teâlâ halîli (aleyhisselam)'ın babası Âzer'e "Sizden ve Allah'tan gayrı dua ettiklerinizden ayrılıyorum. Ben Rabbime dua edeceğim..." dediğini zikretmiş, sonra şöyle buyurmuştur: "Onlardan ve Allah'tan gayrı ibâdet ettiklerinden ayrılınca ona İshâk ile Ya'kûb'u bağışladık ve hepsini nebî kıldık." (Meryem, 48-49)

İşte tevhidi gerçekleştirmek budur: Şirkten ve ehlinden berî olmak, müşriklerden ayrılmak, onları reddetmek, onlara düşmanlık göstermek ve kin beslemektir. Allahu'l Müsteân!

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- "Şüphesiz İbrâhîm bir ümmetti..." âyeti hakkında şunları söylemiştir: "Tâ ki yola girmiş olan kimse yoldakilerin azlığından dolayı yalnızlık hissetmesin. 'O sürekli Allah'a itaat hâlindeydi.' Hükümdarlara ve bolluk içindeki tâcirlere değil. 'Hanîf idi.' Fitneye düşen âlimlerin yaptığı gibi sağa sola meyletmezdi. Müşriklerin karaltısını çoğaltıp müslümanlardan olduğunu söyleyenlerin hilâfına 'müşriklerden değildi.'" Musannifin sözleri sona erdi.

İbn Ebî Hâtîm'in İbn Abbâs'tan rivâyet ettiğine göre o Allah Teâlâ'nın "Şüphesiz İbrâhîm bir ümmetti..." buyruğu hakkında şöyle demiştir: "Yani İslâm üzere bir ümmetti. Onun zamanında ondan başka İslâm üzere olan kimse yoktu."

Derim ki: Bununla daha önce sözü geçen onun hayır hususunda kendisine uyulan bir önder olduğu hakikati arasında bir çelişki yoktur.

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: "Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: 'Yine onlar ki Rablerine ortak koşmazlar.' (Mü'minûn, 59)"

Şerh: Allah Teâlâ cennet yolunda öne geçen müminlerin sıfatlarından söz etmiş ve onları en büyüğü Rablerine ortak koşmamaları olan sıfatları sebebiyle övmüştür. Kişide müslümanlığını zedeleyecek açık ya da kapalı bir şirk ortaya çıkabileceğinden dolayı Allah Teâlâ bunu onlardan nefyetmiştir. İşte tevhidi gerçekleştirmek budur: Amelleri bununla güzelleşir, kemâle erer ve onlara fayda sağlar.

Derim ki: Şârihin “güzelleşir ve kemâle erer” sözünü açıklayacak olursak: Bu onların küçük şirkten selâmette olmaları itibariyledir. Büyük şirke gelince onun terki hakkında bu söylenmez. Bunu iyi düşün! Şârih “sahih olur” deseydi bu daha sağlam olurdu.

İbn Kesîr şöyle demiştir: “*Yine onlar ki Rablerine ortak koşmazlar.*” Yani Allah ile birlikte başkasına ibâdet etmezler. Onu birlerler. Ondan başka ilah olmadığını, Onun tek olduğunu, her şeyin Ona muhtaç olduğunu, eş de çocuk da edinmediğini ve Onun hiçbir benzerinin olmadığını bilirler.”

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: “**Husayn b. Abdurrahmân’dan şöyle dediği rivâyet edilmiştir: Saîd b. Cubeyr’in yanında bulunuyordum. ‘Dün gece kayan yıldızı kim gördü?’ diye sordu. ‘Ben’ dedim. Sonra ‘Ben namaz kılıyor değildim fakat bir şey tarafından sokulmuştum’ diye ekledim. ‘Peki ne yaptın?’ diye sordu. ‘Rukye yaptım’ dedim. ‘Seni bunu yapmaya ne sevk etti?’ diye sordu. ‘Bize Şa’bî’nin rivâyet ettiği bir hadis’ dedim. ‘Size ne tahdis etti?’ diye sordu. Dedim ki: ‘O bize Bureyde b. el-Husayb’dan “Rukye ancak nazara veya zehirlenmeye karşı yapılabilir” dediğini tahdis etti.’ Bunun üzerine o şöyle dedi: ‘Duyduğuna göre hareket eden kimse güzel yapmıştır. Fakat bize İbn Abbâs Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem)’in şöyle buyurduğunu tahdis etti: “Ümmetler bana gösterildi. Bir nebîyi beraberinde küçük bir topluluk olduğu hâlde gördüm, diğer nebîyi beraberinde bir veya iki adam olduğu hâlde gördüm, başka bir nebîyi de beraberinde hiç kimse olmadığı hâlde gördüm. Derken bana büyük bir kalabalık gösterildi. Onların ümmetim olduğunu sandım. Sonra bana ‘Bu Mûsâ ve kavmidir’ dendi. Sonra bir daha baktım ki yine büyük bir kalabalık! Sonra yine bana ‘Bu senin ümmetindir, beraberlerinde hesapsız ve azapsız cennete girecek yetmiş bin kişi vardır’ dendi.”**

Sonra kalktı ve evine girdi. İnsanlar onların kim oldukları hususunda konuşmaya daldılar. Bazıları "Herhâlde onlar Rasulullah'a ashâb olanlardır" dedi. Bazıları "Herhâlde onlar İslâm içerisinde doğup Allah'a hiçbir şey ortak koşmayanlardır" dedi. Başka şeylerden de söz ettiler. Sonra Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) onların yanına çıktı. (Konuştuklarını) O'na anlattılar. Bunun üzerine O şöyle buyurdu: *"Onlar kendilerine rukye yapılmasını istemeyen, dağlama yöntemiyle tedâvî olmayan, uğursuzluğa inanmayan ve yalnız Rablerine tevekkül eden kimselerdir."*

Bunun üzerine Ukkâşe b. Mıhsan kalkıp "Allah'a duâ et de beni onlardan kılsın" dedi. Rasulullah da *"Sen onlardansın"* buyurdu. Sonra başka bir adam kalkıp "Allah'a duâ et de beni onlardan kılsın" dedi. Bunun üzerine Rasulullah *"Ukkâşe seni bu hususta geçti"* buyurdu."

Şerh: Musannif bunu bu şekilde herhangi bir hadis kitabına nispet etmeden aktarmıştır. Bunu hem muhtasar olarak hem de uzun hâliyle el-Buhârî, ayrıca Müslim, et-Tirmizî ve en-Nesâî rivâyet etmiştir. Lafız Müslim'e aittir.

"Husayn b. Abdurrahmân." Bu zât Husayn b. Abdurrahmân es-Sülemi el-Kûfî'dir. Künyesi Ebu'l Hüzeyl'dir. Sikadır. Yüz otuz altı yılında doksan üç yaşında vefat etmiştir.

"Saîd b. Cubeyr." Bu zât; İbn Abbâs'ın ashâbının büyüklerinden, imam ve fakih Saîd b. Cubeyr'dir. Âişe'den ve Ebû Mûsâ'dan rivâyetleri mürseldir. Kûfelidir. Benî Esed'in mevlâsıdır. Doksan beş yılında elli yaşını doldurmadan el-Haccâc'ın önünde öldürülmüştür.

(Kayan olarak tercüme edilen) "انقَضَ" (inqadda) kâf ve noktalı dâd harfleri ile ve "düşen" manasına gelmektedir.

(Dün gece olarak tercüme edilen) "الْبَارِخَةُ" (el-bâriha) geride kalan en yakın gece demektir.

Ebu'l Abbâs Sa'leb şöyle demiştir: "Zevâlden önce 'bu gece gördüm', zevâlden sonra 'dün gece gördüm' denir." Başkaları da böyle söylemiştir. Bu kelime "زال" (ortadan kalktı, zâil oldu) manasına gelen "برح" (berih) fiilinden türemiştir.

"Ben namaz kılıyor değilim." "Muğni'l Lebîb" sahibi metindeki "أنا" (emâ) hakkında şöyle demiştir: "Bunun fetha ve tahfif ile iki vechi vardır. Birincisi: 'ي' (elâ) konumunda bir söze başlama harfi olmasıdır. Enne bundan sonra geldi mi kesralanır. İkincisi: 'Hakikaten' ya da 'hakikaten mi?' manasına gelmesidir. Başkaları ise şöyle demiştir: 'Bu aslında iki kelimedir. Hemze istifhâm (soru) içindir. "Mâ" da "şey" manasına gelen bir isimdir ki o şey hakır, gerçektir. Dolayısıyla mana "Hakikaten mi?" olmaktadır.' Doğru olan budur. 'Mâ' burada zarf olduğu için nasb mahallindedir. Enne bundan sonra fethalanır." "Muğni'l Lebîb" sahibinin sözleri sona erdi. Buraya daha münasip olan birinci vecihtir.

Bunu söyleyen Husayn'dır. Orada bulunanların yıldızın kaydığını namaz kılarken gördüğünü sanmalarından endişe etmiş ve bundan dolayı ibâdet ediyor görüntüsü vermesine engel olmuştur. Bu selevin fazîletini, ihlâsa ne kadar önem verdiklerini, riyâdan ve barındırmadıkları hasletleri taşıyor gibi görünmekten ne kadar uzak kıldıklarını göstermektedir.

"Fakat sokulmuştum." Metinde geçen "لُدِغْتُ" (ludiğtu) kelimesinin ilk harfi dammeli, ikinci harfi kesralıdır. Lügat âlimleri şöyle demiştir: "Akrep ya da zehirli hayvanlardan biri kişiye iğnesini batırmak sûretiyle zehrini dokundurduğu zaman 'onu ledğ etti' denir."

"Rukye yaptım" dedim. Müslim'in lafzında "İstirkâ yaptım" diye geçmektedir. Yani bana rukye yapacak birinden talepte bulundum.

"Seni bunu yapmaya ne sevk etti?" Buradan mezhebin doğruluğunun delilinin sorulacağı anlaşılmaktadır.

"Bize Şa'bî'nin rivâyet ettiği bir hadis." eş-Şa'bî'nin ismi Âmir b. Şerâhil el-Hemdânî'dir. Ömer'in hilâfeti zamanında doğmuştur. Tâbiîn'in sikalarından ve fakihlerindendir. Yüz üç yılında vefat etmiştir.

"Bureyde." İlk harfi dammeli, ikinci harfi fethalıdır. "Burde"nin küçültülmüş hâlidir. Bureyde b. el-Husayb b. el-Hâris el-Eslemî. Meşhûr sahâbî. İbn Sa'd'ın söylediğine göre altmış üç yılında vefat etmiştir.

"Rukye ancak nazara veya zehirlenmeye karşı yapılabilir." Bunu Ahmed ve İbn Mâce ondan merfû olarak rivâyet etmiştir. Bunu yine Ahmed, ayrı-

ca Ebû Dâvûd ve et-Tirmizî; İmrân b. Husayn'dan merfû olarak rivâyet etmiştir. el-Heysemi "Ahmed'in ricâli sika kimselerdir" demiştir.

(Nazar olarak tercüme edilen) "**ayn**" bakan kimsenin başkasına nazarını değdirmesidir.

(Zehirlenme olarak tercüme edilen) "**humme**" noktasız hâ ve şeddesiz mim ile akrebin ve benzerlerinin zehri manasına gelmektedir.

el-Hattâbî şöyle demiştir: "Hadisin manası şudur: Nazar ve zehir rukye-sinden daha şifalı ve daha yerinde bir rukye yoktur. Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) hem rukye yapmış hem de kendisine rukye yapılmıştır."

"Duyduğuna göre hareket eden kimse güzel yapmıştır." Yani kim kendisine ulaşan ilmi alıp ona göre amel ederse güzel yapar. İlimsizce amel eden ya da bildiğiyle amel etmeyen kimse ise böyle değildir. Zira bu kimse kötü iş yapan günahkâr bir kimsedir. Burada selefin ilminin fazileti ve edeplerinin güzelliği görülmektedir.

"Fakat bize İbn Abbâs tahdis etti..." Bu zât Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)'in amcasının oğlu Abdullah b. Abbâs b. Abdulmuttalib'dir. Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) onun için dua etmiş ve "*Allah'ım, onu dinde fakih kıl ve ona tevili öğret!*" demiştir. Sonra duası gerçekleşmiştir. İbn Abbâs altmış sekiz yılın-da Tâif'te vefat etmiştir.

Musannif (rahimehullah) şöyle demiştir: "Burada selefin ilminin derinliği görünmektedir. Çünkü Saîd b. Cubeyr 'Duyduğuna göre hareket eden kimse güzel yapmıştır fakat şu ve şu da vardır' demiştir. Buradan önceki hadisin sonraki hadise muhâlif olmadığı anlaşılmaktadır."

"Ümmetler bana gösterildi." et-Tirmizî'nin ve en-Nesâî'nin Abser b. el-Kâsım kanalıyla Husayn b. Abdurrahmân'dan rivâyetlerinde bunun İsrâ Gecesi olduğu geçmektedir. Hâfız şöyle demiştir: "Bu mahfûz ise İsrâ'nın birden fazla gerçekleştiği ve Medîne'de de vukû bulduğu görüşünde olanların kavlini kuvvetlendirmektedir." Derim ki: Bu tartışmaya açıktır.

"Bir nebîyi beraberinde küçük bir topluluk olduğu hâlde gördüm." Müslim'in "Sahih"inde başka değil tasğir ile "الرُّهْطُ" (ruhayt, küçük bir toplulukçuk)

olarak rivâyet edilmiştir. “Raht” sayıları onun altında olan kimseler topluluğudur. Bunu en-Nevevî söylemiştir.

“Diğer nebîyi beraberinde bir veya iki adam olduğu hâlde gördüm, başka bir nebîyi de beraberinde hiç kimse olmadığı hâlde gördüm.” Bu çokluğu hüccet edinenlere bir reddiyedir.

“Derken bana büyük bir kalabalık gösterildi.” Burada bununla kastedilen uzaktan görülen şahıslardır.

“Onların ümmetim olduğunu sandım.” Çünkü ufukta görülen şahısların ancak silüetleri anlaşılabilir.

Müslim’in “Sahîh”inde **“Fakat sen ufka bak!”** ziyâdesi yer almaktadır ki musannif bunu zikretmemiştir. Bu, hadisi kendisinden aktardığı asıl nüshadan düşmüş olabilir. Allah en iyi bilendir.

“Sonra bana ‘Bu Mûsâ ve kavmidir’ dedi.” Yani Rahmân’ın kelîmi Mûsâ b. İmrân’ın kavmi. Onun kavmi, İsrâîloğulları’ndan dini hususunda kendisini takip edenlerdir.

“Sonra bir daha baktım ki yine büyük bir kalabalık! Sonra yine bana ‘Bu senin ümmetindir, beraberlerinde hesapsız ve azapsız cennete girecek yetmiş bin kişi vardır’ dedi.” Bu tevhidi gerçekleştirdiklerinden dolayıdır.

İbn Fudayl’ın rivâyetinde **“Ümmetinden olan bunlardan cennete yetmiş bin kişi girecektir”** lafzı geçmektedir.

“Sahîhayn”da yer alan Ebû Hureyre hadisinde bunların yüzlerinin dolunay gecesinde ayın parladığı gibi parlayacağı zikredilmiştir.

İmam Ahmed ve el-Beyhakî, Ebû Hureyre’den **“Rabbimden daha fazlasını istedim de her binin yanında yetmiş bin kişi arttırdı”** ziyâdesini rivâyet etmiştir. Hâfız “Senedi ceyyiddir” demiştir.

“Sonra nuhûd etti.” Yani kalktı.

“İnsanlar onların kim oldukları hususunda konuşmaya daldılar.” Bu kendisiyle özel kastedilen genel ifâdelerdendir. Zira insanlardan maksat orada bulunanlar topluluğudur.

Hadisten, faydalanmak ve hakkın açığa çıkması maksadıyla şeriatın nasları hakkında münâzara ve araştırma yapmanın mübah olduğu anlaşılmaktadır.

Yine hadiste selefin ilminin derinliği görülmektedir. Çünkü onlar söz konusu pâyeye ancak amelle ulaştıklarını bilmişlerdir.

Yine hadiste onların hayra olan şiddetli istekleri görülmektedir. Bunu musannif zikretmiştir.

"Bunun üzerine o şöyle buyurdu: 'Onlar kendilerine rukye yapılmasını istemeyen... kimselerdir.'" "Sahîhayn"da bu şekilde sâbit olmuştur. Ahmed'in "Müsned"inde yer alan İbn Mes'ûd hadisinde de bu şekilde geçmektedir. Müslim'in rivâyetinde bir de *"rukye yapmayan"* lafzı geçmektedir.

Şeyhulislâm -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: "Bu ziyâde râvinin bir vehmidir. Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) *'rukye yapmayan'* buyurmamıştır. Hatta kendisine rukyelerin sorulması üzerine *'Sizden kardeşine fayda sağlayabilen ona fayda sağlasın'* buyurmuştur. Yine o *'Şirk olmadığı sürece rukyelerde bir beis yoktur'* buyurmuştur."

Yine Şeyhulislâm şöyle demiştir: "Ayrıca Cibrîl Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)'e, Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) de ashâbına rukye yapmıştır."

Yine o şöyle demiştir: "Rukye yapanla kendisine rukye yapılmasını isteyen kimse arasındaki fark şudur: Kendisine rukye yapılmasını isteyen kimse; isteyen, kendisine bir şey verilmesini talep eden ve kalbini Allah'tan başkasına yöneltten konumundadır. Rukye yapan ise iyilik yapmaktadır."

Yine o şöyle demiştir: "Anlatılmak istenen yetmiş bin kişinin tam bir tevekkülle muttasıf oldukları, bundan dolayı başkalarından kendilerine rukye yapmalarını ya da kendilerini dağlamalarını istemedikleridir."

İbnu'l Kayyım da böyle söylemiştir.

"Dağlama yöntemiyle tedâvî olmayan..." Yani kazâya teslimiyetlerinden ve belâyı lezzetli bulmalarından dolayı başkalarından kendilerine rukye yapmalarını istemedikleri gibi kendilerini dağlamalarını da istemeyen.

Derim ki: Zâhir olan “dağlama yöntemiyle tedâvi olmayan” buyruğunun bunu istemelerinden ya da bunun onlara kendi tercihleriyle yapılmasından daha geniş bir manayı ifâde ettiğiidir.

Dağlamanın kendisi câizdir. Nitekim “es-Sahih”te Câbir b. Abdullah’tan rivâyet edildiğine göre Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) Ubeyy b. Ka’b’a bir doktor göndermiş, doktor da onun bir damarını kesip dağlamıştır.

el-Buhârî’nin “es-Sahih”inde Enes’ten rivâyet edildiğine göre o Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) hayattayken zatülcenp hastalığından dolayı dağlanmışır.

et-Tirmizî’nin ve başkalarının Enes’ten rivâyet ettiğine göre Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) Es’ad b. Zûrâre’ye batan bir dikenden dolayı dağlama tedâvisi uygulamıştır.

el-Buhârî’nin “es-Sahih”inde İbn Abbâs’tan rivâyet edildiğine göre Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: “Şifâ üç şeydedir: Bal içmek. Hacamât kupası çizdiği. Bir de ateşle dağlanmak. Ben dağlanmaktan sakındırıyorum.”

Bir lafızda “Ben dağlanmayı sevmiyorum” buyrulmuştur.

İbnu’l Kayyım -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: “Dağlanmayla ilgili hadisler dört kısımdır. Birincisi kısımda Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)’nin dağlama uyguladığından söz edilmekte, ikincisinde dağlanmayı sevmeyi söz konusu edilmekte, üçüncüsünde o dağlanmayanları övmekte, dördüncüsünde dağlanmaktan sakındırmaktadır. Allah’a hamd olsun ki bunlar arasında bir çelişki yoktur.

Şöyle ki: Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)’in dağlama uygulaması onun câiz olduğunun delilidir. Dağlanmayı sevmemesi onu yasakladığı manasına gelmez. Dağlanmayanları övmesi dağlanmamanın evlâ ve daha fazîletli olduğunu gösterir. Dağlanmaktan sakındırması ise tercihe bağlılık ve kerâhet içeren bir sakındırmadır.”

“Uğursuzluğa inanmayan...” Yani kuşlardan ya da benzeri şeylerden uğursuzluk manası çıkarmayan. (Uğursuzluk manasına gelen) “tıyera” ve bununla ilgili meseleler babında zikredilecektir inşâallah.

"Rablerine tevekkül eden kimselerdir." Böylece bu fiillerin ve hasletlerin kendisinden dallanıp budaklandığı kapsayıcı aslı yani Allah'a tevekkülü, O'na içten gelerek sığınmayı ve kalbin O'na itimâdını zikretmiştir ki bunlar sevgi, umut, korku, Allah'tan rab ve ilah olarak razı olma ve kazâsına rıza gösterme gibi değerli makamların tamamını doğuran tevhidi gerçekleştirmenin zirvesidir.

Bil ki hadis söz konusu kimselerin sebeplerle tamamen alâkasız olduklarını içermemektedir. Zira sebeplerle bağlantılı olmak fitrî ve zarûrî bir şeydir. Kimse sebeplerden ayrılamaz. Hatta tevekkülün kendisi sebeplerin en büyüğüne tutunmaktır. Nitekim Allah Teâlâ *"Kim Allah'a tevekkül ederse Allah ona yeter"* (Talâk, 3) buyurmuştur.

Kastedilen ancak şudur: Söz konusu kimseler dağlanma ve rukye isteme gibi mekruh olan şeyleri onlara ihtiyaç duymalarına rağmen Allah Teâlâ'ya tevekkül ederek terk edenlerdir. Bunları terk etmelerinin sebebi kerih görülen birer sebep olmalarıdır. Özellikle de hasta kendisini iyileştireceğini düşündüğü şey hususunda sanki bir örümcek ağına tutunacaksa.

Kerâhiyet barındırmayan sebeplere ve tedâviye başvurmaya gelince bunlar tevekkülü zedelemeyiz ve bunları terk etmek meşrû olmaz. Çünkü "Sahihayn'da Ebû Hureyre'den rivâyet edildiğine göre Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: *"Allah hangi hastalığı indirmişse mutlaka onun bir şifâsını da indirmiştir. Bunu bilen bilir, bilmeyen bilmez."*

Usâme b. Şerîk'ten şöyle dediği rivâyet edilmiştir: Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)'in yanında idim. Bu esnada bedeviler gelip *"Ey Allah'ın Resûlü, tedâvi olalım mı?"* diye sordular. Bunun üzerine o şöyle buyurdu: *"Evet ey Allah'ın kulları, tedâvi olun! Zira Allah (azze ve celle) bir hastalık hariç hangi hastalığı indirmişse mutlaka onun bir şifâsını da indirmiştir."* "O biri nedir? diye sordular. *"İhtiyarlık"* buyurdu. Bunu Ahmed rivâyet etmiştir.

İbnu'l Kayyım -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: "Bu hadislerde sebepler ve sebeplendiriciler isbât edilmekte, bunları inkâr edenin görüşünün bâtıl olduğu beyan edilmekte, tedâvi emredilmekte, açlığın, susuzluğun, sıcağın ve soğğun verdiği acıyı zıtlarıyla savmanın tevekküle aykırı olmadığı gibi bunun da tevekküle aykırı olmadığı açıklanmaktadır. Hatta tevhidin

hakikati ancak Allah Teâlâ'nın gerek kaderî gerekse şer'î açıdan belirlediği ve gerektirdiklerinin gerektiricisi olan sebeplerle bağlantılı olunarak tamama erer. Yine bu hadislerde sebepleri işlevsiz kılmanın (Allah'ın) emri(ni) ve hikmeti zedeleyeceği gibi bizzat tevekkülü zedeleyeceği, sebepleri işlevsiz kılmanın sebepleri terk etmenin tevekkül açısından daha kuvvetli olduğunu sanması yönünden onu zayıflatacağı heyan edilmektedir. Zira sebepleri terk etmek; hakikati kalbin gerek dini gerekse dünyası hususunda kulun faydasına olan şeylerin husûle gelip gerek dini gerekse dünyası hususunda ona zarar verecek şeylerin savılması için Allah Teâlâ'ya dayanması olan tevekkülle çelişen bir âcizliktir. Bu dayanmanın yanında sebeplerle bağ kurmak olmazsa olmazdır. Aksi takdirde kul hikmeti ve şeriatı işlevsiz kılmış olur. Dolayısıyla kul âcizliği-ni tevekkül, tevekkülünü de âcizlik konumuna yerleştiremez."

Âlimler tedâvi hususunda ihtilâf etmiştir: Terki daha fazîletli olan bir mübah mıdır, müstehap mıdır yoksa vacip midir?

Ahmed'den meşhur olan kavil yukarıdaki hadisten ve aynı manayı içeren hadislerden dolayı ilkidir. Şâfiîler nezdinde ise meşhur olan ikincisidir. Öyle ki en-Nevevî "Şerhu Müslim"de bu kavlin hem kendi mezhepleri hem de selefin cumhuru ile halefin genelinin mezhebi olduğunu söylemiştir.

Ebu'l Muzaffer el-Vezîr de bu kavli tercih etmiş, "Ebû Hanîfe'ye göre tedâvi vacibe yakın derecede müekked bir sünnettir" demiş, sonra şunu eklemiştir: "Mâlik'e göre tedâvi olmak da olmamak da birdir. Çünkü o 'Tedâvi olmakta da olmamakta da bir beis yoktur' demiştir."

Şeyhulislâm "İmamların cumhuruна göre vacip değildir, bunu ancak eş-Şâfiî ve Ahmed'in ashâbından sayıları az birkaç kişi vacip görmüştür" demiştir.

"Bunun üzerine Ukkâşe b. Mıhsan kalktı." Ukkâşe b. Mıhsan b. Hüsrân el-Esedî. Esed b. Huzeymeoğulları'ndandır. İslâm'a ilk girenlerdendir. En yakışıklı erkeklerdendi. Hicret etti. Bedir'e katılıp savaştı. On iki yılında riddet savaşları esnasında Hâlid'in ordusundayken Tuleyha el-Esedî'nin eliyle şehid edildi. Sonra Tuleyha müslüman olup Kâdisiyye'de Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın sancığı altında Fârisilere karşı cihad etti ve meşhur köprü vakasında şehid edildi.

"Allah'a duâ et de benî onlardan kulsın" dedi. Rasulullah da "Sen onlardan" buyurdu." el-Buhârî'nin bir rivâyetinde "Allah'ım, onu onlardan

kıl!" lafzı yer almaktadır. Burada faziletli bir zattan dua talep edilebileceği görülmektedir.

"Sonra başka bir adam kalktı." Râvi bu şahıstan kim olduğunu söylemeden söz etmiştir. Şu hâlde onun ismini araştırmaya ihtiyacımız yoktur.

"Ukkâşe seni bu hususta geçti." el-Kurtubî şöyle demiştir: "İkincide Ukkâşe'deki hâller yoktu. (Ya da ikinci talepte bulunduğu zaman Ukkâşe talepte bulunduğu zaman mevcut olan hâller yoktu.) Bundan dolayı Rasulullah ona olumlu karşılık vermedi. Zira ona olumlu karşılık verseydi orada bulunanların tamamı aynısını talep edebilir ve bu talepler zincirleme olarak birbirini izlerdi. İşte Rasulullah böyle buyurarak kapıyı kapattı." el-Kurtubî'nin sözleri sona erdi.

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: "Burada Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)'in tarizli ifâdeler kullandığı ve güzel ahlâkı görülmektedir."

4. Bölüm

Şirkten Endişe Etmek

وقول الله تعالى: ﴿إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ﴾
[نساء: ١١٦]

"Allah kendisine şirk koşulmasını asla bağışlamaz. Bunun altındakileri dilediği kimse için bağışlar." (Nisâ, 116)

وقال الخليل عليه السلام: ﴿وَاجْتَنِبْنِي وَنَبِيَّ أَنْ نَعْبُدَ الْأَصْنَامَ﴾ [إبراهيم: ٣٥]

Halîl (aleyhisselam) da şöyle demiştir:

"Beni ve oğullarımı putlara tapmaktan uzak tut." (İbrâhîm, 35)

وفي الحديث: [أَخَوْفُ مَا أَخَافُ عَلَيْكُمُ الشُّرْكَ الْأَصْفَرَ، فَسُئِلَ عَنْهُ؟ فَقَالَ: الرِّيَاءُ]

Bir hadiste şöyle buyrulmuştur: "Sizin hakkınızda en çok korktuğum şey küçük şirktir." Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'e bunun ne olduğu sorulduğu zaman da "Riyâ" diye cevap vermiştir.¹⁶

وعن ابن مسعود رضي الله عنه أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: [مَنْ مَاتَ وَهُوَ يَدْعُو مِنْ دُونِ اللَّهِ نِدَاءَ دَخَلَ النَّارَ] رواه البخاري

Abdullah b. Mes'ûd (radiyallahu anhu)'dan rivâyet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: "Kim Allah'a denk kıldığı bir varlığa duâ eder hâlde ölürse cehenneme girer."¹⁷

¹⁶ Ahmed b. Hanbel, 5/428, 429; Taberani, 4/253.

¹⁷ Buhârî, 4497; Ahmed b. Hanbel, 1/462.

ولمسلم عن جابر رضي الله عنه أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: [مَنْ لَقِيَ اللَّهَ لَا يُشْرِكُ بِهِ شَيْئًا دَخَلَ الْجَنَّةَ، وَمَنْ لَقِيَهِ يُشْرِكُ بِهِ شَيْئًا دَخَلَ النَّارَ]

Müslim'in Câbir (radiyallahu anh)'dan rivâyet ettiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

“Kim Allah’a, O’na hiç bir şeyi ortak koşmadığı hâlde kavuşursa cennete girer. Kim de O’na, O’na bir şeyi ortak koştığı hâlde kavuşursa cehenneme girer.”¹⁸

¹⁸ Müslim, 93.

Şirkten Endişe Etmek Bahı

Musa'nın Allah Teâlâ ona rahmet etsin- söyle demiştir: **"Şirkten endişe etmek bahı.**

Allah Teâlâ'nın 'Allah kendisine şirk koşulmasını asla bağışlamaz. Bunun altındakileri dilediği kimse için bağışlar.' (Nisâ, 116) buyruğu."

Şerh: İbn Kesir şöyle demiştir: "Allah Teâlâ kendisine şirk koşulmasını yani huzuruna müşrik olarak çıkan bir kulu bağışlamayacağını, bunun altındakileri yani bunun altındaki günahları kullarından dilediği kimse için bağışlayacağını bildirmiştir." İbn Kesir'in sözleri sona erdi.

Bu ayetle şirkin günahların en büyüğü olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü Allah Teâlâ ondan tevbe etmeyen kimseden onu bağışlamayacağını, onun altındaki günahların da dilemesine bağlı olduğunu, dilerse huzuruna bu günahlarla çıkan kimseyi bağışlayacağını, dilerse ona azap edeceğini bildirmiştir.

Bu, kulun Allah katında durumu bu olan şirkten endişe etmesini gerektirir. Çünkü şirk; çirkinlerin en çirkin, zulümlerin en büyüğü, Âlemlerin Rabhini küçümseme, O'nun hâlis hakkını başkasına yöneltme ve Allah Teâlâ'nın "Sonra küfredenler Rablerine denk tutarlar" (En'âm, 1) buyurduğu üzere başkasını O'na denk tutmadır. Ayrıca şirk yaratmanın ve buyurmanın maksadıyla çelişmekte, her yönden bununla zıtlasmaktadır. Bu Âlemlerin Rabbi karşısında ayak diremenin, büyüklenip taatinden çıkmanın, karşısında alçalmamanın, emirlerine boyun eğmemenin son noktasıdır. Hâlbuki âlemin salâhı ancak O'na itaat etmekle, karşısında alçalmakla ve emirlerine boyun eğmekle mümkündür. Âlem bunlardan boş kaldığı zaman harab olur ve kıyâmet kopar. Nitekim Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) "Yeryüzünde 'Allah, Allah' denmeyene kadar kıyâmet kopmaz" buyurmuştur. Bunu Müslim rivâyet etmiştir. Ayrıca şirk; fayda ve zarar verebilme, verip esirgeyebilme gibi ilahlık özellikleri -ki bunlar duanın, korkunun, ümidin, tevekkülün ve sadece Allah Teâlâ'nın hak ettiği bütün ibâdet çeşitlerinin bunlara sahip olduğuna inanılan varlığa yöneltilmesini gerektirir- hususunda yaratılmış çok yüce ve bütün noksanlıklardan münezze Yaratıcı'ya benzetmektir. Şu hâlde kim bunlardan birini bir yaratılmışa yö-

neltirse onu Yaratıcı'ya benzetmiş olur. Kendisine fayda da zarar da veremeyen, öldürmeye, yaşatmaya ve diriltmeye kâdir olmayan bir şeyi hamdin tamamı kendisine ait olan, mülkün tamamı kendisine ait olan, hayrın tamamı elinde olan ve işlerin tamamı kendisine döndürülen Zât'a benzer tutmuş olur.

Şu hâlde bütün işlerin dizgini Allah subhânehû'nun elindedir ve bütün işler O'na döner. O'nun dilediği olur, dilemediği olmaz. Verdiğini esirgeyecek, esirgediğini verecek yoktur. İnsanlara bir rahmet bahşedeceğinde onu engelleyecek, tuttuğunu da sonrasında gönderecek yoktur. İzzet ve hikmet sahibidir O. Şu hâlde benzetmelerin en çirkini zâtı gereği âciz ve muhtaç olanı kudreti ve zenginliği zâtından olana benzetmektir.

İlahlığın özelliklerinden biri de bütün vecihlerden mutlak kemâle sahip olmaktır. İlahta hiçbir yönden eksiklik yoktur. Bu; ibâdetin, tazimin, ululamanın, korkunun, duanın, ümidin, yönelmenin, tevekkülün, tevbenin, yardım dilemenin ve alçalmanın son derecesi ile birlikte sevginin son derecesinin tamamen ona has kılınmasını gerektirir. Bütün bunların sadece Allah'a ait olması aklın, şeriatın ve fitratın gereğidir. Bunların Allah'tan başkasına ait olması aklen, şer'an ve fitraten imkânsızdır. Dolayısıyla kim bunlardan birini Allah'tan başkasına yöneltirse o başkasını benzeri, misli ve dengi olmayan Zât'a benzetmiş olur. Bu da benzetmelerin en çirkini ve en bâtıldır.

Bu ve başka sebeplerden dolayı Allah (*subhanehu ve teala*) nefesine rahmeti gerekli kılmış olmasına rağmen şirki bağışlamayacağını bildirmiştir. Bunlar İbnu'l Kayyım'ın sözlerinin manasını yansıtmaktadır. Allah Teâlâ ona rahmet etsin.

Âyette günahları sebebiyle insanları tekfir eden Havâric'e ve kendileri nezdinde mümin de kâfir de olmayan büyük günah işleyenlerin ebediyen cehennemde bırakılacağını savunan Mutezile'ye reddiye vardır.

"Bunun altındakileri dilediği kimse için bağışlar" buyruğu tevbe edene yorulamaz. Çünkü Allah Teâlâ'nın "*De ki: Ey nefisleri aleyhine haddi aşan kullarım! Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin. Şüphesiz Allah bütün günahları bağışlar.*" (Zümer, 53) buyurduğu üzere şirkten bile tevbe eden kimse bağışlanır.

Evet, burada genel ve mutlak bir ifâde kullanmıştır. Çünkü kastedilen tevbe eden kimsedir. Diğer âyette ise özel bir ifâde kullanmış ve bağışlamay

şarta bağlamıştır. Çünkü kastedilen tevbe etmeyendir. Bunlar Şeyhulislâm'ın sözlerinin manasını yansıtmaktadır.

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: **"Halil (aleyhisselam) da şöyle demiştir: 'Beni ve oğullarımı putlara tapmaktan uzak tut.' (İbrâhîm, 35)"**

Şerh: ("Putlara" olarak tercüme edilen "asnâm"ın tekili olan) "sanem" yontulup bir sûrete sahip olan, "vesen" yontulup bir sûrete sahip olmayan şeye denir. Bunu et-Taberî, Mücâhid'den aktarmıştır.

Derim ki: Bazen saneme vesen ismi verilir. Örneğin Halil (aleyhisselam) *"Siz Allah'tan gayrı ancak birtakım vesenlere ibâdet ediyor ve bir iftira uyduruyorsunuz"* (Ankebût, 17) demiştir. Vesenin sanemden daha genel olduğu da söylenmektedir ki bu kuvvetli bir kavildir. Buna göre kabirlerin vesen olduğu gibi sanemler de vesendir.

"Beni ve oğullarımı putlara tapmaktan uzak tut." Yani beni ve oğullarımı putperestlikten uzak eyle. Putlarla aramızı uzaklaştır.

Allah Teâlâ onun duasına icâbet etmiş, oğullarını nebî kılmış ve putperestlikten uzak eylemiştir.

O, bundan korkmayı neyin gerektirdiğini *"Rabbim! Gerçekten onlar insanlardan birçoğunu saptırdı"* (İbrâhîm, 36) diyerek beyan etmiştir. Zira bütün dönemlerde vâki olan budur. Şu hâlde insan birçok kimsenin büyük şirke düştüğünü ve putlara ibâdet ederek doğru yoldan saptığını gördüğü zaman bu onun birçok kimsenin içine düştüğü şeyin yani Allah'ın bağışlamayacağı şirkin içine düşmekten korkmasını gerektirir.

İbn Cerîr ve İbn Ebî Hâtîm'in rivâyet ettiğine göre İbrâhîm et-Teymî *"İbrâhîm'den sonra kendisini belâdan kim güvende hissedecek ki?"* demiştir.

Demek ki kendisini şirke düşmekten ancak şirkin ve kendisini şirkten neyin kurtaracağını câhili olan kimse güvende hisseder. Onu şirkten; Allah'ı, resûllerini kendisiyle gönderdiği tevhidi ve O'na şirk koştuktan sakınması gerektiğini bilmesi kurtaracaktır.

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: **"Bir hadiste şöyle buyrulmuştur: 'Sizin hakkınızda en çok korktuğum şey küçük şirktir.'**

Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)'e bunun ne olduğu sorulduğu zaman da 'Riyâ' diye cevap vermiştir."

Şerh: Musannif bu hadisi muhtasar olarak herhangi bir kaynağa nispet etmeden zikretmiştir. Bunu İmam Ahmed, et-Taberânî ve el-Beyhakî rivâyet etmiştir.

Bu Ahîmed'in lafzıdır: Bize Yûnus tahdis etti, dedi ki: Bize İeyz'in Yezîd yani İbnu'l Hâd- Amr kanalıyla Mahmûd b. Lebîd'den tahdis ettiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) *"Sizin hakkınızda en çok korktuğum şey küçük şirk'tir"* buyurdu. "Küçük şirk de nedir ey Allah'ın Resûlü?" diye sordular. Buyurdu ki: *"Riyâdır. Allah Teâlâ kıyâmet günü insanlara amellerinin karşılığını vereceği zaman 'Dünyada kimlere gösteriş yapıyorsanız onlara gidin de bakın bakalım: Onlar nezdinde bir karşılık bulabilecek misiniz?' buyurur."*

el-Münzirî şöyle demiştir: "Mahmûd b. Lebîd Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)'i görmüştür ama ondan hadis işittiği bence sahih değildir."

İbn Ebî Hâtim el-Buhârî'nin "Sahâbîliği vardır" dediğini zikretmiş, İbn Abdulberî ve Hâfız da bunu tercih etmiştir.

Bunu ayrıca et-Taberânî Mahmûd b. Lebîd kanalıyla Râfî' b. Hadîc'den ceyyid isnadlarla rivâyet etmiştir. Mahmûd doksan altı yılında doksan dokuz yaşında vefât etmiştir. Doksan yedi yılında vefat ettiği de söylenmiştir.

"Sizin hakkınızda en çok korktuğum şey küçük şirk'tir." Bu Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)'in ümmetine şefkatinden ve merhametinden kaynaklanmaktadır. O ne kadar hayır varsa hepsini tarif etmiş ve emretmiştir. Ne kadar şer varsa hepsini onlara beyan etmiş, bildirmiş ve onları bunlardan sakındırmıştır. Nitekim *"Allah hangi nebîyi göndermişse ümmetine onlar için bildiklerinin en hayırlısını göstermesi üzerinde bir hak olmuştur..."* buyurduğu ondan sahih olarak rivâyet edilmiştir.

İlimlerinin ve imanlarının kuvvetinin mükemmelliğine rağmen Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in ashâbının küçük şirke düşmesinden endişe ediliyorsa ilim ve iman yönünden onların mertebelerce altında bulunanlar bundan ve bunun yukarısındakinden nasıl endişe etmez? Özellikle de bugün büyük şehirlerdeki âlimlerin çoğu tevhid adına sadece müşriklerin ikrar etti-

ğini biliyorken ve kelime-i tevhidin Allah'ın gayrısında her şeyden nefyettiği ulûhiyetin manasını bilmiyorken!

Ebû Ya'lâ ile İbnu'l Münzir'in Huzeyfe b. el-Yemân- Ebû Bekr kanalıyla Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)'den rivâyet ettiğine göre o "Şirk aranızda karıncanın yürüyüşünden daha gizlidir" buyurdu. Ebû Bekr "Ey Allah'ın Resûlü, şirk Allah'ın gayrısında bir şeye ibâdet etmekten ya da Allah ile birlikte bir şeye dua etmekten başka bir şey midir?" diye sordu. Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) "Anan seni yitirsin! Şirk aranızda karıncanın yürüyüşünden daha gizlidir..." diye cevap verdi...

Bu hadiste "Bana Allah ve falan verdi" demen geçmektedir. Nidd kişinin "Falan olmasaydı falan beni öldürürdü" demesidir. ed-Dürr'den aktarılan hadis ve açıklaması burada sona erdi.

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: "Abdullah b. Mes'ûd (radiyallahu anh)'dan rivâyet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: 'Kim Allah'a nidd kıldığı bir varlığa dua eder hâlde ölürse cehenneme girer.' Bunu el-Buhârî rivâyet etmiştir."

Şerh: İbnu'l Kayyım şöyle demiştir: "Nidd, benzer demektir. 'Falan falancanın mislidir, benzeridir' manasında 'niddidir' ve 'nedîdidir' denir." İbnu'l Kayyım'ın sözleri sona erdi.

Allah Teâlâ "Şu hâlde bile bile Allah'a nidler kılmayın!" (Bakara, 22) buyurmuştur.

"Kim Allah'a nidd kıldığı bir varlığa dua eder hâlde ölürse..." Yani kim Allah'a kendisine dua ettiği, kendisinden istediği ve yardım dilediği bir şeyi ibâdetde denk kılsa cehenneme girer.

Allâme İbnu'l Kayyım -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir:

"Sakın şirkten! Şirkin bir kısmı

Açıktır, asla bağışlanmaz

Rahmân'a nidd edinmektir bu

İster taş olsun ister insan

Kişi yakarır ona, umar ve korkar ondan

Sever onu Deyyân'ı sevdiği gibi"

Bil ki nidd edinmek iki kısımdır. *Birincisi*: Daha önce geçtiği üzere kişinin niddi ibâdet çeşitlerinin tamamında ya da bir kısmında Allah'a ortak kılmasıdır. Bu büyük şirktir.

İkincisi: Kişinin "Bunu Allah diledi ve sen diledin" ya da "Allah olmasaydı ve sen olmasaydı" demesi veya riyânın azı gibi küçük şirk kapsamında olan şeylerdir. Bir adamın kendisine "Bunu Allah diledi ve sen diledin" demesi üzerine Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)'in "*Beni Allah'a nidd mi kıldın? Hayır! Sadece Allah diledi.*" buyurduğu sâbittir. Bunu Ahmed, İbn Ebî Şeybe, "el-Edebu'l Müfred"de el-Buhârî, en-Nesâî ve İbn Mâce rivâyet etmiştir. Bunun hükmü tevhidin fazîleti babında geçmişti.

Bu hadiste sadece Allah'ın gücünün yeteceği şeyler hususunda Allah'tan başkasına dua etmenin açık bir şirk olduğu beyan edilmektedir ki ölümlerden şefa'at talep etmek bu kapsamdadır. Çünkü şefa'at Allah Teâlâ'nın mülküdür ve O'nun elindedir. Başkasının elinde şefa'at namına hiçbir şey yoktur. Şefa'at edecek kimsenin kendisine ihlas ve tevhid üzere kavuşan büyük günah işlemiş kimselere şefa'at etmesine izin verecek olan O'dur. Allah Teâlâ dilerse bu şefa'at babında açıklanacaktır.

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: "**Müslim'in Câbir'den rivâyet ettiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: 'Kim Allah'a, O'na bir şeyi ortak koşmadığı hâlde kavuşursa cennete girer. Kim de O'na, O'na bir şeyi ortak koştugu hâlde kavuşursa cehenneme girer.'**"

Şerh: Câbir, Câbir b. Abdullah b. Amr b. Harâm el-Ensâri es-Selemî'dir. Değerli bir sahâbîdir. Babasının da meşhur menkıbeleri vardır. Allah ikisinden de razı olsun. Yetmiş yılından sonra doksan dört yaşında görme yetisini kaybetmişken Medîne'de vefat etmiştir.

"**Kim Allah'a, O'na bir şeyi ortak koşmadığı hâlde kavuşursa...**" el-Kurtubî şöyle demiştir: "Yani kim Allah'ın yanında ulûhiyette, yaratmada ve ibâdetde bir ortak edinirse. Şeriat kapsamında bilindiği ve Ehli Sünnet nezdinde üzerinde icma edilen görüş olduğu üzere bu hâl üzere ölen kimse öncesinde çeşitli azaplara ve sınanmalara uğrasa da mutlaka cennete girecektir. Şirk üye-

re ölen kimse ise cennete giremeyecektir. Ona Allah tarafından bir rahmet erişmeyecektir. O azap kesilmeksizin ve ara verilmeksizin ebediyen cehennemde bırakılacaktır."

en-Nevevî şöyle demiştir: "Müşriğin cehenneme girecek olması umûmu üzeredir. Müşrik cehenneme girer ve orada ebedî olarak kalır. Kitap ehli, yahudiler ve hristiyanlar ile putperestler ve diğer kâfirler arasında bu meselede bir fark yoktur. Yine hak ehline göre muânid kâfir ile diğer kâfirler arasında fark yoktur. İslâm dînine muhalefet eden kimse ile İslâm dînine intisab ettiği hâlde inkâr etmesi sebebiyle kâfir olacağı bir şeyi inkâr ettiğinden dolayı küfrüne hükmedilen kimse arasında da bir fark yoktur. Müşrik olmadığı hâlde ölen kimsenin cennete gireceği ise kesindir. Yalnız büyük günah işlememişse ve büyük günahlarda ısrar etmemişse ilk başta cennete girer. Fakat büyük günah işlemişse ve büyük günahlarda ısrar eder hâlde ölmüşse Allah'ın meşîetine kalmıştır. Allah onu affederse ilk başta cennete girer. Affetmezse ona azap eder, sonra onu cehennemden çıkarır ve ebedî olarak kalmak üzere cennete koyar."

Başkası şöyle demiştir: "Şirki nefyetmekle yetinmiştir çünkü bu iktizâ yoluyla tevhide, lüzûm yoluyla risâletin isbâtını gerektirir. Zira Allah'ın resullerini yalanlayan kimse Allah'ı yalanlamış olur. Allah'ı yalanlayan kimse ise müşriktir. Burada söylenmek istenen şey şudur: Kim iman edilmesi gereken şeylerin tamamına icmâlî ve tafsîlî olarak iman eder hâlde ölürse (cennete girer)."

5. Bölüm

La ilahe illallah Şehadetine Davet Etmek

﴿قُلْ هَذِهِ سَبِيلِي أَدْعُو إِلَى اللَّهِ عَلَى بَصِيرَةٍ أَنَا وَمَنِ اتَّبَعِيَ وَسُبْحَانَ اللَّهِ
وَمَا أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ﴾

*"De ki: Bu benim yolumdur. Ben ve bana tâbi olanlar basîret üzere
Allah'a davet ediyoruz. Allah'ı bütün noksan sıfatlardan tenzih ederim.
Ben müşriklerden değilim." (Yûsuf, 108)*

عن ابن عباس رضي الله عنهما أن رسول الله صلى الله عليه وسلم لما بعث معاذاً رضي الله عنه
إلى اليمن قال له «إِنَّكَ تَأْتِي قَوْمًا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ فَلْيَكُنْ أَوَّلَ مَا تَدْعُوهُمْ إِلَيْهِ شَهَادَةً
أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ» ومى رواه «إِلَى أَنْ يُوْحَدُوا اللَّهَ فَإِنْ هُمْ أَطَاعُوا لِذَلِكَ فَأَعْلِمُهُمْ أَنَّ
اللَّهَ افْتَرَضَ عَلَيْهِمْ خَمْسَ صَلَوَاتٍ فِي كُلِّ يَوْمٍ وَلَيْلَةٍ فَإِنْ هُمْ أَطَاعُوا لِذَلِكَ فَأَعْلِمُهُمْ
أَنَّ اللَّهَ افْتَرَضَ عَلَيْهِمْ صَدَقَةً تُؤْخَذُ مِنْ أَعْيَانِهِمْ فَتَرَدُّ فِي فُقَرَائِهِمْ فَإِنْ هُمْ أَطَاعُوا
لِذَلِكَ فَإِيَّاكَ وَكَرَائِمَ أَمْوَالِهِمْ وَاتَّقِ دَعْوَةَ الْمَظْلُومِ فَإِنَّهُ لَيْسَ بَيْنَهَا وَبَيْنَ اللَّهِ حِجَابٌ»
أخرجاه.

İbn Abbâs'tan rivâyet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sel-
lem) Muâz'ı Yemen'e gönderdiği zaman ona şöyle dedi: "Sen Kitap ehlin-
den bir kavme gidiyorsun. Onları kendisine davet ettiğin ilk şey Al-
lah'tan başka ilâh olmadığına şehâdet etmek olsun." Başka bir rivâyet
de şöyledir: "Onları Allah'ı birlemeye davet et. Eğer bu hususta sana ita-
at ederlerse onlara Allah'ın kendilerine her bir gün ve gecede beş vakit
namazı farz kıldığını bildir. Bu hususta da sana itaat ederlerse onlara
Allah'ın kendilerine zenginlerinden alınıp fakirlerine döndürülecek bir
sadakayı farz kıldığını bildir. Bu hususta da sana itaat ederlerse onların
değerli mallarından uzak dur. Mazlumun duâsından da kork. Zira onun

ile Allah arasında bir perde yoktur.”¹⁹ Bu hadisi Buhârî ve Müslim tahrîç etmiştir.

ولهما عن سهل بن سعد رضى الله عنه: " أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال يوم خيبر: «لَأُعْطِيَنَّ الرَّايَةَ عَدَا رَجُلًا يُحِبُّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَيُحِبُّهُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ، يَفْتَحُ اللَّهُ عَلَى يَدَيْهِ»، قَالَ: فَيَاتِ النَّاسُ يَدُوكُونَ لِيَلْتَهُمْ أَتَيْتَهُمْ يُعْطَاهَا، فَلَمَّا أَصْبَحُوا غَدَوْا عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم كُلُّهُمْ يَرْجُو أَنْ يُعْطَاهَا، فَقَالَ: «أَيُّنَ عَلَيَّ بَنُ أَبِي طَالِبٍ؟» فَقِيلَ: هُوَ يَشْتَكِي عَيْنَيْهِ، فَأَرْسَلُوا إِلَيْهِ فَأَتُونِي بِهِ، بَصَقَ فِي عَيْنَيْهِ وَدَعَا لَهُ، فَبَرَأَ كَانَ لَمْ يَكُنْ بِهِ وَجَعٌ، فَأَعْطَاهُ الرَّايَةَ وَقَالَ: «انْفُذْ عَلَى رَسُولِكَ حَتَّى تَنْزِلَ بِسَاحَتِهِمْ، ثُمَّ ادْعُهُمْ إِلَى الْإِسْلَامِ وَأَخْبِرْهُمْ بِمَا يَجِبُ عَلَيْهِمْ مِنْ حَقِّ اللَّهِ تَعَالَى فِيهِ، فَوَاللَّهِ لَأَنْ يَهْدِيَ اللَّهُ بِكَ رَجُلًا وَاحِدًا خَيْرٌ لَكَ مِنْ حُمْرِ التَّعَمِّ» يَدُوكُونَ: أَيِ يَخُوضُونَ

Yine onların²⁰ Sehl b. Sa'd (*radiyallahu anhu*)'dan rivâyet ettiklerine göre Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) Hayber gününde "Yarın sancağı öyle bir adama vereceğim ki o Allah'ı ve Resûlünü sever, Allah ve Resûlü de onu sever, Allah onun elleriyle fetih nasip edecektir" buyurdu. Bunun üzerine insanlar geceyi kendi aralarında sancağın kime verileceğini konuşarak geçirdiler. Sabaha ulaştıkları zaman da erkenden Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in yanına gittiler. Hepsi sancağın kendisine verileceğini ümit ediyordu. Sonra Rasulullah "Ali b. Ebî Tâlib nerede?" buyurdu. "Gözlerinden rahatsız" dediler. Sonra ona adam gönderip onu getirdiler. Sonra Rasulullah onun gözüne tükürdü ve onun için duâ etti. Bunun üzerine Ali daha önce bir ağrısı yokmuş gibi iyileşti. Daha sonra Rasulullah sancağı ona verdi ve şöyle buyurdu: "Düşman sahasına girinceye kadar ağır ve dikkatli ol. Sonra onları İslâm'a davet et. İslâm'da Allah (*Subhanehu ve Teâlâ*) 'nın onların üzerinde ne gibi hakları olduğunu on-

¹⁹ Buhari, 1395, 1458, 1496; Müslim, İman, 121.

²⁰ Buhari, 3071; Müslim, 6173.

lara bildir. Allah'a yemin ederim ki Allah'ın senin vesîlenle tek bir adamı hidâyet etmesi senin için kızıl develerden daha hayırlıdır." Hadisin metninde geçen "يدوكون" "konuşmaya daldılar" demektir.

* * *

Allah'tan Başka İlah Olmadığına Şehâdete Çağırarak Babı

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: **"Allah'tan Başka İlah Olmadığına Şehâdete Çağırarak Babı."**

Şerh: Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- tevhidi, faziletini ve zıddından endişe etmeyi gerektirdiğini zikrettikten sonra bu bab başlığıyla bunu bilen kimsenin kendisiyle sınırlı kalmasının yaraşmayacağına; resûllerin ve tâbilerinin yolu olduğu üzere hikmet ve güzel öğütle Allah Teâlâ'ya çağırmasının ona vacip olduğuna dikkat çekmiştir. Nitekim Hasen el-Basrî *"Kimin sözü Allah'a çağırarak, sâlih amel işleyen ve 'Ben müslümanlardanım' diyen kimse-ninkinden daha güzeldir?"* (Fussilet, 33) âyetini okuyunca şöyle demiştir: "İşte bu Allah'ın sevdiğidir. İşte bu Allah'ın dostudur. İşte bu Allah'ın süzüp ayırdığıdır. İşte bu Allah'ın seçtiğidir. Yeryüzündekiler arasında Allah'a en sevimli olanıdır. O Allah'ın çağrısına icâbet etmiş, insanları da kendisi hususunda Allah'a icâbet ettiği çağrısına davet etmiş, icâbet ederken sâlih amel işlemiş ve 'Ben müslümanlardanım' demiştir. İşte bu Allah'ın halifesidir."

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: **"Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: 'De ki: Bu benim yolumdur. Ben ve bana tâbi olanlar basîret üzere Allah'a davet ediyoruz. Allah'ı bütün noksan sıfatlardan tenzih ederim. Ben müşriklerden değilim.' (Yûsuf, 108)"**

Şerh: Ebû Ca'fer b. Cerîr şöyle demiştir: "Zikri yüce Allah nebîsi Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'e şöyle buyurmaktadır: 'De ki ey Muhammed: Ortaya koyduğum bu dâvet ve üzerinde bulunduğum bu yol yani Allah'ı birlemeye, ibâdeti diğer ilahlar ve putlar haricinde O'na özgülemeye, O'na itaat edip karşı gelmekten sakınmaya dâvet benim yolum ve çağrımdır. Ben tek olan ve ortağı bulunmayan Allah Teâlâ'ya, yaptığının farkında olarak ve kesin bir bilgiye dayanarak çağırıyorum. Bana tâbi olan, beni doğrulayan ve bana iman eden kimseler de O'na basîret üzere çağırmaktadır.' *'Allah'ı bütün noksan sıfatlardan tenzih ederim.'* Zikri yüce Allah şöyle buyurmaktadır: 'Yine sen Allah Teâlâ'yı mülkünde bir ortağın ya da hükümlanlığında kendisinden gayrı bir mabudun olmasından tenzih ederek ve O'nu ululayarak *"Ben müşriklerden*

değilim" yani "Ben O'na ortak koşanlardan beriyim, ben onlardan değilim, onlar da benden değil" de." Ebû Ca'fer'in sözleri sona erdi.

Müellifi "Şerhu'l Menâzil"de şöyle demiştir: "Senin istidlâlde bulunarak ilim derecelerinin en yükseğine yani basîret derecesine ulaşmanı istemektedir. Basîret ki onda bilinen şeyin kalbe nispeti görülen şeyin göze nispeti gibidir. İşte bu ümmetin kalanı haricinde Sahâbe'nin sahip olduğu ayrıcalıktır. Bu âlimlerin ulaşacağı en yüksek derecedir. Allah Teâlâ '*De ki: Bu benim yolumdur. Ben ve bana tâbi olanlar basîret üzere Allah'a dâvet ediyoruz.*' buyurmuştur. Yani ben ve bana tâbi olanlar basîret üzereyiz. '*Bana tâbi olanlar*'ın 'أَنْعُو' (ed'û) fiilindeki merfûya atıf olduğu da söylenmiştir. Buna göre mana 'Ben de basîret üzere Allah'a dâvet ediyorum, bana tâbi olanlar da aynı şekilde Allah Teâlâ'ya dâvet ediyor' olmaktadır. İki kavle göre de âyet Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)'in tâbilerinin Allah Teâlâ'ya dâvet eden basîret sahibi kimseler olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla Allah Teâlâ'ya dâvet eden basîret sahibi kimselerden olmayanlar her ne kadar intisap ve iddia manasında onun tâbileri olsalar da hakikî manada onun tâbileri değildir."

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: "Buradan öğrenilen bazı hususlar vardır. Örneğin: Burada ihlâsa dikkat çekilmektedir. Çünkü insanların çoğu hakka çağırsa aslında kendisine çağıracaktır.

Basîret farzlardandır. Allah Teâlâ'yı yakışsız söz, fiil ve inançlardan tenzih olması tevhidin güzelliğinin delillerindendir.

Allah hakkında yakışsız bir söz, fiil ve inanç olması şirkin çirkinliğindendir.

Yine burada müslüman müşriklerden uzaklaştırılmaktadır. Şirk koşmasa bile onlardan olamaz." Musannifin sözleri sona erdi.

Allâme İbnu'l Kayyım -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- "*Rabbinin yoluna hikmet ve güzel öğütlerle çağır*" (Nahl, 125) buyruğunun manası hakkında şunları söylemiştir: "Allah subhânehû burada dâvetin mertebelerini zikretmiş, davete muhatap olanın durumuna göre dâveti üç kısma ayırmıştır: Dâvete muhatap olan ya hakkın peşindedir, hakkı seviyordur, bildiği zaman hakkı gayrısına tercih ediyordur. Bu kimse hikmetle dâvet edilir. Öğüde ya da cidâle ihtiyaç duyulmaz. Dâvetin muhatabı bazen hakkın zıddıyla meşgûldür fakat onu bildiği

zaman onu tercih edecek ve ona uyacaktır. İşte bu kimse ümitlendirilerek ve korkutularak öğüt almaya ihtiyaç duyar. Dâvetinin muhatabının hak karşısında ayak direyen bir muâriz olması da mümkündür. Bu kimseyle de en güzel şekilde cidal edilir. Dönerse ne âlâ. Dönmezse elden geldiği takdirde şiddet kullanma aşamasına geçirilir." İbnu'l Kayyim'in sözleri sona erdi.

Yine o -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şunları söylemiştir: "İmamlığı ve Allah'a çağırmaı istemekle riyâseti istemek arasındaki fark Allah'ın emrine değer verip O'na karşı samimi olmak ile nefsi yüceltip onun payı için çabalamak arasındaki farkın ta kendisidir. Zira Allah'a karşı samimi olup O'nu seven kimse Rabbine itaat edilmesini, isyan edilmemesini, sözünün en yüce söz olmasını, dinin tamamının Allah'ın olmasını, kulların O'nun emirlerinin gereğini yerine getirip yasaklarından sakınmasını ister. Bu kimse Allah'a kulluk hususunda O'na karşı samimi olmuştur. Allah'a dâvet hususunda da yarattıklarına karşı samimi olmuş, onların iyiliğini düşünmüştür. Şu hâlde o dinde imamlığı istemektedir. Hatta Rabbinden kendisini takva sahiplerine kendisinin takva sahiplerine uyduğu gibi uyanların kendisine uyacağı bir imam kılmasını talep etmektedir. Allah'a dâvet eden bu kul; kendisine uysunlar ve kendisi vesilesiyle Resûl (sallallahu aleyhi ve sellem)'in izinden gitsinler diye insanların gözünde değerli, kalplerinde büyük ve sevimli olmayı, onlar arasında sözünün dinlenmesini istediği zaman bunun ona zararı olmaz. Hatta bundan dolayı övgüye mazhar olur. Çünkü o Allah'a dâvet eden, O'na itaat ve ibâdet edilmesini, O'nun birlenmesini isteyen bir kimsedir. Bundan dolayı o bunların gerçekleşmesi hususunda kendisine yardımcı olacak ve bunlara ulaştıracak şeyi istemektedir. Bundan dolayı Allah subhânehû kendisi için seçtiği kullarını zikretmiş, indirdiği vahyinde onları övmüş ve kendisine kavuşacakları günde onlara güzel bir mükâfât hazırlamıştır. Onları amellerinin ve sıfatlarının en güzeliyle zikretmiş, sonra şöyle buyurmuştur: *Yine onlar der ki: Rabbimiz! Bize eşlerimizden ve zürriyetlerimizden göz aydınlığı bahşet ve bizi takva sahiplerine imam kıl.*' (Furkân, 74) Görüldüğü üzere onlar eşlerinin ve zürriyetlerinin Allah subhânehû'ya taatiyle gözlerini aydınlatacak, takva sahiplerinin Allah'a itaat ve kulluk hususunda kendilerine uymasıyla kalplerini sevindirecek şeyi istemişlerdir. Zira imam ve imama uyan Allah'a itaat hususunda birbirlerine yardımcı olur. Onlar, ancak takva sahiplerinin Allah'ı razı etme ve O'na itaatte bulunma hususunda kendisiyle yardımlaşacakları şeyi O'ndan istemişlerdir. Bu istekleri kendilerini

dinde önder kılması için Allah'a dua etmeleridir. Dinde önderlik ki Allah Teâlâ'nın 'Sabrettikleri ve âyetlerimize kesin olarak inandıkları zaman onlardan emrimizle doğruya ileten önderler kıldık' (Secde, 24) buyurduğu üzere esası sabır ve kesin inançtır. İşte onlar Allah'ın kendilerini takva sahiplerine önder kılmasını istemişlerdir. Bu istek Allah'ın onları doğruya iletmesi, muvaffak kılması, onlara faydalı ilimleri öğreterek ve gerek zâhir gerek bâtın sâlih amel-leri işleterek lütufta bulunması isteğini barındırmaktadır ki önderlik ancak bunlarla tamam olur. Allah celle celâluhû'nun bu âyetlerde onları nasıl Rahmân ismine nispet ettiği üzerinde düşün! Bu yarattıklarının onları buna ancak fazlı, rahmeti, sırf cömertliği ve lütfuyla ulaştığını bilmeleri içindir. O'nun bu sûrette onlara karşılık olarak cennette ğurfeleri yani yüksek evleri vereceği üzerinde düşün! Bunun sebebi şudur: Dinde önderlik yüksek rütbe-lerden hatta kula dünyada verilecek en yüksek rütbelere olunca O'nun bu- nın karşılığında vereceği mükâfât da cennetteki yüksek ğurfeler/odalar olmuş- tur.

Riyâseti talep etmek ise böyle değildir. Zira riyâseti talep edenler onun peşinde ancak onunla maksatlarına ulaşmak için koşarlar. Maksatları yeryü- zünde büyüklük taslamak, kalplerin kendilerine köle olması, kendilerine mey- letmesi, onlar üzerinde büyüklük taslamalarına ve onları boyundurukları altına almalarına rağmen gâyelerinin tamamı hususunda kendilerine yardımcı olma- larıdır.

Dolayısıyla bu talepten ancak Allah'ın bildiği mefsedetler doğar ki kıs- kançlık, haset, azgınlık, kin, zulüm, Allah'ın hakkı için değil de nefis için ham- yet, Allah'ın tahkir ettiğini büyüktüme ve Allah'ın saygın kıldığını küçümseme bunlardır. Dünyevî riyâset ancak bunlarla tamama erer ve dünyevî riyâsete ancak bunlardan kat kat fazla mefsedetlerle ulaşılır. Ne var ki baş olanlar bu- nun farkında değildir.

Perde kaldırıldığında üzerinde bulundukları yolun bozukluğu onlara bel- li olur. Özellikle de küçük karıncalar misâli haşrolunup da mahşer yerindekiler kendilerini bir hor görme, tahkir etme ve küçümseme göstergesi olarak, kendi- leri Allah'ın emrini küçümseyip kullarını tahkir ettikleri gibi ayaklarıyla ezdiği zaman." İbnu'l Kayyım'ın sözleri burada sona erdi. Allah Teâlâ ona rahmet et- sin.

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: **"İbn Abbâs'tan rivâyet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Muâz'ı Yemen'e gönderdiği zaman ona şöyle dedi: 'Sen Kitap ehlinde bir kavme gidiyorsun. Onları kendisine davet ettiğin ilk şey Allah'tan başka ilâh olmadığına şehâdet etmek olsun.'** Başka bir rivâyet de şöyledir: **'Onları Allah'ı birlemeye davet et. Eğer bu hususta sana itaat ederlerse onlara Allah'ın kendilerine her bir gün ve gecede beş vakit namazı farz kıldığını bildir. Bu hususta da sana itaat ederlerse onlara Allah'ın kendilerine zenginlerinden alınıp fakirlerine döndürülecek bir sadakayı farz kıldığını bildir. Bu hususta da sana itaat ederlerse onların değerli mallarından uzak dur. Mazlumun duâsından da kork. Zira onunla Allah arasında bir perde yoktur.'** Bunu ikisi tahric etmiştir."

Şerh: Hâfız şöyle demiştir: "Muâz Yemen'e; musannifin -yani el-Buhârî'nin- 'Meğâzî Kitabı'nın sonlarında söylediği üzere on yılında, Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)'in haccından önce gönderilmiştir. Bunun dokuz yılının sonunda, Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) Tebuk'ten dönerken gerçekleştiği de söylenmiştir. Bunu Ka'b b. Mâlik'e ulaşan isnadıyla el-Vâkîdî rivâyet etmiş, İbn Sa'd da "et-Tabakât"ta ondan aktarmıştır.

Muâz'ın Ebû Bekr (radiyallahu anh)'ın hilâfeti zamanında gelene kadar hep Yemen'de bulunduğu, sonra Şam'a gittiği ve orada vefat ettiği hususunda görüş birliği etmişlerdir."

Şeyhulislâm şöyle demiştir: "Muâz'ın -Allah Teâlâ ondan razı olsun- fazîletlerinden biri de Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)'in onu Yemen'e kendisinin tebliğcisi, fıkıh öğreticisi, muallim ve hâkim olarak göndermesidir."

"Sen Kitap ehlinde bir kavme gidiyorsun." el-Kurtubî şöyle demiştir: "Bununla yahudileri ve hristiyanları kastetmektedir. Çünkü onlar Yemen'de Arapların müşriklerinden daha çoktu ya da çoğunluğa sahipti. Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) onlarla münâzaraya hazır olması için buna dikkat çekmiştir.

Hâfız şöyle demiştir: "Bu tavsiyeye bir giriş niteliğindedir. Tâ ki bütün dikkatini tavsiyeye versin."

"Onları kendisine davet ettiğin ilk şey Allah'tan başka ilâh olmadığına şehâdet etmek olsun." Buradaki "şehâdet" "kâne"nin sonraya bırakılmış ismi

olduğundan dolayı merfûdur. "أول" (ilk şey) ise öne alınmış haberdir. Aksi de mümkündür.

"Başka bir rivâyet de şöyledir: 'Onları Allah'ı birlemeye davet et.'" Bu rivâyet el-Buhârî'nin "Sahih"inin "Kitâbu't Tevhid" bölümünde yer almaktadır. Musannif bu rivâyeti zikrederek Allah'tan başka ilah olmadığına şehâdetin manasına dikkat çekildiğine işâret etmiştir. Zira bu şehâdetin manası Allah'ı ibâdetle birlemek ve başkasına ibâdeti nefyetmektir.

Başka bir rivâyette *"Onları kendisine davet ettiğin ilk şey Allah'a ibâdet olsun"* lafzı geçmektedir. İşte bu tâğûtu red ve Allah'a imanın ta kendisidir. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: *"Şu hâlde kim tâğûtu reddedip Allah'a iman ederse kopmayacak sapasağlam bir kulpa yapışmış olur."* (Bakara, 256) Sapasağlam kulp "Lâ ilâhe illallah"tır.

el-Buhârî'ye ait bir rivâyette *"Onları Allah'tan başka ilah olmadığına, benim de Allah'ın resûlü olduğuma şehâdet etmeye çağır"* lafzı yer almaktadır.

Derim ki: Allah'tan başka ilah olmadığına şehâdetinde yedi şart olmazsa olmazdır. Bu şehâdet ancak bu yedi şartın tamamı bulunduğu takdirde söylenine fayda verir.

Birincisi: Cehâletin karşısında yer alan ilimdir.

İkincisi: Şüphenin karşısında yer alan yakîndir.

Üçüncüsü: Reddin karşısında yer alan kabûldür.

Dördüncüsü: Terkin karşısında yer alan boyun eğmedir.

Beşincisi: Şirkin karşısında yer alan ihlâstır.

Altıncısı: Yalan söylemenin karşısında yer alan doğru sözlülüktür.

Yedincisi: Sevgisizliğin karşısında yer alan sevgidir.

Burada ibâdeti tek olan ve ortağı bulunmayan Allah'a özgülemek ve başkasına ibâdet etmemek demek olan tevhidin vaciplerin ilki olduğuna delil vardır. Bundan dolayı resûllerin ilk çağrısı *"Allah'a ibâdet edin! O'ndan gayrı bir ilahınız yoktur!"* olmuştur. Selâm onların üzerine olsun. Nuh da *"...Allah'tan başkasına ibâdet etmeyesiniz diye..."* demiştir. Burada mutâbakat yoluyla "Lâ ilâhe illallah"ın manası vardır.

Allâme İbnu'l Kayyım -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: "Bundan dolayı resûller ümmetlerine Allah hakkında şüphesi olmayanlara edilecek şekilde hitap etmiştir. Onları Allah'ı ikrara değil ancak sadece Allah'a ibâdete çağırmışlardır. Onlara '*Göklerin ve yerin yaratıcısı Allah hakkında şüphe mi var?*' (İbrâhîm, 10) demişlerdir. Demek ki Allah subhânehû'nun varlığı, rablığı ve kudreti mutlak olarak her şeyden daha açıktır.

Basîretler için bu güneşin gözlere açıklığından daha açıktır. Akıllar için bu alettikleri ve varlığını ikrar ettikleri her şeyden daha seçiktir. O'nu ancak diliyle büyüklük taslayan kimse inkâr eder. Kalbi, aklı ve fıtratı dilini yalanlar. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: '*Allah ki gökleri yükseltti. Onu görüyorsunuz. Sonra Arş'a istivâ etti. Güneşi ve ayı musahhar kıldı. Hepsi adı konulmuş bir ecele doğru akıp gitmektedir. O işleri çekip çevirir ve âyetleri açıklar ki Rabbinize kavuşacağınızı kesin olarak inanasınız...*' (Ra'd, 2)"

Şeyhulislâm şunları söylemiştir: "Resûl (sallallahu aleyhi ve sellem)'in dini kapsamında zorunlu olarak bilindiği ve ümmetin üzerinde ittifak ettiği üzere İslâm'ın aslı ve yaratılmışlara yöneltilecek emirlerin ilki Allah'tan başka ilah olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın resûlü olduğuna şehâdet etmektir. Bununla kâfir müslüman, düşman dost, kanı ve malı mübah kimse kanı ve malı dokunulmaz kimse olur. Sonra bu şehâdet kişinin kalbinden geliyorsa bununla imana girmiş olur. Bunu kalbiyle değil sadece diliyle söylemişse o bâtinen mümin değil zâhiren müslümandır."

Şeyhulislâm şunu eklemiştir: "Elinden geldiği hâlde bu şehâdeti dile getirmezse müslümanların ittifakıyla hem zâhiren hem de bâtinen kâfirdir. Ümmetin selefinin ve imamlarının, ayrıca âlimlerin cumhurunun nezdinde bu böyledir." Şeyhulislâm'ın sözleri sona erdi.

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: "Yine buradan kişinin 'Lâ ilâhe illallah'ın manasını bilmediği ya da bilmesine rağmen gereğini yerine getirmediği hâlde âlim olabileceği anlaşılmaktadır."

Derim ki: Böyleleri ne kadar çoktur. Allah Teâlâ sayılarını arttırmasın!

"Eğer bu hususta sana itaat ederlerse..." Yani şehâdet getirirler ve bu hususta boyun eğderlerse **"onlara Allah'ın kendilerine her bir gün ve gecede beş vakit namazı farz kıldığını bildir."**

Buradan namazın şehâdeteynden sonra en büyük vacip olduğu anlaşılmaktadır. en-Nevevî şu manada bazı şeyler söylemiştir: “Bu, dünyada farzların yerine getirilmesinin ancak İslâm’dan sonra talep edileceğine delâlet etmektedir. Fakat bu onların farzlara muhatap olmadıklarını göstermez. Farzları terk etmeleri sebebiyle âhirette azapları arttırılır. Sahih olan kavle göre kâfirler şeriatın fûruatına; emirlere ve yasaklara muhataptır. Bu ekseriyetin kavlidir.” en-Nevevî’nin sözleri sona erdi.

“Onlara Allah’ın kendilerine zenginlerinden alınıp fakirlerine döndürülecek bir sadakayı farz kıldığını bildir.”

Burada zekâtın namazdan sonra rükünlerin en vacibi olduğunun ve zenginlerden alınıp fakirlere sarf edileceğinin delili vardır. Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)’in diğerleri haricinde fakirleri zikretmesinin sebebi onların zekâtındaki haklarının sekiz sınıfın kalanının hakkından daha çok olmasıdır.

Yine bu hadisten zekâtı alıp dağıtma işinin ya imama ya da vekiline ait olduğu anlaşılmaktadır. Zekât vermekten geri duran kimseden zekât zorla alınır.

Yine hadiste, İmam Mâlik’in ve Ahmed’in mezhebi olduğu üzere zekâtı tek bir sınıfa sarf etmenin yeterli geleceğinin delili vardır.

Yine hadisten zekâtın zengine ya da kalbi ısındırılmayacak kâfire verilemeyeceği, zekâtın hadisin ifâde ettiği genellikten dolayı cumhurun da kavli olduğu üzere çocuğun ve delinin malında da vacip olduğu anlaşılmaktadır.

Derim ki: “Fakir” benzerleri gibi tek başına kullanıldığında “miskin”i de içine alır. Kezâ “miskin” tek başına kullanıldığında “fakir”i de içine alır. Bunu Şeyhulislâm söylemiştir.

“Değerli mallarından uzak dur.” (Değerli mallar olarak tercüme edilen) “كَرَائِمَ” (kerâim) tahzîr sebebiyle mansubdur. Bu, “kerîme”nin çoğuludur.

“el-Metâli” müellifi şöyle demiştir: “Bu kelime, hakkında mümkün olan bütün mükemmelleri kapsamaktadır. Süt bolluğu, sûret güzelliği, et ve yün çokluğu bu kapsamdadır.” Bunu en-Nevevî zikretmiştir.

Derim ki: Bu; malların en iyileri, en beğenilenleri ve en pahalıları demektir. Hadisten ayrıca zekât memuruna değerli malları almasının, mal sahi-

bine de malının kötüsünü çıkarıp vermesinin haram olduğu anlaşılmaktadır. Malının orta kalitede olanlarını çıkarıp verir. Gönlü hoş olursa değerlilerini vermesi de caizdir.

"Mazlumun duasından da kork." Yani mazlumun duasıyla arana âdil olmak ve zulmetmemek sûretiyle bir engel çek. Bu iki şey bunlarla rızıklandırılanı dünyada da âhirette de her türlü şerden korur. Yine hadiste her türlü zulümden sakınmak gerektiğine dikkat çekilmektedir.

"Zira onunla Allah arasında bir perde yoktur."

Buradaki "أَنَا" (innehû)'daki zamir, zamir-i şândır. Sonrasındaki cümle de zamir-i şânı tefsir etmektedir. Yani bu dua Allah Teâlâ'dan perdelenmez. Bundan dolayı Allah bu duayı kabul eder.

Hadisten ayrıca adâlet sahibi tek kişinin haberinin kabûl edileceği ve bu haber ile amel edilmesi gerektiği, imamın zekât toplamaları için memurlar göndereceği, memurlarına ve vâlilerine öğüt vereceği, onlara Allah Teâlâ'dan korkmalarını emredeceği, (bilmeleri gerekenleri) öğreteceği, onları zulümden sakındıracağı ve onlara zulmün kötü sonunu bildireceği anlaşılmaktadır. Yine hadiste öğretimin tedrici olması gerektiğine dikkat çekilmektedir. Bunları musannif söylemiştir.

Derim ki: Öğretmen öğretmeye en önemli olandan başlar, sonra ondan sonra en önemli olanı, sonra ondan sonra en önemli olanı öğretir. Bil ki Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)'in hadiste orucu ve haccı zikretmemesi âlimlerden birçoğuna müşkil gelmiştir.

Şeyhulislâm şunları söylemiştir: "Bazı insanlar bazı râvilerin hadisi ihtisar ettiğini söyleyerek cevap vermiştir. Hâlbuki bu isâbetli değildir. Zira bu râvilere ta'n içermektedir. Çünkü böyle bir şey ancak tek bir hadiste vâki olur. Abdülkays heyeti hadisi buna örnek getirilebilir. Zira bu hadiste bazıları orucu zikretmişken bazıları zikretmemiştir. İki ayrı hadiste ise durum böyle değildir. Burada verilecek iki cevap vardır.

Birincisi: Bu farızaların indirilmesiyle alâkalıdır. Allah'ın farz kıldıklarının ilki şehâdeteyn, sonra namazdır. O vahyin ilk zamanlarında sadece namazı emretmiştir. Bundan dolayı hadislerin genelinde olduğu üzere haccın vacipli-

ğini zikretmemiştir. Haccın vacipliği ancak sonraki zamanlarda söylenen hadislerde varid olmuştur.”

Derim ki: Bu sonraki zamanlarda söylenen hadislerden olmasına rağmen içerisinde hac zikredilmemiştir.

“İkinci cevap: O her yerde o yere münasip olanı söylüyordu. Bazen sadece namaz ve zekât gibi kendileri sebebiyle savaşılabacak farizaları zikrediyor, bazen üzerine zekât farz olmayan kimse için sadece namazı ve orucu zikrediyor, bazen ya haccın henüz farz kılınmamış olması sebebiyle ya da muhataba haccın farz olmaması sebebiyle sadece namazı, zekâtı ve orucu zikrediyordu.

Namaz ve zekât diğer farizalarda bulunmayan bir değere sahiptir. Bundan dolayı Allah Teâlâ kitabında bunların terk edilmesi sebebiyle savaşmayı söz konusu etmiştir. Zira bunlar iki zâhir ibâdettir. Oruç ise böyle değildir. Zira oruç; abdest, cenâbetten gusül ve kendisi hususunda kula güvenilen benzerleri cinsinden bâtinî bir ameldir. Çünkü insanın abdestsizliğini ve cünüplüğünü gizlemesi mümkün olduğu gibi oruca niyet etmemesi ve gizlice yemesi mümkündür. İşte Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) burada terk edildikleri zaman insanlarla savaşılabacak ve yerine getirdikleri takdirde insanların müslüman olacağı zâhirî amelleri zikretmektedir. Bundan dolayı bunu tıpkı Berâe Sûresi'ndeki iki âyetteki gibi -vacip olmasına rağmen- oruç haricinde namaza ve zekâta bağlamıştır. Zira Berâe insanların ittifâkıyla orucun farz kılınmasından sonra nâzil olmuştur. Kezâ Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) Muâz'ı Yemen'e gönderdiği zaman hadisinde orucu söz konusu etmemiştir. Çünkü oruç (diğer amellere) tâbidir ve bâtinî bir ameldir. O haccı da zikretmemiştir çünkü hac herkese değil bazı kimselere vaciptir. Ayrıca ömürde sadece bir kez vaciptir.” Şeyhu-lislâm'ın sözleri manasıyla aktarılmış bulunmaktadır.

“Bunu ikisi tahriç etmiştir.” Yani el-Buhârî ve Müslim. Hadisi ayrıca Ahmed, Ebû Dâvûd, et-Tirmizî, en-Nesâî ve İbn Mâce tahriç etmiştir.

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: “Yine onların Sehl b. Sa'd (radiyallahu anhu)'dan rivâyet ettiklerine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Hayber gününde ‘Yarın sancağı öyle bir adama vereceğim ki o Allah'ı ve Resûlünü sever, Allah ve Resûlü de onu sever, Allah onun elleriyle fetih nasip edecektir’ buyurdu. Bunun üzerine insanlar geceyi kendi arala-

rında sancağın kime verileceğini konuşarak geçirdiler. Sabaha ulaştıkları zaman da erkenden Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in yanına gittiler. Hepsı sancağın kendisine verileceğini ümit ediyordu. Sonra Rasulullah 'Ali b. Ebî Tâlib nerede?' buyurdu. 'Gözlerinden rahatsız' dendi. Sonra ona adam gönderip onu getirdiler. Sonra Rasulullah onun gözüne tükürdü ve onun için duâ etti. Bunun üzerine Ali daha önce bir ağrısı yokmuş gibi iyileşti. Daha sonra Rasulullah sancağı ona verdi ve şöyle buyurdu: '*Düşman sahasına girinceye kadar ağır ve dikkatli şekilde ilerle. Sonra onları İslâm'a davet et. İslâm'da Allah Teâlâ'nın onların üzerinde ne gibi hakları olduğunu onlara bildir. Allah'a yemin ederim ki Allah'ın senin vesîlenle tek bir adamı hidâyet etmesi senin için kızıl develerden daha hayırlıdır.*'

'يدعون/yedûkûn' 'konuşmaya daldılar' demektir."

Şerh: Sehl b. Sa'd, Sehl b. Sa'd b. Mâlik b. Hâlid el-Ensârî el-Hazrecî es-Sâidî'dir. Künyesi Ebu'l Abbâs'tır. Meşhur bir sahâbîdir. Babası da sahâbîdir. Seksen sekiz yılında yüz yaşını geçmişken vefat etmiştir.

"Hayber gününde." Yani Hayber Gazvesi'nde. "Sahîhayn"da Seleme b. el-Ekva'dan şöyle dediği rivâyet edilmiştir: "Ali (radiyallahu anh) Hayber'de Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)'den geride kalmıştı ve gözlerinden rahatsızdı. 'Ben Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'den geride kalacağım, öyle mi?' deyip yola çıktı ve Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)'e katıldı. Allah (ac)'nin sabahında Hayber'in fethini müyesser kıldığı gecenin akşamı olunca Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) 'Yarın sancağı öyle bir adama vereceğim ki -ya da öyle bir adam alacak ki- Allah ve Resûlü onu sever -ya da o Allah ve Resûlü'nü sever. Allah onun eliyle fethi müyesser kılacaktır.' buyurdu. Sonra bir de baktık ki Ali! Onu hiç beklemiyorduk. 'Bu Ali'dir!' dediler. Sonra Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) sancağı ona verdi ve Allah fethi onun eliyle müyesser kıldı."

"Sancağı öyle bir adama vereceğim ki..." Hâfız şöyle demiştir: "Bureyde'nin rivâyetinde 'Sancağı öyle bir adama vereceğim ki Allah ve Resûlü onu sever' lafzı yer almaktadır. Lügat âlimlerinden bir topluluk (önceki rivâyetteki 'râye' ile bu rivâyetteki 'livâ'nın) eş anlamlı olduklarını açıkça ifâde etmiştir. Fakat Ahmed ve et-Tirmizî, İbn Abbâs'tan 'Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in râyesi siyah, livâsı beyazdı' dediğini rivâyet etmiştir. Aynısı et-Taberânî tarafından Bureyde'den, İbn Adiyy tarafından Ebû Hureyre'den rivâyet edil-

miştir. İbn Adiyy 'Üzerinde Lâ ilâhe illallah Muhammedun Rasûlullah' ziyâdesini de zikretmiştir."

"O Allah'ı ve Resûlünü sever, Allah ve Resûlü de onu sever." Burada Ali'ye ait büyük bir fazilet görülmektedir. Allah Teâlâ ondan razı olsun.

Şeyhulislâm şöyle demiştir: "Bu vasıf Ali (radiyallahu anh) 'a veya imamlara mahsus değildir. Çünkü Allah ve Resûlü, Allah ve Resûlü'nü seven takvâ sâhibi her bir mümini sever. Fakat bu hadis Ali (radiyallahu anh) 'ı emir kabul etmeyen, onu tekfir eden veya onun fâsık olduğunu söyleyen Hâriciler gibi nâsibilere karşı ileri sürülecek en güzel hüccetlerden bir tanesidir. Ne var ki bu ihticâc Sahâbe'nin faziletine delâlet eden nasların onların riddetinden önce vârid olduğunu iddia eden Râfıziler'in sözüne göre doğru bir ihticac olmaz. Çünkü Hâriciler de Ali (radiyallahu anh) hakkında aynı şeyi söylemektedirler. (Onun faziletine delâlet eden nasların onun riddetinden(!) önce vârid olduğunu söylemektedirler.) Bu ise bâtil bir iddiadır. Çünkü Allah ve Resûlü böylesi bir övgüyü Allah'ın kâfir olarak öleceğini bildiği bir kimse hakkında kullanmaz."

Yine bu hadiste Cehmiyye'nin görüşünün hilâfına Allah'ın muhabbet/sevgi sıfatı isbât edilmektedir.

"Allah onun elleriyle fetih nasip edecektir." Bu fethin gerçekleşeceği hususunda açık bir müjdedir. Bu nübüvvetin delillerinden bir delildir.

"Bunun üzerine insanlar geceyi kendi aralarında sancağın kime verileceğini konuşarak geçirdiler." Burada ("geceyi" olarak tercüme edilen) "الليالهم" (leyletehum) mansubdur. Musannif ("konuşarak" olarak tercüme edilen) "يُخَوِّصُونَ" fiilini "يَخُوضُونَ" diye tefsir etmiştir. Yani insanlar geceyi Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)'in sancağı kime vereceğini konuşarak geçirdiler.

Hadiste Sahâbe'nin hayra ne kadar hırslı olduğu, ne kadar ihtimam gösterdiği, ilim ve iman yönünden mertebelerinin ne kadar yüksek olduğu görülmektedir.

"Sancağın kime verileceğini." Burada ("kime" olarak tercüme edilen) "أي" (eyyu) hem muzâf olduğundan hem de sılasının başı mahzûf olduğundan dolayı ref alâmeti üzere mebnidir.

"Sabaha ulaştıkları zaman da erkenden Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in yanına gittiler. Hepsi sancağın kendisine verileceğini ümit ediyordu."

Ebû Hureyre'nin Müslim'in kitabında yer alan rivâyetinde Ömer'in "Emirliği sadece o gün istedim" dediğı geçmektedir.

Şeyhulislâm şöyle demiştir: "Burada Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)'in Ali'nin hem bâtinen hem de zâhiren mümin olduğuna şehâdeti, ayrıca Ali'nin Allah ve Resûlü'nün dostu olduğu, müminlerin de onu dost bilmeleri gerektiğı söz konusudur. Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) muayyen bir şahıs hakkında bir şehâdette bulunduğu ya da muayyen bir şahıs için dua ettiğı zaman insanların çoğı o şehâdetin ve o duanın aynısının kendisinin hakkında da gerçekleşmesini, Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)'in birçok kimse hakkında bu yönde şehâdet etmesini, yine birçok kimse hakkında bu yönde dua etmesini ister. Her ne kadar başkaları hakkında da bu yönde şehâdette bulunmuş olsa da Sâbit b. Kays'ın ve Abdullah b. Selâm'ın cennetlik olduğuna şehâdeti ve şarap içtiğinden dolayı dövülen kimsenin Allah ve Resûlü'nü sevdiğine şehâdeti bu kapsamdadır."

"'Ali b. Ebî Tâlib nerede?' buyurdu." Buradan imamın raiyyesini soracağı ve durumlarını yoklayacağı anlaşılmaktadır.

"'Gözlerinden rahatsız' dendi." Yani Müslim'in "Sahîh"inde Sa'd b. Ebî Vakkâs'tan rivâyet ettiğı üzere remed denen göz hastalığı sebebiyle. Sa'd şöyle demiştir: **"'Bana Ali'yi çağırın' buyurdu.** Bunun üzerine o gözünde remed hastalığı olduğu hâlde getirildi..."

Musannifin el yazısını içeren sahih bir nüshada **"'Gözlerinden rahatsız' dendi.** Bunun üzerine ona haber gönderdi." lafzı yer almaktadır. Burada ("gönderdi" olarak tercüme edilen) "ارسل" (ersele) fiili ma'lûm veznindedir ve içerdığı müstetir zamir Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)'e dönmektedir. Meçhul vezninde olması da mümkündür. (Bu durumda mana "ona haber gönderildi" olur.)

Yine Müslim, İyâs b. Seleme tarikiyle babasından onun şöyle dediğini rivâyet etmiştir: "Bunun üzerine beni Ali'ye gönderdi. Ben de onu gözlerinde remed hastalığı olduğu hâlde elinden tutup yardımcı olarak getirdim."

"Tükürdü." "تَمَقَّ" (besaqa) fethalı sâd ileidir. Burada "hafifçe tükürdü" manasına gelmektedir.

"Onun için duâ etti. Bunun üzerine Ali iyileşti." ("İyileşti" olarak tercüme edilen) "بَرَا" (berae) fethalı râ ve hemze ileidir. Yani o anda daha önce remed ağrısı ya da görüş zayıflığı yokmuşçasına tam bir âfiyete mazhar oldu.

et-Taberânî, Ali'den "Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) sancağı bana verdikten sonra ne remed hastalığı geçirdim ne de başım ağrıdı" dediğini rivâyet etmiştir.

Hadiste şehâdeteynin delili vardır.

"Daha sonra Rasulullah sancağı ona verdi..."

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: "Burada kadere iman delili vardır. Çünkü sancağı onun için çabalamayan elde etmiş, onun için çabalayan elde edememiştir."

Yine hadisten mübah, vâcip ya da müstehap sebepleri yerine getirmenin tevekkülle çelişmeyeceği anlaşılmaktadır.

"Ağır ve dikkatli şekilde ilerle." Dammeli "اَتَفَّزْ" (ünfuz) "ilerle" demektir. Kesralı râ ve sâkin sin ile "رَسَلَكْ" (rislike) "acele etmeden, ağır ağır" demektir.

"Düşman sahasına." Yani topraklarının etrafında yer alan bölgeye.

Yine hadisten savaş esnasında takınılacak edep, acelecilik edilmemesi, dikkatsiz davranılmaması ve gerek duyulmayan sesler çıkarılmaması gerektiği öğrenilmektedir.

Yine hadisten imamın memurlarına zayıflığa ya da kararlılık yoksunluğuna varmayacak derecede rıfkı emredeceği öğrenilmektedir. Nitekim **"düşman sahasına girinceye kadar..."** buyruğu buna işâret etmektedir.

"Sonra onları İslâm'a davet et." Yani Allah'tan başka ilah olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın Resûlü olduğuna şehâdetin manası olan İslâm'a. İster sen şöyle de diyebilirsin: "İslâm; Allah'tan başka ilah olmadığına ve Muhammed'in O'nun kulu ve resûlü olduğuna şehâdet etmek, bunun yanında bu iki şehâdetin gerektirdiklerini yerine getirmek yani ibâdeti Allah'a, taati de Allah ve Resûlü'ne özgülemektir."

İşte bu noktada hadis bab başlığıyla mutâbakat hâlinededir. Nitekim Allah Teâlâ nebisi ve resûlüne şöyle buyurmuştur:

“De ki: Ey kitap ehli! Sizinle aramızda ortak bir söze gelin: Sadece Allah’u ibâdet edelim, O’na hiçbir şeyi ortak koşmayalım ve birbirimizi Allah’tan gayrı rabler edinmeyelim. Yüz çevirirlerse ‘Şahit olun ki biz müslümanlarız’ deyin.” (Âli İmrân, 64)

Şeyhulislâm -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: “İslâm, Allah’a teslim olmaktır. Bu da O’na boyun eğip kulluk etmektir. Lügat âlimleri böyle söylemiştir.”

Yine o -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: “Allah’ın kendisinden râzı olduğu ve kendisi ile resûllerini gönderdiği İslâm dîni, yalnızca Allah’a teslim olmaktır. Bunun aslı da kalpte bulunur. İslâm, başkalarına değil yalnızca Allah’a ibâdet ederek O’na boyun eğmektir. Kim hem Allah’a hem de O’nunla beraber başka bir ilâha ibâdet ederse müslüman olamaz. Büyüklenecek O’na ibâdet etmekten geri duran kimse de müslüman olamaz. İmana gelince, onun aslı da kalbin tasdîki, ikrârı ve marifetidir.” Şeyhulislâm’ın sözleri sona erdi.

Böylece İslâm’ın aslının ibâdette tevhid ve şirkin nefyi olduğu, bunun resûllerin tamamının çağrısı olduğu, İslâm’ın Allah Teâlâ’ya resûllerinin diliyle kullara emrettikleri hususunda boyun eğerek tevhid ile teslim olmak olduğu ortaya çıkmaktadır. Nitekim Allah Teâlâ gönderdiği ilk resûlün *“Allah’a ibâdet, O’ndan korkun ve bana itaat edin” (Nûh, 3)* dediğini bildirmiştir.

Yine hadisten savaştan önce davette bulunmanın meşrû olduğu anlaşılmaktadır. Ancak davet onlara ulaşmışsa onlarla doğrudan savaşmak caiz olur. Çünkü Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) Mustahkoğulları’na gâfil oldukları bir zamanda baskın yapmıştır. Onlara davet ulaşmamış olsaydı davet edilmeleri vacip olurdu.

“İslâm’da Allah Teâlâ’nın onların üzerinde ne gibi hakları olduğunu onlara bildir.” Yani sana olumlu karşılık verirlerse onlara Allah’ın mutlaka yerine getirilmesi gereken ve üzerlerine vacip olan namazlar ve zekât gibi haklarını bildir. Nitekim Ebû Hureyre hadisinde *“Bunu yaptıkları takdirde hakkı ile olması hariç kanlarını ve mallarını korumuş olurlar”* buyrulmuştur. Kezâ

Ömer zekâtı esirgeyenlerle savaşması hususunda Ebû Bekr'e "Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) 'Lâ ilâhe illallah demelerine dek insanlarla savaşmakla emrolundum, bunu söyledikleri zaman hakkı ile olması hariç kanlarını ve mallarını benden korumuş olurlar' buyurduğu hâlde insanlarla nasıl savaşır-sın?" diye sormuş, Ebû Bekr de şu cevabı vermiştir: "Çünkü zekât malın hakkıdır. Vallahi benden Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'e vermekte oldukları bir oğlağı bile esirgeseler onu esirgediklerinden dolayı onlarla savaşırım!"

Yine hadisten imamın Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)'in ve râşid halîfele-rinin yaptığı gibi Allah Teâlâ'ya davet edecek kimseleri görevlendirip göndere-ceği öğrenilmektedir. Nitekim "Müsned"de Ömer b. el-Hattâb (radiyallahu anhu)'ın hutbesinde şöyle dediği rivâyet edilmiştir: "İyi dinleyin! Vallahi ben memurlarımı size derilerinize vurmaları için ya da mallarınızı almaları için göndermiyorum. Onları size ancak dininizi ve sünnetlerinizi size öğretmeleri için gönderiyorum."

"Allah'a yemin ederim ki Allah'ın senin vesîlenle tek bir adamı hidâyet etmesi senin için kızıl develerden daha hayırlıdır." Buradaki "أَن" (en) masda-riyyedir ve öncesindeki lââm kasem lââmı olduğundan dolayı fethalıdır. "En" ve sonrasındaki fiil müevvel masdardır ve mübteda olduğundan dolayı merfûdur. Haber "hayırlıdır"dır. Noktasız dammeli hâ ve sâkin mîm ile "خُمْر" (humr) (kı-zıl manasına gelen) "ahmer"ın çoğuludur. "نَعْم" (ne'am), fethalı nûn ve noktasız fethalı ayn iledir. Burada "Bu senin için kızıl develerden daha hayırlıdır" den-mek istenmiştir. Kızıl develer Arapların sahip olduğu malların en değerlisidir.

en-Nevevî şöyle demiştir: "Âhiretle alâkalı hususlar dünyayla alâkalı hu-suslara ancak manaları insanların kavrayışlarına yaklaştırmak maksadıyla benzetilir. Değilse âhiretin bir zerresi arzın tamamından ve onun gibi birçok arzdan hayırlıdır."

Yine hadisten kendisi vesilesiyle tek bir kimsenin hidâyete erdiği kişinin fazileti, bir de yemin istenmemiş olsa bile haber ya da fetvâ hakkında yemin edilebileceği öğrenilmektedir.

6. Bölüm

Tevhidin ve "Lailaheillallah" Şehadetinin Tefsiri

وقول الله تعالى: ﴿أُولَئِكَ الَّذِينَ يَدْعُونَ يَبْتَغُونَ إِلَىٰ رَبِّهِمُ الْوَسِيلَةَ أَيُّهُمْ أَقْرَبُ﴾ الآية

[إسراء: ٥٧]

"O duâ ettikleri de O'na hangileri daha yakın olacak diye Rablerine vesile ararlar." (İsrâ, 57)

وقوله: ﴿وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِ إِنَّنِي بَرَاءٌ مِّمَّا تَعْبُدُونَ. إِلَّا الَّذِي فَطَرَنِي﴾ الآية

[احزاب: ٢٧]

"Hani İbrâhim babasına ve kavmine şöyle demişti: Şüphesiz ben sizin ibâdet ettiklerinizden beriyim. Ancak beni yaratan müstesnâ.." (Zuhurf, 27)

وقوله: ﴿اتَّخَذُوا أَحْبَارَهُمْ وَرُهْبَانَهُمْ أَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللَّهِ﴾ الآية [التوبة: ٣١]

"Onlar hahamlarını ve rahiplerini Allah'tan gayrı rabler edindiler." (Tevbe, 31)

وقوله: ﴿وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَتَّخِذُ مِنْ دُونِ اللَّهِ أَنْدَادًا يُحِبُّونَهُمْ كَحُبِّ اللَّهِ﴾ الآية

[المقرة: ١٦٥]

"İnsanlardan öylesi vardır ki Allah'tan gayrı bazı niddler edinir ve onları Allah'ı sevdiği gibi sever..." (Bakara, 165)

وفي الصحيح عن النبي صلى الله عليه وسلم أنه قال: «مَنْ قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَكَفَرَ بِمَا

يُعْبَدُ مِنْ دُونِ اللَّهِ حَرَّمَ مَالَهُ وَدَمُهُ وَحَسَابُهُ عَلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ»

Sahîh'te²¹ Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'den rivâyet edildiğine göre O şöyle buyurmuştur: "Kim 'Lâ ilâhe illallâh' der ve Allah'tan gayrı

²¹ Muslim, İman, 129.

ibâdet edilenleri reddederse malı ve kanı haram olur. Hesâbı ise Allah azze ve celle'ye âittir."

Tevhidin ve Allah'tan Başka İlah Olmadığına Şehâdetin Tefsîri Babı

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: **"Tevhidin ve Allah'tan başka ilah olmadığına şehâdetin tefsîri babı."**

Şerh: Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- bu bab başlığı ve sonrasında gelen âyet ve hadisler ile bu makamı daha çok beyan etmek ve açıklamak istemiştir. Değilse önceki âyet ve hadislerde "Lâ ilâhe illallah"ı ve bu sözün tevhide ve şirkin nefyine delâlet ettiğini tefsir eden açıklamalar geçmiş bulunmaktadır.

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: **"Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: 'O duâ ettikleri de O'na hangileri daha yakın olacak diye Rablerine vesîle ararlar, O'nun rahmetini umup azabından korkarlar. Rabbinin azabı gerçekten sakınılasıdır.' (İsrâ, 57)"**

Şerh: Bu âyetin manası bir önceki âyet zikredilince ortaya çıkmaktadır. Bir önceki âyet Allah Teâlâ'nın şu buyruğudur: **"De ki: O'nun dışında iddia ettiğinizi çağırın bakalım! Sizden zararı ne kaldırabilir ne de çevirebilirler." (İsrâ, 56)**

İbn Kesîr şöyle demiştir: "Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: 'Ey Muhammed! Allah'tan gayrisına ibâdet eden müşriklere de ki: O'nun dışında iddia ettiğiniz putları ve nidleri çağırın ve onlara yönelin bakalım! Şüphesiz onlar zarar sizden ne tamamen kaldırabilir ne de sizden başkasına çevirebilirler. Buna kâdir olan; tek olan, ortağı bulunmayan, yaratmak ve buyurmak kendisine mahsus olan Allah'tır."

el-Avfî'nin İbn Abbâs'tan rivâyet ettiğine göre o bu âyet hakkında şöyle demiştir: "Müşrikler 'Biz meleklere, Mesîh'e ve Uzeyr'e ibâdet ediyoruz' diyorlardı. Kendilerine dua edilenler bunlardır."

el-Buhârî bu âyet hakkında İbn Mes'ûd'dan şöyle dediğini rivâyet etmiştir: "Cinlerden bazı kimselere ibâdet ediliyordu da onlar sonra müslüman oldular."

Bir rivâyette şu geçmektedir: "İnsanlardan bazı kimseler cinlerden bazı kimselere ibâdet ediyordu da sonra cinler müslüman oldu fakat insanlar dinleri üzere kaldı."

İbn Mes'ûd'un bu sözü "vesîle"nin İslâm olduğunun delilidir. İki kavle göre de bu böyledir.

es-Süddî- Ebû Sâlih kanalıyla İbn Abbâs'tan bu âyet hakkında "İsa, anesi ve Uzeyr" dediği rivâyet edilmiştir.

Muğîre, İbrâhîm'den şöyle dediğini rivâyet etmiştir: "İbn Abbâs bu âyet hakkında 'Onlar; İsa, Uzeyr, güneş ve aydır' derdi."

Mücâhid "İsa, Uzeyr ve melekler" demiştir.

"O'nun rahmetini umup azabından korkarlar." Zira ibâdet ancak korku ve ümit ile tamama erer. Dolayısıyla ibâdet duası eden ya da istiğâsede bulunan kimse ya korkmaktadır ya ummaktadır ya da hem korkmakta hem de ummaktadır. Başka bir ihtimâl yoktur.

Şeyhulislâm -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- müfessirlerin kavillerini zikrettikten sonra bu âyet hakkında şöyle demiştir: "Bu kavillerin tamamı doğrudur. Zira âyet; ister meleklerden, ister cinlerden, ister insanlardan olsun mabudu Allah'a ibâdet eden herkesi kapsamaktadır. Selef tefsirlerinde âyetle kastedilenin cinsini örneklendirme babından zikretmektedir. Nitekim tercüman kendisine 'Ekmek ne demek?' diye sorana ekmeği göstererek 'İşte bu!' der. Buradaki işâret bizzat ekmeğe değil ekmeğin cinsinedir. Aynı bunun gibi selefın maksadı âyetin kapsayıcılığına rağmen lafzı bir sınıf haricinde diğer sınıfla sınırlandırmak değildir.

Şu hâlde âyet Allah'tan gayrı, Allah'a vesîle arayan ve O'nun rahmetini umup azabından korkan bir varlığa dua eden herkese hitap etmektedir. Dolayısıyla kim ölü ya da gâib olan bir nebîye ya da sâlihe dua ederse bunu ister istiğâse lafzıyla ister başka bir lafızla yapsın bu âyet meleklerle ve cinlere dua edenleri kapsamına aldığı gibi onu da kapsamına alır. Allah Teâlâ onlara dua

etmekten sakındırmış, onların dua edenlerden zararı tamamen kaldıramayacağı ve bir yerden başka bir yere çeviremeyeceğini, örneğin zararın niteliğini ve büyüklüğünü değiştiremeyeceğini beyan etmiştir. *'Değiştirme'yi* nekira olarak zikretmiştir ki bu her türlü değiştirmeyi içine alır.

Şu hâlde kim ölü ya da gâib olan bir nebîye ya da sâlihe dua ederse veya meleklerle dua ederse kendisine yardım edemeycek, kendisinden zararı kaldıramayacak ve onu değiştiremeyecek varlıklara dua etmiş olur." Şeyhulislâm'ın sözleri sona erdi.

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: **"Yine O şöyle buyurmuştur: 'Hani İbrâhîm babasına ve kavmine şöyle demişti: Şüphesiz ben sizin ibâdet ettiklerinizden beriyim. Ancak beni yaratan müstesnâ...' (Zuhruf, 27)"**

Şerh: İbn Kesîr şöyle demiştir: "Allah Teâlâ kulu, resûlü, halîli, haniflerin imamı, kendisinden sonra gönderilen nebîlerin atası, Kureyş'in hem nesep hem yol olarak kendisine intisap ettiği zâttan haber vererek onun putlara ibâdet etmeleri hususunda babasından ve kavminden teberrî ettiğini, *'Ben, beni yaratan dışında ibâdet ettiklerinizden beriyim. Şüphesiz O beni doğruya iletecektir'* dediğini (Zuhruf, 26-27) ve bu sözü arkasındakiler arasında kalıcı bir söz kıldığını (Zuhruf, 28) bildirmektedir. Evet, o bu sözü yani tek olan ve ortağı bulunmayan Allah'a ibâdeti, O'nun gayrısındaki putları bırakmayı yani 'Lâ ilâhe illallah'ı zürriyeti arasında, zürriyetinden Allah'ın hidâyet ettiklerinin kendisini bu söz hususunda izlemesi için bırakmıştır. İkrime, Mücâhid, ed-Dahhâk, Katâde, es-Süddî ve başkaları Allah Teâlâ'nın *'Onu arkasından gelecekler içinde kalıcı bir söz kıldı'* buyruğu hakkında 'Lâ ilâhe illallah' demişlerdir. Onun zürriyeti arasında bunu söyleyen kimse eksik olmuyordu."

İbn Cerîr'in Katâde'den rivâyet ettiğine göre o *"Ben beni yaratan dışında ibâdet ettiklerinizden beriyim"* buyruğu hakkında şöyle demiştir: "Onlar 'Allah Rabbimizdir' diyorlardı. *'Onlara onları kimin yarattığını sorsan mutlaka Allah derler.'* (Zuhruf, 87) Görüldüğü üzere İbrâhîm Rabbinden teberrî etmemiştir." Bunu Abd b. Humeyd de rivâyet etmiştir.

İbn Cerîr ve İbnu'l Münzir'in Katâde'den rivâyet ettiğine göre o *"Onu arkasından gelecekler içinde kalıcı bir söz kıldı"* buyruğu hakkında şöyle demiştir:

"Yani ihlâsı ve tevhidi. Zürriyeti arasında Allah'a ibâdet edip O'nu birleyenler eksik olmamıştır."

Derim ki: Böylece "Lâ ilâhe illallah"ın manasının ibâdeti Allah'a özgüleyerek ve O'nun gayrısındaki mabudlardan teberrî ederek O'nu birlemek olduğu ortaya çıkmaktadır.

Musannif şöyle demiştir: "Allah subhânehû bu berâetin ve bu velî edinişin Allah'tan başka ilah olmadığına şehâdetin ta kendisi olduğunu zikretmiştir."

Allâme İbnu'l Kayyım -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- "el-Kâfiyetu's Şâfiye"de bu manada şöyle demiştir:

Biri bütün yaratılanların gayrısında O'nu velî edinirse

Velî edinir onu şâni yüce Allah

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: "Yine O şöyle buyurmuştur: '*Onlar hahamlarını, rahiplerini ve Meryem oğlu Mesîh'i Allah'tan gayri rabler edindiler. Hâlbuki onlara ancak tek bir ilaha ibâdet etmeleri emredilmişti. O'ndan başka ilah yoktur. O ortak koştuklarından münezzehtir.*' (Tevbe, 31)"

Şerh: ("Hahamlar" olarak tercüme edilen) "الأخبار" (ahbâr) âlimler demektir. ("Rahipler" olarak tercüme edilen) "الرهبان" (ruhbân) da âbidler demektir.

Bu âyeti Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Adıyy b. Hâtim'e tefsir etmiştir. Şöyle ki: Adıyy b. Hâtim müslüman olarak geldiği zaman Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in yanına girdi ve Rasulullah ona bu âyeti okudu. Sonra kendisi şöyle anlatıyor: Dedim ki: "Onlar onlara ibâdet etmediler." Bunun üzerine Rasulullah şöyle buyurdu: "*Hayır! Onlar onlara helâlleri haram kıldılar, haramları da helâl kıldılar. Onlar da onları takip ettiler. İşte onların onlara ibâdeti budur.*" Hadisi Ahmed, hasenleyerek et-Tirmizî, Abd b. Humeyd, İbn Ebî Hâtim ve et-Taberânî birçok tarikten rivâyet etmiştir.

es-Süddî de "İnsanların nasihatlerine kulak verdiler, Allah'ın kitabını ise arkalarına attılar" demiştir.

Bu sebeptendir ki Allah Teâlâ *"Hâlbuki onlara ancak tek bir ilaha ibâdet etmeleri emredilmişti. O'ndan başka ilâh yoktur. O ortak koştuklarından münezzehtir."* (Tevbe, 31) buyurmuştur. Zira helâl Allah'ın helâl kıldığı, haram Allah'ın haram kıldığı, din Allah Teâlâ'nın belirlediğidir.

Bununla ortaya çıkmaktadır ki bu âyet Allah ve Resûlünden gayrısına itaat eden, Allah'ın haram kıldıklarını helâl, helâl kıldıklarını da haram saymak sûretiyle Kitab'a ve Sünnet'e göre amel etmekten yüz çeviren, Allah'a isyan hususunda gayrısına itaat eden, Allah'ın izin vermediği hususlarda onun peşinden giden kimsenin onu rab ve mabud edinmiş olacağını, onu Allah'a ortak kılmış olacağını göstermektedir. Bu da Allah'ın ihlas sözü olan *"Lâ ilâhe illallah"*ın delâlet ettiği dini olan tevhid ile çelişir. Zira ilah, kendisine ibâdet edilen demektir ve Allah onlara taati ibâdet olarak isimlendirmiştir. Kezâ onlara rabler ismini vermiştir. Kezâ O şöyle buyurmuştur: *"Size melekleri ve nebileri rabler -yani ibâdetde Allah Teâlâ'ya ortaklar- edinmenizi emretmesi de (ona yaraşmaz). Siz müslüman olduktan sonra size hiç küfrü emreder mi?"* (Âli İmrân, 80) Şu hâlde kendisine ibâdet edilen her şey rabdir. Allah Teâlâ'nın ve Resûlünün şariat kıldığına gayrısı hususunda kendisine itaat ve ittiba edilen kimseyi de itaat eden kimse rab ve mabud edinmiş olur. Nitekim Allah Teâlâ En'âm'daki âyette *"Onlara itaat ederseniz şüphesiz müşrik olursunuz"* (En'âm, 121) buyurmuştur. İşte âyet bu yönden bab başlığıyla mutâbakat hâlinindedir.

Allah Teâlâ'nın *"Yoksa Allah'ın izin vermediği şeyleri kendilerine din kapsamında şariat kılan ortakları mı var?"* (Şûrâ, 21) buyruğu da mana yönünden bu âyete benzemektedir. Allah en iyi bilendir.

Şeyhulislâm *"Hahamlarını ve rahiplerini Allah'tan gayrı rabler edindiler"* buyruğunun manası hakkında şöyle demiştir: *"Hahamlarını ve rahiplerini, Allah'ın haram kıldığını helâl, helâl kıldığını da haram saymaları hususunda onlara itaat etmeleri sûretiyle rabler edinen bu kimseler bunu iki şekilde yaparlar:*

Birincisi: Onların Allah'ın dinini değiştirdiklerini bile bile bu değiştirmeleri hususunda onlara uyar, önderlerini izleyerek Allah'ın haram kıldığını helâl, helâl kıldığını da haram olduğuna inanırlar. Hâlbuki önderlerinin resûllerin dinine muhâlefet ettiğini bilmektedirler. Bu küfürdür. Onlara namaz kılıp secde etmeseler de Allah ve Resûlü bunu şirk konumuna yerleştirmiştir.

Bundan dolayı dine muhâlif olduğunu bilmesine rağmen dine muhâlefet hususunda başkasının peşinden giden, Allah ve Resûlü'nün değil de onun söylediğine inanan kimse tıpkı onlar gibi müşrik olmuştur.

İkincisi: Haramın haram, helâlin helâl olduğuna inanır ve iman ederler fakat önderlerine Allah'a masiyet hususunda itaat ederler. Bu bir müslümanın masiyet olduğuna inandığı masiyetleri işlemesi gibidir. Bunların hükmü kendileri gibi günahkâr kimselerin hükmüyle aynıdır. Nitekim '*İtaat ancak mâruf-tadır*' buyurduğu Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem)'den sâbittir.

Şunu da söylemek gerekir ki helâli haram ya da haramı helâl kılan kimse maksadı Resûl'e uymak olan bir müçtehidse, hak ona kapalı kalmışsa ve o elinden geldiği ölçüde Allah'a karşı takvalı davranmışsa Allah bu kimseyi hatasından sorumlu tutmaz. Bilakis kendisiyle Rabbine itaat ettiği içtihadına karşılık onu mükâfatlandırır. Ancak kim Resûl'ün getirdiği hususunda onun hata ettiğini bilir, buna rağmen hatası hususunda ona uyar ve Resûl'ün buyruğundan saparsa işte bu kimse Allah'ın zemmettiği bu şirkten bir paya sahiptir. Özellikle de o hususta hevâsının peşinden gidip Resûl'e muhâlif olduğunu bilmesine rağmen uyduğu kimseye eliyle ve diliyle yardım ederse. İşte bu, sahibinin kendisinden dolayı cezalandırılmayı hak ettiği bir şirkdir.

Bundan dolayı âlimler hak kendisine öğretildiği zaman hakka muhâlefet hususunda herhangi birini taklid etmesinin kimseye câiz olmayacağı üzerinde görüş birliği etmiştir. Onların ihtilâfı ancak delil çıkarma kâbiliyetine sahip olan kimsenin taklidinin câiz olup olmadığı hususunda vâki olmuştur.

Kişi, İslâm Dini'ni bilen fakat hristiyanların arasında olan kimse gibi bildiği hakkı açığa vurmaktan âcizse hak kapsamında elinden gelenleri yerine getirdiği takdirde elinden gelmeyenlerden dolayı sorumlu tutulmaz. Necâşi'nin ve başkalarının durumu buna örnektir. Allah kitabında bu kimseler hakkında âyetler indirmiş, örneğin şöyle buyurmuştur:

'Kitap ehlinde öyleleri var ki Allah'a, size indirilene ve kendilerine indirilene iman eder.' (Âli İmrân, 199)

'Resûl'e indirileni işittikleri zaman bildikleri haktan ötürü gözlerini yaşı akıtır görürsün.' (Mâide, 83)

'Mûsâ'nın kavminden de hak ile yol gösteren ve onunla adâleti uygulayan bir topluluk vardı.' (A'râf, 159)

Müçtehide uyan kimse hakkı tafsilatlı şekilde bilmekten âcizse ve kendisi gibi birinin taklid hususunda elinden geleni yapmışsa bu kimse hata etse bile kibleyi belirlemede hata eden kimse gibi bundan sorumlu tutulmaz.

Kişi sırf hevâsına uyararak benzerleri haricinde bir şahsı taklid eder, hakkın onun nezdinde olduğunu bilmeden eliyle ve diliyle ona yardım ederse o câhiliyye ehliendendir. Peşinden gittiği şahıs hakka isâbet etmiş olsa bile onun ameli sâlih olmaz. Peşinden gittiği şahıs hata etmiş olsa kendisi günahkâr olur. Nitekim Kur'ân hakkında görüşüne dayanarak konuşan kimse hakka isâbet etmiş olsa bile hata etmiştir. Bir de hata etmişse cehennemde oturacağı yere hazırlanmalıdır!

Böylesi kimseler tehlide muhatap olan zekât esirgeyicileri cinsinden; dinarın, dirhem, kadifenin ve hamisanın kulları cinsindendir. Zira bunlar malı sevdiğinden, mal da kendilerini Allah'a ibâdetten ve taatten alıkoyduğundan dolayı malın kulları hâline gelmişlerdir. İşte ötekiler de böyledir. Dolayısıyla böylelerinde küçük şirk vardır ve bu ölçüde tehditte pay sahibidirler. Hadiste '*Riyânın azı bile şirktir*' buyrulmuştur. Bu günahlardan birçoğu hakkında küfür ve şirk isimlerinin kullanılmasını içeren naslarda açıklanmaktadır." Şeyhulislâm'ın sözleri sona erdi.

Ebû Ca'fer b. Cerîr (rahimehullah) Allah Teâlâ'nın "O'na nidler mi kılıyorsunuz?" (Fussilet, 9) buyruğu hakkında şöyle demiştir: "Yani bunları yaratana nidler yani insanlardan denkler kılıyor ve Allah'a masiyetler hususunda onlara itaat mi ediyorsunuz?"

Derim ki: Nitekim kabirperestlerin birçoğundan sâdır olan budur.

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: "Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: '*İnsanlardan öylesi vardır ki Allah'tan gayri bazı nidler edinir ve onları Allah'ı sevdiği gibi sever. İman edenlerin Allah sevgisi ise daha ileridedir.*' (Bakara, 165)"

Şerh: el-İmâd İbn Kesîr -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: "Allah Teâlâ kendisine nidler kılmak sûretiyle şirk koşanların dünyadaki hâlini

ve âhiret yurdunda nasıl bir sonla karşılaşacaklarını söz konusu etmektedir. Nidler Allah'ın beraberinde kendilerine ibâdet ettikleri ve O'nu sever gibi sevdikleri 'benzerler'dir. Hâlbuki Allah'tan başka ilah yoktur. O'nun zıddı da niddi de beraberinde bir ortağı da yoktur.

'Sahihayn'da Abdullah b. Mes'ûd (*radıyallahu anh*)'tan şöyle dediği rivâyet edilmiştir: "Ey Allah'ın Resûlü, hangi günah daha büyüktür?" diye sordum. "Seni yarattığı hâlde Allah'a nidd kılmandır" buyurdu.'

"İman edenlerin Allah sevgisi ise daha ileridedir." Allah'ı sevdiklerinden, O'nu iyi bildiklerinden, O'na saygı duyduklarından ve O'nu tevhid ettiklerinden dolayı O'na hiçbir şeyi ortak koşmazlar. Sadece O'na ibâdet eder, O'na tevekkül eder, her işlerinde O'na sığınır.

Sonra Allah Teâlâ kendilerine zulmeden müşrikleri bundan dolayı tehdid etmiş, şöyle buyurmuştur: *'Zulmedenler azabı gördüklerinde kuvvetin tamamıyla Allah'a ait olduğunu bir görselerdi...'* buyurmuştur. Bazılarının söylediğine göre cümle şu şekilde takdir edilir: Azabı gözleriyle görselerdi işte o zaman kuvvetin tamamıyla Allah'a ait olduğunu yani hükmün yalnızca tek olan ve ortağı bulunmayan Allah'ın olduğunu kesinlikle bilirlerdi. Zira her şey O'nun kahr u galebesi ve hükümrânlığı altındadır. Yine onlar o zaman Allah'ın azabının şiddetli olduğunu bilirlerdi. Nitekim Allah Teâlâ *'O gün O'nun edeceği azabı kimse edemez ve O'nun vuracağı bağı kimse vuramaz' (Fecr, 25-26)* buyurmuştur. Buyurmaktadır ki: Orada gözleriyle göreceklerini ve şirklerinden ve küfürlerinden dolayı başlarına gelecek dehşetli ve korkunç şeyi bilselerdi şüphesiz içinde bulundukları sapıklıktan cayarlardı. Allah Teâlâ sonra onların putlarını tanımazdan geleceklerini, peşlerinden gidilenlerin de peşlerinden gidenlerden teberri edeceklerini bildirmiş, *'O zaman peşlerinden gidilenler peşlerinden gidenlerden teberri eder' (Bakara, 166)* buyurmuştur. Dünyada kendilerine ibâdet ettiklerini iddia ettikleri melekler onlardan teberri edecektir. Evet, melekler *'Sana teberri ettik, onlar bize ibâdet etmiyorlardı' (Kasas, 63)* diyecektir. Yine onlar *'Seni bütün noksanlıklardan tenzih ederiz, bizim velimiz onlar değil Sensin, onlar cinlere ibâdet ediyordu, çoğu onlara iman ediyordu' (Sebe, 41)* diyecektir. Cinler de onlardan teberri edecek ve kendilerine ibâdet etmelerini reddedecektir. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: *'Kim Allah'ın gayrısında kıyâmet gününe dek kendilerine cevap veremeyecek ve dualarından habersiz*

olan kimselere dua edenlerden daha sapıktır? İnsanlar haşredildiğinde onlara düşman olurlar ve ibâdetlerini reddederler.' (Ahkâf, 5-6)" İbn Kesir'in sözleri burada sona erdi.

İbn Cerir'in Mücâhid'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: "Onları Allah'ı sever gibi severler.' Hak karşısında bununla öğünür, hakkın karşısına nidleri koyarlar. 'İman edenlerin Allah sevgisi ise daha ileridedir.' Yani onların Allah'a besledikleri sevgi kâfirlerin putlara beslediği sevgiden daha ileridedir."

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: "Tevhidin ve Allah'tan başka ilah olmadığına şehâdetin tefsirini beyan eden hususlardan biri de Allah Teâlâ'nın haklarında 'Onlar ateşten çıkacak değillerdir' (Bakara, 167) buyurduğu kimseler hakkındaki Bakara âyetidir. Allah Teâlâ onların nidlerini Allah'ı sever gibi sevdiğini söz konusu etmiştir. Bu göstermiştir ki Allah'ı çok sevmelerine rağmen bu onları İslâm'a sokmamıştır. Ya nidda beslediği sevgi Allah'a beslediği sevgiden çok olan kimse hakkında ne düşünülür? Ya sadece niddi seven kimse hakkında ne düşünülür?" Sözü sona erdi.

Görüldüğü üzere âyette bir varlığı sevgide Allah'a ortak koşan kimsenin onu Allah'a ibâdetle ortak koşmuş ve Allah'ın gayrısında nidd edinmiş olacağı, "Onlar ateşten çıkacak değillerdir" ve "Zulmedenler azabı gördüklerinde..." buyurduğu üzere bunun Allah'ın bağışlamayacağı şirkin ta kendisi olduğu beyan edilmektedir. Burada zulüm, "imanlarına hiç zulüm karıştırmayanlar..." (En'âm, 82) buyruğunda olduğu gibi şirk manasına gelmektedir. Bu daha önce geçmişti. Şu hâlde kim sadece Allah'ı sever, başkalarını ancak O'nun için ve O'ndan dolayı severse işte o ihlâs sahibidir. Kim O'nu sever, O'nun beraberinde başkalarını da severse o Allah Teâlâ buyurduğu üzere müşriktir:

"Ey insanlar! Hem sizi hem de sizden öncekileri yaratan Rabbinize ibâdet edin ki takvalı davranmış olasınız. O ki size yeri bir döşek, göğü bir bina kıldı ve gökten bir su indirdi de onunla size rızık olmak üzere bazı ürünler çıkardı. Şu hâlde bile bile Allah'a nidler kılmayın!" (Bakara, 21-22)

Şeyhulislâm şu manada bazı şeyler söylemiştir: "Şu hâlde kim bir ihtiyacı görmesi ya da bir sıkıntıyı gidermesi için Allah'tan başkasına yöneliyorsa onu seviyor olması gerekir. Sevgisi yönelişinin aşısıdır." Sözü sona erdi.

Demek ki ihlâs sözü yani “Lâ ilâhe illallah” ibâdetin hangi türünde olursa olsun şirkin tamamını nefyetmekte ve ibâdeti bütün türleriyle Allah Teâlâ hakkında isbât etmektedir. Nitekim “ilah”ın “me’lûh, kalplerin sevgiyle ve diğer ibâdet türleriyle kendisine ibâdet ettiği varlık” manasına geldiği daha önce geçmişti. Şu hâlde “Lâ ilâhe illallah” bunların tamamını Allah’ın gayrisından nefyetmiş ve sadece Allah hakkında isbât etmiştir. İşte ihlâs sözünün mutâbakat yoluyla delâlet ettiği şey budur. Dolayısıyla “Lâ ilâhe illallah”ın manasını bilmek, kabul etmek, ona inanmak ve hem bâtınen hem de zâhiren onunla amel etmek olmazsa olmazdır. Allah en iyi bilendir.

İbnu’l Kayyım -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: “Sevilen varlığın tevhidi, kişinin sevdiklerinin sayısını çoğaltmamasıdır. Yani kişinin Allah ile beraber başka bir varlığı ona ibâdet ederek sevmemesidir. Sevgi tevhidi ise kişinin kalbinde başkasına yönelteceği bir sevgi kırıntısının bile kalmamasıdır. Bu sevgi her ne kadar aşk olarak isimlendirilse de; kulun salâhının, nimetinin ve mutluluğunun zirvesidir. Kulun kalbinin salâhı ve mutluluğu ancak Allah’ın ve Resûlü’nün kendisine onlardan gayrı her şeyden daha sevimli olması ile, Allah’tan başka sevdiği varlığı ancak Allah için sevmesi ile mümkündür. Nitekim sahih bir hadis olan ‘Üç şey vardır ki kimde bulunursa...’ hadisinde böyle buyrulmuştur. Allah’ın Resûlü’nü sevmek de Allah sevgisinden kaynaklanmaktadır. Bir kişiyi sevmek de eğer o kişi Allah için seviliyorsa Allah’ın sevgisinden kaynaklanmaktadır. Eğer bir kimse Allah için sevilmiyorsa bu sevgi Allah sevgisini azaltır ve zayıflatır. Kişinin Allah’a olan sevgisini, sevdiğinin en fazla buğz ettiği şey olan küfrü ateşe atılmayı kerih gördüğü kadar, hatta ondan daha fazla kerih görmesi tasdik eder. Böylesi bir sevginin en büyük sevgilerden olduğunda hiç şüphe yoktur. Zira insan kendisine olan sevgisinin önüne hiçbir şeyi geçirmez. Allah’a iman sevgisini, küfür ile ateşe atılmak arasında muhayyer bırakıldığı takdirde küfre girmektense ateşe atılmayı tercih edecek derecede kendisinin önüne geçirdiği zaman O kendisine nefsinden daha sevimli olmuş demektir. Bu sevgi âşıkların sevgililerinin sevgilerinde bulduklarının çok ötesinde bir sevgidir. Hatta bu sevginin taalluk ettiği Zât’ın benzeri olmadığı gibi bu sevginin de benzeri yoktur. Bu sevgi, canın, malın ve evlatların aleyhinde olsa bile sevilen varlığın öncelenmesini gerektiren bir sevgidir. Yine bu sevgi hem zâhiri hem de bâtını olarak kâmil derecede alçalmayı, boyun eğmeyi, tazimi, saygıyı, taati ve inkıyadı gerektiren bir sevgidir. Hangi yaratılmış olursa

olsun, bir yaratılmışı beslenen herhangi bir sevgi bu sevgiye benzemez. Bu sebeple kim hâs sevgide Allah ile başkasını ortak yaparsa, işte bu Allah'ın asla bağışlamayacağı şıktır. O'nun buyurduğu gibi: *'İnsanlardan öylesi vardır ki Allah'tan gayri bazı niddler edinir ve onları Allah'ı sevdiği gibi sever. İman edenlerin Allah sevgisi ise daha ileridedir.'* Sahih olan görüşe göre bu âyetin manası 'İman edenlerin Allah'a duydukları sevgi niddler edinenlerin niddlerine olan sevgilerinden daha ileridedir' şeklindedir. Nitekim müminlerin Rablerine olan sevgilerine herhangi bir yaratılmışın sevgisinin kesinlikle benzemeyeceği yukarıda geçmişti. Tıpkı sevdikleri Zât'ın başkasına benzemediği gibi. O'ndan gayrısına beslenen sevgi uğrunda karşılaşılan eziyetler ile O'nun sevgisi uğrunda karşılaşıldığı zaman bu eziyetler birer nimet olur. O'ndan gayrısına beslenen sevgi uğrunda karşılaşılan hoşlanılmayan şeyler ile O'nun sevgisi uğrunda karşılaşıldığı zaman bu hoşlanılmayan şeyler birer göz aydınlığı olur. Kim sevgisi hususunda yaratılmışın yaratılmışı sevgisi hakkında getirilen vuslata erme, terk etme, sevenden sâdır olan bir sebep olmaksızın sevilenin küsmesi gibi misâller getirirse o kimse hatanın en çirkinini ve en fâhişini yapmış olur. O kimse uzaklaştırılmayı ve öfkeye maruz kalmayı hak etmektedir." Sözleri sona erdi.

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: **"Sahih'te Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem)'den rivâyet edildiğine göre o şöyle buyurmuştur: 'Kim "Lâ ilâhe illallah" der ve Allah'tan gayri ibâdet edilenleri reddederse malı ve kanı haram olur. Hesâbı ise Allah azze ve celle'ye âittir."**

Şerh: "Sahih'te." Yani Müslim'in "Sahih"inde Ebû Mâlik el-Eşcaî- babası kanalıyla Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)'den rivâyet edilmiştir.

Ebû Mâlik'in ismi Sa'd b. Târik'tır. Kûfeli sika bir zâttır. Yaklaşık yüz kırk yılında vefat etmiştir. Babası bazı hadisler rivâyet etmiş bir sahâbî olan Târik b. Eşyem b. Mes'ûd el-Eşcaî'dir. Müslim "Ondan oğlundan başkası rivâyette bulunmamıştır" demiştir.

İmam Ahmed'in "Müsned"inde Ebû Mâlik'ten şöyle dediği rivâyet edilmiştir: Onu insanlara şöyle derken işittim: *"Kim Allah'ı birler ve Allah'ın gayrısında ibâdet edilenleri reddederse malı ve kanı haram olur. Hesâbı ise Allah azze ve celle'ye âittir."*

Bunu Ahmed Yezîd b. Hârûn tarikinden "Bize Ebû Mâlik el-Eşcaî babasından haber verdi..." diye rivâyet etmiştir.

İmam Ahmed bunu ayrıca Abdullah b. İdrîs'ten şöyle rivâyet etmiştir: Ebû Mâlik'in şöyle dediğini işittim: Babama dedim ki... Sonra hadisi zikretmiştir. Hadisin bu lafızla rivâyeti "Lâ ilâhe illallah"ı tefsir etmektedir.

"Kim 'Lâ ilâhe illallâh' der ve Allah'tan gayrı ibâdet edilenleri redde-derse..." Bil ki Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) malın ve kanın dokunulmazlığını bu hadiste iki şeye bağlamıştır.

Birincisi: Manasını bilerek ve kesin bir şekilde inanarak "Lâ ilâhe illallah" demek. Daha önce geçtiği üzere birçok hadiste "Lâ ilâhe illallah" demek bununla kayıtlanmıştır.

İkincisi: Allah'tan gayrı ibâdet edilenleri reddetmek. Görüldüğü üzere manadan soyutlanmış lafız yeterli değildir. "Lâ ilâhe illallah" demenin yanında onun gereğini yerine getirmek olmazsa olmazdır.

Derim ki: Burada "Şu hâlde kim tâgûtu reddedip Allah'a iman ederse kopmayacak sapasağlam bir kulpa yapışmış olur" (Bakara, 256) buyruğunun manası vardır.

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: "Bu 'Lâ ilâhe illallah'ın manasını beyan eden en büyük hususlardandır. Zira Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) 'Lâ ilâhe illallah'ı dile getirmeyi hatta bunu dile getirmekle birlikte manasını bilmeyi hatta bunu ikrar etmeyi hatta tek olan ve ortağı bulunmayan Allah'tan gayrısına dua etmiyor olmayı kanın ve malın korunması için yeterli saymamış, kişinin malının ve kanının ancak bunlara Allah'tan gayrı ibâdet edilenleri reddi kattığı zaman dokunulmaz olacağını bildirmiştir. Şüphe eder ya da duraksarsa malı da kanı da dokunulmaz olmaz. Bu mesele ne kadar büyük bir meseledir! Bu beyan ne kadar açık bir beyandır! Bu hüccet nasıl da muhâlifin itirazlarını çürütmektedir!" Sözü sona erdi.

Derim ki: İşte bu "Lâ ilâhe illallah" sözünü geçerli kılan şarttır. Dolayısıyla musannifin -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- zikrettiği bu beş olmadan "Lâ ilâhe illallah" sözü asla geçerli olmaz. Allah Teâlâ "Hiçbir fitne kalmayınca ve din tamamıyla Allah'ın oluncaya kadar onlarla savaşın!" (Enfâl, 39) buyurmuş-

tur. Yine o şöyle buyurmuştur: "...Müşrikleri bulduğunuz yerde öldürün, yakalayın, kuşatın ve onlar için her bir gözetleme yerine oturun. Tevbe eder, namaz kılar ve zekâtı verirlerse yollarını bırakın." (Tevbe, 5)

Görüldüğü üzere O şirkten tevbe etmelerine, amellerini sadece Allah Teâlâ için yapmalarına, namaz kılmalarına ve zekâtı vermelerine dek onlarla savaşmayı emretmiştir. Dolayısıyla bunların tamamından ya da bir kısmından yüz çevirirlerse icmâ ile onlarla savaşılır.

İbn Kesîr -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- Allah Teâlâ'nın "Arınan gerçekten kurtuluşa ermiştir" buyruğunun tefsirinde şöyle demiştir: "Hâfız Ebû Bekr el-Bezzâr şöyle demiştir: Bize Abbâd b. Ahmed tahdis etti..." Senedini aktardıktan sonra şöyle devam etmiştir: "Onun Câbir b. Abdullah'tan, onun da Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)'den rivâyet ettiğine göre o "Arınan gerçekten kurtuluşa ermiştir" buyruğu hakkında şöyle buyurmuştur: 'Yani Allah'tan başka ilah olmadığına şehâdet eden, nidleri terk eden, bir de benim Allah'ın resûlü olduğuma şehâdet eden...' Sonra hadisi zikretmiştir."

Müslim'in "Sahîh"inde Ebû Hureyre'den rivâyet edildiğine göre Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: "Allah'tan başka ilah olmadığına şehâdet etmelerine, bir de bana ve getirdiklerime iman etmelerine dek insanlarla savaşmakla emrolundum. Bunları yaptıkları takdirde hakkı ile olması hariç kanlarını ve mallarını benden korumuş olurlar. Hesapları ise Allah Teâlâ'ya aittir."

"Sahîhayn"da İbn Ömer'den şöyle dediği rivâyet edilmiştir: Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: "Allah'tan başka ilah olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın resûlü olduğuna şehâdet etmelerine, namaz kılmalarına ve zekâtı vermelerine dek insanlarla savaşmakla emrolundum. Bunları yaptıkları takdirde hakkı ile olması hariç kanlarını ve mallarını benden korumuş olurlar. Hesapları ise Allah'a aittir."

Bu iki hadis biri Enfâl'de diğeri Berâe'de yer alan iki âyeti tefsir etmektedir. Âlimler "Lâ ilâhe illallah" diyen fakat bunun manasına inanmayan ve gereğini yerine getirmeyen kimseyle bu sözün delâlet ettiği nefyin ve isbâtın gereğini yerine getirene dek savaşılacağı üzerinde icma etmiştir.

Ebû Süleymân el-Hattâbî "*Lâ ilâhe illallah demelerine dek insanlarla savaşmakla emrolundum*" buyruğu hakkında şöyle demiştir: "Bununla kastedilenin kitap ehli haricinde putperestler olduğu mâlumdur. Çünkü kitap ehli zaten '*Lâ ilâhe illallah*' demektedir. Buna rağmen onlarla savaşılır, kılıç üzerlerinden kaldırılmaz."

Kadı İyâd şöyle demiştir: "Mal ve can dokunulmazlığının '*Lâ ilâhe illallah*' diyen kimseye has kılınması imana icâbet eden kimsenin malının ve canının dokunulmaz olacağının bir ifâdesidir. Bununla kastedilen Arapların müşrikleri ve putperestlerdir. Bunların gayrısında tevhidi ikrar edenlere gelince onun küfrü içinde '*Lâ ilâhe illallah*' demesi malının ve canının dokunulmazlığı hususunda yeterli değildir." Kadı İyâd'ın özetlenmiş sözleri sona erdi.

en-Nevevî şöyle demiştir: "Bunun yanında '*Bana ve getirdiklerime inanmalarına dek...*' rivâyetinde varid olduğu üzere Resûl (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in getirdiklerinin tamamına iman olmazsa olmazdır."

Şeyhulislâm kendisine Tatarlarla savaşmanın sorulması üzerine şu cevabı vermiştir: "Bunlar olsun başkaları olsun, İslâm'ın zâhirî şeriatlarına iltizâm etmekten geri duran her bir tâife ile bunlara iltizâm edene dek savaşmak, şehâdeteyni dile getiriyor ve İslâm'ın bazı şeriatlarına iltizâm ediyor olsalar bile vaciptir. Nitekim Ebû Bekr ve Sahâbe (*radıyallahu anhum*) zekâtı esirgeyenlerle savaşmıştır. Onlardan sonra gelen fakihler de bu hususta görüş birliği etmiştir."

Yine o şöyle demiştir: "Şu hâlde hangi tâife farz kılınmış namazlardan birini, orucu ya da hacı yerine getirmekten veya (haksız yere) kanları dökmenin, malları almanın, şarap içmenin, kumar oynamanın ya da mahremlerle nikâhlanmanın haramlığına bağlı kalmaktan veya kâfirlere karşı cihada ya da dinin diğer vaciplerine ve haramlarına -ki bunları inkâr veya terk etmesi hususunda kimse mazur olamaz ve kişi bunları inkâr etmesi sebebiyle kâfir olur- iltizâm etmekten geri durursa; o tâifeyle bunları ikrâr ediyor olsa bile bunlara iltizâm etmediğinden dolayı savaşılır. Bu, âlimler arasında hakkında ihtilâf bilmediğim hususlardandır."

Yine o şöyle demiştir: "Bunlar muhakkik âlimler nezdinde âsiler değil İslâm'dan çıkanlardır." Sözleri sona erdi.

"Hesapları ise Allah'a attır." Yani onu hesaba çekme işini üstlenen Allah (tebareke ve teala)'dır. Sözünde sâdıksa onu na'im cennetleriyle mükâfatlandırır. Münâfıksa onu can yakıcı azaba çarptırır. Dünyada ise hüküm zâhire görür. Şu hâlde kim tevhidi ortaya koyup onunla çelişen bir şeyi ortaya koymaz, İslâm'ın şeriatlarına da iltizâm ederse ona ilişmemek vaciptir.

Derim ki: Hadis, muhkem âyetlerin ve hadislerin delâlet ettiği üzere insanın "Lâ ilâhe illallah" dediği hâlde Allah'ın gayrısında ibâdet edilenleri red-detmeyebileceğini ve kanıyla malını koruma altına alacak şeyi ortaya koymayabileceğini ifâde etmektedir.

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: **"Bu bab başlığının açıklaması bundan sonraki bablardır."**

Şerh: Derim ki: Yani bundan sonraki bablarda tevhidi beyan eden ve "Lâ ilâhe illallah"ı açıklayan açıklamalar vardır. Yine bundan sonraki bablarda gerek küçük gerekse büyük şirk ve bunlara ileten aşırılıklar ve bidatler kapsamında birçok husus beyan edilmektedir ki bunların terki "Lâ ilâhe illallah"ın içeriğidir.

Kim bunu bilir ve gerçekleştirirse "Lâ ilâhe illallah"ı ve onun ihlâs ile şirkin nefyine delâlet ettiğini anlar. Nitekim her şey zıddıyla bilinir. Şirkin küçüğü bilindiği zaman ondan daha büyük olan ve tevhidin tamamını ortadan kaldıran büyük şirk bilinir. Küçük şirke gelince o tevhidin ancak kemâlini ortadan kaldırır. Küçük şirkten de uzak duran kimse hakîkî muvahhiddir.

Şirke götüren sebepler bilindiği ve uzak durulması için bunlardan sakındırıldığı zaman vesîlelerden kendileri sebebiyle nehyedildiği gâyeler bilinir. Zira bunların tamamından uzak durmak tevhidi ve ihlâsı gerektirir.

Yine bundan sonraki bablarda tevhidin delilleri kapsamında sıfatlar isbât edilmekte, Rab Teâlâ celâline yaraşmayan sıfatlardan tenzih edilmektedir. Allah'ı tanıtan kemâl sıfatlarının ve rubûbiyet delillerinin tamamı ibâdeti hak eden tek varlığın O olduğunu ve ibâdetin O'ndan gayrısına yaraşmayacağını göstermektedir. İşte tevhid ve Allah'tan başka ilah olmadığının manası budur.

7. Bölüm

Belayı Kaldırmak veya Savmak Amacıyla

Halka, İp vs. Takmak Şirktir

وشرح هذه الترجمة ما بعدها من الأبواب

Bir önceki bölümün başlığının açıklaması bundan sonra gelecek olan bölümlerdir.

وقول الله تعالى: ﴿قُلْ أَفَرَأَيْتُمْ مَا تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ إِنْ أَرَادَنِيَ اللَّهُ بِضُرٍّ هَلْ هُنَّ كَاشِفَاتُ ضُرِّهِ﴾ الآية [الزمر: ٣٨]

"De ki: Söyleyin bakalım, Allah bana bir zarar vermek istese Allah'tan başka dua ettikleriniz O'nun vereceği zararı kaldırabilir mi?" (Zümer, 38)

وعن عمران بن حصين رضي الله عنه : « أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَأَى رَجُلًا فِي يَدِهِ حَلَقَةً مِنْ صُفْرِ، فَقَالَ: مَا هَذِهِ؟ قَالَ: مِنَ الْوَاهِنَةِ، فَقَالَ: انْزِعْهَا فَإِنَّهَا لَا تَزِيدُكَ إِلَّا وَهْنًا، فَإِنَّكَ لَوْ مِتَّ وَهِيَ عَلَيْكَ مَا أَفْلَحْتَ أَبَدًا » رواه أحمد بسند لا بأس به

İmrân b. Husayn (radiyallahu anhumâ)'dan rivâyet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) kolunda pirinçten yapılmış bir halka olan bir adam gördü. "Bu nedir?" diye sordu. Adam da "Vâhineden dolayı (taktım)" diye cevap verdi. Bunun üzerine Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: "Çıkar onu! Zira o senin ancak güçsüzlüğünü artırır. O üzerinde olduğu hâlde ölseydin asla kurtuluşa eremezdin."²² Ahmed "lâ be'se bih" bir isnad ile rivâyet etmiştir.

²² Ahmed b. Hanbel, 4/445; İbn Mace, 2/1167.

وله عَنْ عَقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ مَرْفُوعًا: «مَنْ تَعَلَّقَ تَمِيمَةً فَلَا أَتَمَّ اللَّهُ لَهُ، وَمَنْ تَعَلَّقَ وَدْعَةً فَلَا وَدَعَ اللَّهُ لَهُ» وَفِي رِوَايَةٍ «مَنْ تَعَلَّقَ تَمِيمَةً فَقَدْ أَشْرَكَ»

Yine onun Ukbe b. Âmir (*radiyallahu anh*)'dan rivâyet ettiğine göre Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) şöyle buyurmuştur: "Kim bir temîme takarsa Allah onun işini tamama erdirmesin. Kim bir vede'a takarsa Allah onu korumasın."²³

Başka bir rivâyette "Kim bir temîme takarsa şirk koşmuş olur."²⁴ buyrulmuştur.

ولابن أبي حاتم عن حذيفة رضي الله عنه «أنه رأى رجلاً في يده خيط من الخمي فقطعه ،
وقال قوله تعالى: ﴿وَمَا يُؤْمِنُ أَكْثَرُهُمْ بِاللَّهِ إِلَّا وَهُمْ مُشْرِكُونَ﴾ [يوسف 106]

İbn Ebî Hâtim'in rivâyet ettiğine göre Huzeyfe (*radiyallahu anh*) bir adamın kolunda hummâya karşı bağlanmış bir ip gördü ve onu kopardı. Sonra Allah'ın "Onların çoğu Allah'a ancak şirk koştukları hâlde iman eder" (*Yûsuf*, 106) buyruğunu okudu.²⁵

²³ Ahmed b. Hanbel, 4/154; İbn Hibban, Sahih, 13/450.

²⁴ Ahmed b. Hanbel, 4/156; Hâkim, Mustedrek, 4/243.

²⁵ İbn Ebî Hatim, Tefsir, 8/473 (12891).

Belâyı Kaldırmak Veya Savmak İçin Halka, İp ve Benzeri Şeyler Takmak Şirk Kapsamındadır

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: **"Belâyı kaldırmak veya savmak için halka, ip ve benzeri şeyler takmak şirk kapsamındadır."**

Şerh: Belâyı kaldırmak başa geldikten sonra onu izâle etmektir. Savmak ise başa gelmeden önce ona engel olmaktır.

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: **"Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: 'De ki: Söyleyin bakalım, Allah bana bir zarar vermek istese Allah'tan başka dua ettikleriniz O'nun vereceği zararı kaldırabilir mi? Ya da bana rahmet etmek istese rahmetine engel olabilirler mi? De ki: Bana Allah yeter. Tevekkül edecekler ancak O'na tevekkül etsin.' (Zümer, 38)"**

Şerh: İbn Kesîr şöyle demiştir: "Yani senin elinden bir şey gelmez. Sen 'Bana Allah yeter' de. Yani Allah kendisine tevekkül edene yeter. Tevekkül edecekler de ancak O'na tevekkül etsin. Nitekim Hûd (aleyhisselam) kavmi kendisine 'Biz ancak "İlahlarımızdan biri sana bir kötülük dokundurmuş!" deriz' dediği zaman onlara şöyle cevap vermiştir: 'Ben Allah'ı şahid tutuyorum. Siz de şahid olun ki ben O'nun dışında ortak koştuklarınızdan berîyim. Şimdi hepiniz bana tuzak kurun ve bana hiç süre tanımayın! Ben benim de rabbim sizin de rabbiniz olan Allah'a tevekkül ettim. Hiçbir canlı yoktur ki O onun perçeminden tutuyor olmasın. Şüphesiz Rabbim doğru yol üzeredir.' (Hûd, 54-56)"

Mukâtil bu âyetin manası hakkında şöyle demiştir: "Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) onlara sordu da onlar bir şey diyemediler. Çünkü ilahları hakkında böyle bir itikada sahip değillerdi."

Onlar ilahlarına ancak onları vâsıtalara ve Allah katında şefaathiler konumuna yerleştirerek dua ediyorlardı. Değilse onların sıkıntıyı kaldırıp zorda kalanın duasına icâbet ettiklerine inanmıyorlardı. Evet, onlar bunu ancak Allah'ın yapacağını biliyorlardı. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: **"Sonra size bir sıkıntı dokunsa hemen O'na yakarırsınız. Sonra sizden sıkıntıyı kaldırdığında sizden bir topluluk Rablerine ortak koşar."** (Nahl, 53-54)

Derim ki: Bu âyet ve benzerleri bir faydayı celp ya da bir zararı def hususunda kalbin Allah'tan gayrısına bağlanmasının bâtıllığını ortaya koymakta ve bunun Allah'a şirk koşturmak olduğunu beyan etmektedir.

Yine bu âyetle Allah Teâlâ'nın şirk ehlini Allah'tan gayrısına dua etmekle ve Allah'ı bırakıp başkalarına yönelmekle nitelediği beyan edilmektedir. Tevhid ise bunun zıddıdır. Tevhid kişinin Allah'tan gayrısına dua etmemesi O'ndan başkasına yönelmemesi ve tevekkül etmemesidir. Kezâ ibâdet türlerinin hiçbirisi Allah'tan gayrısına yaraşmaz. Kitab, Sünnet, ümmetin selefinin ve imamlarının icması daha önce geçtiği üzere buna delâlet etmektedir.

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: "İmrân b. Husayn (*radıyallahu anh*)'dan rivâyet edildiğine göre Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) kolunda pirinçten yapılmış bir halka olan bir adam gördü. 'Bu nedir?' diye sordu. Adam da 'Vâhineden dolayı (taktım)' diye cevap verdi. Bunun üzerine Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) şöyle buyurdu: 'Çıkar onu! Zira o senin ancak güçsüzlüğünü arttırır. O üzerinde olduğu hâlde ölseydin asla kurtuluşa eremezdin.' Bunu Ahmed 'lâ be'se bih' bir isnad ile rivâyet etmiştir."

Şerh: İmam Ahmed şöyle demiştir: Bize Halef b. el-Velîd tahdis etti, dedi ki: Bize el-Mubârek, el-Hasen'den onun şöyle dediğini tahdis etti: Bana İmrân b. Husayn'ın haber verdiğiğine göre Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*) bir adamın pazısında bir halka gördü. -Sanıyorum "pirinçten" dedi- Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*) "Vay sana! Bu da nedir?" diye sordu. Adam "Vâhineden dolayı" dedi. Bunun üzerine Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*) şöyle buyurdu: "O senin ancak güçsüzlüğünü arttırır. Çıkar at onu! O üzerindeyken ölseydin asla kurtuluşa eremezdin."

Bunu İbn Hibbân da "Sahih"inde "Ölseydin ona havâle edilirdin" lafzıyla, el-Hâkim "İsnadı sahihtir" diyerek rivâyet etmiş, ez-Zehebi de onu onaylamıştır.

el-Hâkim şöyle demiştir: "Şeyhlerimizin çoğu el-Hasen'in bunu İmrân'dan işittiği görüşündedir. el-Hasen'in isnadda 'Bana İmrân haber verdi' demesi de bunu desteklemektedir."

"İmrân b. Husayn." İmrân b. Husayn b. Ubeyd b. Halef el-Huzâi. Künyesi Ebû Nuceyd'dir. Sahâbî oğlu sahâbîdir. Hayber yılında müslüman olmuş, elli iki yılında Basra'da vefat etmiştir.

"Bir adam gördü." el-Hâkim'in rivâyetinde "Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)"in yanına pazında pirinçten bir halka olduğu hâlde girdim de 'Bu da nedir?' buyurdu..." lafzı yer almaktadır. Şu hâlde Ahmed'in rivâyetinde ismi anılmayan şahıs hadisi rivâyet eden İmrân'dır.

"Bu nedir?" Bu soruyu halkayı neden taktığının tafsîlâtını öğrenmek için de sormuş olabilir, yaptığını çirkin bulduğunu belli etmek için de sormuş olabilir. İkincisi daha ağır basmaktadır.

"Vâhineden." Ebu's Saâdât şöyle demiştir: "Vâhine, omzun ve elin tamamında yer alan ve buradan çıkan bir damardır. Pazıda bulunan bir hastalık olduğu da söylenmiştir. Bu hastalık kadınlarda görülmez, yalnızca erkeklerde görülür. Bundan (yani vâhineden dolayı halka takmaktan) nehyedilmesinin sebebi İmrân'ın onu kendisini ağrıdan koruduğu inancıyla edinmiş olmasıdır. Yine burada maksatlara itibar edileceği görülmektedir."

"Çıkar onu! Zira o senin ancak güçsüzlüğünü arttırır." (Çıkar olarak tercüme edilen "انزع" (inza) emrinin masdarı olan) "النزع" (nez') bir şeyi kuvvetle çekmek demektir. Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) ona halkanın fayda sağlamayacağını hatta zarar vereceğini ve onun zayıflığını arttıracığını bildirmiştir. Kezâ kendisinden sakındırılan hiçbir şey genelde fayda sağlamaz. Bir kısmı fayda sağlasa bile zararı faydasından büyük olur.

"O üzerinde olduğu hâlde ölseydin asla kurtuluşa eremezdin." (Burada kurtuluşa ermek olarak tercüme edilen) "الفلاح" (felâh); başarıya ulaşmak, arzulananı elde etmek ve bahtiyar olmak demektir.

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: "Burada Sahabe'nin küçük şirkin büyük günahlardan daha büyük olduğu ve bu hususta cehâletin mazeret olmayacağı yönünde söyledikleri desteklenmektedir. Yine burada sözü geçen fiilin aynısını yapanlar şiddetle reddedilmektedir."

"Bunu Ahmed 'lâ be'se bih' bir isnad ile rivâyet etmiştir." Bu zât, imam ve âlim Ahmed b. Muhammed b. Hanbel b. Hilâl b. Esed b. İdrîs b. Abdullah b.

Hayyân b. Abdullah b. Enes b. Avf b. Kâsıt b. Mâzin b. Şeybân b. Zühl b. Sa'lebe b. Ukâbe b. Sa'b b. Ali b. Bekr b. Vâil b. Kâsıt b. Hinb b. Efsâ b. Du'mi b. Cedile b. Esed b. Rabia b. Nizâr b. Meadd b. Adnân'dır. Künyesi Ebû Abdullah'tır. Nisbesi ez-Zühli, sonra eş-Şeybânî'dir. İkâmet ettiği yer açısından el-Mervezi, sonra el-Bağdâdî'dir. Zamanındakilerin imamıydı. Fıkıhı ve hadisi en iyi bilenleri, en veralıları, Sünnet'e en çok uyanları idi. Ehli Sünnet'ten biri onun hakkında şöyle demiştir: "Dünya karşısında ne kadar sabırlıydı ve öncekilere ne çok benziyordu. Dünya ayağına geldi de dünyayı reddetti. Şüpheler karşısına çıktı da onları savdı." Annesinin karnındayken Merv'den çıkarıldı ve yüz altmış dört yılının Rebiulevvel'inde Bağdad'da dünyaya getirildi.

Ahmed Mâlik'in vefat ettiği yılda yani yüz yetmiş dokuz yılında ilim talebine başladı. Huşeym'den, Cerir b. Abdulhamid'den, Süfyân b. Uyeyne'den, Mu'temir b. Süleymân'dan, Yahyâ b. Said el-Kattân'dan, Muhammed b. İdris eş-Şâfiî'den, Yezîd b. Hârûn'dan, Abdurrazzâk'tan, Abdurrahmân b. Mehdî'den, ayrıca Mekke'de, Basra'da, Kûfe'de, Bağdad'da, Yemen'de ve başka beldelelerde birçok kimseden hadis işitti. Ondandır oğulları Sâlih ve Abdullah, el-Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd, İbrâhîm el-Harbî, Ebû Zur'a er-Râzi, Ebû Zur'a ed-Dimeşkî, Abdullah b. Ebî'd Dünyâ, Ebû Bekr el-Esram, Osmân b. Said ed-Darimî, kendisinden hadis aktaranların sonuncusu olan Ebu'l Kâsım el-Beğavi ve başka kimseler rivâyette bulunmuştur. Ayrıca şeyhlerinden Abdurrahmân b. Mehdî ve el-Esved b. Âmir, öğrencilerinden de Ali b. el-Medenî ve Yahyâ b. Main rivâyette bulunmuştur.

el-Buhârî şöyle demiştir: "Ahmed Rebiulevvel'nin başından iki gece geçtikten sonra hastalandı. On iki gece geçtikten sonra da Cuma Günü vefat etti."

Hanbel "İki yüz kırk bir yılının Rebiulevvel'inde yetmiş yedi yaşında Cuma Günü vefat etti" demiştir.

Oğlu Abdullah ve el-Fadl b. Ziyâd "Rebiulevvel'in on ikisinde vefat etti" demiştir. Allah Teâlâ ona rahmet etsin.

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: "Yine onun Ukbe b. Âmir (*radıyallahu anh*)'dan rivâyet ettiğine göre Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*) şöyle buyurmuştur: 'Kim bir temîme takarsa Allah onun işini tamama erdirmesin. Kim bir ved'a takarsa Allah onu korumasın.'

Başka bir rivâyette "Kim bir temîme takarsa şirk koşmuş olur" buyrulmuştur."

Şerh: İlk hadisi musannifin söylediği üzere İmam Ahmed, ayrıca Ebû Ya'lâ ve "İsnadı sahihtir" diyerek el-Hâkim rivâyet etmiş, ez-Zehebi de el-Hâkim'i onaylamıştır.

"Başka bir rivâyette." Yani başka bir hadiste. Bunu Ahmed rivâyet etmiş, şöyle demiştir: Bize Abdussamed b. Abdulvâris tahdis etti, dedi ki: Bize Abdulazîz b. Müslim tahdis etti, dedi ki: Bize Yezîd b. Ebî Mansûr'un Duhayn el-Hacrî kanalıyla Ukbe b. Âmir el-Cuhenî'den tahdis ettiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'e birkaç kişilik bir topluluk geldi. Rasulullah dokuzunun bey'atini kabul etti, birininkini kabul etmedi. "Ey Allah'ın Resûlü, dokuzunun bey'atini kabul ettin, şununkini kabul etmedin?" dediler. "Onun üzerinde temîme var" buyurdu. Bunun üzerine adam elini sokup onu kopardı. Bunun üzerine Rasulullah onun da bey'atini kabul etti ve **"Kim bir temîme takarsa şirk koşmuş olur"** buyurdu.

Bunu ayrıca el-Hâkim benzer şekilde rivâyet etmiştir. Ricâli sika kimselelerdir.

"Ukbe b. Âmir." Meşhûr sahâbî. Fıkıh ve fazîlet sahibi bir kimsedir. Üç yıl boyunca Muâviye'nin Mısır vâililiğini yapmış ve yaklaşık olarak altmış yılında vefat etmiştir.

"Kim bir temîme takarsa..." Yani bir hayrı elde etmek ya da bir şerri savmak maksadıyla kalbi bir temîmeye bağlı hâlde onu takarsa.

el-Münzirî şöyle demiştir: "Temîme takmakta oldukları ve âfetleri kendilerinden savdığını düşündükleri boncuktur. Bu bir cehâlet ve dalâlettir. Zira şerri Allah Teâlâ'dan başka engelleyecek ya da savacak yoktur."

Ebu's Saâdât şöyle demiştir: "Temâim' temîme'nin çoğuludur. Bunlar Arapların çocuklarına takmakta oldukları ve güya kendisiyle nazardan korunukları boncuklardır. İslâm bunun bâtıllığını beyan etmiştir."

"Allah onun işini tamama erdirmesin." Bu kişiye bir bedduadır.

"Kim bir ved'a takarsa" Müellifi "Müsnedu'l Firdevs'te "Ved" denizden çıkan, sedefe benzeyen, kendisiyle nazardan korunmaya çalıştıkları bir şeydir" demiştir.

"Allah onu korumasın." Yani onu huzurda kılmasın. Ebu's Saâdât "Bu da kişiye bir bedduadır" demiştir.

"Başka bir rivâyette 'Kim bir temîme takarsa şirk koşmuş olur' buyrulmuştur." Ebu's Saâdât şöyle demiştir: "Bunu şirk saymasının sebebi insanların haklarında yazılmış olan mukadderâtı savmak istemeleri ve sıkıntının savılmasını onu savacak olan Allah'tan gayrısından talep etmeleridir."

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: "İbn Ebî Hâtim'in rivâyet ettiğine göre Huzeyfe (*radiyallahu anh*) kolunda hummâya karşı bağlanmış bir ip olan bir adam gördü ve onu kopardı. Sonra Allah'ın '*Onların çoğu Allah'a ancak şirk koştukları hâlde iman eder*' (Yûsuf, 106) buyruğunu okudu."

Şerh: İbn Ebî Hâtim şöyle demiştir: Bize Muhammed b. el-Huseyn b. İbrâhîm b. İşkâb tahdis etti, dedi ki: Bize Yûnus b. Muhammed tahdis etti, dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme, Âsım el-Ahvel kanalıyla Urve'den onun şöyle dediğini tahdis etti: Huzeyfe bir hastanın yanına girdi de onun pazısında bir bant gördü. Bunun üzerine onu koparıp çekti. Sonra "*Onların çoğu Allah'a ancak şirk koştukları hâlde iman eder*" dedi.

İbn Ebî Hâtim; hâfız imam Ebû Muhammed Abdurrahmân b. Ebî Hâtim Muhammed b. İdrîs er-Râzî et-Temîmî el-Hanzalî'dir. "el-Cerhu ve't Ta'dîl", "et-Tefsîr" gibi kitapların sahibidir. Üç yüz yirmi yedi yılında vefat etmiştir.

Huzeyfe, Huzeyfe b. el-Yemân'dır. el-Yemân'ın ismi Huseyl'dir. Hisl'de denmektedir. Abs kabîlesine mensuptur ve Ensâr'ın antlaşmalısıdır. İlk iman edenlerden değerli bir sahâbidir. Ona (Rasulullah sırlarını onunla paylaştığı için) sâhibu's sır (sırdaş, sır saklayan) denmekteydi. Babası da sahâbidir. Huzeyfe Ali'nin hilâfetine ilk zamanlarında otuz altı yılında vefat etmiştir.

"Kolunda hummâya karşı bağlanmış bir ip olan bir adam gördü." Câhiller hummâyı savmak için temîmeler, ipler ve benzeri şeyler takıyorlardı.

Vekî'in Huzeyfe'den rivâyet ettiğine göre o ziyâret etmek maksadıyla bir hastanın yanına girdi ve onun pazısına dokundu. Pazısında bir ip olduğunu gördü ve "Bu nedir?" diye sordu. Adam "İçine benim için rukye yazılmış bir şeydir" diye cevap verdi. Bunun üzerine Huzeyfe onu koparıp "Bu üzerindeyken ölseydin namazını kılmazdım!" dedi.

Buradan böyle bir şeye karşı çıkılacağı anlaşılmaktadır. Kişi bunun bir sebep olduğuna inanıyorsa ancak Allah Teâlâ'nın ve Resûlü'nün mübah olduğunu bildirdiği sebepler caizdir. Bununla birlikte sebeplere dayanmamak gerekir. Câhillerin taktığı temîmelere, iplere, muskalara, tılsımlara ve benzeri şeylere gelince bunlar birer şirktir. Sahibinin izni olmasa bile gerek sözle gerekse fiille izâle edilmeleri gerekir.

"Sonra Allah'ın 'Onların çoğu Allah'a ancak şirk koştukları hâlde iman eder' (Yûsuf, 106) buyruğunu okudu." Huzeyfe (radiyallahu anh) bu âyeti bunun şirk olduğuna delil getirmiştir.

Buradan ayrıca Allah'ın büyük şirk hakkında indirdiğini küçük şirk hakkında delil getirilebileceği anlaşılmaktadır. Zira âyet ikisini de kapsamaktadır ve küçük şirk de şirk müsemması kapsamına girmektedir. Bu âyetin manası İbn Abbâs'tan ve başkalarından aktarılmıştı. Allah en iyi bilendir.

Sahâbe'den gelen bu eserlerde onların tevhidi, onu neyi tamamen ortadan kaldıracağını ve neyin mükemmelliğine engel olacağını ne kadar iyi bildikleri görülmektedir.

8. Bölüm

Rukyeler ve Temimeler Hakkında Gelenler

وفي الصحيح عن أبي بشير الأنصاري رضي الله عنه : «أنه كان مع النبي صلى الله عليه وسلم في بعض أسفاره فأرسل رسولا أن لا يَبْقَيْنَ في رَقَّةٍ بَعِيرٍ قِلَادَةً مِنْ وَتَرٍ أَوْ قِلَادَةً إِلَّا قُطِعَتْ»

Sahîh'de Ebû Beşîr el-Ensârî (radiyallahu anh)'dan rivâyet edildiğine göre o yolculuklarından birinde Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in yanında idi. Rasulullah, hiçbir devenin boynunda kırıktan yapılmış bir gerdanlık bırakmamak üzere -ya da koparılmadık hiçbir gerdanlık bırakmamak üzere- elçi gönderdi.²⁶

وعن ابن مسعود رضي الله عنه قال : سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول : «إن الرِّقَى وَالْتَّمَامَ وَالْقَوْلَةَ شِرْكٌ» رواه أحمد وأبو داود.

İbn Mes'ûd (radiyallahu anh)'dan rivâyet edildiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken işittim: "Rukyeler, temîmeler ve tivele şirktir."²⁷ Bunu Ahmed ve Ebû Dâvûd rivâyet etmiştir.

وعن عبد الله بن عكيم مرفوعاً : «مَنْ تَغَلَّقَ شَيْئًا وَكَلَّ إِلَيْهِ» رواه أحمد والترمذي.

Yine Abdullah b. Ukeym'den rivâyet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) "Kim bir şey takınırsa ona havâle edilir" buyurmuştur.²⁸ Bunu Ahmed ve Tirmizî rivâyet etmiştir.

Temâim/temîmeler: Çocukların üzerine nazara karşı takılan şeydir. Şu kadar var ki takılan şey Kur'an'dan olduğu takdirde seleften bazıları buna ruhsat vermiştir. Onlardan bazıları ise buna da ruhsat vermemiştir.

²⁶ Buhari, 3005; Müslim, Libas, 5515.

²⁷ Ebu Davud, 2/402; Ahmed, 1/381.

²⁸ Tirmizî, 4/403; Ahmed, 4/310.

bunu da yasaklanan temîmelerin kapsamında değerlendirmiştir. İbn Mes'ûd (radıyallahu anh) bu kimselerdendir.

Rukâ/rukyeler: Rukyelere azâim/azîmetler de denir. Bu konuda gelen deliller şirk içermeyen rukyeleri diğer rukyelerden ayrıcalıklı kılmıştır. Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) nazara ve hayvan sokmasına karşı rukye yapılmasına ruhsat vermiştir.

Tivele: Kadını kocasına, erkeği de karısına sevdirdiğini söyleyerek yaptıkları şeydir.

وروى أحمد عن روفع قال: قال لي رسول الله صلى الله عليه وسلم: «يَا زُوَيْغُ لَعَلَّ الْحَيَاةَ سَتَطُولُ بِكَ، فَأَخْبِرِ النَّاسَ أَنَّهُ مَنْ عَقَدَ لِحَيْتَهُ أَوْ تَقَلَّدَ وَتَرًا، أَوْ اسْتَنْجَى بِرَجِيعِ دَابَّةٍ أَوْ عَظْمٍ فَإِنَّ مُحَمَّداً يَرِيءُ مِنْهُ»

İmam Ahmed²⁹, Ruveyfi'nin şöyle dediğini rivâyet etmiştir: Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) bana dedi ki: "Ey Ruveyfi! İhtimal ki sen uzun bir hayat süreceksin. İnsanlara; sakalını düğümleyen, kırış(ten yapılmış muska) takan ya da hayvanın pisliğiyle veya kemikle istincâ eden kimseden Muhammed'in berî olduğunu bildir."

وعن سعيد بن جبیر رحمه الله قال: «مَنْ قَطَعَ تَمِيمَةً مِنْ إِنْسَانٍ كَانَ كَعَدَلٍ رَقَبَةٍ»

رواه وكيع

Saîd b. Cubeyr'den şöyle dediği rivâyet edilmiştir: "Bir kişiden bir temîmeyi koparan kimse bir köle azad etmiş gibi olur."³⁰ Bunu Vekî rivâyet etmiştir.

وله عن إبراهيم قال « كانوا يكرهون التَّمَامَ كُلَّهَا، مِنَ الْقُرْآنِ وَغَيْرِ الْقُرْآنِ »

Yine onun³¹ rivâyet ettiğine göre İbrâhim şöyle demiştir:

"Kur'an'dan olsun olmasın, her türlü temîmeyi kerih görürlerdi."

²⁹ Ebu Davud, 1/56; Nesai, 8/135; Ahmed, 4/108.

³⁰ İbn Ebi Şeybe, 5/36.

³¹ İbn Ebi Şeybe, 5/36.

Rukyeler ve Temimeler Hakkında Gelenler Babı

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: “Rukyeler ve temimeler hakkında gelenler babı.”

Şerh: Yani bunlardan nehiy kapsamında seleften varid olanlar babı.

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: “Sahih’te Ebû Beşîr el-Ensârî’den rivâyet edildiğine göre o yolculuklarından birinde Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)’in yanında idi. Rasulullah, hiçbir devenin boynunda kırıştan yapılmış koparılmadık bir gerdanlık -ya da koparılmadık bir gerdanlık- kalmayacağı üzere elçi gönderdi.”

Şerh: Bu hadis “Sahîhayn”da yer almaktadır.

“Ebû Beşîr.” İsmnin Kays b. Ubeyd olduğu söylenmiştir. Bunu İbn Sa’d söylemiştir. İbn Abdulberr ise şöyle demiştir: “Hakkında sahih bir isme vâkıf olunmuş değildir. Hendek’te bulunmuş bir sahâbîdir. Altmış yılından sonra vefat etmiştir. Yüz yaşını geçtiği söylenmektedir.”

“Yolculuklarından birinde.” Hâfız “Bu yolculuğun hangisi olduğuna vâkıf olamadım” demiştir.

“Elçi gönderdi.” Bu elçi Zeyd b. Hârise’dir. Hâfız’ın söylediğine göre bunu el-Hâris b. Ebî Usâme “Müsned”inde rivâyet etmiştir.

“القلادة” (kılâde) fâil olduğu için merfûdur.

(Kiriş olarak tercüme edilen) iki fethalı “الوتر” (veter) yayın kirişlerinden birine denir. Câhiliyye ehli kiriş eskidiğinde onu başkasıyla değiştirir ve hayvandan nazarı savacağı inancıyla hayvanların boynuna gerdanlık yaparlardı.

“Ya da koparılmadık bir gerdanlık.” Yani râvi burada şüpheye düşmüştür: Şeyhi “kırıştan yapılmış bir gerdanlık” mı demiştir yoksa herhangi bir kayıtlı zikretmeden mutlak olarak “gerdanlık” mı demiştir?

İlkini Mâlik’ten rivâyet edilen eser desteklemektedir. Ona gerdanlık sorulmuş, o da “Kırıştan yapılmış olmadığı takdirde gerdanlığın mekruh olduğunu işitmedim” diye cevap vermiştir.

Ebû Dâvûd ise şüphe olmaksızın “gerdanlık” diyerek rivâyet etmiştir.

el-Beğavî “Şerhu's Sünne”de şunları söylemiştir: “Mâlik Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem)’in gerdanlıkları koparmayı bu gerdanlıkların nazara karşı takılmaları sebebiyle emrettiğini söyleyerek bir yorumda bulunmuştur. Çünkü onlar bu kirişleri, temîmeleri ve gerdanlıkları onların kendilerini âfetlerden koruyacağını zannederek takıyorlar, bu inanışla onların üzerine muskalar asıyorlardı. Bunun üzerine Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) insanları bundan nehyetti ve onlara kirişlerin Allah’ın hiçbir emrini savamayacağını öğretti.”

Ebû Ubeyd de şöyle demiştir: “Onlar develerin boynuna develere nazar değmesin diye kirişler takarlardı. Bunun üzerine Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) onlara kirişlerin bir şeyi savamayacağını öğretmek amacıyla bunların ortadan kaldırılmasını emretti.” İbnu’l Cevzî ve başkaları da böyle söylemiştir.

Hâfız şöyle demiştir: “Ukbe b. Âmir’in ‘Kim bir temîme takarsa Allah onun işini tamama erdirmesin’ lafzındaki merfû hadisi de bunu desteklemektedir. Bunu Ebû Dâvûd rivâyet etmiştir. Temîme nazar endişesiyle ve benzeri endişelerle takılan gerdanlıklardır.” Hâfız’ın sözleri sona erdi.

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: “İbn Mes’ûd’dan rivâyet edildiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)’i şöyle buyururken işittim: ‘Rukyeler, temîmeler ve tivele şirk-tir.’ Bunu Ahmed ve Ebû Dâvûd rivâyet etmiştir.”

Şerh: Bunun bir kıssası vardır. Ebû Dâvûd’un lafzı şu şekildedir: ...Onun Abdullah b. Mes’ûd’un hanımı Zeyneb’den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Abdullah boynumda bir ip gördü ve “Bu nedir?” diye sordu. “İçine benim için rukye yazılmış bir iptir” dedim. Bunun üzerine onu tutup kopardı ve şöyle dedi: “Siz ey Abdullah âilesi, şirkten müstağnisiniz! Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)’i ‘Rukyeler, temîmeler ve tivele şirk-tir’ buyururken işittim.” Bunun üzerine “Fakat gözüm yaş akıtıyordu da falan yahudiye gidip geliyordum, bana rukye yaptığı zaman yaşı dinliyordu” dedim. Abdullah şunları söyledi: “Bu ancak şeytanın işlerindendir. Eliyle gözünü dörter, yahudi rukye yaptığı da elini gözünden çeker. Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)’in söylemekte olduğunu söylemen sana yeterdi: Sıkıntıyı gider insanların Rabbi! Şifa

ver, Sensin şifa verecek olan! Şifandan başka şifa yoktur. Hiçbir hastalık koymayan bir şifa ver!”

Bunu ayrıca İbn Mâce, İbn Hibbân ve “Sahih” diyerek el-Hâkim rivâyet etmiş, ez-Zehebi de onu onaylamıştır.

“Rukyeler.” Musannif şöyle demiştir: “Rukyelere azâim/azîmetler de denir. Bu konuda gelen deliller şirk içermeyen rukyeleri diğer rukyelerden ayırmıştır. Zira Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) nazara ve hayvan sokmasına karşı rukye yapılmasına ruhsat vermiştir.”

Musannif şirk olmakla nitelenen rukyelere işâret etmektedir. Bu rukyeler, Allah’tan gayrısından yardım dilenmesini içeren rukyelerdir. İçinde Allah’ın isimlerinden, sıfatlarından, âyetlerinden ve Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)’den aktarılanlardan başka bir şey söylenmezse bu güzel, câiz ve müstehaptır.

“Resulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) nazara ve hayvan sokmasına karşı rukye yapılmasına ruhsat vermiştir.” Nitekim bu tevhidi gerçekleştiren kimse hakkındaki babda geçmişti.

O bundan başka rukyelere de ruhsat vermiştir. Örneğin Müslim’in “Sahih”inde Avf b. Mâlik’ten şöyle dediği rivâyet edilmiştir: “Biz câhiliyyede rukye yapardık. ‘Ey Allah’ın Resûlü, bu konuda ne düşünüyorsun?’ diye sorduk. ‘Rukyelerinizi bana gösterin bakayım, şirk olmadıkları sürece rukyelerde bir beis yoktur’ buyurdu.” Bu konuda birçok hadis vardır.

el-Hattâbî şöyle demiştir: “Nebî (aleyhisselam) rukye yapmış ve ona rukye yapılmıştır. O rukyeyi emretmiş ve rukyeye cevaz vermiştir. Dolayısıyla Kur’ân’la ve Allah Teâlâ’nın isimleriyle yapıldığı takdirde rukye mübahtır, hatta bazen emredilmiş olur. Mekruhluk ve yasaklık ancak Arapça’dan başka dil içeren rukyeler hakkında varid olmuştur. Zira bu bazen küfür ya da şirkin girdiği bir söz olur.”

Derim ki: Kendisiyle meşgul oldukları câhiliyyenin mezhebi üzere olan, âfetleri kendilerinden savdığına, cinler tarafından ve onların yardımıyla gerçekleştiğine inandıkları rukyeler bu kapsamdadır. el-Hattâbî de bunun benzerini zikretmiştir.

Şeyhulislâm şöyle demiştir: “Manası bilinse bile bilinmeyen bir isimle değil dua etmesi rukye yapması bile kimseye helâl değildir. Çünkü Arapça dışında bir dilde dua etmek mekruhtur. Bu hususta sadece Arapça’yı düzgün bir şekilde konuşamayanlara ruhsat verilir. Arapça olmayan lafızları şiar kılmaya gelince bunun İslâm diniyle bir alâkası yoktur.”

es-Suyûti şöyle demiştir: “Âlimler üç şart bir araya geldiği takdirde rukyelerin câiz olduğu hususunda icma etmiştir. Şartlardan biri rukyenin Allah’ın kelâmıyla ya da isimleri ve sıfatlarıyla yapılması, diğeri manası bilinen Arapça lafızlar içermesi, diğeri de kişinin rukyenin bizâtihî etki etmediğine, ancak Allah Teâlâ’nın takdiriyle etki ettiğine inanmasıdır.”

“Temîmeler.” Musannif bunun hakkında “Çocukların üzerine nazara karşı takılan şeydir” demiştir.

el-Halhâli şöyle demiştir: “‘Temâim’ ‘temîme’nin çoğuludur. ‘Temîme’ çocukların boyunlarına nazarı savmak maksadıyla takılan boncuk ve kemiklerdir. Bundan sakındırılmıştır. Çünkü (şerri) Allah’tan başka savacak yoktur. Eziyet veren şeylerin def’i ancak Allah’la, O’nun isimleri ve sıfatlarıyla talep edilir.”

Musannif şöyle demiştir: “Şu kadar var ki takılan şey Kur’an’dan olduğu takdirde seleften bazıları buna ruhsat vermiştir. Onlardan bazıları ise buna da ruhsat vermemiş, bunu da yasaklanan temîmelerin kapsamında değerlendirmiştir. İbn Mes’ûd (*radıyallahu anh*) bu kimselerdendir.”

Bil ki Sahâbe’den, Tâbiîn’den ve onlardan sonrakilerden olan âlimler Kur’ân’ı, Allah’ın isimlerini ve sıfatlarını içeren temîmeler takmanın câiz olup olmadığı hususunda ihtilâf etmiştir. Bir tâife bunun câiz olduğunu söylemiştir. Bu Abdullah b. Amr b. el-Âs’ın kavlidir. Âişe’den rivâyet edilen eserin zâhiri de bunu desteklemektedir. Ebû Ca’fer el-Bâkır’ın ve bir rivâyette Ahmed’in görüşü de bu yöndedir. Bunlar hadisi şirk içerikli temîmelere yormuştur. Başka bir tâife ise bunun câiz olmadığını söylemiştir. Bu da İbn Mes’ûd’un ve İbn Abbâs’ın kavlidir. Huzeyfe’nin, Ukbe b. Âmir’in ve İbn Ukeym’in kavlinin zâhiri de bunu göstermektedir. Tâbiîn’den bir topluluğun görüşü de bu yöndedir. Aralarında İbn Mes’ûd’un ashâbı ve ashâbından birçoğunun tercih ettiği bir ri-

vâyete göre Ahmed de bu tâifedendir. Müteahhirin de bunu kesin bir şekilde söyleyip gerek bu hadisi gerek aynı manayı içeren hadisleri hüccet getirmiştir.

Derim ki: Düşünen kimseye gizli kalmayacak üç sebepten dolayı doğru olan budur.

Birincisi: Bu konudaki yasak geneldir ve bu genelliğin kapsamını daraltacak bir şey bulunmamaktadır.

İkincisi: Şerre giden yollar kapatılır. Zira bu söz konusu özellikte olmayan temîmelerin takılmasına da yol açar.

Üçüncüsü: Bu özellikte bir temîme takıldığında takan kimsenin ona değerine yaraşmayan şekilde davranması kaçınılmazdır. Bu ihtiyaç giderdiği ya da istincâda bulunduğu esnada onu beraberinde taşıması sûretiyle ve benzeri sûretlerle olabilir.

Bu hadisler üzerinde bir düşün ve -Allah Teâlâ onlardan razı olsun- selefin üzerinde bulunduğu yolu anlamaya çalış, o zaman İslâm'ın garipliğini anlarsın. Özellikle de faziletli kılınmış nesillerden sonra çoğu kimsenin içine düşmüş olduğu büyük şeyi bildiğin takdirde: Onlar kabirleri tazim etmekte, üzerlerine mescidler inşâ etmekte, kalpleriyle ve yüzleriyle onlara yönelmekte, Allah Teâlâ'nın hakları olan duaların, rağbetlerin, korkuların ve diğer ibâdet türlerinin büyük kısmını Allah'ın gayrısında onlara yöneltmektedir. Allah Teâlâ'nın buyurduğu gibi: *"Allah'ın gayrısında sana ne fayda sağlayacak ne de zarar verecek şeylere dua etme! Bunu yaparsan o zaman mutlaka zâlimlerden olursun. Allah sana bir zarar dokundurursa onu O'ndan başka kaldıracak yoktur. Hakkında bir hayır dilediği zaman da O'nun fazlını döndürecek yoktur. Fazlını kullarından dilediğine verir. O (çok bağışlayan) Ğafûr, (çok merhamet eden) Rahîm'dir."* (Yûnus, 106-107) Bunun Kur'an'daki benzerleri saymakla bitmeyecek kadar çoktur.

"Tivele şirkidir." Musannif şöyle demiştir: "Kadını kocasına, erkeği de karısına sevdirdiğini söyleyerek yaptıkları şeydir."

Bunu hadisi rivâyet eden İbn Mes'ûd da bu şekilde tefsir etmiştir. İbn Hibbân'ın "Sahih"inde ve el-Hâkim'in kitabında aktarıldığına göre "Ey Ebû Abdurrahmân! Şu rükylere ve temîmlere biliyoruz da tivele nedir?" diye sor-

dular. O da "Kadınların kendilerini kocalarına sevdirmek için yaptıkları bir şeydir" diye cevap verdi.

Hâfız şöyle demiştir: "Tivele; iki noktalı tâ harfinin. vâvın ve şeddesiz lâmin fethi ileidir. Kadın bununla kocasının sevgisini çekerd. Bu da bir çeşit sihirdir. Allah en iyi bilendir."

Bu da zararların defini ve yararların celbini Allah Teâlâ'dan gayrısından istemeyi içerdiğinden dolayı şirk kapsamındadır.

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: "**Abdullah b. Ukeym'den rivâyet edildiğine göre Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) 'Kim bir şey takınırsa ona havâle edilir'** buyurmuştur. Bunu Ahmed ve et-Tirmizi rivâyet etmiştir."

Şerh: Bunu Ebû Dâvûd ve el-Hâkim de rivâyet etmiştir. Abdullah b. Ukeym'in künyesi Ebû Ma'bed'dir. Cüheyne kabilesine mensuptur ve Kûfelidir. Onun hakkında el-Buhârî "Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)"in zamanını görmüş-tür ama ondan hadis işittiği bilinmemektedir" demiştir. Ebû Hâtim de böyle söylemiştir. el-Hatib ise "Kûfe'ye yerleşmiş ve Huzeyfe hayattayken Medâin'e gelmiştir. Sika idi." demiştir. İbn Sa'd başkasından onun el-Haccâc'ın vâli olduğu dönemde vefat ettiğini aktarmıştır.

"Kim bir şey takınırsa ona havâle edilir." (Takınmak olarak tercüme edilen) taalluk kalple (bağlanmak şeklinde) olabileceği gibi fiille de olur. Bazen ikisiyle de olur. Bunu yapanı Allah takındığı o şeye havâle eder. Şu hâlde kim kalbini Allah'a bağlar, isteklerini O'na arz eder, O'na sığınır ve işini O'na havâle ederse Allah ona yeter, her uzağı ona yaklaştırır ve her zoru ona kolaylaştırır. Kim de kalbini başkasına bağlar, huzuru onun görüşünde, aklında, devâsında, temîmelerinde ya da başka bir şeyinde bulursa Allah onu ona havâle eder ve onu yardımsız bırakır. Bu gerek naslarla gerekse tecrübelerle bilinmektedir. Allah Teâlâ "**Kim Allah'a tevekkül ederse Allah ona yeter**" (Talâk, 3) buyurmuştur.

İmam Ahmed şöyle demiştir: Bize Hişâm b. el-Kâsım tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Said el-Müeddib tahdis etti, dedi ki: Bize Atâ el-Horasânî'yi işiten biri onun şöyle dediğini tahdis etti: Beyt'i tavaf ettiği esnada Vehb b. Münebbih ile karşılaştım. Ona "Bana şu bulunduğum yerde senden belleyeceğim bir hadis

tahdis et, az ve öz bir şey söyle" dedim. Bunun üzerine şöyle dedi: "Tamam. Allah tebâreke ve teâlâ Dâvûd'a şöyle vahyetti: 'Ey Dâvûd! İzzetime ve azametime kasem olsun ki kullarımdan herhangi bir kul mahlûkâtımın hâricinde bana tutunursa -ki bunu onun niyetinden bilirim- yedi gök ve onların içindekiler, yedi yer ve onların içindekiler onun üzerine gelse bile mutlaka onun için onların arasından bir çıkış yaratırım. Yine izzetime ve azametime kasem olsun ki kullarımdan herhangi bir kul Beni bırakıp da bir mahlûka tutunursa -ki bunu onun niyetinden bilirim- mutlaka göğün yollarını onun ellerinden keserim ve arzı onun ayaklarının altından çekerim. Sonra da dünyanın hangi vâdisinde öldüğünü umursamam."

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: "**İmam Ahmed Ruveyfî'nin şöyle dediğini rivâyet etmiştir: Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) bana dedi ki: 'Ey Ruveyfî! İhtimal ki sen uzun bir hayat süreceksin. İnsanlara; sakalını düğümleyen, kırıştan yapılmış muska) takan ya da hayvanın pisliğiyle veya kemikle istincâ eden kimseden Muhammed'in berî olduğunu bildir.**"

Şerh: Bunu İmam Ahmed, Yahyâ b. İshâk ile el-Hasen b. Mûsâ el-Eşyeb'den, onlar İbn Lehiâ'dan rivâyet etmiştir. Bunun musannifin ihtisâr ettiği bir kıssası vardır.

Bu el-Hasen'in lafzıdır: Bize İbn Lehiâ tahdis etti, dedi ki: Bize Ayyâş b. Abbâs, Şuyeym b. Beytân'dan onun şöyle dediğini tahdis etti: Bize Ruveyfî b. Sâbit tahdis etti, dedi ki: Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) zamanında birimiz kardeşinin devesini elde ettiği ganîmetin yarısının kendisinin yarısının da onun olacağı üzere alırdı. Öyle ki birimize okun ucu ve yeleği, ötekine de gövdesi düşerdi. Sonra Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) bana dedi ki... Sonra hadisi zikretmiştir.

Ahmed bunu Yahyâ b. Ğaylân'dan da şöyle rivâyet etmiştir: Bana el-Mufaddal tahdis etti, dedi ki: Bana Ayyâş b. Abbâs, Şuyeym b. Beytân'ın kendisine Şeybân el-Kutbânî'yi şöyle derken işittiğini haber verdiğini tahdis etti... Sonra hadisi zikretmiştir.

İbn Lehîa hakkında bazı şeyler söylenmiştir. İkinci isnadda da Şeybân el-Kıtbânî vardır ki onun meçhûl olduğu söylenmiştir. Ricâlinin kalanı sika kim-selerdir.

"İhtimal ki sen uzun bir hayat süreceksin." Burada nübüvvetin alâmetle-rinden bir alâmet görülmektedir. Zira Ruveyfi' elli altı yılına kadar uzun bir hayat sürmüştür. Sonra Mısır'a bağlı beldelerden birinin bir yerinde oranın emiri olarak vefat etmiştir. Ruveyfi' Ensâr'dandır. Elli üç yılında vefat ettiği de söylenmiştir.

"İnsanlara... bildir." Bu insanlara (bildirilmesi gereken şeyleri) bildir-menin vacip olduğunun delilidir. Bu Ruveyfi'a mahsus değildir. Başkasının sa-hip olmadığı ve insanların ihtiyaç duyduğu bir ilme sahip herkese o ilmi bil-dirmesi vaciptir. O ilmi kendisiyle birlikte başkası da biliyorsa onu insanlara ulaştırmak farz-ı kifâyedir. Bunu Ebû Zur'a "Sünen-i Ebû Dâvûd Şerhi"nde söylemiştir.

"Sakalını düğümleyen." (Sakal olarak tercüme edilen) "الْخَيْة" "lâm"ın sa-dece kesralanmasıyla söylenir. Çoğulu olan "الْخَى" ise hem kesralı hem dam-meli "lâm" ile söylenebilir. Bunu el-Cevherî söylemiştir.

el-Hattâbî şöyle demiştir: "Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem)'in sakalı dü-ğümlemeyi yasaklaması iki şekilde tefsîr edilmiştir.

Birincisi: Burada yasaklanan onların savaşlarda yapmakta oldukları şeydir. Onlar savaşlarda sakallarını düğümlerlerdi. Bu ise acemlerin dış görü-nüşlerinin bir parçasıdır. Onlar sakallarını buker, sonra da düğümlerlerdi. Ebu's Saadât 'Bunu büyükenmelerinden ve kendini beğenmişliklerinden do-layı yaparlardı' demiştir.

İkincisi: Bununla kastedilen, sakalların boğumlanması ve kıvrıcıklaş-ması için sakallar üzerinde uygulanan bir yöntemdir. Bu kadınlara benzemeye çalışanların yaptığı bir şeydir."

Ebû Zur'a b. el-İrâkî şöyle demiştir: "Evlâ olan hadisin sakalı namazda düğümlemekle ilgili olduğunu söylemektir. Nitekim Muhammed b. er-Rabî'in rivâyeti bunu desteklemektedir. Onun rivâyetinde 'sakalını namazda düğüm-leyen' lafzı yer almaktadır."

Derim ki: Bu rivâyet sakalı düğümleme hakkındaki nehyin namaza mahsus olduğuna delil teşkil etmez. Bunu namazda yapmanın namaz dışında yapmaktan daha kötü olduğunu gösterir.”

“Kiriş(ten yapılmış muska) takan.” Yani kirişi boynunda ya da hayvanının boynunda bir gerdanlık hâline getiren. Muhammed b. er-Rabî’in rivâyetinde **“kiriş -yani temîme- takan”** lafzı geçmektedir.

Kiriş takanlar hakkında söylenen buysa kendisini ölümlere bağlayan, onlardan hâcetleri görmelerini ve sıkıntıları gidermelerini isteyen, bunun gerektirdiği ve yerle ve göklerin Rabbinden başkasının hak etmediği ibâdetleri onlara yönelten kimseler hakkında ne düşünülür? Hâlbuki muhkem âyetlerde bundan sakındırılmış ve bu hususta sert uyarılarda bulunulmuştur.

“Ya da hayvanın pisliğiyle veya kemikle istincâ eden kimseden Muhammed’in berî olduğunu...” en-Nevevî **“Yani onu yaptığından berîdir”** demiştir ki bu zâhire aykırıdır. en-Nevevî hadisleri sık sık zâhirlerinden saptırarak tevîl etmektedir. Hayır, Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) bu fiili yapandan da yaptığından da berîdir.

Müslim’in **“Sahih”inde** İbn Mes’ûd’dan rivâyet edildiğine göre Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: **“Hayvan pisliğiyle veya kemiklerle istincâ etmeyin. Zira bunlar cinlerden olan kardeşlerinizin azağıdır.”**

Buna binaen bunlarla istincâ edildiği takdirde Ahmed’in mezhebinin zâhiri olduğu üzere bu yeterli gelmez. Çünkü İbn Huzeyme’nin ve ed-Dâra-kutnî’nin Ebû Hureyre’den rivâyet ettiğine göre Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) kemik ya da hayvan pisliğiyle istincâ edilmesini yasaklamış ve **“Bunlar temiz olmaz”** buyurmuştur.

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: **“Saîd b. Cu-beyr’den şöyle dediği rivâyet edilmiştir: ‘Bir kişiden bir temîmeyi koparan kimse bir köle azad etmiş gibi olur.’ Bunu Vekî’ rivâyet etmiştir.”**

Şerh: İlim ehli nezdinde böyledir ve bu hükmen merfûdur. Çünkü böyle bir şey reye dayanarak söylenemez. Böylece eser mürsel olmaktadır. Zira Saîd tâbîidir. Buradan temîmeleri şirk olduklarından dolayı koparmanın fazîleti görülmektedir.

Vekî', Vekî' b. el-Cerrâh b. Vekî' el-Kûfi'dir. Sika ve imamdır. Kitaplar tasnif etmiştir ki "el-Câmi'" onun kitaplarından. Ondan İmam Ahmed ve tabakası rivâyette bulunmuştur. Yüz doksan yedi yılında vefat etmiştir.

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: "İbrâhim'den şöyle dediği rivâyet edilmiştir: 'Kur'an'dan olsun olmasın, her türlü temimiyi kerih görürlerdi.'"

Şerh: İbrâhim, İmam İbrâhim b. Yezîd en-Nehaî el-Kûfi'dir. Künyesi Ebu İmrân'dır. Fakihlerin büyüklerinden sika bir kimse idi. el-Mizzî "Âişe'nin yanına girmiştir fakat ondan hadis işittiği sâbit değildir" demiştir. Doksan altı yılında yaklaşık elli yaşında vefât etmiştir.

İbrâhim "kerih görürlerdi" diyerek Alkame, el-Esved, Ebû Vâil, el-Hâris b. Suveyd, Abide es-Selmânî, Mesrûk, er-Rabî b. Huseym ve Suveyd b. Ğafele gibi Abdullah b. Mes'ûd'un ashâbından olan kimseleri kastetmiştir. Onlar Tâbiîn'in ileri gelenlerindendi. İbrâhim bu sigayı, el-İrâkî gibi hâfızların beyan ettiği üzere onların sözlerini aktarıırken kullanırdı.

9. Bölüm

Ağaç, Taş vb. Şeylerle Teberrükte Bulunmak

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

وَقَوْلُهُ اللَّهُ تَعَالَى: ﴿أَفَرَأَيْتُمُ اللَّاتَ وَالْعُزَّىٰ﴾ [النجم: ١٩]

“Gördünüz mü Lât'ı, Uzzâ'yı?” (Necm, 19)

وَعَنْ أَبِي وَاقِدٍ اللَّيْثِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى حُنَيْنٍ، وَنَحْنُ حَدَثَاءُ عَهْدٍ بِكُفْرٍ، وَلِلْمُشْرِكِينَ سِدْرَةٌ يَتَكَفَّوْنَ عَنْهَا وَيَنْوُطُونَ بِهَا أَسْلِحَتَهُمْ يُقَالُ لَهَا ذَاتُ أَنْوَاطٍ، قَالَ قَمَرَرْنَا بِسِدْرَةٍ فَقُلْنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ اجْعَلْ لَنَا ذَاتَ أَنْوَاطٍ كَمَا لَهُمْ ذَاتُ أَنْوَاطٍ ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اللَّهُ أَكْبَرُ إِنَّهَا السِّنُّ ، قُلْتُمْ وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ كَمَا قَالَتْ بَنُو إِسْرَائِيلَ لِمُوسَى ﴿اجْعَلْ لَنَا إِلَهًا كَمَا لَهُمْ آلِهَةٌ قَالَ إِنَّكُمْ قَوْمٌ تَجْهَلُونَ﴾ لَتَرْكَبُنَّ شَنَاةً مِنْ كَانَ قَبْلَكُمْ» رواه الترمذي وصححه.

Ebû Vâkîd el-Leysî'den şöyle dediği rivâyet edilmiştir:

Rasulullah (salallahu aleyhi ve sellem) ile beraber Huneyn'e doğru yola çıktık. O zaman küfürden yeni çıkmıştık. Müşriklerin yanında kıyâm durdukları ve üzerine silâhlarını astıkları Zâtü Envât denilen bir sidre ağaçları vardı. Biz de bir sidre ağacının yanından geçtik ve "Ey Allah'ın Resûlü, onların Zâtü Envât'ı olduğu gibi bize de bir Zâtü Envât yap!" dedik. Bunun üzerine Rasulullah (salallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: "Allahu Ekber! İşte öncekilerin yolları! Nefsim elinde olana yemin ederim ki İsrâîloğulları'nın Mûsâ'ya söyledikleri gibi söylediniz: 'Onların ilâhları olduğu gibi bize de bir ilâh yap' (dediler).

(Musa da) 'Siz bilmeyen bir topluluksunuz' dedi. Sizden öncekilerin yollarına mutlaka uyacaksınız."¹² Tirmizi rivâyet etmiş ve sahîh olduğunu söylemiştir.

¹² Tirmizi, 4/474 (2181); Ahmed b. Hanbel, 5/218.

Klm Ağaç, Taş ve Benzeri Şeylerle Teberrükte Bulunursa

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: "Klm ağaç, taş ve benzeri şeylerle teberrükte bulunursa..."

Şerh: Yani bir yer, kabir ya da benzeri bir şeyle teberrükte bulunursa müşriktir.

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: "Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: 'Gördünüz mü Lât'ı, Uzzâ'yı ve üçüncüleri olan diğeri Menât'ı? Erkek size de dışı O'na mı? O zaman bu adâletsiz bir paylaştırma! Bunlar ancak sizin koyduğunuz ve atalarınızın koyduğu bazı isimlerdir ki Allah bunlar hakkında bir delil indirmemiştir. Onlar ancak zanna ve nefislerin arzuladığına uyuyorlar. Gerçekten onlara Rablerinden hidâyet gelmiştir.'" (Necm, 19-23)

Şerh: Lât, Sakif'in; Uzzâ, Kureys'in ve Benî Kinâne'nin; Menât da Benî Hilâl'in putuydu. İbn Hişâm Menât'ın Hüzeyl'e ve Huzâa'ya ait olduğunu söylemiştir.

"Lât" cumhûrun kıraatine göre tanın şeddesiz hâli iledir. İbn Abbâs, İbnü'z Zubeyr, Mücâhid, Humeyd, Ebû Sâlih ve Ya'kûb'dan rivâyetinde Ruveys ise tâyı şeddeli okumuştur. Birinci kıraate binâen A'meş "Lât'ı İlâh'ı değiştirerek, Uzzâ'yı ise Azîz'i değiştirerek isimlendirdiler" demiştir.

İbn Cerîr şöyle demiştir: "Onlar Lât'ın ismini Allah Teâlâ'nın isminden türetilip 'Lât' dediler. (Onlara göre) bu ('ilâh'ın) dışıl hâliydi. Allah söylediklerinden münezzehtir, çok yüce ve çok büyüktür! Yine onlar Uzzâ'yı 'Azîz'den türettirler."

İbn Kesîr de şöyle demiştir: "Lât, üzerinde nakışlar bulunan beyaz bir kaya idi. Tâifte bir tapınağı vardı. Bu tapınağın perdedârları ve hizmetkârları vardı. Çevresinde çok büyük bir avlu vardı. Lât, Tâif ehlinin yani Sakif'in ve onun takipçilerinin yanında. Kureys'ten başka düşman oldukları Arap kabîlelerine karşı onunla iftihâr ederlerdi."

İbn Hişâm şöyle demiştir: "Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) el-Muğîre b. Şu'be'yi gönderdi de o Lât'ı yıkıp ateşe verdi."

İkinci kıraate binâen ise Buhârî'nin zikrettiğine göre İbn Abbâs şöyle demiştir: "O hacılara kavut ufalayan bir adamdı. Öldüğü zaman onun kabrine ibâdet etmeye başladılar."

Yine İbn Abbâs şöyle demiştir: "Bir kayanın yanında kavut ve tereyağı satar, bunları kayanın üzerinde bırakırdı. Bu adam öldüğü zaman Sakif kavut-cuyu yücelttiğinden dolayı o kayaya ibâdet etti."

Mücâhid'den de benzeri ve "Öldüğü zaman ona ibâdet ettiler" dediği rivâyet edilmiştir. Bunu Saîd b. Mansûr rivâyet etmiştir.

Kezâ İbn Ebî Hâtim, İbn Abbâs'tan Sakîf'in ona ibâdet ettiğini rivâyet etmiştir. İlim ehlinde bir topluluk da bu görüştedir.

Derim ki: İki kavil arasında çelişki yoktur. Çünkü onlar hem kayaya hem de kabre tazimle ibâdet etmişlerdir. Zâten kabirlerin üzerine meşhedlerin ve kubbelerin inşâ edilmesinin ve kabirlerin birer put edinilmesinin sebebi budur.

Buradan câhiliyye ehlinin sâlihlere ve gerek sûretli gerekse sûretsiz putlara ibâdet ettiği anlaşılmaktadır.

Uzzâ'ya gelince İbn Cerîr şöyle demiştir: "O, üzerinde bir binâ ve perdeler olan, Mekke ile Tâif arasındaki Nahle'de bulunan bir ağaçtı. Kureyş onu tazim ederdi. Nitekim Ebû Süfyan Uhud günü 'Bizim Uzzâ'mız var, sizin Uzzâ'nız yok!' demişti. Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) de 'Allah bizim mevlâmızdır, sizin mevlânız yoktur!' buyurmuştu."

en-Nesâî ve İbn Merdûye, Ebu't Tufeyl'den onun şöyle dediğini rivâyet etmiştir: Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Mekke'yi fethettiğinde Hâlid b. el-Velid'i Nahle'ye gönderdi. Orada Uzzâ vardı. Uzzâ üç semura ağacının üzerindeydi. Hâlid semuraları kesti ve Uzzâ'nın üzerinde bulunduğu tapınağı yıktı. Sonra Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)'e gelip ona olanı anlattı. Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) "Dön! Zira sen bir şey yapmadın!" buyurdu. Bunun üzerine Hâlid döndü. Tapınak hizmetkârları onu görünce "Yâ Uzzâ, yâ Uzzâ!" diye diye dağa kaçtılar. Sonra Hâlid Uzzâ'nın yanına geldi. Baktı ki çıplak bir kadın saçlarını çözmüş vaziyette başına toprak saçıyor! Hâlid kılıçla onun her tarafına vurup onu öldürdü. Sonra Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'e dönüp ona olanı anlattı. Bunun üzerine Rasulullah "İşte o Uzzâ'dır" buyurdu.

Ebü Sâlih "Onun üzerine ipler ve renkli yünler asarlardı" demiştir. Bunu Abd b. Humeyd ve İbn Cerir rivâyet etmiştir.

Derim ki: Bütün bunlar ve daha fazlası bu zamanlarda ölülerin kabirlerinde ve türbelerde vukû bulmaktadır.

Menât'a gelince o Mekke ile Medîne arasında yer alan Kudeyd'in yanındaki Müşellel'deydi. Huzâa, Eys ve Hazrec onu tazim eder ve hac zamanında yüksek sesle adını zikrederdi. Menât, Allah'ın "el-Mennân" (çokça lütufta bulunan) isminden türetilmiştir. Bereketlenme maksadıyla yanında imnâ edilen yani akıtılan kanların çokluğundan dolayı ona bu ismin verildiği de söylenmiştir.

el-Buhârî -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- Urve'nin Âişe (radiyallahu anha)'dan aktardığı bir hadis hakkında "(Menât) Mekke ile Medîne arasında bir puttu" demiştir.

İbn Hişâm "Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Fetih Yılı Ali'yi gönderdi de Ali onu yıktı" demiştir.

el-İmâd İbn Kesir "Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Beni'l Mustahk Gazvesi'nde Hâlid b. Velid'i gönderdi de Hâlid onu parçaladı" demiştir.

Âyetin manası el-Kurtubi'nin söylediği gibidir: Âyette hafz edilmiş bir şey vardır. Takdir şöyledir: Bu ilahları gördünüz mü? Bunlar fayda sağlamış ya da zarar vermiş midir ki Allah Teâlâ'ya ortak olabilsinler?

"Erkek size de dişi O'na mı?" İbn Kesir şöyle demiştir: "Ona çocuk nispet ediyor. sonra çocuklarının kız olduğunu söylüyor, kendinize ise erkekleri ayırıyorsunuz: öyle mi?"

"O zaman bu adaletsiz bir paylaştırma!" Yani haksızca ve bâtl bir paylaştırma. Rabbiniz hakkında bu paylaştırmayı nasıl yaparsınız? Bu paylaştırma ki iki yaratılmış arasında yapılırsa bile bir zulüm ve düşüncesizlik olur. Kendinize dişileri yakıştıramıyor, onları Allah Teâlâ'ya nispet ediyorsunuz!

"Bunlar ancak sizin koyduğunuz ve atalarınızın koyduğu bazı isimlerdir." Yani bunları kendi tarafınızdan isimlendirdiniz. **"Allah bunlar hakkında bir delil indirmemiştir."** Hüccet indirmemiştir. **"Onlar ancak zanna ve nefislerin arzuladığına uyuyorlar."** Yani kendilerinden önce bu bâtl yola girmiş olan

atalarına besledikleri hüsnüzandan, bir de riyâsetleri ve önceki atalarını yüceltme hususunda sahip olacakları paydan başka bir dayanakları yoktur.

"Gerçekten onlara Rablerinden hidâyet gelmiştir." İbn Kesir şöyle demiştir: "Gerçekten Allah Teâlâ onlara resûlleri aydınlatıcı hakikat ve kesin hüccet ile göndermiştir. Buna rağmen onlar resûllerin kendilerine getirdiklerine uymamış, boyun eğmemiştir."

Âyetlerin bab başlığıyla münâsebeti şu yöndendir: Putperestlerin putlardan bereket hâsıl olacağına inanmaları ancak onları yüceltmeleri, onlara dua etmeleri, onlardan yardım istemeleri, bereketleri ve şefaati ile onlardan umduklarının ve arzuladıklarının gerçekleşmesi hususunda onlara dayanmaları sûretiyle olmuştur.

Şu hâlde Lât gibi sâlihlerin kabirlerinden ya da Uzzâ ve Menât gibi ağaçlardan ve taşlardan bereket ummak o müşriklerin putları hususunda yaptıkları kapsamındadır. Dolayısıyla kim onların yaptığını yapar ya da bir kabre, bir taş ya da bir ağaca bağlanırsa işledikleri şirk hususunda o putlara ibâdet edenlere benzemiş olur. Şunu da söylemek gerekir ki şu müşriklerin ibâdet ettikleri varlıklar hususunda yaptıkları ötekilerden sâdır olanlardan daha büyüktür. Vallâhu'l Müsteân!

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: "Ebû Vâkîd el-Leysî'den şöyle dediği rivâyet edilmiştir: Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) ile beraber Huneyn'e doğru yola çıktık. O zaman küfürden yeni çıkmıştık. Müşriklerin yanında kıyâm durdukları ve üzerine silâhlarını astıkları Zâtu Envât denilen bir sidre ağaçları vardı. Biz de bir sidre ağacının yanından geçtik ve 'Ey Allah'ın Resûlü, onların Zâtu Envât'ı olduğu gibi bize de bir Zâtu Envât yap!' dedik. Bunun üzerine Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: 'Allahu Ekber! İşte öncekilerin yolları! Nefsim elinde olana yemin ederim ki İsrâîloğulları'nın Mûsâ'ya söyledikleri gibi söylediniz: "Onların ilâhları olduğu gibi bize de bir ilâh yap" (dediler). (Mûsâ da) "Siz bilmeyen bir topluluksunuz" dedi. Sizden öncekilerin yollarına mutlaka uyacaksınız.' Bunu et-Tirmizi rivâyet etmiş ve sahîh olduğunu söylemiştir."

Şerh: Ebû Vâkîd'ın ismi el-Hâris b. Avf'tır. et-Tirmizî'nin söylediğine göre bu konuda Ebû Saîd'den ve Ebû Hureyre'den gelen rivâyetler vardır.

Bunu ayrıca Ahmed, Ebû Ya'lâ, İbn Ebî Şeybe, en-Nesâî, İbn Cerîr, İbnü'l Münzir, İbn Ebî Hâtîm ve et-Taberânî benzer şekilde rivâyet etmiştir.

"Ebû Vâkîd." İsmi et-Tirmizî'nin söylediğine göre yukarıda zikredilmiş bulunmaktadır. Meşhur bir sahâbîdir. Altmış sekiz yılında seksen beş yılda vefat etmiştir.

"Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) ile beraber Huneyn'e doğru yola çıktık." İbn Ebî Hâtîm'in, İbn Merdûye'nin ve et-Taberânî'nin kitaplarında yer alan Amr b. Avf hadisinde şöyle geçmektedir: "Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) ile Fetih Günü gazaya çıktık. Bin küsur kişiydik. Huneyn ile Tâîf arasına vardığımızda..." Sonra hadisi zikretmiştir.

"O zaman küfürden yeni çıkmıştık." Yani kısa bir zaman önce kâfirdik. Burada onlardan önce müslüman olan diğer sahâbîlerin buradaki hususun câhili olmadıklarının, ayrıca kalbi bâtıla alışmış olduğu hâlde bâtıldan sıyrılan kimsenin kalbinde alıştığı o şeyden bir parça kalmadığından emin olamayacağının delili vardır. Bunu musannif söylemiştir.

"Müşriklerin yanında kıyâm durdukları bir sidre ağaçları vardı." ("Kıyâm durdukları" olarak tercüme edilen fiilin masdarı olan) "الْعُكُوف" (ukûf) bir yerde bir şeyin yanında durmak demektir. Halîl (aleyhisselam)'ın *"Kendilerine ukûf ettiğiniz şu heykeller nedir?"* (Enbiyâ, 52) sözü bu kapsamdadır. Müşrikler o sidre ağacının yanında ondan bereket umduklarından ve onu yücelttiklerinden dolayı ukûf ediyorlardı. Amr hadisinde şu yer almaktadır: "Üzerine silah asılıyordu. Bundan dolayı (üzerinde asılı şeyler bulunan manasında) 'Zâtu Envât' diye isimlendirildi. Allah'ın gayrısında ona ibâdet ediliyordu.

"Üzerine silâhlarını astıkları." Yani bereketlenmek maksadıyla silahlarını astıkları.

Derim ki: Burada Zâtu Envât'a ibâdetlerinin onu yüceltmeleri, yanında durmaları ve ondan bereket ummaları sûretiyle gerçekleştiği beyan edilmektedir. Bu üç şeyle ağaçlara ve benzeri şeylere ibâdet edilmiştir.

"Ey Allah'ın Resûlü, bize de bir Zâtu Envât yap!' dedik." Ebu's Saâdât şöyle demiştir: "Ondan kendilerine Zâtu Envât gibi bir şey tayin etmesini istemişler, o da onları bundan sakındırmıştır. 'Envât' 'nevt'ın çoğuludur. 'Nevt'

üzerine bir şeyler asılan şeyin kendisiyle isimlendirildiği bir masdardır. Onun Allah katında sevilen bir şey olduğunu sanmışlar, bundan dolayı onunla Allah'a yakınlaşmak istemişlerdi. Değilse onlar Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)'e muhâlefet etmeyecek kadar değerli kimselerdi."

"Bunun üzerine Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) 'Allahu Ekber!' buyurdu." Bir rivâyette *"Subhânallah"* dediği geçmektedir. Bununla Allah Teâlâ'yı yüceltmek ve hangi cinsten olursa olsun bu şirkten tenzih etmek istemiştir. Zira söz konusu şeylerle Allah'tan başkasını talep etmek ve O'ndan başkasına yönelmek câiz değildir.

Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) Allah'ın şânına yaraşmayan, rubûbiyetin ve ulûhiyetin hakkını zedeleyen bir şey işittiğinde şaşırduğu zaman Allah'ı yücelttiğinin ve tenzih ettiğinin göstergesi olarak tekbir ve tesbih getirirdi.

"İşte yollar!" Dammeli sîn harfi ile "السُّنَنُ" (**sünen**) "yollar" demektir.

"Nefsim elinde olana yemin ederim ki İsrâîloğulları'nın Mûsâ'ya söyledikleri gibi söylediniz: 'Onların ilâhları olduğu gibi bize de bir ilâh yap' (dediler)." Burada Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) onların sözlerini İsrâîloğulları'nın sözlerine benzetmiştir. Onları bir araya getiren şey iki fırkanın da kendileri için Allah'ın gayrısında ilâh belleyeceği ve ibâdet edeceği bir şey tayin etmesini (nebîlerinden) istemiş olmalarıdır. İki lafız farklı olsa da mana birdir. İsmi değiştirmek hakikati değiştirmez.

Yine buradan (Allah'tan başkasından) korkmanın şirk kapsamında olduğu, ayrıca insanın bir şey hakkında hüsnüzan besleyip onun kendisini Allah'a yakınlaştıracak sandığı hâlde onun kendisini Allah'ın rahmetinden en çok uzaklaştıracak ve O'nun hoşnutsuzluğuna en çok yaklaştıracak şey olabileceği anlaşılmaktadır.

Bunu hakîkî manada ancak şu zamanlarda âlimlerin ve âbidlerin birçoğundan kabirlerdekiiler karşısında sâdır olanları bilen kimse anlayabilir: Onlar kabirler hususunda aşırı gitmekte, ibâdetlerin büyük kısmını kabirlere yöneltmekte, bununla birlikte kendilerini bir şey üzere sanmaktadır. Hâlbuki işledikleri Allah'ın bağışlamayacağı günahıdır.

Ebû Şâme künyesiyle meşhur olan Hafız Ebu Muhammed Abdurrahman b. İsmail eş-Şâfi "el-Havadis ve'l Bida" isimli kitabında şunları söylemektedir: "Şeytanın insanlara süslediği ve insanlardan birçoğunun içine düştüğü bidatlerden bazıları da duvarları ve direkleri güzel kokularla kokulandırmak, belli yerlere kandiller asmaktır. Bir adam, velilerden ve salihlerden olduğuna inanılan bir kimseyi rüyasında o yerde bir şey yaparken gördüğünü uydurur ve insanlarda hemen onun anlattığı şeyi yaparlar ve buna son derece dikkat ederler. Fakat aynı hassasiyeti farzlar ve sünnetler konusunda göstermezler. (Bu yerlerin) yaptıkları şeylerin kendilerini Allah'a yaklaştıracaklarını zannederler. Daha sonra bu mekanların olduğu yer kalplerinde büyüdükçe büyür ve bu yerleri taze etmeye başlarlar. Hastalarının şifa bulmasını, adadıkları adaklarla ihtiyaçlarının giderilmesini umarlar. Halbuki kendisinden bir şey umdukları; ya çeşme, ya ağaç, ya duvar, ya da taşdır. Dimeşk'te de buna benzeyen birçok yer bulunmaktadır: Toma kapısının dışındaki Sıtma Çeşmeciği, Bab-ı Sağır'ın içindeki kokulandırılmış direkler, herkesin gelip geçtiği bir yolun üzerinde olan Nasr kapısının dışındaki lanetlenmiş kuru ağaç bunlardan bazılarıdır. Allah bu ağacı kesmeyi ve kökünden sökmeyi müyesser kılsın. Bunlar hadiste varid olan Zâtü Envât'a ne kadar da benzemektedir!" Ebû Şâme'nin sözleri sona erdi.

İbnu'l Kayyım -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- Ebû Şâme'nin zikrettiklerinin benzerini zikrettikten sonra şöyle demiştir: "Şirk ehli, Allah'ı bırakıp da putları ilah edinme konusunda ne kadar da hızlıdır! Onlar 'Bu taş, bu ağaç, bu çeşme adakları kabul eder' derler. Böyle demekle 'Bunlar Allah ile beraber ibadetleri kabul eder' demiş olurlar. Çünkü adak, adayanın, kendisiyle adakta bulunulan kimseye yaklaştığı bir ibadettir."

Bu konuyla ilgili bazı hususlar Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)'in "Allah'ım, kabrimi ibâdet edilen bir put kılma!" sözü şerh edilirken gelecektir.

Buradan öğrenilecekler özetlenecek olursa: Kalplerini ağaçlara, kabirlere ve taşlara; bunlardan bereket ummak, yanlarında durmak ve bunlara kurban kesmek sûretiyle bağlayanların yaptıkları şirkin ta kendisidir. Avama ve ayak takımına kanılmamalı, Allah'a şirkin bu ümmet içinde vukû bulacağı uzak sanmamalıdır.

Sahâbe'den bazıları bunu güzel sanıp Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)'den böyle bir istekte bulunduğuna, sonra Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) onlara bu-

nun İsrâîloğulları'nın "Bize bir ilah yap!" demelerine benzediğini beyan ettiğine göre ilim ve fazîlet yönlerinden onların kat kat aşağısında bulunan kim-selere cehâletin yaygınlaşmasından ve nübüvvetin izleri üzerinden uzun zaman geçmesinden sonra bu nasıl gizli kalmasın ki? Evet, gerek ulûhiyet gerekse rubûbiyet hususunda büyük şirkler onlara gizli kalmıştır. Bu şirkleri işleyip Allah'a yakınlaşma vesilesi görmüşlerdir.

Hadisten ayrıca hükümlerde isimlere değil manalara itibar edileceği anlaşılmaktadır. Bundan dolayı Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) onların talebiyle İsrâîloğulları'nın talebini bir tutmuştur. Onu "Zâtü Envât" diye isimlendirmelerine itibar etmemiştir.

Şu hâlde müşrik -ölülere dua etmeyi, kurban kesmeyi, adak adamayı ve benzeri fiiller yöneltmeyi tazim ve sevgi olarak isimlendirdiği gibi- şirkini nasıl isimlendirirse isimlendirsın işlediği şirkin ta kendisidir. Başka fiilleri de bunlara kıyas et.

"Sizden öncekilerin yollarına mutlaka uyacaksınız." Buradaki sîn harfinin harekesi dammedir. "Yollarına" manasına gelmektedir. Sin harfinin fethalanması da mümkündür. Bu takdirde tekil olur ve "yoluna" manasına gelir. Bu gerçekleşmiş bir haberdir. Bu ümmetin çoğundan sâdır olan da bunu desteklemektedir.

Hadiste ayrıca nübüvvetin alâmetlerinden bir alâmet yer almaktadır. Çünkü Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)'in buyurduğu şey gerçekleşmiştir.

Hadis ayrıca gerek câhiliyye ehline gerekse kitap ehline yapmakta oldukları hususunda benzemekten sakındırmayı içermektedir. Delil bir şeyin Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in şeriatından olduğunu gösteriyorsa o bundan müstesnadır.

Musannif şöyle demiştir: "Hadiste ayrıca kabirde sorulacak sorulara dikkat çekilmektedir. 'Rabbin kim?' sorusunun cevabı hadiste gâyet açıktır. 'Nebin kim?' sorusunun cevabı Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)'in gayb haberlerini bildirmesinden anlaşılmaktadır. 'Dinin ne?' sorusunun cevabı ise 'Bize de bir ilah yap!' demelerinden anlaşılmaktadır."

Hadisten ayrıca hilâfını iddia edenlerin hilâfına şirkin mutlaka bu ümmet arasında vukû bulacağı anlaşılmaktadır. Yine hadisten öğretme esnasında öfkelenilebileceği ve Allah yahudileri ve hristiyanları bir şey sebebiyle yermişse bizim de ondan sakınmamız gerektiği anlaşılmaktadır. Bunu musannif söylemiştir.

Müteahhirinden bazı kimselerin sâlihlerin bıraktıklarıyla teberrük etmenin câiz olduğu yönündeki iddialarına gelince iddiaları birçok yönden imkânsızdır: Öne geçen ilk sahâbîler ve onlardan sonra gelenler Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den başkası hakkında bunu ne hayatında ne de ölümünden sonra yapmıyorlardı. Bu bir hayır olsaydı şüphesiz bunu bizden önce onlar yapardı. Sahâbe'nin en fazîletlileri Ebû Bekr, Ömer, Osmân ve Ali'dir. Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*) cennetlik olduklarına şehâdet ettikleri arasında onların da cennetlik olduklarına şehâdet etmiştir. Buna rağmen ne Sahâbe'den ne de Tâbiîn'den biri ileri gelen o zâtlardan biri hakkında böyle bir şey yapmamıştır. Kezâ Tâbiîn de ilim ve din hususunda ileri gelenlerinden biri hakkında böyle bir şey yapmamıştır. Onlar örnek kimselerdir. Şu hâlde ümmetten herhangi biri Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'e kıyas edilemez. Ayrıca hayatta olduğu esnada Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'e has olan birçok şey vardır ki bunlar hususunda başkasının ona ortak olması yaraşmaz. Ayrıca buna engel olunmasının şirke giden yolu kapatacağı gâyet açıktır.

10. Bölüm

Allah-u Teâlâ'dan Başkasına Kurban Kesmek

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

وَقَوْلُهُ اللَّهُ تَعَالَى: ﴿قُلْ إِنَّ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ لَا شَرِيكَ لَهُ﴾ [الأنعام: ١٦٣-١٦٤]

"De ki: Benim namazım, kurbanım, yaşamım ve ölümüm Âlemlerin Rabbi olan Allah içindir. O'nun hiçbir ortağı yoktur..." (En'âm, 163-164)

وَقَوْلُهُ: ﴿فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَانْحَرْ﴾ [الكوثر: ٢]

"O hâlde Rabbin için namaz kıl ve kurban kes." (Kevser, 2)

عن علي بن أبي طالب رضي الله عنه أنه قال: "حدثني رسول الله صلى الله عليه وسلم بأربع كلمات: «لَعَنَ اللَّهُ مَنْ ذَبَحَ لغيرِ اللَّهِ، وَلَعَنَ اللَّهُ مَنْ لَعَنَ وَالِدَيْهِ، وَلَعَنَ اللَّهُ مَنْ آوَى مُخْدَتًا، وَلَعَنَ اللَّهُ مَنْ غَيَّرَ مَنَارَ الْأَرْضِ» رواه مسلم.

Ali (radiyallahu anh)'dan şöyle dediği rivâyet edilmiştir: Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) bana dört söz tahdis etti: "Allah, Allah'tan başkasına kurban kesene lanet etsin! Allah, anne ve babasına lanet edene lanet etsin! Allah, yeni iş çıkaran kimseyi barındırana lanet etsin! Allah, yeryüzünün alâmetlerini değiştirene lanet etsin!"³³ Müslim rivâyet etmiştir.

وعن طارق بن شهاب أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: «دَخَلَ الْجَنَّةَ رَجُلٌ فِي ذُبَابٍ وَدَخَلَ النَّارَ رَجُلٌ فِي ذُبَابٍ، قَالُوا وَكَيْفَ ذَلِكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ:

³³ Muslim, Kurban, (5096).

مَرَّ رَجُلَانِ عَلَى قَوْمٍ لَهُمْ صَنْمٌ لَا يَجُوزُهُ أَحَدٌ حَتَّى يَقْرَبَ شَيْئًا ، قَالُوا لِأَحَدِهِمَا: قَرِّبْ ، قَالَ لَيْسَ عِنْدِي شَيْءٌ أَقْرَبُ ، قَالُوا لَهُ قَرِّبْ وَلَوْ ذُبَابًا ، فَقَرَّبَ ذُبَابًا فَحَلَوْا سَبِيلَهُ فَدَخَلَ النَّارَ ، وَقَالُوا: لِلْآخَرِ: قَرِّبْ ، قَالَ مَا كُنْتُ لِأَقْرَبُ لِأَحَدٍ شَيْئًا دُونَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ ، فَضَرَبُوا عُنُقَهُ فَدَخَلَ الْجَنَّةَ » رواه أحمد

Târik b. Şihâb'dan rivâyet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: "Bir adam bir sinek sebebiyle cennete girdi. Bir adam da bir sinek sebebiyle cehenneme girdi." "Bu nasıl olur, ey Allah'ın Resûlü?" diye sordular. Buyurdu ki: "İki adam bir putları olan bir kavme uğradılar. Hiç kimse ona bir şey kurban etmeden onu geçemiyordu. Onlardan birine 'Bir şey kurban et' dediler. Adam 'Bende kurban edeceğim bir şey yok' diye cevap verdi. 'Bir sinek olsa bile kurban et' dediler. Adam da bir sinek kurban etti. Bunun üzerine onun yolunu açtılar. Böylece o cehenneme girdi. Sonra diğer adama 'Bir şey kurban et' dediler. Adam da 'Ben Allah azze ve celle'den başkasına bir şey kurban edecek değilim' diye cevap verdi. Bunun üzerine onun boynunu vurdular. Böylece o cennete girdi."³⁴ Ahmed rivâyet etmiştir.

³⁴ Ahmed, Kitabu'z Züh'd, 1/15; İbn Ebi Şeybe, 6/473; Beyhaki, Şuubul İman, 5/485

Allah'tan Başkasına Kurban Kesmek Hakkında Gelenler Babı

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: **"Allah'tan başkasına kurban kesmek hakkında gelenler babı."**

Şerh: Yani Allah'tan başkasına kurban kesmek hakkında varid olan tehditler ve bunun şirk olduğunu beyan eden naslar.

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: **"Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: 'De ki: Benim namazım, kurbanım, yaşamım ve ölümüm Alemlerin Rabbi Allah içindir. O'nun hiçbir ortağı yoktur. Ben bununla emrolundum ve ben müslümanların ilkiyim.' (En'âm, 163-164)"**

Şerh: İbn Kesîr şöyle demiştir: "Allah Teâlâ Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem)'e Allah'tan başkasına ibâdet edip kurban kesen müşriklere namazını ve kurbanını Allah'a has kıldığını bildirmesini emretmektedir. Zira müşrikler putlara ibâdet ediyorlar ve onlara kurbanlar sunuyorlardı. Bunun üzerine Allah Teâlâ onlara muhâlefet etmeyi, onların içinde bulundukları durumdan uzak durmayı, niyet ve azimle kendisinin tevhîdine yönelmeyi emretmiştir.

Mücâhid ("kurban" olarak tercüme edilen "nüsük" hakkında) 'Nüsük hacdaki ve umredeki kurbandır' demiştir. es-Sevrî'nin es-Süddî kanalıyla Saîd b. Cubeyr'den aktardığına göre o 'Nüsüküm yani kurbanım' demiştir. ed-Dahhâk da böyle söylemiştir."

Başkası şöyle demiştir: **Yaşamım ve ölümüm...** Yani hayâtımda sâhip olduğum ve üzerinde öleceğim imanım ve sâlih amellerim **Alemlerin Rabbi olan Allah içindir.** Yalnız O'nun içindir. **O'nun hiçbir ortağı yoktur. Ben ancak bununla emrolundum ve ben müslümanların ilkiyim.** Yani bu ümmetten olan müslümanların ilkiyim. Zira her nebînin müslümanlığı ümmetinin müslümanlığından öncedir. Katâde "Müslümanların yani bu ümmetten olan müslümanların ilkiyim" demiştir.

İbn Kesîr şöyle demiştir: "Söylediği gibidir. Çünkü nebîlerin tamamı ondan öncedir. Davetleri tek olan ve ortağı bulunmayan Allah'a ibâdet demek olan İslâm'a olmuştur. Nitekim Allah Teâlâ 'Senden önce hiçbir nebî göndermedik ki ona "Benden başka ilah yoktur, Bana ibâdet edin!" diye vahyetmiş olma-

yahım.' (Enbiyâ, 25) buyurmuştur..." İbn Kesîr sonra bu manada birkaç âyet daha zikretmiştir.

Ayet bab başlığıyla şu yönden mutâbakat hâlinindedir: Allah Teâlâ kullarına tıpkı namazı ve diğer ibâdet çeşitlerini emrettiği gibi kendisine kurban sunarak yaklaştırmaya çalışmalarını emretmiştir. Çünkü Allah Teâlâ onlara ibâdetin bütün çeşitlerini kendisine özgülemelerini, bunlardan birini başkasına yönelmemelerini emretmiştir. Şu hâlde kul Allah'tan başkasına hayvan boğazlayarak ya da başka bir ibâdet çeşidini yönelterek yaklaştırmaya çalışırsa ibâdeti hususunda Allah'a bir ortak kılmış olur.

Bu "O'nun hiçbir ortağı yoktur" buyruğundan açıkça anlaşılmaktadır. Allah Teâlâ burada bu ibâdetler hususunda hiçbir ortağının olmadığını beyan etmiştir. Allah'a hamd olsun ki bu açıktır.

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: "Yine O şöyle buyurmuştur: 'O hâlde Rabbin için namaz kıl ve kurban kes.' (Kevser, 2)"

Şerh: Şeyhulislâm şöyle demiştir: "Allah ona bu iki ibâdeti yani namazı ve kurbanı birlikte yerine getirmesini emretmiştir. Namaz ve kurban ki; yakınlığa, tevâzuya, muhtaçlığa, hüsnüzanna, yakînin kuvvetine, kalbin Allah ile huzur bulmasına delâlet etmektedir. Bu özellikler; büyüklenenlerde, yüz çevirip uzaklaşanlarda, Rablerine namaz kılmaya ihtiyaç duymayarak kendilerini Allah'tan müstağnî görenlerde ve fakirlikten korktukları için kurban kesmeyenlerde bulunan özelliklerin tam aksi özelliklerdir. Bu sebeple Allah bu ikisini 'De ki, benim namazım ve kurbanım...' buyruğunda bir arada zikretmiştir.

Nüsük Allah Teâlâ'nın vechini arayarak O'na kurban kesmektir. Evet, namaz ve kurban kendisiyle Allah Teâlâ'ya yakınlaşılacak şeylerin en büyüklere rindendir. Çünkü önlerine sebebiyete delâlet eden fâ harfî gelmiştir. Çünkü bunları yapmak Allah Teâlâ'nın verdiği Kevser'in şükrünü yerine getirmeye sebeptir.

Bedenî ibâdetlerin en büyüğü namaz, mâlî ibâdetlerin en büyüğü kurbandır. Diri kalp sahiplerinin bildiği üzere kul için namazda bir araya gelen hasletler başka bir ibâdetde bir arada bulunmaz. Yine yanına iman ile ihlası ilishtirdiği takdirde kul için kurbanda bir araya gelen yakîn kuvveti ve hüsnüzan

hasletleri şaşılacak boyuttadır. Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) hem çokça namaz kılar hem çokça kurban keserdi." Şeyhulislâm'ın sözleri sona erdi.

Derim ki: Namaz; dua, tekbir, tesbih, kıraat, "semi'allâhu limen hamideh" sözü, hamd u senâ, kıyam, rükû, secde, itidâl, yüzü Allah Teâlâ'ya çevirme, kalbi O'na yöneltme gibi birçok ibâdeti içermektedir. Bunlar namazda meşrû kılınmıştır. Bütün bunlar herhangi birinin Allah'tan gayrısına yöneltilmesi câiz olmayan ibâdet türlerindendir. Kezâ kurban da Şeyhulislâm'ın sözlerinde geçtiği üzere ibâdet kapsamında birçok şeyi kendisinde barındırır.

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: "Ali b. Ebî Tâlib'den şöyle dediği rivâyet edilmiştir: Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) bana dört söz tahdis etti: 'Allah, Allah'tan başkasına kurban kesene lanet etsin! Allah, anne ve babasına lanet edene lanet etsin! Allah, yeni iş çıkaran kimseyi barındırana lanet etsin! Allah, yeryüzünün alâmetlerini değiştirene lanet etsin!' Bunu Müslim rivâyet etmiştir."

Şerh: Bunu Müslim farklı tariklerden rivâyet etmiştir. Bunun bir kıssası vardır.

Bunu ayrıca İmam Ahmed, Ebu't Tufeyl'den şöyle rivâyet etmiştir: Ali'ye "Bize Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'ın sana gizlice söylediği bir şeyi bildir" dedik. Bunun üzerine o şöyle dedi: "O bana insanlardan sakladığı bir şeyi gizlice söylemedi. Fakat ben onu şöyle derken işittim: 'Allah, Allah'tan başkasına kurban kesene lanet etsin! Allah, yeni iş çıkaran kimseyi barındırana lanet etsin! Allah, anne ve babasına lanet edene lanet etsin! Allah, yeryüzünün alâmetlerini -yani menârı- değiştirene lanet etsin!'"

Ali b. Ebî Tâlib. İmam, müminlerin emîri. Ebu'l Hasen el-Hâşimî. Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)'in amcasının oğlu ve kızı Fâtımatu'z Zehrâ'nın kocası. Öne geçen ilklerin ilklerindendir. Bedir'de ve Rıdvân Bey'ati'nde bulunmuştur. Cennetlik olduklarına şehâdet edilen on kişiden biridir. Râşid halifelerin dördüncüsüdür. Menkıbeleri meşhurdur. Allah Teâlâ ondan razı olsun. Onu kırk yılının Ramazan'ında hâricî İbn Mülcem öldürmüştür.

"Allah lanet etsin." Lanet rahmetin bulunacağı yerlerden uzak olmaktır. "Lâin'in ve "mel'un'un, lanete uğrayacağı kesin olan ya da lanete uğraması için dua edilmiş kimse olduğu söylenmiştir. Ebu's Saâdât şöyle demiştir: "La-

netin aslı Allah tarafından kovulmak ve uzaklaştırılmak, yaratılmışlar tarafından da kötü söze ve bedduaya maruz kalmaktır.”

Şeyhulislâm şu manada bazı şeyler söylemiştir: “Allah (*subhanehu ve teala*) salâtı hak eden kullarına salât ettiği gibi laneti hak edene de sözle lanet eder. Allah Teâlâ ‘O sizi karanlıklardan aydınlığa çıkarmak için melekleriyle birlikte size salât edendir ve müminlere karşı çok merhametlidir. O’na kavuştukları gün esenlik dilekleri “Selâm”dır.’ (Ahzâb, 43-44) buyurmuştur. Yine O ‘Allah kâfirlere lanet etmiş ve onlara çılgın bir ateş hazırlamıştır’ (Ahzâb, 64) buyurmuştur. Yine O ‘Lanete uğramış hâlde bulundukları yerde yakalanır ve yaman bir şekilde öldürülürler’ (Ahzâb, 61) buyurmuştur. Kur’ân Allah Teâlâ’nın kelâmıdır. O’nu Cebrâil (*aleyhisselam*)’a vahyetmiş, Cebrâil de onu resûlü Muhammed (*sallallahu aleyhi ve sellem*)’e tebliğ etmiştir. Allah Teâlâ dilerse namazla ilgili bölümde geleceği üzere Cebrâil Kur’ân’ı O’ndan iştir. Şu hâlde salât daha önce geçtiği üzere Allah Teâlâ’nın övgüsüdür. Allah Teâlâ hem salât eden hem de mükâfâtlandırandır. Nitekim Kitab ve Sünnet buna delâlet etmektedir. Ümmetin selefının görüşü de bu yöndedir. İmam Ahmed -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- ‘Allah ezelden beri dilediği zaman konuşagelmıştır’ demiştir.”

“Allah’tan başkasına kurban kesene.” Şeyhulislâm -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- Allah Teâlâ’nın “Allah’tan başkası adına boğazlananlar...” buyruğu hakkında şöyle demiştir: “Bunun zâhirinden anlaşılan; Allah’tan başkası adına boğazlanan, örneğin ‘Bu şunun kurbanıdır’ denilerek boğazlanan hayvanlardır. Eğer (kendisine yaklaşmak) amaçlanan şey o ise, kişi bu sözü telif etsin veya etmesin, fark etmez. Bunun haramlığı et için boğazlanan ve üzerine Mesih’in ya da başka varlıkların ismi anılan hayvanın haramlığından daha açıktır. Tıpkı bizim kendisiyle Allah’a yakınlaşmak için boğazladığımız hayvanların, et için boğazladığımız ve üzerine Allah’ın adını andığımız hayvanlardan daha temiz ve daha değerli olduğu gibi... ‘Mesih’in adıyla’ ya da ‘Venüs’ün adıyla’ denilerek boğazlanan hayvan haram oluyorsa, ‘Mesih için’, ‘Venüs için’ denilerek ya da bunlar kastedilerek boğazlanan hayvanın haram olması öncelikle söz konusudur. Çünkü Allah’tan başkasına ibâdet etmek Allah’tan başkasından yardım istemekten daha büyük bir küfürdür. Buna binâen bir kimse Allah’tan başkasına ona yakınlaşmak amacıyla kurban kesse ‘Bismillah’ demiş olsa bile kestiği haram olur. Tıpkı bu ümmetin münâfıklarından bâzılarının yap-

tığı gibi... Bu kimseler yıldızlara onlara kurban keserek, onlar için tütsü yakarak ve çeşitli şeyler yaparak yakınlaşmaya çalışmaktadırlar. Zaten bunlar mürted oldukları için kestikleri hiçbir durumda helâl olmaz. Kesilen hayvanda iki mâni bir araya gelir. Biri Allah'tan başkasına kesilmiş olması, diğeri mürtedin kestiği olmasıdır."

Derim ki: Bu hususta âlimler arasında bir ihtilâf yoktur. Ancak hayvan et için kesilir ve üzerine Mesîh'in, Venüs'ün ya da başkasının ismi anılırsa işte bu hususta âlimler arasında ihtilâf vardır. Şeyhulislâm'ın yukarıdaki sözleri bunun da haram olduğunu desteklemektedir. Bazı âlimler de ona bu hususta muvâfakat etmiştir.

el-Kurtubî Allah Teâlâ'nın "Üzerine Allah'ın ismi anılmayanlardan yemeyin!" (En'âm, 121) buyruğunun tefsirinde şunları söylemiştir: "Sonra 'Kendilerine kitap verilenlerin yiyeceği de size helâldir' (Mâide, 5) buyruğu yahudinin ve hristiyanın kestiğini istisnâ etmiştir. Hristiyan hayvanı keserken 'Mesîh'in adıyla', yahudi hayvanı keserken 'Uzeyr'in adıyla' dese de bu böyledir."

el-Kurtubî sonra Atâ'nın "'Mesîh'in adıyla' dese bile hristiyanın her kestiği helâldir çünkü Allah Teâlâ söylediklerini bildiği hâlde kestiklerini mübah kılmıştır" şeklindeki sözünü zikretmiş, aynısını el-Kâsım b. Muhaymira'dan da aktarmıştır. Bu aynı zamanda ez-Zuhrî'nin, Rabîa'nın, eş-Şa'bî'nin ve Mekhûl'ün kavlidir. Bu ayrıca Sahâbe'den Ubâde b. es-Sâmit'ten ve Ebu'd Derdâ'dan rivâyet edilmiştir. el-Kurtubî'nin sözleri özetlenmiş olarak sona erdi.

Şeyhulislâm sonra şöyle demiştir: "Câhillerin Mekke'de cinlere kurban kesmeleri de bu kapsamdadır. Bundan dolayı Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)'den cinlere kesilenlerden sakındırdığı rivâyet edilmiştir." Şeyhulislâm'ın sözleri sona erdi.

ez-Zemahşerî şöyle demiştir: "Bir ev satın aldıkları ya da inşâ ettikleri veya bir hazine buldukları zaman cinlerin kendilerini çarpacağı korkusuyla bir kurban keserlerdi. Bundan dolayı kesilen hayvanlar onlara izâfe edilip 'cinlere kesilenler' dendi."

İbrâhîm el-Mervezî'nin aktardığına göre Buhâralı âlimler sultanın karşılınması esnasında ona yakınlaşmak maksadıyla kesilen hayvanın Allah'tan gayrisına kesildiği için haram olduğu yönünde fetvâ vermiştir.

"Allah, anne ve babasına lanet edene lanet etsin!" Yani babasına, annesine ve onların yukarısındaki dedelerine ve ninelerine. "Sahih"te rivâyet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) "Kişinin ana babasına kötü söz söylemesi büyük günahlardandır" buyurmuş, "Ey Allah'ın Resûlü, kişi ana babasına kötü söz söyler mi?" diye sormaları üzerine de "Evet! O birinin babasına kötü söz söyler, o da onun babasına kötü söz söyler. O birinin anasına kötü söz söyler, o da onun anasına kötü söz söyler." diye cevap vermiştir.

"Allah,yeni iş çıkaran kimseyi barındırana lanet etsin!" Barındırana yani yanına katıp üzerine vacip olan hak ondan alınmasın diye onu himâye edene.

Ebu's Saâdât şöyle demiştir: "‘Eve sığındım’ deneceği zaman ‘اِيتْ’ (eveytu) denir. ‘Başkasını sığındırdım’ deneceği zaman da hem ‘اِيتْ’ (eveytu) hem de ‘اِيتْ’ (âveytu) denebilir. Bazılarının maksûr hâlinin müteaddî olamayacağını söylemesine rağmen el-Ezherî ‘Bu sahih bir lügattir’ demiştir."

("Yeni iş çıkaran" olarak tercüme edilen) "muhtdis"e gelince Ebu's Saâdât bunun hakkında şöyle demiştir: "Bu kelime fâil olarak dâlin kesriyle de mefûl olarak fethiyle de rivâyet edilmiştir. Kesralı rivâyetin manası 'Kim bir cinâyet işleyene yardım ederse, onu barındırırsa, onu hasmından korursa ve ona kısas uygulanmasına engel olursa' şeklindedir. Fethalı rivâyetin manası ise bidat olarak ortaya atılan şeydir. Bu takdirde onu barındırmanın manası ona rıza göstermek ve onu desteklemek olmaktadır. Zira kişi bidatten razı olduğu ve fâilini onaylayıp ona karşı çıkmadığı zaman bidati barındırmış olur."

İbnu'l Kayyım -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: "Bu büyük günahın dereceleri ortaya atılan bidatin derecesine göre farklılık gösterir. Ortaya atılan bidat ne kadar büyük olursa (onu barındırmanın) günâhı da o kadar büyük olur."

"Allah, yeryüzünün alâmetlerini değiştirene lanet etsin!" Burada ("alâmetleri" olarak tercüme edilen) "منار" (menâr), "sınırlarının alâmetleri" manasına gelmektedir.

Müellifi "en-Nihâye"de (yakın manadaki "tuhûm" kelimesi hakkında) şunları söylemiştir: "Bu kelime 'معالم' (alâmetler) ve 'حدود' (sınırlar) manasına gelmektedir. 'تُحُوم' (tuhûm) kelimesinin tekili 'tahm'dır. Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)'in sadece Harem'in sınırlarını kastettiği söylendiği gibi bunun yeryüzünün tamamı hakkında genel olduğu, Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)'in kendileriyle yol bulunan yol işaretlerini kastettiği de söylenmiştir. Yine bunun kişinin başkasının mülküne girmesi ve mülkünü haksızca kendi mülküne geçirmesi olduğu da söylenmiştir. Bu fethalı tâ ile tekil olarak "تُحُوم" (tehûm) şeklinde de rivâyet edilmiştir. Bunun çoğulu dammeli tâ ve dammeli hâ ile "تُحُم" (tuhum)'dur." en-Nihâye müellifinin sözleri sona erdi.

Yeryüzünün alâmetlerini değiştirmek kişinin alâmetleri öne alması ya da geriye çekmesi sûretiyle olur. Böylece bu hakkında Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğu arâzi zulmü kapsamına girer: "Kim bir karış arâziyi haksız yere alırsa kıyâmet günü o yedi yer olarak boynuna dolandır."

Buradan birini belirtmeden zâlimlere lanet edilebileceği anlaşılmaktadır. Muayyen bir fâsığa lanet etmeye gelince bu hususta iki kavil vardır. Birinci bunun câiz olduğudur ki bunu İbnu'l Cevzî ve başkaları tercih etmiştir. İkincisi câiz olmadığıdır ki bunu Ebû Bekr Abdulazîz ve Şeyhulislâm tercih etmiştir.

en-Nevevî şöyle demiştir: "Âlimler lanet okumanın haram kılınmışlığı hususunda görüş birliği etmiştir. Zira lanet lügatte uzaklaştırmak ve kovmak, seriatta ise Allah'ın rahmetinden uzak etmek demektir. Dolayısıyla hâli ve sonunun nasıl olacağı kesin bir şekilde bilinmeyen birini Allah'ın rahmetinden uzak etmek câiz değildir. Bundan dolayı Ebû Cehil ve İblîs gibi küfür üzere öldüğünü ya da öleceğini şer'î bir nasla bildiklerimiz haricinde müslüman da olsa kâfir de olsa hayvan da olsa muayyen birini lanetlemenin câiz olmadığını söylemişlerdir. Bir özelliği zikrederek lanet okumaya gelince bu haram değildir. Saç ekleyene ve ekletene, dövme yapana ve yaptırana, faiz yiyene ve yedirene, sûret yapanlara, zâlimlere, fâsiklara, kâfirlere, yeryüzünün alâmetlerini değiştirene, mevlâlarından başkasının mevlâsı olduğunu söyleyene, babasından başkasının oğlu olduğunu iddia edene, İslâm'da bir yenilik ortaya atana, yenilik ortaya atanı barındırana ve şer'î nasların bizzat belirttiği değil de nite-liklerinden söz ettiği diğer kimselere lanet okumak bu kapsamdadır."

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: "Târik b. Şihâb'dan rivâyet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: 'Bir adam bir sinek sebebiyle cennete girdi. Bir adam da bir sinek sebebiyle cehenneme girdi.' 'Bu nasıl olur, ey Allah'ın Resûlü?' diye sordular. Buyurdu ki: 'İki adam bir putları olan bir kavme uğradılar. Hiç kimse ona bir şey kurban etmeden onu geçemiyordu. Onlardan birine 'Bir şey kurban et' dediler. Adam 'Bende kurban edeceğim bir şey yok' diye cevap verdi. 'Bir sinek olsa bile kurban et' dediler. Adam da bir sinek kurban etti. Bunun üzerine onun yolunu açtılar. Böylece o cehenneme girdi. Sonra diğer adama 'Bir şey kurban et' dediler. Adam da 'Ben Allah azze ve celle'den başkasına bir şey kurban edecek değilim' diye cevap verdi. Bunun üzerine onun boynunu vurdular. Böylece o cennete girdi.' Bunu Ahmed rivâyet etmiştir."

Şerh: İbnu'l Kayyım -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: "İmam Ahmed şöyle demiştir: Bize Ebû Muâviye tahdis etti, dedi ki: Bize el-A'meş tahdis etti. Onun Süleymân b. Meysere'den, onun da Târik b. Şihâb'dan rivâyet ettiğine göre Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: 'Bir adam bir sinek sebebiyle cennete girdi...'"

"Târik b. Şihâb." Ebû Abdullâh el-Becelî el-Ahmesî'dir. Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)'i yetişirken görmüştür. el-Beğavî "Kûfe'ye yerleşmiştir" demiştir. Ebû Dâvûd "Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)'i görmüştür fakat O'ndan bir şey işitmemiştir" demiştir. Hâfız da "Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)'i gördüğü sâbit ise o sahâbîdir, onun Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem)'den bir şey işitmediği bilindiği takdirde de ondan yaptığı rivâyet sahâbî mürselidir ki râcih olan kavle göre bu makbûldür" demiştir. İbn Hibbân'ın kesin bir şekilde söylediğine göre seksen üç yılında vefât etmiştir.

"Bir adam bir sinek sebebiyle cennete girdi." Buradaki "فی" (fi) "لاجل" (li ecli) manasına gelmektedir. Zira "fi" bazen illetlendirme için gelir.

"Bu nasıl olur, ey Allah'ın Resûlü?' diye sordular." Sanki adamın yaptığını azımsamış ve bundan dolayı şaşırmışlardır. Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) de onlara küçük görülen bu şeyin nasıl büyüyeceğini, bundan dolayı birinin nasıl cenneti ötekini de cehennemi hak edeceğini beyan etmiştir.

"Buyurdu ki: 'İki adam bir putları olan bir kavme uğradılar.'" (Put olarak terciime edilen) "sanem" bir sûret üzere yontulan şeydir.

"Onu geçemiyordu." Yani hiç kimse ona az da olsa bir şey kurban etmeden yanından geçip onu aşamıyordu.

"Bir sinek olsa bile kurban et' dediler. Adam da bir sinek kurban etti. Bunun üzerine onun yolunu açtılar. Böylece o cehenneme girdi." Burada az bir şey hususunda olsa bile şirkin büyüklüğü ve cehennemi gerekli kılacağı beyan edilmektedir. Nitekim Allah Teâlâ **"Kim Allah'a şirk koşarsa Allah ona cenneti haram kılmıştır ve onun barınağı cehennemdir. Zâlimlerin hiç yardımcısı yoktur."** (Mâide, 72) buyurmuştur.

Yine bu hadiste şirke düşmekten sakınmak gerektiği ve insanın yaptığı şeyin cehennemi gerekli kılan şirk olduğunun farkında olmadan şirke düşebileceği beyan edilmektedir.

Yine bu hadiste adamın ilk başta yapmak niyetinde olmadığı ancak puta tapanların şerrinden kurtulmak için yaptığı bir şey sebebiyle cehenneme girdiği geçmektedir.

Yine hadisten adamın daha önce müslüman olduğu anlaşılmaktadır. Zira adam daha önce müslüman olmasaydı Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) **"bir sinek sebebiyle cehenneme girdi"** demezdi.

Yine hadisten kalbin amelinin putperestlerin nezdinde bile maksatların en büyüğü olduğu anlaşılmaktadır. Bunu aynı manayı yansıtan lafızlarla mu-sannif zikretmiştir.

"Sonra diğer adama 'Bir şey kurban et' dediler. Adam da 'Ben Allah azze ve celle'den başkasına bir şey kurban edecek değilim' diye cevap verdi."

Burada tevhidin, ihlâsın ve din hususunda katı olmanın fazileti beyan edilmektedir.

Yine burada başka bir hadisteki **"bir de Allah kendisini küfürden kurtardıktan sonra ona dönmekten ateşe atılmaktan çekindiği gibi çekinmesi"** buyruğunun manası yer almaktadır.

Musannif şöyle demiştir: “Yine buradan şirkin müminlerin kalplerinde ne kadar büyük olduğu anlaşılmaktadır. Adam kendisinden ancak görünürdeki bir ameli talep etmiş olmalarına rağmen nasıl da ölüm karşısında sabır göstermiş, isteklerini yerine getirmemiştir?!”

11. Bölüm

Allah-u Teâlâ'dan Başkası İçin Kurban Kesilen Yerde

Allah İçin Kurban Kesilmez

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

وَقَوْلُهُ اللَّهُ تَعَالَى: ﴿لَا تَقُمْ فِيهِ أُتْدًا﴾ [التوبة: ١٠٨]

"Orada asla namaz kılma..." (Tevbe, 108)

عن ثابت بن الضحّاک، قال: نذر رجل أن ينحر إبلا ببوانة، فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم: «هل كان فيها وثن من أوثان الجاهلية يُعبد؟»، قالوا: لا، قال: «فهل كان فيها عيد من أعيادهم؟»، قالوا: لا فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم: «أوف بنذرک؛ فإنه لا وفاء لنذر في مقصة الله ولا فيما لا يملك ابن آدم» رواه أبو داود وإسناده على شرطهما

داود وإسناده على شرطهما

Sâbit b. Dahhâk (radiyallahu anh) şöyle demiştir: Bir adam Buvâne'de deve kesmeyi adanmıştı. Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'e bunun hakkında sordu. Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) "Orada cahiliyye putlarından kendisine ibâdet edilen bir put var mıydı?" diye sordu. "Hayır" dediler. "Orada onların bayramlarından bir bayram kutlanıyor muydu?" diye sordu. Yine "Hayır" dediler. Bunun üzerine Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: "Adağını yerine getir. Allah'a masiyet içeren ya da âdemoğlunun gücünün yetmediği bir adağın ise yerine getirilmesi gerekmez."³⁵ Bunu Ebû Dâvûd rivâyet etmiştir. İsnâdî Buhârî ve Muslim'in şartlarına göre sahihtir.

³⁵ Ebu Davud, 2./257; Taberani, Mu'cemul Kebir, 2/75.

Allah'tan Başkası İçin Kurban Kesilen Yerde Allah İçin Kurban Kesilmez

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: "**Bab: Allah'tan başkası için kurban kesilen yerde Allah için kurban kesilmez.**"

Şerh: Buradaki "Y" (lâ) nefyeden (yani olumsuz yapan) "lâ"dır. Nehiy manası içeriyor olması da mümkündür ki bu daha ağır basmaktadır. (Buna göre mana "...kesilmesin" olmaktadır.)

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: "**Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: 'Orada asla namaz kılma. İlk günden beri takva üzere inşa edilmiş olan bir mescid şüphesiz içinde namaz kılmana daha lâyıktır. Orada temizlenmeyi seven adamlar vardır. Allah temizlenenleri sever.'** (Tevbe, 108)"

Şerh: Müfessirlerin söylediğine göre Allah Teâlâ resûlünü Dırar Mescidi'nde namaz kılmaktan sakındırmıştır ve bu hususta ümmeti de ona tâbidir. Sonra Allah Teâlâ ilk günden beri takva üzere inşa edilmiş olan Kubâ Mescidi'nde namaz kılmaya teşvik etmiştir ki bu Allah ve Resûlüne itaattir. O mescid müslümanları bir arada kılıyordu. İslâm'ın ve müslümanların bir kalesi ve eviydi. Bundan dolayı sahih bir hadiste Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in "**Kubâ Mescidi'nde bir namaz umre gibidir**" buyurduğu varid olmuştur. Yine "Sahih"te rivâyet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Kubâ'yı gerek binekli olarak gerek yayan ziyâret etmekteydi.

Âyette zikredilen mescidin Kubâ Mescidi olduğunu seleften aralarında İbn Abbâs'ın, Urve'nin, Atıyye'nin, eş-Şa'bî'nin, el-Hasen'in ve başkalarının bulunduğu bir topluluk açıkça ifâde etmiştir.

Derim ki: "**Orada temizlenmeyi seven adamlar vardır...**" buyruğu bunu desteklemektedir.

Ebü Saîd'in rivâyet ettiği şu hadisten dolayı söz konusu mescidin Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in mescidi olduğu da söylenmiştir: İki adam ilk günden beri takva üzere inşa edilmiş olan mescidin hangisi olduğu hususunda tartıştı. Bir adam "O Kubâ Mescidi'dir" dedi. Öteki "O Rasulullah (sallallahu

aleyhi ve sellem)'in mescididir" dedi. Sonra Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) "O benim bu mescidimdir" buyurdu. Bunu Müslim rivâyet etmiştir.

Bu aynı zamanda Ömer'in, oğlunun, Zeyd b. Sâbit'in ve başkalarının kavlidir.

İbn Kesîr şöyle demiştir: "Bu sahihtir ve âyet ile hadis arasında bir çelişki yoktur. Zira Kubâ Mescidi ilk günden beri takva üzere inşa edilmişse Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in mescidinin bu nitelikte olması öncelikle söz konusudur."

Allah'a masiyet üzere inşa edilmiş olan Mescid-i Dırar ise böyle değildir. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: "(Münafıklar arasında) bir de (müminlere) zarar vermek, (hakkı) inkâr etmek, müminlerin arasına ayrılık sokmak ve daha önce Allah ve Resûlüne karşı savaşmış olan adamı beklemek için bir mescid kuranlar ve: (Bununla) iyilikten başka birşey istemedik, diye mutlaka yemin edecek olanlar da vardır. Hâlbuki Allah onların kesinlikle yalancı olduklarına şahitlik eder." (Tevbe, 107)

Allah bu hususlardan dolayı nebîsi (sallallahu aleyhi ve sellem)'i orada namaz için kıyâm etmekten sakındırmıştır. Bu mescidi inşa edenler Tebük Gazvesi'ne çıkmasından önce Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)'e gelip ondan bu mescide namaz kılmasını istemişler, bu mescidi ancak kış gecelerinde güçsüzler ve hastalar için inşa ettiklerini söylemişlerdir. Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) de "Şimdi sefere çıkacağız fakat döndüğümüzde (kılarım) inşaallah" buyurmuştur. Sonra Nebî (aleyhisselam) Medîne'ye döndüğü esnada Medîne ile arasında sadece bir günlük mesâfe ya da daha azı kalmışken mescidin hakikatini bildiren vahiy nazil olmuştur. Bunun üzerine Nebî Medîne'ye girmeden önce oraya adam gönderip orayı yıktırmıştır.

Âyetin bab başlığıyla münâsebeti şudur: Allah'tan başkasına kurban kesilmesi için hazırlanmış yerlerde Allah'a kurban kesmekten sakınmak gerekir. Nitekim söz konusu mescid masiyet için hazırlanmış olunca bundan dolayı gazabın indiği bir yer hâline gelmiş ve içinde Allah'a namaz kılmak câiz olmamıştır. Bu doğru bir kıyastır. Sâbit b. ed-Dahhâk'ın ileride gelecek hadisi de bunu desteklemektedir.

"Orada temizlenmeyi seven adamlar vardır." İmam Ahmed'in, İbn Huzeyme'nin ve başkalarının Uveyym b. Sâide el-Ensârî'den rivâyet ettiğine göre Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) onlara, Kubâ Mescidi'ne gitti ve **"Allah mescidinizin kıssasında sizi temizliği zikrederek güzelce övmüştür. Yaptığınız bu temizlik nedir?"** diye sordu. Onlar da şöyle cevap verdiler: **"Ey Allah'ın Resûlü! Biz bir şey bilmiyoruz. Şu kadar var ki bizim yahudilerden bazı komşularımız vardı ve hacetlerini giderdikten sonra arkalarını yıkıyorlardı. Biz de yıkadıkları gibi yıkadık."**

Câbir'den ve Enes'ten gelen bir rivâyette Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) **"İşte bu! Bundan şaşmayın!"** buyurmuştur. Bunu İbn Mâce, İbn Ebî Hâtim, ed-Dârakutnî ve el-Hâkim rivâyet etmiştir.

"Allah temizlenenleri sever." Ebu'l Âliye "Suyla temizlenmek şüphesiz güzeldir fakat onlar günahlardan temizlenip arınmış kimselerdi" demiştir. Burada ayrıca Eş'ariler'in ve benzerlerinin hilâfına muhabbet/sevgi sıfatı isbât edilmektedir.

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: **"Sâbit b. ed-Dahhâk'tan şöyle dediği rivâyet edilmiştir: Bir adam Buvâne'de deve kesmeyi adamıştı. Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)'e bunun hakkında sordu. Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) 'Orada cahiliye putlarından kendisine ibâdet edilen bir put var mıydı?' diye sordu. 'Hayır' dediler. 'Orada onların bayramlarından bir bayram kutlanıyor muydu?' diye sordu. Yine 'hayır' dediler. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: 'O hâlde adağını yerine getir. Allah'a masiyet içeren ya da âdemoğlunun gücünün yetmediği bir adağın ise yerine getirilmesi gerekmez.'** Bunu Ebû Dâvûd rivâyet etmiştir. İsnâdî el-Buhârî ve Müslim'in şartına göre sahihtir."

Şerh: "Sâbit b. ed-Dahhâk." Bu zât Sâbit b. ed-Dahhâk b. Halife el-Eşheli'dir. Meşhur bir sahâbîdir. Ebû Kılâbe ve başkaları ondan rivâyette bulunmuştur. Altmış dört yılında vefat etmiştir.

"Buvâne'de." Burada bâ harfi dammelidir. Fethalı olduğu da söylenmiştir. el-Begavî "Mekke'nin aşağısında, Yelemlem'in berisinde bir yer" demiştir. Ebu's Saâdât "Yenbu'un ilerisinde yüksekçe bir düzlük" demiştir.

"Orada cahiliyye putlarından kendisine ibâdet edilen bir put var mıydı?" Buradan anlaşılmaktadır ki bir yerde bir put bulunmuşsa o ortadan kalktıktan sonra bile orada adak yerine getirilemez. Bunu musannif (rahimehullah) söylemiştir.

"Orada onların bayramlarından bir bayram kutlanıyor muydu?" Şeyhulislâm şöyle demiştir: "İd/bayram, ya her sene ya her hafta ya her ay tekrar eden ya da bunlara benzer aralıklarla tekrar eden, herkesin katıldığı âdet hâline gelmiş toplantılardır. Burada kastedilen, cahiliyye ehlinin âdet hâline getirdiği toplantılardır. Demek ki id birçok manaya gelmektedir. Bu manalardan biri tıpkı Fıtır günü ve Cuma günü gibi tekrar eden gündür. Diğer mana, bu günün içerisinde insanların bir araya gelmesidir. İdin bir diğer manası da bu günü takip eden ibâdetler ve âdetlerdir. Bazı bayramlar belli mekânlarda kutlanır. Bazı bayramlar ise her yerde kutlanabilir. Bu zikredilenlerin tamamı id/bayram olarak isimlendirilir. İdin zaman anlamında kullanımına örnek Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem)'in Cuma günü hakkında söylediği '*Allah bu günü müslümanların idi/bayramı kılmıştır*' buyruğudur. Bir araya gelinmesi ve ameller işlenmesi anlamına gelen ide örnek ise İbn Abbâs'ın '*Rasulullah ile ide şahit oldum*' sözüdür. Mekân anlamına gelen idin kullanımına örnek ise Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem)'in '*Kabrimi id/bayram yeri edinmeyiniz*' buyruğudur. Bazen id, hem bir güne hem de o günde işlenen amele birden isim olur. Bu sıklıkla görülür. Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem)'in '*Onları bırak ey Ebû Bekir, zira her kavmin bir idi/bayramı vardır*' buyruğunda olduğu gibi." Şeyhulislâm'ın sözleri sona erdi.

Musannif şöyle demiştir: "Buradan ayrıca fetvâ verecek kimisenin meselelerin tafsilâtını soracağı ve câhiliyye döneminde bayram yeri olan yerde -bu niteliği ortadan kalkmış olsa bile- adağı yerine getirmenin yasaklığı anlaşılmaktadır."

Derim ki: Yine burada şerre giden yolun kapatıldığı görülmekte, müşriklerle benzenmeyeceği ve buna götüren vesilelerin yasaklığı anlaşılmaktadır.

"O hâlde adağını yerine getir." Bu, müşriklerin Allah'tan başkasına kurban kestikleri yerde ya da onların bayram yerlerinde Allah'a kurban kesmenin bir masiyet olduğunu göstermektedir. Çünkü "*O hâlde adağını yerine getir*" buyruğunda fâ harfi getirilmek sûretiyle hüküm söz konusu edilen şeye ilişti-

rılmıştır. Bu, söz konusu edilen şeyin hükmün sebebi olduğunun delilidir. Yani adağı yerine getirme emrinin sebebi zikri geçen iki hususun ortada bulunmaması olmaktadır.

"Yine 'hayır' dediler. Bunun üzerine Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: 'O hâlde adağını yerine getir.'" Bu, yerin bayram yerleri olmasının ya da orada putlarından bir putun olmasının -kişinin adağı olsa bile- orada kurban kesmeye engel olmasını gerektirmektedir. Bunu Şeyhulislâm söylemiştir.

"Allah'a masiyet içeren bir adağın ise yerine getirilmesi gerekmez." Bu, bir yerde bazı mâniler bulunduğu takdirde bunun (yani o yerde kurban kesme adağının) masiyet içeren bir adak olduğunun delilidir. Masiyet içeren bir adağın yerine getirilmesi ise âlimlerin icmasıyla câiz değildir.

Âlimler böyle bir adak yerine getirilmediği takdirde yemin kefaretinin vacip olup olmadığı hususunda ihtilâf etmiştir. Bu hususta iki kavil vardır ki bunlar aynı zamanda Ahmed'den gelen iki rivâyettir. Bir kavle göre bu vaciptir ki kendisiyle amel edilen görüş budur. Bu İbn Mes'ûd'dan ve İbn Abbâs'tan rivâyet edilmiştir. Ebû Hanîfe ve ashâbı da bu görüştedir. Çünkü Ahmed'in ve sünen sahiplerinin Âişe'den rivâyet ettiğine göre Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) **"Masiyet içeren bir adak yerine getirilmez, kefareti de yemin kefaretidir"** buyurmuştur. Ahmed ve İshâk bunu delil getirmiştir.

İkinci kavle göre bundan dolayı kefaret gerekmez. Bu Mesrûk'tan, eş-Şa'bî'den ve eş-Şâfiî'den rivâyet edilmiştir. Bu görüşte olmalarının sebebi bu babdaki hadistir. Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) hadiste herhangi bir kefareti söz konusu etmemiştir. Buna verilecek cevap Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)'in önceki hadiste kefareti söz konusu ettiği ve mutlağın mukayyede hamledileceğidir.

"Ya da âdemoğlunun gücünün yetmediği..." Müellifi "Şerhu'l Mesâbih'te şöyle demiştir: "Yani kişi adağını sâhip olmadığı muayyen bir şeye izâfe ederse, örneğin 'Allah hastama şifâ verirse falan kimsenin kölesini azad etmek Allah'ın üzerimdeki hakkı olsun!' derse veya benzeri sözler söylerse bu adağını yerine getirmesi gerekmez. Fakat örneğin 'Allah hastama şifâ verirse bir köle azad etmem Allah'ın üzerimdeki hakkı olsun!' diyerek zimmetine bir şey eklemişse,

bunu söylediği zamanda da ne bir köleye ne de onun değerine sâhip olmasa bile, Allah hastasına şifâ verdiği zaman köle azad etmek onun boynuna borç olur.”

Bunu Ebû Dâvûd rivâyet etmiştir. İsnâdı ikisinin şartına göre sahihtir. Yani el-Buhârî'nin ve Müslim'in şartına göre sahihtir.

Ebû Dâvûd'un ismi Süleymân b. Eş'as b. İshâk b. Beşîr b. Şeddâd el-Ezdî es-Sicistânî'dir. İmam Ahmed'in ashâbındandır. “es-Sünen”in, “el-Merâsîl”in ve başka kitapların musannifidir. Sika, imam ve hâfızdır. Ulemânın büyüklere rindendir. İki yüz yetmiş beş yılında vefât etmiştir.

12. Bölüm

Allah-u Teâla'dan Başkasına Adak Adamak Şirktir

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

﴿يُوفُونَ بِالنَّذْرِ﴾

"Onlar adaklarını yerine getirirler..." (İnsân, 7)

﴿وَمَا أَنْفَقْتُمْ مِنْ نَفَقَةٍ أَوْ نَذَرْتُمْ مِنْ نَذْرٍ فَإِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُهُ﴾

"Ne infak ederseniz edin, ne adakta bulunursanız bulunun; mutlaka Allah onu bilir." (Bakara, 27)

وفي الصحيح عن عائشة رضي الله عنها: أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: «مَنْ نَذَرَ أَنْ يُطِيعَ اللَّهَ فَلْيُطِعْهُ وَمَنْ نَذَرَ أَنْ يَعْصِيَهُ فَلَا يَعْصِهِ»

Sahîh'te Âişe (radiyallahu anha)'dan rivâyet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: "Kim Allah'a itaat etmeyi adanmışsa O'na itaat etsin, kim de Allah'a isyân etmeyi adanmışsa O'na isyân etmesin."³⁶

³⁶ Buhârî, Yemin ve Adaklar, (6696).

Allah'tan Başkasına Adak Adamak Şirk Kapsamındadır

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: **"Bab: Allah'tan başkasına adak adamak şirk kapsamındadır."**

Şerh: Çünkü adak adamak bir ibadettir. Allah'a adandığı takdirde adağın yerine getirilmesi gerekir. Dolayısıyla Allah'tan başkasına adak adamak ibâdetle şirk olmaktadır.

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: **"Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: 'Onlar adaklarını yerine getirirler ve şerri her tarafı kuşatacak bir günden korkarlar.' (İnsân, 7)"**

Şerh: Görüldüğü üzere âyet adağın yerine getirilmesinin vacip olduğuna delâlet etmekte, bunu Allah'a itaat etmek ve kendisiyle O'na yaklaşacakları şeyi yerine getirmiş olmak maksadıyla yapanlardan övgüyle söz etmektedir.

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: **"Yine O şöyle buyurmuştur: 'Ne infak ederseniz edin, ne adakta bulunursanız bulunun; mutlaka Allah onu bilir.' (Bakara, 270)"**

Şerh: İbn Kesîr şöyle demiştir: "Allah Teâlâ kendisinin bütün insanların infakta bulunma ve adak adama adına yaptıkları her şeyi bildiğini haber vermektedir. Bu da O'nun bunları kendisinin vechini arayarak yapanları en büyük mükâfâtla mükâfâtlandıracağı manasını içermektedir."

Bunu bildiğin zaman kabirperestlerden sâdır olan, hâcetlerini görsünler ve şefaatchileri olsunlar diye kendileriyle kabir sahiplerine yaklaştırmaya çalıştıkları şu adakların ibâdetle şirk olduğu şüphesiz bilirsın. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

"Yarattığı ekinlerden ve hayvanlardan Allah'a bir pay ayırdılar da zanlarınca 'Bu Allah'ındır', bu da ortaklarımızındır' dediler. Ortaklarının olan Allah'ın olana geçmiyor ama Allah'ın olan ortaklarının olana geçiyor! Ne kötü hüküm veriyorlar." (En'âm, 136)

Şeyhulislâm şöyle demiştir: "Allah'tan başkasına, örneğin putlara, güneşe, aya, kabirlere ve benzeri varlıklara adakta bulunmaya gelince, bu Allah'ın gayrısında yaratılmışlara yemin etmek mesâbesindedir. Yaratılmışlara yemin

eden kimsenin yeminini yerine getirmesi ya da yerine getirmediği takdirde kefareti vermesi gerekmez. Yaratılmışlara adak adayan da bu konumdadır. İkisi de şirkettir. Bir değerleri yoktur. Hatta bu kimsenin yaptığından dolayı Allah'tan bağışlanma dilemesi ve Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)'in 'Kim Lât'a ve Uzzâ'ya yemin ederse "Lâ ilâhe illallah" desin' buyurduğu üzere 'Lâ ilâhe illallah' demesi gerekir."

Yine o kabirlere ve benzeri şeylere aydınlanmaları için yağ adayan ve birtakım müşriklerin dediği gibi "Bu adakları kabul eder" diyen kimse hakkında şöyle demiştir: "Bu adak müslümanların ittifâkıyla masiyettir. Bu adağı yerine getirmek gerekmez. Aynı şekilde kişi o yerin hizmetini görenler için ya da sürekli o yerde bulunup orada ibâdet edenler için mal adamışsa da adağını yerine getirmesi gerekmez. Zira oranın hizmetçileri bir açıdan bakıldığında Uzzâ'nın ve Menât'ın yanında bulunan, insanların mallarını bâtil yollarla yiyen ve Allah yolundan alıkoyan tapınak görevlilerine benzemektedir. Sürekli orada bulunan, oradan ayrılmayan kimseler de bir açıdan bakıldığında Halîl (aleyhisselam)'ın haklarında 'Karşısında dikildiğiniz bu heykeller neyin nesidir?' (Enbiyâ, 52) dediği kimselere benzemektedir. Şu hâlde o hizmetçilere ve sürekli oralarda bulunanlara adanan adak masiyet olan bir adaktır. Bu adak haçların (kiliselerin) hizmetini yapan ve sürekli haçların yanında duran kimselere adanan adaklara benzemektedir."

el-Ezruî "Şerhu'l Minhâc'da şöyle demiştir: "Bir velinin ya da şeyhin kabri üzerine bina edilen veya o bölgede bulunmuş ya da yaşamış olan velilerden, peygamberlerden veya salihlerden bir zat adına inşa edilmiş olan türbele-re adak adamaya gelince; eğer adakta bulunan kimse o yeri, türbeyi ya da köşeyi tazim etmeyi, içerisinde yatan, ya da türbenin kendisi adına bina edildiği ya da türbenin kendisine nispet edildiği kimseyi tazim etmeyi amaçlıyorsa -ki bu avamın çoğunda görülen durumdur-; bu adak batıldır, bağlayıcı değildir. Çünkü onlar, bu yerlerin kendilerinden kaynaklanan bir ayrıcalıkları olduğuna itikat etmekte, bu yerler sebebiyle belaların savıldığına, nimetlerin celbedildiğine, onlara adanan adaklar nedeniyle hastalıklardan şifaya kavuşulduğuna inanmaktadırlar. Öyle ki onlar, bir taş hakkında 'Şu taş salih bir kul oturdu ya da yaslandı' denildiğini duysa, hemen o taş adaklar adamak-tadırlar. Yine onlar bazı kabirlere kandil, mum ve yah adamakta ve 'Şu kabir ya da şu yer adak-

ları kabul eder' demektelerirler. Onlar böyle diyerek, onlara adak adandığı takdirde; hastanın iyileşmesi, kaybolan eşyanın geri gelmesi ve malların selamette olması gibi arzu edilen şeylerin hâsıl olacağını söylemek istemektedirler. Onlar, bunlar gibi başka nezr-i mücazatlarda da bulunurlar. İşte bu şekildeki bu adak batıldır. Bunda hiçbir şüphe yoktur. Hatta kabirlere yağ ve mum benzeri şeyler adamak mutlak olarak batıldır. Bu adaklara örnek olarak Halil İbrahim (aleyhisselam)'ın kabrine ya da onun dışındaki nebilerin veya velilerin kabrine adanan çok sayıdaki mumu gösterebiliriz. Çünkü adakta bulunan kimse bununla ancak kabrin üzerinde teberrük ve tazim amacıyla mum yakmayı kastetmekte ve bunu bir ibadet olarak görmektedir. Bu şekilde adakta bulunan kimselerin çoğu maksadını açıkça ifade etmekte, örneğin 'Halil'in ya da falanca kimsenin ya da falanca şeyhin kabrinin üzerinde yakılacak şu kadar mum Allah'ın benim üzerimde hakkı olsun!' demektir. İşte böyle bir adağın batıl olduğu konusunda hiçbir şüphe yoktur. Bahsedilen mum yakma fiili de haramdır. İster o mumdan faydalanan olsun ister olmasın, fark etmez."

Şeyh Kâsım el-Hanefî de "Şerhu Düleri'l Bihâr"da şöyle demiştir: "Avamdan olan kimselerin çoğundan vaki olan adak şahid olunduğu üzere şu şekilde olmaktadır: Kaybı veya hastası olan ya da bir ihtiyacı olan bir kimse salihlerden birinin kabrine gitmekte, sonra başına bir örtü koyup 'Ey efendim falan! Eğer kaybettığım şey bulunursa, ya da hastam sağlığa kavuşturulursa, ya da ihtiyacım görülürse; sana şu kadar altın, ya da gümüş, ya da yiyecek, ya da su, ya da mum, ya da yağ!' demektir. Bu adak icma ile batıldır. Bunun batıl olmasının birçok sebebi vardır. Bunlardan birisi, yaratılmışı adak adamanın caiz olmamasıdır. Çünkü bu bir ibâdetdir. İbâdet ise yaratılmışı yöneltilemez. Başka bir sebep kendisine adak adanan kişinin ölü olmasıdır. Ölü'nün elinden de bir şey gelmez. Sebeplerden bir diğeri de kişinin ölü'nün Allah'tan gayrı işlerde tasarrufta bulunduğunu zannetmesidir. Buna itikat etmek ise küfürdür."

Şeyh el-Kâsım daha başka şeyler de söylemiş ve sonra şunları eklemiştir: "Bunu bildiğin zaman insanlardan alınıp velilerin kabirlerine onlara yakınlaşmak amacıyla götürülen paraların, mumların, yağların ve diğer şeylerin müslümanların icmasıyla haram olduğunu anlarsın."

Bu sözleri ondan İbn Nuceym "el-Bahru'r Râik"te nakletmiş, "Tezkiye"sinde el-Mürşidî ve başkaları da ondan nakletmiştir. el-Mürşidî ayrıca şunu

eklemiştir: "İnsanlar bu belanın içine düşmüşlerdir. Özellikle de el-Bedevî'nin doğum gününde..."

Sun'ullâh el-Halebî el-Hanefî de velîler için kurban kesmeye ve onlara adak adamaya cevaz verenlere cevâben şöyle demiştir: "Eğer bu kurban ya da adak falancanın adına ise o Allah Teâlâ'dan başkası içindir ve bâtıldır. Kur'an'da şöyle buyrulmuştur:

'Üzerine Allah'ın adı anılmayanlardan yemeyin...' (En'âm, 121)

'De ki: Benim namazım, kurbanım, yaşamım ve ölümüm ancak Âlemlerin Rabbi olan Allah içindir.' (En'âm, 162)

Demek ki Allah'tan başkasına adak adamak da tıpkı Allah'tan başkasına kurban kesmek gibi Allah'a şirk koşturur.

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: **"Sahih'te Âişe'den rivâyet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: 'Kim Allah'a itaat etmeyi adanmışsa O'na itaat etsin, kim de Allah'a isyân etmeyi adanmışsa O'na isyân etmesin.'"**

Şerh: "Sahih"te yani el-Buhârî'nin "Sahih"inde.

"Âişe." Müminlerin annesi, Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)'in eşi, Sıddık (radiyallahu anhumâ)'nın kızı. Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) onunla yedi yaşındayken evlendi, dokuz yaşındayken zifafa girdi. Bütün kadınların en fakihidir. Hatice dışında Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)'in hanımlarının en faziletlisidir. İkisinden hangisinin daha faziletli olduğu hususunda ise ihtilâf vardır. Sahih olan kavle göre elli yedi yılında vefat etmiştir.

"Kim Allah'a itaat etmeyi adanmışsa O'na itaat etsin." Yani Allah'a adanmış olduğu taati yerine getirsin. Âlimler icma etmiştir ki kim "Allah hastamı iyileştirirse şunu tasadduk etmem üzerime borç olsun" gibi gerçekleşmesini ümit ettiği bir şartla bir taati adarsa adağını gerçekleştirmesine bağladığı şey hâsıl olduğu zaman adağını yerine getirmesi ona vacip olur.

Ebû Hanîfe'den aktarıldığına göre ancak oruç gibi cinsi şeriatın aslında vacip olan bir taat adandığı takdirde onu yerine getirmek vacip olur. Bu nitelikte olmayan itikaf gibi bir taatin adanmış olduğu takdirde ise onu yerine getirmek gerekmez.

"Kim de Allah'a isyân etmeyi adanmışsa O'na isyân etmesin." et-Tahâvî "ve yemininin kefareti versin" ziyâdesinde bulunmuştur. Âlimler masiyet içeren adağı yerine getirmenin câiz olmadığı hususunda icma etmiştir.

Hâfız şöyle demiştir: "Masiyeti adamanın haram kılınmış olduğu hususunda görüş birliği etmişlerdir. İhtilâfları bunun kefareti gerektirip gerektirmeyeceği hususundadır." Bunun zikri daha önce geçmişti.

Hadis, Ahmed'in ve başkalarının görüşü olduğu üzere mübâhı adamanın sahih olduğuna delil getirilmektedir. Ebû Dâvûd'un Amr b. Şuayb- babası- dedesi kanalıyla, Ahmed ve et-Tirmizî'nin de Bureyde kanalıyla rivâyet ettiği şu hadis bunu desteklemektedir: Bir kadın "Ey Allah'ın Resûlü, ben senin başın ucunda def vurmaya adanmıştım" dedi. Rasulullah da **"Adağımı yerine getir"** buyurdu.

Tartışma ve öfke esnasında adanan adağa gelince bu Ahmed'e göre bir yemindir. Kişi adağını yerine getirmekle yemin kefareti vermek arasında muhayyerdir. Zira İmrân b. Husayn'dan rivâyet edildiğine göre Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) **"Öfke anında adanan adağın yerine getirilmesi gerekmez, kefareti de yemin kefaretidir"** buyurmuştur. Bunu Saîd b. Mansûr, Ahmed ve en-Nesâî rivâyet etmiştir. Talak gibi bir mekruhu adanmışsa adağını yerine getirmemesi, kefareti vermesi müstehaptır.

13. Bölüm

Allah-u Teâla'dan Başkasına Sığınmak Şirk'tir

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

﴿وَأَنَّهُ كَانَ رِجَالٌ مِنَ الْإِنسِ يَعُوذُونَ بِرِجَالٍ مِنَ الْجِنِّ فَزَادُوهُمْ رَهَقًا﴾

"İnsanlardan bâzı adamlar cinlerden bâzı adamlara sığınırlandı da onların azgınlıklarını arttırdırlardı." (Cinn, 6)

وعن خولة بنت حكيم رضي الله عنها ، قالت : «سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ «مَنْ نَزَلَ مَنَزَلًا فَقَالَ أَعُوذُ بِكَلِمَاتِ اللَّهِ التَّامَّاتِ مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ ، لَمْ يَضُرَّهُ شَيْءٌ حَتَّى يَرْجَلَ مِنْ مَنَزِلِهِ ذَلِكَ» رواه مسلم .

Havle b. Hakîm (radiyallahu anha)'dan şöyle dediği rivâyet edilmiştir: Rasûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken işittim: "Kim bir yerde konaklar da 'Yarattıklarının şerrinden Allah'ın eksiksiz kelimelerine sığınırım' derse konakladığı o yerden ayrılana kadar ona hiçbir şey zarar vermez."³⁷ Müslim rivâyet etmiştir.

³⁷ Müslim, Zikir ve Dua, 6817.

Allah'tan Başkasına Sığınmak Şirk Kapsamındadır

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: "**Bab: Allah'tan başkasına sığınmak şirk kapsamındadır.**"

Şerh: (Sığınmak olarak tercüme edilen) "الاستعاذة" (İstîâze) ilticada bulunmak ve tutunmak demektir. Bundan dolayı kendisine sığınılan meâz ve melce' olarak isimlendirilir. Şu hâlde Allah'a sığınan kimse kendisine eziyet veren ya da kendisini helâka götürecek şeylerden Rabbine ve Mâlikine kaçmış, O'na tutunmuş, O'ndan himâye talep etmiş ve O'na iltica etmiştir. Bu sadece bir temsildir. Değilse kalpte gerçekleşmiş olan Allah'a iltica, O'na tutunma, kendini Rabb'in huzuruna atma, O'na muhtaçlığı hissetme ve karşısında alçalma kelimelerle ifâde edilemeyecek şeylerdir. Bunu İbnu'l Kayyım (rahimehullah) söylemiştir.

İbn Kesir şöyle demiştir: "İstîâze; her şerlinin şerrinden Allah'a iltica etmek ve O'nun himâyesine girmektir. 'العياذ' (iyâz) şerrin def'i için, 'ليأذ' (liyâz) hayrı talep için yapılır."

Derim ki: İstîâze Allah Teâlâ'nın kullarına emrettiği ibâdetlerdendir. Nitekim Allah Teâlâ "*Şeytandan sana bir dürtü gelecek olursa hemen Allah'a sığın. Şüphesiz O (işiten) Semi', (bilen) Alim'dir.*" (Fussilet, 36) buyurmuştur. Bunun Kur'an'daki benzerleri çoktur. "*De ki: Sığınırım sabahın Rabbine*" (Felak, 1) ve "*De ki: Sığınırım insanların Rabbine*" (Nâs, 1) bunlardandır. Allah'a ibâdet olan bir şeyin O'ndan başkasına yöneltilmesi de şirkdir.

Dolayısıyla kim bu ibâdetlerden birini Allah'tan başkasına yöneltirse tıpkı hem Allah'a hem de başkasına namaz kılan kimsenin Allah'tan başkasına ibâdet eden ismini alacağı gibi onu ibâdetinde Allah'a ortak kılmış ve ilahlığı hususunda Rab ile çekişmiş olur. İnşâallah az ileride açıklanacağı üzere arada bir fark yoktur.

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: "**Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: 'İnsanlardan bâzı adamlar cinlerden bâzı adamlara sığınarlardı da onların azgınlıklarını arttırırlardı.'** (Cinn, 6)"

Şerh: İbn Kesir şöyle demiştir: "Yani biz insanlardan üstün olduğumuzu düşünürdük. Çünkü bize sığınarlardı. Yani câhiliyye dönemlerinde Arapların

adeti olduğu üzere bir vâdide ya da ıssız bir yerde konakladıklarında, kendilerine bir kötülük yapmaması için o yerin cinlerden olan büyüğüne sığınırlardı.”

Şöyle ki: Araplardan bir adam ıssız bir vâdide akşamladığı ve kendisi için endişelendiği zaman cinlerin büyüğünü kastederek “Kavminin kendini bilmezlerinden bu vâdinin efendisine sığınırım!” derdi.

Mücâhid şöyle demiştir: “Bir vâdide konakladıklarında ‘Bu vâdinin büyüğüne sığınınız!’ derlerdi. *Onlar da onların azgınlıklarını arttıırırlardı.* Kâfirleri daha da azgınlattırırlardı.” Bunu Abd b. Humeyd ve İbnu’l Münzir rivâyet etmiştir.

Yine İbn Kesîr şöyle demiştir: “Cinler insanların kendilerinden korktuklarından dolayı kendilerine sığındıklarını gördükleri zaman onların *‘rahak’*ını arttırdılar. Yani kendilerinden daha çok korkup kendilerine daha çok sığınmaları için onları daha çok korkuttular. es-Süddî’nin dediği gibi: ‘Kişi ehliyle birlikte çıkar, bir yere varıp orada konaklar ve “Burada bana, malıma, çocuklarıma ya da bineğime bir zarar gelmesinden bu vâdinin cinlerden olan efendisine sığınırım!” derdi. Allah’ın gayrısında cinlere sığındığı zamanda cinler ona sıkıntı verirlerdi.”

İbn Kesîr, İkrime’ye ulaşan senediyle İbn Ebî Hâtim’den de benzerini aktarmıştır.

Âlimler Allah’tan başkasına sığınmanın câiz olmadığı üzerinde icma etmiştir.

Molla Aliyyu’l Kârî el-Hanefî “Cinlerden sığınma talep etmek câiz değildir. Allah kâfirleri bu yüzden zemmetmiştir” demiş ve âyeti zikretmiştir. Sonra şöyle devam etmiştir:

“Yine Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: ‘Onların hepsini topladığı zaman (der ki:) “Ey cinler topluluğu, insanlardan birçoğunu yoldan çıkardınız.” Onların insanlardan olan dostları da şöyle der: “Rabbimiz birbirimizden faydalandık ve belirlemiş olduğun ecele ulaştık.”’ (A’râf, 128)

İnsanın cinden faydalanması; insanın ihtiyacının cin tarafından görülmesi, cinin insanın emirlerini yerine getirmesi ve ona mugayyebâttan olan bir şeyi bildirmesi şeklinde olur. Cinin insandan faydalanması ise, insanın cini ta-

zim etmesi, ondan sığınma talep edip ona boyun eğmesi şeklinde olur." Molla Aliyyu'l Kârî'nin özetlenmiş sözleri sona erdi.

Musannif şöyle demiştir: "Buradan bir şeyde dünyevî bir menfaatin bulunmasının o şeyin şirk olmadığına delâlet etmediği anlaşılmaktadır."

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: **"Havle bint Hakîm'den şöyle dediği rivâyet edilmiştir: Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken işittim: 'Kim bir yerde konaklar da "Yaratıklarının şerrinden Allah'ın eksiksiz kelimelerine sığınırım" derse konakladığı o yerden ayrılana kadar ona hiçbir şey zarar vermez.' Müslim rivâyet etmiştir."**

Havle bint Hakîm b. Umeyye es-Sulemiyye. Kendisine Ümmü Şerik denirdi. Kendisini Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem)'e hibe eden (mehir istemeyen) kadının o olduğu söylenmiştir. Daha önce Osman b. Maz'ûn'un nikâhı altındaydı. İbn Abdulberr "Sâlihâ ve fazîletli bir kadındı" demiştir.

"Yaratıklarının şerrinden Allah'ın eksiksiz kelimelerine sığınırım." Allah müslümanlar için, câhiliyye ehlinin cinlere sığınmalarına bedel olarak kendisinden sığınma talep etmelerini meşrû kılmıştır. Yine Allah Teâlâ müslümanlar için kendisinin isimlerine ve sıfatlarına sığınmalarını meşru kılmıştır.

el-Kurtubî şöyle demiştir: "Tâmmât/eksiksiz sözler ifâdesinin, 'insanların kelâmında bulunan noksanlıklardan ve kusurlardan uzak olan eksiksiz sözler' manasına geldiği söylenmiştir. 'Yeterli gelen ve şifâ olan' manasına geldiği de söylenmiştir. Ayrıca buradaki kelimelerden kastın Kur'an olduğu da söylenmiştir. Zira Allah Teâlâ Kur'an'ın bir hidâyet kaynağı ve şifâ olduğunu bildirmiştir. Bu emir kişiye sıkıntıyı nasıl def edeceğini göstermek içindir. Buna binâen Allah (subhanehu ve teala)'ya isimleriyle ve sıfatlarıyla sığınan kimsenin yapması gereken şey O'na ilticâsı hususunda samîmî olması, bu hususta O'na tevekkül etmesi ve bunu yaparken bütün kalbini vermesidir. Kişi bunu yaptığı zaman istediği şeye ve günahlarının affına ulaşır."

Şeyhulislâm şöyle demiştir: "Ahmed gibi imamlar bir yaratılmıştan sığınma talep etmenin caiz olmadığını açık bir şekilde ifâde etmişlerdir. Bu onların Allah'ın kelâmının yaratılmış olmadığına getirdikleri delillerden biridir. 'Çünkü Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem)'in Allah'ın kelimelerine sığındığı ve bunu

emrettiği sahih olarak rivâyet edilmiştir' demişlerdir. Bu sebeple âlimler içerisinde şirk olabileceği endişesiyle manası bilinmeyen rukyelerden ve muskalarından sakındırmışlardır."

İbnu'l Kayyım şöyle demiştir: "Kim şeytana kurban keserse, ona duâ ederse, ondan sığınma talep ederse, sevdiği şeylerle ona yaklaştırmaya çalışırsa; o kimse yaptığı şeyi ibâdet olarak değil de istihdâm (hizmet talebi) olarak isimlendirirse bile ona ibâdet etmiş olur. O doğru söylemiştir: O şeytandan kendisine hizmet etmesini istemiştir. Bu sebeple şeytanın hizmetkârlarından ve kullarından biri olmuştur. Şeytanın ona hizmet etmesinin sebebi de budur. Fakat şeytanın ona hizmeti ibâdet hizmeti değildir. Çünkü şeytan onun kendisine yaptığı gibi ona boyun eğmez ve ibâdet etmez."

"Yarattıklarının şerrinden." İbnu'l Kayyım şöyle demiştir: "Yani bütün şerlerden. Kendisinde şerrin bulunduğu insan olsun, cin olsun, zehirli hayvan olsun, başka hayvan olsun, rüzgâr olsun, yıldırım olsun canlı-cansız bütün yaratılmışların şerrinden. Dünyada ve ahirette başa gelebilecek her çeşit beladan."

لَا/mâ burada ism-i mevsûldür. لَا manasında değildir. Bununla murâd edilen mutlak umûm değildir. Aksine sıfat ile kayıtlandırılmış umûmdur. Buna göre mana "kendisinde şer bulunan her bir yaratılmışın şerrinden" olmaktadır, "yarattığı her şeyin şerrinden" değil. Zira cennette, nebîlerde ve meleklerde şer yoktur. Şer iki şey hakkında kullanılır. Bunlardan biri elem, diğeri de eleme ileten şeydir.

"Konakladığı o yerden ayrılana kadar ona hiçbir şey zarar vermez." el-Kurtubî şöyle demiştir: "Bu sahih bir haber ve doğru bir sözdür. Hem delil olarak hem de tecrübe olarak doğruluğuna şahid olduk. Bu haberi işittiğimden beri uygulayageldim ve bunu bırakmama dek bana hiçbir şey zarar vermedi. Bırakmamdıktan sonra beni Mehdiyye'de geceleyin bir akrep soktu. Bunun üzerine içimden düşünmeye başladım ve fark ettim ki bu kelimelere sığınmayı unutmuşum!"

14. Bölüm

Allah'tan Başkasından Yardım Dilemek ve O'ndan Başkasına Duâ Etmek Şirk'tir

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

﴿وَلَا تَدْعُ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَنْفَعُكَ وَلَا يَضُرُّكَ فَإِنْ فَعَلْتَ فَإِنَّكَ إِذَا مِنَ الظَّالِمِينَ. وَإِنْ يَمْسَسْكَ اللَّهُ بِضُرٍّ فَلَا كَاشِفَ لَهُ إِلَّا هُوَ﴾

"Allah'tan gayrı sana fayda veya zarar vermeyen şeylere duâ etme. Eğer bunu yaparsan o zaman mutlaka zâlimlerden olursun. Allah sana bir zarar verirse onu O'ndan başka kaldıracak yoktur..." (Yûnus, 106-107)

﴿فَاِتَعُوا عِنْدَ اللَّهِ الرِّزْقَ وَاعْبُدُوهُ﴾

"Öyleyse rızkı Allah'ın yanında arayın ve O'na ibâdet edin." (Ankebût, 17)

﴿وَمَنْ أَضَلُّ مِمَّنْ يَدْعُو مِنْ دُونِ اللَّهِ مَنْ لَا يَنْتَجِبُ لَهُ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ﴾

"Allah'tan gayrı, kendisine kıyâmet gününe dek bir karşılık veremeyecek olan şeylere duâ edenden daha sapık kim vardır?" (Ahkâf, 5-6)

﴿أَمِنْ يَجِبُ الْمُضْطَرُّ إِذَا دَعَاهُ وَيَكْثِفُ السُّوءَ﴾

"Kendisine duâ ettiği zaman darda kalmışa kim icâbet ediyor ve sıkıntıyı kaldırıyor? (Neml, 62)

وروى الطبراني بإسناده «أنه كان في زمن النبي صلى الله عليه وسلم منافق يؤذي المؤمنين، فقال بعضهم: قوموا بنا نستغيث برسول الله من هذا المنافق، فقال النبي صلى الله عليه وسلم: «إِنَّهُ لَا يُسْتَعَاثُ بِي وَإِنَّمَا يُسْتَعَاثُ بِاللَّهِ»

Taberânî isnâdı ile rivâyet ettiğine göre Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) zamanında müminlere eziyet veren bir münâfık vardı. Bazıları "Kalkın, şu münâfığa karşı Rasulullah'tan yardım isteyelim!" dediler. Bunun üzerine Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) "Benden yardım istenmez, ancak Allah'tan yardım istenir" buyurdu.³⁸

³⁸ Heysemi, Mecmu'uz Zevaid, 10/246, (17276); Ahmed, Müsned, 5/317.

Kişinin Allah'tan Başkasından İstiğâsede Bulunması veya O'ndan Başkasına Dua Etmesi Şirk Kapsamındadır

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: "**Bab: Kişinin Allah'tan başkasından istiğâsede bulunması veya O'ndan başkasına dua etmesi şirk kapsamındadır.**"

Şerh: Şeyhulislâm şöyle demiştir: "İstiğâse, ğavsı, yani zorluğun ortadan kaldırılmasını talep etmektir. Tıpkı intinsârın nasr (yardım) talebi, istiânenin de avn (yardım) talebi olduğu gibi."

Başkası şöyle demiştir: İstiğâse ile dua arasındaki fark şudur: İstiğâse ancak sıkıntısı olan kimseden sâdır olur. Dua ise istiğâseden daha geneldir. Çünkü dua sıkıntısı olandan da olmayandan da sâdır olabilir. Dolayısıyla burada duanın istiğâseye atfı genelin özele atfı babındandır.

Yani aralarında mutlak umum husus (tam girişimlilik) ilişkisi vardır. İstiğâse varsa mutlaka dua vardır, dua varsa istiğâse olabilir de olmayabilir de. Yani her istiğâse dua iken her dua istiğâse değildir.

"Veya O'ndan başkasına dua etmesi." Bil ki dua biri ibâdet duası diğeri istek duası olmak üzere iki kısımdır. Kur'ân'da dua ile bazen biri bazen diğeri bazen de her ikisi kastedilir.

İstek duası dua eden kimseye fayda verecek şeyi yani bir yararın celbini ya da bir zararın def'ini talep etmektir. Bundan dolayı Allah kendisinden başka zarar veya fayda veremeyen bir varlığa dua edenleri şöyle buyurarak reddetmiştir:

"De ki: Allah'tan başka size zarar da fayda da veremeyecek varlıklara mı ibâdet ediyorsunuz? Allah (işiten) Semî' ve (bilen) Alîm'dir." (Mâide, 76)

"De ki: Kendisini 'Bize gel!' diyerek hidâyete çağıran arkadaşları olduğu hâlde yeryüzünde şaşkın şaşkın dolaşırken şeytanların ayarttığı kimse gibi Allah'ın gayrısında hize fayda da zarar da vermeyen varlıklara dua edelim de Allah bizi hidâyet ettikten sonra ökçelerimiz üzere geri mi dönelim? De ki: Asıl hidâyet Allah'ın hidâyetidir ve bize Âlemlerin Rabbi'ne teslim olmamız emredildi." (En'âm, 71)

"Allah'ın gayrısında sana fayda da zarar da vermeyen varlıklara dua etme. Bunu yaparsan o zaman şüphesiz zâlimlerden olursun." (Yûnus, 106)

Şeyhulislâm şöyle demiştir: "Şu hâlde her ibâdet duası istek duasını gerektirir. Her istek duası da ibâdet duasını içerir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: 'Rabbimize yakara yakara ve gizlice dua edin. Şüphesiz O haddi aşanları sevmeyiz.' (A'râf, 55) Yine O şöyle buyurmuştur: 'De ki: Ne dersiniz? Allah'ın azabı ya da kıyâmet saati size gelirse Allah'tan başkasına mı dua edeceksiniz, doğru söyleyenler iseniz? Hayır! Ancak O'na dua edersiniz de O kendisine ne için dua etmişseniz onu dilerse kaldırır ve ortak koştuklarınızı unutursunuz.' (En'âm, 40-41) Yine O şöyle buyurmuştur: 'Ve mescidler Allah'ındır. Şu hâlde Allah'la birliğe birine dua etmeyin!' (Cinn, 18) Yine O şöyle buyurmuştur: 'Hak olan dua O'na yöneltilir. Onun gayrısında dua ettikleri onlara ancak ağızına ulaşsın diye ellerini suya uzatan fakat su ağızına ulaşmayacak olan kimseye suyun icâbet ettiği kadar icâbet eder. Kâfirlerin duası mutlaka yitip gider.' (Ra'd, 14) İstek duası hakkında bunun Kur'ân'daki benzerleri tamamı sayılamayacak çoktur. Bu ibâdet duasını da içerir. Çünkü istekte bulunan kimse istediğini yalnız Allah'tan istemektedir. Bu da en fazîletli ibâdetlerdendir. Allah'ı anan, O'nun kitabını okuyan veya benzeri bir ameli işleyen kimse de böyledir. Bu kimse Allah'tan istekte bulunmakta, dolayısıyla dua ve ibâdet eden bir kimse olmaktadır."

Böylece Şeyhulislâm'ın sözü anlaşılmış olmaktadır: İstek duası ibâdet duasını içerdiği gibi ibâdet duası da istek duasını gerektirir.

Allah Teâlâ halîlinin "Sizi ve Allah'ın gayrısında dua ettiklerinizi terk ediyorum. Ben Rabbime dua edeceğim. Umulur ki Rabbime dua etmem hususunda bedbaht olmam." dediğini aktarmış, sonra şöyle buyurmuştur: "Onları ve Allah'ın gayrısında ibâdet ettiklerini terk ettiği zaman ona İshâk ile Ya'kûb'u bahsettik ve hepsini nebî kıldık." (Meryem, 48-49) Görüldüğü üzere dua burada ibâdet çeşitleri kapsamına girmiştir. Zira İbrâhîm'in "Ben Rabbime dua edeceğim. Umulur ki Rabbime dua etmem hususunda bedbaht olmam." demesi Zeke-riyyâ'nın "Rabbim! Kemiklerim gevşedi, başımdaki aklar tutuştu ve ben Sana dua etmem hususunda hiç bedbaht olmadım Rabbim!" (Meryem, 4) demesine benzemektedir.

Allah Teâlâ kitabının birçok yerinde bunu emretmiştir. Örneğin O şöyle buyurmuştur: "Rabbimize yakara yakara ve gizlice dua edin. Şüphesiz O haddi

aşanları sevmeyiz. Bir de ıslahından sonra yeryüzünde bozgunculuk yapmayın. O'na korkarak ve umarak dua edin. Şüphesiz Allah'ın rahmeti iyilik edenlere yakındır." (A'râf, 55-56) İşte bu ibâdeti içeren istek duasıdır. Zira dua eden kimse kendisine dua edilene yönelir, onun karşısında boyun eğer, alçalır ve benzeri hasletlere bürünür.

Buradaki kâide şudur: Allah'ın kullarına şeriat kıldığı ve emrettiği her bir şeyi Allah için yapmak ibâdettir. Dolayısıyla kişi o ibâdetin bir kısmını Allah'tan gayrısına yönelttiği zaman Allah'ın resûlünü kendisiyle gönderdiği "De ki: Ben ibâdetimi Allah'a has kılarak O'na ibâdet ederim" (Zümer, 14) buyruğunun karşısında yer alan müşrik olur. Allah Teâlâ dilerse bu konuda daha fazla açıklama gelecektir.

Şeyhulislâm "er-Risâletü's Seniyye"de şunları söylemiştir: "Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in zamanında bile kendilerini İslâm'a nispet eden bazı kimseler ortaya koyduğu büyük ibâdete rağmen İslâm'dan çıkabilmişse şu bilinmelidir ki şu zamanlarda kendisini İslâm'a ve Sünnet'e nispet eden kimseler de birçok sebepten dolayı İslâm'dan çıkabilir. Bu sebeplerden biri bazı şeyhler hakkında aşırıya gitmek, hatta Ali b. Ebi Tâlib hakkında aşırıya gitmek, hatta Mesih (aleyhisselam) hakkında aşırıya gitmektir. Şu hâlde bir nebi ya da sâlih bir adam hakkında aşırıya giden, örneğin 'Ey efendim falan! Bana yardım et!' ya da 'İmdadıma yetiş!' ya da 'Bana rızık ver!' ya da 'Sen bana yetersin!' demek ya da benzeri sözler söylemek sûretiyle ilahlık hasletlerinden birini ona verirse bunların tamamı birer şirk ve sapıklıktır. Bunları yapan tevbeye davet edilir. Tevbe ederse ne âlâ. Aksi takdirde öldürülür. Zira tek olan ve ortağı bulunmayan Allah (subhanehu ve teala) resûlleri ancak kendisine ibâdet edilmesi, kendisiyle birlikte bir başka ilaha dua edilmemesi için göndermiş, kitapları ancak bunun için göndermiştir. Allah'ın yanında Mesih, melekler ve putlar gibi başka ilahlara dua edenler bunların mahlûkâtı yarattığına, yağmuru yağdırdığına ya da bitkileri bitirdiğine inanıyor değillerdi. Onlara ya da kabirlerine ya da sûretlerine ancak 'Bunlara ancak bizi Allah'a yakınlattırsınlar diye ibâdet ediyoruz' (Zümer, 3) diyerek, 'Bunlar Allah katında şefaatçilerimizdir' (Yûnus, 18) diyerek ibâdet ediyorlardı. Sonra Allah subhânehû kendisinin gayrısında birine ibâdet duasının da yardım talebi duasının da yöneltilmesinden sakındırmaları için resûllerini gönderdi." Şeyhulislâm'ın sözleri sona erdi.

Yine o şöyle demiştir: “Kim Allah ile arasında kendilerine tevekkül ettiği, dua yönelttiği ve kendilerinden istekte bulunduğu vâsıtalar edinirse icma ile kâfir olur.”

Bunu ondan “el-Furû” müellifi, “el-İnsâf” müellifi, “el-İknâ” müellifi ve başkaları aktarmıştır. Şeyhulislâm bunu “Mes’eletu’l Vesâit”te zikretmiştir. Bunu ondan “er-Reddu alâ İbn Circîs”te de aktardım.

İbnu’l Kayyım (*rahimehullah*) şöyle demiştir: “Şirk çeşitlerinden biri de ölümlerden hâcetleri talep etmek, onlardan istiğâsede bulunmak ve onlara yöneltmektir. Bu dünyadaki şirkin aslıdır. Çünkü ölünün ameli artık kesilmiştir. Kendisinden istiğâsede bulunan ya da Allah’ın huzurunda şefaathçisi olmasını isteyen bir kenara, kendisine bile fayda veya zarar veremez. Bu, kişinin şefaathçiyi de huzurunda şefaatte bulunulacak olanı da tanımamasından kaynaklanmaktadır.” İbnu’l Kayyım’ın sözlerinin devamı Allah Teâlâ dilerse şefaath babında gelecektir.

Hâfız Muhammed b. Abdulhâdî, “Resûl (*sallallahu aleyhi ve sellem*)’e tazimde mübâlağalı davranmak vaciptir” demesi hususunda es-Sübki’ye verdiği cevapta şöyle demiştir: “Bu mübâlağa ile kastedilen herkesin tazim olarak görüldüğü şey ölçüsünde ortaya koyduğu mübâlağa ise; bunun kapsamına onun kabrini haccetmek, kabrine secde etmek, etrafında tavaf etmek, onun gaybı bildiğine, verdiği ve esirgediğine, Allah’ın gayrısında kendisinden istiğâsede bulunanlara fayda ve zarar verebileceğine, istekte bulunanların ihtiyaçlarını gidereceğine, sıkıntıda olanların sıkıntısını kaldırabileceğine, istediğine şefaath edeceğine ve istediğini cennete sokacağına inanmak da giriyorsa böylesi bir tazimde mübâlağalı davranmanın vacip olduğu iddiası şirkte ileri gitmek ve dinden sıyrılıp çıkmaktır.”

Hanefilerin kitaplarından “el-Fetâva’l Bezzâziyye”de şöyle demiştir: “Âlimlerimiz şeyhlerin ruhlarının hâzır olduğunu ve olan biteni bildiğini söyleyen kimsenin kâfir olacağını söylemişlerdir.”

Şeyh Sun’ullah el-Halebî el-Hanefî velîlerin hem hayatta hem de öldükten sonra kerâmet babından bazı tasarruflara sahip olduklarını iddia edenlere reddiye hususunda kaleme aldığı kitabında şöyle demiştir: “İşte böyle. Şu günlerde müslümanlar arasında velîlerin hem hayatta hem de öldükten sonra bazı

tasarruflara sahip olduklarını, sıkıntılı zamanlarda ve başa belâ geldiğinde onlardan istiğâsede bulunulacağını, himmetleriyle dertlerin kalkacağını iddia eden, velilerin kabirlerine gidip ihtiyaçlarını görmeleri için onlara seslenen, bunun onların kerâmetlerinden olduğuna deliller getiren, 'Onlardan bazıları ebdâl, nukabâ, evtâd, nucebâ, yetmiş yediler ve kırk dörtlerdir, bazısı insanların imdadına yetişen manasına gelen kutubdur, işler hiç şüphesiz onun etrafında dönüp dolaşır' diyen, onlara kurban kesip adakta bulunmaya cevaz veren, bunlarda onlar için ecir olduğunu söyleyen bazı topluluklar peyda oldu."

Sun'ullah el-Halebî sonra şöyle demiştir: "Bu hem tefrit hem de ifrat içeren bir sözdür. Hatta bu söz; barındırdığı katıksız şirk kokularından, doğrulanan izzetli Kitab'a aykırılıklardan, imamların inançlarına ve ümmetin üzerinde icma ettiği şeye muhâlefetten dolayı ebedî helâkın ve sonsuz azabın sebebidir. Vahiye şöyle buyrulmuştur: *'Kim de hidâyet kendisine belli olduktan sonra Resûl'e muhâlefet eder ve müminlerin yolundan gayrısına uyarsa onu girdiği yolda yalnız bırakırız ve cehenneme sokarız. Orası varılacak ne kötü yerdir!'* (Nisâ, 115)"

Sonra şöyle devam etmiştir: "Velilerin hayatta ve öldükten sonra bazı tasarruflara sahip olduklarını söylemelerine gelince Allah Teâlâ'nın *'Allah ile birlikte bir başka ilah mı?'* (Neml, 61-64), *'Dikkat edin! Yaratmak da buyurmak da O'na mahsustur.'* (A'râf, 54) ve *'Göklerin ve yerin hükümranlığı Allah'a aittir'* (Şûrâ, 49) buyrukları ve yaratan, çekip çeviren, tasarrufta bulunan, takdir eden tek varlığın Allah olduğuna, O'ndan gayrısının bir şey üzerinde hiçbir şekilde tasarrufunun olmadığına delâlet eden benzeri âyetler bunu reddetmektedir. Şu hâlde herkes ve her şey; tasarruf, hükümranlık, yaşatma, öldürme ve yaratma yönlerinden O'nun hükümranlığı ve kahr u galebesi altındadır. Rab (tebareke ve teala) kitabındaki birçok âyette hükümranlıkta tek olduğunu söz konusu ederek kendisini övmüştür. Örneğin O *'Allah'tan başka bir yaratıcı mı var?'* (Fâtır, 3) buyurmuştur. Yine O şöyle buyurmuştur: *'O'nun gayrısında dua ettikleriniz hurma çekirdeğinin zarı üzerinde bile tasarrufta bulunamazlar. Onlara dua ederseniz duanızı işitmezler. İşitseler bile size karşılık vermezler. Kıyâmet günü de şirkinizi reddederler. Kimse sana haberdar olan (Allah) gibi bildiremez.'* (Fâtır, 13-14)" Sonra bu manada başka âyetler zikretmiştir.

Sonra şöyle devam etmiştir: "Bütün bu âyetlerde geçen 'O'nun gayrısında' buyruğu geneldir, velî olsun şeytan olsun kendisinden yardım talep edip kendisine bağlandığın herkes ve her şey bunun kapsamına dâhildir. Kendisine yardım edemeyen başkasına nasıl yardım edecektir?"

Sonra sözü şuraya getirmiştir: "Bu söz gerçekten vahimdir. Büyük bir şirktir."

Sonra sözü şuraya getirmiştir: "Öldükten sonra tasarrufta bulunduklarını söylemelerine gelince bu hayatta tasarrufta bulunduklarını iddia etmelerinden daha çirkin bir iddia ve daha büyük bir bidattır. Zikri yüce Allah '*Sen de öleceksin, onlar da ölecekler*' (Zümer, 30) buyurmuştur. Yine O '*Allah canları öldükleri zaman, ölmeyenleri de uykularında alır da haklarında ölüm hükmünü verdiklerini tutup diğerlerini adı konulmuş bir ecele kadar salar*' (Zümer, 42) buyurmuştur. Yine O '*Her nefis ölümü tadacaktır*' (Âli İmrân, 185) buyurmuştur. Yine O '*Her nefis kazandığına karşılık rehindir*' (Müddessir, 38) buyurmuştur. Hadiste de '*Âdemoğlu öldüğü zaman üçü hariç ameli kesilir...*' buyrulmuştur. Bütün bunlar ve benzerleri ölünün duyularının ve hareketlerinin kesintiye uğrayacağını, ruhlarının tutulmuş olduğunu, amellerinde bir artışın veya azalmanın meydana gelmeyeceğini göstermektedir ki bu ölünün değil bir başkası üzerinde kendi üzerinde bile tasarrufa sahip olamayacağının delilidir. Ölü kendisini bile hareket ettirmekten âcizken başkası üzerinde nasıl tasarrufta bulunsun? Hem Allah subhânehû ruhların kendi nezdinde olduğunu bildirmiştir. Bu mülhidler ise '*Ruhlar salınmış vaziyettedir ve tasarrufta bulunmaktadır*' demektedir. '*De ki: Siz mi iyi bilirsiniz yoksa Allah mı?*' (Bakara, 140)"

Sonra şöyle devam etmiştir: "Bu tasarruflarının kerâmet babından olduğuna inanmalarına gelince bu bir tür şaşırtmacadır. Çünkü kerâmet Allah katından bir şeydir ki Allah onunla velîlerine ikramda bulunur. Velîler bu kerâmeti elde etmeyi hedeflemezler. Bu kerâmetle (inkârcılara) meydan okumaları söz konusu değildir. Bu kerâmette bir kudrete ya da ilme sahip değildirler. İmrân kızı Meryem, Useyd b. Hudayr ve Ebû Müslim el-Havlânî kıssaları kerâmete örnektir."

Sonra şöyle devam etmiştir: "Sıkıntılı zamanlarda onlardan istiğâsede bulunulacağını söylemelerine gelince bu öncekilerden daha çirkin bir söz ve daha büyük bir bidattır. Çünkü bu zikri yüce Allah'ın şu buyruklarıyla çeliş-

mektedir: 'Kimdir kendisine dua ettiği zaman darda kalana karşılık veren, kötülüğü kaldıran ve sizi yeryüzünün halifeleri kılan? Allah ile birlikte bir başka ilah mı?' (Neml, 62) 'De ki: Kimdir karanın ve denizin karanlıklarından sizi kurtaracak olan? Ona "Bizi bundan kurtarırsa kesinlikle şükredenlerden olacağız" diye yakara yakara gizlice dua edersiniz. De ki: Allah'tır sizi bundan ve her sıkıntıdan kurtaracak olan. Sonra siz şirk koşarsınız.' (En'âm, 63-64)" Sonra bu manada başka âyetler zikretmiştir.

Sonra şöyle demiştir: "Zikri yüce Allah sıkıntıyı giderenin başkası değil kendisi olduğunu, darda kalmışlara sadece kendisinin karşılık vereceğini, bu hususlarda ancak kendisinden istiğâsede bulunulacağını, sıkıntıyı savmaya kendisinin kâdir olduğunu, hayrı kendisinin ulaştıracağını, bunları sadece kendisinin yapacağını açıklamıştır. Bunları yalnız O'nun yaptığı anlaşıldıktan sonra melek olsun, nebî olsun, velî olsun O'nun gayrısında hiç kimsenin bunları yapamayacağı anlaşılır."

Sonra şöyle demiştir: "Ortada hissî bir şey varsa görünür olan ve âdete uygun sebepler hususunda istiğâse câizdir. Örneğin savaşta ya da bir düşmanın, yırtıcı hayvanın veya benzeri bir varlığın kişiye yetiyeceği esnada istiğâsede bulunmak câizdir. Görünür olan sebepler ölçüsünde 'Yetiş Zeyd!' ve 'Yetişin müslümanlar!' demeleri bu kapsamdadır.

Kuvvetten ve tesirden istiğâsede bulunmaya ya da sıkıntı zamanlarında hastalık, boğulma korkusu, darlık ve fakirlik endişesi, rızık ve benzeri şeylerin talebi gibi manevî hususlarda istiğâsede bulunmaya gelince bunlar hususunda yalnız Allah'tan istiğâsede bulunulur, başkasından talepte bulunulmaz."

Şöyle devam etmiştir: "Hâcetlerinin görülmesi hususunda velîlerin tesirinin olduğuna inanmalarına gelince bu da münkerlerdendir. Nitekim câhiliyye araplarının ve câhil sûfilerin inancı bu yöndedir. Velîlere seslenip onlardan yardım isterler. Kim Allah'ın gayrısında bir nebînin, velînin, rûhun ya da başka bir şeyin bir sıkıntının giderilmesi ya da bir hâcetin görülmesi hususunda tesire sahip olduğuna inanırsa tehlikeli bir cehâlet vâdisine düşmüş olur. O alevli ateşin uçurumunun kenarındadır.

Bunun onlara âit birer kerâmet olduğuna delil getirmelerine gelince, hâşâ, Allah'ın velîleri bu mesâbede olamaz! Bu putperestlerin zannıdır.

Rahmân böyle bildirmiştir: *'Bunlar Allah katında şefaathçilerimizdir.'* (Yûnus, 18), *'Bunlara ancak bizi Allah'a yakınlaştırsınlar diye ibâdet ediyoruz'* (Zümer, 3), *'O'nun gayrısında ilahlar mı edineyim? Rahmân bana bir zarar vermek istese şefaathlerinin bana bir yararı olmaz. Beni kurtaramazlar da.'* (Yâsîn, 23)

Zira fayda vermek ya da zararı savmak işlerinden olmayan nebîleri, velîleri ve başkalarını imdad dileyerek anmak Allah'a ortak koşmaktır. Zira kötülüğü savmaya ancak O kâdirdir ve hayır ancak O'nun hayıdır."

Sonra şöyle demiştir: "Bazılarının ebdâl, nukabâ, evtâd, nucebâ, yetmiş yediler, kırk dörtler, insanların imdadına yetişen kutub olduğunu söylemelerine gelince bu da 'Sirâcu'l Mürîdîn'de muhaddis kadı Ebû Bekr b. el-Arabî'nin, İbnu'l Cevzî'nin ve İbn Teymiyye'nin söylediği üzere yalanlarının ortaya attığı şeylerdendir." el-Halebî'nin özetlenmiş sözleri sona erdi.

Hâsıl-ı kelâm ilim ehli önceden beri her tarafı sarmış bulunan ve hevâ ehlinin tutunduğu şirk içerikli bu işlere karşı çıkagelmiştir. Şirk içerikli bu işlere karşı çıkan âlimlerin sözlerinin tamamını zikredecek olursak kitap çok uzar.

Asâlet ve basîret sahibi kimse ilk delile şahid olur olmaz hakkı kavrar. Delilsiz bir söz söyleyen kimsenin sözünün bâtıllığı açıktır. Bu söz Kur'ân'ın muhkemine yapışıp hakkın ve imanın davetçisine icâbet eden hak ehli müminlerin üzerinde bulunduğu yola muhâliftir. Kendisinden yardım istenecek Allah'tır ve ancak O'na tevekkül edilir.

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: "Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: *'Allah'tan gayrı sana fayda veya zarar vermeyen şeylere duâ etme. Eğer bunu yaparsan o zaman mutlaka zâlimlerden olursun. Allah sana bir zarar verirse onu O'ndan başka kaldıracak yoktur. Hakkında bir hayır dilediği zaman da O'nun fazlını döndürecek yoktur. Fazlını kullarından dilediğine verir. O Ğafûr'dur, Rahîm'dir.'* (Yûnus, 106-107)"

Şerh: İbn Atıyye şöyle demiştir: "Bunun manası şudur: 'Bana "Duâ etme..." dendi.' Dolayısıyla bu 'Çevir...' buyruğuna atıftır. Böyle olduğuna göre buradaki emir ve hitap Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)'edir. Şu hâlde başkasının bundan kaçınması öncelikle gereklidir."

Hitap biçim olarak özel olsa da ümmet hakkında geneldir.

Ebü Ca'fer İbn Cerîr bu âyet hakkında şöyle demiştir: "Zikri yüce Allah şöyle buyurmaktadır: 'Ey Muhammed! Mabudun ve yaratıcın gayrısında ne dünyada ne de âhirette sana fayda sağlamayacak, ne din ne de dünya hususunda sana zarar vermeyecek varlıklara dua etme.' Bununla ilahları ve putları kastetmektedir. Yine buyurmaktadır ki: 'Faydalarını umarak ya da zararlarından korkarak bunlara ibâdet etme. Zira bunlar fayda da zarar da veremezler. Bunu yaptığın yani Allah'tan gayrısına dua ettiğin takdirde, işte o zaman zâlimlerden yani Allah'a şirk koşanlardan olursun.'"

Derim ki: Bu âyetin benzerleri vardır. Allah'ın *"Şu hâlde Allah'la birlikte bir başka ilaha dua etme, sonra azaba uğratılanlardan olursun."* (Şuarâ, 123) ve *"Allah'la birlikte bir başka ilaha dua etme. O'ndan başka ilah yoktur."* (Kasas, 88) buyrukları bu kapsamdadır.

Bu âyetlerde kendisine dua edilen her varlığın ilah olduğu, ilahlığın Allah'ın hakkı olduğu ve herhangi bir ilahlık vasfının başkasına yaraşmayacağı beyan edilmektedir. Bundan dolayı *"O'ndan başka ilah yoktur"* buyurmuştur. Nitekim Allah Teâlâ *"Bu Allah hak olduğundan, O'nun gayrısında dua ettikleri de bâtlı olduğundan, bir de Allah (yüce) Aliyy ve (büyük) Kebîr olduğundan dolayıdır."* (Hacc, 62)

İşte Allah'ın resûllerini kendisiyle gönderdiği ve kitaplarını kendisiyle indirdiği tevhid budur. Nitekim Allah Teâlâ *"Onlara ancak dini Allah'a has kalarak O'na ibâdet etmeleri emredilmişti..."* (Beyyine, 5) buyurmuştur. Dinin kapsamına Allah'a kendisiyle boyun eğilen her türlü bâtınî ve zâhirî ibâdet girer. Âyeti kapsamına giren ferdlerden biriyle tefsir etmek selefin âdeti olduğu üzere İbn Cerîr *"Tefsîr"*inde ibâdeti dua ile tefsir etmiştir ki dua da ibâdetin ferddir.

Şu hâlde kim ibâdetlerden birini bir kabre, sûretli ya da sûretsiz bir puta veya başka bir şeye yöneltirse onu Allah'ın gayrısında mabud bellemiş ve yalnızca Allah'ın hak ettiği ilahlıkta onu Allah'a ortak kılmış olur. Nitekim Allah Teâlâ *"Kim Allah ile beraber hakkında bir delili olmayan başka bir ilaha dua ederse onun hesabı Rabbi katındadır. Şüphesiz kâfirler iflah olmazlar."* (Müminun, 117) buyurmuştur.

Bu ayet ve benzerleri ile Allah'tan gayrısına dua etmenin şirk, küfür ve sapıklık olduğu anlaşılmaktadır.

Yine O şöyle buyurmuştur: *"Allah sana bir zarar dokundurursa onu O'ndan başka kaldıracak yoktur. Hakkında bir hayır dilediği zaman da O'nun fazlını döndürecek yoktur. Fazlını kullarından dilediğine verir."* (Yûnus, 106-107)

Çünkü hükümrân ve egemen olan, veren ve esirgeyen, zarar ve fayda dokunduran başkaları değil sadece O'dur. Bu da sadece O'na dua ve ibâdet edilmesini gerektirir. Zira ibâdet ancak fayda verecek olana yaraşır. O'ndan başka en ufak bir fayda verecek de yoktur. Dolayısıyla ibâdeti hak eden fayda da zarar da veremeyen varlıklar değil yalnız O'dur.

Yine Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: *"De ki: Söyleyin bakalım, Allah bana bir zarar vermek istese Allah'tan başka dua ettikleriniz O'nun vereceği zararı kaldırabilir mi? Ya da bana rahmet etmek istese rahmetine engel olabilirler mi? De ki: Bana Allah yeter. Tevekkül edecekler ancak O'na tevekkül etsin."* (Zümer, 38)

Yine O şöyle buyurmuştur: *"Allah insanlara rahmet adına ne açmışsa onu tutacak, neyi tutmuşsa O'ndan sonra onu gönderecek yoktur. O Azîz'dir, Hakîm'dir."* (Fâtır, 2)

İşte bu O'nun kitabında bildirdikleridir: O ilahlıkta ve rablikte tek olduğunu bildirmiş ve bunun delillerini zikretmiştir.

Ne var ki kabirperestler ve meşhedlere tapanlar Allah'ın bildirdiğiyle asla bir araya gelmeyecek şeye inanmışlar, faydaların celbi ve hoşnutsuzlukla karşılananların def'i hususunda onları Allah'a ortak kılmışlardır. Bunu onlardan talepte bulunmak, umarak, korkarak ve yakararak onlara sığınmak ve sadece Allah'ın hak ettiği ibâdetin diğer çeşitlerini onlara yöneltmek sûretiyle yapmışlardır. Onları hem rabliği hem de ilahlığı hususunda Allah'a ortak kılmışlardır. Bu *"Bunlara ancak bizi Allah'a yakınlaştırsınlar diye ibâdet ediyoruz"* ve *"Bunlar Allah katında şefaatçilerimizdir"* diyen Arap kâfirlerinin şirkinin üzerindedir. Zira onlar putlarına şefaatçileri olmaları ve kendilerini Allah'a yaklaştırmaları için dua ediyor, telbiyelerinde *"Buyur, emrine âmâdeyim! Ortağın yoktur senin! Ancak bir ortağın vardır ki Sen ona da onun mâlik olduklarına da mâliksin!"* diyorlardı.

Bu müşriklerse kabirlerde ve meşhedlerde bulunanlar hakkında bundan daha büyük bir inanca sahip olmuşlardır. Tasarrufta bulunmada ve işleri çekip çevirmede pay sahibi olduklarına inanmışlar, umduklarında ve korktuklarında onları sığınak bilmişlerdir. Allah ortak koştuklarından münezzehtir!

"O *Gafûr'dur, Rahîm'dir.*" Kendisine tevbe edene karşı çok bağışlayıcı ve çok merhametlidir.

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: "Yine O şöyle buyurmuştur: '*Rızkı Allah'ın katında arayın, O'na ibâdet edin ve O'na şükredin. Ancak O'na döndürüleceksiniz.*' (Ankebût, 17)"

Şerh: Allah Teâlâ kullarına rızık göklerden ve yerden kendilerine rızık adına hiçbir şey sağlayamayacak olan başkalarının değil sadece kendi katında aramalarını emretmektedir. Zarfın öne alınması tahsis ifâde etmektedir.

"O'na *ibâdet edin.*" Bu genelin özele atfı babındandır. Zira rızık O'nun katında aramak O'nun emrettiği ibâdet kapsamındadır.

el-İmâd İbn Kesir şöyle demiştir: "*İbtiğâ edin. Yani arayın. Rızık Allah'ın katında. Yani başkalarının nezdinde aramayın. Çünkü rızık sağlayacak olan Allah'tır. Başkaları rızık adına hiçbir şey sağlayamaz. O'na ibâdet edin. Yani ibâdeti tek olan ve ortağı bulunmayan Allah'a özgüleyin. O'na şükredin. Yani üzerinizdeki nimetlerine karşılık O'na şükredin. Ancak O'na döndürüleceksiniz. Yani kıyâmet gününde O'na döndürüleceksiniz ve O herkese amelinin karşılığını verecek.*"

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: "Yine O şöyle buyurmuştur: '*Allah'tan gayrı kendisine kıyâmet gününe dek bir karşılık veremeyecek olan şeylere dua edenden daha sapık kim vardır? Onlar onların dualarından habersizdirler. İnsanlar bir araya toplandığı zaman onlara düşman olurlar ve onların ibâdetlerini inkâr ederler.*' (Ahkâf, 5-6)"

Şerh: Allah subhânehû kendisinden gayrısına dua edenden sapığının olamayacağını söylemekte ve onun dua ettiği varlığın kendisinden istediği şeyi kıyâmet gününe dek ona sağlayamayacağını bildirmektedir.

Âyet Allah'ın gayrısında kendisine dua edilen her bir varlığı kapsamaktadır. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: "*De ki: O'nun dışında iddia ettik-*

lerinizi çağırın bakalım! Sizden zararı ne kaldırabilir ne de çevirebilirler." (İsrâ, 56)

Evet, Allah bu âyette kendisine dua edilen varlığın duaya karşılık veremeyeceğini ve kendisine dua edenden habersiz olduğunu bildirmiş, "İnsanlar bir araya toplandığı zaman onlara düşman olurlar ve onların ibâdetlerini inkâr ederler" buyurmuştur. Böylece âyet Allah'tan gayrısına dua eden herkesi ve kendisine dua edilen her bir şeyi kapsamına almıştır.

Ebü Ca'fer İbn Cerîr "İnsanlar bir araya toplandığı zaman onlara düşman olurlar" buyruğu hakkında şöyle demiştir: "Zikri yüce Allah şöyle buyurmaktadır: 'İnsanlar kıyâmet günü hesap için durulacak yerde toplandığı zaman dünyada dua etmekte oldukları bu ilahlar onlara düşman olurlar. Çünkü onlardan teberri edeceklerdir.' İbâdetlerini de inkâr ederler. Zikri yüce Allah şöyle buyurmaktadır: 'Dünyada dua etmekte oldukları ilahları ibâdetlerini reddederler. Çünkü onlar kıyâmet günü "Bize ibâdet etmelerini emretmedik, bize ibâdet ettiklerinin farkında bile değildik, onlardan sana teberri ediyoruz ey Rabbimiz!" diyeceklerdir.'"

Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: "Onları ve Allah'ın gayrısında ibâdet ettiklerini topladığı gün 'Şu kullarımı siz mi saptırdınız yoksa onlar mı yoldan saptılar?' buyurur. 'Seni bütün noksanlıklardan tenzih ederiz, Senin dışında velîler edinmemiz bize yaraşmazdı fakat Sen onları ve atalarını Zikr'i unutup helâka uğrayan bir topluluk olmalarına dek faydalandırdın' derler." (Furkân, 17-18)

İbn Cerîr şöyle demiştir: "Onları ve Allah'ın gayrısında meleklerden, insanlardan ve cinlerden ibâdet ettiklerini topladığı gün..." Sonra senediyle Mücâhid'den "İsa, Uzeyr ve melekler" dediğini aktarmıştır.

Sonra şöyle demiştir: "Zikri yüce Allah şöyle buyurmaktadır: 'O müşriklerin Allah'ın gayrısında kendilerine ibâdet etmekte oldukları melekler ve İsa "Seni bütün noksanlıklardan tenzih eder ve şu müşriklerin Sana nispet ettiklerinden teberri ederiz Rabbimiz! Senin dışında velîler edinip onları velî bilmemiz bize yaraşmazdı, bizim velimiz onlar değil Sensin!" diyecektir.'" İbn Cerîr'in sözleri sona erdi.

Derim ki: Kitab'da, Sünnet'te, lügatte ve Sahâbe'nin ve onlardan sonra gelen ulemânın dilinde dua daha çok istek ve talep anlamında kullanılmaktadır. Nitekim lügat âlimleri ve başkaları "Salât lügatte dua demektir" demiştir. Allah Teâlâ da şöyle buyurmuştur: "O'nun gayrısında dua ettikleriniz hurma çekirdeğinin zarı üzerinde bile tasarrufta bulunamazlar. Onlara dua ederseniz duanızı işitmezler. İşitseler bile size karşılık vermezler. Kıyâmet günü de şirkinizi reddederler. Kimse sana haberdar olan (Allah) gibi bildiremez." (Fâtır, 13-14) Yine O şöyle buyurmuştur: "De ki: Kimdir karanın ve denizin karanlıklarından sizi kurtaracak olan? Ona yakara yakara gizlice dua edersiniz." (En'âm, 63) Yine O şöyle buyurmuştur: "İnsana sıkıntı dokunduğu zaman yataarken, otururken ya da ayakta Bize dua eder." (Yûnus, 12) Yine O şöyle buyurmuştur: "Ona şer dokunduğu zaman uzun uzun dua edip durur." (Fussilet, 51) Yine O şöyle buyurmuştur: "İnsan hayrı istemekten usanmaz. Ona şer dokunduğu zaman da ye'se düşüp ümitsizliğe kapılır." (Fussilet, 49) Yine O şöyle buyurmuştur: "Hani siz Rabbinizden istiğâsede bulunuyordunuz da O size icâbet etmişti." (Enfâl, 9)

Enes'ten rivâyet edildiğine göre Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) "Dua ibâdetin özüdür" buyurmuştur.

Sahih bir hadiste "Allah'a, icâbet edeceğinden emin bir hâlde dua edin!" buyrulmuştur.

Başka bir hadiste "Allah'tan istemeyene Allah kızar" buyrulmuştur.

Ahmed'in, et-Tirmizî'nin, İbn Mâce'nin, İbn Hibbân'ın ve sahihleyerek el-Hâkim'in rivâyet ettiği başka bir hadiste "Hiçbir şey Allah katında duadan daha saygın değildir" buyrulmuştur.

Yine el-Hâkim'in sahihleyerek rivâyet ettiğine göre Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) "Dua müminin silahı, dinin direği, göklerin ve yerin nurudur" buyurmuştur.

Yine Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) "Koptuğu zaman ayakkabı ipine varıncaya kadar her şeyi Allah'tan isteyin!" buyurmuştur.

İbn Abbâs (radiyallahu anhumâ) "İbâdetlerin en faziletlisi duadır" deyip "Rabbiniz buyurdu ki: Bana dua edin, size icâbet edeyim..." (Gâfir, 60) âyetini okumuştur. Bunu İbnu'l Münzir ve sahihleyerek el-Hâkim rivâyet etmiştir.

Yine Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) "Allah'ım! Hamdin Sana mahsus olduğunu ve (çok lütfkâr) Mennân olan Senden başka ilah olmadığını vesile edinerek Senden diliyorum..." demiştir.

Yine o "Allah'ım! Senin kendisinden başka ilah olmayan, (tek) Ehad, (herkes kendisine muhtaç olan, kendisi kimseye muhtaç olmayan) Samed olduğunu, doğurmadığını ve doğurulmadığını, hiç kimsenin Sana denk olmadığını vesile edinerek Senden diliyorum..." demiştir.

İstek ve talep manasındaki dua hakkında bunun benzerleri Kitap ve Sünnet'te sayılamayacak kadar çoktur. Şu hâlde kim istegin ve talebin ibâdet olduğunu inkâr ederse naslara karşı gelmiş, ayrıca hem lügate hem de ümmetin selevinin ve halefinin kullanımına muhâlefet etmiş olur.

Daha önce Şeyhulislâm'ın duanın biri istek duası diğeri de ibâdet duası olmak üzere iki çeşit olduğunu, bunların birbirini gerektireceğini ve birinin diğeri içerdiğini söylediğini, allâme İbnu'l Kayyım'ın da ona katıldığını söz konusu etmiştik. Bu zikreden, Kur'ân okuyan, namaz kılan, kurban kesen ya da başka bir ibâdeti yapan kimsenin istekte bulunan kimse konumunda olması itibariyledir. Dolayısıyla bunun kapsamına bu itibarla dua da girer. Allah Teâlâ şer'i namazda istek duası kapsamında bazı şeyler emretmiştir ki bunlar olmadan namaz sahih olmaz. Bunlar Fâtîha'da, iki secde arasında ve teşehhüdde yer almaktadır. Bunlar da rûkû ve secde gibi birer ibâdettir. Burayı iyi düşün! Tevhidi bilmeyenlerin cehâletini anlayacaksınız.

Allâme İbnu'l Kayyım'ın -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- Allah Teâlâ'nın "De ki: İster Allah diye dua edin ister Rahmân diye. Nasıl dua ederseniz edin, en güzel isimler O'nundur." (İsrâ, 110) buyruğunun manası hakkında söyledikleri bu noktayı beyan edip daha anlaşılır kılmaktadır: "Bu istek duası diye meşhur olan duadır. Söylediklerine göre Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) Rabbine bazen 'Yâ Allah' diye bazen 'Yâ Rahmân' diye dua ediyordu. Bundan dolayı müşrikler onun iki ilaha dua ettiğini sandı. Bunun üzerine Allah bu âyeti indirdi. Bu İbn Abbâs (radiyallahu anhumâ)'dan aktarılmıştır. Buradaki duanın isimlendirme manasına geldiği de söylenmiştir. Yani Allah Teâlâ'ya Allah deyin ya da Rahmân deyin, ne dersiniz deyin, O'nu isimlerinden hangisiyle isimlendirirseniz isimlendirin en güzel isimler O'nundur. Bu âyetteki mananın gereklerin-

dendir. Kastedilenin aynısı değildir. Dua ile kastedilen Kur'an'da alışlagelinen ve muttarid olan manası yani istek duası ve övgü duasıdır."

Sonra şöyle demiştir: "Bu bilindiği zaman anlaşılır ki Allah Teâlâ'nın 'Rabbimize yakara yakara gizlice dua edin' (A'râf, 55) buyruğu duanın iki çeşidi ni de içine alır. Fakat istek duası hususunda açıktır ve bu ibâdet duasını içermektedir. Bundan dolayı gizli yapılması emredilmiştir. Nitekim el-Hasen şöyle demiştir: 'Gizli yapılan dua ile açıktan yapılan dua arasında yetmiş kat fark vardır. Müslümanlar dua ederken bütün gayretlerini ortaya koyuyorlardı da buna rağmen hiç sesleri duyulmuyordu. Ancak Rableri ile aralarında bir fısıltı vardı.'

'Kullarım sana Beni sorduklarında (bilsinler ki) Ben yakınım, Bana dua ettiği zaman dua edenin duasına karşılık veririm' (Bakara, 186) buyruğu da duanın iki çeşidini içine almaktadır ve âyet duanın iki çeşidiyle de tefsir edilmiştir. 'Benden istediği zaman ona veririm' dendiği gibi 'Bana ibâdet ettiği zaman onu överim' de denmiştir.

Bu bir lafzı hem hakikî manasında hem de mecâzî manasında kullanmak babından değildir. Bu bir lafzı iki hususu da içeren tek hakikî manasında kullanmak babındandır. Bu namaz meselesinde de gelecektir: Namaz (salât) lügattaki müsemmâsından nakledilerek şer'î bir manaya mı kavuşmuştur yoksa lügatteki müsemmâsıyla arasındaki alâkadan dolayı söz konusu ibâdet hakkında mecâzî manada mı kullanılmıştır yoksa lügatte ne için vaz' edilmişse onun manasını içerir hâlde kalmakla birlikte manaları arasına bazı rükünler ve şartlar mı katılmıştır?

Açıkladıklarımıza bakılacak olursa bunlara girmeye hiç gerek yoktur. Zira namaz kılan kimse namazının başından sonuna kadar duadan hiç kopmaz: Ya ibâdet ve övgü duasında ya da talep ve istek duasında bulunur. İki durumda da dua etmektedir." İbnu'l Kayyım'ın "el-Bedâi'"den aktarılan sözleri sona erdi.

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: "Yine O şöyle buyurmuştur: '**Kendisine duâ ettiği zaman darda kalmışa kim icâbet ediyor, sıkıntıyı kaldırıyor ve sizi yeryüzünün halifeleri kılıyor? Allah ile birlikte bir başka ilah mı?**' (Neml, 62)"

Şerh: Allah Teâlâ Arap müşriklerinin ve benzerlerinin darda kalmışa sadece kendisinin icâbet ettiğini, sıkıntıyı da sadece kendisinin kaldırdığını bildiklerini beyan etmektedir. Allah subhânehû kendisi gayrısında şefaâtçiler edinmeleri hususunda bunu onlar aleyhine bir hüccet olarak zikretmiş, bundan dolayı "Allah ile birlikte bir başka ilah mı?" buyurmuştur. Yani bunu Allah ile birlikte bir başka ilah mı yapıyor?

İlahları zor zamanda onlara icâbet edemediğine göre bunları kendisine dua ettiği zaman darda kalmışa icâbet eden ve sıkıntıyı gideren tek varlık olan Allah'a ortaklar kılmaları yaraşmaz. Öncesindeki âyetler gibi bu âyet hakkındaki tefsirlerin de en sahihi budur: *"Kimdir gökleri ve yeri yaratan, gökten sizin için su indiren? Onunla ağacını bitiremeyeceğiniz güzel bahçeler bitirdik. Allah ile birlikte bir başka ilah mı? Hayır! Onlar (Rablerine) denk kılan bir topluluktur. Kimdir yeri karar yeri kılan, içinde nehirler kılan, ona sâbit dağlar veren, iki deniz arasında bir engel kılan? Allah ile birlikte bir başka ilah mı? Hayır! Onların çoğu bilmemektedir."* (Neml, 60-61)

Sonrasındaki âyetler de şunlardır: *"Kimdir karanın ve denizin karanlıklarında size yol gösteren, rahmetinin önünden müjdeleyici olarak rüzgârları gönderen? Allah ile birlikte bir başka ilah mı? Allah ortak koştuklarından çok yücedir. Kimdir yaratmayı başlatıp sonra onu tekrarlayan, sizi gökten ve yerden rızıklandıran? Allah ile birlikte bir başka ilah mı? De ki: Getirin delilinizi doğru söyleyenler iseniz?"* (Neml, 63-64)

Şimdi bu âyetler üzerinde düşün! Allah Teâlâ'nın müşriklerin ikrar ettiklerini yalanladıkları şey hususunda onlar aleyhine hüccet getirmiş olduğunu göreceksin. Yalanladıkları şey Fâtihatü'l Kitab'da *"Ancak Sana ibâdet eder, ancak Senden yardım isteriz"* (Fâtîha, 5) buyrulduğu üzere ibâdetin tamamını Allah'a has kılmaktır.

Ebü Ca'fer İbn Cerîr şöyle demiştir: *"Kendisine duâ ettiği zaman darda kalmışa kim icâbet ediyor, sıkıntıyı kaldırıyor ve sizi yeryüzünün halifeleri kılıyor? Allah ile birlikte bir başka ilah mı?"* buyruğuna gelince zikri yüce Allah burada şunu söylemektedir: 'Allah'a ortak koştuklarınız mı hayırlıdır yoksa kendisine dua ettiği zaman darda kalmışa icâbet eden ve başına gelen sıkıntıyı ondan kaldıran mı?

'Yeryüzünün halîfeleri kılıyor?' Yani ölenlerinizden sonra yeryüzünde sizden onlara ardıl olacak halîfeler kılıyor?

'Allah ile birlikte bir başka ilah mı?' Yani bunları size O'ndan başka bir ilah mı yapıyor? Bu nimetleri size O'ndan başka bir ilah mı veriyor?"

'Ne az öğüt alıyorsunuz!' Yani Allah'ın büyüklüğünü ve üzerinizdeki nimetlerini ne az düşünüyorsunuz! Allah'ın size sunduğu hüccetleri ne az düşünüp ne az ibret alıyorsunuz! İbâdeti hususunda başkalarını Allah'a ortak kılmanız da bundandır."

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: **"et-Taberani'nin isnâdı ile rivâyet ettiğine göre Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) zamanında müminlere eziyet veren bir münâfık vardı. Bazıları 'Kalkın, şu münâfığa karşı Rasulullah'tan yardım isteyelim!' dediler. Bunun üzerine Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) "Benden yardım istenmez, ancak Allah'tan yardım istenir" buyurdu."**

Şerh: et-Taberânî, üç mu'cemin ve başka kitapların sâhibi hâfız imam Süleymân b. Ahmed b. Eyyûb el-Lahmî et-Taberânî'dir. en-Nesâî'den, İshâk b. İbrâhîm ed-Debrî'den ve başka birçok kimseden rivâyette bulunmuştur. Üç yüz altmış yılında vefat etmiştir. Bu hadisi Ubâde b. es-Sâmit (radiyallahu anh)'dan rivâyet etmiştir.

"Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) zamanında müminlere eziyet veren bir münâfık vardı." Bu münâfığın ismine vâkıf olamadım.

Derim ki: O, İbn Ebî Hâtîm'in rivâyetinde açıkça söylediği üzere Abdullah b. Ubeyy'dir.

Bazıları yani Sahâbe (radiyallahu anhum)'dan biri. Bu Ebû Bekr (radiyallahu anh)'tır.

"Kalkın, şu münâfığa karşı Rasulullah'tan yardım isteyelim." Çünkü Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) münâfığın verdiği eziyeti engelleyecek kudrete sahipti.

"Benden yardım istenmez, ancak Allah'tan yardım istenir." Burada Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)'den de onun aşağısındakilerden de istiğâsede bulunulmayacağı açıkça ifâde edilmektedir.

Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) söz konusu şey hayatında güç yetirebildiği şeyler kapsamında olmasına rağmen tevhidi koruma altına almak, şirke giden yolları kapatmak, Rabbi karşısında edepli ve mütevazı davranmış olmak, ümmeti şirke götüren sözlerden ve fiillerden sakındırmak için kendisi hakkında bu lafzın kullanılmasını hoş karşılamamıştır.

Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)'in hayatında gücü yeten bir şey hususunda bu söz konusuysa vefatından sonra ondan yardım dilenmesi ve ancak Allah'ın güç yetirebileceği şeylerin ondan talep edilmesi hakkında ne düşünülür? el-Bûsîrî ve el-Burâî gibi şairlerin dillerinden dökülen, kendisine fayda ve zarar sağlayamayan, öldürmeye, yaşatmaya ve diriltmeye kâdir olmayan varlıklardan yardım talebi içerikli sözler bu kapsamdadır.

Bu kimseler her şeye kâdir olan, yaratmak ve buyurmak sadece kendisine âit olan, hükümlanlığın tek sahibi olan, kendisinden başka bir ilah ve rab bulunmayan Yüce Rab'den yardım dilemekten yüz çevirmektedir. Allah Teâlâ Kur'ân'ın çeşitli yerlerinde *"De ki: Allah'ın dilediği dışında ben kendime ne bir fayda ne bir zarar verebilirim."* (A'râf, 187) buyurmuştur. Yine O *"De ki: Ben ne size bir zarar verebilirim ne sizi doğru yola sokabilirim."* (Cinn, 21) buyurmuştur.

Ne var ki bunlar Kur'ân'dan yüz çevirmişler, bu muhkem âyetlerin gösterdiği manayla asla yan yana gelmeyecek şeye inanmışlardır. Sonra bu sapıklık hususunda onları çok sayıda kimse izlemiştir. Onlar Allah'a şirk koşmanın din, hidâyetin de sapıklık olduğuna inanmışlardır. Şüphesiz biz Allah'a âidiz ve mutlaka O'na döneceğiz! Bu her tarafı saran ne büyük bir musîbettir. Hem tevhid ehli karşısında ayak diremiş hem de tevhidi şirk bulaşıklarından arındıranları bidatçilikle suçlamışlardır. Kendisinden yardım dilenecek Allah'tır!

15. Bölüm

"Hiçbir şey yaratmayan, kendileri yaratılmış olan, onlara yardım edemeyen ve kendilerine de yardımları dokunmayan şeyleri mi ortak koşuyorlar?" (A'râf, 191-192) Ayetinin Tefsiri

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

﴿أَشْرِكُونَ مَا لَا يَخْلُقُ شَيْئًا وَهُمْ يُخْلَقُونَ. وَلَا يَسْتَطِيعُونَ لَهُمْ نَصْرًا وَلَا أَنْفَعُ لَهُمْ يَصْرُونَ﴾

"Hiçbir şey yaratmayan, kendileri yaratılmış olan, onlara yardım edemeyen ve kendilerine de yardımları dokunmayan şeyleri mi ortak koşuyorlar?" (A'râf, 191-192)

﴿وَالَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ مَا يَمْلِكُونَ مِنْ قِطْمِيرٍ﴾

"O'ndan gayrı duâ ettikleriniz çekirdek zarına bile mâlik olamazlar" (Fâtır, 13)

وفي الصحيح عن أنس رضي الله عنه قال: « شَجَّ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمَ أُحُدٍ وَكَسِرَتْ رَبَاعِيَّتُهُ فَقَالَ: «كَيْفَ يُفْلِحُ قَوْمٌ شَجَّوْا نَبِيَّهُمْ» فَتَرَلْتُ ﴿لَيْسَ لَكَ مِنَ الْأَمْرِ شَيْءٌ﴾ [آل عمران 128]

Sahih'te Enes (radiyallahu anh)'ın şöyle dediği rivâyet edilmiştir: "Uhud günü Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in başı yarıldı ve ön dişi kırıldı. Bunun üzerine 'Nebîlerinin başını yaran bir kavim nasıl kurtuluşa erer?' buyurdu. Sonra 'Bu işle senin bir ilgin yoktur...' (Âli İmrân, 128) âyeti nâzil oldu."³⁹

³⁹ Buhârî, 4/1493; Müslim, 4621.

وفيه عن ابن عمر رضى الله عنهما: «أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ إِذَا رَفَعَ رَأْسَهُ مِنَ الرُّكُوعِ مِنَ الرُّكْعَةِ الْآخِرَةِ مِنَ الْفَجْرِ اللَّهُمَّ الْعَنِ فُلَانًا وَفُلَانًا بَعْدَ مَا يَقُولُ سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ ﴿لَيْسَ لَكَ مِنَ الْأَمْرِ شَيْءٌ﴾»

Yine Sahih'te İbn Ömer'den rivâyet edildiğine göre o Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'i sabah namazının son rekâtta başını rûkûdan kaldırıncı "Semi'allâhu limen hamideh, Rabbenâ ve leke'l hamd" dedikten sonra "Allah'ım falana ve falana lanet et" derken işitmiştir. Bunun üzerine Allah "Bu işle senin bir ilgin yoktur" buyruğunu indirmiştir.⁴⁰

وفي رواية: «يَدْعُو عَلَى صَفْوَانَ بْنِ أُمَيَّةَ وَسَهْلِ بْنِ عَمْرٍو وَالْحَارِثِ بْنِ هِشَامٍ، فَنَزَلَتْ ﴿لَيْسَ لَكَ مِنَ الْأَمْرِ شَيْءٌ﴾»

Yine Sahih'teki bir rivâyete göre Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Safvân b. Umeyye'ye, Suheyl b. Amr'a ve Hâris b. Hişâm'a beddua ediyordu. Bunun üzerine "Bu işle senin bir ilgin yoktur" âyeti nâzil oldu.⁴¹

وفيه عن أبي هريرة رضي الله عنه قال: «قَامَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حِينَ أَنْزَلَ اللَّهُ ﴿وَأَنْذِرْ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِينَ﴾ قَالَ يَا مَعْشَرَ قُرَيْشٍ أَوْ كَلِمَةً نَحْوَهَا اشْتَرَوْا أَنْفُسَكُمْ لَا أُغْنِي عَنْكُمْ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا، يَا عَبَّاسُ بْنُ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ لَا أُغْنِي عَنْكَ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا وَيَا صَفِيَّةُ عَمَّةَ رَسُولِ اللَّهِ لَا أُغْنِي عَنْكَ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا وَيَا فَاطِمَةُ بِنْتُ مُحَمَّدٍ سَلِينِي مَا شِئْتَ مِنْ مَالِي لَا أُغْنِي عَنْكَ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا»

Yine orada rivâyet edildiğine göre Ebû Hureyre (radiyallahu anhu) şöyle demiştir: "Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) kendisine 'En yakın

⁴⁰ Buhari, 4069; Müslim, 1538.

⁴¹ Buhari, 4070.

akrabalarını uyar' âyeti nâzil olunca kalktı ve dedi ki: 'Ey Kureyş topluluğu! -Ya da benzer bir söz söyledi- Nefislerinizi satın alın. Allah'a karşı size hiçbir faydam olmaz. Ey Abdulmuttalib'in oğlu Abbâs, Allah'a karşı sana bir faydam olmaz. Ey Rasulullah'ın halası Safiyye, Allah'a karşı sana bir faydam olmaz. Ey Muhammed'in kızı Fâtıma! Malımdan dilediğini iste ama Allah'a karşı sana bir faydam olmaz.'⁴²

* * *

Allah Teâlâ'nın "Hiçbir Şey Yaratmayan, Kendileri Yaratılmış Olan, Onlara Yardım Edemeyen ve Kendilerine de Yardımları Dokunmayan Şeyleri mi Ortak Koşuyorlar?" Buyruğu Babı

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: "Allah Teâlâ'nın 'Hiçbir şey yaratmayan, kendileri yaratılmış olan, onlara yardım edemeyen ve kendilerine de yardımları dokunmayan şeyleri mi ortak koşuyorlar?' buyruğu babı."

Şerh: "...ortak koşuyorlar?" yani ibâdetle ortak koşuyorlar?

Müfessirler bu âyet hakkında şöyle demiştir: Bu, bir şey yaratmayan ve kendileri yaratılmış olan varlıklara Allah Teâlâ ile birlikte ibâdet etmeleri hususunda müşriklere yöneltilen bir paylama ve azarlamadır. Yaratılmış olan ibâdet hususunda Yaratıcı'ya ortak olamaz. İbâdet ki Yaratıcı onları bunun için yaratmıştır. Yine Yaratıcı onların kendilerine ibâdet edenlere de kendilerine de yardım edemeyeceğini beyan etmiştir. Şu hâlde kendisine ibâdet edenlere de kendisine de yardım edemeyen varlığı O'na nasıl ortak koşabilirler?

Bu Allah'ın gayrısında ibâdet ettiklerinin bâtıllığına açık bir delildir. Melekler, nebîler ve sâlihler de dâhil olmak üzere yaratılmışların tamamının sıfatı budur.

Yaratılmışların en şereflişi Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem) olması-na rağmen o müşriklere karşı Rabbinden yardım istiyor ve şöyle diyordu: "Al-

⁴² Buhari, 2753; Müslim, 504.

lah'im! Sen benim dayanağım ve yardımcısın. Düşmanın hilesini Senin yardımınla savar, Senin yardımınla saldırır ve Senin yardımınla savaşırım."

Bu âyet Allah Teâlâ'nın şu buyruğuna benzemektedir: "O'nun gayrısında bir şey yaratmayan, kendileri yaratılmış olan, kendilerine bile zarar veya fayda veremeyen, öldüremeyen, yaşatamayan ve diriltemeyen bazı ilahlar edindiler." (Furkân, 3)

O'nun şu buyruğuna da benzemektedir: "De ki: Allah'ın dilediği dışında kendime ne bir fayda ne bir zarar verebilirim. Gaybı biliyor olsaydım malımı çoğaltırdım ve bana kötülük de dokunmazdı. Ben ancak iman edecek bir topluluk için bir uyarıcı ve müjdeciyim." (A'râf, 188)

O'nun şu buyruğuna da benzemektedir: "De ki: Ben ne size bir zarar verebilirim ne sizi doğru yola sokabilirim. De ki: Beni Allah'tan kimse koruyamaz ve O'ndan başka bir sığınak da bulamam. Bana düşen ancak (Allah'ın vahyini) ulaştırmak ve O'nun mesajlarını iletmektir." (Cinn, 21-23)

Kim olursa olsun, bir nebî veya sâlih olsa bile Allah'tan başkasına dua etmenin bâtıllığına delil olarak bu âyetler yeter. Allah Teâlâ nebisini ibâdeti kendisine özgülemesiyle, rab ve mabud olarak kendisinden razı olmasıyla şerefleştirmiştir. Şu hâlde o, bu şirkten sakındırmayı içeren hitap kendisine yöneltildiği hâlde nasıl ibâdet edeni ibâdet edilen konumuna yerleştirebilir? Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: "Allah ile birlikte başka bir ilaha dua etme. O'ndan başka ilah yoktur. O'nun yüzünden başka her şey helâk olacaktır. Hüküm O'na âittir ve siz ancak O'na döndürüleceksiniz." (Kasas, 88) Yine O şöyle buyurmuştur: "Hüküm ancak Allah'a âittir. O ancak kendisine ibâdet etmenizi emretmiştir." (Yûsuf, 40)

Görüldüğü üzere O kullarından nebilere, sâlihlerle ve başkalarına ibâdeti kendisine özgülemelerini emretmiş, onları kendisiyle birlikte başkasına ibâdet etmekten sakındırmıştır. İşte bu O'nun resûllerini kendisiyle gönderdiği, kitaplarını kendisiyle indirdiği ve kulları için kendisinden razı olduğu dini olan İslâm'dır. Nitekim el-Buhârî'nin Ebû Hureyre'den rivâyet ettiğine göre Cebrâîl (aleyhisselam) "Ey Allah'ın Resûlü! İslâm nedir?" diye sormuş, Allah Resûlü de "İslâm; Allah'u ibâdet etmen, O'na bir şeyi ortak koşmaman, namazı kılman. farz kıhnmış zekâtı vermen ve Ramazan'ı oruçlamandır" diye cevap vermiştir.

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: "Yine O şöyle buyurmuştur: 'O'nun gayrısında dua ettikleriniz hurma çekirdeğinin zarı üzerinde bile tasarrufta bulunamazlar. Onlara dua ederseniz duanızı işitmezler. İşitseler bile size karşılık vermezler. Kıyâmet günü de şirkinizi reddederler. Kimse sana haberdar olan (Allah) gibi bildiremez.' (Fâtır, 13-14)"

Şerh: Allah Teâlâ, gayrısında kendilerine dua yöneltilen meleklerin, nebilerin, putların ve diğer varlıkların hâlini; acizyetlerini, zayıflıklarını, ayrıca kendisine dua edilen varlıkta bulunması gereken tasarruf, duayı işitme ve icâbete kâdir olma gibi sebeplerin onlarda bulunmadığını gösterecek şekilde bildirmektedir. Dolayısıyla bu şartlar bir varlıkta tam olarak bulunmadığı zaman ona dua etmek bâtil olur. Ya bu özelliklerden hiçbiri bulunmazsa ne düşünülür?

Görüldüğü üzere Allah "hurma çekirdeğinin zarı üzerinde bile tasarrufta bulunamazlar" buyurarak onların tasarruf yetkisinin olmadığını bildirmiştir. İbn Abbâs, Mücâhid, İkrime, Atâ, el-Hasen ve Katâde (hurma çekirdeğinin zarı olarak tercüme edilen) "الْقَطْمِير" (kutmîr) hakkında "hurmanın çekirdeğinin üzerinde bulunan zar" demiştir.

Yine Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: "Allah'ın gayrısında göklerden ve yerden kendilerine bir rızık sağlama tasarrufları olmayan, buna güçleri de yetmeyen varlıklara ibâdet ediyorlar." (Nahl, 73)

Yine O şöyle buyurmuştur: "De ki: Allah'ın dışında (ilâh olduğunu) iddia ettiklerinizi çağırın! Onlar göklerde ve yerde zerre ağırlığına bir şey üzerinde tasarrufta bulunamazlar. Bunlarda bir ortaklıkları da yoktur. Onlardan bir destekçisi de yoktur. Ayrıca O'nun katında şefaât ancak kendisine izin verdiği kimseye fayda sağlar." (Sebe', 22-23)

Yine Allah "Onlara dua ederseniz duanızı işitmezler" buyurarak duayı işitmeyeceklerini bildirmiştir. Çünkü onlar ya ölüdür ya yanlarında değildir. Ne için yaratılmışlarsa onunla meşgûldürler. Melekler gibi kendilerine emredileni yapmaktadırlar.

Sonra "İşitseler bile size icâbet etmezler" buyurmuştur. Çünkü bu onlara kalmamıştır. Zira Allah Teâlâ kullarından herhangi birine, ona ne müstakil

olarak ne de vâsita olarak dua edilmesi hususunda izin vermemiştir. Bunun bazı delilleri geçmiş bulunmaktadır.

Yine O "Kıyâmet günü de şirkinizi reddederler" buyurmuştur. Bununla Allah'tan başkasına dua etmenin şirk olduğu ortaya çıkmaktadır.

Yine Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: "*Kendileri için izzet olması için Allah'ın gayrısında bazı ilahlar edindiler. Hayır! Onlar ibâdetlerini reddedecek ve onlara hasım olacaktır.*" (Meryem, 81-82)

İbn Kesir "Kıyâmet günü de şirkinizi reddederler" buyruğu hakkında şöyle demiştir: "Yani sizden teberri ederler. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: 'Kim Allah'ın gayrısında kıyâmet gününe dek kendilerine cevap veremeyecek ve dualarından habersiz olan kimselere dua edenlerden daha sapıktır? İnsanlar haşredildiğinde onlara düşman olurlar ve ibâdetlerini reddederler.' (Ahkâf, 5-6) O'nun 'Kimse sana haberdar olan gibi bildiremez.' buyruğu ise şu manaya gelmektedir: Kimse sana işlerin sonunu ve nereye varacağını bunları bilen gibi bildiremez. Katâde 'Allah (tebareke ve teala) burada kendisini kastetmiştir çünkü O vâki olanı bildirmiştir' demiştir."

Derim ki: Müşrikler ibâdet ettikleri hakkında bildirdiği hususunda Alim ve Habir olana teslimiyet göstermemişler, "Bunlar kendilerine dua eden üzerinde tasarrufta bulunur, onu iştir, ona icâbet eder ve onun şefaathisi olur" demişlerdir. Habir olanın kendisine ibâdet edilen her varlığın kıyâmet günü ibâdet edenine düşman kesileceğini ve ondan teberri edeceğini bildirdiğine bakmamışlardır. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

"Onların hepsini topladığımız, sonra şirk koşanlara 'Siz ve ortaklarınız olduğunuz yerde kalın!' dediğimiz gün aralarını ayırmışsızdır ve ortakları şöyle der: 'Siz bize ibâdet etmiyordunuz. Sizinle aramızda şahid olarak Allah yeter. Gerçekten biz ibâdetinizden habersizdik.' İşte orada her nefis önceden hazırladığıyla karşılaşır, gerçek mevlâları olan Allah'a döndürülürler ve uydurdukları onlara görünmez olur." (Yûnus, 28-30)

İbn Cerir, İbn Cureyc'den şöyle dediğini rivâyet etmiştir: Mücâhid dedi ki: "Gerçekten biz ibâdetinizden habersizdik. Bunu Allah'ın gayrısında kendisine ibâdet edilen her şey söyler."

Şu hâlde akıllı kimse hüccet, nur ve burhan olan bu âyetleri iman, kabul ve amel ile karşılar, amellerini Allah'a has kılıp bunlar hususunda O'na değil başkasına kendisine bile fayda veya zarar veremeyen başkalarını ortak etmez.

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: **"Sahîh'te Enes (radiyallahu anh)'ın şöyle dediği rivâyet edilmiştir: 'Uhud Günü Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem)'in başı yarıldı. Bunun üzerine 'Nebîlerinin başını yaran bir kavim nasıl kurtuluşa erer?' buyurdu. Sonra 'Bu işle senin bir ilgin yoktur...' (Âli İmrân, 128) âyeti nâzil oldu."**

Şerh: Sahîh'te yani Sahîhayn'da. Bunu el-Buhârî, Humeyd- Sâbit- Enes kanalıyla rivâyet edip ta'lik olarak zikretmiştir. Ahmed, et-Tirmizî ve en-Nesâî ise Humeyd- Enes kanalıyla mevsûl olarak zikretmiştir. Müslim de Sâbit- Enes kanalıyla mevsûl olarak zikretmiştir.

İbn İshâk "el-Megâzî"de şöyle demiştir: Bana Humeyd et-Tavîl, Enes'ten onun şöyle dediğini tahdis etti: Uhud Günü Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem)'in azı dişleri ile ön dişleri arasındaki dişi kırıldı ve yüzü yaralandı. Kan yüzünden akmaya başladı. O da kanı silmeye başladı. Bir taraftan da **"Kendilerini Rable-rine çağırdığı hâlde nebîlerinin yüzünü kana bulayan bir topluluk nasıl kurtuluşa erer?"** diyordu. Bunun üzerine Allah bu âyeti indirdi.

"Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)'in başı yarıldı." Ebu's Saâdât (başı yarıldı olarak tercüme edilen "şucce" fiilinin kökü hakkında) şunları söylemiştir: "Şecc, asıl itibariyle sadece baş hakkında kullanılır. Bu, başa bir şeyle vurup onu yaralayıp yarmak manasına gelmektedir. Sonra başka uzuvlar hakkında da kullanılır olmuştur.

İbn Hişâm'ın Ebû Saîd el-Hudrî'den aktardığına göre Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)'in alttaki azı dişleriyle ön dişleri arasındaki dişini kıran ve alt dudağını yaralayan kişi Utbe b. Ebî Vakkâs'tı. Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)'i yüzünden yaralayan da Abdullah b. Şihâb ez-Zuhrî'ydî. Abdullah b. Kamîe de onu alnından yaraladı. Bundan dolayı miğferin halkalarından ikisi gözünün altına girdi. Mâlik b. Sinân Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in yüzündeki kanı emip yuttu. Bunun üzerine Rasulullah **"Ateş sana asla dokunmayacaktır"** buyurdu.

el-Kurtubî şöyle demiştir: “Fethalı râ ve şeddesiz yâ ile ‘rubâiye’ ön dişlerin yanındaki dişlerin her birine denir.”

en-Nevevî “Her insanın dört rubâiyesi vardır” demiştir.

Hâfız “Kastedilen rubâiyenin kırılıp bir parçasının kopmasıdır, değilse o kökünden sökülmiş değildir” demiştir.

Yine en-Nevevî şöyle demiştir: “Burada hastalıkların ve belânın nebilerin başına da geldiği görülmektedir. Allah’ın salavâtı ve selâmı üzerlerine olsun. Bu bol ecri ve mükâfâtı elde etmeleri, ayrıca ümmetlerinin onların başına gelenleri bilmesi ve onları örnek alması içindir.

Kadı şöyle demiştir: “Tâ ki insanlardan oldukları, başlarına dünyanın imtihanlarının geldiği, insanların bedenine ne ârız oluyorsa onların bedenine de aynısının ârız olduğu bilinsin. Böylece yaratılmış oldukları ve Allah’ın rubûbiyeti altında bulundukları kesin olarak bilinsin, elleriyle ortaya çıkan mucizeler sebebiyle fitneye düşülmesin, şeytan hristiyanlara ve başkalarına dinlerini karışık gösterdiği gibi onlara da dinlerini karışık göstermesin.” Kadı’nın sözleri sona erdi.

Derim ki: Kadı’nın kastettiği, aşırılık ve ibâdettir.

“Uhud Günü.” Uhud bilinen bir dağdır. Meşhur savaş onun yanında olmuştur. Bundan dolayı savaş ona izâfe edilmiştir.

“Nebilerinin başını yaran bir kavim nasıl kurtuluşa erer?” Müslim “rubâiyesini kıran ve yüzünü kanatan” ziyâdesinde bulunmuştur.

“Sonra Allah ‘Bu işle senin bir ilgin yoktur...’ (Âli İmrân, 128) âyetini indirdi.” İbn Atıyye şöyle demiştir: “O hâlde Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)’i Kureyş kâfirlerinin kurtuluşa ermesi hususunda bir ümitsizlik kapladı da bundan dolayı ona ‘Bu işle senin bir ilgin yoktur...’ dendi. Yani işlerin sonu Allah’ın elindedir. Sen kendi işine bak ve Rabbine duaya devam et.”

İbn İshâk şöyle demiştir: “Kullarım hakkında senin bu işle bir ilgin yoktur. Seni sadece sana onlar hakkında emrettiğim ilgilendirir.”

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: “Yine orada İbn Ömer’den rivâyet edildiğine göre o Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)’i sa-

bah namazının son rekatta başını rükûdan kaldırınca '*Semi'allâhu limen hamideh, Rabbenâ ve leke'l hamd*' dedikten sonra '*Allah'ım, falana ve falana lanet et!*' derken işitmiştir. Bunun üzerine Allah '*Bu işle senin bir ilgin yoktur*' buyruğunu indirmiştir."

Yine Sahîh'teki bir rivâyete göre Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) Safvân b. Umeyye'ye, Süheyl b. Amr'a ve el-Hâris b. Hişâm'a beddua ediyordu. Bunun üzerine "*Bu işle senin bir ilgin yoktur*" âyeti nâzil oldu.

Şerh: Orada yani el-Buhârî'nin "Sahîh"inde. Bunu ayrıca en-Nesâî rivâyet etmiştir.

İbn Ömer, Abdullah b. Ömer b. el-Hattâb'dır. Büyük bir sahâbîdir. Rasullullah (sallallahu aleyhi ve sellem) onun sâlih biri olduğu yönünde şehâdette bulunmuştur. Yetmiş üç yılının sonunda ya da bir sonraki yılın başında vefat etmiştir.

"**Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'i işitmiştir.**" Yani Uhud Günü başı yarılıp rubâiyesi kırıldıktan sonra o şahıslara beddua ederek kunutta bulunduğu.

"**Allah'ım, falana ve falana lanet et!**" Ebu's Saâdât şöyle demiştir: "Lane-tin aslı Allah tarafından kovulmak ve uzaklaştırılmak, yaratılmışlar tarafından da kötü söze ve bedduaya maruz kalmaktır." Şeyhulislâm'ın lanet hakkındaki sözleri geçmiş bulunmaktadır.

"**Falana ve falana.**" Yani bir sonraki rivâyette beyan ettiği üzere Safvân b. Umeyye'ye, Süheyl b. Amr'a ve el-Hâris b. Hişâm'a.

Buradan namazda müşriklere muayyen olarak beddua edilebileceği ve bunun namaza bir zarar vermeyeceği anlaşılmaktadır.

"**Semi'allâhu limen hamideh...** dedikten sonra." Ebu's Saâdât şöyle demiştir: "Yani kendisine hamd edene icâbet etti ve onu kabul etti." es-Süheylî şöyle demiştir: "(İşitti manasına gelen) 'semi'a'nın mefûlü mahzûftur. Çünkü işitme sadece sözler ve sesler ile alâkalıdır. Dolayısıyla lâm harfi zâid bir manayı bildirmektedir ki bu mana işitmenin içerdiği icâbet manasıdır. Böylece bir kelimeye kısa ve özlük ile zâid manaya delâlet bir araya gelmiştir. Zâid mana Allah'ın kendisine hamd edene icâbet etmesidir."

İbnu'l Kayyım şu manayı yansıtan bazı şeyler söylemiştir: “Semi'allâhu limen hamideh' kula icâbet manasını içeren lâm ile geçişli kılınmıştır. Burada herhangi bir hafız yoktur. Lafız bu manayı içermektedir.”

“Rabbenâ ve leke'l hamd.” el-Buhârî'nin bir rivâyetinde vâv düşürülmüştür. İbn Dakik el-İd şöyle demiştir: “Sanki 'vâv'ın varlığı zâid bir manaya işaret etmektedir. Zira bu durumda cümlelerin takdiri 'Rabbimiz, icâbet et! Hamd Sana'dır.' olmaktadır. Böylece cümle hem dua manasını hem de haber manasını içermiş olmaktadır.”

Şeyhulislâm şöyle demiştir: “Hamd zemmin zıddıdır. Zemmin yerilen kimsenin kötülüklerinden dolayı ona beslenen buğzun beraberinde gerçekleştiği gibi hamd de övülen kimsenin iyiliklerinden dolayı ona beslenen sevginin beraberinde gerçekleşir.”

İbnu'l Kayyım da böyle söylemiş ve hamd ile medhi birbirinden şu yünden ayırmıştır: “Başkasının iyilikleri iki türlü bildirilir: Ya sevgiden ve irâdeden soyutlanmış bir şekilde bildirilir ya da ona beslenen sevgiye ve irâdeye bitişik olarak bildirilir. Birincisi olursa bu medhtir. İkincisi olursa bu hamddir. Şu hâlde hamd övülenin iyiliklerini ona beslenen sevgi, saygı ve tazim ile birlikte bildirmektir. Bundan dolayı hamd inşaı içeren bir haber olmuştur. Medh ise böyle değildir. Zira medh soyutlanmış bir haberdir.

Şu hâlde kişi 'Hamd Allah'a mahsustur' dediği ya da 'Rabbimiz, hamd Sana mahsustur' dediği zaman onun sözü, açıkça söylenen ya da takdir edilen cümlelerin kapsamına giren bütün ferdleri içeren kuşatıcı bir isimle Allah Teala'nın kendisinden dolayı övüldüğü her şeyin haberini içerir. Bu da Rab Teala'nın kendisinden dolayı övüldüğü her kemâl sıfatının isbâtını gerektirir. Bundan dolayı bu lafız bu şekilde ancak sıfatı bu olan Zâta yaraşır. O Hamid ve Mecid'dir.”

Burada imamın hem “Semi'allâhu limen hamideh” hem de “Rabbenâ ve leke'l hamd” diyeceği açıkça beyan edilmiştir ki bu eş-Şâfi'nin ve Ahmed'in kavidir. Bu hususta Mâlik ve Ebû Hanîfe farklı görüş beyan edip “Sadece 'Semi'allâhu limen hamideh' der” demiştir.

“Bir rivâyete göre Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) Safvân b. Umeyye'ye, Süheyl b. Amr'a ve el-Hâris b. Hişâm'a beddua ediyordu.” Çünkü Ebû Süfyan

b. Harb ile birlikte onlar Uhud Günü müşriklerin başlarıydı. Onlar hususunda Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem)'e icâbet edilmedi. Bilakis Allah şu buyruğunu indirdi: "Bu işle senin bir ilgîn yoktur. Onlara tevbe nasip eder ya da onları azabı ıdırptırır." Sonra onlara tevbe nasip etti. Onlar da güzel birer müslüman oldular.

Bütün bu zikredilenlerde işlerin tamamı kendisinin elinde olan, fazlı ve rahmetiyle dilediğini hidâyet edip adâleti ve hikmetiyle dilediğini saptıran Allah'tan başka ilah olmadığına şehâdetin ve O'nun sadece kendisine ibâdet edilmesini hak ettiğinin manası vardır.

Bu hüccetler ve deliller; kabirperestlerin velîler, sâlihler hatta tâğutlar hakkında beslediği onların kendilerine dua edene fayda sağlayacağı ve himâyelerine sığınandan kötülüğü savacağı inancının bâtıllığını ortaya koymaktadır.

Onlarla Kitab'ı anlamalarının arasına giren Zat bütün noksanlıklardan münezzehtir! Bu Allah subhânehû'nun adâletidir. Kişi ile kalbi arasına giren O'dur. Güç ve kuvvet ancak O'ndandır.

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: "Yine orada rivâyet edildiğine göre Ebû Hureyre (radiyallahu anh) şöyle demiştir: 'Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Allah kendisine "En yakın aşîretini uyar" âyetini indirince kalktı ve dedi ki: "Ey Kureyş topluluğu! -Ya da benzer bir söz söyledi.- Nefislerinizi satın alın. Allah'a karşı size hiçbir faydam olmaz. Ey Abdumuttalib'in oğlu Abbâs, Allah'a karşı sana bir faydam olmaz. Ey Rasulullah'ın halası Safiyye, Allah'a karşı sana bir faydam olmaz. Ey Muhammed'in kızı Fâtıma! Malımdan dilediğini iste ama Allah'a karşı sana bir faydam olmaz."

Şerh: Yine orada yani el-Buhârî'nin "Sahih"inde.

Ebû Hureyre'nin ismi hususunda ihtilâf edilmiştir. en-Nevevî isminin Abdurrahmân b. Sahr olduğunu sahihlemiştir. Nitekim el-Hâkim "el-Müstedrek"te Ebû Hureyre'den şöyle dediğini rivâyet etmiştir: "Câhiliyyede adım Abduşems b. Sahr idi. İslâm'da bana Abdurrahmân ismi verildi."

Ayrıca ed-Dûlâbî isnadiyla Ebû Hureyre'den Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)'in ona Abdullah ismini verdiğini rivâyet etmiştir.

Ebû Hureyre Devs kabilesine mensuptur. Sahâbe'nin faziletlilerinden ve hâfızlarındandır. Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)'den başkasının bellediğinden fazla hadis bellemiştir. Elli yedi ya da elli sekiz ya da elli dokuz yılında yetmiş sekiz yaşında vefat etmiştir.

"Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) kalktı." "Sahih"te İbn Abbâs'tan gelen bir rivâyete göre Rasulullah Safâ'ya çıkmıştır.

"Allah kendisine 'En yakın aşîretini uyar' âyetini indirince..." Kişinin aşîreti babasının en yakın oğulları ya da kabilesidir. Çünkü insanlar arasında hem dinî yönden hem dünyevî yönden iyiliğini en çok hak edenler onlardır. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: *"Ey iman edenler! Kendinizi ve ehlinizi yakıtı insanlar ve taşlar olan ateşten koruyun."* (Tahrîm, 6)

Allah Teâlâ ona ayrıca herkesi uyarmasını da emretmiştir. Nitekim O *"Tâ ki ataları uyartılmamış gâfil bir topluluğu uyarasın"* (Yâsîn, 6) ve *"İnsanları onlara azabın geleceği güne karşı uyar"* (İbrâhîm, 44) buyurmuştur.

"Ey Kureyş topluluğu!" Burada geçen **"مُشَرِّع"** (ma'sher) topluluk demektir.

"Ya da benzer bir söz söyledi." Burada (söz olarak tercüme edilen) **"كَلِمَة"** (kelime) öncesine atıf olduğu için mansubdur.

"Nefislerinizi satın alın." Yani Allah'ı birleyerek, ibâdeti tek olan ve ortağı bulunmayan Allah'a has kılarak, emrettiklerini yerine getirerek ve yasakladıklarından kaçınarak nefislerinizi satın alın. Zira Allah'ın azabından kurtaracak olan nesebe ve soya sopa dayanmak değil budur. Rablerin Rabbi'nin katında nesebin ve soyun sopun faydası olmaz.

"Allah'a karşı size hiçbir faydam olmaz." Burada nebîlere ve sâlihlere bağlanan, şefaathçileri olmaları ve kendilerine fayda sağlamaları ya da kötülüğü kendilerinden savmaları için onlara yönelen kimseler aleyhine hüccet vardır. Zira bu Allah Teâlâ'nın haram kıldığı ve nebîsi (sallallahu aleyhi ve sellem)'in kendisine karşı uyardığı şirkin ta kendisidir. Nitekim Allah Teâlâ *"O'nun dışında veliler edinenler 'Bunlara ancak bizi Allah'a yakınlaştırsınlar diye ibâdet ediyoruz' (derler)."* (Zümer, 3) ve *"Bunlar Allah katında şefaathçilerimizdir"* (Yûnus, 18) buyruklarında müşriklerin durumunu bildirmiştir.

Görüldüğü üzere Allah onların inancının bâtil olduğunu bildirmiş ve kendisini bu şirkten tenzih etmiştir. Allah Teâlâ dilerse bu mesele ileride daha ayrıntılı şekilde açıklanacaktır.

el-Buhârî'nin "Sahîh"inde bundan sonra "*Ey Abdumenâfoğulları, Allah'a karşı size bir faydam olmaz!*" ziyâdesi yer almaktadır.

"*Ey Abdulmuttalib'in oğlu Abbâs!*" Burada (oğlu olarak tercüme edilen) "ابن" (ibn) mansubdur. "Abbâs"ın merfû olması da mansub olması da mümkündür. "*Ey Rasulullah'ın halası Safiyye*" ve "*Ey Muhammed'in kızı Fâtıma*" buyruklarında da aynısı söz konusudur.

"*Malımdan dilediğini iste.*" Rasulullah burada Allah'ın azabından ancak imanın ve sâlih amelin kurtaracağını beyan etmiştir.

Yine buradan kuldân ancak dünyevî hususlarda güç yetirebileceğinin istenmesinin câiz olduğu anlaşılmaktadır. Rahmete, mağfirete, cehennemden kurtulmaya ve ancak Allah'ın güç yetirebileceği diğer hususlara gelince bunları Allah'tan başkasından istemek câiz değildir. Zira Allah'ın katında bulunana ancak tevhidi şirk bulaşıklarından arındırarak, kulları için şariat kıldığı ve kendisine yaklaşmaya vesîle kılmalarından râzı olduğu ibâdetleri O'na özgüleyerek ulaşılır.

Rasulullah kızına, amcasına, halasına ve diğer yakınlarına bile ancak bu fayda sağlıyorsa başkalarına da ancak bunun fayda sağlayacağı öncelikle söz konusudur. Amcası Ebû Tâlib'in kıssasında da alınacak ibret vardır.

Şimdi sen insanların birçoğundan sâdır olana bak: Onlar ölümlere sığınmakta, umarak ve korkarak onlara yönelmektedir. Hâlbuki onlar değil başkalarına kendilerine bile fayda veya zarar vermeye kâdir olmayan âciz varlıklardır. Böylece onların bir şey üzere olmadıklarını anlarsın. *Onlar hidâyet olduklarını sanarak Allah'ın gayrısında şeytanları velî edinmiştir.* (A'râf, 30)

Şeytan şirki onlara sâlihleri sevmek kalıbında sunmuştur. Hâlbuki sâlihlerin tamamı dünyada da şahidlerin kıyam duracağı günde de bu şirkten Allah'a teberri eder.

Şüphe yok ki sâlihleri sevmek onları Allah'ın gayrısında nidler edinip Allah'ı sever gibi severek, bu şekilde Allah'a şirk koşarak, O'ndan başkasına

ibâdet ederek, hem Allah'a hem resûlüne hem de sâlih kullarına düşmanlık ederek değil dinde onlara uyarak ve Âlemlerin Rabbine itaatte peşlerinden giderek olur. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

"Hani Allah 'Ey Meryem oğlu İsa! Sen mi insanlara "Beni ve annemi Allah'ın gayrısında iki ilah edinin" dedin?" demişti. O da şöyle dedi: 'Seni bütün noksanlıklardan tenzih ederim. Hakkım olmayan bir şeyi söylemek bana yaraşmaz. Onu söylemişsem mutlaka Sen onu bilmişsindir. Sen benim nefsimdekini bilirsin ama ben Senin nefsindekini bilmem. Şüphesiz Sen gaybları çok iyi bilersin. Ben onlara ancak bana emrettiğini söyledim, "Benim de rabbim sizin de rabbiniz olan Allah'a ibâdet edin" dedim. Aralarında bulunduğum müddetçe onlara şahiddim. Ne zaman beni katına aldın, ondan sonra üzerlerindeki gözetleyici Sen oldun. Sen her şeye şahidsin!" (Mâide, 116-117)

Allâme İbnu'l Kayyım bu âyet hakkında bazı şeyler söylemiş ve sözü şuraya getirmiştir: "İsa sonra kendisine emredilen katıksız tevhid dışında bir şey demediğini söylemiş, 'Ben onlara ancak bana emrettiğini söyledim, "Benim de rabbim sizin de rabbiniz olan Allah'a ibâdet edin" dedim.' demiştir. Sonra aralarında bulunduğu süre içerisinde onlara şahid olduğunu, vefâtından sonra ise onlara muttali olamadığını, vefâtından sonra onlara tek muttali olanın Allah (azze ve celle) olduğunu söylemiş, şöyle demiştir: 'Aralarında bulunduğum müddetçe onlara şahiddim. Ne zaman beni katına aldın, ondan sonra üzerlerindeki gözetleyici Sen oldun. Sen her şeye şahidsin!' Görüldüğü üzere o Allah subhânehû'yu şahidliğinin bütün şahidliklerin yukarısında ve bütün şahidliklerden genel olmasıyla vasfetmiştir." İbnu'l Kayyım'ın özetlenmiş sözleri sona erdi.

Derim ki: Burada müşriklerin Allah'ın ve resûllerinin emrine muhâlefet ettikleri beyan edilmektedir. Bu emir Allah'ı birlemektir. Bu resûllerin üzerinde ittifak ettikleri, insanları kendisine çağırdıkları ve iman edenler haricinde kendisi sebebiyle insanlardan ayrıldıkları dinleridir.

Şu hâlde onların dinini din edinen, onlara emredilen ibâdeti Allah'a özgülleme hususunda onlara itaat eden kimsenin kendisiyle Rabbine itaat ettiği ve kendisi hususunda resûllerinin peşinden gittiği, kendisiyle Rabbin rubûbiyeti zedelemek, ulûhiyeti küçümsemek ve Âlemlerin Rabbine kötü zan besle-

mek demek olan şirkten tenzih ettiği şu tevhid ile nebilerin kadrini düşürdüğü nasıl söylenebilir?

Müşrikler dünyada da âhirette de resûllerin düşmanları ve hasımlarıdır. Nebiler tâbilerine bütün müşriklerinden berî olmalarını, onları tekfîr etmelerini, onlara Rableri ve Mabudları için buğz edip düşmanlık göstermelerini emretmiştir: *De ki: Üstün hüccet Allah'ındır. Dileseydi hepinizi hidâyet ederdi.* (En'âm, 149)

16. Bölüm

"Nihâyet kalplerinden korku giderilince 'Rabbiniz ne söyledi?' diye sorarlar. Onlar da 'Hakkı söyledi, O Alî'dir (Yücedir), Kebîr'dir (Büyüktür) derler.'" (Sebe, 23) Ayetinin Tefsiri

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

﴿حَتَّىٰ إِذَا فُزِعَ عَنْ قُلُوبِهِمْ قَالُوا مَاذَا قَالَ رَبُّكُمْ قَالُوا الْحَقُّ وَهُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيرُ﴾

"Nihâyet kalplerinden korku giderilince 'Rabbiniz ne söyledi?' diye sorarlar. Onlar da 'Hakkı söyledi, O Alî'dir (Yücedir), Kebîr'dir (Büyüktür) derler.'" (Sebe, 23)

وفي الصحيح عن أبي هريرة رضي الله عنه، عن النبي صلى الله عليه وسلم قال: «إِذَا قَضَى اللَّهُ الْأَمْرَ فِي السَّمَاءِ صَرَّتِ الْمَلَائِكَةُ بِأَجْنِحِهَا خُضْعَانًا لِقَوْلِهِ كَأَنَّهُ سِلْسِلَةٌ عَلَى صَفْوَانٍ يَنْفَذُهُمْ ذَلِكَ ﴿حَتَّىٰ إِذَا فُزِعَ عَنْ قُلُوبِهِمْ قَالُوا مَاذَا قَالَ رَبُّكُمْ قَالُوا الْحَقُّ وَهُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيرُ﴾ فَيَسْمَعُهَا مُسْتَرِقُ السَّمْعِ وَمُسْتَرِقُ السَّمْعِ هَكَذَا بَعْضُهُ فَوْقَ بَعْضٍ - وَصَفَهُ سَفِيَانٌ بِكَفِّهِ فَحَرَّفَهَا وَتَدَدَ بَيْنَ أَصَابِعِهِ - فَيَسْمَعُ الْكَلِمَةَ فَيُلْقِيهَا إِلَى مَنْ تَحْتَهُ ثُمَّ يُلْقِيهَا الْآخَرُ إِلَى مَنْ تَحْتَهُ حَتَّى يُلْقِيَهَا عَلَى لِسَانِ السَّاحِرِ أَوْ الْكَاهِنِ فَرُبَّمَا أَذْرَكُهُ الشَّهَابُ قَبْلَ أَنْ يُلْقِيَهَا وَرُبَّمَا أَلْقَاهَا قَبْلَ أَنْ يَذْرُوكَهُ فَيَكْذِبُ مَعَهَا مَائَةٌ كَذِبَةٍ فَيُقَالُ أَلَيْسَ قَدْ قَالَ لَنَا يَوْمَ كَذَا وَكَذَا كَذَا وَكَذَا فَيُصَدَّقُ بِتِلْكَ الْكَلِمَةِ الَّتِي سَمِعَ مِنَ السَّمَاءِ»

Sahîh'te Ebû Hureyre (radiyallahu anhu)'dan rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: "Allah gökte bir işe

hükmettiği zaman melekler O'nun sözüne boyun eğdiklerinin alâmeti olarak kanatlarını çırpırlar. Sanki o (sözün sesi) kaya üzerindeki zincir(in sesi) gibidir. O (söz) aralarından geçip gider. Nihâyetinde kalplerinden korku giderilince 'Rabbiniz ne söyledi?' diye sorarlar. Diğerleri de 'Hakkı söyledi, O Alî'dir, Kebîr'dir' derler. Kulak hırsızları bu sözü işitirler. Kulak hırsızlarının bir kısmı şu şekilde diğerlerinin üzerindedir. -Süfyân bunu elini yan tutup parmaklarının arasını ayırarak gösterdi.- Biri bir sözü işitir ve onu hemen altındakine iletir. Diğer de aynı şekilde onu altındakine iletir. Sonunda (kulak hırsızının biri) onu sihirbazın ya da kâhinin diline ulaştırır. Bazen onu ulaştırmadan önce ona bir ateş topu yetişir. Bazen de kendisine ateş topu yetişmeden önce onu ulaştırır ve onun beraberinde yüz yalan söyler. Böylece (kâhin hakkınca) 'O gün şunu şunu dememiş miydi?' denir ve o gökten işitilen o söz sebebiyle tasdik edilir."⁴³

وعن النّوأس بن سمعان رضي الله عنه ، قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : «إِذَا أَرَادَ اللَّهُ تَعَالَى أَنْ يُوحِيَ بِالْأَمْرِ تَكَلَّمَ بِالْوَحْيِ ، أَخَذَتْ السَّمَاوَاتُ مِنْهُ رَجْفَةً - أَوْ قَالَ - رَعْدَةً شَدِيدَةً - خَوْفًا مِنَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ ، فَإِذَا سَمِعَ ذَلِكَ أَهْلُ السَّمَاوَاتِ ضَعِفُوا وَخَرُّوا لِلَّهِ سُجَّدًا فَيَكُونُ أَوَّلُ مَنْ يَرْفَعُ رَأْسَهُ جِبْرِيلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ فَيُكَلِّمُهُ اللَّهُ مِنْ وَحْيِهِ بِمَا أَرَادَ ثُمَّ يَمُرُّ جِبْرِيلُ عَلَى الْمَلَائِكَةِ كُلِّهَا مَرًّا بِسَمَاءٍ سَأَلَهُ مَلَائِكُهَا مَاذَا قَالَ رَبُّنَا يَا جِبْرِيلُ؟ فَيَقُولُ جِبْرِيلُ قَالَ الْحَقُّ وَهُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيرُ ، فَيَقُولُونَ كُلُّهُمْ مِثْلَ مَا قَالَ جِبْرِيلُ ، فَيَنْتَهِي جِبْرِيلُ حَيْثُ أَمَرَهُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ»

Nevvâs b. Sim'ân (radiyallahu anh) şöyle demiştir: Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: "Allah Teâlâ bir şey vahyetmek istediği zaman vahyedeceği şeyi söyler. Bunun üzerine Allah azze ve celle'nin korkusundan dolayı gökleri şiddetli bir titreme -ya da sarsıntı- alır.

⁴³ Buhari, 4701.

Göklerin sâkinleri bunu işittikleri zaman haygınlık geçirirler ve Allah'a secdeye kapanırlar. Başını ilk kaldıran Cibrîl olur. Allah vahyetmek istediği şeyi ona söyler. Sonra Cibrîl meleklerin yanından geçer. Ne zaman bir göğe uğrasa o göğün melekleri ona 'Rabbimiz ne söyledi ey Cibrîl?' diye sorar. Cibrîl de 'Hakkı söyledi, O Alî'dir, Kebîr'dir' diye cevap verir. Bunun üzerine bütün melekler Cibrîl'in söylediğinin aynısını söyler. Bundan sonra Cibrîl vahyi Allah azze ve celle'nin emrettiği yere ulaştırır."⁴⁴

* * *

Allah Teâlâ'nın Şu Buyruğu: "Nihâyet Kalplerinden Korku Giderilince 'Rabbiniz Ne Söyledi?' Diye Sorarlar. Onlar Da 'Hakkı Söyledi, O Aliyy'dir (Yücedir), Kebîr'dir (Büyüktür)' Derler." (Sebe', 23)

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: "Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: 'Nihâyet kalplerinden korku giderilince "Rabbiniz ne söyledi?" diye sorarlar. Onlar da "Hakkı söyledi, O Aliyy'dir (Yücedir), Kebîr'dir (Büyüktür)" derler.' (Sebe', 23)"

Şerh: "حَتَّىٰ إِذَا فُزِعَ عَنْ قُلُوبِهِمْ" "kalplerinden korku zâil olunca" demektir. Bunu İbn Abbâs, İbn Ömer, Ebû Abdurrahmân es-Sülemî, eş-Şa'bî, el-Hasen ve başkaları söylemiştir.

İbn Cerîr şöyle demiştir: "Bazıları kalplerinden korku giderilenlerin melekler olduğunu söylemiştir. Bunların söylediğine göre melekler Allah'ın vahiy ile konuşmasını işittikleri esnada bayıldıklarından dolayı kalplerinden korku giderilir."

İbn Atıyye şöyle demiştir: "Buradaki sözde hazf edilmiş bir şey vardır ve buna zâhir delâlet etmektedir. Sanki O 'Onlar iddia ettiğiniz gibi şefaatçiler değildir, ebediyen müslim yani boyun eğmiş kullardır' buyurmaktadır. Kalplerinden korku giderilenlerden maksat İbn Cerîr'in ve başkalarının tercihinine göre meleklerdir."

⁴⁴ Ebu Nuaym, Hilyetu'l Evliya, 5/121.

İbn Kesir şöyle demiştir: “Bu söz (yani âyetle işâret edilenlerin melekler olduğu) hakkında hiçbir tartışma olmayan hakîkattir. Zira bu konuda sahih hadisler ve eserler gelmiştir.”

Ebû Hayyân da şöyle demiştir: “Allah Teâlâ'nın '*Nihâyet kalplerinden korku giderilince...*' buyruğunda meleklerle işâret edildiğine dâir Rasûlullah (*sal-lallahu aleyhi ve sellem*)'den gelen hadisler birbirini desteklemektedir. Melekler Allah'ın Cibrîl'e vahyini işitince ve Allah o vahiyle emredince, melekler demir zincirin kaya üzerinde çıkardığı ses gibi bir ses duyarlar. Bunun üzerine Allah'a olan tazimlerinden ve O'nun heybetinden dolayı korkuya kapılırlar. Bu ayetlerin başında meleklerin zikredildiğini hatırlayan kimse bu mana ile bu ayetle önceki ayetler arasında bağlantı kurar. Allah Teâlâ'nın ilk baştaki '*De ki: İlah olduğunu iddia ettiklerinizi çağırın!*' buyruğunda meleklerle işâret edildiğinin farkında olmayan kimse ise bu ayet ile önceki arasında bir bağlantı kuramaz. (Melekler) '*Rabbimiz ne yarattı?*' dememiş, '*Rabbiniz ne buyurdu?*' demiştir. Şâyet Allah'ın kelâmı yaratılmış olsaydı şüphesiz '*ne yarattı?*' derlerdi.” İbn Mâce'nin Süneni'nin şerhinden alıntılanan pasaj sona erdi.

“Rabbimiz ne buyurdu ey Cibrîl?” hadisi de buna benzemektedir. Kitab ve Sünnet'te bunun benzerleri çoktur.

“Hakkı... derler.” Yani melekler “Allah hakkı söyledi” derler. Zira onlar Allah'ın kelâmını işittiklerinde bayırlar. Uyandıklarında da *“Rabbiniz ne söyledi?”* sormaya başlarlar. Bunun üzerine “Hakkı söyledi” derler.

“O Aliyy'dir (Yücedir), Kebîr'dir (Büyüktür).” Hem kadri yücedir hem kahr u galebe yönünden yücedir hem de zâtı yücedir. Dolayısıyla bütün yönlerden eksiksiz yücelik O'nundur. Nitekim Abdullah b. el-Mubârek kendisine “Rabbimizi neyle bileceğiz?” diye sorulması üzerine Kur'ân'a tutunarak “Arşının üzerinde ve yarattıklarından ayrı olarak” diye cevap vermiştir. Çünkü Allah Teâlâ *“Rahmân Arş'a istivâ etti”* (Tâhâ, 5) ve *“Arş'a istivâ etti Rahmân”* (Furkân, 59) buyurmuştur. O'nun Arş'a istivâ ettiği Kur'ân'ın yedi yerinde geçmektedir.

“Kebîr'dir.” Allah (*tebareke ve teala*)'dan daha büyüğü yoktur.

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: *“Sahih'te Ebû Hureyre (radiyallahu anh)'dan rivâyet edildiğine göre Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: 'Allah gökte bir işe hükmettiği zaman melekler*

O'nun sözüne boyun eğdiklerinin alâmeti olarak kanatlarını çırpırlar. Sanki o (sözün sesi) kaya üzerindeki zincir(in sesi) gibidir. O (söz) aralarından geçip gider. Nihâyetinde kalplerinden korku giderilince "Rabbiniz ne söyledi?" diye sorarlar. Diğerleri de "Hakkı söyledi, O Alî'dir, Kebîr'dir" derler. Kulak hırsızları bu sözü işitirler. Kulak hırsızlarının bir kısmı şu şekilde diğerlerinin üzerindedir. -Süfyan bunu elini yan tutup parmaklarının arasını ayırarak gösterdi.- Biri bir sözü işitir ve onu hemen altındakine iletir. Diğerleri de aynı şekilde onu altındakine iletir. Sonunda (kulak hırsızının biri) onu sihirbazın ya da kâhinin diline ulaştırır. Bazen onu ulaştırmadan önce ona bir ateş topu yetiştir. Bazen de kendisine ateş topu yetiştirmeden önce onu ulaştırır ve onun beraberinde yüz yalan söyler. Böylece (kâhin hakkında) "O gün şunu şunu dememiş miydi?" denir ve o gökten işitilen o söz sebebiyle tasdik edilir."

Şerh: Sahih'te yani el-Buhârî'nin Sahîh'inde.

"Allah gökte bir işe hükmettiği zaman." Yani sonraki hadiste açıkta beyan ettiği üzere Allah Cebrâîl'e vahyettiği emri dilediği şekilde söylediği zaman. Nitekim Saîd b. Mansûr, Ebû Dâvûd ve İbn Cerîr bunu İbn Mes'ûd'dan şu lafızla rivâyet etmiştir: *"Allah vahyi söylediği zaman göklerdeki kaya üzerinde zincirin sürüklendiğinde çıkardığı ses(e benzer bir ses)i işitir."*

İbn Ebî Hâtim ve İbn Merdûye, İbn Abbâs'tan şöyle dediğini rivâyet etmiştir: *"Cebbâr, Muhammed'e vahyedeceğinde meleklerden elçiyi onu vahiyle göndermek için çağırır. Bunun üzerine melekler Cebbâr'ın sesini vahyi söylerken işitirler. Kalplerinden korku giderilince Allah'ın ne söylediğini sorarlar. (Soruya muhatap olanlar da) 'Hakkı (söyledi)' derler. Böylece Allah'ın ancak hakkı söylediğini bilirler."*

"O'nun sözüne boyun eğdiklerinin alâmeti olarak kanatlarını çırpırlar." Hâfız şöyle demiştir: "İki fetha ile 'حَضَنان' (hadaân) (boyun eğme manasındaki) 'حَضَوْع' (hudû') kökünden gelmektedir. Bir rivâyette birinci harfi dammeli ikinci harfi sâkin olarak gelmiştir. Bu, 'boyun eğerler olarak (ve boyun eğdiklerinin alâmeti olarak)' manasına gelen bir masdardır."

"Sanki o (sözün sesi) kaya üzerindeki zincir(in sesi) gibidir." Yani işitilen ses kaya üzerindeki bir zincirin sesi gibidir. (Kaya olarak tercüme edilen) "صَفْوَان" (safvân) pürüzsüz taştır.

"O (söz) aralarından geçip gider." Yani söz meleklerin arasından geçip gider.

İbn Merdûye, İbn Abbâs'tan "Hangi semâ ahâlisine inerse mutlaka bayırlar" lafzını rivâyet etmiştir.

Ebû Dâvûd'un ve başkalarının rivâyet ettiğine göre Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: "Allah vahyi söylediği zaman en yakın semâdâkiler kaya üzerinde zincirin sürüklendiğinde çıkardığı ses(e benzer bir ses)i işitir ve bundan dolayı bayırlar. Cibrîl onlara gelene kadar bu hâlde kalırlar..."

"Nihâyetinde kalplerinden korku giderilince..." Bunun manası daha önce açıklanmıştı.

"Rabbiniz ne söyledi?" diye sorarlar. Diğerleri de 'Hakkı söyledi...' derler. Yani "Allah hakkı söyledi" derler. Böylece Allah'ın ancak hakkı söylediğini bilirler.

"Kulak hırsızları bu sözü işitirler." Yani Allah'ın buyurduğu sözü işitirler. Onlar birbirleri üzerine binmiş şeytanlardır.

el-Buhârî'nin "Sahîh"inde Âişe'den rivâyet edildiğine göre Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: "Melekler anân -yani bulut- içerisinde iner ve gökte buyrulan emri zikreder. Şeytanlar da kulak hırsızlığı yapıp onu kâhinlere fısıldar."

"Kulak hırsızlarının bir kısmı şu şekilde diğerlerinin üzerindedir. - Süfyân bunu elini yan tutup parmaklarının arasını ayırarak gösterdi."

Süfyân, Süfyân b. Uyeyne Ebû Muhammed el-Hilâli el-Kûfi el-Mekki'dir. Hâfız, sika, fakih, imam ve hüccet. Yüz doksan sekiz yılında doksan bir yaşında vefat etmiştir.

"فحرفها" (fe-harrafehâ) noktasız hâ, şeddeli râ ve fâ harfleri ile dir.

"وَبَدَّدَهُ" (ve-beddede) yani parmaklarının arasını ayırdı.

"Biri bir sözü işitir ve onu hemen altındakine iletir." Yani yukarıdaki sözü işitir ve onu aşağısında bulunan bir diğerine atar. O da aşağısındakine atar. Sonunda biri o sözü sihirbazın ya da kâhinin diline atar.

"Bazen onu ulaştırmadan önce ona bir ateş topu yetişir." (Ateş topu olarak tercüme edilen) "شهاب" (şihâb) atılan yıldızdır. Yani bazen yıldız kulak hırsızına yetişir.

Bu şihabların Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)'in gönderilişinden önce atılmakta olduğunu göstermektedir. Zira "Müsned"de Ahmed ve başkaları Ma'mer tarikinden şunu rivâyet etmiştir: Bize ez-Zuhri, Ali b. Huseyn kanalıyla İbn Abbâs'tan onun şöyle dediğini tahdis etti: Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) ashâbından birkaç kişi arasında oturuyordu. -Abdurrazzâk "Ensâr'dan" dedi.- O esnada büyük bir yıldız atıldı ve parıladı. Rasulullah "Câhiliyede bunun aynısı olduğunda ne diyordunuz?" diye sordu. "Herhâlde büyük biri doğuyor ya da büyük biri ölüyor" diyorduk" dediler.

(Ma'mer dedi ki:) ez-Zuhri'ye "Yıldızlar câhiliyyede mi atılıyordu?" diye sordum. "Evet" dedi, "fakat Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) gönderilince kalınlaştı."

Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: "O biri öldüğünden ya da doğduğundan dolayı atılmaz. Fakat ismi yüce Rabbimiz bir emir buyurduğu zaman Arş'in taşıyıcıları tesbih getirir. Sonra onları izleyen semâ sâkinleri tesbih getirir. Sonra onları izleyenler tesbih getirir. Sonunda tesbih en yakındaki şu semâyâ ulaşır. Sonra Arş'in taşıyıcılarını izleyen semâ sâkinleri haber sorarlar. Arş'in taşıyıcılarını izleyenler Arş'in taşıyıcılarına 'Rabbimiz ne buyurdu?' diye sorar. Arş'in taşıyıcıları da onlara haber verir. Her bir semânın sâkinleri diğer semânın sâkinlerine haber verir. Sonunda haber şu semâyâ ulaşır. Cinler kulak verip haber kaparlar. Bundan dolayı onlara (şihab) atılır. Hakka uygun neyi getirirlerse o doğrudur. Fakat bunun içine yalan katıp eklemeye bulunurlar."

Abdullah dedi ki: Babam dedi ki: Abdurrazzâk dedi ki: "Cinler haber kaparlar ve bundan dolayı onlara (şihab) atılır."

Bir rivâyette "Fakat ona eklemeye bulunurlar, yalan katarlar ve ondan eksiltirler" lafzı geçmektedir.

"Onun beraberinde yüz yalan söyler." Yani kâhin ya da sihirbaz.

(Yalan olarak tercüme edilen) “كذبة” (kezbe) fethalı kef ve noktalı sâkin zâl ile dir.

“Böylece (kâhin hakkında) ‘O gün şunu şunu dememiş miydi?’ denir ve o gökten işitilen o söz sebebiyle tasdik edilir.”

Musannif (rahimehullah)’ın el yazması olan nüshada tıpkı el-Buhârî’nin “Sahih”indeki gibi böyle geçmektedir.

Musannif şöyle demiştir: “Burada nefislerin bâtlı kabul ettiği, yüze itibar etmeyip bire tutunduğu görülmektedir.”

Yine buradan anlaşılmaktadır ki bir şeyde hak adına bir şey varsa bu onun tamamının doğru olduğunu göstermez. Zira dalâlet ehli sık sık hakkı bâtıla karıştırır. Tâ ki bâtılları daha çok kabul görsün. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: *“Hakka bâtlı karıştırmayın ve bildiğiniz hâlde hakkı gizlemeyin.”* (Bakara, 42)

Gerek bu hadislerde, gerek sonrasındakilerde, gerekse manasını içerenlerde Allah Teâlâ’nın celâline ve azametine yaraşır şekilde yarattıklarının üzerinde olduğu, ayrıca ezelden beri dilediği zaman meleklerin duyacağı bir sözle konuştuğu beyan edilmektedir. Eş’arîler’in, Cehmiyye’nin ve ilâhî sıfatları inkâr eden Mutezile’nin hilâfına bu Ehli Sünnet’in hem selefının hem de halefinin görüşüdür. Şu hâlde aman ta’til ehlinin süslü sözlerine itibar etme. Bize Allah yeter. O ne güzel vekildir!

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: **“en-Nevvâs b. Sim’ân şöyle demiştir: Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: ‘Allah Teâlâ bir şey vahyetmek istediği zaman vahyedeceği şeyi söyler. Bunun üzerine Allah azze ve celle’nin korkusundan dolayı gökleri şiddetli bir titreme ya da sarsıntı alır. Göklerin sâkinleri bunu işittikleri zaman baygınlık geçirirler ve Allah’a secdeye kapanırlar. Başını ilk kaldıran Cibrîl olur. Allah vahyetmek istediği şeyi ona söyler. Sonra Cibrîl meleklerin yanından geçer. Ne zaman bir göğe uğrasa o göğün melekleri ona “Rabbimiz ne söyledi ey Cibril?” diye sorar. Cibril de “Hakkı söyledi, O Alî’dir, Kebîr’dir” diye cevap verir. Bunun üzerine bütün melekler Cibril’in söylediğinin aynısını söyler. Bundan sonra Cibril vahyi Allah azze ve celle’nin emrettiği yere ulaştırır.”**

Serh: Bu hadisi, el-İmâd İbn Kesîr'in "Tefsîr"inde zikrettiği üzere İbn Ebî Hâtîm senediyle rivâyet etmiştir.

en-Nevvâs b. Sim'ân b. Hâlid el-Kilâbî. Nisbesinin "el-Ensârî" olduğu da söylenmektedir. Sahâbîdir. Söylendiğine göre babası da sahâbîdir.

"Allah bir şey vahyetmek istediği zaman..." Bu Allah Teâlâ'nın vahyi konuştuğunu açıkça ifâde etmektedir. Bu Ehli Sünnet'in sıfat inkârcıları aleyhindeki hüccetlerindendir. Çünkü Ehli Sünnet "Allah ezelden beri dilediği zaman konuşandır" demektedir.

"Bunun üzerine gökleri şiddetli bir titreme alır." Burada "gökler" öne alınmış bir mefûldür. Fâil "titreme"dir. Yani gökleri Allah Teâlâ'nın konuşmasından dolayı bir titreme alır. Yani gökler titrer.

Bu göklerin Allah Teâlâ'nın kelâmını işittiği hususunda açık bir ifâdedir. Nitekim İbn Ebî Hâtîm, İkrime'den onun şöyle dediğini rivâyet etmiştir: "Allah (tebareke ve teala) bir işe hükmettiği zaman konuşur da gökler, yer ve dağlar titrer. Meleklerin hepsi de secdeye kapanır."

"Ya da sarsıntı." Bu râviden kaynaklanan bir şüpheci. Râvî Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)'in "titreme" (رَجَّةٌ) mı yoksa "sarsıntı" (زَعَّةٌ) mı buyurduğu hususunda şüphe etmiştir. Râ harfî iki kelimedede de fethalıdır.

"Allah azze ve celle'nin korkusundan dolayı." Bu göklerin Allah'tan korktuğu hususunda gâyet açıktır. Zira Allah Teâlâ göklere hissetme yetisi vermiş ve onları kendilerini yaratanı bilir kılmıştır.

Yine Allah Teâlâ bu büyük mahlûkâtın kendisini tesbih ettiğini bildirmiş, şöyle buyurmuştur: "Yedi gök, yer ve arasındakiler O'nu tesbih eder. Hiçbir şey yoktur ki O'nu hamdi ile tesbih ediyor olmasın. Ancak siz onların tesbihini anlamazsınız. Şüphesiz O Halim'dir, Ğafûr'dur." (İsrâ, 44)

Yine Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: "Ondan dolayı neredeyse gökler yırtılacak, yer yarılacak, dağlar devrilecektir." (Meryem, 90)

Yine Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: "Taşlardan öylesi de vardır ki Allah korkusundan düşer." (Bakara, 74)

Allâme İbnu'l Kayyım (rahimehullah) bu mahlûkâtın hakîki manada Allah'ı tesbih ettiğini ve O'ndan korktuğunu beyan etmiş, buna hüccet olarak da yukarıdaki âyetleri ve benzerlerini getirmiştir.

el-Buhârî, İbn Mes'ûd'dan "Biz yendiği esnada yemeğin tesbihini işitiyorduk" dediğini rivâyet etmiştir.

Ebû Zerr'in rivâyet ettiğine göre Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) eline birkaç çakıl taşı almış, sonra onlardan tesbih duyulmuştur.

Ayrıca "Sahîh"te Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)'in minber edinmeden önce üzerinde hutbe irad ettiği hurma kütüğünün inlemesi kıssası yer almaktadır. Bunun benzerleri çoktur.

"Baygınlık geçirirler ve Allah'a secdeye kapanırlar." "منق" (sa'k) baygınlıktır. Bu baygınlığın beraberinde secde vardır.

"Başını ilk kaldıran Cibril olur." "ج" (evvel) "yekûnu"nun isminin önüne geçirilmiş haberi olduğundan dolayı fethalıdır. Aksi olması (yani "yekûnu"nun ismi olması) da mümkündür. "Cibril" "Allah'ın kulu" demektir. Nitekim İbn Cerir ve başkaları Ali b. Huseyn'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: "Cibril'in ismi 'Allah'ın kulu' idi. 'Mikâil'in ismi 'Allah'ın kulcuğu' idi. 'İsrâfil'in ismi 'Rahmân'ın kulu' idi. Hepsi 'il' ile bitmektedir. 'Îl' Allah (azze ve celle)'ye kul kılınmış demektir." Burada Cibril (aleyhisselam)'ın fazileti görülmektedir. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: "Gerçekten o şerefli, kuvvetli, Arş'ın sahibinin katında itibarlı, orada kendisine itaat edilen ve güvenilir bir elçinin sözüdür." (Tekvîr, 19-21)

İbn Kesir (rahimehullah) "Yani o (Kur'ân) şerefli bir elçinin tebliğ ettiği bir sözdür" demiştir. Ebû Sâlih bu âyet hakkında şöyle demiştir: "Cibril nurdan yetmiş hicâbın içine izin almadan girer."

Ahmed'in sahih bir isnadla İbn Mes'ûd'dan rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Cibril'i kendi sûretinde altı yüz kanadı olduğu hâlde gördü. Her bir kanat ufku kapatmıştı. Kanadından öyle farklı renkler, inciler ve yakutlar dökülüyordu ki bunları Allah bilir."

Bu yaratılmışların büyüklüğü buysa bunları yaratan elbette daha büyük ve daha uludur. Şu hâlde ibâdet hususunda başkası O'na nasıl denk kılınır?

Dua, korku, ümit ve tevekkül gibi ancak Allah'ın huk ettiği ibâdetler nasıl baykasma yöneltilir? Meleklerin hâline ve Allah Teâlâ'dan nasıl korktuklarına bak! Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: *"Hayır, onlar ikrâma mazhar olmuş kullardır. O'ndan (emir alınmadan) önce konuşmazlar; sadece O'nun emri ile hareket ederler. Allah, onların önderindekini de arkalarındakini de bilir. Allah rızasına ulaşmış olanlardan başkasına şefa'at etmezler. Onlar, Allah korkusundan titrerler! İçlerinden her kim, 'Allah'tan başka ben de şüphesiz bir ilâhım' derse, bûylesini cehennemle cezalandırırız. İşte biz zalimleri böyle cezalandırırız."* (Enbiyâ, 26-29)

"Bundan sonra Cibrîl vahyi Allah azze ve celle'nin emrettiği yere ulaştırır." Yani gökte ve yerde emrettiği yere. Hadisin devamı budur.

Bu babda zikredilen âyetler ve hadisler Allah'tan başka ilâh olmadığına şehâdetin delâlet ettiği mana olan tevhidi beyan etmektedir. Zira konuştuğu zaman meleklerin korkudan baygınlık geçirdiği, mahlûkâtın titredigi; zâtında, sıfatlarında, ilminde, kudretinde, mülkünde, izzetinde, yarattıklarının tamamından müstağni oluşunda, yarattıklarının tamamının kendisine muhtaç oluşunda, bilgisi ve hikmeti sebebiyle kaderinin ve tasarrufunun onlar üzerinde yürürlükte oluşunda kemâl sahibi büyük bir Hükümdâr'a yarattıklarından birinin ibâdetinde ortak kılınması hem şer'an hem de aklen mümkün değildir. İbâdet ki Hükümdâr'ın yarattıkları üzerindeki hakkıdır. Başkasının rabliği altında olan nasıl rab kılınır, kul nasıl ibâdet edilen konumuna yerleştirilebilir ki? Müşriklerin akılları nereye gitmiştir? Allah ortak koştuklarından münezzehtir!

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: *"Göklerde ve yerde hiçbir şey yoktur ki Rahmân'a kul olarak gelecek olmasın. Gerçekten onları bir bir saymıştır. Hepsi kıyâmet günü O'na tek başına gelecektir."* (Meryem, 93-95)

Hepsi birer kul olduğuna göre herhangi bir delil olmamasına rağmen, ortada sadece şahsi görüş, uydurukçuluk ve bidat olmasına rağmen neden birbirlerine ibâdet etsinler? Hem Allah ilkinden sonuncusuna kadar bütün resûllerini yarattıklarını bu şirkten sakındırmaları ve Allah'tan başkasına ibâdetten caydırmaları için göndermiştir.

İbn Mâce'nin Süneni'nin şerhinden alıntılanan pasaj sona erdi.

17. Bölüm

ŞEFAAT

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

﴿وَأَنْذِرْ بِهِ الَّذِينَ يَخَافُونَ أَنْ يُخْشَرُوا إِلَىٰ رَبِّهِمْ لَيْسَ لَهُمْ مِنْ دُونِهِ وَلِيٌّ وَلَا شَفِيعٌ﴾

"Rablerinin huzurunda toplanmaktan korkanları onunla uyar. Onların O'ndan başka hiçbir velîleri ve şefaathçileri yoktur." (En'âm, 51)

﴿وَقُلْ لِلَّهِ الشَّفَاعَةُ جَمِيعًا﴾

"De ki: Şefaath tümüyle Allah'a âittir." (Zümer, 44)

﴿مَنْ ذَا الَّذِي يَشْفَعُ عِنْدَهُ إِلَّا بِإِذْنِهِ﴾

"O'nun izni olmaksızın O'nun katında şefaath edecek kimdir?" (Bakara, 255)

﴿وَكَمْ مِنْ مَلَكٍ فِي السَّمَاوَاتِ لَا تُغْنِي شَفَاعَتُهُمْ شَيْئًا إِلَّا مِنْ بَعْدِ أَنْ يَأْذَنَ اللَّهُ لِمَنْ يَشَاءُ وَيَرْضَى﴾

"Göklerde nice melekler vardır ki Allah dilediği ve râzı olduğu kimseye izin vermedikten sonra şefaathlerinin bir faydası olmaz." (Necm, 26)

﴿قُلْ ادْعُوا الَّذِينَ زَعَمْتُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ لَا يَمْلِكُونَ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ فِي السَّمَاوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ﴾

"De ki: Allah'tan başka (ilah olduğunu) iddia ettiklerinizi çağırın. Onlar göklerde ve yerde zerre ağırlığında bir şeye mâlik değillerdir..." (Sebe', 22)

Ebu'l Abbâs⁴⁵ şöyle demiştir: "Allah kendisinin dışında müşriklerin tutunduğu her şeyi nefyetmiştir. Kendisinden başkasının mülkünü tamamına ya da bir kısmına sâhip olmadığını, kendisinin bir yardımcısı da olmadığını bildirmiştir. Bundan sonra geriye sadece şefaât meselesi kalmıştır. O bu meselede de şefaatin ancak Rabb'in izin verdiği kimse- lere faydası olacağını beyân etmiştir. Nitekim O '*Ancak O'nun râzı olduk- larına şefaât ederler*' (Enbiyâ, 28) buyurmuştur. Demek ki müşriklerin dü- şündüğü şefaât -Kur'an'da bildirildiği üzere- kıyâmet günü söz konusu değildir. Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) de (kıyâmet günü) geleceğini, -ilk başta şefaât ile başlamadan önce- Rabbine secde edip O'na övgüde bu- lunacağını, sonra kendisine 'Kaldır başını, söyle dinlenecek, iste verile- cek, şefaât et şefaatin kabul edilecek'⁴⁶ denileceğini haber vermiştir.

Yine bir defasında Ebû Hureyre O'na 'Şefaatinle insanların en bah- tiyarı kimdir?' diye sormuş, O da 'Kalbinden gelerek Lâ ilâhe illallâh di- yen kimse'⁴⁷ diye cevap vermiştir. Demek ki bu şefaât Allah'ın izniyle tevhid ehli içindir. Allah'a ortak koşan kimse için söz konusu değildir.

Şefaât meselesinin özü şudur: Allah (Subhanehu ve Teala) tevhîd ehline lü- tufta bulunacak, kendisine şefaât etmesi için izin verdiği kimsenin duâsı vâsıtasıyla onları bağışlayacaktır. Böylece O'na saygınlık kazandı- racak ve O'nu Makâm-ı Mahmûd'a erİştirecektir.

Şu hâlde Kur'an'ın reddettiği şefaât içerisinde şirk barındıran şefa- attir. Bu sebeple Kur'an birçok yerde şefaati Allah'ın iznine bağlı olarak isbât etmiştir. Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)de şefaatin ancak tevhid ehli için söz konusu olduğunu beyân etmiştir." Ebu'l Abbâs'ın sözleri burada sona erdi.

⁴⁵ Mecmuu'l Fetava, 7/78.

⁴⁶ Buhari, 6565; Müslim, 474.

⁴⁷ Buhari, 99.

Şefaât Babı

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: "**Şefaât babı.**"

Şerh: Yani Kur'ân'ın isbât ettiği şefaât ile nefyettiği şefaatin beyanı ve Kur'ân'ın hak olduğunu bildirdiği şefaatin ne olduğu.

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: "**Allah (azze ve celle) şöyle buyurmuştur: 'Rablerinin huzurunda toplanmaktan korkanları onunla uyar. Onların O'ndan başka hiçbir velileri ve şefaâtçileri yoktur. Umulur ki sakınırlar.'** (En'âm, 51)"

Şerh: Burada ("uyar" olarak tercüme edilen fiilin masdarı olan) "الْإِنْشَارُ" (inzâr) korku sebeplerini bildirmek ve bu sebeplerden sakındırmak demektir.

"**Onunla.**" İbn Abbâs şöyle demiştir: "Onunla yani Kur'ân'la. Rablerinin huzurunda toplanmaktan korkanlar da müminlerdir."

Fudayl b. İyâd'dan şöyle dediği rivâyet edilmiştir: "Allah yarattıklarının tamamını azarlamamıştır. Ancak akledenleri azarlamıştır. Nitekim O '**Rablerinin huzurunda toplanmaktan korkanları onunla uyar**' buyurmuştur. Onlar müminlerdir. Belleyecek kalplerin sahipleridir."

"**Onların O'ndan başka hiçbir velileri ve şefaâtçileri yoktur.**" ez-Zeccâc şöyle demiştir: "Burada leyse hâl olduğu için nasb mahallindedir. Zira O 'herhangi bir veliden ya da şefaâtçiden yoksun oldukları hâlde' buyurmuş gibidir. Üzerindeki âmil 'korkarlar' fiilidir."

"**Umulur ki sakınırlar.**" Sakınırlar da bu yurttan amel ederler ve Allah onları bu amelle kıyâmet gününün azabından kurtarır.

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: "**Yine O şöyle buyurmuştur: 'De ki: Şefaât tümüyle Allah'a aittir.'**"

Şerh: Bundan önce şu âyet vardır: "Yoksa Allah'ın gayrısında birtakım şefaâtçiler mi edindiler? De ki: Bir şeye sahip olmasalar ve aklemeseler de mi?" (Zümer, 43)

Bu âyet Allah Teâlâ'nın şu buyruğuna benzemektedir: *"Allah'tan başka kendilerine zarar ve fayda veremeyen şeylere ibâdet ediyorlar ve 'Bunlar Allah katında bizim şefaathilerimizdir' diyorlar. De ki: Allah'a göklerde ve yerde O'nun bilmediği bir şeyi mi haber veriyorsunuz? O ortak koştuklarından münezzehtir, çok yücedir!"* (Yûnus, 18)

Görüldüğü üzere Allah Teâlâ bu âyetlerde ve benzerlerinde şefaatin bu şekilde gerçekleşmesinin mümkün olmadığını, onların şefaathiler edinmelerinin şirk olduğunu ve Rab Teâlâ'nın bundan münezzehe olduğunu beyan etmiştir.

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: *"Allah'ın gayrısında kendilerini O'na yaklaştırsınlar diye ilah edindikleri varlıklar onlara yardım etseydi ya! Ama hayır, onları bırakıp kayboldular. Bu onların iftirası ve uydurdukları yalandır."* (Ahkâf, 28) Görüldüğü üzere Allah Teâlâ onları ilah bellemeleri sebebiyle kendilerine şefaathiler edebilecekleri şeklindeki iddialarının bir iftira ve uydurulmuş bir yalan olduğunu beyan etmiştir.

"De ki: Şefaathiler tümüyle Allah'a aittir." Yani şefaathiler Allah'ın mülküdür. Kendisinden şefaathiler namına bir şey istenene ait değildir. Şefaathiler başkalarından değil, sadece ona mâlik olandan istenir. Çünkü bu Allah'tan başkasına yöneltilmesi uygun olmayan bir ibâdettir.

el-Beydâvî şöyle demiştir: "Bunun cevap olarak söyleyecekleri şeye yani edindikleri şefaathilerin Allah'a yakınlaştırılmış şahıslar olduğu hüccetine bir karşılık olması muhtemeldir.

"Göklerin ve yerin mülkü O'nundur." Bu Allah'ın gayrısında şefaathiler edinmenin bâtıllığını ortaya koymaktadır. Çünkü mülkün sahibi O'dur. Bu mülkün kapsamına şefaathiler de girer. Şefaatin sahibi Allah olduğuna göre şefaathiler ona sahip olmayandan istemenin bâtıllığı ortaya çıkar.

"O'nun katında izni olmaksızın şefaathiler edecek kimdir?"

"Ancak kendisinden razı olduğu kimseye şefaathiler ederler." (Enbiyâ, 28)

İbn Cerîr şöyle demiştir: "Bu âyet kâfirler 'Biz bu putlarımıza ancak bizi Allah'a yaklaştırmaları için ibâdet ediyoruz' dediklerinde nâzil olmuştur. Allah

Teâlâ 'Göklerin ve yerin mülkü O'nundur, sonra O'na döndürüleceksiniz.' (Zümer, 44) buyurmuştur."

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: "Yine O şöyle buyurmuştur: 'O'nun katında izni olmaksızın şefaata edecek kimdir?' (Bakara, 255)"

Şerh: Önceki âyetlerde de beyan edildiği gibi burada da Kur'ân'ın nef-yettiği şefaatin Allah'tan başkasından istenen şefaata olduğu hakikati ortaya çıkmaktadır.

Yine bu âyette şefaatin ancak O'nun izniyle âhirette gerçekleşeceği beyan edilmektedir. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: "O gün şefaata fayda vermez. Rahmân'ın kendisine izin verdiği ve sözünden razı olduğu kimse hariç." (Tâhâ, 109)

Görüldüğü üzere O iki şart olmadan şefaatin hiç kimse hakkında gerçekleştirmeyeceğini beyan etmiştir. Bu şartlardan biri Rab Teâlâ'nın şefaata etmesi için şefaata izin vermesi, diğeri de hakkında şefaata edilmesine izin verilen kimseden razı olmasıdır ki Allah Teâlâ ancak kendisiyle vechinin arandığı ve kulun kendisiyle şüphe etmeden ihlaslı bir şekilde geldiği gerek zâhiri gerekse bâtni söz ve amellerden razı olur. Nitekim sahih hadis buna delâlet etmektedir. Bu ilerde Şeyhulislâm'ın -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- sözlerinde ayrıntılıca açıklanmış şekilde gelecektir.

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: "Yine O şöyle buyurmuştur: 'Göklerde nice melekler vardır ki Allah dilediği ve râzı olduğu kimseye izin vermedikten sonra şefaatlerinin bir faydası olmaz.' (Necm, 26)"

Şerh: İbn Kesir şöyle demiştir: "Göklerde nice melekler vardır ki Allah dilediği ve râzı olduğu kimseye izin vermedikten sonra şefaatlerinin bir faydası olmaz." Bu 'O'nun katında izni olmaksızın şefaata edecek kimdir?' ve 'O'nun katında şefaata ancak kendisine izin verdiği kimseye fayda sağlar' buyruklarına benzemektedir. Allah'a yakın kılınmış melekler hakkında bu söz konusuysa şu nidlerin Allah katında şefaata edeceğini nasıl umarsınız ey câhiller? Hâlbuki Allah onlara ibâdeti meşrû kılmamış ve bu hususta izin vermemiştir. Hatta resûllerinin tamamının diliyle ve indirdiği kitaplarının tamamında bundan sakındırmıştır.

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: "Yine O şöyle buyurmuştur: *'De ki: Allah'tan başka (ilah olduğunu) iddia ettiklerinizi çağırın. Onlar göklerde ve yerde zerre ağırlığında bir şeye mâlik değillerdir. Bunlarda bir ortaklıkları da yoktur. Onlardan bir destekçisi de yoktur. Ayrıca O'nun katında şefaât ancak kendisine izin verdiği kimseye fayda sağlar.'* (Sebe', 22)"

Serh: İbnu'l Kayyim -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- bu âyetler hakkında söyledikleri arasında şöyle demiştir: "Allah Teâlâ müşriklerin tutunduğu sebeplerin tamamını kesmiştir. Şöyle ki: Müşrik mabud edindiği varlığı ancak elde edeceği yarardan dolayı mabud edinir. Yarar da ancak şu dört hasletten birine sahip olan bir varlıktan sâdır olur: Ya kendisine ibâdet edenin kendisinden talep ettiği şeye mâlik olmalıdır. Buna mâlik değilse mâlik olana ortak olmalıdır. Ortağı değilse yardımcısı ve destekçisi olmalıdır. Yardımcısı da destekçisi de değilse katında şefaâtçı olmalıdır.

Allah subhânehû burada dört mertebeyi yukarıdan aşağıya doğru kademe kademe nefyetmiştir. Mabud edinilen varlığın mâlik, mâlik olana ortak, destekçi ya da müşriğin talep ettiği şefaatin gerçekleştircisi olamayacağını söylemiş, müşriğin kendisinden nasibi olmayan şefaatin yani izniyle gerçekleştirecek şefaatin hak olduğunu bildirmiştir. Düşünene nur, apaçık delil, tevhidi şirk bulaşıklarından arındırma, şirkin asıllarını ve unsurlarını kesme olarak bu âyet yeter!

Kur'ân bunun benzerleriyle doludur. Ne var ki insanların çoğu vâkıanın bunların kapsamına girdiğini fark etmemekte, bunun önceden yaşayıp geçmiş bir sınıf ve topluluk hakkında olduğunu, arkalarından herhangi bir vârisin gelmediğini sanmaktadır. İşte kalple Kur'ân'ı anlamanın arasına giren budur.

Allah'ın hayatına yemin olsun ki öncekiler geçip gitmiş olsalar da onlara onlar gibileri hatta daha şerlileri ya da şerce daha aşağıda bulunanlar vâris olmuştur. Kur'ân nasıl öncekileri kapsamına almaktaysa ötekileri de kapsamına almaktadır."

Sonra şöyle demiştir: "Bunun -yani şirkin- çeşitlerinden biri de hâcetleri ölümlerden talep etmek ve onlardan medet ummaktır. Bu, âlemdeki şirkin aslıdır. Zira ölünün ameli kesintiye uğramıştır ve o kendisinden medet umup Al-

lah katında şefaathisi olmasını isteyen şöyle dursun kendisine bile herhangi bir fayda veya zarar dokundurması söz konusu değildir. Bu, kişinin şefaathiyi de huzurunda şefaath edilecek Zâtı da bilmediğinden kaynaklanmaktadır. Zira ölü Allah katında ancak O'nun izniyle şefaath edebilir ve Allah ondan medet ummayı ve talepte bulunmayı vereceği izne sebep kılmamıştır. Sebep ancak kemâle ermiş tevhiddir. Müşrik ise izne engel olacak bir sebep ortaya koymuştur. Şu hâlde o, hâceti hususunda hâcetini elde etmesine engel olacak şeyden yardım isteyen kimse konumundadır. Müşriklerin tamamının hâli budur.

Böylece onlar hem Mabud'a şirk koşmuş, hem O'nun dinini değiştirmiş, hem tevhid ehline düşmanlık etmiş hem de muvahhidleri ölmüşlerin değerinden düşürmekle itham etmiştir. Hâlbuki onlar şirk koşarak Yaratıcı'nın değerinden düşürmüşler, kendilerini yererek, ayıplayarak ve düşman edinerek muvahhid dostlarının değerinden düşürmüşler, ortak edindikleri şahısların değerinden de en ileri derecede kısmışlardır. Çünkü onların bu şekilde kendilerinden razı olduklarını, bunu kendilerine onların emrettiğini, bu hususta kendilerinin destekçileri olduklarını sanmışlardır. Bu kimseler her zaman ve her mekânda resûllerin düşmanlarıdır. Onların çağrısına olumlu karşılık verenler ne de çoktur!

Bu büyük şirkin ağından ancak şirkin lekelerinden tamamen arınarak Allah'ı birleyen, müşriklere Allah için buğz eden, onlara buğz ederek Allah'a yaklaştırmaya çalışan, sadece Allah'ı velisi, ilahı ve mabudu edinen, Allah'ın emrine uyup rızasının peşinde koşarak sevgisini, korkusunu, umudunu, alçalmasını, tevekkülünü, yardım isteyişini, sığınışını, medet umuşunu ve yönelişini Allah'a özgüleyen, istediği zaman Allah'tan isteyen, yardım dilediği zaman Allah'tan dileyen ve yaptığını Allah için yapan, kısacası Allah için ve Allah ile olan kimseler kurtulabilmiştir." İbnu'l Kayyım (rahimehullah)'ın sözleri sona erdi.

Bu imamın bu söyledikleri İslâm Dini'nin hakikatidir. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: *"Kimin dini muhsin olduğu hâlde kendisini Allah'a teslim eden ve hanif olarak İbrâhîm'in milletine uyan kimsenininkinden daha güzeldir? Allah İbrâhîm'i halil edinmiştir."* (Nisâ, 125)

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: **Ebu'l Abbâs** şöyle demiştir: **"Allah kendisinin dışında müşriklerin tutunduğu her şeyi**

nefyetmiştir. Kendisinden başkasının mülkûn tamamına ya da bir kısmına sâhip olmadığını, kendisinin bir yardımcısı da olmadığını bildirmiştir. Bundan sonra geriye sadece şefaât meselesi kalmıştır. O bu meselede de şefaatin ancak Rabb'in izn verdiği kimselere faydası olacağını beyân etmiştir. Nitekim O '*Ancak O'nun râzî olduklarına şefaât ederler*' (Enbiyâ, 28) buyurmuştur. Demek ki müşriklerin düşündüğü şefaât -Kur'an'da bildirildiği üzere- kıyâmet günü söz konusu değildir. Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) de (kıyâmet günü) geleceğini, -ilk başta şefaât ile başlamadan önce- Rabbine secde edip O'na övgüde bulunacağını, sonra kendisine '*Kaldır başını, söyle dinlenecek, iste verilecek, şefaât et şefaatin kabul edilecek*' denileceğini haber vermiştir. Yine bir defasında Ebû Hureyre ona '*Şefaatinle insanların en bahtıyarı kimdir?*' diye sormuş, o da '*Kalbinden gelerek Lâ ilâhe illallâh diyen kimse*' diye cevap vermiştir. Demek ki bu şefaât Allah'ın izniyle tevhid ehli içindir. Allah'a ortak koşan kimse için söz konusu değildir.

Şefaât meselesinin özü şudur: Allah (subhanehu ve teala) tevhid ehline lütufta bulunacak, kendisine şefaât etmesi için izin verdiği kimsenin duâsı vâsıtasıyla onları bağışlayacaktır. Böylece O'na saygınlık kazandıracak ve O'nu Makâm-ı Mahmûd'a erİştirecektir.

Şu hâlde Kur'an'ın reddettiği şefaât içerisinde şîrk barındıran şefaattir. Bu sebeple Kur'an birçok yerde şefaati Allah'ın iznine bağlı olarak isbât etmiştir. Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) de şefaatin ancak tevhid ehli için söz konusu olduğunu beyân etmiştir."

Şerh: "Ebu'l Abbâs şöyle demiştir." Ebu'l Abbâs, Şeyhulislâm ve müslümanların imamı Ahmed b. Abdulhalîm b. Abdusselâm İbn Teymiyye el-Harrânî (rahimehullah)'ın künyesidir.

"Ebu Hureyre ona... sormuş..." Bu hadisi el-Buhârî ve en-Nesâî, Ebû Hureyre'den rivâyet etmiştir.

Bunu ayrıca Ahmed rivâyet etmiş ve İbn Hibbân sahihlemiştir. Bu hadiste şu geçmektedir: "*Şefaatin ihlas ile ve kalbi dilini, dili de kalbini doğrular hâlde 'Lâ ilâhe illallah' diyen kimseyedir.*"

Bunun şahidi Müslim'in "Sahîh"inde Ebû Hureyre'den şöyle rivâyet edilmiştir: Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: "*Her nebînin*

icâbet edilecek bir duası vardır. Her nebî dua hakkını dünyada kullandı. Bense duamı kıyâmet günü ümmetime şefa'at olmak üzere sakladım. O Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmadığı hâlde ölen kimseye ulaşacaktır inşaallah."

Musannif, Şeyhulislâm'ın sözlerini burada aktarmış, böylece onun sözleri bu babdaki âyetlerin şerhi ve tefsiri yerine geçmiştir. Gerçekten de onun sözleri yeterlidir. O bu sözleriyle meseleyi veciz bir şekilde tahkik etmiştir. Allah en iyi bilendir.

Şeyhulislâm ihlası güzel bir şekilde tarif etmiş, "İhlas sadece Allah'ı sevmek ve O'nun vechini aramaktır" demiştir.

İbnu'l Kayyım (rahimehullah) da Ebû Hureyre hadisinin manası hakkında şunları söylemiştir: "Bu hadis üzerinde iyi düşün! Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) nasıl da kendisiyle şefaate ulaşılacak sebepleri tevhidi şirk lekelerinden arındırmayı zikrederek özetlemiştir? Bu müşriklerin şefaate ancak birtakım şefa'atçiler edinerek, onlara ibâdet ederek ve onları velî edinerek ulaşılacağı şeklindeki inançlarına tamamen aykırıdır. Böylece Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) onların yanlış zanlarını ters yüz etmiş ve şefaatin sebebinin yalnızca tevhidi şirk lekelerinden arındırmak olduğunu, bu takdirde Allah'ın şefa'atçiye şefa'at etmesi için izin vereceğini söylemiştir.

Müşriğin câhilliğindendir ki o velî ya da şefa'atçi edindiği varlığın, tıpkı hükümdarların ve yöneticilerin has adamlarının kendilerini velî edinenlere fayda sağladığı gibi kendisine şefa'at edeceğine ve Allah katında fayda sağlayacağına inanır.

Allah'ın katında birinin ancak O'nun izniyle şefa'at edeceğini, ayrıca sadece sözünden ve amelinden razı olduğu kimseye şefa'at edilmesine izin vereceğini bilememişlerdir. Nitekim O birinci kısım hakkında 'Onun katında izni olmaksızın şefa'at edecek kimdir?', ikinci kısım hakkında da 'Ancak kendisinden razı olduğu kimseye şefa'at ederler' buyurmuştur. Geriye bir kısım kalmıştır ki o da Allah'ın sözler ve ameller kapsamında sadece tevhidden ve Resûlû (sallallahu aleyhi ve sellem)'e uymaktan razı olacağıdır. İşte bu üç kısım, kendilerini belleyip akledenin kalbinden şirk ağacını söküp atmaktadır." İbnu'l Kayyım'ın sözleri sona erdi.

Yine İbnu'l Kayyım (rahimehullah)'ın zikrettiğine göre şefa'at altı çeşittir.

Birincisi: Ulü'l Azm nebîlerin bile kendisinden geri kalacağı en büyük şefaattir. Salat ve selam üzerlerine olsun. En son Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'e gelecekler, o da "*Bu benim işim*" buyuracaktır. Bu, mahlûkâtın, kendilerini mahşerdeki yerlerinden kurtarıp rahatlatсын diye Rableri katında kendilerine şefa'at etmeleri için nebîlere yöneldiği zaman gerçekleşecektir. Bu Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'e has olan bir şefaattir. Bu şefa'at hususunda kimse ona ortak değildir.

İkincisi: Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in cennet ehlinin cennete girmesi için şefa'at etmesidir. Bunu sıhhati üzerinde ittifak edilen uzunca hadisinde Ebû Hureyre zikretmiştir.

Üçüncüsü: Ümmetin günahkârlarından günahları sebebiyle cehenne-mi hak eden bir topluluğun cehenneme girmemesi için şefa'at etmesidir.

Dördüncüsü: Günahları sebebiyle cehenneme giren tevhid ehli günahkarlar için şefa'at etmesidir. Bu konuda Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den gelen hadisler tevâtür derecesine ulaşmıştır. Sahâbe ve Ehli Sünnet'in tamamı da icma ile bunu kabul etmiş, bunu inkâr edeni bidatçilikle suçlamış, her tarafta onu söz konusu edip ondan sakındırmış ve onun sapık olduğunu ilan etmiştir.

Beşincisi: Cennet ehlinden bir topluluğun mükâfatlarının artması ve derecelerinin yükselmesi için şefa'at etmesidir. Bu hususta da kimse farklı görüş beyan etmemiştir.

Bütün bunlar Allah'tan gayrı velî ya da şefa'atçi edinmeyen muvahhidlere hastır. Nitekim Allah Teâlâ "*Rablerinin huzurunda toplanmaktan korkanları onunla uyar. Onların O'ndan başka hiçbir velîleri ve şefa'atçileri yoktur.*" buyurmuştur.

Altıncısı: Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in cehennemlik kâfirlerden birinin azabının hafifletilmesi için şefa'at etmesidir. Bu da Ebû Tâlib'e hastır.

18. Bölüm

“Şüphesiz sen sevdiğini hidâyet edemezsin...”

(Kasas, 56) Ayetinin Tefsiri

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

﴿إِنَّكَ لَا تَهْدِي مَنْ أَحْبَبْتَ﴾

“Şüphesiz sen sevdiğini hidâyet edemezsin...” (Kasas, 56)

وفي الصحيح، عن ابن المسيّب عن أبيه قال: «لَمَّا حَضَرَتْ أَبَا طَالِبٍ الْوَفَاةُ جَاءَهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَعِنْدَهُ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي أُمَيَّةَ وَأَبُو جَهْلٍ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَا عَمُّ قُلْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ. كَلِمَةُ أَحَاجُ لَكَ بِهَا عِنْدَ اللَّهِ، فَقَالَ لَهُ أَتُرْعِبُ عَنْ مَلَةِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ؟ فَأَعَادَ عَلَيْهِ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَعَادَا، فَكَانَ آخِرَ مَا قَالَ هُوَ عَلَى مَلَةِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ وَأَنِّي أَنْ يَقُولَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَأَسْتَغْفِرَنَّ لَكَ مَا لَمْ أَنُكُ عَنْكَ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ «مَا كَانَ لِلنَّبِيِّ وَالَّذِينَ آمَنُوا أَنْ يَسْتَغْفِرُوا لِلْمُشْرِكِينَ» وَأَنْزَلَ اللَّهُ فِي أَبِي طَالِبٍ «إِنَّكَ لَا تَهْدِي مَنْ أَحْبَبْتَ» ﴿انتمم 56﴾

Sahih'te⁴⁸ İbnu'l Müseyyeb'in babasından rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Ebû Tâlib vefât etmek üzere olduğu sırada Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) onun yanına geldi. Ebû Tâlib'in yanında Abdullah b. Umeyye ve Ebû Cehil de vardı. Rasulullah ona “Amca, Allah katında senin lehine delil olarak ileri sürebileceğim bir söz olarak Lâ ilâhe illallah de” dedi. Bunun üzerine ikisi ona “Abdumuttalib'in dininden

⁴⁸ Buhari, 1360; Müslim, 131.

yüz mü çevireceksin?" dediler. Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) ona söylediği şeyi tekrar etti. Onlar da söylediklerini tekrar ettiler. Nihâyetinde onun son sözü "Abdumuttalib'in dîni üzere..." oldu. Lâ ilâhe illallâh demeye yanaşmadı. Bunun üzerine Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) "Nehyolunmadığım sürece mutlaka senin için bağışlanma dileyeceğim" dedi. Ardından Allah (azze ve celle) "Ne Nebî'ye ne de iman edenlere... müşrikler için bağışlanma dilemeleri yaraşmaz" buyruğunu indirdi:

Yine O Ebû Tâlib hakkında şu âyeti indirdi:

"Şüphesiz sen sevdiğini hidâyet edemezsin fakat Allah dilediğini hidâyet eder."

Allah Teâlâ'nın "Şüphesiz Sen Sevdiğini Hidâyet Edemezsin Fakat Allah Dilediğini Hidâyet Eder. O Hidâyete Erecekleri En İyi Bilendir." Buyruğu Babı

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: "Allah Teâlâ'nın 'Şüphesiz sen sevdiğini hidâyet edemezsin fakat Allah dilediğini hidâyet eder. O hidâyete erecekleri en iyi bilendir.' (Kasas, 56) buyruğu habı."

Şerh: Bu ayetin nüzûl sebebi Ebû Tâlib'in Abdülmuttalib'in dini üzere ölmesidir. Nitekim bu babdaki hadiste beyan edilecektir.

İbn Kesîr şöyle demiştir: "Allah Teâlâ burada Resûlü (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'e şöyle buyurmaktadır: Sen ey Muhammed, sevdiğini hidâyet edemezsin. Yani bu senin işin değildir. Senin üzerine düşen tebliğ etmekten ibârettir. Bundan sonra Allah dilediğini hidâyet eder. Zirveye ulaşmış hikmet ve beyinleri darmadağın eden hüccet O'nundur. Nitekim O şöyle buyurmuştur:

'Onları hidâyet etmek sana düşmez. Fakat Allah dilediğini hidâyet eder.'
(Bakara, 272)

'Kendini parçalasan da insanların çoğu iman edecek değildir.' (Yûsuf, 103)"

Derim ki: Burada nefyedilen hidâyet, tevfik ve kabûl anlamındaki hidâyettir. Şüphesiz bu hidâyet yalnızca Allah'a âittir. Buna kâdir olan ancak O'dur. Allah Teâlâ'nın "Şüphesiz sen dosdoğru bir yola hidâyet etmektesin" (Şûrâ, 52) buyruğunda zikredilen hidâyet ise delâlet (yol gösterme) ve beyân (açıklama) hidâyetidir. Yani Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*) Allah'tan aldığını insanlara açıklamakta ve onlara Allah'ın dînini ve şeriatini göstermektedir.

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: **Sahih'te İbnu'l Müseyyeb'in babasından rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir:** Ebû Tâlib vefât etmek üzere olduğu sırada Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) onun yanına geldi. Ebû Tâlib'in yanında Abdullah b. Umeyye ve Ebû Cehil de vardı. Rasulullah ona "Amca, Allah katında senin lehine delil olarak ileri sürebil-

leceğim bir söz olarak *Lâ ilâhe illallâh de*" dedi. Bunun üzerine ikisi ona "Abdumuttalib'in dininden yüz mü çevireceksin?" dediler. Rasulullah (salallahu aleyhi ve sellem) ona söylediği şeyi tekrar etti. Onlar da söylediklerini tekrar ettiler. Nihâyetinde onun son sözü "Abdumuttalib'in dîni üzere..." oldu. *Lâ ilâhe illallâh* demeye yanaşmadı. Bunun üzerine Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) "*Nehyolunmadığım sürece mutlaka senin için bağışlanma diyeceğim*" dedi. Ardından Allah (azze ve celle) şu buyruğunu indirdi:

"Ne Nebî'ye ne de iman edenlere... müşrikler için bağışlanma dilemeleri yaraşmaz."

Yine O Ebû Tâlib hakkında şu âyeti indirdi:

"Şüphesiz sen sevdiğini hidâyet edemezsin fakat Allah dilediğini hidâyet eder."

Şerh: Sahîh'te yani "Sahîhayn"da.

İbnu'l Museyyeb, Saîd b. el-Museyyeb b. Hazn b. Ebî Vehb b. Amr b. Âiz b. İmrân b. Mahzûm el-Kureşî el-Mahzûmî'dir. Tâbiîn'in âlimlerinden ve yedi büyük fakihinden biridir. Hadis ehli onun mürsellerinin en sahih mürseller olduğu üzerinde ittifak etmiştir. İbnu'l Medîni "Tâbiîn arasında ondan daha âlimini bilmiyorum" demiştir. Doksan yılından sonra vefât etti. Vefât ettiğinde seksen yaşına yaklaşmıştı. Babası Museyyeb Osman (radiyallahu anh)'ın hilâfetine kadar yaşamış bir sahâbîdir. Aynı şekilde dedesi Hazn da Yemâme Savaşı'nda şehîd olmuş bir sahâbîdir.

Ebû Tâlib vefât etmek üzere olduğu sırada yani üzerinde ölümün alâmetleri ve öncüleri görüldüğünde.

"Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) onun yanına geldi." el-Museyyeb'in iki kişiyle birlikte orada bulunması muhtemeldir. Zira ikisinin Mahzum kabilesinden olduğu gibi el-Museyyeb de Mahzum kabilesindendir. Üçü o esnada kâfirdi. Ebû Cehil kâfir olarak öldürüldü. Diğer ikisi ise müslüman oldu.

"Amca..." Bu mudâf olan bir münâdâdır. Sonunda yâ harfinin olması da hazf edilmesi de mümkündür. Burada yâ harfi hazf edilmiş ve delili olarak kesra kalmıştır.

“Lâ ilâhe illallâh’ de.” Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem), Ebû Tâlib bu sözün Allah’a şirk koşmayı nefyettiğini ve ibâdeti O’na özgülemeyi içerdığını bildiğinden dolayı ona sadece bu sözü söylemesini emretmiştir. Zira kim manasını bilerek ve buna kesin bir şekilde iman ederek bu sözü söylerse şirkten ve müşriklerden beri olup İslâm’a girer.

Evet, bu sözün ne manaya geldiğini bildiklerinden dolayı Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) onlara bu sözü söylemelerini emretti. O vakitte Mekke’de kişi ya müslüman ya da kâfirdi. Bu sözü söyleyen herkes mutlaka şirki bırakıp şirkten beri oluyordu.

Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) ve ashâbı Medîne’ye hicret edince orada hem tevhid ehli müslümanlar hem de manasını bilerek dilleriyle söyledikleri hâlde kalplerindeki düşmanlıktan, şekten ve şüpheden dolayı bu söze inanmayan münâfıklar vardı. Münâfıklar görünürdeki amelleri itibarıyla müslümanlarla birlikteydi ancak hakikatte onlardan ayrıydı.

Medîne’de ayrıca yahudiler vardı. Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) hicret ettiği zaman onları yerlerinde bıraktı. Kendisine hıyânet etmeyecekleri ve kendisine karşı herhangi bir düşmanıyla işbirliği yapmayacakları karşılığında onlarla barış antlaşması yaptı. Nitekim bu hadis ve siyer kitaplarında zikredilmiştir.

“Söz olarak...” el-Kurtubî şöyle demiştir: “Buradaki **كلمة/söz** Lâ ilâhe illallâh’ın bedeli olarak mansûbdur. Mahzûf mübtedânın haberi olarak merfû olması da câizdir.”

“Allah katında senin lehine delil olarak ileri sürebileceğim...” Buradaki fiilde cîm şeddelidir ve fiil **“الْمَحَاجَّةُ”** (mehâcce, hüccet ortaya koyup çaba sarf etme) masdarından gelmektedir. Bu amellerin sonucuna göre değerlendirileceğinin bir delilidir.

“Ona ‘Abdullah’ın dininden yüz mü çevireceksin?’ dediler.” Onlar böylece ona müşriklerin resûllere karşı ileri sürdükleri lânet hücceti hatırlatmışlardır. Firavun’un Mûsâ (aleyhisselam)’a **“Önceki nesillerin durumu ne olacak?”** (Tâhâ, 51) dediği gibi... Nitekim Allah (subhanehu ve teala) şöyle buyurmuştur: **“İşte böyle. Senden önce herhangi bir memlekete hiçbir uyarıcı göndermedik**

ki oranın şumarık ileri gelenleri 'Biz atalarımızı bir din üzere bulduk ve mutlaka onların izlerini takip edeceğiz' demiş olmasın." (Zuhurf, 23)

"Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) ona söylediği şeyi tekrar etti. Onlar da söylediklerini tekrar ettiler." Buradan onların "Lâ ilâhe illallah"ın manasını bildikleri anlaşılmaktadır. Çünkü onlar Ebû Tâlib'in bu sözü söylediği takdirde Abdulmuttalib'in dininin teberri etmiş olacağını bilmişlerdir. Zira Abdulmuttalib'in dini Allah'a ulûhiyetinde şirk koşmaktı. Rubûbiyete gelince daha önce geçtiği üzere onlar Allah'ın rubûbiyetini kabul etmişlerdi. Nitekim Abdulmuttalib Ebrehe'ye "Ben develerin sahibiyim, Beyt'in de kendisini senden koruyacak bir sahibi vardır" demişti.

Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) amcasına "*Lâ ilâhe illallah' de*" buyurduğu zaman onlar bu sözü içerdiği mananın gereğini yerine getirmekten büyüklenerek geri durdukları için söylemişlerdir. Nitekim Allah Teâlâ onlar ve benzerleri müşrikleri hakkında şöyle buyurmuştur: "*Onlar kendilerine 'Lâ ilâhe illallah' denildiği zaman büyükleniyorlar ve 'Biz mi deli bir şâir için ilâhlarımızı bırakacağız?' diyorlardı.*" (Sâffât, 35-36) Onlara cevap olarak da "*Hayır, o hakkı getirmiş ve resûlleri doğrulamıştır!*" (Sâffât, 37) demiştir.

Böylece Allah Teâlâ onların "Lâ ilâhe illallah" demek karşısında büyüklenmelerinin sebebinin bu sözün Allah'ın gayrısında ibâdet etmekte oldukları ilahlara ibâdetin bâtlı olduğunu içermesi olduğunu beyan etmiştir. Zira bu söz o ilahlara ibâdetin bâtlı olduğuna tazammun yoluyla, hem buna hem de tevhide ise mutâbakat yoluyla delâlet etmektedir.

Rab Teâlâ'nın Ebû Tâlib'i İslâm'a hidâyet etmemesindeki hikmetlerden biri de kullarına bunun kendisinin elinde olduğunu, buna başkasının değil sadece kendisinin gücünün yeteceğini göstermektir.

Yaratıklarının en faziletlisi olan Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)'in elinden kalpleri hidâyet etmek, sıkıntıları gidermek, günahları bağışlamak, azaptan kurtarmak ve benzeri şeyler adına bir şey gelseydi insanların buna en lâıy şüphesiz kendisini koruyan, himâye eden, kendisine destekçi ve sığınak olan amcası olurdu. Hikmeti akılları kamaştıran, kullarını onlara kendisini bilmeye, birlemeye ve yalnız kendisi için amel işlemeye iletecek şeylere irşad eden Allah bütün noksanlıklardan münezzehtir!

"Nihâyetinde onun son sözü... oldu." Burada "آخر" (âhir) kelimesinin kâne'nin ismi olarak merfû olması daha güzeldir. Bu takdirde huve ile başlayan cümle kâne'nin haberi olur.

"Abdumuttalib'in dini üzere..." Hâfız'ın söylediğini göre Ebû Talib büyük ihtimâlle "Ben Abdumuttalib'in dini üzereyim" demiş, fakat râvi dile getirilen bu lafzı çirkinsediğinden dolayı bunu değiştirmiştir. Bu güzel tasarruflardandır.

"Lâ ilâhe illallâh' demeye yanaşmadı." Hâfız "Bu, Ebû Tâlib'in bu sözü söylemediğini pekiştirmek için râvi tarafından bir tekiddir" demiştir.

Musannif şöyle demiştir: "Burada Abdumuttalib'in ve atalarının müslüman olduğunu iddia edenlere reddiye vardır. Yine burada kötü arkadaşların ve ataları yüceltmenin insana ne kadar zarar verdiği görülmektedir."

Bu atalar meşrû olan miktarın üzerinde; ihtilâf durumunda sözleri müracaat edilecek birer hüccet olarak değerlendirilecek derecede yüceltildiği takdirde söz konusudur.

"Bunun üzerine Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) 'Nehyolunmadığım sürece mutlaka senin için bağışlanma dileyeceğim' dedi." en-Nevevî "Hadiste yemin talep edilmediği hâlde yemin etmenin câiz olduğuna delil vardır" demiştir. Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) burada Ebû Tâlib'in gönlü hoş olsun diye onun için bağışlanma dileyeceği hususundaki kararlılığını pekiştirmek için yemin etmiş gibidir. Ebû Tâlib Mekke'de hicretten kısa bir süre önce vefat etmiştir.

İbn Fâris şöyle demiştir: "Ebû Tâlib, Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) elli yaşından sekiz ay on bir gün almışken vefât etti. Müminlerin annesi Hatice (rha) da Ebû Tâlib'den sekiz gün sonra vefat etti."

"Ne Nebî'ye ne de iman edenlere müşrikler için bağışlanma dilemeleri yaraşmaz." Bu nehiy manasında bir haberdir. Zâhir olan bu âyetin Ebû Tâlib hakkında nâzil olduğudur. Çünkü "Nehyolunmadığım sürece mutlaka senin için bağışlanma dileyeceğim" buyruğundan sonra gelen "فلان" kelimesindeki sıralama ifâde eden fâ bunu göstermektedir. Âlimler bu âyet hakkında bundan başka nüzûl sebepleri de zikretmişlerdir. Bunda bir çelişki yoktur. Zira nüzûl sebepleri birden fazla olabilir.

Hâfız şunları söylemiştir: "İkinci âyetin Ebû Tâlib'in kıssası hakkında indiği açıktır. Öncesindeki âyetin Ebû Tâlib kıssası hakkında inip inmediği ise belli değildir ve bu araştırmayı gerektirmektedir. Büyük ihtimalle kastedilen istiğfarla ilgili âyetin Ebû Tâlib'in vefatından bir süre sonra indiğidir. Bu âyet hem onun hakkında hem başkaları hakkında geneldir. Bunu tefsirlerde zikredilen şu bilgi daha da anlaşılır kılmaktadır: 'Allah bundan sonra *"Ne Nebî'ye ne de iman edenlere müşrikler için bağışlanma dilemeleri yaraşmaz"* buyruğunu indirdi. Ebû Talib hakkında ise *"Şüphesiz sen dilediğini hidâyet edemezsin..."* buyruğu indi.' Bütün bunlar açık bir şekilde Ebû Tâlib'in İslâm üzere ölmediğini göstermekte ve es-Süheylî'nin zikrettiği şeyi yalanlamaktadır: O el-Mes'ûdî'nin kitaplarından birinde Ebû Tâlib'in müslüman olduğunu gördüğünü söylemiştir. Böylesi bir nakille sahihlerde bulanana itiraz edilemez." Hâfız'ın sözleri sona erdi.

Bu hadisten ayrıca müşrikler için bağışlanma dilemenin, onları dost edinmenin ve sevmenin haram olduğu anlaşılmaktadır. Zira onlar için bağışlanma dilemek bile haramsa onları dost edinmenin ve sevmenin haramlığı öncelikle söz konusudur.

19. Bölüm

Âdemoğlunun Küfrünün ve Dinlerini Terk Etmelerinin Sebebinin Sâlihler Hakkında Aşırıya Gitmeleri Olduğuna Dâir Gelenler

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

﴿يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لَا تَغْلُوا فِي دِينِكُمْ﴾

"Ey kitap ehli, dîninizde aşırıya gitmeyin." (Nisâ, 171)

وفي الصحيح عن ابن عباس رضي الله عنهما : في قوله تعالى: ﴿وَقَالُوا لَا تَذَرُنْ آلِهَتَكُمْ وَلَا تَذَرُنْ وَدًّا وَلَا سُوَاعًا وَلَا يَغُوثَ وَيَعُوقَ وَنَسْرًا﴾ [نوح-23] قال هذه أسماء رجال صالحين من قوم نوح، فلما هلكوا أوحى الشيطان إلى قومهم أن انصبوا إلى مجاليسهم التي كانوا يجلسون فيها أنصابًا وسموها باسمائهم، ففعلوا ولم تغب حتى إذا هلك أولئك ونسي العلم غيبت.

وقال ابن القيم: قال غير واحد من السلف: «لما ماتوا عكفوا على قبورهم ثم صوروا تماثيلهم ثم طال عليهم الأمد فعبدوهم»

Sahîh'te⁴⁹ rivâyet edildiğine göre İbn Abbâs (radiyallahu anhumâ) Allah Teâlâ'nın "Dediler ki: İlâhlarınızı sakın bırakmayın; Vedd'i, Süvâ'i, Yeğûs'u, Yeûk'u ve Nesr'i sakın bırakmayın!" buyruğu hakkında şöyle demiştir:

"Bunlar Nuh Kavmi'nden bâzı sâlih kimselerin isimleridir. Onlar öldükleri zaman şeytan onların kavimlerine 'Onların oturmakta oldukları yerlere anıtlar dikin ve o anıtları onların adıyla isimlendirin' diye vah-yetti. Bunu yaptılar. Bunu yapanlar ölünceye kadar o anıtlara ibâdet edilmedi. Fakat sonra ilim unutuldu ve onlara ibâdet edilir oldu."

İbnu'l Kayyım⁵⁰ şöyle demiştir: "Seleften birçok kimse şunu söyle-miştir: Onlar öldüğû zaman insanlar onların kabirlerinin yanında

⁴⁹ Buhârî, 4920.

ibâdet ettiler. Sonra onların sûretlerini yaptılar. Sonra üzerlerinden uzun bir zaman geçince onlara ibâdet etmeye başladılar.”

وعن عمر رضي الله عنه، أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: «لا تَطْرُونِي كَمَا اطْرَتِ النَّصَارَى ابْنَ مَرْيَمَ فَإِنَّمَا أَنَا عَبْدٌ فَقُولُوا عَبْدُ اللَّهِ وَرَسُولُهُ» أخرجه.

Ömer (radiyallahu anhu)'ın rivâyet ettiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: “Hristiyanların Meryem oğlunu övmekte aşırıya gittikleri gibi beni övmekte aşırıya gitmeyin. Ben ancak bir kulum. Şu hâlde bana Allah'ın kulu ve resûlü deyin.”⁵¹ Buhârî ve Müslim tahrîc etmiştir.

وقال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: «إِيَّاكُمْ وَالْغُلُوَّ فَإِنَّمَا أَهْلُكَ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ الْغُلُو»

Dedi ki: Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: “Aşırılıktan sakının! Zira sizden öncekileri ancak aşırılık helâk etmiştir.”⁵²

ولمسلم عن ابن مسعود رضي الله عنه: أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: «هَلِكِ الْمَتَنَطِعُونَ» قَالَهَا ثَلَاثًا

Müslim'in İbn Mes'ûd'dan rivâyet ettiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) üç defa “Aşırıya gidenler helâk oldu” buyurmuştur.⁵³

⁵⁰ Igasetul Lehfan, 1/184. (Bu kıymetli eser yayınevimiz tarafından tercüme edilmiş ve basılmıştır.)

⁵¹ Buhari, 3445.

⁵² Nesai, Sunen, 5/268; İbn Mace, 2/1008; Ahmed, 1/347.

⁵³ Muslim, 6725.

Âdemoğlunun Küfrünün Ve Dinlerini Terk Etmelerinin Sebebinin Sâlihler Hakkında Aşırıya Gitmeleri Olduğuna Dâir Gelenler Babı

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: “Âdemoğlunun küfrünün ve dinlerini terk etmelerinin sebebinin sâlihler hakkında aşırıya gitmeleri olduğuna dâir gelenler babı.”

Şerh: (“Terk etmelerinin” olarak tercüme edilen) “تَرْكِهِمْ” (terkihim) muzâfun ileyh'e yani “كُفْرٍ” (küfr) kelimesine atf olduğu için mecrurdur.

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- burada sâlihler hakkında aşırıya gitmenin sonunun ilahlığı hususunda Allah'a şirk koşmaya varacağını beyan etmek istemiştir. Ki bu kendileriyle Allah'a isyan edilen günahların en büyüğüdür. Yine bu ihlas sözünün yani Allah'tan başka ilah olmadığına şehadetin delâlet ettiği tevhidle çelişmektedir.

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: “Allah (azze ve celle) şöyle buyurmuştur: *'Ey kitap ehli! Dîninizde aşırıya gitmeyin ve Allah hakkında ancak hakkı söyleyin. Meryem oğlu Mesih ancak Allah'ın Resûlü, Meryem'e attığı kelimesi ve O'ndan bir ruhtur.'* (Nisâ, 171)”

Şerh: Aşırılık (ğuluvv), söz veya itikat ile bir kimseyi yüceltmede ileri gitmektir. Âyette “Bir yaratılmışı Allah'ın yerleştirdiği konumdan yukarı çıkarmayın! Sonra onu Allah'tan başkasına yaraşmayacak bir konuma yerleştirirsiniz.” buyrulmaktadır. Hitap her ne kadar kitap ehline olsa da burada ümmetin tamamını da kapsamına almaktadır. Ümmetin tamamı hristiyanların Mesih ve annesi hakkında, yahudilerin de Uzeyr hakkında yaptıklarını Nebilerine yapmaktan sakındırılmaktadır. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: “İman edenlerin kalplerinin Allah'ın zikri ve inen hak karşısında ürpermesinin zamanı gelmedi mi? Önceden kendilerine kitap verilen fakat aradan uzun süre geçmesinden dolayı kalpleri katılaştıran kimseler gibi olmasınlar! Onların çoğu fâsıktır. (Hadid, 16)” Bundan dolayı Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) “Beni hristiyanların Meryem'in oğlunu aşırıya giderek övdükleri gibi övmeyin!” buyurmuştur. Bu ileride gelecektir.

Şu hâlde Allah'ın gayrısında bir nebiye ya da bir nebiye dua eden herkes onu ilah edinmiş ve şirkleri hususunda hristiyanlara, tefritleri hususunda da yahudilere benzemiş olur. Zira hristiyanlar İsâ (*aleyhisselam*) hakkında aşırıya gitmişler, yahudiler de ona düşmanlık göstermişler, kötü sözler söylemişler ve onun değerinden kısımlardır. Dolayısıyla hristiyanlar aşırıya gitmişler, yahudiler tefrite sapmışlardır. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: "*Meryem oğlu Mesih ancak bir resûldür. Ondan önce de resûller gelip geçmiştir. Annesi de siddikadır. İkisi de yemek yedi...*" (*Mâide*, 75) Görüldüğü üzere bu âyette ve benzerlerinde yahudilere ve hristiyanlara reddiye verilmektedir.

Şeyhulislâm şöyle demiştir: "Bu ümmetten yahudilere ve hristiyanlara benzeyip din hususunda ifrata ya da tefrite sapan kimselere gelince bu kimseler yahudilere ve hristiyanlara benzemişlerdir. Ali (*radiyallahu anh*) aşırıya giden râfızileri yaktırmış, onlar için Kinde kapısının yanında hendekler kazdırmış ve onları bu hendeklerin içine atmıştır. Sahabe onların öldürülmeleri gerektiği üzerinde ittifak etmiştir. Şu kadar var ki İbn Abbâs'ın görüşü onların yakılarak değil de kılıçla öldürülmeleri gerektiği idi. Bu aynı zamanda âlimlerin çoğunluğunun görüşüdür."

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: **Sahîh'te rivâyet edildiğine göre İbn Abbâs (*radiyallahu anhuma*) Allah Teâlâ'nın "Dediler ki: İlahlarınızı sakın bırakmayın; Vedd'i, Süvâ'ı, Yeğûs'u, Yeûk'u ve Nesr'i sakın bırakmayın!"** buyruğu hakkında şöyle demiştir: "Bunlar Nuh Kavmi'nden bazı sâlih kimselerin isimleridir. Onlar öldükleri zaman şeytan onların kavimlerine "Onların oturmakta oldukları yerlere anıtlar dikin ve o anıtları onların adıyla isimlendirin" diye vahyetti. Bunu yaptılar. Bunu yapanlar ölünceye kadar o anıtlara ibâdet edilmedi. Fakat sonra ilim unutuldu ve onlara ibâdet edilir oldu."

Şerh: Müellif **Sahîh'te** diyerek el-Buhârî (*rahimehullah*)'ın "**Sahîh**"ini kasetmiştir. O bu eseri muhtasar olarak aktarmıştır. Onun "**Sahîh**"inde yer alan ve İbn Abbâs'tan rivâyet edilen hadis şu şekildedir: "Nuh Kavmi arasında bulunan putlar daha sonra Araplar'a geçti. Vedd Dûmetu'l Cendel'deki Kelb kabilesinin oldu. Süvâ' Huzeyl kabilesinin oldu. Yeğûs Murâd'ın, daha sonra Sebe'nin yanındaki Ceref bölgesindeki Benî Gutayf'ın oldu. Yeûk Hemdân'ın

oldu. Nesr de Humyer'in, Zu'l Kelâ' hânedâminin oldu. Bunlar Nuh Kavmi içeri-
sindeki bazı sâlih kimselerin isimleridir..."

İkrime'den, ed-Dahhâk'tan ve İbn İshâk'tan da benzeri rivâyet edilmiş-
tir.

İbn Cerîr şöyle demiştir: Bize İbn Humeyd tahdis etti, dedi ki: Bize Mührân'ın Süfyân- Mûsâ kanalıyla Muhammed b. Kays'tan tahdis ettiğine göre Yeğûs, Yeûk ve Nesr âdemoğullarından bazı salih kimselerdi. Kendilerine uyan takipçileri vardı. Öldükleri zaman yarenleri "Sûretlerini yapsak bu bizi ibâdete daha çok teşvik eder" dediler. Böylece sûretlerini yaptılar. Onlar da ölüp de başkaları gelince İblis onlara gelip "Onlara ibâdet ediyorlardı ve onlar sebebiyle üzerlerine yağmur yağdırılıyordu" dedi. Bunun üzerine onlara ibâdet ettiler.

Dikîn/انصبا kesralı ve noktasız sâd harfi ile dir. **Ensâb/انصاب** da nu-
sub/نصب kelimesinin çoğuludur. Ensâb ile kastedilen o salihlerin sûretleri üze-
re yapılan, meclislerinde diktikleri ve onların isimleriyle isimlendirdikleri put-
lardır.

İbn Abbâs hadisinin siyâkından anlaşılmaktadır ki sanemler de vesen olarak isimlendirilir. Vesen ismi Allah'ın gayrısında ibâdet edilen her şeyi içine alır. İbâdet edilen şey kabir, türbe, sûret ya da başka bir şey olabilir.

"Bunu yapanlar ölünceye kadar..." Yani o putları tasvir edenler.

"İlim unutuldu." el-Buhârî'nin rivâyetinde "ilim tenessüh etti" diye geç-
mektedir. el-Küşmîhenî'ye ait bir rivâyette "ilim nesh edildi" diye geçmektedir.
Yani âlimlerin gitmesiyle birlikte ilmin izleri ortadan kayboldu ve cehâlet her
tarafı sardı. Sonunda tevhid ile şirki birbirinden ayırt edemez hâle geldiler ve
böylece Allah katında faydalarına olacağını sanarak şirke düştüler.

"Onlara ibâdet edilir oldu." Bunun sebebi İblis'in onlara "Sizden önce-
kiler onlara ibâdet ediyordu ve onlar sebebiyle üzerlerine yağmur yağdırılıyor-
du" demesidir. Putlara ibâdeti onlara süslü gösteren ve emreden İblis tir. Do-
layısıyla hakîkatte ibâdet ettikleri varlık İblis olmuştur. Nitekim Allah Teâlâ
şöyle buyurmuştur: *"Ben size 'Ey âdemoğulları! Şeytana ibâdet etmeyin. O size
apaçık bir düşmandır. Bana ibâdet edin. Dosdoğru yol budur.'* diye bildirmedi

mi? Gerçekten o sizden birçok nesli saptırmıştır. Hiç akletmiyor muydunuz?"
(Yâsin, 60-62)

Bu, niyet iyi olsa bile aşırılıktan ve şirke götüren vesilelerden sakınmak gerektiğini göstermektedir. Zira şeytan onları şirke salihler hakkında aşırılık ve onlara aşırı sevgi kapısından sokmuştur. Nitekim bu, bu ümmet arasında da vâki olmuştur. Şeytan bu ümmete bidatleri ve aşırılığı salihleri yüceltme ve sevmeye kalıbında sunmuştur. Tâ ki onları bundan daha büyüğünün, Allah'ın gayrısında onlara ibâdetin içine düşürsün.

Bir rivâyette "Bizden öncekilerin bunları tazim etmesinin sebebi ancak Allah katında şefaathlerini ummalarındır" dedikleri geçmektedir. Yani o putları sûretleri üzere yaptıkları ve isimleriyle isimlendirdikleri o sâlihlerin şefaathlerini ummalarındır.

Buradan anlaşılmaktadır ki şefaathçiler edinmek ve şefaati onlardan talep etmek sûretiyle şefaathlerini ummak Allah'a şirk koşturur. Nitekim bu muhkem âyetlerde beyan edilmişti.

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: **İbnu'l Kayyım şöyle demiştir: "Seleften birçok kimse şunu söylemiştir: Onlar öldüğü zaman insanlar onların kabirlerinin yanında ukûf ettiler. (İbâdet maksadıyla orada kaldılar.) Sonra onların sûretlerini yaptılar. Sonra üzerlerinden uzun bir zaman geçince onlara ibâdet etmeye başladılar."**

Şerh: İbnu'l Kayyım, İbn Kayyım el-Cevziyye olarak bilinen allâme imam Muhammed b. Ebî Bekr b. Eyyûb ez-Zuraî ed-Dımeşkî'dir.

Hâfız es-Sehâvî onun hakkında şöyle demiştir: "Allâme ve hüccet. İlmin genişliği, ihtilâf noktalarını bilmesi ve yüreğinin kuvveti ile öne çıkmıştır. Uyanları da muhâlifleri de fazileti hususunda görüş birliği etmiştir. Birçok kitap kaleme almıştır ve birçok erdeme sahiptir. Yedi yüz elli bir yılında vefat etmiştir."

"Seleften birçok kimse şunu söylemiştir..." Bu el-Buhârî'nin ve İbn Cerîr'in söylediklerinin manasını yansıtmaktadır. Şu kadar var ki İbnu'l Kayyım, sûretlerini ve heykellerini yapmadan önce onların kabirlerinin yanında ukûf ettiklerini söz konusu etmiştir.

Bu şirke götüren sebeplerdendir. Hatta şirktir. Çünkü mescidlerde Allah için ukûf etmek (itikâfa girmek) ibâdettir. Dolayısıyla kabirlerin yanında itikâfa girdikleri zaman tazim ve sevgiyle yerine getirdikleri itikâfları kabirlere ibâdet olmaktadır.

"Sonra üzerlerinden uzun bir zaman geçince onlara ibâdet etmeye başladılar." O ibâdetin sebebi; öncekilerin, kabirleri yanındaki itikâflarında ortaya koydukları tazim ve meclislerinde sûretlerini dikmeleridir. Böylece o sûretler musannıfın -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- bab başlığında belirttiği gibi Allah'ın gayrısında ibâdet edilen putlara dönüşmüştür. Zira onlar bu şekilde öncekilerin bu şirkin sebeplerinin ortaya çıkmasından önce üzerinde oldukları İslâm dinini terk etmişlerdir. Böylece o sûretlere ibâdet edip onları şefaatçiler edinerek kâfir olmuşlardır. Bu yeryüzünde ortaya çıkan ilk şirktir.

el-Kurtubi şöyle demiştir: "Öncekiler bu sûretleri onları örnek edinmek, sâlih amellerini hatırlamak, onlar gibi gayret göstererek ibâdet etmek ve kabirleri yanında Allah'a ibâdet etmek için yapmışlardı. Fakat arkalarından niyetlerini bilmeyen bir topluluk geldi. Sonra şeytan onlara seleflerinin bu sûretlere ibâdet etmekte ve tazimi göstermekte olduklarını fısıldadı." el-Kurtubi'nin sözleri sona erdi.

İbnu'l Kayyım şöyle demiştir: "Şeytan kabirperestlere kabirlerin üzerine bina inşa edip yanlarında ibâdet maksadıyla durmalarının kabirlerdeki nebileri ve sâlihleri sevme kapsamında olduğunu, kabirlerin yanında edilen duaya icâbet edileceğini vahyedip ve bu yönde telkinde bulunup durur. Sonra onları bu aşamadan kabirlerdekilere vesile ederek dua etme ve onları zikrederek Allah üzerine yemin etme aşamasına geçirir. Hâlbuki yarattıklarından biri zikredilerek üzerine yemin edilmesi ve bir şey istenmesi Allah'ın şanına yaraşmaz.

Bu onlar nezdinde iyice yerleştiğinde şeytan onları bu aşamadan kabirdekine dua ve ibâdet etme, Allah'ın gayrısında ondan şefaat talep etme; kabrini üzerine kandiller ve perdeler asılan, etrafında tavaf edilen, selâmlanan, öpülen, haccedilen ve yanı başında kurbanlar kesilen bir put edinme aşamasına geçirir.

Bu onlar nezdinde iyice yerleştiğinde şeytan onları bu aşamadan insanları kabirlerdekilere ibâdete çağırma, kabri bayram ve hac yerine çevirme aşamasına geçirir. Onlar da bunun hem dünyaları hem de âhiretleri için daha fay-

dalı olduğunu düşünürler. Bunların tamamının Allah'ın Resûlü (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'i kendisiyle gönderdiği tevhidin şirk lekelerinden arındırılması ve Allah'tan başkasına ibâdet edilmemesi akîdesine zıt olduğu, İslâm dini kapsamında zorunlu olarak bilinen hususlardandır.

Bu onlar nezdinde iyice yerleştğinde şeytan onları, bundan sakındıranların dereceleri yüksek zatların değerinden küstüğünü, makamlarını alçalttığını, onların hiçbir hürmetinin ve kıymetinin olmadığını iddia ettiğini düşünme aşamasına geçirir. Bundan dolayı müşrikler öfkelenir ve kalpleri ürperir. Allah Teâlâ'nın buyurduğu gibi: *'Allah tek olarak anıldığında âhirete inanmayanların kalpleri ürperir. O'nun gayrısındakiler anıldığında ise bir bakmışsın seviniyorlar!'* (Zümer, 45) Bu avamdan birçok câhilin kalbine, kezâ âlim ve dindar olduğunu iddia eden birçok kimsenin kalbine sirâyet etmiştir. Öyle ki tevhid ehline düşmanlık göstermişler, onlara büyük iftiralar atmışlar, insanları onlardan soğutmuşlar, şirk ehlini dost edinip onları yüceltmişler, onların Allah'ın dostları, dininin ve resûlünün yardımcıları olduğunu iddia etmişlerdir. Fakat Allah buna razı olmaz. Onlar O'nun dostları değildir. O'nun dostları ancak takva sahipleridir.' (Enfâl, 34)" İbnu'l Kayyım'ın sözleri sona erdi. Allah Teâlâ ona rahmet etsin.

Kıssada musannifin zikrettiği, çıkarılacak bazı dersler vardır. Örneğin:

Bu babı ve sonrasındakini anlayan kimse İslâm'ın garipliğini anlar ve Allah'ın şaşılası kudretini ve kalpleri evirip çevirişini görür.

Yeryüzünde ortaya çıkan ilk şirkin sebebi salihleri sevmek yani onlara aşırılık içeren bir sevgi beslemektir.

Kıssada nebîlerin dininin ilk olarak neyle değiştirildiği görülmektedir.

Yine kıssadan şer'i buyrukların ve fitratların çirkin görmesine rağmen bidatlerin kabul görme sebebi, bu sebebin iki sûrette bâtılın hakka karıştırılması olduğu öğrenilmektedir. Birinci olarak sâlihlerle (aşırı) sevgi beslenmiştir. İkinci olarak ilim ehli dindar kimseler kendisiyle hayır amaçladıkları bir şey yapmış, onlardan sonrakiler de onların başka bir şeyi amaçladığını sanmıştır.

Yine kıssada insanın yaratılıştan gelen özelliği görülmektedir: Onun kalbinde hak azalırken bâtıl sürekli artar. Yani bu genelde böyledir. Yine kıssada

seleften birinden nakledilen bir kavil desteklenmektedir: Bidat küfrün sebebi-
dir ve İblis'e masiyetten daha sevimlidir. Çünkü masiyetten tevbe edilebilir
ama bidatten tevbe edilemez.

Yine kıssadan ortaya atanının niyeti iyi olsa bile şeytanın bidatin sonu-
nun nereye varacağını bildiği anlaşılmaktadır.

Yine kıssadan aşırılıktan sakınmak gerektiği şeklindeki küllî kâide ve
aşırılığın sonunun şirke varacağı anlaşılmaktadır.

Yine kıssada heykellerden sakındınlmakta ve izâle edilmelerindeki hik-
met bildirilmektedir.

Yine kıssadan kıssanın ne kadar büyük değere sahip olduğu, bu kıssayı
bilmeye çok ihtiyaç duyulduğu ancak ondan habersiz olunduğu anlaşılmakta-
dır.

Yine kıssadan alınacaklar kapsamında daha garip olan; bu kıssayı tefsir
ve hadis kitaplarında okumalarına ve sözün manasını bilmelerine rağmen Al-
lah Teâlâ'nın kalplerinin arasına girmesi, bundan dolayı Nuh Kavmi'nin yaptı-
ğının ibâdetlerin en faziletlisi olduğuna inanmaları, Allah ve Resûlü'nün neh-
yinin ise kanı ve malı helâl kılan küfrün ta kendisi olduğuna inanmalarıdır.

Yani biri Allah'ın şirkten nehyettiğini dile getirirse bundan dolayı onu tek-
fir ederler, kanını ve malını da helâl sayarlar.

Yine kıssada onların sadece şefaât talep ettikleri görülmektedir.

Yine kıssada o sûretleri tasvir edenlerin maksatlarının bu olduğunu san-
dıkları görülmektedir.

Yine kıssadan onlara ancak ilmin unutulmasından sonra ibâdet edildiği
anlaşılmaktadır. Dolayısıyla ilmin varlığının değeri ve yokluğunun zararı gö-
rölmektedir.

Yine kıssadan ilmin âlimlerin ölümüyle yittiği anlaşılmaktadır." Musan-
nîfın sözleri sona erdi.

Kıssada ayrıca kelâm ehlinin akliyyât ismini verdiği ve kendilerine daya-
narak Kitab ve Sünnet'in getirdiği sıfat tevhidini inkâr ettikleri ve sıfatları Al-
lah'ın celâline, azametine ve büyüklüğüne yaraşır şekilde isbat etmekten ka-

çındıkları şüpheler reddedilmektedir. Kıssadan ayrıca taklidin zararı anlaşılmaktadır. Kıssadan ayrıca Kitab ve Sünnet'in de delâlet ettiği üzere ümmetin hem ilim hem de amel yönünden Resûl (sallallahu aleyhi ve sellem)'in getirdiğine kaçınılmaz şekilde muhtaç olduğu anlaşılmaktadır. Zira kulun buna ihtiyacı bütün ihtiyaçların üzerindedir.

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: "Ömer'den rivâyet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: *'Hristiyanların Meryem oğlunu övmekte aşırıya gittikleri gibi beni övmekte aşırıya gitmeyin. Ben ancak bir kulum. Şu hâlde (bana) "Allah'ın kulu ve resûlü" deyin.*' Buhârî ve Müslim tahrîc etmiştir."

Şerh: Ömer b. Hattâb b. Nufeyl el-Adevî. Müminlerin Emîri. Sıddık'tan sonra Sahâbe (radiyallahu anhum)'un en faziletlisi. On buçuk sene halifelik yaptı. Onun döneminde yeryüzü adâletle doldu. Kısra'nın ve Kayser'in toprakları onun zamanında fethedildi. Hicrî yirmi üç yılının Zilhicce ayında şehid edildi.

"Hristiyanların Meryem oğlunu övmekte aşırıya gittikleri gibi beni övmekte aşırıya gitmeyin." Ebu's Saâdât'ın söylediğine göre buradaki "أفرء" (itrâ) överken aşırıya gitmek ve yalan söyleyerek övmektir. Başkası ise şöyle demiştir: "Yani beni doğru olmayan sıfatlarla övmeyin. Beni överken haddi aşmayın."

"Ben ancak bir kulum. Şu hâlde (bana) 'Allah'ın kulu ve resûlü' deyin." Yani hristiyanların İsa (aleyhisselam) hakkında aşırıya gittikleri ve onun ilah olduğunu iddia ettikleri gibi beni övmekte aşırıya gitmeyin. Ben ancak Allah'ın kuluyum. Şu hâlde beni Rabbim'in nitelediği gibi niteleyin. "Allah'ın kulu ve resûlü" deyin.

Ne var ki müşrikler onun emrine karşı gelip yasakladığını işlemekten başkasına razı olmamıştır. O kendilerini neyi dile getirmekten sakındırırmışsa onu dile getirerek onu yüceltmişlerdir. Onunla en ileri derecede zıtlamışlardır. Aşırılıkları ve şirkleri hususunda hristiyanlara benzemişlerdir. Kendisinden sakındırılan şeyin içine düşmüşlerdir. Aşırılıkları ve şirkleri o kadar çok manzum ve mensur esere yansımıştır ki bunların hepsi zikredilecek olsa söz uzar. Yine onlar bu kapsamda kitaplar kaleme almışlardır.

Şeyhulislâm zamanındakilerden birinin Allah'tan yardım istenecek her hususta Resûl (sallallahu aleyhi ve sellem)'den de yardım isteneceğine cevaz verdiğini ve bu hususta bir kitap kaleme aldığını söz konusu etmiştir. Yine Şeyhulislâm ona bir reddiye yazmıştır. Reddiyesi Allah'a hamd olsun ki mevcuttur.

Şeyhulislâm'ın aktardığına göre o şahıs Resûl'ün Allah'tan başkasının bilmediği gaybın anahtarlarını bildiğini de söylüyormuş. Şeyhulislâm bu gibi şahıslardan buna benzer başka şeyler de aktarmıştır. Basîret körlüğünden Allah'a sığınırız.

el-Busîrî'nin kasîdesindeki şu sözü ve sonrasındaki beyitler meşhurdur:

Ey yaratılmışların en kerîmi! Yoktur sığınacağım

Her yeri kuşatan belâ başa geldiğinde senden gayrı

Bu beyitler en sıkıntılı hâlde ve en zorunlu durumda duayı Allah'tan gayrısına has kılmayı, ona sığınmayı, ondan ummayı ve ona dayanmayı içermektedir.

Böylece onlar kendisinden sakındırdığı şeyi işleyerek Resûl (sallallahu aleyhi ve sellem) ile en ileri derecede zıtlamışlar, Allah ve Resûlü'ne en ileri derecede muhâlefet etmişlerdir.

Şöyle ki: Şeytan onlara bu büyük şirki Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)'i sevip yüceltme kalıbında sunmuştur. Allah'ın Nebî'yi kendisiyle gönderdiği tevhid ve ihlası ise Nebî'nin değerinden kısmak kalıbında sunmuştur.

Onun değerinden kısanlar asıl bu müşriklerdir. O kendilerini neyi yapmaktan ya da söylemekten en sert şekilde sakındırmışsa onu yaparak ya da söyleyerek onu yüceltmede aşırıya gitmişler, diğer taraftan ona uyma hususunda kusurlu davranmışlardır. Sözlerini ve fiillerini önemsememişlerdir. Hükmüne rıza göstermemiş ve teslim olmamışlardır. Resûl (sallallahu aleyhi ve sellem) ancak emrine ve yasağına değer verilerek, yolu izlenerek, sünnetine uyarak, kendisine çağırıldığı dine çağırarak, dinini destekleyerek, dininin gereğini yerine getirenleri dost bilip dine karşı çıkanları düşman edinerek yüceltilir.

Ne var ki bu müşrikler hem ilim hem de amel yönünden Allah ve Resûlü'nün istediğinin aksini yapmış, Allah ve Resûlü'nün kendisinden sakındığı şeyi işlemleridir. Vallâhu'l Müsteân.

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: **O şöyle demiştir: Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: "Aşırıktan sakının! Zira sizden öncekileri ancak aşırılık helâk etmiştir."**

Şerh: Musannif bu hadisi râvisini anmadan zikretmiştir. İmam Ahmed, et-Tirmizî ve İbn Mâce bunu İbn Abbâs'tan rivâyet etmiştir.

Ahmed'in lafzı şudur: İbn Abbâs'tan şöyle dediği rivâyet edilmiştir: Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) (şeytanın taşlanacağı) cem' sabahında bana "Hadi bana (taş) bulup getir!" buyurdu. Ben de ona birkaç çakıl taşı bulup getirdim. Bunlar nohuttan büyük taşlardı. Onları eline koyduğunda "Evet, bunlar gibi" buyurdu, "Dinde aşırıktan sakının! Sizden öncekiler ancak dinde aşırılık sebebiyle helâk oldular."

Şeyhulislâm "Bu (yasak) itikat ve amel konusunda her türlü aşırılığı içine almaktadır" demiştir. Bu genel lafzın varid olma sebebi şeytan taşlamadır. Şeytan taşlama da bu genel lafzın kapsamına girmektedir. Örneğin küçük taşlardan daha faziletli olduğu düşünülerek büyük taşlar atılamaz. Bu aşırılıktır.

Sonra Rasulullah bunu bizden öncekilerin yolundan sakınmayı gerektiren bir sebeple illetlendirmiştir. Bunu onların kendisi sebebiyle helak olduğu şeyin içine düşülmemesi için ve onlara uygulamalarının sadece bir kısmı hususunda ortak olan kimsenin helaka duçar olmasından korkulacağından yapmıştır.

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: "Ayrıca Müslim'in İbn Mes'ûd'dan rivâyet ettiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) üç defa 'Aşırıya gidenler helâk oldu' buyurmuştur."

Şerh: el-Hattâbî şöyle demiştir: "Aşırıya giden (mütenattı); bir şeyin derinlerine dalan; kendilerini ilgilendirmeyen meselelere giren ve akıllarının ermediği şeyler hakkında konuşup duran kelâmcıların yaptığı gibi bir şeyi araştırırken kendisini yük altına sokan kimse demektir."

Mübahtan mutlak olarak imtina etmek, örneğin et ve ekmek yemekten, keten ve pamuk giymekten uzak durmak, sadece yün giymek ve kadınları nikahlamamak da aşırılık kapsamındadır. Böyle yapan kimse bunun güzel görül- len zühd kapsamında olduğunu sanır. Şeyh Takıyyuddîn böyle bir kimse hak- kında "O sapık bir câhildir" demiştir.

İbnu'l Kayyım (rahimehullah) şöyle demiştir: "el-Ğazzâlî 'Yani araştırma- da ve soruşturmada aşırıya gidenler...' demiştir."

Ebu's Saadât da şöyle demiştir: "Yani konuşurken derinlere dalıp aşırıya gidenler, boğazlarının en uzak yeri ile konuşanlar. Bu 'النَّطْع' (nıt') kelimesinden gelmektedir. Nıt' ağzın en yukarındaki kuytudur. Sonra bu gerek söz gerek fil yönünden derine dalan herkes hakkında kullanılır olmuştur."

en-Nevevî de şöyle demiştir: "Bu hadisten, avâma hitap edilirken avurdu doldura doldura konuşmanın, zorlama şekilde fasih konuşmanın, garip keli- meler kullanmanın ve ince i'rablar içeren cümleler kurmanın mekruh olduğu anlaşılmaktadır."

"Bunu üç defa söyledi." Yani Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) en iyi şekilde öğretmek ve tebliğ etmek için bu sözü üç defa söyledi. O gerçekten açık bir şe- kilde tebliğde bulunmuştur. Allah'ın salâtı ve selâmı O'nun, âilesinin ve bütün ashâbının üzerine olsun.

20. Bölüm

Sâlih Bir Zâtın Kabrinin Yanında Allah'a İbâdet Eden Kimse
Hakkında Ağır İfâdeler Kullanıldığına Göre Ona İbâdet Eden
Kimse Hakkında Ne Düşünülür Bâbı

وفي الصحيح عن عائشة أَنَّ أُمَّ سَلَمَةَ ذَكَرَتْ لِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَيْسَةً رَأَتْهَا بَارِضَ الْحَبَشَةِ وَمَا فِيهَا مِنَ الصُّورِ، فَقَالَ أَوْلَيْكَ إِذَا مَاتَ فِيهِمُ الْعَدُّ الصَّالِحُ أَوْ الرَّجُلُ الصَّالِحُ بَنَوْا عَلَى قَبْرِهِ مَسْجِدًا وَصَوَّرُوا فِيهِ تِلْكَ الصُّورَ أَوْلَيْكَ شَرَّ مَا خُلِقَ عِنْدَ اللَّهِ» فَهَؤُلَاءِ جَمَعُوا بَيْنَ الْفَتَنِينِ. فَتَنَةُ الْقُبُورِ وَفِتْنَةُ التَّمَاثِيلِ.

Sahîh'te⁵⁴ Âişe (radiyallahu anha)'dan rivâyet edildiğine göre Ümmü Seleme (radiyallahu anha) Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'e Habeşistan topraklarında görmüş olduğu bir kiliseden ve içerisindeki sûretlerden söz etti. Bunun üzerine Rasulullah şöyle buyurdu: "Onlar aralarından sâlih bir zât -ya da sâlih bir kul- öldüğü zaman onun kabrinin üzerine bir mescid inşâ ederler ve içerisinde o sûretleri yaparlardı. İşte onlar Allah katında yaratılmışların en şerlileridir." Evet, onlar iki fitneye birden düşmüşlerdir: Kabir fitnesi ve sûret fitnesi!

و لهما عنها: «لَمَّا نَزَلَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ طَفِقَ يَطْرُقُ حِمَاةً لَهُ عَلَى وَجْهِهِ فَإِذَا اغْتَمَّ بِهَا كَشَفَهَا فَقَالَ - وَهُوَ كَذَلِكَ-: «لَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الْيَهُودِ وَالنَّصَارَى اتَّخَذُوا قُبُورَ أَنْبِيَائِهِمْ مَسَاجِدَ» يُخَذِّرُ مَا صَنَعُوا غَيْرَ أَنَّهُ خَشِيَ أَنْ يَتَّخِذَ مَسْجِدًا» أَخْرَجَاهُ.

Yine Buhârî ve Müslim Âişe (radiyallahu anha)'dan şunu rivâyet etmişlerdir: "Resulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) vefâtı yaklaştığı zaman kendisine âit bir örtüyü yüzüne örtmeye başladı. Bu örtü sebebiyle bunaldık-

ça onu açıyordu. Böylesi bir durumda 'Allah'ın lâneti yahudilerin ve hristiyanların üzerine olsun, onlar nebîlerinin kabirlerini mescid edin-diler' buyurdu. Böyle söyleyerek onların yaptığından sakındırıyordu. Eğer bu (uyarı) olmasaydı kabri açık bir alana yapıldı. Fakat kabrinin mescid edinilmesinden korkuldu."⁵⁵ Buhârî ve Müslim tahriç etmiştir.

لمسلم عن جندب بن عبد الله رضي الله عنه، قال: «سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَبْلَ أَنْ يَمُوتَ يَخْمِسُ وَهُوَ يَقُولُ «إِنِّي أَنْزَأُ إِلَى اللَّهِ أَنْ يَكُونَ لِي مِنْكُمْ خَلِيلٌ فَإِنَّ اللَّهَ تَعَالَى قَدْ اتَّخَذَنِي خَلِيلًا كَمَا اتَّخَذَ إِبْرَاهِيمَ خَلِيلًا وَلَوْ كُنْتُ مُتَّخِذًا مِنْ أُمَّتِي خَلِيلًا لَاتَّخَذْتُ أَبَا بَكْرٍ خَلِيلًا أَلَا وَإِنَّ مِنْ كَانَ قَبْلَكُمْ كَانُوا يَتَّخِذُونَ قُبُورَ أَنْبِيَائِهِمْ مَسَاجِدَ أَلَا فَلَا تَتَّخِذُوا الْقُبُورَ مَسَاجِدَ فَإِنِّي أَنْهَأَكُم عَنْ ذَلِكَ»

فقد نهى عنه في آخر حياته، ثم إنه لعن وهو في السياق من فعله، والصلاة عندها من ذلك وإن لم ين مسجد، وهو معنى قولها «خشي أن يتخذ مسجداً» فإن الصحابة لم يكونوا لينوا حول قبره مسجداً وكل موضع قصدت الصلاة فيه فقد اتخذ مسجداً بل كل موضع يصلى فيه يسمى مسجداً كما قال صلى الله عليه وسلم «جُعِلَتْ لِي الْأَرْضُ مَسْجِداً وَطَهُوراً» .

Ayrıca Müslim⁵⁶ Cundeb b. Abdullah'ın şöyle dediğini rivâyet etmiş-tir: Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'i vefât etmeden beş gün önce şöyle buyururken işittim: "Sizden bir halîlim olmasından Allah'a sığınırım. Zira Allah İbrâhim'i halîl edindiği gibi beni de halîl edinmiştir. Eğer ümmetimden bir hâlil edinecek olsaydım mutlaka Ebû Bekr'i hâlil edi-nirdim. Dikkat edin, sizden öncekiler nebîlerinin kabirlerini mescid

⁵⁵ Buhari, 436, Müslim, 1187.

⁵⁶ Müslim, 1188.

edinirlerdi. Siz kabirleri sakın mescid edinmeyin. Size bunu yasaklıyorum."

Evet, Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) hayatının son anlarında bunu yasaklamıştır. Yine O vefât etmek üzere olduğu sırada bunu yapana lanet etmiştir. Kabirlerin yanında namaz kılmak da -kabrin üzerine mescid inşâ edilmiş olmasa bile- bu yasağın kapsamındadır. Âişe'nin "Fakat kabrinin mescid edinilmesinden korkuldu" sözünün manası da budur. Zira Sahâbe O'nun kabrinin çevresinde mescid inşâ edecek değildi. İçerisinde namaz kılmak için bellenen her yer mescid edinilmiş demektir. Hatta içerisinde namaz kılınan her yer mescid olarak adlandırılır. Nitekim Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) "Yeryüzü benim için mescid ve tahûr kılındı" buyurmuştur.⁵⁷

ولأحمد بسند جيد، عن ابن مسعود رضي الله عنه مرفوعاً: «إن من شرار الناس من تذرّكهم الساعة وهم أحياء، والذين يتخذون القبور مساجد». رواه أبو حاتم في صحيح

İmam Ahmed'in ceyyid bir senedle İbn Mes'ûd (radiyallahu anhu)'dan rivayet ettiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: "Şüphesiz kıyâmetin kendilerine hayatta oldukları sırada eriştiği kimseler ve kabirleri mescid edinen kimseler insanların en şerlilerindendir."⁵⁸ Bunu ayrıca Ebû Hâtim Sahîh'inde rivâyet etmiştir.

* * *

⁵⁷ Buhârî, 335; Müslim, 1163.

⁵⁸ Ahmed b. Hanbel, Musned, 1/405.

Sâlih Bir Zâtın Kabrinin Yanında Allah'a İbâdet Eden Kimse Hakkında Ağır İfâdeler Kullanıldığına Göre Ona İbâdet Eden Kimse Hakkında Ne Düşünülür?

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: **"Bab: Sâlih bir zâtın kabrinin yanında Allah'a ibâdet eden kimse hakkında ağır ifâdeler kullanıldığına göre ona ibâdet eden kimse hakkında ne düşünülür?"**

Şerh: Yani salih zâta ibâdet eden kimse hakkında ne düşünülür? Zira ona ibâdet etmek büyük şirktir. Onun yanında Allah'a ibâdet etmek ise şirke götüren bir sebeptir ve şirke götüren sebepler haram kılınmıştır. Çünkü bunlar günahların en büyüğü olan büyük şirke iletir.

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: **Sahîh'te Âişe (radiyallahu anha)'dan rivâyet edildiğine göre Ümmü Seleme (radiyallahu anha) Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'e Habeşistan topraklarında görmüş olduğu bir kiliseden ve içerisindeki sûretlerden söz etti. Bunun üzerine Rasulullah şöyle buyurdu: "Onlar aralarından sâlih bir zât -ya da sâlih bir kul- öldüğü zaman onun kabrinin üzerine bir mescid inşâ ederler ve içerisinde o sûretleri yaparlardı. İşte onlar Allah katında yaratılmışların en şerlileridir."**

Evet, onlar iki fitneye birden düşmüşlerdir: Kabir fitnesi ve sûret fitnesi!

Şerh: Sahîh'te yani "Sahîhayn"da.

Ümmü Seleme, Hind binti Ebî Umeyye b. Muğîre b. Abdullah b. Ömer b. Mahzûm el-Kuraşîyye el-Mahzûmiyye'dir. Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) onunla hicretin dördüncü senesinde evlendi. Üçüncü senesinde evlendiği de söylenmiştir. Daha önce Ebû Seleme ile evli idi. Ebû Seleme ile birlikte Habeş topraklarına hicret etmişti. Atmış iki yılında vefât etmiştir.

"Rasulullah'a... söz etti." Sahîhayn'daki başka bir rivâyete göre bunu Rasulullah'a Ümmü Habibe ve Ümmü Seleme söylemiştir. Fethalı kâf ve kesreli nûn ile **kenîse**/كنيسة hristiyanların ibâdethânesidir.

"Buyurdu ki: 'Onlar...'"

Ulâiki/ارلك muhâtabın kadın olmasından dolayı kesreli kâf ile dir.

"Onlar aralarından sâlih bir zât -ya da sâlih bir kul- öldüğü zaman..."

Allah en doğrusunu bilir ya bu hadisin râvilerinden birinden kaynaklanan bir şüphedir. O Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)'in hangisini söylediği hususunda şüphe etmiştir. Buradan rivâyette bulunurken doğru lafzı söylemek için çaba sarf edileceği ve mana ile rivâyetin caiz olduğu anlaşılmaktadır.

"İçerisine o sûretleri yaparlardı." Burada işâret edilen Ümmü Seleme ile Ümmü Habibe'nin söz konusu ettiği, kilisede yer alan tasvirlerdir.

"İşte onlar Allah katında yaratılmışların en şerlileridir." Bu kabirlerin üzerine mescid inşa etmenin haramlığını gerektirmektedir. Nitekim ileride geleceği üzere bunu yapan kimseye lanet edilmiştir.

el-Beydâvî şöyle demiştir: "Yahudiler ve hristiyanlar nebîlerin kabirlerine onları yüceltmek maksadıyla secde ettiklerinden, kabirlerini namazda ve namaz dışında yöneldikleri birer kible kıldıklarından ve birer put edindiklerinden dolayı Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) onlara lanet etmiştir.

el-Kurtubî şöyle demiştir: "Öncekiler bu sûretleri onları örnek edinmek, sâlih amellerini hatırlamak, onlar gibi gayret göstererek ibâdet etmek ve kabirleri yanında Allah'a ibâdet etmek için yapmışlardı. Fakat arkalarından niyetlerini bilmeyen bir topluluk geldi. Sonra şeytan onlara seleflerinin bu sûretlere ibâdet etmekte ve tazim göstermekte olduklarını fısıldadı."

İşte Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) buna ileten yolu kapatmış olmak için bunun aynısından sakındırmıştır.

"Evet, onlar iki fitneye birden düşmüşlerdir: Kabir fitnesi ve sûret fitnesi!" Bu Şeyhulislâm İbn Teymiyye'nin sözüdür. Bunu musannif (rahimehullah) kabirler ve sûretler sebebiyle meydana gelen fitnenin büyüklüğüne dikkat çekmek için zikretmiştir. Zira kabirler sebebiyle içerisine düşülen fitne putlar sebebiyle içerisine düşülen fitne gibidir hatta ondan daha büyüktür.

Şeyhulislâm şöyle demiştir: "İşte Şeriat Koyucu'nun kabirlerin üzerine mescid inşa etmeyi yasaklamasının sebebi de budur. Bu (fitne) ümmetlerden birçoğunu ya büyük şirke düşürmüştür, ya da bunun aşağısındaki şirk çeşitlerine düşürmüştür. İnsanlar ya salih kimselerin heykellerine, ya yıldızlarını ru-

haniyetinin tecessüm etmiş hali olduklarına inandıkları heykellere ya da bunun gibi bazı heykellere ibadet ederek şirke düşmüşlerdir. Şüphe yok ki, salih olduğuna inanılan bir zatın kabriyle şirke düşmek, oduna ya da taş a ibadet ederek şirke düşmekten insanlara daha yakındır.

Bu sebeple şirk ehlini sıklıkla bu kabirlerin yanında yalvarıp yakarırken, huşu ve hudu içerisinde görürsün. Onlara öyle kalpten ibadet ederler ki böyle bir ibadeti Allah'ın evlerinde bile yapmazlar. Kabirlerin yanındayken duydukları huşuyu seher vaktinde bile duymazlar. Bazı insanlar onlara ibadet eder, bazıları ise mescitlerdeyken kıldığı namazdan ve ettiği duadan ummadığı bereketi bu kabirlerin yanında kıldığı namazdan ve ettiği duadan bekler.

İşte bu mefsedetlerden dolayı Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) buna giden yolların önünü kesmiştir. Öyle ki mezarlıkta namaz kılmayı bile yasaklamıştır. Namaz kılan kişi orada kıldığı namazın -tıpkı mescitlerde kıldığı namaz gibi- daha bereketli olacağına inanmasa bile durum böyledir. Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) ayrıca güneşin doğduğu ve battığı zamanda da namaz kılmayı yasaklamıştır. Çünkü bu vakitlerde müşrikler güneşe secde ederler. İşte bu sebepten dolayı Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) -müşriklerin kastettiği şeyi kastetmeseler bile- şirke giden yolları kapama adına ümmetini bu vakitlerde namaz kılmaktan nehyetmiştir. Eğer kişi kabirlerin yanında bilerek namaz kılar, bununla da o yerden bereketlenmeyi umarsa, bu Allah'la ve Resulü'yle sınırlaşmanın, Allah'ın dinine muhalefet etmenin, Allah'ın izin vermediği yeni bir din meydana getirmenin ta kendisidir! Çünkü müslümanların hepsi zorunlu olarak bilmektedirler ki Rasullullah'ın getirdiği dinde kabirlerin yanında namaz kılmak yasaklanmıştır ve Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) kabirleri mescit edinenlere lanet etmiştir. Şu durumda kabirleri mescit edinmek ve kabirlerin üzerine mescid inşa etmek en büyük bidatlerden ve şirke götüren yollardandır. Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem)'in bu konudaki yasakları ve sert ifadeleri tevatür seviyesine ulaşmıştır. Aynı şekilde bütün alimler de sarîh ve sahîh sünnete uyarak, kabirler üzerine mescid inşa etmekten nehyetmişlerdir.

Gerek Ahmed'in ashâbı gerekse onların haricinde Mâlik'in ve eş-Şâfiî'nin ashâbı bunun haram olduğunu açıkça ifade etmişlerdir. Bir tâife de bu hususta kerâhet lafzını kullanmıştır. Bunun haramlığa yakın kerâhete yorulması yaraşır. Bu âlimlere hüsnüzan beslemenin gereğidir. Onların Rasullullah (sallallahu

aleyhi ve sellem)'in yapanına lanet ettiği ve kendisinden sakındırdığı mütevâtir olarak aktarılan bir file cevaz verdikleri düşünülmemelidir." Şeyhulislâm (ra. himehullah)'ın sözleri sona erdi.

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: **Yine onlar, Âişe'den şunu rivâyet etmişlerdir:** "Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'e indirildiği zaman kendisine âit bir örtüyü yüzüne örtmeye başladı. Bu örtü sebebiyle bunaldıkça onu açıyordu. Böylesi bir durumda 'Allah'ın lâneti yahudilerin ve hristiyanların üzerine olsun, onlar nebîlerinin kabirlerini mescid edindiler' buyurdu. Böyle söyleyerek onların yaptığından sakındırıyordu. Eğer bu (uyarı) olmasaydı kabri açık bir alana yapılırdı. Fakat kabrinin mescid edinilmesinden korkuldu." Bunu ikisi tahriç etmiştir.

Şerh: Onlar yani el-Buhârî ve Müslim. Bu isimlerini zikretmeye gerek bırakmamaktadır. En sondaki "ikisi" ile kastedilenler de onlardır.

"Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'e indirildiği zaman..." Yani Ölümlü Meleği ve ve saygın melekler indirildiği zaman. Selam üzerlerine olsun.

("Başladı" olarak tercüme edilen) "طَفِقَ" fâ harfi kesralı olarak da fethalı olarak da söylenebilir. Kesralı hâli daha fasihtir ve Kur'ân'da bu şekilde geçmektedir.

Hamîsa/خمسة nakışlı elbise demektir.

"Bu örtü sebebiyle bunaldıkça onu açıyordu." Yani yüzünden kaldırıyordu.

"Allah'ın lâneti yahudilerin ve hristiyanların üzerine olsun! Onlar nebîlerinin kabirlerini mescid edindiler." Bu, yaptıklarının aynısını yapan kimsenin yahudilerin ve hristiyanların duçar olduğu lanete duçar olacağını beyan etmektedir.

"Böyle söyleyerek onların yaptığından sakındırıyordu." Büyük ihtimâlle bu Âişe (*radıyallahu anha*)'nın sözüdür. Çünkü o Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in bu sözünden ümmetini yahudilerin ve hristiyanların nebîlerinin kabirleri hususunda yaptıkları bu işten sakındırdığını anlamıştır. Zira bu nebîler hakkında aşırıya gitmek kapsamındadır ve şirke götüren sebeplerin en büyüklerindendir.

Ümmetini gerek kendisi hakkında gerekse ümmetinin sâlihleri hakkında ayısını yapmaktan sakındırmak için Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in yapanlarına lanet ettiği bu işi bu ümmetin sonradan gelenlerinden birçoğunun yapması ve bunun Allah'a yaklaştıran amellerden biri olduğuna inanmaları İslâm'ın garipliğinin göstergelerindendir. Hâlbuki bu günahların ve münkerlerin en büyüklerindendir. Bunun Allah ve Resûlü'ne karşı gelmek olduğunun farkına varamamışlardır.

el-Kurtubî bu hadisin manası hakkında şöyle demiştir: "Bütün bunlar kabirlerde bulunanlara ibâdete götürecek yolu kapatmak içindir. Nitekim putlara ibâdet edilmesinin sebebi de budur." el-Kurtubî'nin sözleri sona erdi.

Zira kabir ve içindekine ibâdet etmekle puta ibâdet etmek arasında fark yoktur. Allah Teâlâ'nın nebîsi Yûsuf b. Ya'kûb'dan aktardığı buyruğu üzerinde düşün! O şöyle buyurmuştur: "Ben atalarım İbrâhîm'in, İshâk'ın ve Ya'kûb'un dinine uydum. Herhangi bir şeyi Allah'a ortak koşmak bize yaraşmaz." (Yûsuf, 38) Buradaki kelime olumsuzluk ifâde eden bir cümle içinde nekira (belirsiz) olarak gelmiştir. Dolayısıyla her türlü şirki kapsamına alır.

"Eğer bu olmasaydı..." Yani Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem)'in kabrinin mescid edinilmemesi hususundaki uyarıları olmasaydı O'nun kabri de açık bir alana, Bakî Mezarlığı'ndaki ashâbının kabirlerinin olduğu yere yapılırdı.

"Fakat kabrinin mescid edinilmesinden korkuldu." فَتْهَالِي fethalı hâ ile de dammeli hâ ile de rivâyet edilmiştir. Fethalı rivâyete göre Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) bundan korkmuş ve insanlara kendisini ruhunu teslim ettiği yere defnetmelerini emretmiş olmaktadır. Dammeli rivâyete göre ise bu ümmetin arasından bâzı kimselerin bunu yapacağından korkan ve bu ümmetin arasından bâzı kimselerin aşırıya giderek ve tazimde ileri giderek Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem)'in defalarca uyardığı, sakındırdığı ve yapana lanet ettiği şeyin içine düşmelerinden korktukları için Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem)'in kabrini açık bir alana yapmayan kimseler Sahâbe olmaktadır.

el-Kurtubî şöyle demiştir: "Bu sebeple müslümanlar Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem)'in kabri hususunda şirke giden yolları kapamak adına son derece titiz davranmışlardır. O'nun kabrinin bulunduğu yerin duvarlarını yükseltmişler, oraya girilecek yerleri kapatmışlardır. Duvarları O'nun kabrinin etrafını sa-

racak şekilde yapmışlardır. Bunun dışında, namaz kılanların önünde olması sebebiyle kabrinin bulunduğu yerin kible edinilmesinden ve O'na doğru kılınan namazın ibâdet gibi görünmesinden korkmuşlar, bunun üzerine kabrin kuzeydeki iki rüknünden iki duvar çekmişler, onları üçgen oluşturacak şekilde kuzey tarafında birleşinceye kadar uzatmışlardır. Böyle yapmışlardır ki kimse (namaz kılarken) O'nun kabrini önüne alamasın."

Musannif şunları söylemiştir: "Buradan öğrenilen bazı meseleler vardır. Örneğin: Resûl (*sallallahu aleyhi ve sellem*) ve salih bir kimsenin kabri üzerine içerisinde Allah'a ibâdet edilen bir mescid inşâ eden kimse hakkında yukarıda söylediğini söylemiştir. Bunu yapanın niyetinin düzgün olması bir şeyi değiştirmez.

Heykellerden (ve sûretlerden) şiddetli şekilde sakındırılmaktadır.

Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*) kabri daha ortada yokken kabrinin yanında bunun yapılmasından sakındırmıştır.

Bu fiil yahudilerin ve hristiyanların nebilerinin kabirleri hususunda yapageldikleri işlerdendir.

Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*) bundan dolayı onlara lanet etmiştir.

Bundaki maksadı bizi kabrine aynısını yapmaktan sakındırmaktır.

Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'ın kabrinin açık bir alanda kılınmamasının sebebi budur." Musannifin sözleri sona erdi.

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: Müslim, Cunde b. Abdullah'ın şöyle dediğini rivâyet etmiştir: Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'i vefât etmeden beş gün önce şöyle buyururken işittim: "Sizden bir halilim olmasından Allah'a teberri ederim. Zira Allah İbrâhim'i halil edindiği gibi beni de halil edinmiştir. Eğer ümmetimden bir hâlil edinecek olsaydım mutlaka Ebû Bekr'i hâlil edinirdim. Dikkat edin, sizden öncekiler nebilerinin kabirlerini mescid edinirlerdi. Siz kabirleri sakın mescid edinmeyin. Size bunu yasaklıyorum."

Evet, Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*) hayatının son anlarında bunu yasaklamıştır. Yine o vefât etmek üzere olduğu sırada bunu yapana lanet etmiştir. Kabirlerin yanında namaz kılmak da -kabrin üzerine mescid inşâ

edilmiş olmasa bile- bu kapsamdadır. Âişe'nin "Fakat kabrinin mescid edilmesinden korkuldu" sözünün manası da budur. Zira Sahâbe onun kabrinin çevresinde mescid inşâ edecek değildi. İçerisinde namaz kılmak için bellenen her yer mescid edinilmiş demektir. Hatta içerisinde namaz kılınan her yer mescid olarak adlandırılır. Nitekim Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) *"Yeryüzü benim için mescid ve tahûr kılındı"* buyurmuştur.

Şerh: Cundeb b. Abdullah, Cundeb b. Abdullah b. Süfyân el-Beceli'dir. Dedesine nisbet edilir. Meşhûr bir sahâbidir. Atmış yılından sonra vefât etmiştir.

"Sizden bir halilim olmasından Allah'a teberri ederim." Yani yapmamın caiz olmadığı şeyden geri dururum. Hulle muhabbetin üzerindedir. Halil en ileri derecede sevilen demektir. Hulle fethalı hâ ile halle'den gelmektedir. Bu sevginin iyice kalbe girmesidir. Şairin dediği gibi:

Ruhumun girdiği yere girdin (tehallelte)

Bundan dolayı halîle halil denmiştir

"Halil"ın manası hakkında doğru olan, Şeyhulislâm'ın, İbnu'l Kayyım'ın, İbn Kesir'in ve başkalarının zikrettiği üzere budur.

el-Kurtubi şöyle demiştir: "Böyle olmasının sebebi Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)'in kalbinin Allah'ı sevmekle, O'nu tazimle ve O'nu bilmekle dolmuş, kalbinde başkasının halilliliğine yer kalmamış olmasıdır."

"Zira Allah beni de halil edinmiştir." Bu hullenin muhabbetin üzerinde olduğunu göstermektedir.

İbnu'l Kayyım (rahimehullah) şöyle demiştir: "Meseleleri karıştıran bazı kimselerin muhabbetin hulleden daha ileride olduğunu; İbrâhîm'in Allah'ın halili, Muhammed'in ise Allah'ın habibi olduğunu sanmalarına gelince bu onların cehâletinden kaynaklanmaktadır. Zira muhabbet geniş, hulle dar kapsamlıdır. Hulle muhabbetin son derecesidir. Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) Allah'ın kendisini halil edindiğini bildirmiş, Rabbinden başka bir halilinin olmadığını söylemiş, bunun yanında Âişe'yi, babasını, Ömer b. el-Hattâb'ı ve başkalarını sevdiğini haber vermiştir. Ayrıca Allah çokça tevbe edenleri, temizlenenleri ve sabredenleri sever. Hulle ise iki halîle hastır."

"Eğer ümmetimden bir hâlîl edinecek olsaydım mutlaka Ebû Bekr'i hâlîl edinirdim." Bu Sıddık'ın Sahâbe'nin en fazîletlisi olduğunu beyan etmektedir.

Burada bidat ehlinin en şerlileri olan iki fırkaya, Râfıza ile Cehmiyye'ye reddiye vardır. Seleften bazıları onları yetmiş iki fırkanın dışına çıkarmıştır. Şirk ve kabirperestlik Râfıza sebebiyle ortaya çıkmıştır. İlk olarak kabirler üzerine mescidler inşâ edenler onlardır. Bunu musannif söylemiştir ve söylediğinin doğru olduğunda şüphe yoktur.

Yine burada Ebû Bekr'in halifeliğine işâret vardır. Çünkü Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*) kimi daha çok seviyorsa o ona başkalarından daha layıktır. Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*) Ebû Bekr'i kendisinin yerine insanlara namaz kılmakla görevlendirmiş ve "Onlara Ömer namaz kıldırırın?" dendiği zaman öfkelenmiştir. Bunlar vefatıyla sonuçlanacak hastalığı esnasında yaşanmıştır. Allah'ın salavâtı ve selâmı onun üzerine olsun!

Ebû Bekr'in ismi Abdullah b. Osmân b. Âmir b. Amr b. Ka'b b. Sa'd, b. Teym b. Murra'dır. En büyük sıddık, Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in halifesi ve sözüne itibar edilen âlimlerin icmasıyla Sahâbe'nin en fazîletlisidir. On üç yılının Cumâdelûlâ'sında altmış üç yaşında vefat etmiştir. Allah ondan razı olsun.

"Dikkat edin..." Buradaki "ا" (elâ) bir söze başlama harfidir.

"Dikkat edin, sizden öncekiler nebîlerinin kabirlerini mescid edinirlerdi..."

el-Halhâli şöyle demiştir: "Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in bu yaptıklarına karşı çıkması iki şekilde yorumlanabilir.

Birincisi: Onlar nebîlerin kabirlerine nebîleri tazim maksadıyla secde ediyorlardı.

İkincisi: Onlar nebîlerin gömüldükleri yerlerde namaz kılmaya ve namaz esnasında bu yerlere yönelmeye cevaz veriyorlardı. Zanlarınca bu şekilde hem Allah'a ibâdet etmiş hem de nebîlere ileri derecede tazimde bulunmuş oluyorlardı.

Birincisi açık şirk, ikincisi gizli şirktır. Bundan dolayı laneti hak etmişlerdir."

“Evet, Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) hayatının son anlarında bunu yasaklamıştır.” Nitekim bu Cundeb'in hadisinde görülmektedir. Bu ve sonrası Şeyhulislâm'ın sözüdür.

“Yine o vefât etmek üzere olduğu sırada bunu yapana lanet etmiştir.” Nitekim bu Âişe'nin hadisinde görülmektedir.

Derim ki: Resûllerin efendisinden sadır olan bu sert ifadeye rağmen kabirlerin yüceltilmesi, üzerlerine yapı inşa edilmesi, yanlarında ya da kendilerine doğru namaz kılınması nasıl caiz olabilir? Bu Allah Teâlâ'ya ve Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem)'e en büyük muhalefet ve karşı geliştirdir. Keşke akletselerdi!

“Kabirlerin yanında namaz kılmak da -kabrin üzerine mescid inşâ edilmiş olmasa bile- bu kapsamdadır.” Yani kabirleri mescid edinme kapsamındadır. Bunu yapan lanetlenmiştir. Bu kabirlerin yanında ya da kabirlere doğru namaz kılmanın haramlığını gerektirmektedir.

Ebü Saîd el-Hudrî (radiyallahu anh)'tan rivâyet edildiğine göre Rasulullah şöyle buyurmuştur: **“Kabristan ve hamam dışında yeryüzünün tamamı mesciddir.”** Bunu Ahmed ve sünen sahipleri rivâyet etmiş, İbn Hibbân ve el-Hâkim sahihlemiştir.

İbnu'l Kayyım -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: **“Özetleyecek olursak, şirki ve şirkin sebeplerini bilen, Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem)'in maksadını anlayan kimse kesinlikle ve kesinlikle şu gerçeği görür: Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem)'in mübalağalı bir şekilde sakındırdığı, lanet ettiği, hakkında ‘şunu yapmayın’ ya da ‘size şunu yasaklıyorum’ dediği husus asla necasetle ilgili değildir. Aksine, bu yasağı dinlemeyenlerin, arzularına uyanların, rablerinden ve mevlalarından korkmayanların, ‘La ilâhe illallah’ şahadetinin ne anlama geldiğini tam olarak kavrayamayan, hatta hiç kavrayamayan kimselerin içine düştüğü şirk necaseti ile ilgilidir. Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem)'den gelen buna benzeyen tüm yasakların amacı tevhide şirk bulaşmasının önüne geçmektir. Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) tevhide koruma altına almak için ve Rabbinin başkalarıyla bir tutulmasına öfkelenerek bunu yasaklamıştır.**

Müşrikler ise O'na isyan etmekten ve yasaklarını çiğnemekten başkasına razı olmamışlardır. Şeytan onları kandırmış, bu fiilin şeyhlerin ve salihlerin kabirlerine hürmet etmek olduğunu, bu kabirlere ne kadar hürmet ederlerse ve

onlar hakkında ne kadar aşırıya giderlerse onlara o kadar yakın olacaklarını ve onların düşmanlarından da o kadar uzak olacaklarını söylemiştir.

Vallahi Şeytan Yeğûs'a, Yeûk'a ve Nesr'e ibadet edenleri de aynı tuzakla kandırmıştı. Kıyamet gününe kadar da putperestleri bu tuzakla kandıracaktır.

Müşrikler böyle yaparak hem salih kimseler hakkında aşırıya gitmişlerdir, hem de onların yollarına ta'n etmişlerdir. Allah (*subhanehu ve teala*) ise tevhid ehlini onların yoluna, onları Allah'ın yerleştirdiği konuma yerleştirmeye yani onları kulluk konumuna yerleştirmeye ve ilahlık özelliklerini onlardan nefyetmeye hidayet etmiştir."

Şârih şöyle demiştir: "Fitne endişesinin sebebinin şirk olduğunu söyleyenler arasında İmam eş-Şâfi, Ebû Bekr el-Esram, Ebû Muhammed el-Makdisî, Şeyhulislâm ve başkaları vardır ki bu hakkında hiçbir şüphe olmayan haktır."

"Zira Sahâbe onun kabrinin çevresinde mescid inşâ edecek değildi." Çünkü Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in bu hususta ne kadar sert ifadeler kullandığını ve bunu yapana lanet ettiğini biliyorlardı.

"İçerisinde namaz kılmak için bellenen her yer mescid edinilmiş demektir." Üzerine mescid inşa edilmemiş olsa bile bu böyledir. **"Hatta içerisinde namaz kılınan her yer mescid olarak adlandırılır."**

Yani orayı mescid edinme maksadı güdülmese bile bu böyledir. Örneğin namaz kılmak isteyen birine o yer görünse ve namazını namaz vaktinin girdiği o yerde kılsa özellikle o yerde namaz kılmaya niyetlenmemiş olsa bile o yer içinde namaz kılınması sebebiyle mescid hâline gelir.

"Nitekim Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*) 'Yeryüzü benim için mescid ve tahûr kılındı' buyurmuştur." Görüldüğü üzere o yeryüzünü, her yerinde namaz kılmanın caiz olduğu bir mescid olarak isimlendirmiştir. Kabristan gibi içinde namaz kılmanın caiz olmadığı yerler bundan müstesnadır.

el-Begavî "Şerhu's Sünne"de şöyle demiştir: "Anlatmak istediği şudur: Namaz kitap ehline ancak manastırlarında ve kiliselerinde mübah kılınmışken Allah yüklerini hafifletmek ve işlerini kolaylaştırmak için bu ümmete bulun-

dukları yerde namaz kılmalarını mübah kılmıştır. Sonra hamamı, kabristanı ve pis yeri bütün yerlerden istisna etmiştir." el-Begavî'nin sözleri sona erdi.

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: "İmam Ahmed'in ceyyid bir senedle İbn Mes'ûd (radiyallahu anh) 'dan rivâyet ettiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: '*Şüphesiz kıyâmetin kendilerine hayatta oldukları sırada eriştiği kimseler ve kabirleri mescid edinen kimseler insanların en şerlilerindendir.*'

Bunu ayrıca Ebû Hâtim İbn Hibbân Sahîh'inde rivâyet etmiştir."

Şerh: Kesrah şîn ile "شَرَار" (şîrâr) "شَرِير" (şerîr)'in çoğuludur.

"Kıyâmetin kendilerine hayatta oldukları sırada eriştiği kimseler..."

Yani kıyâmetin dabbenin çıkması ve güneşin battığı yerden doğması gibi haberlerinin. Bunlardan sonra sûra üfürülür. Bu "nefhatu'l feza" (mahlûkatı ürperten, canlarının çıkmasına sebep olan ilk üfürüş)tür.

"Kabirleri mescid edinen kimseler..." Bu "inne"nin haberine matuftur ve nasb mahallindedir. Zira burada âmil tekrarlanmaya niyet edilmiştir.

Yani yanlarında ve kendilerine doğru namaz kılarak ya da üzerlerine mescid inşa ederek kabirleri mescid edinen kimseler de insanların en şerlilerindendir.

Bunun yahudilerin ve hristiyanların işlerinden olduğu, Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)'in bundan dolayı ümmeti nebileri ve sâlihleri hakkında onların yaptığını yapmaktan sakındırmak için onlara lanet ettiği sahih hadislerde geçmiş bulunmaktadır. Ne var ki çoğu bunu dikkate almamıştır. Aksine bunun Allah'a yaklaştıran amellerden olduğuna inanmışlardır. Hâlbuki bu onları Allah'tan uzaklaştıran, rahmetinden ve mağfiretinden ırak eyleyen işlerdendir.

Bu ümmetten âlim olduğunu iddia eden kimselerin çoğunun buna karşı çıkmaması hatta bazen bunu güzel karşılayıp yapmaya teşvik etmesi ne gariptir! İslâm gerçekten garipleşmiştir. Maruf münker, münker maruf, sünnet bidat, bidat de sünnet olarak değerlendirilir olmuştur. Küçük bu hâl üzere büyümüş, büyük bu hâl üzere kocamıştır.

Şeyhulislâm (rahimehullah) şöyle demiştir: "Kabirlerin üzerine mescid inşa etmeye gelince, çeşitli mezheplere mensup âlimlerin geneli bu konuda ge-

len hadislerden dolayı bunun yasaklanmış olduğunu söylemişlerdir. Gerek bizim mezhebimizin mensubu olan âlimler, gerekse Mâlik'in ve Şâfi'nin mezhebine mensup âlimler bunun haram olduğunu açık bir şekilde ifâde etmişlerdir. Bunun kesin bir şekilde haram olduğunda hiçbir şüphe yoktur."

Şeyhulislam daha sonra bu konudaki hadisleri zikretmiş ve sonra şöyle demiştir: "Nebîlerin, sâlihlerin, hükümdârların ve diğer kimselerin kabirlerinin üzerine inşâ edilmiş olan mescidlerin ya yıkılarak ya da başka yollarla izâle edilmesi gerekir. Bu konuda bilinen âlimler arasında aykırı görüş beyân eden birini bilmiyorum."

İbnu'l Kayyım -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: "Kabirlerin üzerine inşâ edilen kubbelerin yıkılması vaciptir. Çünkü bu kubbeler Resûl (salallahu aleyhi ve sellem)'e isyan üzere inşâ edilmiştir."

Şâfililerden bir topluluk Karrâfe'deki bu tür binaların yıkılması yönünde fetva vermiştir. Bunlar arasında İbnu'l Cummeyzî, ez-Zahir et-Tezmentî ve başkaları vardır.

Kadı İbn Kecc şöyle demiştir: "Kabirlerin kireçlenmesi veya üzerlerine kubbeler ya da başka şeyler inşâ edilmesi caiz değildir. Bu yöndeki vasiyet de bâtıl olur."

el-Ezruî şöyle demiştir: "Kubbelerin ya da başka tür binaların inşâ edilmesi ve çok miktarda malın buralara harcanması yönündeki vasiyetin bâtılına gelince bunun haramlığında hiçbir şüphe yoktur."

el-Kurtubî Câbir'in "O kabrin kireçlenmesini ve üzerine bina inşâ edilmesini yasakladı" hadisi hakkında şöyle demiştir: "Mâlik de bu hadisin zâhîrinin gereğini söylemiş, kabirler üzerine bina inşâ etmeyi ve kabirleri kireçlemeyi kerih görmüştür. Başkaları ise buna cevaz vermiştir. Fakat hadis onlar aleyhine hüccettir."

İbn Rüşd şöyle demiştir: "Mâlik kabir üzerine bina inşâ etmeyi ve yazılı mezar taşı koymayı kerih görmüştür. Bu zenginlerin ortaya attığı bidatlerdendir. Onlar bunu övünmek, böbürlenmek ve işittirmek maksadıyla ortaya atmışlardır. Bu, hakkında ihtilâf olmayan hususlardandır."

ez-Zeylaî "Şerhu'l Kenz"de "Kabir üzerine bina inşa etmek mekruhtur" demiştir. Kadıhan da Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den kabri kireçleme ve üzerine bina inşa etme hususunda yasağın rivâyet edildiğinden dolayı kabrin kireçlenemeyeceğini ve üzerine bina inşa edilemeyeceğini zikretmiştir. Hanefiler nezdinde kerâhetle kastedilen harama yakın kerâhettir. Bunu İbn Nuceym "Şerhu'l Kenz"de söylemiştir.

eş-Şâfiî (*rahimehullah*) şöyle demiştir: "Bir yaratılmışın, kabri mescid hâline getirilecek derecede yüceltilmesini, hem onun hem de ondan sonra gelecek insanların fitneye düşebileceğinden endişelendiğimden dolayı kerih görüyorum."

eş-Şâfiî (*rahimehullah*)'ın sözü, kerâhetle kastettiğinin harama yakın kerâhet olduğunu ortaya koymaktadır.

Şârih şöyle demiştir: "en-Nevevî 'Şerhu'l Mühezzeb'de (kabirler üzerine) bina inşâ etmenin mutlak olarak haram olduğunu kesin bir şekilde söylemiştir. 'Şerhu Müslim'de de benzerini söylemiştir."

Hanbelîlerin imamı ve "el-Muğnî" ve "el-Kâfi" gibi kitapların sahibi Ebû Muhammed Abdullah b. Ahmed b. Kudâme şöyle demiştir: "Kabirler üzerinde mescidler edinmek caiz değildir. Çünkü Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*) 'Allah yahudilere ve hristiyanlara lanet etsin...' buyurmuştur. Bize rivâyet edildiğine göre putlara ibâdet; ölüleri yüceltme, onların sûretlerini edinme, sûretlerine el yüz sürme ve yanlarında namaz kılma ile başlamış." İbn Kudâme'nin sözleri sona erdi.

Şeyhulislâm (*rahimehullah*) şöyle demiştir: "Kabristana gelince ne eskisiyle yenisi arasında ne de toprağı değişeniyle değişmeyen arasında fark yoktur. Kabristanda kişi ile yer arasında bir engel olup olmasıyla olmaması arasında da bir fark yoktur. Çünkü buradaki isim ve illet kapsayıcıdır. Zira Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*) nebîlerin kabirlerini mescid edinenlere lanet etmiştir ve bildiği üzere nebîlerin kabirleri pis olmaz.

Özetleyecek olursak kabristanda namaz kılma yasağını hâssaten toprağın pis oluşuyla illetlendirenlerin bu görüşü Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in maksadından uzaktır. Hem kabrin üzerine bir mescid inşâ edilmişse o mescidde namaz kılınmaz. Namazın kabrin arkasında ya da önünde kılınması bir şeyi

değiştirmez. Bu hususta mezhep içerisinde bir ihtilâf yoktur. Çünkü Nebî (salallahu aleyhi ve sellem) 'Sizden öncekiler nebîlerinin ve sâlihlerinin kabirlerini mescid edinirlerdi. Dikkat edin! Siz kabirleri mescid edinmeyin. Sizi bundan sakındırıyorum.' buyurmuştur. Görüldüğü üzere o hâssaten nebîlerin ve sâlihlerin kabirlerini söz konusu etmiştir. Çünkü insanların onların kabirleri yanında ibâdet maksadıyla zaman geçirmesi daha ileri boyutta bir şeydir. Onların kabirlerinin mescid edinilmesi daha beterdir.

Kezâ kabrin üzerine mescid inşa edilmiş olmasa bile (kabrin yanında namaz kılan kimse) kabirlerin yanında namaz kılma yasağının kendisi sebebiyle varid olduğu mefseleti tam anlamıyla meydana getirmiş olur. Zira içerisinde namaz kılınan her yer mescid olarak isimlendirilir. Nitekim Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) 'Yeryüzü benim için mescid ve tahûr kılındı' buyurmuştur. Namaz kılınan yer bir iki kabir kadar olsa bile bu böyledir.

Mezhebimiz âlimlerinden bazıları 'Buralarda namaz kılmak yasaklanmış değildir, çünkü kabristan ismi buraları içine almaz' demiştir. Fakat bu aynı ne Ahmed'in ne de ashâbından birinin sözleri içerisinde yer almaktadır. Aksine sözlerindeki genellik herhangi bir kabrin yanında namaz kılmanın yasaklığını gerektirmektedir.

Alî'den "Ben hamamda da bir kabrin yanında da namaz kılmam" dediğinin rivâyet edildiği daha önce geçmişti.

Buna binaen bu konudaki yasak hem kabri hem de üzerindeki binayı kapsamaktadır. Dolayısıyla kabristan üzerine inşa edilen bir mescidde namaz kılmak caiz olmaz. Mescidin kendisiyle kabirler arasına giren duvarları olsa da etraf açık olsa da bu böyledir.

Ahmed, el-Esram'ın rivâyetinde şöyle demiştir: 'Mescid kabirlerin arındaysa orada farz namaz kılınmaz.' Kabirlerle mescid arasında bir engel varsa Ahmed orada cenaze namazlarının kılınmasına ruhsat vermiştir. Ancak orada cenaze namazlarından başka bir namaz kılınmaz.

Sonra Ebû Mersed'in Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)'den rivâyet ettiği 'Kabirlere doğru namaz kılmayın' hadisini zikretmiş ve 'İsnadı ceyyiddir' demiştir." Şeyhulislâm'ın sözleri sona erdi.

Âlimlerin bu husustaki sözlerinin tamamını zikredecek olsak birçok yaprak dolar. Bununla ortaya çıkmıştır ki âlimler -Allah onlara rahmet etsin- bu konudaki yasağın illetinin bunun ileteceği şey yani kabirler hakkında aşırıya gitmek ve Allah'ın gayrısında kabirlere ibâdet etmek olduğunu beyan etmişlerdir. Nitekim bu vâki olmuştur. Vallâhu'l Müsteân!

İmamlardan ve sözlerine itibar edilen kimselerden sonra Allah'ı bilmekle ilgili konularda çokça çelişkiye düşen, Allah'ın resûlünü kendisiyle gönderdiği hidâyeti ve ilmi bilmekle aralarında kalın bir perde bulunan bazı insanlar ortaya çıkmıştır. Bunlar Kitab'ın ve Sünnet'in naslarını bunlara bağlılığı zayıflatan kayıtlarla kayıtlamışlar, Resûl (sallallahu aleyhi ve sellem)'in dile getirdiği yasakla hedeflediğini ve söylemek istediğini değiştirmişlerdir.

Bazıları kabirler üzerine bina inşâ etmek hususundaki yasağın sadece yol üzerindeki kabristanları ilgilendirdiğini, kabristanda namaz kılmanın ise kabristanın necâsetinden ve ölülerin irin gibi sıvılarından dolayı yasaklandığını söylemiştir. Bunların tamamı bazı sebeplerden dolayı bâtıldır. Örneğin:

Bu Allah adına ilimsizce konuşmak kapsamındadır ki bu Kitab'ın nassıyla haramdır.

Söyledikleri şey yapanına lanet edilmesini ve hakkında ağır ifadeler kullanılmasını gerektirmez. Onu "Kim necis bir yerde namaz kılarsa Allah'ın laneti onun üzerine olsun!" demekten onu alıkoyan nedir?

Yine bunların söylediği şey Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)'in bu konudaki iletî beyan etmemiş ve ümmetine bunu açıklama görevini kendisinden hatta faziletli kılınmış nesillerle imamlardan sonra gelecek kimselere havâle etmiş olmasını gerektirir ki bu hem aklen hem de şer'an bâtıldır. Çünkü buradan Resûl (sallallahu aleyhi ve sellem)'in açıklamada bulunmaktan aciz olduğu ya da tebliğ vazifesini tam yerine getirmediği manası çıkar. Bu da bâtılın bâtıldır. Zira Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) tebliğini açık bir şekilde yapmıştır. Hem onun beyan kudreti herkesinkinden üstündü. Şu hâlde gerektirdiği şeyin bâtılığın ortaya çıktığı zaman gerektiren şeyin bâtılığın da belli olur.

Yine denir ki: Bu lanet ve şiddetli ifadeler ancak nebîlerin kabirlerini mescid edinenler hakkındadır. Bazı naslarda nebîleri de başkalarını da içine alan ifadeler varid olmuştur. Şâyet yasaktaki illet bu (yani necâset) olsaydı

nebilerin kabirlerinde bu illet bulunmazdı. Çünkü onların bedenleri hep tazedir. Kabirleri yanında namaz kılınmasına engel olacak irinleri yoktur. Kabirlerin yanında mescid edinme hususundaki yasak nas ile nebilerin kabirlerini de kapsadığına göre buradan illetin sözlerini aktardığım bu âlimlerin söyledikleri olduğu anlaşılır.

Hüccetin ortaya çıkmasından ve yolun apaçık belirmesinden dolayı Allah'a hamd olsun! Bizi buna ileten Allah'a hamd olsun! Allah bizi hidâyet etmemiş olsaydı asla hidâyeti bulamazdık.

21. Bölüm

Sâlihlerin Kabirleri Hakkında Aşırıya Gitmenin
Onları Allah'tan Başka İbâdet Edilen Birer Put Hâli-
ne Getireceği Hakkında Gelenler Bâbı

روى مالك في الموطأ: أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: «اللَّهُمَّ لَا تَجْعَلْ قَبْرِي
وَلَنَا بَعْدُ أَشَدَّ غَضَبُ اللَّهِ عَلَى قَوْمِ اتَّخَذُوا قُبُورَ أَنْبِيَائِهِمْ مَسَاجِدَ»

Mâlik Muvatta'da⁵⁹ Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyur-
duğunu rivâyet etmiştir: "Allah'ım, kabrimi ibâdet edilen bir put kılma.
Nebîlerinin kabirlerini mescid edinen topluluğa Allah'ın gazabı şiddet-
lidir."

أولان جرير بسنده: "عن سفيان عن منصور عن مجاهد في قوله تعالى ﴿وَأَقْرَأْتُمُ
اللَّاتَ وَالْعُزَّى﴾ [الحج 19] قال: كَانَ يَلْتُمُ لَهُمُ السَّوِيقُ ؛ فَمَاتَ فَعَكَفُوا عَلَى قَبْرِهِ

İbn Cerîr'in⁶⁰ senedi ile Süfyân'dan onun da Mansûr'dan rivâyet et-
tiğine göre Mücâhid "Lât'ı ve Uzzâ'yı gördünüz mü?" buyruğu hakkında
şöyle demiştir: "Lât onlara kavut ufalardı. Sonra öldü. Bunun üzerine
onun kabrinin yanında ibâdet etmeye başladılar."

وكذا قال أبو الجوزاء، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا كَانَ يَلْتُمُ السَّوِيقَ لِلْحَاجِّ

Yine Ebu'l Cevzâ da İbn Abbâs'ın "O hacılara kavut ufalardı" dediği-
ni nakletmiştir.⁶¹

وعن ابن عباس رضي الله عنهما قال: «لَعَنَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ زَائِرَاتِ
الْقُبُورِ وَالْمُتَّحِذِينَ عَلَيْهَا الْمَسَاجِدَ وَالسُّرُجَ» رواه أهل السنن.

⁵⁹ Muvatta, 1/172; Abdurrezzak, Musannef, 1/406; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/246.

⁶⁰ Taberi, Tefsir, 11/519.

⁶¹ Taberi, Tefsir, 11/519.

İbn Abbâs (*radiyallahu anhumâ*) şöyle demiştir: "Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) kabirleri ziyâret eden kadınlara, kabirler üzerine mescidler yapanlara ve kandiller yakanlara lânet etmiştir."⁶² Bunu sünen sâhipleri rivâyet etmiştir.

⁶² Ebu Davud, 2/238; Tirmizi, 2/136; Nesai, 4/94.

Sâlihlerin Kabirleri Hakkında Aşırıya Gitmenin Onları Allah'tan Başka İbâdet Edilen Birer Put Hâline Getireceği Hakkında Gelenler Babı

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: "Sâlihlerin kabirleri hakkında aşırıya gitmenin onları Allah'tan başka ibâdet edilen birer put hâline getireceği hakkında gelenler babı.

Mâlik "Muvatta"da Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu rivâyet etmiştir: 'Allahım, kabrimi ibâdet edilen bir put kılma. Nebilerinin kabirlerini mescid edinen topluluğa Allah'ın gazabı şiddetlidir.'"

Şerh: Bu hadisi Mâlik, Zeyd b. Eslem- Atâ b. Yesâr kanalıyla Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'den mürsel olarak rivâyet etmiştir.

Bunu ayrıca İbn Ebî Şeybe "Musannef"inde Atâ'yı söz konusu etmeden İbn Aclân- Zeyd b. Eslem kanalıyla, el-Bezzâr da merfû olarak Zeyd- Atâ- Ebû Said el-Hudrî kanalıyla rivâyet etmiştir.

Bunun İmam Ahmed'in "Müsned"inde yer alan bir şahidi vardır. O bunu senediyle Süheyl b. Ebî Sâlih- babası- Ebû Hureyre kanalıyla Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)'den şöyle rivâyet etmiştir: "Allah'ım! Kabrimi bir put kılma. Allah nebihlerinin kabirlerini mescid edinen topluluğa lanet etsin!"

Mâlik, İmam Mâlik b. Enes b. Mâlik b. Ebî Âmir b. Amr el-Asbahî Ebû Abdullah el-Medenî'dir. Hicret yurdunun imamıdır. Dört imamdan biridir. Hadis ilminde sağlam kimselerdendir. Öyle ki el-Buhârî onun hakkında "İsnadların en sahihi 'Mâlik- Nâfi'- İbn Ömer'dir" demiştir. Yüz yetmiş dokuz yılında vefat etmiştir. Doğumu ise doksan üç yılına tarihlenmektedir. Doksan dört yılına tarihlendiği de söylenmiştir. el-Vâkıdî "O doksan yaşına ulaştı" demiştir.

"Allahım, kabrimi ibâdet edilen bir put kılma." İbnu'l Kayyım (rahimehullah)'ın söylediği gibi Allah onun duasına icâbet etmiştir:

Alemlerin Rabbi onun duasını kabul etti

Onun kabrini üç duvarla çevreledi

Böylece duası sebebiyle kabrinin etrafı

Korunaklı hâle gelmiş oldu

Hadis Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in kabrine ibâdet edildiği takdirde kabrinin bir put hâline gelmiş olacağını göstermektedir. Fakat Allah Teâlâ onunla insanlar arasına girerek ve ona ulaştırmayarak onu korumuştur.

Yine hadis (put olarak tercüme edilen) "vesen" in ibâdet edenin yöneldiği kabirler ve üzerlerindeki sandıklar olduğunu göstermektedir. Kabirlere tazim ve ibâdet sebebiyle meydana gelen fitne büyüktür. Abdullah b. Mes'ûd (*radiyallahu anh*)'ın dediği gibi: "Hâliniz nice olur büyüğün içerisinde kocayacağı, küçüğün de içerisinde yetişeceği bir fitne aranızda karıştığı zaman? O insanlara sirâyet eder de onu sünnet edinirler. Değiştirildiği zaman da 'Sünnet değiştirildi' derler." İbn Mes'ûd'un sözleri sona erdi.

Ömer (*radiyallahu anh*) da fitneden endişelendiği için Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in bıraktıklarının peşine düşmekten sakındırmıştır:

İbn Vaddâh şöyle demiştir: İsa b. Yûnus'u şöyle derken işittim: Ömer b. el-Hattâb altında Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'e bey'at edilen ağacın kesilmesini emretti ve onu kesti. Çünkü insanlar gidip onun altında namaz kılıyordu. Bundan dolayı Ömer fitneye düşeceklerinden endişelendi."

el-Ma'rûr b. Suveyd şöyle demiştir: Ömer b. el-Hattâb ile Mekke yolunda sabah namazını kıldım. Sonra o insanları çeşitli yollardan giderlerken gördü de "Nereye gidiyor bunlar?" diye sordu. "Ey müminlerin emîri! Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in içinde namaz kıldığı bir mescid var. Orada namaz kılıyorlar." dendi. Bunun üzerine o şöyle dedi: "Sizden öncekiler ancak bunun aynısı sebebiyle helâk oldular. Onlar nebîlerinin bıraktıklarının peşine düşüp bunları kilise ve manastır ediniyorlardı. Kişi şu mescidlerdeyken namaz vakti girdiği zaman namazını kılsın. Girmediyse yoluna devam etsin. İlla buralarda namaz kılmaya niyetlenmesin."

İbn İshâk'ın "Meğâzi"sine Yûnus b. Bukeyr'in eklediği ziyâdeler arasında Ebû Halde Hâlid b. Dînâr'dan şu rivâyet edilmiştir: Bize Ebu'l Âliye tahdis etti, dedi ki: Tüster'i fethettiğimiz zaman Hürmüzan'ın beytülmalinde üzerinde ceset bulunan bir sedir gördük. Cesedin başucunda bir kitap vardı. mushafı aldık ve Ömer b. Hattab (*radiyallahu anh*)'a götürdük. O da Ka'b'ı çağırdı ve kitabı Arapça'ya çevirtti. Ben araplar arasında o kitabı ilk okuyan kimseyim, onu

Kur'an okur gibi okudum. (Halid b. Dinar dedi ki:) Ebu'l Aliye'ye dedim ki: "Onun içinde ne vardı?"

Dedi ki: "Siretiniz ve işleriniz hakkında bazı şeyler, etkileyici sözler ve bundan sonra olacak şeyleri bildiren haberler..."

Dedim ki: "Cesedi ne yaptınız?"

Dedi ki: "Gündüz vakti on üç farklı kabir kazdık. Gece olunca onu defnettik ve insanlardan gizlemek ve onu açmalarını önlemek amacıyla bütün kabirleri dümdüz ettik."

Dedim ki: "(Onu saklamakla) ondan ne umuyorlardı?"

Dedi ki: "Gökyüzü yağmur yağdırmayınca, o sediri çıkarıyorlarmış ve bu sebeple yağmura kavuşuyorlarmış."

Dedim ki: "O adamın kim olduğunu zannediyordunuz?"

Dedi ki: "Danyal denilen bir adam."

Dedim ki: "Öleli kaç sene oluyormuş?"

Dedi ki: "Üç yüz sene."

Dedim ki: "Onda herhangi bir bozulma var mıydı?"

Dedi ki: "Hayır, ancak başının arkasında bir kaç saç teli düşmüştü. Çünkü peygamberlerin cesetlerini toprak çürütmez ve yırtıcı hayvanlar yemez."

İbnu'l Kayyım şöyle demiştir: "İşte Muhacirler'in ve Ensar'ın, insanların fitneye düşmemesi için kabri gizlemeleri bu kıssada ortadadır. Onlar, insanlar kabrin başında dua ederler ve kabirden bereket umarlar korkusuyla kabri gizli tutmuşlardır. Eğer sonradan gelenler onun yerini bilseydi onun için kılıçlarını çekip mücadele ederler ve Allah'ı bırakıp ona ibadet ederlerdi."

Şeyhuslislâm şöyle demiştir: "Onlar bu şekilde buna karşı çıkmışlardır. Şu hâlde kim özellikle bir yeri hedefler ve bu kastıyla hayır umarsa, Şeriat Koyucu bunu güzel görmemişse bu münkerlerden olur ki münkerlerin bir kısmı diğerlerinden daha şerlidir. Kişi Şeriat'te ne nev'i ne de kendisi diğer yerlerin haricinde bir ayrıcalığa sahip olduğu varid olmayan bir yere ibâdetin bir çeşidi tahsis edecek şekilde bir yeri ister yanında namaz kılmak için, ister dua

etmek için, ister Kur'ân okumak için, ister Allah'ı anmak için, ister kurban kesmek için hedeflesin; fark etmez. Bu münkerlerdendir.

Şu kadar var ki bu, o yerde duayı kastetmeksizin tevâfuk olursa caizdir. Kişinin kabri ziyâret etmesi, ona selâm vermesi, Allah'tan hem kendisi için hem de ölü için âfiyet dilemesi bu kapsamdadır. Nitekim bu Sünnet'te varid olmuştur.

Duayı, oradaki duanın başka yerlerde edilen duadan daha icâbete şayan olduğunu hissettirir şekilde kabirlerin yanında etmek için çaba sarf etmeye gelince işte bu kendisinden sakındırılan şeydir." Şeyhulislâm'ın özetlenmiş sözleri sona erdi.

"Nebîlerinin kabirlerini mescid edinen topluluğa Allah'ın gazabı şiddetlidir." Buradan kabirler üzerine bina inşa etmenin ve kabirlerin yanında namaz kılmanın haram olduğu, bunların büyük günahlardan olduğu anlaşılmaktadır.

et-Taberî'nin "el-Kıra" kitabında Mâlik'in ashabı kanalıyla Mâlik'ten aktarıldığına göre o "Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)"in kabrini ziyâret ettim" demeyi kerih görmüş ve bunu Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)'in "Allah'ım, kabrimi ibâdet edilen bir put kılma..." buyruğuyla illetlendirmiştir. Evet, o bu lafzı kabre izâfe etmeyi kerih görmüştür. Tâ ki münkere giden yola set çekilsin de öncekilerin yaptığıyla bir benzerlik ortaya çıkmasın.

Şeyhulislâm şöyle demiştir: "Mâlik insanlar arasında bu meseleyi en iyi bilenler olan Tâbiîn'i görmüştür. Bu da 'Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)'in kabrini ziyâret' gibi lafızların onlar tarafından bilinmediğinin delilidir."

Sonra sözü şuraya getirmiştir: "Mâlik'in 'Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)'in kabrini ziyâret ettim' demeyi kerih görmesinin sebepleri arasında şunu zikretmişlerdir: Çünkü insanların birçoğu bu lafızla bidat içerikli ziyâreti yani ölüye ondan istekte bulunma, ona dua etme, ihtiyaçların görülmesi için ondan medet umma maksadıyla veya insanların birçoğunun sahip olduğu benzeri maksatlarla yönelmeyi kasteder olmuştur. Yani onlar ziyâret lafzıyla böylesi bir ziyâreti kastetmektedirler ki bu imamların ittifakıyla caiz değildir. Bundan dolayı Mâlik fasid bir manaya delâlet edebilecek mücmel bir lafız kullanmayı ke-

rih görmüştür. Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)'e salât u selâm getirmek ise böyle değildir. Çünkü bu Allah'ın emrettiği şeylerdendir.

Genel olarak kabirler hakkında ziyâret lafzını kullanmaya gelince bundan yukarıdaki gibi bir mana anlaşılmaz. Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)'in 'Şimdi kabirleri ziyâret edin! Zira bu size âhireti hatırlatır' buyruğuna bakmaz mısın? Nitekim o annesinin kabrini ziyâret etmiştir. Çünkü bu söz kâfirlerin kabirlerini de kapsar.

Buradan ölünün ona dua etmek, ondan talepte bulunmak, medet ummak ve bidat ehli müşriklerin yaptığı benzeri şeyler için ziyâret edilebileceği anlaşılmaz. Ancak ziyâret edilen kimse nebîler ve sâlihler gibi dinde tazim edilen biri olduğu zaman onların kabirlerini ziyâretle kastedilen genellikle bu şirk ve bidat içerikli ziyâret olur. Bundan dolayı Mâlik bu lafzı söz konusu mefseleti barındırmayan başka bağlamlarda kerih görmemiş olsa da böylesi bir bağlamda kerih görmüştür." Şeyhulislâm'ın sözleri sona erdi.

Yine buradan Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)'in ancak gerçekleşmesinden endişelendiği şeylerden Allah'a sığındığı anlaşılmaktadır. Bunu musannif zikretmiştir. Allah Teâlâ ona rahmet etsin.

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: İbn Cerîr'in senedi ile Süfyân'dan onun da Mansûr'dan rivâyet ettiğine göre Mücâhid "Lât'ı ve Uzzâ'yı gördünüz mü?" buyruğu hakkında şöyle demiştir: "Lât onlara kavut ufalardı. Sonra öldü. Bunun üzerine onun kabrinin yanında ibâdet etmeye başladılar."

Yine Ebu'l Cevzâ da İbn Abbâs'ın "O hacılara kavut ufalardı" dediğini nakletmiştir.

Şerh: İbn Cerîr, hâfız imam Muhammed b. Cerîr b. Yezîd et-Taberî'dir. "et-Tefsîr" ve "et-Târih" gibi kitapların sahibidir. İbn Huzeyme "Yeryüzünde Muhammed b. Cerîr'den daha âlimini bilmiyorum" demiştir. Müçtehidlerdendi. Kimseyi taklid etmezdi. Fıkıhta mezhebi üzere olan ve kavillerine göre amel eden bir ashâbı vardı. İki yüz yirmi dört yılında doğmuş, üç yüz yılının Şevvâl'inin bitmesine iki gün kala vefat etmiştir.

Buradaki Süfyân büyük ihtimâlle Süfyân b. Saîd b. Mesrûk es-Sevrî Ebû Abdullah el-Kûfî'dir. Sika, hâfız, fakih, imam ve âbiddir. Müçtehidî. Fıkıhta mezhebi üzere olan bir ashabı vardı. Yüz altmış bir yılında altmış dört yaşında vefat etmiştir.

Mansûr, Mansûr b. el-Mu'temir b. Abdullah es-Sülemî'dir. Sika, sebt ve fakihdir. Yüz otuz iki yılında vefat etmiştir.

Mücâhid, Mücâhid b. Cebr Ebu'l Haccâc el-Mekkî'dir. Mahzûmilerin mevlâsıdır. Sikadır ve tefsirde imamdır. Tefsiri İbn Abbâs'tan ve başkalarından öğrenmiştir. Yahyâ el-Kattân'ın söylediğine göre yüz dört yılında vefat etmiştir. İbn Hibbân ise "Yüz iki ya da yüz üç yılında secde hâlinde vefat etti" demiştir. Mücâhid yirmi bir yılında Ömer'in hilâfeti zamanında doğmuştur.

"Lât onlara kavut ufalardı. Sonra öldü. Bunun üzerine onun kabrinin yanında ibâdet etmeye başladılar."

Bir rivâyette şöyle geçmektedir: "Gelip geçen insanlara yemek yedirirdi. Öldükten sonra da ona ibâdet ettiler ve (ufalayan manasında) 'O Lât'tır' dediler." Bunu Saîd b. Mansûr rivâyet etmiştir.

Bu eserin bab başlığıyla münâsebeti şudur: Onlar o şahsın salâhından dolayı ona ibâdet edecek derecede aşırıya gittiler. Kabri de müşriklerin putlarından bir put hâline geldi.

Ebu'l Cevzâ, Evs b. Abdullah er-Rabeî'dir. Seksen üç yılında vefat etmiştir.

el-Buhârî şöyle demiştir: Bize Müslim -yani İbn İbrâhîm- tahdis etti, dedi ki: Bize Ebu'l Eşheb tahdis etti, dedi ki: Bize Ebu'l Cevzâ, İbn Abbâs'tan onun şöyle dediğini tahdis etti: "Lât hacılara kavut ufalayan bir adamdı."

İbn Huzeyme şöyle demiştir: "Uzzâ da böyledir. O Mekke ile Tâif arasındaki Nahle'de üzerinde bir bina birkaç perde bulunan bir ağaçtı. Kureyş onu tazim ederdi. Nitekim Uhud Günü Ebû Süfyân 'Bizim Uzzâ'mız var, sizin Uzzâ'nız yok!' demiştir."

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: **İbn Abbâs (radı-yallahu anhumâ) şöyle demiştir: "Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) kabirleri**

ziyâret eden kadınlara, kabirler üzerine mescidler yapanlara ve kandiller yakanlara lânet etmiştir.” Bunu sünen sâhipleri rivâyet etmiştir.

Şerh: Derim ki: Bu babda Ebû Hureyre'den ve Hassân b. Sâbit'ten gelen hadisler de vardır. Ebû Hureyre hadisini Ahmed ve sahihleyerek et-Tirmizî rivâyet etmiştir. Hassân hadisini de İbn Mâce, Abdurrahmân b. Hassân b. Sâbit kanalıyla babasından “Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) kabirleri ziyâret edip duran kadınlara lanet etti” lafzıyla rivâyet etmiştir.

İbn Abbâs'ın bu hadisinin isnadında Ümmü Hâni'nin mevlâsı Ebû Sâlih vardır ki bazıları bu şahsın zayıf, bazıları ise sika olduğunu söylemiştir. Ali b. el-Medîni, Yahyâ el-Kattân'dan şöyle dediğini aktarmıştır: “Ashâbımızdan Ümmü Hâni'nin mevlâsı Ebû Sâlih'i terk eden birini görmedim. İnsanlardan birinin onun hakkında bir şey söylediğini işitmedim. Şu'be de Zâide de Abdullah b. Osmân da onu terk etmemiştir.”

İbn Maîn de “Onda bir sakınca yoktur” demiştir. Bundan dolayı İbnu's Seken “es-Sihâh”ında bu eseri rivâyet etmiştir.

Hâfız el-Mizzî'nin “ez-Zehebu'l İbrîz”den alıntılanan sözleri sona erdi.

Şeyhulislâm şöyle demiştir: “Bu Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)’den iki tarik ile gelmiştir. Ebû Hureyre (radiyallahu anh)’tan rivâyet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) kabirleri ziyâret edip duran kadınlara lanet etmiştir...”

Şeyhulislâm sonra İbn Abbâs'ın hadisini zikredip şunları söylemiştir: “Bu hadisin râvileri ötekinin râvilerinden farklıdır. Dolayısıyla bunu biri diğ erinden almamıştır. İki isnadda da yalancılıkla itham edilen biri yoktur. Dolayısıyla böyle bir hadis şüphesiz hüccettir. Bu, et-Tirmizî'nin şartlarını belirlediği hasenin en iyi derecelerinden birindedir. Zira o haseni birden çok tarike sahip olan, râvileri arasında (yalancılıkla) itham edilen biri bulunmayan, şâz yani sikaların nakliyle sâbit olana muhâlif de olmayan hadis olarak tanımlamıştır.

Bu hadisin birden çok tariki vardır. Ravileri arasında (yalancılıkla) itham edilen biri yoktur. Sikalardan biri buna muhâlefet etmiş de değildir. Hadis tek bir sahâbiden rivâyet edildiği takdirde söz konusu olan budur. Hadisin birini

bir sahâbîden, ötekini de başka bir sahâbîden rivâyet etmişse durum nice olur? Bütün bunlar hadisin asıl itibarıyla bilindiğini göstermektedir.

Ziyârete izin verenler Âişe (*radıyallahu anha*)’dan rivâyet edilen hadise itimad etmişlerdir. Bu hadiste onun kardeşi Abdurrahmân’ın kabrini ziyâret ettiği ve ‘Seni görseydim ziyâret etmezdim’ dediği geçmektedir.

Bu, ziyâretin kadınlar için erkekler için olduğu gibi müstehap olmadığı-
nın delilidir. Zira kadınlar için de müstehap olsaydı Âişe kardeşini görse de görmese de onu ziyâret etmeyi müstehap görürdü.”

Derim ki: Buna binaen hadiste kadınların kabir ziyâretine ruhsat veren-
ler lehine bir hüccet yoktur.

Âişe’nin hadisindeki bu siyâkı et-Tirmizî, Abdullah b. Ebî Müleyke kana-
lıyla ondan rivâyet etmiştir ve bu el-Esram’ın Abdullah b. Ebî Müleyke’den ak-
tardığı şu siyâka muhâliftir: “Âişe (*radıyallahu anha*) bir gün kabristandan geldi. Ona ‘Ey müminlerin annesi! Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) kabirleri ziyâret etmekten sakındırmamış mıydı?’ diye sordum. Dedi ki: ‘Evet. Önce ka-
birleri ziyâret etmekten sakındırmıştı ama sonra kabirleri ziyâret etmeyi em-
retti.’”

Şeyhulislâm buna da şu cevabı vermiştir: “Âişe’nin bu hadisinde bir hü-
cet yoktur. Çünkü ona karşı hüccet sunan kimse bu konudaki genel yasağı ileri
sürmüştür. Âişe ise bu itirazı yasağın nesh edilmiş olduğunu söyleyerek sav-
mıştır. Fakat ona karşı hüccet sunan kimse sadece kadınları ilgilendiren ve ka-
birleri ziyâret etmeleri sebebiyle kadınlara laneti içeren yasağı ona söyle-
memiştir.

Âişe’nin ‘Ama sonra kabirleri ziyâret etmeyi emretti’ demesi bu hususu
daha da anlaşılır kılmaktadır. Bu, Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)’in kabir
ziyâretini müstehaplığı gerektirecek şekilde emrettiğini göstermektedir ki bu
müstehaplık sadece erkekler hakkında söz konusudur. Âişe kabir ziyâretinin
kadınlara da emredildiğine inansaydı şüphesiz kabirleri erkeklerin ziyâret etti-
ği gibi ziyâret eder, kardeşine ‘Seni görseydim ziyâret etmezdim’ demezdi.

Bu konudaki lanet, fiilin haramlığı hususunda açıktır. ‘Şimdi kabirleri
ziyâret edin!’ buyruğundaki hitap kadınları kapsamına almamıştır. Dolayısıyla

kadınlar nesh eden hükmün kapsamına girmemiştir. Genellik ifâde eden nas-
sın özellik ifâde eden nastan sonra olduğu bilindiği zaman o âlimlerin
cumhûruna göre nesh etmez. Bu eş-Şâfi'nin ve kendisinden nakledilen iki ri-
vâyetten daha meşhûruna göre Ahmed'in görüşüdür. Onun ashâbı nezdinde
bilinen de budur. Öyleyse söz konusu genel ifâdenin özelden sonra olup olma-
dığı bilinmeyen şu durumda ne demek gerekir? Zira Nebî (sallallahu aleyhi ve sel-
lem) 'Allah kabirleri ziyâret edip duran kadınlara lanet etsin!' buyruğunu er-
keklere kabirleri ziyâret etmeleri hususunda izin verdikten sonra söylemiş ola-
bilir ki bunu kabirler üzerinde mescid edinen ve kandil yakan kimselerle birlik-
te dile getirmesi bu ihtimâli desteklemektedir. Çünkü kabirler üzerinde mescid
edinme ve kandil yakma yasağı sahih hadislerin delâlet ettiği üzere muhkem-
dir. Kezâ söz konusu edilen diğer şey de (yani kabirleri ziyâret yasağı da) muh-
kemdir.

Doğru olan şudur: Kadınlar kabirleri ziyâret izni kapsamına bazı sebep-
lerden dolayı girmez.

Birincisi: Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)'in 'Şimdi kabirleri ziyâret edin!' buyruğu erillik sigasını içermektedir. Evet, bu tağlib yoluyla kadınları da kap-
samına alır.⁶³ Bu hususta iki görüş vardır. Bir görüşe göre bunun ayrı bir delile
ihtiyacı vardır. Dolayısıyla iznin kadınları da kapsamına alması ayrı bir delile
ihtiyaç duyar. Diğer görüşe göreyse siga mutlak olarak kullanıldığında kadınla-
rı da kapsamına aldığına yorulur.

Buna binaen kadınların kapsama girmesi zayıf genellik yoluyla olur ki
genellik ifâde eden nas âlimlerin cumhûruna göre özellik ifâde eden naslarla
çelişmez ve onları nesh etmez. Hem kadınlar bu hitabın kapsamına girseydi
şüphesiz kabirleri ziyâret etmelerinin müstehap olması gerekirdi. Hâlbuki biz
imamlardan birinin kadınların kabir ziyâretini müstehap gördüğünü veya Nebî
(sallallahu aleyhi ve sellem) ile râşid halîfeleri dönemindeki kadınların kabir
ziyâretine çıktığını bilmiyoruz.

Bir diğer sebep: Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) erkeklere verdiği izni ka-
bir ziyâretinin ölümü hatırlatması, kalbi yumuşatması ve gözü yaşartması ile

⁶³ Bir toplulukta erkekler kadınlar karşısında ya da kadınlar erkekler karşısında
çoğunluğa sahipse topluluk tamamı çoğunluğun cinsiyetine uygun olan sigayla çe-
kimlenir. (Mütercimnin Notu)

illetlendirmiştir. Ahmed'in 'Müsned'inde bu şekilde varid olmuştur. Bilindiği üzere kadına bu kapı açıldığı zaman bu kapı kadını sabırsızlık göstererek feryat figan etmeye sevk eder. Çünkü kadın zayıf ve sabırsızdır. Kadınların kabir ziyâreti haram kılınmış işlerin gerçekleşmesinin muhtemel bir sebebi olunca buna sevk etmeyecek miktarın belirlenmesi ve bir nev'in diğerinden ayırt edilmesi mümkün olmamaktadır.

Şeriat'ın asıllarından biri de şudur: Hikmet gizli yada yaygın olduğunda hüküm hikmet olduğu düşünülen şeye bağlanır ve o şey harama giden yola set çekilmesi adına haram kılınır. Kadının iç zinetine bakmanın, yabancı kadınla yalnız kalmanın ve benzeri fiillerin haram kılınması bu kapsamdadır. Bunlarda, söz konusu mefsedetle çelişecek bir maslahat yoktur. Çünkü burada ancak kadınların ölü için dua etmesi söz konusudur ki bu evlerinde de mümkündür.

Bazı âlimler cenazeye eşlik etmenin de kabir ziyâreti gibi olduğunu söyleyip buna Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)'in 'Ecirlendirilmeksizin günah kazanmış olarak dönün; çünkü siz diriye fitneye düşürür, ölüye de ezâ verirsiniz' buyruğunu, bir de Fâtıma'ya söylediği 'Sen var ya el-Küdâ'ya ulaşsaydın cennete giremezdin!' buyruğunu hüccet getirmiştir.

"Sahihayn"da Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)'in kadınları cenâzeleri takip etmekten nehyettiğinin sâbit oluşu da bunu desteklemektedir. Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)'in 'Kim bir cenâzenin namazını kılsa ona bir kırat (ecir) vardır. Kim gömülene de cenâze'yi takip de ederse ona iki kırat vardır.' buyruğunun genelliğe müzekker sigadan daha iyi delâlet ettiği malumdur. Çünkü 'kim' lafzı insanların görüş birliğiyle hem erkekleri hem de kadınları kapsar. Hem Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)'in kadınları cenâzeleri takip etmekten sakındırdığından dolayı bu genelliğin kadınları kapsamadığı sahih hadislerle bilinmektedir. Kadınlar nasıl bu genelliğin kapsamına girmemişlerse öteki genelliğin kapsamına da evleviyetle girmemişlerdir." Şeyhulislâm'ın özetlenmiş sözleri sona erdi.

Derim ki: Nesh olduğunu savunanların getirdiği deliller hususunda şu cevaplar zikredilebilir: Âişe ve Fâtıma (radiyallahu anha)'dan aktardıkları, bu konuda onlardan rivâyet edilenlere muhâlifdir. Dolayısıyla aktardıklarıyla nesh sâbit olmaz. Bir başka cevap: Sahâbînin sözü ya da fiili hadis üzerinde bir hü-

cet değildir. Bu hususta ihtilâf yoktur. Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)'in Âişe'ye kabirleri ziyâret ettiği zaman ne diyeceğini öğretmesine ve benzerlerine gelince bunlar kabirleri ziyâret eden kadınlara lâneti içeren üç hadisin delâlet ettiği mananın nesh edildiğini göstermez. Çünkü Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) bunu Âişe'ye pekiştirilmiş yasaktan ve şiddetli tehditten önce öğretmiş olabilir. Allah en iyi bilendir.

Muhammed b. İsmâîl "Tathîru'l İ'tikâd" kitabında şöyle demiştir: "Şirke ve ilhada götüren sebeplerin en büyüğü hâline gelen türbeleri genellikle hükümdarlar ve sultanlar inşa etmektedir. Kabri üzerine türbe inşa ettikleri kimse ya kendilerine yakın biri ya hakkında hüsnüzan besledikleri fazîlet sahibi biri ya da bir âlim olmaktadır. Sonra onu tanıyan insanlar onu; ölümlerin ziyâret edilmesi gerektiği gibi, onunla tevessül etmeden ve ismini haykırmadan ziyâret etmekte, onun için dua edip başışlanma dilemektedir. Onu tanıyanların tamamı ya da çoğu dünyadan ayrıldıktan sonra onların ardından üzerine bir bina inşa edilmiş, mumlar yakılmış ve kaliteli örtüler serilmiş bir kabir gören, bundan dolayı bunların bir faydayı elde etmek ya da bir zararı def etmek için yapıldığına inanan kimseler gelmektedir. Sonra türbe hizmetkârları ona gelip ölü adına 'Şöyle şöyle yaptı! Falana zarar verdi! Falana fayda verdi!' diye yalan söylemekte, böylece hakkında her türlü bâtılı dile getirmektedirler. Hâlbuki hak olan Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)'in hadislerinde sâbit olan şeydir: Kabirlerde kandil yakan, üzerine yazı yazan ve bina inşa eden kimseler lanetlenmiştir. Bu konudaki hadisler her tarafa yayılmıştır ve bilinmektedir. Bu hem bizâtihi yasaklanmıştır hem de büyük bir mefsedete ileten bir sebeptir." Muhammed b. İsmâîl'in sözleri sona erdi. Hadisin bab başlığıyla tam örtüştüğünü de buradan anlarsın. Allah en iyi bilendir.

"Kabirler üzerine mescidler yapanlara..." Bununla ilgili açıklamalar bir önceki babda geçmişti.

"Kandiller." Ebû Muhammed el-Makdisî şöyle demiştir: "Kabirlerin üzerinde kandiller edinmek mübah olsaydı bunu yapanlar lanetlenmezdi. Çünkü bu hiçbir fâide olmadığı hâlde malı zâyî etmektedir. Hem de burada putları tazime benzer şekilde kabirleri tazim söz konusudur."

İbnu'l Kayyım -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- "Kabirleri mescid edinmek ve üzerlerinde kandil yakmak büyük günahlardandır" demiştir.

"Bunu sünen sahipleri rivâyet etmiştir." Yani Ebû Dâvûd, et-Tirmizî ve İbn Mâce rivâyet etmiş, en-Nesâî rivâyet etmemiştir.

22. Bölüm

Mustafâ (sallallahu aleyhi ve sellem)'in Tevhîdi Koruma Altına Alıp Şirke Götüren Bütün Yolları Kapatması Hakkında Gelenler Bâbı

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

﴿لَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِّنْ أَنفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ حَرِيصٌ عَلَيْكُمْ بِالْمُؤْمِنِينَ
رَؤُوفٌ رَّحِيمٌ﴾

"Size kendinizden öyle bir resûl gelmiştir ki sıkıntıya düşmeniz O'na çok
ağır gelir ve O size çok düşkündür..." (Tevbe, 128)

وعن أبي هريرة رضي الله عنه قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: «لَا
تَجْعَلُوا بُيُوتَكُمْ قُبُورًا، وَلَا تَجْعَلُوا قُبُورِي عِيدًا، وَصَلُّوا عَلَيَّ فَإِنَّ صَلَاتَكُمْ تَبْلُغُنِي حَيْثُ
كُنْتُ» رواه أبو داود بإسناد حسن ورواه ثقات

Ebû Hureyre (radıyallahu anh) şöyle demiştir: Rasulullah (sallallahu aleyhi
ve sellem) buyurdu ki: "Evlerinizi kabirlere çevirmeyin. Kabrimi de
bayram yerine çevirmeyin. Bana salât edin. Zira nerede olursanız olun
sizin salâtınız bana ulaşır."⁶⁴ Ebû Dâvûd hasen bir isnâd ile rivâyet
etmiştir. Râvileri sika kimselerdir.

عن علي بن الحسين: «أَنَّه رَأَى رَجُلًا يَجِيءُ إِلَى فُرَجَةٍ كَانَتْ عِنْدَ قَبْرِ رَسُولِ اللَّهِ
صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَيَدْخُلُ فِيهَا، فَيَدْعُو، فَيَدْعَاهُ فَقَالَ: أَلَا أَخَذْتُكَ حَدِيثًا سَمِعْتَهُ مِنْ
أَبِي، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: لَا تَخْدُوا قُبُورِي عِيدًا، وَلَا
بُيُوتَكُمْ قُبُورًا، وَصَلُّوا عَلَيَّ فَإِنَّ تَسْلِيمَكُمْ يَبْلُغُنِي حَيْثُ كُنْتُ» رواه في المختارة.

Ali b. Huseyn'den rivâyet edildiğine göre o Rasulullah (sallallahu aleyhi
ve sellem)'in kabrinin yanında bulunan bir aralığa gelen ve oraya girip duâ

⁶⁴ Ebu Davud, 1/622; Ahmed b. Hanbel, 2/367.

eden bir adam gördü. Onu bundan sakındırdı ve dedi ki: "Size babamdan işittiğim, onun da dedemden işittiği, onun da Rasulullah'tan işittiği bir hadis söyleyeyim mi? Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) şöyle buyurmuştur: 'Kabrimi bayram yerine çevirmeyin. Evlerinizi de kabirlere çevirmeyin. Bana salât edin. Zira sizin selâmınız nerede olursanız olun bana ulaşır.'"⁶⁵ Bu Muhtâra'da rivâyet edilmiştir.

⁶⁵ Ebu Ya'la, 1/361; İbn Ebi Şeybe, 2/150.

Mustafâ (sallallahu aleyhi ve sellem)'in Tevhîdi Koruma Altına Alıp Şirke Götüren Bütün Yolları Kapatması Hakkında Gelenler Babı

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: **"Mustafâ (sallallahu aleyhi ve sellem)'in tevhîdi koruma altına alıp şirke götüren bütün yolları kapatması hakkında gelenler babı."**

Şerh: Metinde geçen "جناب" (cenâb) "yan" demektir. Kastedilen; tevhidi, yanına yaklaşan ve kendisine karışabilecek her türlü şirkten ve sebeplerinden korumaktır.

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: **"Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: 'Size kendinizden öyle bir resûl gelmiştir ki sıkıntıya düşmeniz ona çok ağır gelir. Size çok düşkün ve müminlere çok merhametlidir.' (Tevbe, 128)"**

Şerh: İbn Kesîr şöyle demiştir: "Allah Teâlâ İbrâhîm (aleyhisselam)'ın 'Rabbimiz! Onlar arasından onlardan bir resûl gönder.' (Bakara, 129) dediği gibi, kendisinin de 'Gerçekten Allah aralarından kendilerinden bir resûl gönderecek müminlere lütufta bulunmuştur.' (Âli İmrân, 164) buyurduğu gibi müminlere kendilerinden yani kendi ırklarından kendi dillerini konuşan bir resûl gönderdiğini söz konusu ederek onlara lütfunu hatırlatmaktadır. Allah Teâlâ burada 'Size kendinizden öyle bir resûl gelmiştir ki...' buyurmuştur. Kendinizden yani sizden. Nitekim Ca'fer b. Ebî Tâlib Necâşî'ye, el-Muğîre b. Şu'be de Kısra'ya böyle söylemiştir: 'Allah aramızdan, bizden, nesebini, sıfatını, girdiği çıktığı yerleri, doğruluğunu ve güvenilirliğini bildiğimiz bir resûl gönderdi...' Sonra hadisi zikretmiştir.

Süfyân b. Uyeyne'nin, Ca'fer b. Muhammed kanalıyla babasından rivâyet ettiğine göre o Allah Teâlâ'nın 'Size kendinizden öyle bir resûl gelmiştir ki...' buyruğu hakkında 'Yani câhiliyye doğumu adına kendisine hiçbir şey bulaşmayan' demiştir.

'Sıkıntıya düşmeniz ona çok ağır gelir.' Yani ümmetini sıkıntıya sokan şey ona çok ağır gelir. Bundan dolayı ondan çeşitli tariklerle rivâyet edilen bir hadiste o 'Ben müsamahakâr haniflikle gönderildim' buyurmuştur. 'Sahih'te de

'Bu din kolaylıktır' buyruğu geçmektedir. Onun şeriatı tamamıyla müsahhakâr ve kolaydır. Allah kime kolay kıldıysa ona kolaydır.

'Size çok düşkündür.' Yani hidâyetinizi, dünyevî ve uhrevî faydaların size ulaşmasını çok istemektedir.

Ebû Zer'den şöyle dediği rivâyet edilmiştir: 'Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) bizi öyle bir hâlde bıraktı ki havada kanatlarını çırpıp her kuş bize ondan bir ilmi hatırlatıyordu.' Bunu et-Taberânî rivâyet etmiş ve şöyle demiştir: 'Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) ayrıca şöyle buyurmuştur: "Cennete yaklaştırdığınız cehennemden uzaklaştıracak olup da size açıklamadığım bir şey kalmadı" buyurmuştur.'

'Müminlere çok merhametlidir.' Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: 'Sana uyan müminlere karşı merhamet kanadını indir. Sana karşı gelirlerse "Ben sizin yaptıklarınızdan berîyim!" de.' (Şuarâ, 215-216) Allah Teâlâ bu âyet-i kerîmede ona böyle emretmiştir."

Derim ki: Allah'ın, ümmeti hakkında kendileriyle Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem)'i nitelediği bu sıfatlar onun ümmetini günahların en büyüğü olan şirkten sakındırmasını, onlara şirke götüren yolları açıklamasını, onları bu yollardan ileri derecede sakındırmasını gerektirmiştir. Kabirleri tazim etmek, kabirler hakkında aşırıya gitmek, yanlarında veya onlara doğru namaz kılmak ve benzeri fiiller de bu yollardandır. Daha önce geçtiği ve babdaki hadislerde geleceği üzere bunlar kabirlere ibâdet etmeye götürür.

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: **Ebû Hureyre'den şöyle dediği rivâyet edilmiştir: Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: "Evlerinizi kabirlere çevirmeyin. Kabrimi de bayram yerine çevirmeyin. Bana salât edin. Zira nerede olursanız olun sizin salâtınız bana ulaşır."** Ebû Dâvûd hasen bir isnâd ile rivâyet etmiştir. Râvileri sika kimselerdir.

Şerh: "Evlerinizi kabirlere çevirmeyin" buyruğu hakkında Şeyhulislâm şöyle demiştir: "Yani evlerinizi içlerinde namaz kılmaktan, dua etmekten ve Kur'ân okumaktan yoksun bırakmayın. Yoksa evleriniz kabirler gibi olur. Görüldüğü üzere o, hristiyanlardan ve bu ümmetten onlara benzeyenlerden olan

müşriklerin yaptığıının aksine evlerde ibâdet etmeye çalışmayı emretmiş, kabirlerin yanında ibâdet etmeye çalışmaktan sakındırmıştır.

'Sahihayn'da İbn Ömer'den rivâyet edildiğine göre Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: *'Namazlarınızın bir kısmını da evlerinizde kılın. Evlerinizi kabirlere çevirmeyin.'*

Yine Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) Müslim'in 'Sahih'inde İbn Ömer'den rivâyet edildiğine göre şöyle buyurmuştur: *'Evlerinizi kabirlere çevirmeyin. Şüphesiz şeytan içerisinde Bakara Sûresi'nin okunduğunu işittiği evden kaçır.'*

"Kabrimi de bayram yerine çevirmeyin." Şeyhulislâm şöyle demiştir: *'İd/bayram, ya her sene ya her hafta ya her ay tekrar eden ya da bunlara benzer aralıklarla tekrar eden, herkesin katıldığı âdet hâline gelmiş toplantılardır.'* Şeyhulislâm'ın sözü sona erdi.

İbnu'l Kayyım da şöyle demiştir: *'İd, belirli periyotlarla gelen ya da özellikle amaçlanan zaman ya da mekândır. Muâvededen ve i'tiyâddan alınmıştır. Bir mekânın ismi olduğu takdirde kendisinde bir araya gelmek için, kendisinde ibâdet etmek amacıyla nöbetleşerek bulunmak için ya da başka sebepler için özellikle gelinen yerdir. Örneğin Allah Teâlâ Mescid-i Haram'ı, Mina'yı, Arafeyi ve Meşâir'i hanifler için birer id ve sevap elde etme yeri kılmıştır. Tıpkı buralardaki bayram günlerini id kıldığı gibi... Müşriklerin de hem zaman anlamında hem de mekân anlamında idleri vardı. Allah (subhanehu ve teala) İslâm'ı getirdiği zaman bu idleri geçersiz kıldı ve hanifler için bunların yerine Fıtır Bayramını, Kurban Bayramı'nı ve Mina günlerini koydu. Tıpkı müşriklerin id yerlerini değiştirip onlar için bunların yerine Ka'be'yi, Mina'yı, Müzdelife'yi, Arafeyi ve Meşâir'i koyduğu gibi...'*

"Bana salât edin. Zira nerede olursanız olun sizin salâtınız bana ulaşır."

Şeyhulislâm şöyle demiştir: *'Bununla 'Sizden bana salât ve selâm adına ne sâdır olursa hepsi kabrime yakın da olsanız uzak da olsanız bana ulaşır. Dolayısıyla kabrimi bayram yerine çevirmenize gerek yoktur.'* demek istemiştir." Şeyhulislâm'ın sözü sona erdi.

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: Ali b. el-Huseyn'den rivâyet edildiğine göre o Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in kabrinin yanında bulunan bir aralığa gelen ve oraya girip duâ eden bir adam gördü. Onu bundan sakındırdı ve dedi ki: "Size babamdan işittiğim, onun da dedemden işittiği, onun da Rasulullah'tan işittiği bir hadis söyleyeyim mi? Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) şöyle buyurmuştur: '*Kabrimi bayram yerine çevirmeyin. Evlerinizi de kabirlere çevirmeyin. Bana salât edin. Zira sizin selâmınız nerede olursanız olun bana ulaşır.*'" Bunu "el-Muhtâra"da rivâyet etmiştir.

Şerh: Bu hadis ve bir önceki ceyyiddir. İsnadları hasendir.

İlkini Ebû Dâvûd ve başkaları, Abdullah b. Nâfi' es-Sâiğ'den şöyle rivâyet etmiştir: Bana İbn Ebî Zî'b, Saîd el-Makburî- Ebû Hureyre kanalıyla haber verdi... Sonra hadisi zikretmiştir.

Bu hadisin râvileri meşhur sika kimselerdir. Fakat Abdullah b. Nâfi' hakkında Ebû Hâtim er-Râzî "Hâfız değildir, bazı rivâyetleri münkerken bazıları değildir", İbn Maîn "Sikadır", Ebû Zur'a "Onda bir beis yoktur" demiştir.

Şeyhulislâm şöyle demiştir: "Böylesi birinin hadisinin şahidleri varsa mahfuz olduğu bilinir ki bunun çok sayıda şahidi vardır."

Hâfız Muhammed b. Abdulhâdi şöyle demiştir: "Bu isnâdı ceyyid olan hasen bir hadistir. Kendisini sahih derecesine çıkaran şahidleri vardır."

İkinci hadisi ise Ebû Ya'lâ, Kadı İsmâîl ve "el-Muhtâra"da Hâfız ed-Diyâ rivâyet etmiştir.

Şeyhulislâm şöyle demiştir: "Şu sünnete bak! Bu sünnet Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'e nesep ve yurt yönünden yakın olan Medîne halkından ve Ehli Beyt'ten çıkmıştır! Çünkü onlar buna diğer insanlardan daha muhtaç idiler. Bu nedenle onlar bunu daha iyi bellemişlerdir." Şeyhulislâm'ın sözleri sona erdi.

Saîd b. Mansûr Sünen'inde şöyle demiştir: Bize Abdulazîz b. Muhammed tahdis etti, dedi ki: Bana Suheyl b. Ebî Suheyl haber verdi, dedi ki: Hasen b. Hasen b. Ali b. Ebî Tâlib beni Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in kabrinin yanında gördü ve bana seslendi. O sırada Fâtıma'nın evinde akşam yemeği yiyordu.

"Akşam yemeğine buyur" dedi. "İstemiyorum" dedim. "Neden seni kabrin yanında görüyorum?" diye sordu. "Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem)'e selâm verdim" diye cevapladım. Bunun üzerine "Mescide girdiğin zaman selam ver" dedi ve şunu ekledi: "Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: 'Kabrimi bayram yerine çevirmeyin. Evlerinizi de kabirlere çevirmeyin. Bana salât edin. Zira sizin salâtınız nerede olursanız olun bana ulaşır. Allah yahudilere ve hristiyanlara lânet etsin! Nebîlerinin kabirlerini mescid edindiler.' Siz ve Endülüs'te bulunanlar bu hususta birsiniz."

Yine Said şöyle demiştir: Bize Hibbân b. Alî tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed b. Aclân, el-Mehrî'nin mevlâsı Ebû Said'den onun şöyle dediğini tahdis etti: Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: "Evimi bayram yerine, evlerinizi de kabirlere çevirmeyin. Bana salât edin. Zira salâtınız bana ulaşır."

Şeyhulislâm şöyle demiştir: "Bu iki farklı vecihten gelen bu iki mürsel, hadisin sâbit olduğuna delâlet etmektedir. Hadisi mürsel olarak rivâyet edenin hadisi hüccet getirmesi de bunu kuvvetlendirmektedir. Bu, hadisin onun nezdinde sâbit olmasını gerektirmektedir. Bu, bu ikisi haricinde başka tariklerden müsned olarak rivâyet edilmemiş bile olsaydı durum bu olurdu. Ya müsned olarak da geçmişken durum nice olur?

Alî b. el-Huseyn, Alî b. el-Huseyn b. Alî b. Ebî Tâlib'dir. Allah onlardan râzı olsun. Zeynu'l âbidîn/âbidlerin süsü olarak bilinir. Ev halkı arasında Tâbiîn'in en fazîletlisi ve en âlimi idi. ez-Zührî "Ondan daha fazîletli bir Ku-reyşli görmedim" demiştir. Sahih olan kavle göre doksan üç yılında vefât etmiştir. Babası el-Huseyn Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in torunu ve güzel kokulu bitkisidir. Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)'den hadis bellemiştir. Altmış bir yılının Âşûrâ Günü'nde elli altı yaşında şehid olmuştur.

"...bir aralığa gelen... bir adam gördü." (Aralık olarak tercüme edilen "فُرْجَة" (furce) duvardaki, kapıdaki ya ve benzeri bir yerdeki oyuk demektir.

"...oraya girip duâ eden bir adam gördü. Onu bundan sakındırdı..." Bu, yanlarında dua etmek ya da namaz kılmak için özellikle kabirleri ve türbeleri hedeflemenin yasaklığını göstermektedir.

Şeyhulislâm şöyle demiştir: “Bu konuda ruhsat veren kimseyi bilmiyorum, çünkü bu kabirleri bayram yerine çevirmenin bir çeşididir” demiştir. Yine bu hadis kişinin mescide namaz kılmak için girdiği zaman sadece selâm vermek için kabrin yanına gitmesinin yasaklanmış olduğuna delâlet etmektedir. Çünkü bu meşrû kılınmamıştır. İmam Mâlik Medîne halkından bir kimsenin mescide her girdiğinde Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)’in kabrinin yanına gitmesini kerih görmüştür. Çünkü selef böyle bir şey yapmıyordu.

Mâlik ‘Bu ümmetin başını ne ıslah etmişse sonunu da ancak o ıslah eder’ demiştir. Sahâbe ve Tâbiîn -Allah onlardan râzı olsun- Mescid-i Nebevî’ye giderler, orada namaz kılarlar, namazlarını bitirdikten sonra da oturur, sonra mescitten çıkarlardı. Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)’e namazda iken okunan salâtın ve selâmın daha faziletli ve daha mükemmel olduğunu bildikleri için sadece selâm vermek amacıyla onun kabrinin yanına gitmezlerdi. Ona salât ve selâm etmek, namaz kılmak ya da duâ etmek amacıyla onun kabrinin yanına girmeyi Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*) onlara emretmemişti. Aksine ‘*Kabrimi bayram yerine çevirmeyin, bana salat edin, zira sizin salâtınız bana ulaşır*’ buyurarak onları bundan sakındırmıştı. Böylece o salâtın kendisine uzak yerlerden olsa bile ulaşacağını beyân etmiştir. Selâm da böyledir. Yine o nebilerin kabirlerini mescid edinenlere lânet etmiştir.

Sahâbe zamanında hücreye, Âişe (rha) orada olduğu için kapıdan girilebiliyordu. Bu durum oraya ikinci bir duvar örülene kadar devam etti. Fakat Sahâbe Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)’in kabrine ulaşma imkânına sâhip olmalarına rağmen ne selâm vermek amacıyla, ne namaz kılmak için, ne kendileri için duâ etmek amacıyla, ne başkaları için duâ etmek amacıyla ne de bir hadis veya bilgi hakkında soru sormak amacıyla oraya girmiyorlardı. Şeytan da onlar hakkında bir ümit beslemiyordu ki onlara bir söz ya da selâm işittirsin, onlar da Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)’in kendileriyle konuştuğunu, kendilerine fetvâ verdiğini, kendilerine hadis bildirdiğini ya da dışarıdan duyulacak şekilde selâmlarına karşılık verdiğini zannetsinler.

Ne var ki şeytan başka kimselere ümit beslemiş, gerek onun kabrinin yanında herekse başka kimselerin kabirlerinin yanında onları saptırmıştır. Öyle ki insanlar kabirdeki zâtın kendilerine emir ve yasaklar bildirdiğini, kendileri ile konuştuğunu, kabrinden çıktığını, onu kabrinin dışında gördüklerini zan-

netmişlerdir. Yine onlar ölümlerin ruhlarının kendileri ile konuşmak üzere meydana çıktığını, ölümlerin ruhlarının karşılarında cesede büründüğünü ve böylece onları tıpkı Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)'in Miraç Gecesi gördüğü gibi gördüklerini zannetmişlerdir.”

Anlatmak istediğimiz şudur: Sahâbe kendilerinden sonraki nesillerin yaptıkları gibi Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)'e salât ve selâm okumak için sürekli onun kabrinin yanına gitmiyordu. Onlardan biri İbn Ömer'in yaptığı gibi yolculuğundan döndüğü zaman dışarıdan gelip onu selâmlıyordu.

Ubeydullah b. Ömer, Nâfi'den şöyle dediğini rivâyet etmiştir: İbn Ömer bir yolculuktan döndüğü zaman Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)'in kabrine varıp “Selâm üzerine olsun ey Allah'ın Resûlü! Selâm üzerine olsun ey Ebû Bekr! Selâm üzerine olsun babacığım!” der, sonra oradan ayrılırdı.

Ubeydullah şunu eklemiştir: “Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)'in ashâbı içerisinde İbn Ömer'den başka bunu yapan birini bilmiyoruz.” Bu İbn Ömer'in birçok kimsenin yaptığı gibi selâm verdiği zaman dua etmek için orada durmadığını göstermektedir.

Şeyhulislâm şöyle demiştir: “Çünkü bu Sahâbe'den birinden aktarılmamıştır. Bundan dolayı katıksız bidat olmuştur.”

“el-Mebsût”ta Mâlik'in şöyle dediği geçmektedir: “Kişinin Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)'in kabri yanında durmasını doğru bulmuyorum. Kişi selâm verip geçer.”

Ahmed de kişinin kibleye yöneleceğini ve hücreyi soluna alacağını açıkça ifâde etmiştir.

Özetleyecek olursak imamlar kişinin dua ettiği zaman kabre yönelmeyeceği üzerine icma etmiştir. Ancak selâm verdiği zaman kabre yönelip yönelmeyeceği hususunda ihtilâf etmişlerdir.

Hadiste ayrıca Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)'in kabrine ya da diğer kabir ve türbelere yolculuk etmenin yasaklanmış olduğunun delili vardır. Çünkü bu bir nevi kabirleri bayram yerlerine çevirmektir. Hatta kabirlerdekiileri Allah'a ortak koşmaya götüren sebeplerin en büyüklerindendir.

Bu yani sırf nebîlerin ve sâlihlerin kabirlerini ziyâret maksadıyla yolculuk etme meselesi, Şeyhulislâm'ın hakkında fetvâ verdiği ve âlimlerin ihtilâfını aktardığı meseledir. el-Ğazzâlî ve Ebû Muhammed el-Makdisî gibi bazıları bunu mübah görürken İbn Batta, İbn Akil, Ebû Muhammed el-Cuveynî ve Kadî İyâd gibi bazıları bundan men etmektedir.

İkincisi cumhûrun kavlidir. Mâlik de bunu açıkça ifâde etmiştir. İmam-lardan hiç kimse de ona karşı çıkmamıştır. Doğru olan budur. Çünkü "Sahîhayn"da Ebû Saîd'den rivâyet edildiğine göre Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: *"Yük kemerleri sadece üç mescide yolculuk edileceğinde bağlanır: Mescid-i Harâm, benim bu mescidim ve Mescid-i Aksâ."*

Buradaki yasağın kapsamına yük kemerlerini kabirleri ve türbeleri ziyâret maksadıyla bağlamak da girmiştir. Siga nehiy sigası olsa da nefiy sigası olsa da bu böyledir. Bir rivâyette nehiy sigasıyla gelmiştir. Böylece buradaki nefyin nehiy manası ifâde ettiği ayan beyan ortaya çıkmıştır.

Bundan dolayıdır ki Sahâbe buradan bu fiilin yasak olduğunu anlamıştır. Nitekim "Muvatta"da, "Müsned"de ve sünenlerde Basra b. Ebî Basra el-Ğıfârî'den rivâyet edildiğine göre o, Tûr'dan döndükten sonra Ebû Hureyre'ye şöyle demiştir: "Sana Tûr'a yolculuğa çıkmadan önce yetişseydim kesinlikle çıkmazdın. Çünkü ben Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken işittim: *'Binekler ancak üç mescide yolculuk edileceğinde yürütülür: Mescid-i Harâm, benim bu mescidim ve Mescid-i Aksâ.'*"

İmam Ahmed ve "Ahbârü'l Medîne"de Ömer b. Şebbe ceyyid bir isnadla Kaza'a'dan şöyle dediğini rivâyet etmiştir: İbn Ömer'e gidip "Ben Tûr'a gitmek istiyorum" dedim. Dedi ki: "Yük kemerleri ancak üç mescide yolculuk edileceğinde bağlanır: Mescid-i Harâm, Medîne Mescidi ve Mescid-i Aksâ. Şu hâlde Tûr'u bırak. Oraya gitme!"

Görüldüğü üzere İbn Ömer ve Basra b. Ebî Basra Tûr'u kendilerine yolculuk etmek için yük kemerlerinin bağlanması yasaklanmış olan yerler kapsamında değerlendirmiştir. Çünkü onların zikrettikleri lafız yük kemerlerinin üç mescid haricindeki yerlere Allah'a yakınlaşmak için yolculuk etmek maksadıyla bağlanmasının yasaklığını içermektedir. Buradan üç mescidden istisnâ edilen yerlerin hem mescidleri hem de başka yerleri kapsadığı, yasağın sadece

mescidleri ilgilendirmedığı anlaşılmaktadır. Bundan dolayıdır ki İbn Ömer ve Basra bu hadisi delil alarak Tûr'a yolculuk maksadıyla yük kemerlerini bağlamaktan sakındırmıştır.

Tûr'a yolculuk edenler oraya ancak o yerin faziletinden dolayı yolculuk etmektedir. Zira Allah orayı mukaddes vâdi ve mübârek yer olarak isimlendirmiştir. Kelîmi Mûsâ ile orada konuşmuştur. Dört imamın ve âlimlerin cumhûrunun kavli budur.

Bu meselede daha geniş açıklamaya vâkıf olup itirazcıya verilecek cevapları öğrenmek isteyen kimse Şeyhulislâm'ın İbnu'l Ahnâî'ye hadislerin delâlet ettiği şey aleyhine ileri sürdüğü itirazlar hususunda yazdığı reddiyesine ve İbn Abdulhâdi (rahimehullah)'ın ondan naklettiği "el-Cevâbu'l Bâhir"e bakmalıdır. Bir de kıyâs-ı evlâya başvurmalıdır. Çünkü buradaki mefsedet gâyet açıktır.

Üç mescid dışındaki yerleri ziyâret hususundaki yasağa gelince bu yerler hakkında en fazla şu söylenebilir: Buralarda kendilerine yolculuk etmek için yük kemerlerinin bağlanmasını gerektirecek bir maslahat ve buna çağırarak bir meziyet yoktur.

Hâfız Muhammed b. Abdulhâdi "es-Sârimu'l Menkî" kitabında es-Sûbkî'ye cevap verirken bu meselede uzun açıklamalarda bulunmuş ve Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)'in kabrini ziyâret hakkında varid olan hadislerin illetlerini söz konusu etmiştir.

O ve Şeyhulislâm bu konuda Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)'den de ashâbından birinden de hiçbir hadisin sahîh olmadığını, bunun yanında bu konuda varid olan hadislerin hakkında ihtilâf edilen konuya ışık tutmadığını, çünkü bu hadislerde sadece mutlak ziyâretin söz konusu edildiğini zikretmiştir ki kimse yük kemerlerini bağlamaksızın ziyârette bulunmayı inkâr etmemektedir. Dolayısıyla bu hadisler şirk veya bidat içermeyen şer'i ziyârete yorulur.

"Bunu 'el-Muhtâra'da rivâyet etmiştir." "el-Muhtâra" müellifinin içerisinde "Sahîhayn"da bulunmayan ceyyid hadisleri bir araya getirdiği bir kitaptır. Müellifi büyük âlimlerden Hâfız Dıyâuddîn Ebû Abdullah Muhammed b. Abdulvâhid el-Makdisî el-Hanbelî'dir. ez-Zehebî "Sahip olduğu sapasağlam dindarlık, vera, tam fazilet ve itkân ile ömrünü bu işte tüketti. Bundan dolayı Allah ona rahmet etsin ve ondan razı olsun!" demiştir. Şeyhulislâm da "Onun

'Muhtâra'sındaki tashihi şüphesiz el-Hâkim'in tashihinden daha hayırlıdır." demiştir. Bu zât altı yüz kırk üç yılında vefat etmiştir.

23. Bölüm

Bu Ümmetten Bâzı Kimselerin Putlara İbâdet Edeceği Hakkında Gelenler

﴿أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ أُوتُوا نَصِيحًا مِنَ الْكِتَابِ يُؤْمِنُونَ بِالْجِبْتِ وَالطَّاغُوتِ﴾

"Kendilerine kitaptan pay verilenleri görmedin mi? Cibte ve tâğûta iman ediyorlar..." (Nisâ, 51)

﴿قُلْ هَلْ أُنَبِّئُكُمْ بِشَرٍّ مِنْ ذَلِكَ مَثُوبَةً عِنْدَ اللَّهِ مَنْ لَعَنَهُ اللَّهُ وَعَصْبَ عَلَيْهِ وَجَعَلَ

مِنْهُمْ الْقِرَدَةَ وَالْخَنَازِيرَ وَعِنَدَ الطَّاغُوتِ﴾

"De ki: Size Allah katında karşılık olarak bundan daha kötüsünü bildireyim mi: Allah'ın lanetlediği, gazab ettiği, kendilerinden maymunlar ve domuzlar çıkardığı ve tâğûta ibâdet eden kimseler..." (Mâide, 60)

﴿قَالَ الَّذِينَ غَلَبُوا عَلَى أَمْرِهِمْ لَنَتَّحِدَنَّ عَلَيْهِمْ مَسْجِدًا﴾

"Onlara hâkim olanlar ise 'Onların üzerine mutlaka bir mescid yapacağız' dediler." (Kehf, 21)

عن أبي سعيد الخدري رضي الله عنه، أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال:

«لَتَبْعَنَّ سَنَنْ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ حَذُو الْقَذَةِ بِالْقَذَةِ، حَتَّى لَوْ دَخَلُوا جُحْرَ صَبٍّ لَدَخَلْتُمُوهُ

قُلْنَا: يَا رَسُولَ اللَّهِ الْيَهُودُ وَالنَّصَارَى قَالَ: فَمَنْ» أخرجاه

Ebû Saîd el-Hudrî (radıyallahu anh)'ın rivâyet ettiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: "Sizden öncekilerin yollarını mutlaka karış karış takip edeceksiniz. Öyle ki onlar bir keler deliğine girse siz de oraya gireceksiniz." Dediler ki: "Ey Allah'ın Resûlü, yahudiler ve hristiyanlar mı?" Bunun üzerine O "Başka kim olacak?" buyurdu.⁶⁶ Bunu Buhârî ve Müslim tahrîç etmiştir.

⁶⁶ Buhari, 3456; Müslim, 7320.

ولمسلم عن ثوبان رضي الله عنه، عن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: «إِنَّ اللَّهَ رَوَى لِي الْأَرْضَ فَرَأَيْتُ مَشَارِقَهَا وَمَغَارِبَهَا وَإِنَّ أُمَّتِي سَيَلُغُ مُلْكُهَا مَا رَوَى لِي مِنْهَا وَأَعْطَيْتُ الْكَنْزَيْنِ الْأَحْمَرَ وَالْأَبْيَضَ وَإِنِّي سَأَلْتُ رَبِّي لِأُمَّتِي أَنْ لَا يَهْلِكَهَا بَسَنَةٌ بَعَامَةٌ وَأَنْ لَا يَسْلُطَ عَلَيْهِمْ عَدُوًّا مِنْ سِوَى أَنْفُسِهِمْ فَيَسْتَبِيحَ بَيْضَتَهُمْ وَإِنْ رَبِّي قَالَ يَا مُحَمَّدُ إِنِّي إِذَا أَقْضَيْتُ قَضَاءَ فَإِنَّهُ لَا يَبْرُدُ وَإِنِّي أُعْطَيْتُكَ لِأُمَّتِكَ أَنْ لَا أَهْلِكَهُمْ بَسَنَةٌ بَعَامَةٌ وَأَنْ لَا أَسْلُطَ عَلَيْهِمْ عَدُوًّا مِنْ سِوَى أَنْفُسِهِمْ فَيَسْتَبِيحَ بَيْضَتَهُمْ وَلَوْ اجْتَمَعَ عَلَيْهِمْ مِنْ بَاقِطَارِهَا حَتَّى يَكُونَ بَعْضُهُمْ يَهْلِكُ بَعْضًا وَيَسْبِي بَعْضُهُمْ بَعْضًا».

Müslim'in⁶⁷ Sevban (*radiyallahu anh*)'dan rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) şöyle buyurmuştur: "Allah yeryüzünü benim için dürdü. Onun doğularını ve batılarını gördüm. Şüphesiz ümmetimin hükümrânlığı yeryüzünün benim için dürülen yerlerine ulaşacaktır. Yine bana biri kırmızı diğeri de beyaz olmak üzere iki hazine verildi. Rabbimden ümmetimi umumi kıtlıkla helâk etmemesini, onlara kendilerinden başka bir düşman musallat edip de onların topraklarını mubah kılmamasını istedim. Rabbim de şöyle buyurdu: Ey Muhammed! Ben bir hüküm verdiğim zaman o asla geri çevrilmez. Sana ümmetin hakkında şunu bahşettim: Onları umumî bir kıtlıkla helak etmeyeceğim. Onlara kendilerinden başka bir düşman musallat etmeyeceğim. Böylece (düşmanları) yeryüzünün her tarafından gelseler bile onların topraklarının tamamını ele geçiremeyecekler. Ta ki onlar birbirlerini öldürüp birbirlerini esir edecekler."

ورواه البرقاني في صحيحه وزاد: «وَأَنَا أَخَافُ عَلَى أُمَّتِي الْأَيَّامَةُ الْمُضِلِّينَ وَإِذَا وَقَعَ فِي أُمَّتِي السَّيْفُ لَمْ يُرْفَعْ عَنْهُمْ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ وَلَا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى تَلْحَقَ فِتْنَامُ مِنْ أُمَّتِي بِالْمُشْرِكِينَ حَتَّى تَعْبُدَ فِتْنَامُ مِنْ أُمَّتِي الْأَوْثَانَ وَإِنَّهُ سَيَكُونُ فِي أُمَّتِي كَذَابُونَ

⁶⁷ Müslim, 7187.

ثَلَاثُونَ كُلُّهُمْ يَزْعَمُ أَنَّهُ نَبِيٌّ وَأَنَا خَاتِمُ النَّبِيِّينَ لَا نَبِيَّ بَعْدِي وَلَا تَزَالُ طَائِفَةٌ مِنْ أُمَّتِي عَلَى الْحَقِّ ظَاهِرِينَ لَا يَضُرُّهُمْ مِنْ خَالَقِهِمْ حَتَّى يَأْتِيَ أَمْرُ اللَّهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى»

Bu hadisi Burkânî de Sahîh'inde şu ziyade ile rivâyet etmiştir: "Ümmetim hakkında ancak saptırıcı imamlardan korkuyorum. Onların arasına kılıç bir kere düştü mü kıyamet gününe kadar kalkmaz. Ümmetimden bir topluluk müşriklere katılmadıkça, yine ümmetimden bir topluluk putlara tapmadıkça kıyamet kopmaz. Ümmetimin arasından mutlaka otuz yalancı çıkacaktır. Her biri kendisinin nebi olduğunu iddia edecektir. Hâlbuki ben nebilerin sonuncusuyum. Benden sonra nebi yoktur. Ümmetimden bir taife sürekli yardıma mazhar olarak hak üzere bulunacaktır. Onları yalnız bırakan onlara zarar veremeyecektir. Tâ ki Allah'ın emri gelineye kadar..."⁶⁸

Bu Ümmetten Bazı Kimselerin Putlara İbâdet Edeceği Hakkında Gelenler Babı

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: **Bu ümmetten bazı kimselerin putlara ibâdet edeceği hakkında gelenler babı.**

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: "Kendilerine kitaptan pay verilenleri görmedin mi? Cibte ve tâğûta iman ediyorlar..." (Nisâ, 51)

Şerh: (Put olarak tercüme edilen) vesen; Allah'ın gayrısında herhangi bir ibâdetle kendisine yönelilen kabirlere, türbelere ve diğer varlıklara denir. Nitekim Halîl (*aleyhisselam*) "Siz Allah'ın gayrısında bazı vesenlere ibâdet ediyor ve iftira ortaya atıyorsunuz" (*Ankebût*, 17) demiştir. "Biz bazı sanemlere ibâdet ediyoruz ve onların önünde ibâdete durmaya devam edeceğiz" dediler" (*Şuarâ*, 71) ve "Yonttuklarınıza mı ibâdet ediyorsunuz?" (*Sâffât*, 95) buyruklarını bunun yanına koyduğumuzda vesenin hem sanemler hakkında hem de hadiste geçtiği üzere Allah'ın gayrısında ibâdet edilen diğer varlıklar hakkında kullanıldığı anlaşılır.

⁶⁸ Ebu Davud, (4252); Ahmed b. Hanbel, 5/278, 284.

"Cibte ve tâğûta iman ediyorlar." İbn Ebî Hâtim, İkrime'den onun şöyle dediğini rivâyet etmiştir: Huyeyy b. Ahtab ve Ka'b b. el-Eşref Mekkelilere geldi de Mekkeliler onlara "Siz kitap ehli ve ilim sahibi kimselersiniz. Şu hâlde bize bizden ve Muhammed'den haber verin!" dedi. Huyeyy ve Ka'b "Siz hangi hasletlere sahipsiniz, Muhammed hangi hasletlere sahip?" diye sordu. Dediler ki: "Biz akrabalık bağlarını gözetir, yüksek hörgüçlü deveyi boğazlar, sudan sonra süt içirir, esiri kurtarır, hacıları sularız. Muhammed'e gelince onun arkası kesiktir. Akrabalık bağlarımızı kopardı. Ğifâr'ın hacı soyucuları onun peşinden gitti. Şu hâlde biz mi hayırlıyız yoksa o mu hayırlı?" Bunun üzerine Huyeyy ve Ka'b "Siz daha hayırlısınız ve daha doğru yoldasınız" dedi. Bunun arkasından Allah Teâlâ şu buyruğunu indirdi: *"Kendilerine kitaptan pay verilenleri görmedin mi? Cibte ve tâğûta iman ediyorlar ve küfredenler hakkında 'Bunların yolu iman edenlerinkinden daha doğru yoldadır' diyorlar."*

Ahmed'in "Müsned"inde de İbn Abbâs'tan benzeri rivâyet edilmiştir.

Ömer b. el-Hattâb (*radıyallahu anh*) "Cibt sihir, tâğût şeytandır" demiştir. İbn Abbâs, Ebu'l Âliye, Mücâhid, el-Hasen ve başkaları da böyle söylemiştir.

Yine İbn Abbâs'tan, İkrime'den ve Ebû Mâlik'ten "Cibt şeytandır" dedikleri rivâyet edilmiştir. İbn Abbâs diğerlerinden ayrı olarak "Habeş dilinde" demiştir.

Yine İbn Abbâs'tan "Cibt şirkidir", "Cibt putlardır" ve "Cibt Huyeyy b. Ahtab'dır" dediği rivâyet edilmiştir.

eş-Şa'bi'den "Cibt kâhindir" dediği rivâyet edilmiştir.

Mücâhid'den "Cibt Ka'b b. el-Eşref'tir" dediği rivâyet edilmiştir.

el-Cevherî "Cibt; put, kâhin, sihirbaz ve benzerleri hakkında kullanılan bir kelimedir" demiştir.

Musannif şöyle demiştir: "Buradan cibte ve tâğûta imanın kalbin itikadını yoksa bunlara buğz edilse ve bâtil oldukları bilinse bile bunlara inananlara uymak mı olduğu öğrenilmektedir."

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: **Yine Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: "De ki: Size Allah katında karşılık olarak bundan daha kötüsünü bildireyim mi: Allah'ın lanetlediği, gazab ettiği, kendilerinden**

maymunlar ve domuzlar çıkardığı ve tâğûta ibâdet eden kimseler..." (Mâide, 60)

Şerh: Allah Teâlâ nebisi Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'e şöyle buyurmaktadır: De ki ey Muhammed: Size kıyâmet günü Allah katında hakkımızda düşündüğünüzden daha kötü bir karşılığı bildireyim mi? Bu karşılığı hak edenler sizsiniz ey Allah'ın buyruğunda açıklanan bu sıfatlarla nitelenenler: Allah'ın lanetlediği yani rahmetinden uzaklaştırdığı, kendisinden sonra bir daha razı olmayacağı şekilde gazab ettiği ve kendilerinden maymunlar ve domuzlar çıkardığı kimseler.

es-Sevrî, Alkame b. Mersed- el-Muğîre b. Abdullah- el-Ma'mûr b. Suveyd kanahıyla İbn Mes'ûd'un şöyle dediğini rivâyet etmiştir: Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'e maymunların ve domuzların Allah'ın mesh ettiklerinden olup olmadığı soruldu. O da şöyle buyurdu: "Allah helâk ettiği -ya da 'mesh ettiği' dedi- bir topluluktan bir nesil ya da art yaratmamıştır. Maymunlar ve domuzlar daha önce vardı." Bunu Müslim rivâyet etmiştir.

el-Begavî "Tefsîr"inde şöyle demiştir: "De ki ey Muhammed: 'Size bundan, yani "Dünyâdan ve âhiretten payı sizin dünyâdaki ve âhiretteki payınızdan daha az olan bir ümmet, sizin dîninizden de daha kötü bir din görmedik" demenizden daha kötüsünü bildireyim mi, haber vereyim mi?' Allah Teâlâ sonra buna verilecek cevâbı ibtidâ lafzıyla zikretmiştir. Tıpkı 'Size bundan daha kötüsünü bildireyim mi? Ateş!' buyruğunda olduğu gibi...

'Mesûbeten' karşılık olarak demektir. Tefsîr olduğu için mansûbdur. Allah katında karşılık olarak... Allah'ın lanetlediği, gazab ettiği, kendilerinden maymunlar ve domuzlar çıkardığı... Buradaki maymunlar Cumartesi ashâbıdır. Domuzlar ise İsâ (aleyhisselam)'ın sofrasını inkâr edenlerdir. Ali b. Ebî Talha'nın rivâyet ettiğine göre İbn Abbâs bu iki sûret değiştirmenin de Cumartesi ashâbı arasında vâki olduğunu söylemiştir. Gençleri maymuna, ihtiyarları ise domuza dönüşmüşlerdir. Ve tâğûta ibâdet edenler... Yani Allah'ın kendilerinden tâğûta ibâdet edenler çıkardığı kimseler... Yani şeytanın kendilerine emrettiğini yapanlar.

İbn Mes'ûd عَدَّوْا الطَّاعُوتَ diye, Hamza da dammeli bâ ve mecrur tâ ile عَدَّ diye okumuştur. Bâ harfinin cezmi ve dammı ile عَدَّ ve عَدَّ tıpkı سَبَّ ve سَبَّ gibi iki farklı söyleyiştir. el-Hasen de tekil olarak عَدَّ الطَّاعُوتَ diye okumuştur.”

“Tefsîru't Tabersî”de bu âyet hakkında şu açıklamalar yapılmıştır: “Sadece Hamza burayı dammeli bâ ve kesralı tâ ile عَدَّ الطَّاعُوتَ diye okumuştur. Diğerleri fethalı bâ ve fethalı tâ ile عَدَّ الطَّاعُوتَ diye okumuşlardır. İbn Abbâs, İbn Mes'ûd, İbrâhîm en-Nehaî, el-A'meş ve Ebân b. Tağlib ise dammeli ayn ve bâ, fethalı dâl ve kesralı tâ ile عَدَّ الطَّاعُوتَ diye okumuşlardır.”

Kitabın müellifi şöyle devam etmiştir: “Hamza'nın عَدَّ الطَّاعُوتَ şeklindeki kıraatindeki hücceti bu kelimeyi جَعَلَ fiilinin kendisinde amel ettiği kelimeye atfetmesidir. Buna göre عَدَّ الطَّاعُوتَ جَعَلَ مِنْهُمْ denmiş gibi olur. Buradaki جَعَلَ fiili, جَعَلَ buyruğunda olduğu gibi خَلَقَ (yarattı) manasına gelmektedir.

Buradaki عَدَّ lafzı çoğul değildir. Çünkü çoğul kalıplarından hiçbiri bu vezinde değildir. Bu, kendisiyle çoğul kastedilen tekil bir isimdir. Görmez misin ki marife isimlere izâfe edilen müfred isimler arasında lafzı tekil olduğu hâlde manası çoğul olanlar vardır? Allah'ın وَإِنْ تَعْدُوا نِعْمَةَ اللَّهِ لَا تُحْصَوْهَا 'Allah'ın ni-metini sayacak olsanız sayamazsınız' (İbrâhîm, 34) buyruğu örnek olarak zikredilebilir. Bu böyledir çünkü فَعَلَ vezniyle يَفْعَلُ ve يَفْعَلُ örneklerinde görüldüğü gibi mübâlağa ve çokluk kastedilir. Yani burada söylenmek istenen şey onların tâğûta ibâdet hususunda ileri gittikleridir.

Fethalı bâ ile عَدَّ الطَّاعُوتَ diye okuyanlar ise عَدَّ fiilini ism-i mevsûlden sonra gelen mâzî fiile yani لَعَنَ fiiline atfetmiş ve manası çoğul olsa da عَدَّ fiilindeki zamiri tekil kalmıştır. Çünkü kelâm onun manasına değil lafzına hamledilmektedir. Fâili مَنْ ism-i mevsûlünün zamiridir. Nitekim ona atfedilen misâllerin fâili de مَنْ ism-i mevsûlünün zamiridir. Bundan dolayı söz konusu fiil, bunların hepsi lafza hamledildiği için müfred kılınmıştır. عَدَّ الطَّاعُوتَ kıraatindeki عَدَّ ise عَدَّ kelimesinin çoğuludur.

Ahmed b. Yahyâ şöyle demiştir: ‘عَدَّ kelimesi, شَرَفَ ile بَرَّلَ ile نَزَلَ ile عَدَّ gibi kelimesinin çoğuludur. Aynı şekilde عَدَّ de عَابَدَ kelimesinin çoğuludur. عَادَ ve عَادَ da böyledir.’” et-Tabersî'nin sözleri sona erdi.

Şeyhulislâm عَدَّ الطَّاعُوتَ buyruğu hakkında şöyle demiştir: “Doğrusu bunun kendisinden önceki fillere ma'tûf olduğudur. Buna göre mana 'Allah'ın

lanetlediği, gazab ettiği, kendilerinden maymunlar ve domuzlar çıkardığı, tâgûta ibâdet eden kimseler' olmaktadır."

Yine o şöyle demiştir: "Önceki fiillerdeki fâil Allah Teâlâ'nın ismidir. Bazen ızhar edilmiş, bazen gizlenmiştir. Buradaki fâil ise من عند الطَّاغُوت taki isim yani fiilindeki zamirdir. Allah subhânehû'nun مَنْ ism-i mevsûlünü tekrarlamamasının sebebi bu fiillerin tamamını tek bir sınıfa yani yahudilere sıfat kılmış olmasıdır."

İşte onlar hakkımızda zannettiklerinizden daha kötü bir konumdadırlar. Doğru yoldan daha çok sapmışlardır. Burada ism-i tafdilin kullanılması, karşı tarafında bir eşi olmadığı halde bir şey hakkında ism-i tafdil kullanılması bâbındandır. Allah Teâlâ'nın "Cennet ashâbı o gün yerleşilecek daha iyi bir yerde ve istirahat edilecek daha güzel bir yerdedir" (Furkan, 24) buyruğunda olduğu gibi. Bunu el-İmâd İbn Kesîr söylemiştir ki bu açıktır.

Musannif -Allah ona rahmet etsin- şöyle demiştir: **Yine Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: "Onlara hâkim olanlar ise 'Onların üzerine mutlaka bir mescid yapacağız' dediler." (Kehf, 21)**

Şerh: Burada kastedilen onların gençler öldükten sonra onlar hakkında fâili yerilen bir şey yaptıklarıdır. Nitekim Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) "Allah yahudilere ve hristiyanlara lanet etsin! Nebîlerinin kabirlerini mescid edindiler." buyurmuş, bu şekilde ümmetini onların yaptığını yapmaktan sakındırmak istemiştir.

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: **Ebû Saîd'den rivâyet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: "Sizden öncekilerin yollarını mutlaka karış karış takip edeceksiniz. Öyle ki onlar bir keler deliğine girse siz de oraya gireceksiniz."** Dediler ki: "Ey Allah'ın Resûlü, yahudiler ve hristiyanlar mı?" Bunun üzerine o "Başka kim olacak?" buyurdu. Bunu el-Buhârî ve Müslim tahric etmiştir.

Şerh: Bu Müslim'in lafzıdır.

Senen/سنن fethalı ve noktasız sîn harfi ile. Yani, sizden öncekilerin yoluna uyacaksınız. el-Mühelleb "Fethalı şekli daha doğrudur" demiştir.

Hazve'l kuzzeti/حزو الكفة... Hazve masdar olduğu için mansûbdur. Dammeli kâf ile kuzze ise "kuzez" in tekilidir. Okun yeleği demektir. Yani, yaptıkları her şeyde onların yolunu takip edeceksiniz. Onlara bir ok yeleğinin diğerine benzediği gibi benzeyeceksiniz. Evet, Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem)'in haber verdiği gibi de olmuştur.

Âyetlerin bab başlığıyla münâsebeti de böylece ortaya çıkmaktadır. Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem)'in haber verdiği gibi olmuştur ve bu nübüvvetin delillerindendir.

"Öyle ki onlar bir keler deliğine girse siz de oraya gireceksiniz." Başka bir hadiste **"Öyle ki aralarında anasına açıktan varan biri olsa ümmetimin arasında da bunu yapan olacak"** buyrulmuştur. Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)'in kastettiği, yahudilerin ve hristiyanların yapmakta olduğu ne varsa ümmetinin de hiçbirini bırakmadan mutlaka hepsini yapacağıdır. Bundan dolayı Süfyan b. Uyeyne şöyle demiştir: "Âlimlerimizden kim bozulmuşsa bir yönüyle yahudilere benzemektedir. Âbidlerimizden de kim bozulmuşsa bir yönüyle hristiyanlara benzemektedir." Süfyan'ın sözü sona erdi.

Derim ki: Bu iki fırkanın adamları ne kadar da çoktur! Fakat bu ümmetin dalâlet üzerine bir araya gelmesine izin vermemesi Allah Teâlâ'nın bir rahmeti ve nimetidir. Bundan az ileride gelecek olan Sevbân hadisinde söz edilecektir.

"Dediler ki: 'Ey Allah'ın Resûlü, yahudiler ve hristiyanlar mı?' Bunun üzerine o 'Başka kim olacak?' buyurdu."

Burada اليهود hazf edilmiş bir mübtedânın haberi olduğundan dolayı merfûdur. Buna göre mana "Yollarını takip edeceğimiz o kimseler yahudiler ve hristiyanlar mıdır?" olmaktadır. Bu kelimenin hazf edilmiş تَغْنِي filinin mef'ûlü olduğundan dolayı mansub olması da mümkündür. (Buna göre mana "Yahudileri ve hristiyanları mı kastediyorsun?" olur.)

"Bunun üzerine o 'Başka kim olacak?' buyurdu." Bu inkar manası içeren bir sorudur. Yani onlar olmayacak da kim olacak?

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: Müslim'in Sevbân'dan rivâyet ettiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle

buyurmuştur: "Allah yeryüzünü benim için dürdü. Onun doğularını ve batılarını gördüm. Şüphesiz ümmetimin hükümrânlığı yeryüzünün benim için dü-rülen yerlerine ulaşacaktır. Yine bana biri kırmızı diğeri de beyaz olmak üze-re iki hazîne verildi. Rabbimden ümmetimi umûmi kıtlıkla helâk etmemesini, onlara kendilerinden başka bir düşman musallat edip de onların topraklarını mübah kılmamasını istedim. Rabbim de şöyle buyurdu: 'Ey Muhammed! Ben bir hüküm verdiğim zaman o asla geri çevrilmez. Sana ümmetin hakkında şunu bahşettim: Onları umûmî bir kıtlıkla helâk etmeyeceğim. Onlara kendi-lerinden başka bir düşman musallat etmeyeceğim. Böylece (düşmanları) yer-yüzünün her tarafından gelseler bile onların topraklarının tamamını ele ge-çiremeyecekler. Ta ki onlar birbirlerini öldürüp birbirlerini esir edecekler."

Bunu el-Berkânî de "Sahih"inde şu ziyâde ile rivâyet etmiştir: "Ümme-tim hakkında ancak saptırıcı imamlardan korkuyorum. Onların arasına kılıç bir kere düştü mü kıyâmet gününe kadar kalkmaz. Ümmetimden bir topluluk müşriklere katılmadıkça, yine ümmetimden bazı topluluklar putlara tapma-dıkça kıyâmet kopmaz. Ümmetimin arasından mutlaka otuz yalancı çıkacak-tır. Her biri kendisinin nebî olduğunu iddia edecektir. Halbuki ben nebilerin sonuncusuyum. Benden sonra nebî yoktur. Ümmetimden bir tâife sürekli yar-dıma mazhar olarak hak üzere bulunacaktır. Onları yalnız bırakan onlara zarar veremeyecektir. Tâ ki Allah tebâreke ve teâlâ'nın emri gelinceye ka-dar..."

Şerh: Bu hadisi "Sünen"inde Ebû Dâvûd ve musannifin zikrettiği ziyâdeyle İbn Mâce rivâyet etmiştir.

Sevbân Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in azatlısıdır. Sürekli O'nun yanında bulunmuştur. O'nun vefâtından sonra Şâm'a yerleşmiştir. Elli dört yı-lında Hims'ta vefât etmiştir.

"Yeryüzünü benim için dürdü/زوى لى الارض..."

et-Türbiştî şöyle demiştir: "زويث الشيء" "Bir şeyi toplayıp aldım demektir. Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) burada yeryüzünün uzak noktalarının yakınlaş-tırıldığı, öyle ki uzak noktalarına bile yakınına muttali olduğu gibi muttali ol-duğu manasını kastetmiştir. Yani Allah (subhanehu ve teala) yeryüzünü O'nun için dürmüş, onu elinde baktığı bir ayna gibi toplu bir şekle sokmuştur."

et-Tayyibî şöyle demiştir: “Yani, Allah onu benim için bir araya getirdi; de ümmetimin hâkim olacağı en uzak doğuları ve batıları gördüm.”

“Şüphesiz ümmetimin hükümrânlığı yeryüzünün benim için dürülen yerlerine ulaşacaktır...”

el-Kurtubî şöyle demiştir: “Bu haber söyleyeninin buyurduğu şekilde gerçekleşmiştir. Bu Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem)’in nübüvvetinin delillerindendir. Çünkü O’nun ümmetinin hükümrânlığı batının en uzak köşesi olan Tanca’nın en ücrâ yerlerine kadar; doğuda da Horasan’ın arkalarına, Mâverâunnehr’e, Hind, Sind ve Soğd beldelerinin birçoğuna kadar ulaşmıştır. Fakat aynı genişlik kuzey-güney cihetinde gerçekleşmemiştir. Bu sebeptendir ki Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) kendisine bunun gösterildiğini söylememiş, ümmetinin hükümrânlığının kuzey-güney cihetinde olacağını haber vermemiştir.”

“Mâ zuviye/zevâ minhâ/ما زوى منها” Buradaki fiilin ma’lûm da olması mümkündür, meçhul de olması mümkündür. (Ma’lûm olduğu takdirde “Benim için dürdüğü yerlerine kadar”, meçhul olduğu takdirde de “Benim için dürülen yerlerine kadar” manası ortaya çıkar.)

“Yine bana biri kırmızı diğeri de beyaz olmak üzere iki hazîne verildi.”

el-Kurtubî şöyle demiştir: “Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) bu iki hazine ile Persler’in hükümdârı olan Kısra’nın ve Rumlar’ın hükümdârı olan Kayser’in hazinelerini, saraylarını ve topraklarını kastetmiştir.

Nitekim Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) ‘Nefsîm elinde olana yemin ederim ki mutlaka onların hazinelerini Allah yolunda harcayacaksınız’ buyurmuştur. O, Kayser’in hazinelerinden kırmızı olarak söz etmiştir. Çünkü onların arasında daha çok kullanılan altın idi. Kısra’nın hazinelerinden de beyaz olarak söz etmiştir. Çünkü onların arasında daha çok kullanılan gümüş idi.

Bu haber Ömer’in hilâfeti zamanında gerçekleşmiştir. Kısra’nın tâci, zinet eşyaları, hazinelerinde bulunanlar, bütün genişliği ve büyüklüğüyle hükümrânlığının kapsadığı her şey ona getirilmiştir. Allah Kayser’e de aynısını yapmıştır.

Beyaz (الأبيض) ve kırmızı (الأحمر) bedel olduklarından dolayı mansubdur.”

"Rabbimden ümmetimi umûmî kılıkla helâk etmemesini istedim." Müellifin yazdığı aslı nüshada bu şekilde bâ harfî ile bi-âmmetin/بعمامة şeklinde gelmiştir. Bu da Müslim'in "Sahih"inde bulunan sahîh bir rivâyettir. Fakat bazı rivâyetlerde bu ziyâde hâz edilmiştir.

el-Kurtubî şöyle demiştir: "Bu harf zâid gibi görünmektedir. Çünkü âme/عامه, sene/سنة kelimesinin sıfatıdır. Sene, kendisi sebebiyle toplu ölümlerin gerçekleştiği kıtlıktır. Kuraklığa sene denir. Sene 'sinin' olarak çoğul yapılır. Nitekim Allah Teâlâ '*Gerçekten Biz Firavun Hanedanı'nı kurak yıllarla yakaladık*' (A'râf, 130) buyurmuştur. Yani arka arkaya gelen kuraklıklarla."

"Kendilerinden başka..." Yani kendilerinden olmayan kafirleri musallat etmemesini... Nitekim günümüze dek bu ümmetin bir kısmı diğerlerini öldürmüş ve esir almıştır. Târihe bakıldığı zaman bu net bir şekilde görülür. Allah'tan af ve âfiyet dileriz.

Onların topraklarını mübah kılmamasını... el-Cevherî şöyle demiştir: "Beyza bir şeyin bulunduğu yer demektir. Bir kavmin beyzası onların vatanıdır. Buna binâen hadisin manası şöyle olmaktadır: Allah Teâlâ müslümanların üzerine düşmanı onların ellerindeki bütün toprakları ele geçirecek şekilde musallat etmeyecektir. Onların üzerine yeryüzünün bütün illerinden, yani her bir tarafından gelseler bile onların topraklarını tamamen ele geçiremeyeceklerdir. Beyzanın sayıca az olsalar bile 'çoğunluk' ve 'cemaat' manasına geldiği de söylenmiştir."

"Ta ki onlar birbirlerini öldürüp birbirlerini esir edecekler." Zâhir olan buradaki "hattâ"nın "intihâu'l gâye" manasında gelmiş olması yani sonun sınırını bildirmesidir. Yani mana şöyle olmaktadır: İşin sonu ümmetin birbirini öldürmesine ve hadiste zikredilen diğer şeylerin gerçekleşmesine varacaktır. Vâkıada görüldüğü üzere birbirlerine musallat edileceklerdir. Bu ihtilâflarının ve ayrılıklarının çokluğundandır.

"Rabbim de şöyle buyurdu: 'Ey Muhammed! Ben bir hüküm verdiğim zaman o asla geri çevrilmez.'" Bazıları şöyle demiştir: "Yani Ben kesin ve yürürlüğe girecek bir hüküm verdiğim zaman o hiçbir şeyle geri çevrilmez. Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)'in 'Senin hükmünü geri çevirecek yoktur' buyurduğu gibi kimse onu geri çeviremez."

“Bunu el-Berkânî de “Sahîh”inde rivâyet etmiştir.” el-Burkânî, Hâfız Ebû Bekr Ahmed b. Muhammed b. Gâlib el-Hârezmî eş-Şâfiî’dir. Üç yüz otuz altı yılında doğmuştur. Dört yüz yirmi beş yılında da vefât etmiştir.

el-Hatîb onun hakkında şöyle demiştir: “Sebt ve verâ sâhibi biriydi. Hocalarımız arasında ondan daha sebt olanını görmedik. Fıkıhı iyi bilirdi. Birçok eser kaleme almıştır. Sahîhayn’ın barındırdıklarını içerisinde bulunduran bir müsned tasnif etmiştir. Sevrî’nin, Şu’be’nin ve başka kimselerin hadislerini bir araya getirmiştir.”

Bu hadisi Ebû Dâvûd tam olarak senediyle Ebû Kılâbe- Ebû Esmâ kanalıyla Sevbân’dan şöyle rivâyet etmiştir: Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: “Allah -ya da ‘Rabbim’ dedi- yeryüzünü bana dürdü de yeryüzünün doğularını ve batılarını gördüm. Şüphesiz ümmetimin hükümrânlığı yeryüzünün bana dürülen kısmına ulaşacaktır. Yine bana biri kırmızı diğeri beyaz olmak üzere iki hazine verildi. Rabbimden ümmetim için onları umûmî bir kılıkla helâk etmemesini, onlara kendilerinden başka bir düşmanı musallat edip de o düşmanın yeryüzünün çeşitli beldelerinden toplanıp başlarına üşüşseler bile topraklarını mübah kılmamasını, tâ ki birbirlerini öldürüp esir almalarını istedim. Ben ümmetim için ancak saptırıcı imamlardan korkuyorum. Kılıç ümmetimin arasına bir konu mu kıyâmet gününe dek ondan kalkmaz. Kıyâmet ümmetimden bazı kabîleler müşriklere katılmadıkça, ümmetimden bazı kabîleler putlara ibâdet etmedikçe kopmaz. Ümmetim arasında her biri nebî olduğunu iddia eden otuz yalancı olacaktır. Ben nebîlerin sonuncusuyum. Benden sonra nebî yoktur. Ümmetimden bir tâife dâima hak üzere -İbn İsâ burada ‘üstün’ dedi, sonra lafızları tekrar bir oldu- olacaktır. Allah’ın emri gelene kadar onlara muhâlefet edenler onlara zarar veremeyecektir.”

Yine Ebû Dâvûd Abdullah b. Mes’ûd kanalıyla Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)’den onun şöyle buyurduğunu rivâyet etmiştir: “İslâm’ın değirmeni otuz beş, otuz altı ya da otuz yedi yıl döner. Helâk olurlarsa bu helâk olanların yoludur. Dinleri ayakta kalırsa yetmiş yıl ayakta kalır.”

İbn Mes’ûd dedi ki: “Kalanlardan mı geçenlerden mi?” diye sordum. “Geçenlerden” buyurdu.

Yine Ebû Dâvûd "Sünen"inde Ebû Hureyre'den onun şöyle dediğini rivâyet etmiştir: Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: *"Zaman iyice kısadır, ilim azalır, fithneler ortaya çıkar, cimrilik atılır ve herc çoğalır."*

"Ey Allah'ın Resûlü, o nedir?" dendi. *"Öldürmektir öldürmek!"* buyurdu.

"Ümmetim hakkında ancak saptırıcı imamlardan korkuyorum." Bu imamlar ümmet hakkında ilimsizce hüküm verip onları saptıran yöneticiler, âlimler veya âbidler olabilir. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: *"Derler ki: Rabbimiz! Biz ileri gelenlerimize ve büyüklerimize itaat ettik de bizi yoldan çıkardılar."* (Ahzâb, 67)

Bunlardan biri etrafındaki insanlara şöyle sözler söylüyordu: *"Kimin bir hâceti olursa kabrime gelsin. Ben onun hâcetini görürüm. Bir zirâ' toprağın kendisini ashâbından perdelediği adamda hayır yoktur..."*

İşte doğru yoldan çok uzaklara sapmak budur. Etrafindakileri Allah'ın gayrısında kendisine ibâdet etmeye, hâcetlerini görme ve sıkıntılarını giderme gibi güç yetiremeyeceği şeyleri kendisinden istemeye çağırmaktadır.

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: *"Allah'ın gayrısında kendisine zarar da fayda da veremeyecek şeye dua eder. İşte doğru yoldan uzak sapıklık budur. Zararı faydasından daha yakın olan şeye dua eder. O ne kötü mevlâ, ne kötü efendidir!"* (Hacc, 12-13)

Yine O şöyle buyurmuştur: *"O'nun gayrısında bir şey yaratmayan, kendileri yaratılmış olan, kendilerine bile zarar veya fayda veremeyen, öldüremeyen, yaşatamayan ve diriltemeyen bazı ilahlar edindiler."* (Furkân, 3)

Yine O şöyle buyurmuştur: *"Rızık Allah'ın katında arayın, O'na ibâdet edin ve O'na şükredin. Ancak O'na döndürüleceksiniz."* (Ankebût, 17)

Bunun benzerleri Kur'ân'da çoktur. Allah Teâlâ bu âyetlerde hidâyeti beyan edip dalâletten ayırmaktadır.

Allah karşısında kendilerinden teklifi hükümleri düşürecek bir hâle ulaştıklarını iddia eden ya da hem hayatlarında hem de ölümlerinden sonra velîlere dua edilebileceğini, onlardan yardım istenebileceğini, fayda ve zarar verebileceklerini, kerâmet babından olmak üzere işleri çekip çevirebileceklerini, Levh-i Mahfûz'a muttali olabileceklerini, insanların sırlarını ve içlerindeki

bileceklerini iddia eden ya da velîlerin ve sâlihlerin kabirleri üzerine mescid inşâ etmeye, buralarda kandil yakmaya ve benzeri aşırılıklara, haddi aşmalara, Allah'tan gayrısına ibâdetlere cevaz veren kimseler de bu kapsamdadır. Bu hezeyan, bu küfür, Allah'a, kitabına ve resûlüne bu düşmanlık ne kadar çoktur!

“Ümmetim hakkında ancak saptırıcı imamlardan korkuyorum.” Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) ümmeti hakkında dalâlet imamlarından ne kadar çok korktuğunu beyan etmek için burada bazen hasr manası ifâde eden “innemâ” harfini kullanmıştır. Bu Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)’in içine ancak Allah onu gaybı kapsamında gerçekleştireceğine muttali kılmasından dolayı düşmüştür. Bir önceki “Sizden öncekilerin yollarını takip edeceksiniz...” hadisinde de aynı söz konusudur.

Allah Teâlâ kitabında müminlerin yolu olan dosdoğru yolunu beyan etmiştir. Şu hâlde Allah'ın kitabında ya da Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem)’in sünnetinde olmayan bir yeniliği ortaya atan herkes lanetlenmiştir ve ortaya attığı yenilik reddedilir. Nitekim Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: “Kim bir yenilik ortaya atar ya da yenilik ortaya atanı barındırırsa Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların laneti onun üzerine olsun! Kıyâmet günü Allah onun farzını da nâfilesini de kabul etmesin!”

Yine o “Kim bu dinimizde ondan olmayan şeyi ihdas ederse o reddedilir” buyurmuştur.

Yine o “Ortaya atılan her yenilik bidat, her bidat dalâlettir” buyurmuştur.

Bunlar sahih hadislerdir. Dinin asılları ve hükümleri bu hadislerin ve benzerlerinin etrafında dönüp dolaşmaktadır. Allah Teâlâ bu aslı aziz kitabının birçok yerinde beyan etmiştir. Örneğin o şöyle buyurmuştur:

“Rabbinizden size indirilene uyun ve onun gayrısındaki velîlerin peşinden gitmeyin! Ne az öğüt alıyorsunuz!” A'râf, 3)

“Sonra seni (ilâhî) emir kaynaklı bir şeriat üzere kıldık. Ona uy. Bilmeyenlerin hevâlarına uyma. Allah karşısında onların sana bir faydası olmaz...” (Câsiye, 18-19)

Benzerleri Kur'ân'da çoktur.

Ziyâd b. Hudeyr'den şöyle dediği rivâyet edilmiştir: "Ömer bana 'İslâm'ı ne yıkar, bilir misin?' diye sordu. 'Bilmem' dedim. Dedi ki: 'İslâmı âlimin zelle-si, münâfığın kitabı ileri sürerek tartışması, bir de saptırıcı imamların hükmü yıkar' dedi." Bunu ed-Dârimî rivâyet etmiştir.

Yezid b. Amîra şöyle demiştir: Muâz b. Cebel zikir için bir meclise oturduğunda mutlaka şöyle derdi: "Allah adâletle hüküm verendir. Şüpheciler helâk oldu..."

Bu eserde şunlar geçmektedir: "Hikmet sahibinin yamulmasından sakının! Zira şeytan bazen dalâleti hikmet sahibinin dilinden söyler. Bazen de münâfık hakkı dile getirir."

Yezid dedi ki: Muâz'a "Allah sana rahmet etsin! Hikmet sahibinin ne zaman dalâlet sözünü söyleyeceğini, münâfığın da ne zaman hakkı dile getireceğini nereden bileceğim?" diye sordum. Bana şöyle cevap verdi: "Hikmet sahibinin, haklarında 'Bu da nedir?' denen karışık sözlerinden kaçın. Fakat bu seni ondan tamamen uzaklaştırmaz. Çünkü onun hakka dönmesi umulur. Hakkı işittiğin zaman da onu kabul et. Zira hakkın üzerinde bir nur vardır." Bunu Ebû Dâvûd ve başkaları rivâyet etmiştir.

"Ümmetim hakkında ancak saptırıcı imamlardan korkuyorum. Onların arasına kılıç bir kere düştü mü kıyâmet gününe kadar kalkmaz."

Böyle de olmuştur. Kılıç Osmân (radıyallahu anh)'ın öldürülmesiyle düş-tükten sonra bir daha kaldırılmamıştır. Kıyâmet gününe kadar da bu sürecektir. Bu bazen çok, bazen az olur. Bazen bir tarafta olur da öteki taraflarda ol-maz.

"Ümmetimden bir topluluk müşriklere katılmadıkça kıyâmet kopmaz." (Topluluk olarak tercüme edilen) أَخْيَاءُ kelimesi, kabileler manasına gelen أَخْيَاءُ kelimesinin tekilidir. Ebû Dâvûd'un bir rivâyetinde "Ümmetimden bazı kabileler müşriklere katılmadıkça" lafzı yer almaktadır. Burada söylenmek istenen, müslümanlardan yüz çevirip müşriklere katılmak sûretiyle müşriklerin yanın-da yer alacakları ve dinden dönecekleridir.

"Yine ümmetimden bazı topluluklar putlara tapmadıkça..." Ebu's Saâdât'ın söylediğine göre hemzeli olarak فِئَمٌ çok sayıda topluluk demektir.

Ebû Dâvûd'un bir rivâyetinde "Ümmetinden bazı kabîleler putlara tapmadıkça" lafzı yer almaktadır.

Bab başlığını destekleyen kısım burasıdır. Burada bunun hilâfını iddia eden, putlara ibâdet etmek sûretiyle Allah'a şirk koştuklarını inkâr eden kabir-perestlere reddiye vardır. Bu, tevhidi ve onun karşısında yer alan şirki bilmelerinden kaynaklanmaktadır. Tevhid talep edilenlerin en büyüğü, şirk de günahların en büyüğüdür.

"Sahîhayn"da Ebû Hureyre (*radiyallahu anh*)'tan rivâyet edilen hadis de bu manadadır. Hadiste Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*) "*Devs'in kadınlarının kâçları Zülhalasa'nın etrafında sallanmadıkça kuyâmet kopmaz*" buyurmuştur. Râvî "Zülhalasa, Devs'in câhiliyyede ibâdet etmekte olduğu tâgûtuydu" demiştir. Ayrıca İbn Hibbân, Ma'mer'den "Bugün onun üzerinde kapalı bir tapanak vardır" dediğini rivâyet etmiştir.

Allâme İbnu'l Kayyım, Lât'ın Sakif İslâm'a girdiği zaman yıkılması kassası ile ilgili olarak şunları söylemiştir: "Buradan şirk yerlerinin ve tâgutların yıkmaya ve bozmaya güç yetirildikten sonra bir gün bile olduğu gibi bırakılmasının caiz olmadığı anlaşılmaktadır. Kabirlerin üzerine inşâ edilen ve Allah'ın gayrısında ibâdet edilen birer put edinilen türbelerin, şirk ve adak maksadıyla kendilerine yönelinen taşların hükmü de budur. Bunlardan herhangi birin izâle etme kudretine sahip olunduğu hâlde yeryüzünde bırakmak caiz değildir. Bunların birçoğu Lât, Uzzâ ve Menât konumundadır. Gerek bunların yanında gerek bunlarla ortaya konan şirk daha büyüktür. Evet, şu kimseler kendilerinden öncekilerin yoluna uymuşlardır. Okun iki yeleğinin birbirine tıpatıp benzediği gibi onların yollarını izlemişlerdir. Cehâletin iyice yaygınlaşıp ilmin gizlenmesinden dolayı şirk nefislerin çoğu üzerinde egemen olmuştur. Maruf münker, münker maruf, sünnet bidat, bidat de sünnet olarak görülür olmuştur. Yol işaretleri silinip gitmiş, İslâm iyice garipleşmiştir. Âlimler azalmış, sefihler üstün duruma gelmiş, belâ büyüdükçe büyümüş, sıkıntı arttıkça artmış, insanların yaptıklarından dolayı karada ve denizde fesad ortaya çıkmıştır.

Ancak Muhammed'in ümmetinden bir tâife, vârislerin en hayırlısı olan Allah arza ve üzerindeki varis olana dek dâimâ hakkı ayakta tutacak, şirk ve bidat ehliyle cihad edecektir." İbnu'l Kayyım'ın özetlenmiş sözleri sona erdi.

Derim ki: Bunlar yedinci asırda ve öncesinde mevcutsa sonraki zamanlardaki fesad vâkıada görüldüğü üzere daha büyüktür.

"Ümmetimin arasından mutlaka otuz yalancı çıkacaktır. Her biri kendisinin nebî olduğunu iddia edecektir." el-Kurtubî şöyle demiştir: "Huzeyfe hadisinde bunların sayısı muayyen olarak gelmiştir: Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: 'Ümmetimin arasından yalancı deccâller çıkacaktır. Bunların yirmi yedisi erkek, dördü de kadındır.' Bunu Ebû Nuaym rivâyet etmiş ve 'Bu garîb bir hadistir' demiştir." el-Kurtubî'nin sözleri sona erdi.

Sevbân hadisi bundan daha sahihtir.

Kadı İyâd şöyle demiştir: "Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in zamanından günümüze kadar nebîlik iddiasında bulunan, bu iddiasıyla şöhret bulmuş ve tanınmış, sapıklığına bir topluluk tâbi olmuş kişiler sayılmış ve onların bu sayıyı bulduğu görülmüştür. Ahbâr ve târîh kitaplarını karıştıranlar bunun doğruluğunu görür."

Hâfız şöyle demiştir: "Bu haberin doğruluğu daha Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)'in zamanında ortaya çıkmıştır. Onun zamanında Yemâme'de Müseylimetu'l Kezzâb ve Yemen'de el-Esved el-Ansî çıkmıştır. Ebû Bekr'in halîfeliğinde de Benî Esed b. Huzeyme arasından Tuleyha b. Huveylid ve Benî Temîm arasından Secâh çıkmıştır.

el-Esved Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)'in vefatından önce, Müseylime de Ebû Bekr (radiyallahu anh)'in hilâfeti zamanında öldürülmüştür. Tuleyha tevbe etmiş ve Ömer (radiyallahu anh) zamanında müslüman olarak ölmüştür. Secâh'ın da tevbe ettiği aktarılmıştır.

Sonra İbnu'z Zubeyr'in hilâfetinin ilk zamanlarında el-Muhtâr b. Ebî Ubeyd es-Sekafi çıkmış, Kûfe'de hâkimiyet sağlamış, Ehlibeyt'i seviyor gibi gözükmüş, insanları Huseyn'in kâtillerinin peşine düşmeye çağırarak, onların bir peşine düşmüş, bu olaya gerek doğrudan gerek dolaylı olarak bulaşanların birçoğunu öldürmüş, sonra nebî olduğunu ve Cibrîl (aleyhisselam)'ın kendisine geldiğini iddia etmiştir.

Abdumelik b. Mervân zamanında çıkıp öldürülen Hâris el-Kezzâb da onlardandır. Abbasoğulları'nın hilâfeti zamanında da birçok kimse nübüvvet iddiasıyla ortaya çıkmıştır.

Hadiste kastedilenler nübüvvet iddia eden kim varsa hepsi değildir. Zira böyleleri saymakla bitmez. Zira onların çoğu cin musallatından ya da sevdâdan dolayı nübüvvet iddiasıyla ortaya çıkmaktadır. Hadiste kastedilenler zikrettiklerimiz gibi bir miktar güç elde eden ve nebî olabilecekleri yönünde akıllarda şüphe meydana getiren kimselerdir. Allah Teâlâ kendilerinden bunun sâdır olduğu kimselerin canlarını almıştır. Onlardan geriye Allah'ın diğerlerine ilhak edeceği kimseler kalmıştır ki sonuncuları en büyük deccâldır.”

“Halbuki ben nebîlerin sonuncusuyum.” el-Hasen (sonuncu olarak tercüme edilen خاتم hakkında) “Hâtem kendisiyle mühürleme yapılan şeydir” demiştir. Yani o Allah Teâlâ'nın buyurduğu üzere nebîlerin sonuncusudur: “Muhammed erkeklerinizden birinin babası değildir. Allah'ın resûlü ve nebîlerin sonuncusudur.” (Ahzâb, 40)

Meryem oğlu İsâ âhir zamanda ancak Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in şeriatıyla hükmeden ve onun kiblesine doğru namaz kılan bir yönetici olarak inecektir. Dolayısıyla o onun ümmetinden biri gibidir. Hatta ümmetinin en faziletlisidir. Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: “Nefsîm elinde olana yemin ederim ki Meryem'in oğlu adâletli bir yönetici olarak mutlaka aranızda inecek, haçı kıracak, domuzu öldürecek ve cizyeyi kaldıracaktır.”

“Ümmetimden bir taife sürekli yardıma mazhar olarak hak üzere bulunacaktır. Onları yalnız bırakan onlara zarar veremeyecektir.”

Yezîd b. Hârûn ve Ahmed b. Hanbel “Bunlar hadis ehli değilse kim olduklarını bilmiyorum” demiştir.

İbnu'l Mubârek, Alî b. el-Medîni, Ahmed b. Sinân, el-Buhârî ve başkaları da “Onlar hadis ehlidir” demiştir.

İbnu'l Medîni'den onların Araplar olduğu yönünde de bir rivâyet gelmiştir. O hadisi “Onlar ğarb kullananlardır” lafzıyla rivâyet edenlerin rivâyetini

delil getirmiş ve ğarbı büyük kova diye açıklamıştır. Büyük kovayla su çekenler de Araplardır.

en-Nevevî şöyle demiştir: "Bu tâifenin müminlerin farklı sınıflarından birçok farklı topluluk olması mümkündür. Onların arasında cesûr ve savaş konusunda becerikli kimseler olabileceği gibi fakîh, muhaddis, müfessir, iyiliği emredip kötülükten nehyeden, zâhid veya âbid kimseler de olabilir. Onların tek bir beldede toplu hâlde bulunmaları da gerekmez. Aksine tek bir beldede bulunmaları da dünyanın farklı yerlerinde dağınık hâlde bulunmaları da mümkündür. Tek bir beldede olup da o beldenin sadece bir bölgesinde bulunmaları da mümkündür. Onların, bir beldede tek bir fırka bile kalmayınca kadar teker teker yeryüzünden alınmaları da mümkündür. Onların hepsi ortadan kalktığı zaman Allah'ın emri gelir." İçerisinde bazı ziyâdelerinin bulunduğu Nevevî'nin sözleri özetlenmiş hâlde sona erdi. Bunu Hâfız aktarmıştır.

el-Kurtubî şöyle demiştir: "Hadiste icmanın hüccet olduğuna delil vardır. Çünkü ümmet icma ettiği zaman yardıma mazhar olan tâife onların arasına girer."

Müellif şöyle demiştir: "Burada büyük bir alâmet vardır: Onlar sayıca az olmalarına rağmen kendilerini yalnız bırakanlar ve kendilerine muhalefet edenler onlara zarar veremeyecektir. Yine burada hakkın kesinlikle tamamen ortadan kalkmayacağı müjdesi vardır."

Derim ki: İmam Ahmed bunu bu tâife bulunduğu sürece içtihadın kesin-tiye uğramayacağına hüccet getirmiştir.

"Tâ ki Allah'ın emri gelinceye kadar..." Burada kastedilen büyük ihtimâlle rivâyet edilmiş olan şeydir: Müminlerden kalanların rûhu hoş bir rüzgârla kabz edilecek ve büyük alâmetler vukû bulacaktır. Sonra sadece insanların en şerlileri kalacaktır. Nitekim el-Hâkim'in Abdullah b. Amr'dan rivâyet ettiğine göre o "Kıyâmet ancak mahlûkâtın en şerlileri üzerine kopar. Onlar câhiliyye ehlinin en şerlileridir." demiş, Ukbe b. Âmir'in kendisine "Söylediğini iyi bil! Sen Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)'i 'Ümmetimden bir tâife Allah'ın emri üzere üstün kimseler olarak savaşımaya devam edecektir. Onlara muhâlefet eden onlara zarar veremeyecektir. Bu, onlar bu hâldeyken kıyâmet kendilerine gelene dek sürecektir' buyururken işitmedin mi?" demesi üzerine

şöyle cevap vermiştir: “Evet. Allah dokunuşu ipek dokunuşu gibi olan misk kokulu bir rüzgâr gönderecek, o rüzgâr kalbinde zerre ağırlığınca iman bulunup da ruhunu kabz etmediği kimseyi bırakmayacaktır. Sonra insanların en şerlileri kalacaktır. Kıyâmet de onların üzerine kopacaktır.”

Müslim'in “Sahîh”inde de “*Yeryüzünde ‘Allah Allah’ denmeyinceye dek kıyâmet kopmaz.*” hadisi yer almaktadır.

Buna binaen Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)'in Ukbe hadisindeki ve benzerlerindeki “*kıyâmet onlara gelene kadar*” buyruğuyla kastedilen onların rüzgârın esmesiyle gelecek olan ölüm vakitleri olmaktadır. Bunu Hâfız zikretmiştir.

Bu tâifenin nerede olacağı hususunda ihtilâf edilmiştir. İbn Battâl şöyle demiştir: “Bu tâife Beyt-i Makdis'te olacaktır. Nitekim et-Taberânî, Ebû Umâme'den şunu rivâyet etmiştir: “Ey Allah'ın Resûlü, onlar nerededir?” dendi. “*Beyt-i Makdis'tedir*” buyurdu.” Muâz b. Cebel de ‘Onlar Şam'dadır’ demiştir. et-Taberî'nin sözü bu tâifenin dâimâ Şam'da ya da Beyt-i Makdis'te olmasının gerekmediğini, bazı zamanlarda başka bir yerde de olabileceğini göstermektedir.”

Derim ki: Vâkıa ve Şamlılarla Beyt-i Makdis halkının hâli de bunun şahididir. Zira yedinci asırdan sekizinci asrın başlarına kadarki dönemde yaşamış olan Şeyhulislâm İbn Teymiyye ve öğrencilerinden sonra uzun zamandan beri onların arasında bu işi üstlenen kimseler bilinmemektedir. Onlar hak üzereydiler. Hakka çağırıyor, hakkı savunmak için münâzara ediyor, hak için cihad ediyorlardı. Fakat bundan sonra Şam'da onlar gibi hakka çağırarak ve Sünnet'e yapışarak onların yerini alacak kimseler gelebilir. Allah her şeyde kâdirdir.

Bunu güçlendiren hususlardan biri de dört imam zamanındaki hak ve sünnet ehli kimselerin -ki gerek bu zamanda gerek öncesinde ve gerek sonrasında çok sayıda âlim vardı- sadece bir yerde bulunmayışlarıdır. Onlar şehirlerin birçoğunda bulunuyorlardı. Şam'da, Hameyn'de, Mısır'da, Irak'ta ve Yemen'de onlardan imamlar vardı. Hepsi de hak üzereydi. Bidat ehliyle mücadele ve cihad ediyorlardı. Ehli Sünnet'in alâmetleri ve bidatçilere karşı birer hüccet hâline gelen kitaplar tasnif ettiler.

Buna binaen bu tâife bir yerde bulunabileceği gibi farklı yerlerde de bulunabilir. Şam'da da olabilir, başka yerlerde de olabilir.

Ebû Umâme hadisi ve Muâz'ın sözü bu tâifenin hep Şam'da olacağı manasını içermemektedir. Bütün zamanlarda değil bazı zamanlarda Şam'da olacağı manasını içermektedir.

"Tebâreke ve teâlâ." İbnu'l Kayyım şöyle demiştir: "Bereket iki kısımdır. Birinci kısım O'nun fiili olan berekettir. Bereketin fiili 'bâreke' olarak gelir. Bazen kendisi müteaddî olduğu gibi bazen alâ edatıyla, bazen fi edatıyla müteaddî olur. Bereketin mef'ûlû de 'mübârek' olarak gelir. Mübârek olan şey Allah'ın bereketli kılmasıyla mübârektir. Bereketin ikinci kısmı ise, rahmet ve izzet izâfesi olarak O'na izâfe edilen berekettir. Bu anlamdaki bereketin fiili ise 'tebâreke' olarak gelir. Bu Allah Teâlâ'dan başkası için kullanılmaz. Bunun kullanılması ancak Allah (azze ve celle) için câizdir. Şu hâlde O (subhanehu ve teala) mütebâriktir, kulu ve resûlü ise mübârektir. Tebâreke sıfatı O'na mahsustur. Nitekim O şu buyruğunda bu sıfatı kendisi için kullanmıştır: 'Âlemlerin Rabbi olan Allah'ın şânı yücedir!' (A'râf, 54), 'Mülkün kendisinin elinde olduğu Zât'ın şânı yücedir! O her şeye kâdirdir.' (Mülk, 1) Görmez misin ki bu sıfat Kur'an'da yalnızca O'nun hakkında kullanılmış, başkasının hakkında kullanılmamıştır. Yine bu sıfat, teâlâ ve teâzame gibi genişlik ve mübâlağa bildiren çekim ile gelmiştir. Evet, tebâreke kemâl derecesindeki yüksekliğe delâlet eden teâlâ'nın vezninde gelmiştir. Aynı şekilde tebâreke de O'nun bereketine, bereketinin büyüklüğüne ve genişliğine delâlet etmektedir. Bu, seleften tebâreke'nin teâzame manasında olduğunu söyleyenlerin kavlini yansıtmaktadır. İbn Abbâs ise tebâreke hakkında 'her türlü hayrı getiren' demiştir."

24. Bölüm

Sihir Hakkında Gelenler

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

﴿وَلَقَدْ عَلِمُوا لَمَنِ اشْتَرَاهُ مَا لَهُ فِي الْآخِرَةِ مِنْ خَلَاقٍ﴾

"Onlar gerçekten onu satın alanın âhirette bir nasîbi olmadığını biliyorlardı." (Bakara, 102)

﴿يُؤْمِنُونَ بِالْجِبْتِ وَالطَّاغُوتِ﴾

"Cibte ve tâğûta iman ediyorlar." (Nisâ, 51)

قال عمر: "الجبت": السحر، "والطاغوت": الشيطان

Ömer (radiyallahu anh) "Cibt sihirdir, tâğût ise şeytandır" demiştir.⁶⁹

وقال جابر: الطواغيت: كهان كان ينزل عليهم الشيطان في كل حي واحد

Câbir (radiyallahu anh) da şöyle demiştir: "Tâğûtlar kendilerine şeytanın indiği kâhinlerdir. Her bölgenin bir kâhini vardır."⁷⁰

وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «اجْتَنِبُوا السَّبْعَ الْمُفَوِّقَاتِ قَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ وَمَا هُنَّ قَالَ الشِّرْكُ بِاللَّهِ وَالسَّخَرُ وَقَتْلُ النَّفْسِ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَأَكْلُ الرِّبَا وَأَكْلُ مَالِ الْيَتِيمِ وَالتَّوَلَّى يَوْمَ الرَّخْفِ وَقَذْفُ الْمُخَضَّنَاتِ الْغَافِلَاتِ الْمُؤْمِنَاتِ»

Ebu Hureyre'nin rivâyet ettiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) "Helâk edici yedi şeyden sakının!" buyurdu. "Ey Allah'ın Resulü, onlar nedir?" diye sordular. Rasulullah şöyle cevap verdi: "Allah'a şirk koşmak, sihir yapmak, haksız yere Allah'ın haram kıldığı cana kıymak,

⁶⁹ Buhari, "Tefsir" bölümünde Nisa Suresi ayetinin tefsirinde muallak olarak zikretmiştir. Fethul Bari, 8/10.

⁷⁰ Buhari, "Tefsir" bölümünde Nisa Suresi ayetinin tefsirinde muallak olarak zikretmiştir. Fethul Bari, 8/10.

fâiz yemek, yetim malı yemek, çarpışma gününde kaçmak, bir şeyden haberi olmayan namuslu mümin kadınlara zina iftirası atmak..."⁷¹

عن جندب رضي الله عنه مرفوعاً: «حَذَّ السَّاحِرَ ضَرْبَةً بِالسَّيْفِ» رواه الترمذي وقال: الصحيح أنه موقوف.

Cundeb (*radiyallahu anh*)'dan merfû olarak "Sihirbaza uygulanacak had, kılıç ile boynunun vurulmasıdır" dediği rivâyet edilmiştir.⁷² Bunu Tirmizî rivâyet etmiş ve "Sahih olan bunun mevkûf olmasıdır" demiştir.

وفي صحيح البخاري عن بجاله بن عبدة قال: "كتب عمر بن الخطاب: أن يقتلوا كل ساحر وساحرة. قال: فقتلنا ثلاث سواحر"

Sahih-i Buhârî'de Becâle b. Abede'nin şöyle dediği rivâyet edilmiştir: "Ömer b. Hattâb (*radiyallahu anh*) 'Kadın-erkek bütün sihirbazları öldürün' diye mektup gönderdi. Biz de üç sihirbaz kadın öldürdük."⁷³

وصح عن حفصة -رضي الله عنها-: أنها أمرت بقتل جارية لها سحرته، فقتلت وكذلك صح عن جندب

Ayrıca Hafsa (*radiyallahu anha*)'nın kendisine sihir yapan bir câriyesinin öldürülmesini emrettiği ve bunun üzerine o câriyenin öldürüldüğü sahîh olarak rivâyet edilmiştir. Cundeb (*radiyallahu anh*)'dan da buna benzer sahîh bir rivâyet gelmiştir.⁷⁴

قال أحمد: عن ثلاثة من أصحاب النبي صلى الله عليه وسلم

Ahmed (b. Hanbel) "Rasulullah'ın ashabından üç kişiden bu rivâyet edilmiştir" demiştir.

⁷¹ Buhari, 2766; Muslim, 258.

⁷² Tirmizi, 4/60.

⁷³ Buhari, 3156.

⁷⁴ Malik, Muvatta, 2/871.

Sihir Hakkında Gelenler Babı

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: “Sihir hakkında gelenler babı.”

Şerh: Yani sihir ve kehânet hakkında gelenler babı. Sihir sözlükte sebebi gizli ve ince olan şey demektir. Bu yüzden hadiste “Şüphesiz beyânın bir kısmı sihirdir” buyrulmuştur. Schere de gecenin sonunda gizlice meydana geldiği için seher denmiştir.

Ebü Muhammed el-Makdisî el-Kâfî’de şöyle demiştir: “Sihir, birtakım azîmeler ve rukiyelerdir. (Birtakım gizemli sözler ve fiillerdir.) Bazı sihirler kalplere ve bedenlere tesir eder, kişiyi hasta eder, öldürür, kişiyle eşinin arasını açar. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

‘Onlardan kişiyle eşinin arasını açacakları şeyi öğreniyorlardı.’ (Bakara, 102)

‘Düğümlere üfleyen kadınların şerrinden...’ (Felak, 4)

Bu âyette kastedilenler sihir yaparken (dügümlere) üfleyen sihirbaz kadınlardır. Eğer sihrin bir hakîkati olmasaydı Allah Teâlâ ondan sığınmayı emretmezdi. Âişe (radıyallahu anha)’dan rivâyet edildiğine göre Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)’e de sihir yapılmış, öyle ki bir şeyi yapmadığı hâlde ona o şeyi yapıyor gibi gelmiştir. Yine Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) ona şöyle buyurmuştur: ‘Bana iki melek geldi. Biri başımın ucuna, diğeri ayaklarımın ucuna oturdu. Biri “Adamın sıkıntısı nedir?” diye sordu. Öteki “Ona sihir yapılmış” diye cevap verdi. Biri “Ona sihri kim yapmış?” diye sordu. Öteki “Lebid b. el-A’sam yapmış. Bir tarak, bir saç döküntüsü, bir erkek hurma tomurcuğu ile yapıp Zervân Kuyusu’na atmış.” dedi.’ Bunu el-Buhârî rivâyet etmiştir.”

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: “Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: ‘Onlar gerçekten onu satın alanın âhirette bir nasîbi olmadığını biliyorlardı.’ (Bakara, 102)”

Şerh: İbn Abbâs (nasib olarak tercüme edilen) خلاق (halâk) hakkında “nasib” demiştir. Katâde “Kitap ehli kendilerine söylenenler kapsamında sihir-

bazın âhirette bir nasibi olmadığını biliyordu" demiştir. el-Hasen de "Onun dininin olmadığını" demiştir.

Görüldüğü üzere âyet sihir yapmanın haram olduğuna delâlet etmektedir. Sihir her bir resûlün dininde haram kılınmıştır. Selâm üzerlerine olsun. Nitekim Allah Teâlâ "*Sihirbaz nereye varırsa varsın iflah olmaz*" (Tâhâ, 69) buyurmuştur.

Ahmed'in mezhebinin mensupları kişinin sihri hem öğrendiği takdirde hem de öğrettiği takdirde kâfir olacağını açıkça ifâde etmiştir.

Abdurrazzâk, Safvân b. Süleym'den şöyle dediğini rivâyet etmiştir: Rasullullah (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: "*Kim sihir kapsamında az olsun çok olsun bir şey öğrenirse Allah'la hiçbir bağı kalmaz.*" Bu mürseldir.

Âlimler sihir yapan kimsenin kâfir olup olmayacağı hususunda ihtilâf etmişlerdir. Seleften bir tâife sihir yapanın kâfir olacağı görüşünü tercih etmiştir. Mâlik, Ebû Hanîfe ve Ahmed de bu görüştedir. Fakat Ahmed'in mezhebine mensup kimseler "Ancak yaptığı sihri bazı ilaçlarla, dumanla, zarar vermeyecek bir şeyi sulamayla yapması müstesnâ, bu durumda kâfir olmaz" demişlerdir.

eş-Şâfiî şöyle demiştir: "Sihri öğrendiği zaman ona 'Sihrini bize anlat bakalım!' deriz. Bâbillilerin yedi yıldıza (sihirle) yaklaşılacağına ve bu yıldızların kendilerinden isteneni yapacağına inandığı gibi küfrü gerektiren bir şey söylerse o kâfirdir. Söylediği küfrü gerektirmiyorsa mübâh olduğuna inandığı takdirde yine kâfir olur." eş-Şâfiî'nin sözleri sona erdi.

Allah "*Biz ancak bir imtihanız, sakın kâfir olma!*" (Bakara, 102) ve "*Süleymân kâfir olmadı ancak şeytanlar kâfir oldu*" buyruklarında sihri küfür olarak isimlendirmiştir. İbn Abbâs "*Biz ancak bir imtihanız, sakın kâfir olma!*" buyruğu hakkında şöyle demiştir: "Çünkü onlar hayrı ve şerri, küfrü ve imanı biliyorlardı. Bundan dolayı sihrin bir küfür olduğunu da bildiler."

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: "**Yine O şöyle buyurmuştur: 'Cibte ve tâğûta iman ediyorlar.'** (Nisâ, 51)"

Şerh: Bunlar hakkında bir önceki babda bazı şeyler söylenmişti. Buradan sihrin cibitten olduğu anlaşılmaktadır. Bunu musannif söylemiştir.

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: "Ömer 'Cibt si-
hirdir, tâğût ise şeytandır' demiştir."

Şerh: Bu eseri İbn Ebî Hâtim ve başkaları rivâyet etmiştir.

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: "Câbir de şöyle
demiştir: 'Tâğûtlar kendilerine şeytanın indiği kâhinlerdir. Her kabîlenin
bir kâhini vardı.'"

Şerh: Bu eseri İbn Ebi Hâtim, Vehb b. Münebbih'ten benzer olarak
uzunca şöyle rivâyet etmiştir: Câbir b. Abdullah'a kendilerine muhâkeme ol-
dukları tâğutları sordum. Dedi ki: "Cüheyne'de bir tane, Eslem'de bir tane,
Hilâl'de bir tane, her kabîlede bir tane vardı. Onlar şeytanların kendilerine in-
diği kâhinlerdir."

Câbir, Câbir b. Abdullah b. Amr b. Harâm el-Ensârî'dir.

"Tâğûtlar kâhinlerdir." Burada kâhinlerin tâğutlardan olduğunu anlat-
mak istemiştir.

"Kendilerine şeytanın indiği." Burada hâssaten İblis olan şeytanı değil
şeytanın cinsini kastetmiştir. Onlara şeytanlar iner, seslenir, kulak hırsızlığıyla
elde ettikleri bilgileri onlara bildirir, bir kere doğru yüz kere yalan söylerler.

"Her kabîlenin bir kâhini vardı." Buradaki حَيَّ (hayy) kabîleler manası-
na gelen اَحْيَاء kelimesinin tekilidir. Yani her kabîlenin bir kâhini vardı. O kâhi-
ne muhâkeme olur ve gayba dâir sorular sorarlardı. Nebî (sallallahu aleyhi ve sel-
lem)'in gönderilmesinden önce durum buydu. Sonra Allah bunu İslâm ile orta-
dan kaldırdı. Semâ ateş toplarının sayısı artırılarak koruma altına alındı.

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: **Ebû Hurey-
re'den rivâyet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) "Helâk
edici yedi şeyden sakının!"** buyurdu. "Ey Allah'ın Resûlü, onlar nedir?" diye
sordular. Rasulullah şöyle cevap verdi: "Allah'a şirk koşturmak, sihir yapmak,
haksız yere Allah'ın haram kıldığı cana kıymak, faiz yemek, yetim malı ye-
mek, çarpışma gününde kaçmak, bir şeyden haberi olmayan namuslu mümin
kadınlara zinâ iftirâsı atmak..."

Şerh: Musannif bu hadisi bu şekilde bir kaynağa nispet etmeden zik-
retmiştir. Hadisi el-Buhârî ve Müslim rivâyet etmiştir.

"Sakinin!" Yani uzak durun! Bu "bırakan" ya da "terk edin" demesinden daha belîğdir. Çünkü *"Fuḫşiyatın açığına da gizlisine de yaklaşmayın!"* (En'âm, 151) buyruğunda olduğu gibi yaklaşımdan sakındırma daha belîğdir.

Tek noktalı bâ ve kâf harfleri ile الموبقات (**el-mûbikât**) helâk ediciler demektir. Bunlara mûbikât isminin verilmesinin sebebi işleyenini dünyada gerektirdiği cezalarla, âhirette de gerektirdiği azapla helâka sürüklemeleridir.

"el-Edebu'l Müfred"de el-Buhârî'nin, "et-Tefsîr"de et-Taberî'nin ve Abdurrazzâk'ın İbn Ömer'den merfû ve mevkûf olarak rivâyet ettiğine göre o "Büyük günahlar dokuz tanedir..." demiş, zikri geçen yedisini saydıktan sonra "Harrem'de haktan sapmak ve ana babaya kötü davranmak" diye eklemiştir.

İbn Ebî Hâtim'in Ali'den rivâyet ettiğine göre o "Büyük günahlar..." de-yip yetim malı yemek hâricinde yedisini zikretmiş, sonra ana babaya kötü davranmayı, hicretten sonra bedevîleşmeyi, cemaatten ayrılmayı ve alışverişini bozmayı eklemiştir.

Hâfız şöyle demiştir: "Burada bu yedisiyle yetinilmesindeki hikmetin ne olduğu hususunda cevaba ihtiyaç duyulmaktadır. Buna şöyle cevap verilebilir: Mefhûmu'l aded hüccet değildir.⁷⁵ Bu mefhûm zayıftır. Ya da Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) önce zikri geçenleri bildirmiş, sonra eklediklerini bildirmiştir. Bu durumda ekleneni kabulle karşılamak gerekir. Ya da yerin soruyu soran kimsenin uygunluğuna göre bu sayıyla yetinilmiştir."

et-Taberânî'nin ve İsmâil el-Kâdî'nin İbn Abbâs'tan rivâyet ettiğine göre ona "Büyük günahlar yedi midir?" diye sorulmuş, o da "İki kere yediden daha fazladır", bir rivâyette "Yetmiş daha yakındır", başka bir rivâyette "Yedi yüze daha yakındır" demiştir.

"Allah'a şirk koşmak." Bu kişinin Allah'a nidd kılması, Allah'a dua ettiği gibi ona dua etmesi, Allah'tan umduğu gibi ondan umması, Allah'tan korktuğu gibi ondan korkmasıdır.

Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)'in ilk önce şirki söz konusu etmesinin sebebi kendisiyle Allah'a isyan edilen en büyük günah olmasıdır. Nitekim "Sahihayn"da İbn Mes'ûd'dan şöyle dediği rivâyet edilmiştir: "Nebî (sallallahu

⁷⁵ Bir sayı zikredildiğinde ondan fazlası nefyedilmiş olmaz. (Mütercimnin Notu)

aleyhi ve sellem)'e 'Hangi günah Allah katında daha büyüktür?' diye sordum. 'Seni yarattığı hâlde Allah'a bir nidd kılmandır' buyurdu..."

et-Tirmizî senediyle Safvân b. Assâl'dan onun şöyle dediğini rivâyet etmiştir: Bir yahudi arkadaşına "Gel de şu nebîye gidelim!" dedi. Arkadaşı ona "Nebî' deme, zira o seni duyarsa dört gözü var demektir" diye karşılık verdi. Derken Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'e gittiler ve ona dokuz açık âyeti sordular. Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: "Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmayın. Çalmayın. Zina etmeyin. Hakkı ile olmaksızın Allah'ın haram kıldığı cana kıymayın. Suçsuzu otorite sahibine onu öldürmesi için ispiyonlamayın. Sihir yapmayın. Faiz yemeyin. Namuslu bir kadına iftira atmayın. Çarpışma gününde arkanızı dönüp kaçmayın. Ve özellikle siz ey yahudiler, Cumartesi yasağını çiğnemeyin." Bunun üzerine onun ellerini ve ayaklarını öptüler ve "Senin nebî olduğuna şehâdet ediyoruz!" dediler... et-Tirmizî "Hasen sahihtir" demiştir.

"**Sihir.**" Sihrin manası daha önce beyan edilmişti. Hadisin bab başlığıyla münâsebeti bu kısımda görülmektedir.

"**Allah'ın haram kıldığı cana kıymak.**" Yani öldürülmesini haram kıldığı kimseyi öldürmek.

"**Haksız yere.**" Yani şirk, cana kıyma ve muhsan olduktan sonra zina etme gibi öldürülmesini gerektiren bir şey işlemediği takdirde.

Allah'ın haram kıldığı cana kıymak masum müslümanı ya da antlaşmalıyı öldürmektir. Nitekim hadiste "Kim bir antlaşmalıyı öldürürse cennetin kokusunu alamaz..." buyrulmuştur.

Âlimler bir mümini kasıtlı olarak öldüren kimsenin tevbesinin geçerli olup olmayacağı hususunda ihtilâf etmişlerdir. İbn Abbâs, Ebû Hureyre ve diğer bazı kimseler Allah Teâlâ'nın "Kim bir mümini kasıtlı olarak öldürürse onun karşılığı içerisinde ebedî kalacağı cehennemdir" (Nisâ, 93) buyruğunu delil getirerek onun tevbesinin geçerli olmayacağına zabih olmuşlardır.

İbn Abbâs "Bu âyet inen son âyet olarak nâzil oldu ve onu hiçbir şey nesh etmedi" demiştir. Bir rivâyette "Bu âyet inen son âyetler arasında nâzil oldu ve

Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in rûhu kabz edilene kadar onu hiçbir şey nesh etmedi, bir vahiy nazil olmadı" demiştir.

Bu konuda İbn Abbâs'ın kavlini destekleyen şeyler rivâyet edilmiştir. Örneğin İmam Ahmed, en-Nesâî ve İbnu'l Münzir; Muâviye'den şunu rivâyet etmiştir: Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken işittim: "Allah'ın her günahı bağışlaması umulur. Kâfir olarak ölen kimse ya da kasıtlı olarak bir mümini öldüren kimse hariç."

Selefiyle halefiyle ümmetin cumhûru kâtilin tevbesinin kendisiyle Allah arasındaki hususlarda geçerli olacağını, tevbe ettiği, Allah'a yöneldiği ve sâlih amel işlediği takdirde Allah'ın onun seyyielerini hasenelere çevireceğini söylemiştir. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: "Onlar ki Allah ile beraber başka bir ilâha duâ etmezler. Haksız yere Allah'ın haram kıldığı cana kıymazlar. Zinâ etmezler. Kim bunları yaparsa ağır bir azapla karşılaşır. Kıyâmet günü onun azâbı kat kat katlamır ve o azap içinde ebedî olarak zelil bir hâlde kalır. Ancak tevbe eden, iman eden ve sâlih amel işleyen kimseler müstesnâ... Allah onların kötülüklerini iyiliklere çevirir. Allah çok bağışlayandır, çok merhamet edendir." (Furkân, 68-70)

Ebü Hureyre ve diğer bazı kimseler "Kim bir mümini kasıtlı olarak öldürürse..." buyruğu hakkında "Allah ona karşılığını verecek olursa karşılığı budur" demiştir.

İbn Abbâs'tan cumhûrun kavline muvâfık bir eser de rivâyet edilmiştir. Abd b. Humeyd'in ve en-Nehhâs'ın Saîd b. Ubeyd'den rivâyet ettiğine göre İbn Abbâs (radiyallahu anhuma) "Bir mümini öldüren kimsenin tevbesi geçerlidir" demektedir. Kezâ İbn Ömer (radiyallahu anhuma)'dan da Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)'in Allah ona karşılığını verecek olduğu takdirde karşılığının cehennem olduğunu söylediği rivâyet edilmiştir.

"Fâiz yemek." Yani herhangi bir şekilde fâiz almak. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: "Fâiz yiyenler ancak şeytan çarpmış kimsenin kalktığı gibi kalkarlar..." (Bakara, 275)

İbn Dakik el-İd "Faîz yiyenlerin âkıbetlerinin kötü olduğu görülmüştür, bundan Allah'a sığınırız" demiştir.

"Yetim malı yemek..." Yani haddi aşarak yetim malı yemek. Yetim malından yararlanmak anlamında "yemek" kelimesi kullanılmıştır. Çünkü bu faydalanma şekillerinin en kapsayıcısıdır. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: *"Haksız yere yetim malı yiyenler ancak karınlarını ateşle doldurmuş olurlar. Ayrıca onlar çılgın bir ateşe gireceklerdir."* (Nisâ, 10)

"Çarpışma gününde kaçmak..." Yani savaşın kızıştığı zamanda kâfirlere arkayı dönüp kaçmak. Bu ancak kişi başka bir gruba katılmak ya da tekrar savaşmak için bir tarafa çekilmek maksadı gütmeksizin kaçtığı takdirde büyük günah olur. Nitekim bu kayıt âyette zikredilmiştir.

"Bir şeyden haberi olmayan namuslu mümin kadınlara zinâ iftirâsı atmak..." Muhsanât/محصنات fethalı sâd harfî ile zinâdan korunmuş kadınlar demektir. Kesralı sâd ile de ferclerini zinâdan koruyan kadınlar demektir. Kastedilen, hür ve iffetli kadınlara zina iftirâsı atmaktır.

Bir şeyden haberi olmayan yani fuhşiyattan ve kendisiyle itham edildikleri şeyden haberleri olmayan kadınlar. Bu, günahsız kadınlardan kinâyedir. Zira günahattan haberi olmayan kimse kendisiyle itham edildiği günahattan berîdir.

Mümin kadınlar yani Allah Teâlâ'ya iman eden kadınlar. Bu, kâfir kadınlara iftira atmaya dışarıda bırakmıştır.

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: **"Cundeb'den merfû olarak 'Sihirbaza uygulanacak had, kılıç ile boynunun vurulmasıdır' dediği rivâyet edilmiştir. Bunu et-Tirmizî rivâyet etmiş ve 'Sahîh olan bunun mevkûf olduğudur' demiştir."**

Şerh: et-Taberânî'nin "el-Mu'cemu'l Kebir"de yaptığından anlaşılan bu şahsın sihirbazı öldüren Cundeb el-Hayr el-Ezdî değil Cundeb b. Abdullah el-Beceli olduğudur. Zira et-Taberânî bu hadisi Cundeb el-Beceli'nin tercemesinde Hâlid el-Abd- el-Hasen- Cundeb kanalıyla Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)'den rivâyet etmiştir. Hâlid el-Abd zayıftır.

Hâfız şöyle demiştir: "Doğru olan Cundeb b. Abdullah el-Beceli ile bu hadisi rivâyet edenin farklı kimseler olduğudur. İbn Kâni'nin ve Hasen b. Süf-yân'ın iki vecih ile Hasen'den, onun da Cundeb el-Hayr'dan rivâyet ettiğine gö-

re Cundeb el-Hayr bir sihirbazın yanına geldi ve ölesiye kadar ona kılıçla vurdu. Sonra da "Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken işittim" dedi ve hadisi zikretti. (Yâni hadisi rivâyet eden zât Cundeb b. Abdullah el-Beceli değil, Cundeb el-Hayr'dır.)"

Cundeb el-Hayr, Ebû Abdullah Cundeb b. Ka'b el-Ezdî el-Ğâmidî'dir. Cundeb b. Zuheyr olduğu da söylenmiştir. İkinin aynı kişi olduğu da söylenmiştir. İbn Hibbân böyle demiştir. Bu zât sahâbidir.

İbnu's Seken, Bureyde kanalıyla Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)'den "Ona bir kere vurulur ve o tek başına bir ümmet olur" buyurduğunu rivâyet etmiştir.

"Sihirbaza uygulanacak had, kılıç ile boynunun vurulmasıdır." Buradaki **مربه** hem hâ ile (**مَرْبَة** şeklinde) hem de tâ ile (**مَرْبَةٌ** şeklinde) rivâyet edilmiştir. İkisi de doğrudur.

Ahmed, Mâlik ve Ebû Hanîfe bu hadisi delil almışlar ve "Sihirbaz öldürülür" demişlerdir. Bu görüş Ömer'den, Osmân'dan, İbn Ömer'den, Hafsa'dan, Cundeb b. Abdullah'tan, Cundeb b. Ka'b'dan, Kays b. Sa'd'dan ve Ömer b. Abdulaziz'den de rivâyet edilmiştir. eş-Şâfiî ise sihirbazın sadece sihir yapması sebebiyle öldürülmesi gerektiği görüşünde değildi. O, kişinin, sihri içerisinde kendisini küfre götüren bir şey yaptığı takdirde öldürülmesi gerektiği görüşünde idi. İbnu'l Münzir şöyle "Bu aynı zamanda İmam Ahmed'den gelen bir rivâyettir" demiştir. Birinci görüş hadisten ve Ömer (radıyallahu anh)'dan gelen eserden dolayı doğruya daha yakındır. Ömer'in hilâfeti döneminde insanlar bununla amel etmişlerdir ve hiç kimse buna karşı çıkmamıştır.

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: **el-Buhârî'nin 'Sahih'inde Becâle b. Abede'den şöyle dediği rivâyet edilmiştir: "Ömer b. Hattâb 'Kadın-erkek bütün sihirbazları öldürün' diye mektup gönderdi. Biz de üç sihirbaz kadın öldürdük."**

Şerh: Bu eseri musannifin söylediği gibi el-Buhârî rivâyet etmiş fakat sihirbaz kadınların öldürülmesini söz konusu etmemiştir.

Becâle tek noktalı ve fethalı bâ harfî, arkasından cîm harfî ile dir. İki fet-ha ile **İbn Abede** et-Temîmî el-Anberî el-Basrî... Sikadır.

"Ömer b. Hattâb 'Kadın-erkek bütün sihirbazları öldürün' diye mektup gönderdi." Bu sözün zâhirinden anlaşılan sihirbazın tevbeye davet edilme-yeceğidir. Ahmed'den gelen meşhur rivâyet de bu yöndedir. Mâlik de böyle söylemiştir. Çünkü sihrin bilinmesi tevbe ile ortadan kalkmaz. Ahmed'den sihirbazın tevbeye davet edileceği, tevbe ederse tevbesinin kabul edileceği şeklinde başka bir görüş de nakledilmiştir. Şâfi de böyle söylemiştir. Çünkü sihirbazın günâhı şirkin üzerinde değildir. Buna rağmen müşrik tevbeye davet edilmekte ve onun tevbesi kabul edilmektedir. Bu sebeple Firavun'un sihirbazlarının imanları ve tevbeleri sahih olmuştur.

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: **"Kendisine sihir yapan bir câriyesinin öldürülmesini emrettiği ve bunun üzerine o câriyenin öldürüldüğü Hafsa'dan sahih olarak rivâyet edilmiştir."**

Bu eseri Mâlik Muvatta'da rivâyet etmiştir. Hafsa, müminlerin annesi ve Ömer b. Hattâb'ın kızıdır. Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) onunla, o Huneys b. Huzâfe ile bir evlilik yaptıktan sonra evlenmiştir. Hafsa kırk beş yılında vefât etmiştir.

"Cundeb'den de buna benzer sahih bir rivâyet gelmiştir." Müellif bu sözyle ondan sihirbazın öldürülmesi gerektiğine dâir bir rivâyetin geldiğini kastetmiştir. Söz konusu ettiği hadisi Buhârî Târîh'inde Ebû Osmân en-Nehdî'den rivâyet etmiştir: "Velîd'in yanında oynayan bir adam vardı. Adam bir kimseyi boğazladı ve onun başını vücûdundan ayırdı. Buna hayret ettik. Sonra başını tekrar yerine yerleştirdi. Bu esnada Cundeb el-Ezdî geldi ve onu öldürdü."

el-Beyhakî de bunu "ed-Delâil"de uzunca rivâyet etmiştir. Onun rivâyetinde "Bunun üzerine Velîd emretti de adam hapsedildi" denilmektedir. Sonra kıssanın tamamını zikretmiştir. Bu rivâyetin birçok tariki vardır.

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: **"Ahmed 'Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)'in ashâbından üç kişiden bu rivâyet edilmiştir' demiştir."** Ahmed, İmam Ahmed b. Muhammed b. Hanbel'dir. Yani sihirbazın öldürüleceği Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)'in ashâbından üç kişiden; Ömer'den, Hafsa'dan ve Cundeb'den sahih olarak rivâyet edilmiştir. Allah en iyi bilendir.

Bâzı Sihir Çeşitlerinin Beyânı

قال أحمد حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا عَوْفٌ عَنْ حَيَّانَ بْنِ الْعَلَاءِ حَدَّثَنَا قَطْرُ بْنُ قَبِيصَةَ عَنْ أَبِيهِ أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «إِنَّ الْعِيَاقَةَ وَالطَّرْقَ وَالطَّيْرَةَ مِنَ الْجِنِّ».

Ahmed dedi ki: Bize Muhammed b. Ca'fer haber verdi, dedi ki: Bize Avf, Hayyân b. Alâ'dan tahdis etti: Bize Katan b. Kabîsa tahdis etti. Onun babasından rivâyet ettiğine göre babası Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'i "İyâfe, tark ve tıyera cibttendir" buyururken işitmiştir.⁷⁶

قَالَ عَوْفٌ: الْعِيَاقَةُ زَجْرُ الطَّيْرِ، وَالطَّرْقُ الْخَطُّ يُخَطُّ فِي الْأَرْضِ، وَالْجِنُّ: قَالَ الْحَسَنُ: رَنَةُ الشَّيْطَانِ. إسناده جيد لأبي داود والنسائي، وابن حبان في صحيحه، المسند منه.

Avf "İyâfe kuşları kaçırmaktır, tark ise yere çizilen çizgilerdir" demiştir. Cibte gelince Hasen "O şeytanın iniltisidir" demiştir. İsnâdı ceyyidir. Ebû Dâvûd, Nesâî ve Sahîh'inde İbn Hibbân hadisin sadece müsned kısmını rivâyet etmişlerdir.

وعن ابن عباس رضي الله عنهما قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: «مَنْ اقْتَبَسَ شُعْبَةً مِنَ النَّجُومِ فَقَدْ اقْتَبَسَ شُعْبَةً مِنَ السَّخْرِ زَادَ مَا زَادَ» رواه أبو داود وإسناده صحيح

İbn Abbâs (rahimehullah)'ın şöyle dediği rivâyet edilmiştir: Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: "Kim müneccimlikten bir şûbe öğre-

⁷⁶ Ahmed, 5/60; Ebu Davud, 2/409.

nirse sihirden bir şûbe öğrenmiş olur. O konuda bilgisi arttıkça sihir-bazılığı da artar.” Bunu Ebû Dâvûd rivâyet etmiştir. İsnâdı sahihtir.⁷⁷

وَلِلنَّاسِ مِنْ حَدِيثِ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ : «مَنْ عَقَدَ عُقْدَةً ثُمَّ نَفَثَ فِيهَا فَقَدْ سَحَرَ، وَمَنْ سَحَرَ فَقَدْ أَشْرَكَ، وَمَنْ تَعَلَّقَ شَيْئًا وَكَلَّ إِلَيْهِ»

Nesâî de Ebû Hureyre'den şu hadisi rivâyet etmiştir: “Kim bir düğüm yapar sonra da ona üflerse sihir yapmış olur. Kim sihir yaparsa şirk koşmuş olur. Kim bir şey takarsa ona havâle edilir.”⁷⁸

وَعَنْ ابْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «أَلَا أَنْبِئَكُمْ مَا الْعِصَةُ هِيَ التَّمِيمَةُ الْقَالَةُ بَيْنَ النَّاسِ» رَوَاهُ مُسْلِمٌ.

İbn Mes'ûd'un rivâyet ettiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: “Dikkat edin! Size adhın ne olduğunu söyleyeyim mi? O kovuculuk yapmak, insanlar arasında söz götürüp getirmektir.”⁷⁹ Müslim rivâyet etmiştir.

وَلَهُمَا عَنْ ابْنِ عَمْرِو بْنِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «إِنَّ مِنْ الْبَيَانِ لَسِحْرًا»

Buhârî ve Müslim'in İbn Ömer (radiyallahu anhumâ)'dan rivâyet ettiklerine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) “Şüphesiz beyânın bir kısmı sihirdir” buyurmuştur.⁸⁰

⁷⁷ Ebu Davud, 2/408; İbn Mace, 2/1228.

⁷⁸ Nesai, 7/112.

⁷⁹ Müslim, 6579.

⁸⁰ Buhari, 5146; Müslim, 2006.

Bazı Sihir Çeşitlerinin Beyanı Babı

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: **"Bazı sihir çeşitlerinin beyanı babı."**

Şerh: Şârih burada hârikulâde olaylar ve velilerin kerâmetleri kapsamında bazı şeyler zikretmiştir. İnsanların birçoğunun kandiğı, avâmın ve câhillerin birçoğunu aldatan, ellerinden sâdır oldukları kimsenin Rahmân'ın değil şeytanın velilerinden olduğu hâlde veli olduğunu sandıkları şeytânî hâllerî söz konusu etmiştir. Sonra "Şeyhulislâm'ın 'el-Furkân beyne Evliyâî'r Rahmâni ve Evliyâî's Şeytân' isminde bir kitabı vardır. Ona müracaat et." demiştir.

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: **Ahmed dedi ki: Bize Muhammed b. Ca'fer haber verdi, dedi ki: Bize Avf, Hayyân b. Alâ'dan tahdis etti: Bize Katan b. Kabisa tahdis etti. Onun babasından rivâyet ettiğine göre babası Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'i "İyâfe, tark ve tıyera cibttendir" buyururken işitmiştir. Avf "İyâfe kuşları kaçırmaktır, tark ise yere çizilen çizgilerdir" demiştir. Cibte gelince el-Hasen "O şeytanın iniltisidir" demiştir. İsnâdı ceyyiddir. Ebû Dâvûd, en-Nesâî ve "Sahih"inde İbn Hibbân hadisini sadece müsned kısmını rivâyet etmişlerdir.**

Şerh: Ahmed, İmam Ahmed b. Muhammed b. Hanbel'dir.

Muhammed b. Ca'fer, "Ğunder" lakabıyla meşhûr olan sika bir kimsedir. Hüzeyl kabilesine mensuptur ve Basra'dır. İki yüz altı yılında vefat etmiştir.

Avf b. -fethalı cım ile- Ebî Cemîle el-Abdî el-Basrî... Avf el-A'râbî olarak tanınmıştır. Sikadır. Kırk altı veya kırk yedi yılında seksen altı yaşında vefat etmiştir.

-Noktaları altta bulunan yâ harfi ile- **Hayyân b. Alâ'nın** Hayyân b. Muhârik Ebu'l Alâ el-Basrî olduğu ve (hadisinin) makbul olduğu söylenmiştir.

-İki fetha ile- **Katan,** Ebû Sehle el-Basrî'dir. Sadûktur.

Katan'ın **babası,** -ilk harfi fethalı olarak- Kabisa b. -dammeli mîm ile- Muhârik Ebû Abdullah el-Hilâlî'dir. Sahâbîdir. Basra'ya yerleşmiştir.

"Ebû Dâvûd, en-Nesâî ve 'Sahîh'inde İbn Hibbân hadisin sadece mûs-ned kısmını rivâyet etmişlerdir." Yani İbn Hibbân Avf'ın zikrettiği tefsiri söz konusu etmemiştir. Ebû Dâvûd ise el-Hasen'in sözü haricinde zikri geçen tefsiri söz konusu etmiştir.

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: **"İbn Abbâs (rahimehullah)'ın şöyle dediği rivâyet edilmiştir: Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: 'Kim mûneccimlikten bir şûbe öğrenirse sihirden bir şûbe öğrenmiş olur. O konuda bilgisi arttıkça sihirbazlığı da artar.'** Bunu Ebû Dâvûd rivâyet etmiştir. İsnâdı sahihtir."

Şerh: Nitekim en-Nevevî ve ez-Zehebî de bunu sahihlemiştir. Bunu ayrıca Ahmed ve İbn Mâce rivâyet etmiştir.

"Kim iktibâs ederse/öğrenirse" buyruğu hakkında Ebu's Saâdât şöyle demiştir: "Bir ilmi öğrendiğin zaman قیست/kabestu'l ilme ya da اکتیست/iktebestu dersin."

"Bir şube." Yani mûneccimlik ilminden bir parça. Burada şûbe parça demektir. **"Hayâ imandan bir şûbedir"** hadisi de bu bâptandır. Yani hayâ imandan bir parçadır.

"Sihirden bir şûbe öğrenmiş olur." Yani öğrenilmesi haram olan sihirden bir parça öğrenmiş olur. Şeyhulislâm şöyle demiştir: "Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) mûneccimlik ilminin de sihir kapsamında olduğunu açıkça ifade etmiştir. Nitekim Allah Teâlâ **'Sihirbaz nereye giderse gitsin iflah olmaz'** (Tâhâ, 69) buyurmuştur."

"O arttıkça artar." Yani mûneccimlik konusundaki bilgisi arttıkça sihir konusundaki bilgisi ve sihirden öğrendiği şey ölçüsünde günâhı artar. Zira sihirin hadiseler üzerinde tesiri olduğu bâtil olduğu gibi insanların yıldızların hadiseler üzerinde tesiri olduğuna inanmaları da bâtildir. Allah en doğrusunu bilir.

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: **"en-Nesâî de Ebû Hureyre (radiyallahu anh)'tan şu hadisi rivâyet etmiştir: 'Kim bir düğüm yapar sonra da ona üflerse sihir yapmış olur. Kim sihir yaparsa şirk koşmuş olur. Kim bir şey takarsa ona havâle edilir.'"**

Şerh: Müellif bu hadisi Ebû Hureyre kanalıyla rivâyet etmiş ve bu hadisi en-Nesâi'nin tahric ettiğini söylemiştir. en-Nesâi bu hadisi merfû olarak rivâyet etmiş, İbn Müflih de onun hasen bir hadis olduğunu söylemiştir.

Nesâî: imâm, hâfız, Ebû Abdurrahmân Ahmed b. Şuayb b. Ali b. Sinân b. Bahr b. Dinâr'dır. Sünen-i Kübrâ, el-Müctebâ ve diğer birçok eserin sâhibidir. Muhammed b. Müsennâ'dan, İbn Beşşâr'dan, Kuteybe'den ve birçok kimseden hadis rivâyet etmiştir. Hadis illetleri konusunda ondan daha bilgisi yoktu. Üç yüz üç yılında seksen yaşında vefât etti.

"Kim bir düğüm yapar sonra da ona üflerse sihir yapmış olur." Bil ki sihirbazlar sihir yapmak istediklerinde ipleri düğümleyip her bir düğüme üflerler. Tâ ki sihir kapsamında istediklerinin tamamı gerçekleşir. Allah Teâlâ "Düğümlere üfleyen kadınların şerrinden..." (Felak, 4) buyurmuştur. Burada kast edilenler düğümlere üfleyen sihirbaz kadınlardır. Nefs/نفس tükürükle üflemek demektir. Teflin aşağısındadır. (Tefl daha fazla tükürükle üflemektir.) Üflemek sâhirin işidir. O, sihre maruz kalacak kişi hakkında istediği ve kendisi hususunda habis ruhlardan yardım aldığı pislîği ve şerri arzuladığı zaman düğüme tükürüklü bir şekilde üfler de habis nefisinden şer ve ezâ ile karışık bir nefes çıkar. Bu nefes yine bunlarla karışmış olan tükürükle bitişiktir. O ve şeytânî ruh sihre maruz kalacak kişiye eziyet hususunda yardımlaşır. Böylece sihir o kimseye Allah'ın şer'i değil kevnî ve kaderî izniyle dokunur. Bunları İbnu'l Kayyım söylemiştir.

"Kim sihir yaparsa şirk koşmuş olur." Bu sihirbazın müşrik olduğu hususunda açık bir ifâdedir. Zira şirk olmadan sihir yapmak mümkün değildir. Bunu Hâfız bazı kimselerden aktarmıştır.

"Kim bir şey takarsa ona havâle edilir." Yani kim kalbini ümit ettiği ve korktuğu bir varlığa bağlarsa Allah onu o varlığa havâle eder. Kim de her şeyin rabbi ve meliki olan rabbine, ilâhına, efendisine ve mevlâsına bağlanırsa O ona yeter, onu korur ve onun velisi olur. O ne güzel mevlâ, ne güzel yardımcıdır! Allah Teâlâ "Allah kuluna yetmez mi?" (Zümer, 36) buyurmuştur.

Kim sihirbazlara, şeytanlara veya diğer yaratılmışlara bağlanırsa Allah onu kime bağlanmışsa ona havâle eder ve böylece o helâk olur.

Yaratılmışların hâllerini bu açıdan gözlemleyen ve basîret nazarıyla bakan kimse bunu ayan beyan görür. Bu lafzı az olmasına rağmen çok mana barındıran sözlerdendir. Allah en iyi bilendir.

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: **"İbn Mes'ûd'dan rivâyet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: 'Dikkat edin! Size adhın ne olduğunu söyleyeyim mi? O koğuculuk yapmak, insanlar arasında söz götürüp getirmektir.'** Müslim rivâyet etmiştir."

Şerh: Adh fethalı ve noktasız ayn harfi ile, sonra da nokta ve sâkin dâd harfi iledir. Ebu's Saâdât şöyle demiştir: "Hadis kitaplarında bu şekilde rivâyet edilmektedir. Az karşılaşılan ve manası pek bilinmeyen kelimelere dair yazılan kitaplarda ise kesralı ayn ve fethalı dâd ile 'ıdah' şeklinde geçmektedir. ez-Zemahşerî şöyle demiştir: 'Bunun aslı "ıdha" kelimesidir. İftira manasına gelen "adh"ın "fi'le" veznine girmiş hâlidir. "Sene"den ve "şefe"den lâmu'l fiilin hazf edildiği gibi lâmu'l fiili hazf edilmiştir. Çoğulu "ıdîn" şeklinde gelir."

Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) bunu **"O koğuculuk yapmak, insanlar arasında söz götürüp getirmektir"** buyurarak açıklamıştır. Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) koğuculuğu (sözlükte sihir anlamına gelen) adh olarak isimlendirmiştir. Çünkü bunun yanında çoğu zaman yalan ve iftira vardır. Bunu el-Kurtubî söylemiştir.

İbn Abdalberr, Yahyâ b. Ebî Kesîr'in şöyle dediğini rivâyet etmiştir: "Koğucu ve yalancı, sihirbazın bir senede ifsâd edemediğini bir saatte ifsâd eder."

Ebu'l Hattâb da "Uyûnu'l Mesâil"de "Söz götürüp getirmek ve insanların arasını bozmak da sihirdendir" demiştir.

"el-Furû" sahibi şunları söylemiştir: "Bu şu şekilde yorumlanabilir: Kişinin tuzak ve hile babından sözüyle ve ameliyle ezâ vermeye niyetlenmesi sihire benzer. Bunun etkisinin olduğu ve sihrin yaptığının aynısını hatta daha fazlasını meydana getirdiği örfte ve âdetde bilinmektedir. Dolayısıyla buna sihir hükmü verilir. Bu birbirinin misli ya da yakını olan iki şeyi bir kılmaktır. Ancak sihirbazın sihrin niteliğinden dolayı kâfir olduğu söylenir. Bu özel bir durumdur ve delili de özeldir. Öteki sihirbaz değildir. Sadece yaptığı iş sihrin gösterdiği etkiyi göstermekte ve bundan dolayı ona sihir hükmü verilmektedir. Değil-

se sihir içerdği küfürle ve tevbenin kabulünü engellemesiyle ayrıştırmaktadır." Özetlenmiş sözleri sona erdi.

Hadisin bab başlığına mutâbakatı da bununla ortaya çıkmaktadır. Bu laf götürüp getirmenin icmâ ile haram kılınmış olduğunun delilidir.

İbn Hazm "Yine âlimler vâcib olan nasihatın hâricinde gıybetin ve koğuculuğun haramlığı üzerinde icmâ etmişlerdir" demiştir. Buradan koğuculuğun ve gıybetin büyük günahlardan olduğu anlaşılmaktadır.

القالة بين الناس buyruğu hakkında Ebu's Saâdât şöyle demiştir: "Bu, insanlar arasındaki sözün çoğalması ve insanlar arasına husûmet düşürmek demektir. Başka bir hadiste 'ففتت القالة بين الناس' buyrulmuştur. Yani, insanlar arasında söz yayıldı."

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: "**el-Buhârî'nin ve Müslim'in İbn Ömer'den rivâyet ettiklerine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) 'Şüphesiz beyânın bir kısmı sihirdir' buyurmuştur.**"

Şerh: Beyân, belâgat ve fasâhat demektir.

Sa'saa b. Sûhân şöyle demiştir: "Allah'ın Nebîsi doğru söylemiştir. Zira kişinin üzerinde bir hak olur da hüccetlerini dil oyunları yaparak hak sahibinin hüccetlerinden daha etkileyici bir şekilde sunar. Böylece beyânıyla oradakileri büyüleyip hakkı götürür."

İbn Abdulberr şöyle demiştir: "Bir tâife bunu yergi manasında yorumlamıştır. Çünkü sihir yerilmiştir. İlim ehlinin çoğunluğu ve edebiyatla uğraşanlardan bir topluluk ise bunu övgü manasında yorumlamıştır. Çünkü Allah Teâlâ beyânı övmüştür. Ömer b. Abdulazîz (rahimehullah) da kendisinden bir şey isteyen ve bunu yaparken güzel sözler sarfeden, bu sebeple sözlerinin hoşuna gittiği bir kimseye 'Vallahi bu helâl olan sihirdir' demiştir." İbn Abdulberr'in sözleri sona erdi.

Birinci görüş daha doğrudur. Buradaki beyândan maksat dinleyicinin kafasını karıştıran ve aklını bulandıran beyândır. Nitekim biri şöyle demiştir:

Yaldızlı sözler kişinin bâtılını süsler

Bazen de kötü ifâde hakkı çirkin gösterir

Bu beyit bir başkasının şu beyitlerinden esinle söylenmiştir:

Balı övmek için "Bu arıların ağzından akan sudur!" dersin

Yermek istersen de "Uçan böceklerin kusmuğudur!" dersin

*Övgünde de yerginde de onun vasıflarından başkasını söylemezsin
amma*

Bazen kötü ifâde hakkı çirkin gösterir

"Şüphesiz beyânın bir kısmı sihirdir." Bu en belîğ teşbihlerdendir. Çünkü beyân sihrin yaptığını yapar. Hakkı bâtlı kalıbına, bâtlı da hak kalıbına sokar. Kişi onunla câhillerin kalplerini kendisine meylettirir de batıla yönelip hakkı reddeder. Allah'tan sebat ve hidâyet üzere istikâmet niyaz ederiz.

Hakkı izah edip açıklayan ve bâtlı beyân edip onun batıllığını ortaya koyan beyâna gelince övülmüş olan beyan budur. Nitekim resûllerin ve onların tâkipçilerinin durumu böyledir. Bu sebeple onlar fazîlet yönünden yüksek mertebelere yerleşmişlerdir ve haseneleri bol olmuştur.

Özetleyecek olursak: Beyan; sözü uzattıkça uzatma, aşırı övme, hakkı örtme ve bâtlı güzel gösterme noktasına varmıyorsa övgüye mazhar olur. Buralara varıyorsa yerilir. Babdaki hadis ve Ahmed ile Ebû Dâvûd'un rivâyet ettiği *"Allah insanlardan sığırın dilini çıkarıp durduğu gibi dilini çıkarıp duran belâğat sahibi kimseye buğz eder"* hadisi gibi hadisler buna delâlet etmektedir.

26.Bölüm

Kâhinler ve Benzerleri Hakkında

Müslim Sahîh'inde Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in eşlerinden birinden Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu rivâyet etmiştir:

«مَنْ أَتَى عَرَّافًا فَسَأَلَهُ عَنْ شَيْءٍ - فَصَدَّقَهُ بِمَا يَقُولُ - لَمْ تُقْبَلْ لَهُ صَلَاةٌ أَرْبَعِينَ يَوْمًا»

“Kim bir arrâfa gider, ona bir şey sorar ve onu tasdîk ederse kırk gün namazı kabul edilmez.”⁸¹

Ebû Hureyre'den rivâyet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

«مَنْ أَتَى كَاهِنًا فَصَدَّقَهُ بِمَا يَقُولُ فَقَدْ كَفَرَ بِمَا أَنْزَلَ عَلَى مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ»

رواه أبو داود.

“Kim bir kâhine gider ve onun söylediğini tasdîk ederse Muhammed'e indirileni inkâr etmiş olur.” Ebû Dâvûd rivâyet etmiştir.⁸²

Dört sünen sâhibinin rivâyet ettiğine, ayrıca Hâkim'in “Buhârî ve Müslim'in şartlarına göre sahihtir” diyerek rivâyet ettiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

«مَنْ أَتَى عَرَّافًا أَوْ كَاهِنًا فَصَدَّقَهُ بِمَا يَقُولُ فَقَدْ كَفَرَ بِمَا أَنْزَلَ عَلَى مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ»

“Kim bir arrâfa veya kâhine gider ve onun söylediğini tasdîk ederse Muhammed'e indirileni inkâr etmiş olur.”⁸³

Ebû Ya'lâ da bunun aynısını ceyyid bir senetle İbn Mes'ûd'dan mevkûf olarak rivâyet etmiştir.

⁸¹ Müslim, 2230.

⁸² Ebû Dâvûd, 3904.

⁸³ Müsned, 2/429.

İmrân b. Husayn (*radıyallahu anh*)'dan rivâyet edildiğine göre Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) şöyle buyurmuştur:

«لَيْسَ مِنَّا مَنْ تَطَيَّرَ أَوْ تُطَيِّرَ لَهُ أَوْ تَكْهَنَ أَوْ تُكْهَنَ لَهُ أَوْ سَحَرَ أَوْ سَحَرَ لَهُ، وَمَنْ أَتَى كَاهِنًا فَصَدَقَهُ بِمَا يَقُولُ فَقَدْ كَفَرَ بِمَا أَنْزَلَ عَلَى مُحَمَّدٍ صلى الله عليه وسلم»

“Bir şeyden uğur veya uğursuzluk manası çıkaran ya da kendisi için bir şeyin uğurlu mu uğursuz mu olduğunun öğrenilmesini isteyen, kâhinlik yapan ya da kendisi için kâhinlik yapılmasını isteyen, sihir yapan ya da kendisi için sihir yapılmasını isteyen kimse bizden değildir. Kim bir kâhine gider de onun söylediğini tasdik ederse Muhammed’e indirileni inkâr etmiş olur.” Bunu Bezzâr ceyyid bir isnatla rivâyet etmiştir. Taberânî de bunu el-Evsat’ta hasen bir isnatla “Kim bir kâhine gider de...” kısmı olmaksızın İbn Abbâs’tan rivâyet etmiştir.⁸⁴

Beğâvî dedi ki: “Arrâf, birtakım öncüllerden hareketle çalınan ya da kaybolan eşyânın yerini veya buna benzer şeyleri bildiğini iddiâ eden kimsedir. Bunu yapan kimsenin kâhin olduğu da söylenmiştir. Kâhin, gelecekte meydana gelecek gayba âit hususları bildiren kimsedir. Onun kişinin içinde bulunanlardan haber veren kimse olduğu da söylenmiştir.”

Ebu'l Abbâs İbn Teymiyye şöyle demiştir: “Arrâf; kâhine, müneccime, kum falı bakan kimseye ve benzer yolları kullanarak bazı şeyleri bildiğini söyleyen kimselere verilen genel isimdir.”

İbn Abbâs Ebû Câd yazan ve yıldızlara bakan kimseler hakkında “Bunu yapan kimsenin Allah katında bir nasîbi olduğunu sanmıyorum” demiştir.

⁸⁴ Mecmeu'z Zevâid, 5/117.

Kâhinler ve Benzerleri Hakkında Gelenler Babı

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: “Kâhinler ve benzerleri hakkında gelenler babı.”

Şerh: Kâhin, kulak hırsızlarından haber alan kimsedir. Bunların sayıları Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem)’in gönderilmesinden önce fazla idi. Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem)’in gönderilmesinden sonra ise sayıları iyice azaldı. Çünkü Allah (subhanehu ve teala) bi’setten sonra semâyı ateş toplarıyla koruma altına aldı. Kâhinliğin bu ümmet arasında en çok görülen şekli şudur: Cinler insanlardan olan efendilerine yeryüzünde gerçekleşecek gayba âit olayları bildirirler. Câhillik de bunu keşif ve kerâmet zanneder. İnsanlardan birçoğu kendilerine cinlerden haber veren kimseyi Allah dostu zannederek aldanmışlardır. Hâlbuki o şeytanların dostlarındandır. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

“Onların hepsini bir araya toplayacağı gün şöyle diyecektir: ‘Ey cin topluluğu! İnsanlardan pek çoğunu saptırdınız.’ Onların insanlardan olan dostları, ‘Ey Rabbimiz! Bizler birbirimizden yararlandık ve bize belirlediğin süremizin sonuna ulaştık’ diyecekler. Allah da şöyle buyuracak: ‘Allah’ın dilediği hariç, içinde ebedî olarak kalacağınız yer ateştir.’ Şüphesiz Rabbin Hakîm’dir, Alim’dir.” (En’âm, 128)

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: “Müslim ‘Sahih’inde Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem)’in eşlerinden birinden Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)’in şöyle buyurduğunu rivâyet etmiştir: ‘Kim bir arrâfa gider, ona bir şey sorar ve onu tasdik ederse kırk gün namazı kabul edilmez.”

Şerh: Buradaki Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem)’in eşlerinden biri Hafsa’dır. Bunu Ebû Mes’ûd es-Sakafî söylemiştir. Çünkü o bu hadisi el-Etrâf isimli eserinde Hafsa’nın müsnedinde zikretmiştir.

“Kim bir arrâfa gider...” Allah Teâlâ’nın dilemesiyle arrâf ileride açıklanacaktır. Hadisten anlaşılan söz konusu tehdidin arrâfa gidip ona soru sormaya bağlı olmasıdır. Kişi onu doğrulasa da verdiği haberde şüphe etse de söz konusu tehdide muhataptır. Nitekim “Sahih”teki rivâyetlerden birinde “Kim bir

arrâfa gider ve ona bir şey sorarsa kırk gece namazı kabul edilmez" buyrulmuştur.

"Namazı kabul edilmez." Soranın hâli buysa kendisine sorulanın hâli nice olur? en-Nevevî ve başkaları şöyle demiştir: "Bu kimsenin her ne kadar farz üzerinden düşmüş olsa da kıldığı namazlardan alacağı bir sevap yoktur. Bu hadisi bu şekilde tevil etmek kaçınılmazdır. Çünkü âlimler arrâfa giden kimsenin kırk gecenin namazını iâde etmesinin gerekmediği üzerinde icmâ etmişlerdir." en-Nevevî'nin özet hâlde aktarılan sözleri burada sona erdi.

Hadiste kâhine ve benzerlerine gitmekten sakındırılmaktadır.

el-Kurtubi şöyle demiştir: "Hisbe görevlisi olsun başkası olsun gücü yeten kimsenin çarşı ve pazarlarda bu gibi işlere girenleri bulundukları yerden kaldırmaması, hem onlara hem de onlara gelenlere karşı çıkması, bazı hususlarda sözlerinin doğru çıkmasına ve onlara âlim olduğunu iddia eden çok sayıda kimsenin gelmesine kanmaması gerekir. Zira onlar ilimde derinleşmiş kimseler değildir. Aksine onlara gitmekteki mahzuru bilmeyen kimselerdir."

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: **"Ebû Hurey-re'den rivâyet edildiğine göre Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: 'Kim bir kâhine gider ve onun söylediğini tasdik ederse Muhammed'e indirileni inkâr etmiş olur.' Ebû Dâvûd rivâyet etmiştir."**

Ebû Dâvûd'un başka bir rivâyetinde şöyle buyrulmuştur: "Müsedded dedi ki: 'Ya da hanımına hayırlı olduğu hâlde varırsa...' Yine Müsedded dedi ki: 'Ya da hanımına arkasından varırsa Muhammed'e indirilenden berî olmuş olur.'"

Görüldüğü üzere bu hadisi "Sünen"den aktaran kimse bu cümleyi hadisten hafz etmiş, bab başlığını ilgilendiren kısmı zikretmekle yetinmiştir.

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: **Dört sünen sahibinin rivâyet ettiğine, ayrıca el-Hâkim'in "el-Buhârî ve Müslim'in şartlarına göre sahihtir" diyerek ...'dan rivâyet ettiğine göre Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: "Kim bir arrâfa veya kâhine gider ve onun söylediğini tasdik ederse Muhammed'e indirileni inkâr etmiş olur."**

Şerh: Görüldüğü gibi musannifin el yazısında râvînin isminin bulunduğu yerde boşluk vardır. Bu hadisi Ahmed, el-Beyhakî ve el-Hâkim Ebû Hureyre'den merfû olarak rivâyet etmişlerdir.

"Kim bir arrâfa gider..." Bazıları bununla **"Kim bir arrâfa gider ve ona bir şey sorarsa kırk gece namazı kabul edilmez"** hadisi arasında bir çelişki olmadığını söylemiştir. Bunun küfrün aşağısında küfür olduğunu söyleyenlere göre bu böyledir. Hadisin zâhirini alanların kavline göreyse iki hadisin nasıl cem edileceğini sormak gerekir.

Hadisin zâhiri bu kimsenin kâhinin doğru söylediğine inandığı takdirde her türlü kâfir olacağını göstermektedir ki nübüvvetten önce kâhinlerin çoğu söylediklerini şeytanlardan öğrenmekteydi.

"Muhammed'e indirileni inkâr etmiş olur." el-Kurtubî "Burada indirilenden maksat Kur'ân ve Sünnet'tir" demiştir.

Buradaki küfrün aşağısındaki dinden çıkarmayan küfür müdür yoksa tevakkuf edilip "Dinden çıkarır" da "çıkarmaz" da denmemeli midir? İkincisi Ahmed (rahimehullah)'tan iki rivâyetten meşhur olanıdır.

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: **"Ebû Ya'lâ da bunun aynısını ceyyid bir senetle İbn Mes'ûd'dan mevkûf olarak rivâyet etmiştir."**

Şerh: Ebû Ya'lâ'nın tam ismi, Ahmed b. Alî b. el-Müsennâ el-Mevsılî'dir. İmamdır. Müsned gibi birçok eserin sâhibidir. Yahyâ b. Ma'in'den, Ebû Hayseme'den, Ebû Bekr b. Ebî Şeybe'den ve birçok kimseden hadis rivâyet etmiştir. Hâfız imamlarındı. Üç yüz yedi yılında vefât etmiştir.

Bu eseri el-Bezzâr da rivâyet etmiştir. Onun lafzı şu şekildedir: **"Kim bir kâhine veya sihirbaza gider ve onun söylediklerini tasdik ederse Muhammed'e indirileni inkâr etmiş olur."**

Burada kâhinin ve sihirbazın kâfir olduğunun delili vardır. Çünkü onlar gaybı bildiklerini iddia etmektedir ki bu küfürdür. Onları doğrulayan da buna inanmakta ve bundan razı olmaktadır ki bu da küfürdür.

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: **"İmrân b. Huseyn'dan rivâyet edildiğine göre Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyur-**

muştur: **'Tatayyur yapan ya da kendisi için tatayyur yapılan, kâhinlik yapan ya da kendisi için kâhinlik yapılmasını isteyen, sihir yapan ya da kendisi için sihir yapılmasını isteyen kimse bizden değildir. Kim bir kâhine gider de onun söylediğini tasdik ederse Muhammed'e indirileni inkâr etmiş olur.'** Bunu el-Bezzâr ceyyid bir isnadla rivâyet etmiştir.

et-Taberânî de bunu 'el-Evsat'ta hasen bir isnadla **'Kim bir kâhine gider de...'** kısmı olmaksızın İbn Abbâs'tan rivâyet etmiştir."

Şerh: **"Bizden değildir"** bu işlerin büyük günahlardan olduğunu gösteren büyük bir tehdittir. Kehânetin ve sihrin küfür olduğu geçmiş bulunmaktadır.

"Tatayyur yapan." Yani bir şeyden uğur ya da uğursuzluk manası çıkarılan.

"Kendisine tatayyur yapılan." Yani kendisi için bir şeyden uğur ya da uğursuzluk manası çıkaran kişinin sözünü kabul edip onun peşinden giden.

"Kâhinlik yapan ya da kendisi için kâhinlik yapılmasını isteyen" buyruğu da bu doğrultuda anlaşılmalıdır. Kâhine gidip onu doğrulayan ve ona uyan kimse bu kapsamdadır. Sihirbazın kendisi için sihir yaptığı kimse de bu kapsamdadır.

Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) bu işleri bu işlere girişenlerden kabul eden herkesten berî olmuştur. Çünkü bunlar ya tıyera gibi şirktir ya da kehânet ve sihir gibi küfürdür. Dolayısıyla bunlardan razı olup bunlar hususunda başkalarına uyan kimse bâtili kabul edip ona uyduğundan dolayı bunları yapan gibi olur.

el-Bezzâr, Ebû Bekr Ahmed b. Amr b. Abdulhâlık el-Bezzâr el-Basrî'dir. "El-Müsnedu'l Kebîr"ın sâhibidir. İbn Beşşâr'dan, İbnu'l Müsennâ'dan ve birçok kimseden hadis rivâyet etmiştir. İki yüz doksan iki yılında vefât etmiştir.

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: el-Beğâvî dedi ki: **"Arrâf, birtakım öncüllerden hareketle çalınan ya da kaybolan eşyanın yerini veya buna benzer şeyleri bildiğini iddiâ eden kimsedir. Bunu yapan kimsenin kâhin olduğu da söylenmiştir. Kâhin, gelecekte meydana gelecek**

gayba âit hususları bildiren kimsedir. Onun kişinin içinde bulunanlardan haber veren kimse olduğu da söylenmiştir.”

Ebu'l Abbâs İbn Teymiyye şöyle demiştir: “Arrâf; kâhine, müneccime, kum falı bakan kimseye ve hâdiseleri bilme hususunda bu yolları izleyerek konuşan benzerlerine verilen genel isimdir.”

Şerh: İki fetha ile el-Beğavî, el-Huseyn b. Mes'ûd b. el-Ferrâ eş-Şâfi'dir. Birçok kitabı vardır. Horasanlıların âlimidir. Sika, fakih ve zâhid bir kimseydi. Beş yüz on altı yılının Şevvâl'inde vefat etmiştir.

“Arrâf... bildiğini iddiâ eden kimsedir.” Buradan anlaşılan arrâfın hırsızlık, hırsızlığı kimin yaptığı, kayıp eşya ve nerede bulunduğu gibi vâkıadaki hususları bildiren kişi olduğudur.

Şeyhulislâm şöyle demiştir: “Arrâf; kâhine, müneccime, kum falcısına ve gaybı bildiğini veya keşif ehli olduğunu iddia eden tahminci gibi benzerlerine verilen genel isimdir.”

Yine o şöyle demiştir: “Müneccim de arrâf isminin kapsamına girer. Bazılarına göre müneccim arrâf manasındadır.”

Yine o şöyle demiştir: “Müneccim de el-Hattâbi'ye ve başkalarına göre kâhin isminin kapsamına girer. Bu Araplardan aktarılmıştır. Diğerleri nezdinde müneccim kâhin cinsindendir ve hâli ondan daha beterdir. Bundan dolayı mana yönünden ona ilhak edilir.”

İmam Ahmed “Arrâf sihrin bir tarafıdır, sihirbaz daha habistir” demiştir.

Ebu's Saâdât şöyle demiştir: “Arrâf Allah Teâlâ'nın katında sakladığı gaybı bildiğini iddia eden müneccim ve tahmincidir.”

İbnu'l Kayyım “Kendileri nezdinde (mana çıkarmak için) kuşları kaçırma işini iyi becermekle meşhur olan kimseye âif ve arrâf ismini verirlerdi” demiştir. Bunları zikretmekteki maksadımız şudur: Kim gayb kapsamında bir şey bildiğini iddia ederse o ya kâhin ismini alır ya da mana yönünden ona ortak olduğundan dolayı ona ilhak edilir. Şöyle ki: Haber verenin bazı zamanlarda gayba dair hususlardan birini doğru bilmesi keşifle olur. Keşfin bir kısmı şeytanlardandır. Bu tür keşif; fal, kuş kaçırma, tıyera, çakıl taşlarını vurma, yere çizgi çizme, müneccimlik, kehânet, sihir ve benzeri câhiliyye ilimleri ile olur.

Câhiliyye ile kastettiğimiz; filozoflar, kâhinler, müneccimler gibi resûllerin -selâm üzerlerine olsun- takipçilerinden olmayan kimselerin ilimleri, ayrıca Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)'in gönderilmesinden önceki Arapların câhiliyyesidir. Onların ilimleri işte bunlardı. Resûllerin -selâm üzerlerine olsun- getirdikleri hususunda bir ilme sahip değillerdi. Bu işlerle uğraşan her bir kimse kâhin ve arrâf olarak isimlendirilir ya da onların sıfatını üzerinde taşır. Dolayısıyla onlara gidip söyledikleri hususunda onları doğrulayanlar da tehde muhatap olur.

Bu ilimleri onlardan bazı topluluklar miras almış, bu ilimlerle Allah Teâlâ'nın kendisine sakladığı gaybı bildiklerini, velî olduklarını ve bunun bir kerâmet olduğunu iddia etmişlerdir!

Velî olduğunu iddia eden ve buna gayba dair bazı hususları haber vermesini delil getiren kimse Rahmân'ın velîlerinden değil şüphesiz şeytanın velîlerindendir. Zira kerâmet Allah'ın takva sahibi mümin kulunun elinden, onun duası ya da sâlih amelleri sebebiyle gerçekleştirdiği bir şeydir. Bunda velînin bir dahli yoktur. Velî buna güç de yetiremez.

Allah'ın bir velîsi olduğunu iddia edip insanlara "Bilin ki ben gayba dair hususları biliyorum" diyen kimseye gelince bu gibi hususlar -her ne kadar genellikle haram kılınmış ve yalan içeren sebepler olsa da- söz konusu ettiğimiz sebeplerle hâsıl olabilir. Bundan dolayıdır ki Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) kâhinleri vassfederken "*Beraberinde yüz yalan söylerler*" buyurmuş, böylece onların bir kere doğru yüz kere yalan söylediğini beyan etmiştir.

Velî olduğunu ve insanların içlerindeki bildiğini iddia edip kâhinlerin yolunu tutan kimsenin hâli işte budur. Hem onun iddiası yalan söylediğinin delilidir. Çünkü velîlik iddia etmesinde kendisini temize çıkarması söz konusudur ki Allah Teâlâ'nın "*Kendinizi temize çıkarmayın!*" (Necm, 32) buyruğuyla bundan sakındırılmıştır. Bu velîlerin işlerinden değildir. Onların işi kendilerini küçük görmek ve kınamak, Rablerinden korkmaktır. Şu hâlde onlar nasıl insanların karşısına geçip "Bilin ki biz velîleriz ve gaybı biliriz!" diyebilirler? Hem bu insanların kalplerinde saygın bir konuma yerleşme arzusunu ve bu şeylerle dünyalık elde etme hedefini içermektedir.

Sahâbe'nin ve Tâbiîn'in hâli sana yeter! Onlar velîlerin efendileridir. Allah onlardan razı olsun. Onlarda bu iddialardan ve şathiyelerden herhangi biri var mıydı? Hayır, vallahi yoktu! Aksine onlardan biri es-Sıddık (radıyallahu anh) gibi Kur'ân okuduğu zaman ağlamaktan kendisine hâkim olamıyordu. Ömer'in namazında ağlarken çıkardığı inilti safların arkasından iştiliyordu. Gece vir-dindeki bir âyete geliyor ve ondan dolayı gecelerce hasta oluyordu da onu ziyârete geliyorlardı. Temîm ed-Dârî cehennemden korktuğundan dolayı yata-ğında az bir uyku haricinde uyuyamadan dönüp duruyor ve namazına kal-kıyordu.

Velîlerin sıfatları hususunda sana Allah Teâlâ'nın Ra'd, Müminûn, Furkân, Zâriyât ve Tûr sûrelerinde onların sıfatlarına dair zikrettikleri yeter! İşte evliyâ ve asfiyâ o sıfatlara sahip olanlardır; boş iddialarda bulunan, yalan söyleyen, kendisine has olan kibriyâ, azamet ve gaybı bilme gibi sıfatları husu-sunda Âlemlerin Rabbi ile çekişen kimseler değil! Zaten gaybı bildiğini iddia etmesi başlı başına bir küfürdür.

Bunu iddia eden kimse nasıl Allah'ın velisi olabilir? Bu ilimleri müşrik-lerden miras alan bu aldanmışların yol açtıkları zarar iyice büyümüş, belâlan iyice şiddetlenmiştir. Bu ilimlerle yarasa kalplilerin akıllarını bulandırmışlar-dır. Allah'tan hem dünyada hem de âhirette selâmet ve âfiyet dileriz.

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: **"İbn Abbâs Ebû Câd yazan ve yıldızlara bakan kimseler hakkında 'Bunu yapan kimsenin Al-lah katında bir nasibi olduğunu sanmıyorum' demiştir."**

Şerh: Bu eseri et-Taberânî İbn Abbâs'tan merfû olarak rivâyet etmiştir. İsnâdı zayıftır. Lafzı şöyledir: *"Ebû Câd'ın harflerini öğreten ve yıldızları oku-yan nice kimse vardır ki kıyâmet günü Allah katında bir nasibi yoktur."*

Bunu ayrıca Humeyd b. Zencûye de İbn Abbâs'tan şu lafızla rivâyet et-miştir: *"Yıldızlara bakan ve Ebû Câd'ın harflerini öğrenen nice kimse vardır ki Allah katında bir nasibi yoktur."*

ما ارى ifâdesinin "bilmiyorum" anlamında fethalı hemze ile okunması da, "sanmıyorum" anlamında dammeli hemze ile okunması da câizdir. Ebû Câd (ebced) ile gaybı bildiğini iddiâ eden kimse için, ebced yazmak ve öğrenmek

hakkında yukarıdaki tehdit söz konusudur. Fakat ebcedin cümleleri harflere ayırmak ve cümleleri hesaplamak amacıyla öğrenilmesinde bir beis yoktur.

"Yıldızlara bakan kimseler." Yani yıldızların tesirlerinin olduğuna inanlar. Bu müneccimlikle ilgili babda açıklanacaktır.

Buradan alınacak fâidelerden biri de bilgileri ve ilimleri kapsamında bâtlı chline verilenlere aldanmamak gerektiğidir. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: *"Resûlleri onlara açık delillerle geldiğinde sahip oldukları ilimle şımdılar ve kendisiyle alay etmekte oldukları şey onları kuşattı."* (Ğâfir, 83)

27. Bölüm

Nuşra Hakkında Gelenler

عن جابر «أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سُئِلَ عَنِ النَّشْرَةِ فَقَالَ: هِيَ مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ» رواه أحمد بسند جيد، وأبو داود، وقال: سئل أحمد عنها؟ فقال: ابن مسعود يكره هذا كله

Câbir (radiyallahu anhu)'nın rivâyet ettiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'e nuşra hakkında soruldu. Bunun üzerine "O, şeytanın işlerindendir" buyurdu. Bunu Ahmed ceyyid bir senetle rivâyet etmiştir. Bunu Ebû Dâvûd da rivâyet etmiş, sonra şunu eklemiştir: "Ahmed'e nuşra hakkında soruldu. O da 'İbn Mes'ûd bunların tamamını kerih görürdü' diye cevap verdi."⁸⁵

وفي البخاري عن قتادة قلت لابن المسيب: «رَجُلٌ بِهِ طَبٌّ أَوْ يُؤَخِّدُ عَنْ أَمْرَاتِهِ أَيْحُلُّ عَنْهُ أَوْ يَنْشُرُ قَالَ لَا بَأْسَ بِهِ إِنَّمَا يُرِيدُونَ بِهِ الْإِصْلَاحَ فَأَمَّا مَا يَنْفَعُ فَلَمْ يَنْفَعْ عَنْهُ» انتهى

Buhârî'de rivâyet edildiğine göre Katâde şöyle demiştir: "İbnu'l Müseyyeb'e dedim ki: 'Sihre mâruz kalmış ya da hanımından ayrılmış bir adam var. Onun sihri çözülür mü ya da onun için nuşra yapılır mı?' Şöyle cevap verdi: 'Bunda bir sakınca yoktur. Onlar bununla ancak islâhı hedeflemektedirler. Yararı olan şey yasaklanmaz.'"

وروي عن الحسن رحمه الله : أنه قال: « لَا يَحُلُّ السَّحَرُ إِلَّا سَاحِرٌ »

Hasen'den de "Sihri sihirbazdan başkası çözmez" dediği rivâyet edilmiştir.

قال ابن القيم رحمه الله : النشرة حل السحر عن المسحور وهي نوعان أحدهما: حل بسحر مثله ، وهو الذي من عمل الشيطان وعليه يحمل قول الحسن فيتقرب الناشر والمنتشر إلى الشيطان بما يحب فيطل عمله عن المسحور .

⁸⁵ Ahmed, 14181; Ebû Dâvûd, 3868

الثاني : النشرة بالرقية والتعوذات والأدوية والدعوات المباحة ، فهذا جائز

İbnu'l Kayyım şöyle demiştir: “Nuşra, sihre mâruz kalmış kimseden sihri çözmek demektir ve iki kısımdır.

Birincisi, sihri kendisi gibi bir sihir ile çözmektir ki şeytanın işlerinden olan kısım budur. Hasen'in kavli bu kısma hamledilir. Nuşra yapan ve yaptıran kimse şeytana onun sevdiği şeylerle yaklaşırlar da şeytan sihre maruz kalan kimse üzerindeki etkisini ortadan kaldırır.

İkinci kısım ise mübah olan rukyelerle, sığınmalarla, ilaçlarla ve duâlarla yapılan nuşradır. İşte bu câizdir.”

* * *

Nuşra Hakkında Gelenler Babı

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: “Nuşra hakkında gelenler babı.”

Şerh: Nuşra, “el-Kâmûs”ta olduğu gibi dammeli nûn harfi ile dir.

Ebu's Saadât şöyle demiştir: “Nuşra, kendisine cinlerin dokunduğu zan-nedilen kimseye uygulanan bir çeşit rukye ve ilaçtır. Buna nuşra denilmiştir, çünkü onunla kişiye karışan hastalık neşr edilir, yani ortadan kaldırılır. el-Hasen ‘Nuşra sihirdendir’ demiştir. Kişiye bu uygulandığı zaman ‘نُشِرَتْ عَنْهُ تَشْيِيرًا’ denir. Şu hadiste de bu mana vardır: “Belki ona sihir isâbet etmiştir” dedi ve onu “Qul eûzu bi-Rabbi'n nâs” ile tenşîr etti.’ Yani ona rukye yaptı.”

İbnu'l Cevzi de şöyle demiştir: “Nuşra, sihre maruz kalan kimsedeki sihri çözmektir. Bunu da neredeyse ancak sihir bilen bir kimse yapabilir.”

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: Câbir'den rivâyet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'e nuşra hakkında soruldu. Bunun üzerine o “O şeytanın işlerindendir” buyurdu.

Bunu Ahmed ceyyid bir senetle rivâyet etmiştir.

Bunu Ebû Dâvûd da rivâyet etmiş, sonra şunu eklemiştir: "Ahmed'e nuşra hakkında soruldu. O da 'İbn Mes'ûd bunların tamamını kerih görürdü' diye cevap verdi."

Bu hadisi Ahmed rivâyet etmiştir. Ahmed'den de Ebû Dâvûd "Sünen"inde rivâyet etmiştir. Bunu ayrıca el-Fadl b. Ziyâd "el-Mesâil" kitabında Abdurrazzâk- Akîl b. Ma'kil b. Münebbih- amcası Vehb b. Münebbih- Câbir kanalıyla rivâyet etmiştir. İbn Müflih "İsnadı ceyyiddir" demiştir. Hâfız da isnadının hasen olduğunu söylemiştir.

Nuşra hakkında soruldu/سئل عن النشرة

"Nuşra"daki elif-lâm takısı ahd içindir. (Buradaki belirlilik dinleyicinin söylenen şeyi bilmesinden dolayıdır.) Yani câhiliyye ehlinin yapmakta oldukları, bilinen nuşra şeytanın işlerindendir.

"Ahmed'e nuşra hakkında soruldu. O da 'İbn Mes'ûd bunların tamamını kerih görürdü' diye cevap verdi." Ahmed (*rahimehullah*)'ın söylemek istediği İbn Mes'ûd'un tıpkı temîme takmayı mutlak olarak kerih gördüğü gibi şeytanın işlerinden olan nuşrayı kerih gördüğüdür.

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: Buhârî'de rivâyet edildiğine göre Katâde şöyle demiştir: "İbnu'l Müseyyeb'e dedim ki: 'Sihre mâruz kalmış ya da hanımından ayrılmış bir adam var. Onun sihri çözülmü mü ya da onun için nuşra yapılır mı?' Şöyle cevap verdi: 'Bunda bir sakınca yoktur. Onlar bununla ancak ıslâhı hedeflemektedirler. Yararı olan şey yasaklanmaz.'"

Şerh: Katâde, -kesralı dâl ile- İbn Diâme es-Sedûsî'dir. Sikadır. Fakih-tir. Tâbiîn'in en büyük hâfızlarından ve tefsîr imamlarındandır. Anadan doğma kör olduğu söylenmiştir. Yüz on küsur yılında vefât etmiştir.

"Sihre mâruz kalmış..." Buradaki -kesralı tâ ile- tıbb/طب sihir demektir. Adam sihirlendiği zaman dammeli tâ ile "tubbe'r racul/طبيب الرجل" denir. Zehirli bir hayvan tarafından sokulan kimseye hayra yorma babından olmak üzere selim dendiği gibi sihre de kinâyeli olarak tıbb dedikleri söylenmektedir.

İbnu'l Enbârî şöyle demiştir: "Tıbb iki zıt manaya gelen kelimelerdendir. Hastalığın ilacına tıbb denir. Bununla birlikte sihir de bir hastalıktır ve ona da tıbb denir."

"Hanımından ayrılmış..." Buradaki -fethalı hemzeli vâv, şeddeli ve noktalı hâ ve ondan sonra noktalı zâl ile- yuahhazu/يُوَاحِذُ; hanımından alıkonulmuş, hanımıyla cima etmesine engel olunmuş demektir. Dammeli hemze ile uhze/أَحْذَرُ sihirbazın söylediği sözdür.

"Çözülür mü/يُحْلَلُ" mef'ûl olarak dammeli yâ ve fethalı hâ ileidir.

"Nuşra yapılır mı/يُنْشَرُ" noktalı ve şeddeli şîn harfi ileidir.

"Bunda bir sakınca yoktur." Yani nuşra yapmakta bir sakınca yoktur. Çünkü insanlar onunla ıslâhı hedeflemektedirler. İbnu'l Müseyyeb'in bu sözü nuşranın sihir olduğu bilinmeyen kısmına hamledilir.

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: "Hasen'den de 'Sihri sihirbazdan başkası çözmez' dediği rivâyet edilmiştir."

Bu eseri İbnu'l Cevzî "Câmiu'l Esânîd" isimli eserinde aktarmıştır.

Hasen, Hasen b. Ebî'l Hasen'dir. İsmi -alttan noktalı yâ ve noktasız sîn ile- Yesâr'dır. Basralıdır. Velâ yoluyla Ensârî'dir. Sika ve fakihtir. Tâbiîn'in en hayırlılarından bir imamdır. Yüz on yılında doksan yaşına yaklaşmışken vefât etmiştir.

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: İbnu'l Kayyım şöyle demiştir: "Nuşra, sihre mâruz kalmış kimseden sihri çözmek demektir ve iki kısımdır. Birincisi, sihri kendisi gibi bir sihir ile çözmektir ki şeytanın işlerinden olan kısım budur. Hasen'in kavli bu kısma hamledilir. Nuşra yapan ve yaptıran kimse şeytana onun sevdiği şeylerle yaklaşırlar da şeytan sihre maruz kalan kimse üzerindeki etkisini ortadan kaldırır. İkinci kısım ise mübah olan rukyelerle, sığınmalarla, ilaçlarla ve duâlarla yapılan nuşradır. İşte bu câizdir."

Şerh: Câiz olan nuşranın özelliği hakkında vârid olanlardan biri de İbn Ebî Hâtim'in ve Ebu's Şeyh'in Leys b. Ehî Süleym'den rivâyet ettikleridir. Leys şöyle demiştir: "Bana şu âyetlerin Allah Teâlâ'nın izniyle sihre şifâ olduğu ulaştı: Bu âyetler içerisinde su bulunan bir kaba okunur ve sonra sihre mâruz kal-

mış kişinin başına dökülür: Yûnus Sûresi'ndeki 'Sizin ortaya koyduğunuz şey sihirdir, şüphesiz Allah onu geçersiz kılacaktır, şüphesiz Allah bozguncuların işini düzeltmez... Mücrimler istemese de.' (Yûnus, 81-82) âyetleri, dört âyetin sonuna kadar 'Hak gerçekleşti ve onların yapmakta oldukları ortadan kalktı...' (A'râf, 118) buyruğu ve 'Onların yaptıkları ancak sihirbaz hilesidir, sihirbaz ise nereye giderse gitsin iflâh olmaz' (Tâhâ, 69) buyruğu."

İbn Battâl şöyle demiştir: "Vehb b. Münebbih'in kitabında şunlar yazmaktadır: Kişi sidr ağacından yedi yeşil yaprak alır. Onları iki taş arasında ezer ve sonra suya karıştırır. Sonra ona Âyete'l Kürsî'yi okur. Sonra ondan üç yudum içer. Sonra onunla yıkanır. Bundan sonra onda bulunan her bir sıkıntı ortadan kalkar. Bu eşyle cinsel ilişkide bulunamayan kimse için iyi gelir.

Derim ki: İbnu'l Kayyım "İkinci kısım ise mübah olan rukyelerle, sıgınmalarla, ilaçlarla ve duâlarla yapılan nuşradır. İşte bu câizdir." diyerek bu gibi uygulamalara işâret etmektedir. Nuşraya cevaz verenlerin sözleri de buna hamledilir.

Hâsılı sihirle yapılan nuşra haramdır. Kur'ân, dualar ve mübah ilaçlarla yapılan nuşra ise caizdir. Allah en iyi bilendir.

28. Bölüm

Uğursuzluk Hakkında Gelenler

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

﴿أَلَا إِنَّمَا طَائِرُهُمْ عِنْدَ اللَّهِ وَلَكِنْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ﴾

"Dikkat edin, onların uğursuzluğu Allah katındadır fakat onların çoğu bilmez." (A'râf, 131)

﴿قَالُوا طَائِرُكُم مَّعَكُمْ﴾

"Sizin uğursuzluğunuz sizinle beraberdir..." (Yûnus, 19)

Ebû Hureyre (radiyallahu anih)'dan rivâyet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem):

«لَا عَذْوَى وَلَا طَيْرَةٌ وَلَا هَامَةٌ وَلَا صَفَرٌ»

"Advâ yoktur, tıyera yoktur, hâme yoktur, safer yoktur" buyurmuştur. Bunu Buhârî ve Müslim tahric etmiştir. Müslim ayrıca:

«وَلَا نَوْءٌ وَلَا غَوْلٌ»

"Nev' yoktur, gûl yoktur" ziyâdesinde bulunmuştur.⁸⁶

ولهما عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: عَنْ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ :

«لَا عَذْوَى وَلَا طَيْرَةٌ وَبُعْجُنِي الْقَالَ»، قَالُوا: وَمَا الْقَالَ؟ قَالَ: «الْكَلِمَةُ الطَّيِّبَةُ»

Yine Buhârî ve Müslim'in tahric ettiğine göre Enes (radiyallahu anih) şöyle demiştir: Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: "Advâ yoktur, tıyera yoktur. Fe'l ise hoşuma gider." "Fe'l nedir?" diye sordular. Bunun üzerine "Güzel sözdür" buyurdu.⁸⁷

⁸⁶ Buhârî, 5757; Müslim, 2220

⁸⁷ Buhârî, 5756; Ebû Dâvûd, 3916

ولأبي داود بسند صحيح : عَنْ عَقْبَةَ بْنِ غَامِرٍ ، قَالَ : ذُكِرَتِ الطَّيْرَةُ عِنْدَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، قَالَ : أَحْسَنُهَا الْقَالَ وَلَا تَرُدُّ مُسْلِمًا ، فَإِذَا رَأَى أَحَدَكُمْ مَا يَكْرَهُ فَلْيَقُلْ : اللَّهُمَّ لَا يَأْتِي بِالْحَسَنَاتِ إِلَّا أَنْتَ ، وَلَا يَذْفَعُ السَّيِّئَاتِ إِلَّا أَنْتَ ، وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِكَ .

Ebû Dâvûd sahih bir senetle Ukbe b. Âmir'in şöyle dediğini rivâyet etmiştir: Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in yanında tiyereden söz edildi. Bunun üzerine O şöyle buyurdu: "En güzeli fe'dir. Müslümanı yapacağı işten geri çevirmez. Biriniz hoşlanmadığı bir şey görecektense şöyle desin: Allah'ım iyilikleri ancak Sen getirirsin, kötülükleri de ancak Sen def edersin. Güç ve kuvvet ancak Seninledir."⁸⁸

وله من حديث ابن مسعود رضي الله عنه مرفوعا : «الطَّيْرَةُ شِرْكُ الطَّيْرَةِ شِرْكٌ وَمَا مِثْلُهَا إِلَّا وَلَكِنَّ اللَّهَ يَذْهَبُهُ بِالتَّوَكُّلِ» رواه أبو داود والترمذي وصححه وجعل آخره من قول ابن مسعود رضي الله عنه .

Yine Ebû Dâvûd İbn Mes'ûd'dan merfû olarak şunu rivâyet etmiştir:

"Tiyera şirktir! Tiyera şirktir! Bizden kimse yoktur ki (uğursuzluk düşüncesine kapılmıyor olsun). Fakat Allah onu tevekkül ile gidermektedir." Bunu Ebû Dâvûd rivâyet etmiş, Tirmizî de rivâyet edip sahih olduğunu söylemiş ve hadisin sonunun İbn Mes'ûd'un sözü olduğunu belirtmiştir.⁸⁹

ولأحمد من حديث ابن عمرو رضي الله عنهما : «مَنْ رَدَّتْهُ الطَّيْرَةُ عَنْ حَاجَتِهِ فَقَدْ أَشْرَكَ ، قَالُوا : فَمَا كَفَّارَةُ ذَلِكَ؟ قَالَ : أَنْ يَقُولَ أَحَدُهُمُ اللَّهُمَّ لَا خَيْرَ إِلَّا خَيْرُكَ ، وَلَا طَيْرَ إِلَّا طَيْرُكَ ، وَلَا إِلَهَ غَيْرُكَ»

Ahmed'in İbn Amr'dan rivâyet ettiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) "Tiyeranın kendisini ihtiyacından alıkoyduğu kimse şirk koştur" buyurdu. "Bunun keffâreti nedir?" diye sordular. Bunun üzeri-

⁸⁸ Ebû Dâvûd, 3719.

⁸⁹ Ebû Dâvûd, 3910; Tirmizî, 1614.

ne Rasulullah şöyle cevap verdi: "Kişinin şunu demesidir: Allah'ım, Senin hayrından başka hayır yoktur. Senin takdir ettiğinden başka uğursuzluk yoktur. Senden başka ilâh yoktur."⁹⁰

وله من حديث الفضل بن العباس رضي الله عنهما: «إِنَّمَا الطَّيْرَةُ مَا أَمْضَاكَ أَوْ رَدَّكَ»

Yine Ahmed'in Fadl b. Abbâs'tan rivâyet ettiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) "Tiyera ancak seni bir işe iten ya da bir işten geri çeviren şeydir" buyurmuştur.⁹¹

* * *

Tatayyur Hakkında Gelenler Babı

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: "**Tatayyur hakkında gelenler babı.**"

Şerh: Yani uğursuzluğa inanmanın yasaklığı ve uğursuzluğa inanan kimseye yöneltilen tehditler hakkında gelenler. -Kesralı tâ ve fethalı veya sâkin yâ ile- tiyera (uğursuzluk inancı), tetayyera/تطير filinin masdarıdır. Tiyeranın aslı sağdan veya soldan gelen kuşlara, ceylanlara ya da başka şeylere bakarak uğur veya uğursuzluk manası çıkarmaktır. İşte bu tiyera insanları yapacakları işten alıkoyuyordu. Şeriat ise böyle bir şeyin olmadığını, bunun bâtil olduğunu bildirmiş, bu şeylerin herhangi bir yararı celb edemeyeceğini ve herhangi bir zararı def edemeyeceğini haber vermiştir.

el-Medâini şöyle demiştir: "Ru'be b. Accâc'a 'Sânih nedir?' diye sordum. 'Sana sağdan gelen, uğurunu getiren şeydir' diye cevap verdi. 'Peki bârih nedir?' diye sordum. Dedi ki: 'Sana soldan gelen, uğursuzluğunu getiren şeydir. Önünden gelen şey ise (toslayan anlamına gelen) nâtiḥ ve natih'tir. Arkandan gelen şey ise (oturan anlamına gelen) kâid ve kaiddir."

Tiyera; şeytanın telkini, korkutması ve vesvesesi olması hasebiyle tevhi-din vacip olan kemâliyle çelişen şirk kapsamında olduğu için musannif bunu

⁹⁰ Ahmed, 7045.

⁹¹ Ahmed, 1824

"Kitâbu't Tevhîd"de zikretmiştir. Maksudı tevhidin vacip olan kemâliyle çelişen şeylerden sakındırmaktır.

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: **"Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: 'Dikkat edin, onların uğursuzluğu Allah katındadır fakat onların çoğu bilmez.' (A'râf, 131)"**

Şerh: Allah (*subhanehu ve teala*) bu âyeti şu buyruğunun arkasından zikretmiştir: *"Onlara bir iyilik geldiği zaman 'Bu bizimdir' dediler. Başlarına bir kötülük geldiği zaman da Mûsâ'yı ve beraberindekileri uğursuzlukla itham ettiler..." (A'râf, 131)*

Yani Firavun Hânedânı kendilerine bir iyilik geldiği zaman, Mücâhid'in tefsîr ettiği üzere bolluk, bereket ve âfiyet içerisinde oldukları zaman "Bu bizimdir" yani "Buna lâyük olan biziz, bunu hak eden biziz" dediler. Başlarına bir kötülük, yani bir belâ veya kıtlık geldiği zaman da Mûsâ'yı ve beraberindekileri uğursuzlukla itham ettiler. "Bu Mûsâ ve beraberindekiler yüzündendir, onların uğursuzluğu yüzünden başımıza gelmiştir" dediler. Buna karşılık Allah (*subhanehu ve teala*) **"Dikkat edin, onların uğursuzluğu Allah katındadır"** buyurdu.

İbn Abbas buradaki "tâiruhum" ifâdesinin onlar için hükme bağlanan ve takdir edilen şey anlamına geldiğini söylemiştir. Yine o başka bir rivâyette "Onların uğursuzluğu Allah katından ve O'nun tarafındandır" demiştir. Yani uğursuzluk onlara ancak küfürleri, Allah'ın âyetlerini ve resûllerini yalanlamaları sebebiyle Allah tarafından gelmiştir. **Fakat onların çoğu bilmez.** Yani onların çoğu bir şeye akıl erdiremeyen câhillerdir. Eğer düşünüp anlasalardı Mûsâ (*aleyhisselam*)'ın getirdiklerinin içerisinde hayırdan, bereketten, saâdetten ve ona iman edip sözüne uyan kimseler için kurtuluştan başka bir şeyin olmadığını bilirlerdi.

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: **"Yine O şöyle buyurmuştur: 'Dediler ki: Sizin uğursuzluğunuz sizinle beraberdir. Size öğüt verildi diye mi? Yok! Siz haddi aşan bir topluluksunuz.' (Yâsin, 19)"**

Bunun manası -Allah en doğrusunu bilir- şudur: Nasîbiniz ve başınıza gelen kötülük sizdendir. Yaptıklarınız, küfrünüz ve size nasihat edenlere karşı gelmeniz yüzündendir. Bizim yüzümüzden değildir. Sizin haddi aşmanız ve düşmanlığınız sebebiyledir.

Şu hâlde haddi aşan zâlim kimsenin başına gelen kötülük kendisinden dolayıdır. Başına gelen her bir kötülüğü çeken sebep kendisidir. Bu da Allah'ın kazâsı, kaderi, hikmeti ve adâleti iledir. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: "Hiç müslümanları mücrimler gibi kılar mıyız? Size ne oluyor? Nasıl hüküm veriyorsunuz?" (Kalem, 35-36)

Bunun şu manaya gelmesi de ihtimâl dâhilindedir: Uğursuzluğunuz beraberinizdedir. Yani size râcidir. Sahip olduğunuz uğursuzluk inancı size dönmektedir. Bu sözde kısas kapsamındadır. Bunun bir benzeri Nebî (aleyhisselam)'ın "Kitap ehli size selâm verdiği zaman 'Size de' deyin." buyruğudur. Bunu İbnu'l Kayyım söylemiştir.

"Size öğüt verildi diye mi?" Yani size öğüt verdiğimiz, Allah'ı birlemenizi emrettiğimiz için mi bize bu sözle karşılık veriyorsunuz? "Yok, siz ileri giden bir topluluksunuz." Katâde "Size Allah'ı hatırlattığımız için mi bizi uğursuz gördünüz?" demiştir.

İki âyetin bab başlığıyla münâsebeti şudur: Uğursuzluk manası çıkarma câhiliye ehlinin ve müşriklerin işlerindendir. Allah bundan dolayı onları yermiş ve onlara öfkelenmiştir. Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) babdaki hadislerde geleceği üzere uğursuzluk manası çıkarmaktan sakındırmış ve bunun şirk olduğunu bildirmişti.

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: "Ebû Hureyre (radiyallahu anh)'dan rivâyet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) 'Advâ yoktur, tıyera yoktur, hâme yoktur, safer yoktur' buyurmuştur. Bunu Buhârî ve Müslim tahrîç etmiştir. Müslim ayrıca 'Nev' yoktur, gûl yoktur' ziyâdesinde bulunmuştur."

Şerh: Ebu's Saadât şöyle demiştir: "Advâ, da'vâ vezninde i'dâ masdandan isimdir. Başkasında bulunan bir hastalık kişiye isâbet ettiği zaman (hastalık bulaştı anlamında) يُعْدَاهُ الداء يُعْدِيهِ إِعْدَاءٌ denir."

Müslim'in bir rivâyetine göre Ebû Hureyre hem "Advâ yoktur" hadisini tahdis ediyor hem de Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)'in "Hasta devesi olan onları develeri sağlıklı olanın yanına vardırmasın!" buyurduğunu aktarıyordu. Sonra o "Advâ yoktur" hadisini tahdis etmeyip sadece "Hasta develeri olan onları develeri sağlıklı olanın yanına vardırmasın!" hadisini aktarıp oldu.

Bunun üzerine ona müracaat edip "Seni bu hadisi tahdis ederken işitmiştik?" diye sorduklarında bunu itiraf etmeye yanaşmadı.

Ebû Hureyre'den rivâyette bulunan Ebû Seleme şöyle demiştir: "Ebû Hureyre mi unuttu yoksa iki kavilden biri diğerini nesh mi etti, bilmiyorum."

"*Advâ yoktur*" hadisini Sahâbe'den Enes b. Mâlik, Câbir b. Abdullah, es-Sâib b. Yezid ve İbn Ömer gibi birçok kimse rivâyet etmiştir. Bu hadisin bazı rivâyetlerinde "*Cüzzamlıdan da aslandan kaçtığın gibi kaç!*" buyruğu da yer almaktadır.

Âlimler bu hususta ihtilâf etmiştir. Bu hususta söylenenlerin en güzeli el-Beyhakî'nin söyledikleridir: "Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)'in '*Advâ yoktur*' buyruğundaki advâ ile kastedilen câhiliyye ehlinin inanmakta olduğu advâdır. Zira onlar fiili Allah Teâlâ'dan başkasına izâfe ediyor, bu hastalıkların tabiatları gereği bulaştığına inanıyorlardı. Değilse Allah bazen istediğinde sağlıklı canlının hastalığı olan bir canlıya karışmasını bulaşmanın gerçekleşmesine sebep kılabilir. Bundan dolayı o '*Cüzzamlıdan da aslandan kaçtığın gibi kaç!*' ve '*Hasta develeri olan onları develeri sağlıklı olanın yanına vardırmasın!*' buyurmuştur. Yine o tâûn hakkında "*Kim bir yerde onun olduğunu işitirse ona varmasın!*" buyurmuştur. Bunların tamamı Allah'ın takdiri iledir." İbnu's Salâh, İbnu'l Kayyım, İbn Receb, İbn Müflih ve başkaları da el-Beyhakî'yi izlemiştir.

Ahmed'in ve et-Tirmizî'nin İbn Mes'ûd'dan rivâyet ettiğine göre Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) üç defa "*Hiçbir şey bir şeye bulaşmaz*" buyurmuş, bedevînin biri "Ey Allah'ın Resûlü! Ama uyuzun başı büyük bir deve sürüsündeki bit devenin dudağında ya da kuyruğunda oluyor da sonra hepsi uyuza kapılıyor?" demesi üzerine "*İlkini kim uyuz yaptı?*" demiştir, "*Advâ, tıyera, hâme ve safer yoktur. Allah her nefsi yaratmış, onun ne kadar yaşayacağını, başına gelecek musibetleri ve rızkını yazmıştır.*"

Görüldüğü üzere Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) bütün bunların Allah'ın kazâsı ve kaderiyle gerçekleştiğini, bununla birlikte âfiyette olduğunda kula şerrin sebeplerinden korunmasının emredildiğini bildirmiştir. Ona âdeten ölümle sonuçlanacak ya da zarara yol açacak, kendini suya ya da ateşe atma gibi işler yapmamasının emredildiği gibi cüzzamlı gibi hastalara yaklaşımdan

kaçınması ve tâûn bulunan beldeye girmekten sakınması da emredilmiştir. Çünkü bütün bunlar hastalığa ve telefe götüren sebeplerdir. Allah subhânehû sebepleri ve yol açtıklarını yaratandır. O'ndan başka yaratan da takdir eden de yoktur.

Ancak Allah'a tevekkül ile Allah'ın kazâ ve kaderine iman kuvvetlendiği, bundan dolayı nefis Allah'a itimad ederek ve bir zararın meydana gelmemesini O'ndan umarak bu tür sebeplere temas edebilecek kadar kuvvet kazandığı zaman böyle bir hâlde bu tür sebeplere temas etmek caiz olur. Özellikle de genel ya da özel bir maslahat söz konusuysa.

Ebû Dâvûd'un ve et-Tirmizî'nin rivâyet ettiği hadis de buna yorulur: Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) bir cüzzamlının elini tutup onu kendisinininkiyle birlikte sahana daldırdı. Sonra da *"Allah'ın adıyla, Allah'a güvenerek ve O'na tevekkül ederek ye!"* buyurdu.

İmam Ahmed bununla amel etmiştir. Bu; Ömer, İbn Ömer ve Selmân (radiyallahu anhum)'dan da rivâyet edilmiştir.

Zehir yediği hususunda Hâlid b. el-Velid'den rivâyet edilen eser de bu kapsamdadır. Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın ve Ebû Müslim el-Havlânî'nin denizin üzerinde yürümesi de bu kapsamdadır. Bunu İbn Receb (rahimehullah) söylemiştir.

"Tiyera yoktur." buyruğuna gelince İbnu'l Kayyım şöyle demiştir: "Bu nefiy/olumsuzluk manasında olması da -bir şeyde uğursuzluk bulmayın anlamında- nehiy/yasaklama manasında olması da muhtemeldir. Fakat O'nun hadiste *'Advâ yoktur, safer yoktur, hâme yoktur'* buyurması buradaki murâdın nefiy ve câhiliyye ehlinin inanmakta olduğu bu şeylerin bâtilliğini ortaya koymak olduğunu göstermektedir. Bu mahalde nefiy nehiyden daha belîğdir. Çünkü nefiy bu şeylerin bâtilliğine ve tesirlerinin olmadığına delâlet etmektedir. Nehiy ise ancak bunlara inanmaktan sakınılması gerektiğine delâlet etmektedir.

Müslim'in 'Sahih'inde Muâviye b. el-Hakem'den rivâyet edildiğine göre o Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'e *'Bizden bazı kimseler uğursuzluk inancına kapılıyor?'* demiş, Rasulullah da *'Bu birinizin içinde hissettiği bir şeydir. Sakın sizi işinizden çevirmesin!'* buyurmuştur. Böylece o kişinin uğursuzluk inancına kapılmasının ve bundan dolayı sıkıntılanmasının kendi içi ve inancı

ile alâkalı olduğunu, uğursuzluğa sebep olduğuna inanılan şeyde uğursuzluk olmadığını bildirmiştir. Yani onu uğursuzluk inancına sevk eden ve işinden çeviren şey; gördüğü ve işittiği değil, vehmi, korkusu ve şirkidir.

Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) ümmetine meseleyi açıklamış, uğursuzluk inancının bâtıllığını beyan etmiştir ki Allah subhânehû'nun uğursuzluğuna inanılan şeyler üzerinde görecekları bir alâmet ya da delâlet kılmadığını, bunları korktukları ve sakındıkları şeylere götüren birer sebep konumuna yerleştirmediklerini bilsinler, kalpleri mutmain olsun, nefisleri O'nun birliğinde sükûnet bulsun. O'nun birliği ki resûllerini bununla göndermiş, kitaplarını bununla indirmiş, gökleri ve yeri bunun için yaratmıştır. Biri cennet diğeri cehennem olan iki yurdu tevhidden dolayı doldurmuştur. Evet, Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*) böylece şirkin kulplarını kalplerinden kesip atmıştır. Tâ ki kalplerinde şirkin hiçbir kulpu kalmayın ve cehennemliklerin işlerinden bir işe kesinlikle bulaşmasınlar.

Şu hâlde kim tevhidin kulpların en sağlamı olan kulpuna tutunur, onun sapasağlam ipine yapışır ve Allah'a tevekkül ederse uğursuzluk vesvesesini yerleşmeden kalbinden söküp atar.

İkrime şöyle demiştir: 'İbn Abbâs'ın yanında oturuyorduk. Bir kuş yanımdan çılgık atarak geçti. Orada bulunanlardan bir kimse "Bu hayırdır hayır" dedi. Bunun üzerine İbn Abbâs "Ne hayırdır ne şerdir" diye karşılık verdi. Adamın bunun hayır ve şer hakkında tesirinin bulunduğu inanmaması için hemen ona karşı çıktı.'

Tâvûs bir arkadaşıyla yolculuğa çıkmıştı. Yolculukları esnasında bir karga öttü. Adam 'Bu hayra alâmettir' dedi. Bunun üzerine Tâvûs 'Bunda ne gibi bir hayır olabilir? Bundan sonra benimle arkadaşlık yapma!' dedi." İbnu'l Kayyım'ın özetlenmiş sözleri burada sona erdi.

Bazı insanların uğursuzluk manası çıkarmanın caiz olduğuna delâlet ettiğini sandığı bazı hadisler de varid olmuştur. Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in "Uğursuzluk şu üçündedir: Kadında, binekte ve evde." buyruğu ve benzerleri bunlardandır.

İbnu'l Kayyım (*rahimehullah*) şöyle demiştir: "Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in uğursuzluğun bu üçünde olduğunu bildirmesinde Allah'ın nefyettiği

uğursuzluk inancının isbâtı söz konusu değildir. En fazla şöyle denebilir: Allah subhânehû bu üç cinsten bazı muayyen varlıklar yaratır da bunlar kendilerine yaklaşanlara ya da yerleşenlere uğursuzluk getirir. Yine O bu üç cinsten bazı muayyen mübârek varlıklar yaratır da bunlara yaklaşanlara bunlardan herhangi bir uğursuzluk ya da şer ilişmez.

Meselâ Allah subhânehû anne ve babaya mübârek bir çocuk bahşeder de anne ve baba onun yüzünde hayır görür. Yine O başka anne ve babaya uğursuz bir çocuk verir de anne ve baba onun yüzünde şer görür. Kula verilen yöneticilik ve benzeri işler de bu kapsamdadır. Ev, kadın ve at da bunun gibidir.

Allah subhânehû hem hayrın hem şerrin hem bahtıyarlığın hem de bedbahtlığın yaratıcısıdır. Dolayısıyla O bu cinslerden olan bazı muayyen varlıkları bahtıyarlığa götürecek mübârek varlıklar kılabilir. Bunlara yaklaşanların bahtıyar olmasına, uğur ve bereket elde etmelerine hükmedebilir. Bu cinslerden bazılarını da onlara yaklaşanlara uğursuzluk getirecek özellikte yaratabilir.

Bunların tamamı Allah'ı kazası ve kaderi iledir. Nitekim O bütün sebepleri yaratmış, onları meydana getirecekleri birbirlerine zıt ve birbirlerinden farklı sonuçlara bağlamıştır. Meselâ O miski ve diğer güzel kokuları yaratmış, bunlara yaklaşan insanların bunlardan lezzet almasını sağlamış, ayrıca bunların zıddını yaratmış, bunları da bunlara yaklaşan insanların rahatsızlık duymasına sebep kılmıştır.

İki kısım arasındaki fark duyularla anlaşılabilir. Evler, kadınlar ve atlar hakkında da aynısı söz konusudur. Dolayısıyla burada zikredilenle şirk içerikli uğursuzluk inancı farklı şeylerdir." İbnu'l Kayyim'in sözleri sona erdi.

"Hâme de yoktur." Hâme doğru olan görüşe göre şeddesiz mîm harfi iledir. Ferrâ -sanki baykuşu kastederek- "Hâme gece kuşlarından bir kuştur" demiştir. İbnu'l A'râbi de şunu söylemiştir: "İnsanlar onun uğursuzluk alâmeti olduğuna inanırlardı. Hâme onlardan birinin evinin üzerine konduğu zaman kişi 'Bu ya bana ya da âilemden birine ağıt yakıyor!' derdi."

Hadis böyle bir şeyin olmadığını bildirmek ve bunun bâtıllığını ortaya koymak üzere vârid olmuştur.

"Safer de yoktur." Safer fethalı fâ harfi ile dir. Ebû Ubeyd "Garîbu'l Hadîs"te Ru'be'nin şöyle dediğini nakletmiştir: "Safer karında bulunan bir kurtçuktur. Hayvanlara ve insanlara isâbet eder. Araplara göre o uyuz hastalığından daha bulaşıcıdır." Bu söz göz önünde bulundurulduğunda, saferin nefyedilmesinden murâdın insanların inanmakta oldukları bulaşıcılığın söz konusu olmadığını bildirmek olduğu anlaşılır. Bunu söyleyenler arasında Süfyân b. Uyeyne, İmam Ahmed, Buhârî ve İbn Cerîr de vardır.

Burada kastedilenin safer ayı olduğu, nefyedilen şeyin ise câhiliyye ehlinin uygulamakta oldukları nesî' (ayların yerini değiştirme) uygulaması olduğu da söylenmiştir. Zira câhiliyye ehli (haram olan) Muharrem ayını helâl sayıyorlar, onun yerine Safer ayını haram kılıyorlardı. Bu da Mâlik'in görüşüdür.

Ebû Dâvûd, Muhammed b. Râşid kanalıyla onun işittiği bir kimsenin şöyle dediğini rivâyet etmiştir: "Câhiliyye ehli Safer ayını uğursuz görürler, 'O uğursuz bir aydır' derlerdi. Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) bunun bâtil olduğunu bildirmiştir."

İbn Receb "Sanki bu görüş doğruya en yakın görüştür" demiştir. "Safer ayını uğursuz görmek, câhiliyye ehlinin Şevvâl ayında evlenmeyi uğursuz görmelerine benzemektedir."

"Nev' yoktur." Bunun hakkındaki açıklamalar inşaallah ileride ilgili bâpta gelecektir.

"Ğûl yoktur." Dammeli gayn harfi ile, çoğulu ağvâl ve ğîlân olarak gelen bir isimdir. Burada kastedilen odur.

Ebu's Saâdât şöyle demiştir: "Ğûl', 'ğîlân'ın tekilidir. Cinlerin ve şeytanların bir cinsidir. Araplar ğûlün ıssız ve geniş arazide insanlara göründüğünü, farklı sûretlerde renkten renge büründüğünü ve onları ğavl ettiğini yani yollarını şaşırtıp helâka sürüklediğini söylerlerdi. Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) de bunun doğru olmadığını, bâtil olduğunu açıklamıştır."

"Ğûl yoktur" buyruğunda vurgulanmak istenen ise ğûl (gulyabânî) denen şeyin Allah'ın zikredildiği ve O'na tevekkül edildiği takdirde kimseye yolunu şaşırtamayacağıdır. Bir başka hadis olan "Ğûl yoktur ancak seâli vardır" hadi-

si de bu manayı desteklemektedir. Seâli sihirbaz cinlerdir. Yani cinler içerisinde kafa karıştırma ve hayâl gördürme yeteneğine sahip sihirbazlar vardır.

“Güller hâlden hâle bürünüp şaşırtmaya çalıştığı zaman hemen ezan okuyun!” hadisi de bu manayı ifâde etmektedir. Yani onun şerrini Allah'ın zikri ile uzaklaştırın. Bu Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)'in gûlün olmadığını söylemekle onun yokluğunu kastetmediğini göstermektedir.

Ebû Eyyûb'un şu hadisi de bu kapsamdadır: “Kilerimde bir miktar hurmam vardı da gûl gelip onu alırdı.”

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: “Yine Buhârî ve Müslim'in tahriç ettiğine göre Enes şöyle demiştir: Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: *'Advâ yoktur, tıyera yoktur. Fe'l ise hoşuma gider.'* 'Fe'l nedir?' diye sordular. Bunun üzerine *'Güzel sözdür'* buyurdu.”

Şerh: Ebu's Saadât şöyle demiştir: “Hemzeli olarak fe'l mutlu eden şey hakkında da üzen şey hakkında da kullanılır. Tıyera ise ancak üzen şey hakkında kullanılır. Nâdiren mutlu eden şey hakkında kullanılır. 'Tefâeltu -veya hafifletme ve harf değiştirme yapılarak tefâveltu- bi-kezâ' denir. İnsanlar kolayca kaçıp hemzesiz söylemeye alışmışlardır. Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)'in fe'li sevmesinin sebebi şudur: İnsanlar Allah'ın faydasını umdukları, zayıf olsun güçlü olsun her sebepte O'nun iyiliğini ümit ettikleri zaman hayır üzere olurlar. Emellerini ve ümitlerini Allah Teâlâ'dan kestikleri zaman da bu bir şer olur. Tıyeraya gelince onda Allah'a karşı kötü zan besleme ve belâyı bekleme söz konusudur. Tefâüle şu örnek verilebilir: Hasta bir adam vardır ve birini 'Ey sâlim!' (hastalıktan selâmette) derken ıtır. Yahut yitiğini arayan bir adam vardır ve birini 'Ey vâcid!' (bulan) derken ıtır. Bundan dolayı biri hastalığından kurtulacağını, öteki de yitiğini bulacağını düşünür. “Ey Allah'ın Resûlü, fe'l nedir?” diye soruldu da o *“Güzel sözdür”* buyurdu.’ hadisi de bu kapsamdadır.”

“Fe'l nedir?” diye sordular. Bunun üzerine “Güzel sözdür” buyurdu. Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) burada fe'lin kendisinin hoşuna gittiğini ve onun yasaklanan tıyera kapsamında olmadığını beyân etmiştir.

İbnu'l Kayyım şöyle demiştir: “Fe'li beğenmekte ve sevmekte şirk adına bir şey yoktur. Aksine bu tabiatın ve insânî fitratın gereğidir. İnsanın fitratı

kendisine uyan ve münâsîp olan şeye meyleder. Nitekim Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) kendisine kadınların ve güzel kokunun sevdirdiğini bildirmiştir. Yine o helvayı ve balı severdi. Güzel sesle Kur'ân ve ezan okuyanı sever, ona kullak verirdi. Yüce ahlâkî hasletleri ve erdemli davranışları severdi.

Kısacası o her türlü kemâlî, hayrı ve bunlara götüren ne varsa hepsini severdi. Allahı subhânehû insanların içlerine, güzel bir isim duyunca onu beğenmeyi, sevmeyi ve ona meyletmeyi yerleştirmiştir. Yine insanların içlerinde felâh, selâm, necâh, tehnie, büşrâ, fevz ve zafer gibi isimler ile birlikte bir ferahlama, bir sevinç ve bir mutluluk var etmiştir. Fakat insanlar bunların zıtlarını duyduklarında da yukarıda zikredilenlerin zıddı olan hâllere bürünmüşler ve üzölmüşlerdir. Bu onları korkuya, uğursuzluğa ve pısırlıklığa iletmiş, onların yapmaya niyetli oldukları şeyden vazgeçmelerine sebep olmuştur. Bu dünyâda zarara, imanda da eksilmeye ve şirkte yakınlaşmaya neden olmuştur.”

el-Halîmî şöyle demiştir: “Fe’lin Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)’in hoşuna gitmesinin sebebi uğursuzluk inancına kapılmanın doğruluğu kanıtlanmış herhangi bir sebep yokken Allah Teâlâ’ya kötü zan besleme manasına gelmesi, tefâülün ise O’na güzel zan beslemek olmasıdır. Mümine her hâlde Allah Teâlâ’ya güzel zan beslemesi emredilmiştir.”

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: Ebû Dâvûd sahih bir senedle Ukbe b. Âmir’den şöyle dediğini rivâyet etmiştir: Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)’in yanında tiyeredan söz edildi. Bunun üzerine O şöyle buyurdu: “*En güzeli fe’ldir. Müslümanı yapacağı işten geri çevirmez. Biriniz hoşlanmadığı bir şey görecekt olursa şöyle desin: Allah’ım iyilikleri ancak Sen getirirsin, kötölükleri de ancak Sen def edersin. Güç ve kuvvet ancak Seninledir.*”

Şerh: Ukbe b. Âmir. “Kitâbu’t Tevhîd”in bütün nüshalarında bu şekilde gelmiştir fakat doğrusu Urve b. Âmir’dir. Ahmed, Ebû Dâvûd ve diğerleri hadisi bu şekilde tahriç etmişlerdir. Urve b. Âmir Mekkelidir. Nisbeti hususunda ihtilâf edilmiştir. Ahmed “Urve b. Âmir el-Kureşî” derken diğerleri “el-Cuheni” demiştir. Sahâbîliği hakkında da ihtilaf edilmiştir. el-Bârûdî “Sahâbîliği vardır” derken İbn Hibbân onu Tâbiîn’in sikalari içerisinde zikretmiştir. el-Mizzî ise “Onun sahâbî olduğuna dâir sahih bir rivâyet yoktur” demiştir.

"En güzeli fe'lidir." Fe'lin Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)'in hoşuna gittiği daha önce beyan edilmişti.

et-Tirmizî'nin sahihleyerek Enes'ten rivâyet ettiğine göre Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) hâceti için dışarı çıktığında "Ey necîh!" (başarılı) ve "Ey râşid" (doğru yoldaki) nidalarını işitmek hoşuna gidiyordu.

Ebû Dâvûd'un Bureyde'den rivâyet ettiğine göre Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) herhangi bir şeyin uğursuz olduğunu düşünmezdi. Bir görevli göndereceği zaman ismini sorar, ismi hoşuna giderse bundan dolayı mutlu olur, ismini beğenmezse hoşnutsuzluğu yüzünde görülürdü. İsnadı hasendir. Burada fe'le bulunulmuştur.

İbnu'l Kayyım şunları söylemiştir: "Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) fe'lin tiyeradan olduğunu fakat onun en hayırlısı olduğunu bildirmiştir. Tiyeranın bâtil olduğunu ve fe'lin de ondan olduğunu, fakat onun en hayırlısı olduğunu haber vermiştir. Bunların ikisini; birbirleriyle zıt olmalarından dolayı, birinin yararlı, diğerinin ise zararlı olmasından dolayı birbirlerinden ayırmıştır. Bunun bir benzeri şirk ile yapılan rukyelerden sakındırıp şirk içermediği takdirde rukyeye izin vermesidir. Çünkü böylesi bir rukyede herhangi bir mefsedet içermeyen menfaat söz konusudur."

"Müslümanı yapacağı işten geri çevirmez." et-Tîbî "Burada kâfirin durumunun bunun hilâfına olduğunu bildiren üstü kapalı bir ifâde vardır" demiştir.

"Allah'ım iyilikleri ancak Sen getirirsin, kötülükleri de ancak Sen def edersin. Güç ve kuvvet ancak Seninledir." Yani tiyera ne bir hayır getirir ne de bir kötülüğü def eder. Aksine hayırları getiren ve kötülükleri gideren yalnızca tek olan ve ortağı bulunmayan Sensin. Buradaki iyiliklerden/hasenâttan kasıt nimetlerdir. Kötülüklerden/seyyiâttan kasıt da musibetlerdir. Burada kalbin bir faydanın celbi veya bir zararın def'i hususunda Allah'tan başkasına bağlanmaması gerektiği belirtilmektedir. İşte tevhid budur. Bu duâ, kalbine tiyera kapsamında olan bir şey düşen kimsenin yapması gâyet uygun olan bir duâdır. Bu duâda tiyeranın bir yararı celb etmeyeceği ve bir zararı def etmeyeceği açık bir şekilde ifâde edilmektedir. Tiyeraya itikat eden kimsenin de beyinsiz bir müşrik olduğu ortaya konmaktadır.

"Güç ve kuvvet ancak Seninledir." Bu, tevekkül ederek ve yapana ceza olarak hoşlanılmayan bir şeyin meydana gelmesine sebep olabilecek tıyera iltifat etmeden Allah Teâlâ'dan yardım dilemek söz konusudur. Bu dua ancak hayırları celbedip hoşlanılmayan şeyleri def edecek sebeplerin en kuvvetlisi olan tevekkülden sâdır olur. Buradaki (güç manasını verdiğimiz) havl ve tahavvul, bir hâlden diğerine geçmek demektir. Bir hâlden diğerine geçmek için kuvvet ancak Allah'tandır. Hadiste Allah'ın havli, kuvveti ve meşietini olmaksızın havlin, kuvvetin ve meşietin söz konusu olmadığı bildirilmektedir. İşte bu rubûbiyyet tevhîdidir. Bu tevhîd, ibâdetin her çeşidinde Allah'ı birlemek demek olan ulûhiyyet tevhidinin -ki o aynı zamanda kasd ve irâde tevhîdidir- delillerindendir. Elhamdülillah bu mesele daha önce açıklanmıştı.

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: **"Yine Ebû Dâvûd İbn Mes'ûd'dan merfû olarak şunu rivâyet etmiştir: 'Tıyera şirktir! Tıyera şirktir! Bizden kimse yoktur ki (uğursuzluk düşüncesine kapılmıyor olsun). Fakat Allah onu tevekkül ile gidermektedir.'** Bunu Ebû Dâvûd rivâyet etmiş, Tirmizî de rivâyet edip sahih olduğunu söylemiş ve hadisin sonunun İbn Mes'ûd'un sözü olduğunu belirtmiştir."

Şerh: Bunu İbn Mâce ve İbn Hibbân rivâyet etmiştir. Ebû Dâvûd'un lafzı şöyledir: **"Üç defa 'Tıyera şirktir, tıyera şirktir!'** buyurdu."

Bu tıyeranın haramlığı ve şirkin bir türü olduğu hususunda açık bir nasır. Çünkü tıyerada kalp Allah Teâlâ'dan başkasına bağlanmaktadır.

İbn Hamdân "Tıyera mekruhtur" demiştir. Ahmed'in ashâbından başkaları da böyle söylemiştir.

İbn Müflih şöyle demiştir: **"Doğru olan tıyeranın şirk olması sebebiyle kesinlikle haram olduğudur. Şirk olan bir şey ıstılâhî manada nasıl mekruh olabilir?"**

"Şerhu's Sünen" sahibi şöyle demiştir: **"Tıyerayı şirk kapsamına sokmanın sebebi, insanların gereğini yerine getirdikleri takdirde tıyeranın bir yarar celb edeceğine ya da bir zararı def edeceğine inanmakta, böylece âdetâ Allah Teâlâ'ya ortak koşmakta olmalarıdır."**

"Bizden kimse yoktur ki..." Ebu'l Kâsım el-Isbehânî ve Münzirî hadiste hazf edilen bir ifâdenin olduğunu, onun takdirinin de "Bizden kimse yoktur ki kalbine uğursuzluk düşüncesinden bir şey düşmüyor olsun" olduğunu söylemişlerdir. el-Halhâli şöyle demiştir: "Burada istisnâ edilen şey hazf edilmiştir. Çünkü o hoş görülmeyen bir hâli içermektedir. Bu kelâmın edebindendir."

"Fakat Allah onu tevekkül ile gidermektedir." Fakat biz Allah'a bir faydayı elde etmek veya bir zararı def etmek isteyerek tevekkül ettiğimiz zaman, Allah onu yalnızca kendisine tevekkül etmemiz sebebiyle bizden gidermektedir.

"Hadisin sonunun İbn Mes'ûd'un sözü olduğunu belirtmiştir." İbnu'l Kayyım şöyle demiştir: "Bu (yani hadisin sonunun İbn Mes'ûd'un sözü olduğu) doğrudur. Zira tiyera şirkten bir kısımdır."

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: **Ahmed'in İbn Amr'dan rivâyet ettiğine göre Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) "Tiyeranın kendisini ihtiyacından alıkoyduğu kimse şirk koştur"** buyurdu. "Bunun keffâreti nedir?" diye sordular. Bunun üzerine Rasulullah şöyle cevap verdi: **"Kişinin şunu demesidir: Allah'ım, Senin hayrından başka hayır yoktur. Senin takdir ettiğinden başka uğursuzluk yoktur. Senden başka ilâh yoktur."**

Şerh: Bu hadisi Ahmed ve Taberânî, Abdullah b. Amr b. el-Âs'tan rivâyet etmişlerdir. İsnâdında (zayıf bir râvî olan) İbn Lehîa vardır. Diğer râvileri si-kadır. **İbn Amr**, Ebû Muhammed Abdullah b. Amr b. el-Âs b. Vâil es-Sehmî'dir. Künyesinin Ebû Abdurrahmân olduğu da söylenmiştir. Sahâbe'nin önde gelen simâlarından ve en çok hâdis rivâyet edenlerdendir. Fakih Abdullahlardan biridir. Sahih olan kavle göre Zilhicce ayında Harre olayının yaşandığı gecelerde Tâif'te vefât etmiştir.

"Tiyeranın kendisini ihtiyacından alıkoyduğu kimse şirk koştur." Çünkü tiyera görülen veya duyulan bir şeyde uğursuzluk bulmaktır. Dolayısıyla tiyera kişiyi azmettiği bir yolculuktan, bir işten ya da herhangi bir şeyden alıkoyduğu, gördüğü ve işittiği şey uğursuzluk düşüncesiyle istediği ve kendisi için gayret gösterdiği şeyden onu engellediği zaman kişi şirke girmiş olur. Bu daha önce açıklanmıştı. Bu kişi Allah'tan başkasına yönelmek sûretiyle O'na tam olarak tevekkül etmemiştir. Bundan dolayı şeytanın ondan bir nasibi olur.

"Bunun keffâreti nedir..." Şu hâlde kişi hadiste zikredilene söyler, kalbine düşenden yüz çevirir ve ona iltifat etmezse Allah bunu ilk başta onun kalbine düşene keffâret kılar. Çünkü o şey kalbinden sadece Allah'a dayanıp gayrısından yüz çevirmeyi içeren bu dua ile zâil olur. Hadis şu manaları içermektedir: Tıyera kendisine aldırmaııp yoluna devam eden kimseye zarar vermez. Allah'a tam olarak tevekkül etmeyen ve bu hususta şeytanla yakınlık kuran kimseye gelince bu kimse hoşlanmadığı şeyle karşılaşmakla cezalandırılabilir. Çünkü yaptığı Allah'a ve hayrın tamamının O'nun elinde olduğuna imandan yüz çevirmektir. Hâlbuki buna inanmak vaciptir. Meşiet ve irâdesiyle kuluna hayrı sürükleyecek O'dur. Kudreti, lütfu ve ihsanıyla kulundan zararı tek başına savacak da O'dur. Şu hâlde hayır adına ne varsa hepsi O'ndandır. Kulundan şerri savan da O'dur. Diğer taraftan kulun başına gelen şer günahından dolayıdır. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: *"Başına gelen her iyilik Allah tarafından. Başına gelen her kötülük de kendindendir."* (Nisâ, 79)

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: **"Yine Ahmed'in Fadl b. Abbâs'tan rivâyet ettiğine göre Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) 'Tıyera ancak seni bir işe iten ya da bir işten geri çeviren şeydir' buyurmuştur."**

Bu hadis İmam Ahmed'in Fadl b. Abbâs'tan rivâyet ettiği bir hadistir. Bu rivâyete göre Fadl b. Abbâs "Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) ile beraber çıktım" deyip hadisi aktarmış, sonra *"Tıyera ancak seni bir işe iten ya da bir işten geri çeviren şeydir"* demiştir.

Fadl, Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem)'in amcasının oğlu Fadl b. Abbâs b. Abdulmuttalib'dir. İbn Maîn onun hakkında "Yermûk savaşında öldürüldü" demiştir. Başkası ise onun on üç yılında Mercussuffer savaşında yirmi iki yaşında öldürüldüğünü söylemiştir. Ebû Dâvûd da "Dımeşk'te, üzerinde Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem)'in zırhı olduğu hâlde öldürüldü" demiştir.

"Tıyera ancak seni bir işe iten ya da bir işten geri çeviren şeydir." İşte bu, yasaklanmış olan tıyeranın tanımıdır. Tıyera kişiyi yapmak istediği şeye teşvik eden ya da onu yapmak istediği şeyden geri çeviren şeydir. Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem)'in sevdiği fe'le gelince, onda bir çeşit müjde vardır. Kişi ondan dolayı sevinmekte fakat tıyerada olanın aksine ona dayanmamaktadır. Aradaki farkı iyi anla! Allah en iyi bilendir.

29. Bölüm

Müneccimlik Hakkında Gelenler

قال البخاري رحمه الله في صحيحه :

قال قتادة رضي الله عنه : «خَلَقَ اللَّهُ هَذِهِ النُّجُومَ لِثَلَاثٍ جَعَلَهَا زِينَةً لِلسَّمَاءِ وَرُجُومًا لِلشَّيَاطِينِ وَعَلَامَاتٍ يُهْتَدَى بِهَا فَمَنْ تَأَوَّلَ فِيهَا بَغْيَرٌ ذَلِكَ أَخْطَأَ وَأَضَاعَ نَصِيْبَهُ وَتَكَلَّفَ مَا لَا عِلْمَ لَهُ بِهِ» ١. هـ

Buhârî Sahîh'inde şöyle demiştir: Katâde dedi ki: "Allah şu yıldızları üç şey için yaratmıştır: Göğü süslemek için, şeytanların taşlanması için ve kendileriyle yolların bulunduğu alâmetler olmaları için... Kim yıldızlar hakkında bundan başka bir yorumda bulunursa hata etmiş, nasibini yitirmiş ve hakkında bilgisi olmadığı bir yükün altına girmiş olur."⁹²

وكره قتادة تعلم منازل القمر ولم يرخص ابن عيينة فيه ذكره حرب عنهم،
ورخص في تعلم المنازل أحمد وإسحاق

Yine Katâde ayın evrelerinin öğrenilmesini hoş görmemiştir. İbn Uyeyne de bu konuda ruhsat vermemiştir. Bunu onlardan Harb nakletmiştir. Ahmed ve İshâk ise ayın evrelerinin öğrenilmesine ruhsat vermiştir.

وعن أبي موسى رضي الله عنه قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: «ثَلَاثَةٌ لَا يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ مُذْمَنُ الْخُمْرِ، وَقَاطِعُ الرَّحِمِ، وَمُصَدِّقُ السَّخْرِ» رواه أحمد وابن حبان في صحيحه.

Ebû Mûsâ (radiyallahu anh)'dan şöyle dediği rivâyet edilmiştir: Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: "Üç kimse vardır ki

⁹² Buhârî, 6/295.

cennete giremeyecektir: İçki mübtelâsı, akrabalık bağlarını kesen ve sihri tasdîk eden." Bunu Ahmed ve Sahîh'inde İbn Hibbân rivâyet etmiştir.⁹³

* * *

⁹³ Ahmed, 19798.

Müneccimlik Hakkında Gelenler Babı

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: **“Müneccimlik hakkında gelenler babı.”**

Şerh: Şeyhulislâm şöyle demiştir: “Müneccimlik (tencîm), feleklerin durumuna bakarak yeryüzündeki olaylar hakkında yorumlarda bulunmaktır.”

el-Hattâbî de şöyle demiştir: “Yasaklanan nücûm ilmi, müneccimlerin iddiâ ettikleri şeydir: Onlar, rüzgârların ne zaman eseceği, yağmurun ne zaman yağacağı, fiyatların ne zaman değişeceği gibi gelecek zamanda meydana gelecek olaylarla ilgili bilgilerinin olduğunu iddiâ ederler. Bu bilgilere gök cisimlerinin yörüngelerinde hareket etmelerine, birleşmelerine ve ayrılmalarına bakılarak ulaşılabileceğini söylerler. Gök cisimlerinin süflî âlem üzerinde tesirlerinin bulunduğunu iddiâ ederler. Şüphesiz bu onların gayba âit konularda hüküm vermelerinden ve Allah'ın sadece kendisine sakladığı bilgiyi elde etmek için çabalamalarından başka bir şey değildir. Hâlbuki gaybı ancak Allah bilir.”

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: **Buhârî Sahih’inde şöyle demiştir: Katâde dedi ki: “Allah şu yıldızları üç şey için yaratmıştır: Göğü süslemek için, şeytanların taşlanması için ve kendileriyle yolların bulunduğu alâmetler olmaları için... Kim yıldızlar hakkında bundan başka bir yorumda bulunursa hata etmiş, nasibini yitirmiş ve hakkında bilgisi olmadığı bir yükün altına girmiş olur.”**

Şerh: el-Buhârî Sahih’inde bu eseri muallak olarak zikretmiştir. Bu eseri ayrıca Abdurrezzâk, Abd b. Humeyd, İbn Cerîr, İbnu’l Münzir ve diğer bazı âlimler de rivâyet etmiştir.

el-Hatîb de bunu “Kitâbu’n Nucûm”da daha uzun bir lafızla Katâde’den rivâyet etmiştir. Lafzı şudur: “Allah şu yıldızları üç şey için yaratmıştır. Onları göğün süsü kılmıştır. Yine onları kendileriyle yol bulunan alâmetler kılmıştır. Yine onları şeytanlara atılan taşlar kılmıştır. Kim yıldızlar hakkında bunlardan başka bir şey söylemeye kalkarsa şahsî görüşünü dile getirmiş, payını iskalamış, nasibini zâyî etmiş ve hakkında bilgisi olmadığı bir yükün altına girmiş olur. Allah'ın emrinin câhili olan bazı insanlar şu yıldızlar hakkında ‘Kim şu yıldız varken zifafa girerse şöyle şöyle olur, kim bu yıldız varken yolculuğa çı-

karsa şöyle şöyle olur' diye kehânetler uydurmuşlardır. Yemin ederim ki yıldızların her biriyle birlikte hem al tenli hem kara tenli, hem uzun hem kısa, hem güzel hem çirkin kimseler dünyaya gelmektedir. Şu yıldızlar, şu binek, şu kuş gayba dair bu hususları nereden bilsin? Biri gaybı bilseydi o mutlaka Allah'ın eliyle yarattığı, kendisine melekleri secde ettirdiği ve her şeyin ismini öğrettiği Âdem olurdu." Nakil sona erdi.

Bu imamın neye karşı çıktığı üzerinde bir düşün! O daha Tâbiîn zamanında ortaya çıkan münkerlerden birine karşı çıkmıştır. Onlardan sonra her asırda şer daha da artmış, sonunda şu asırlarda zirvesine ulaşmış ve bütün beldeleri bürümüştür. Bazıları şerden az nasiplenirken bazıları çok nasiplenmektedir. İnsanlar arasında şerre karşı çıkan çok azdır. Din hususundaki musîbet iyice büyümüştür. Şüphesiz biz Allah'a aidiz ve şüphesiz O'na döneceğiz!

"Allah şu yıldızları üç şey için yaratmıştır."

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: *"Gerçekten biz en yakın göğü kandillerle süsledik ve onları şeytanlara atılan taşlar kıldık."* (Mülk, 5) *"Ve alâmetler... Yıldızlarla yollarını bulurlar."* (Nahl, 16)

Burada yıldızların en yakın gökte olduğuna işâret edilmektedir. Nitekim İbn Merdûye İbn Mes'ûd'un şöyle dediğini rivâyet etmiştir: Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: *"En yakın göğe gelince Allah onu dumandan yarattı, onun içerisinde bir kandil ve aydınlatan bir ay var etti. Onu kandillerle süsledi ve onları şeytanlara atılacak birer taş ve her bir kovulmuş şeytana karşı koruma kıldı."*

"Alâmetler olarak." Yani yönleri gösteren, böylece kendileriyle gidilecek yolun bulunduğu, insanların kendileriyle yollarını buldukları işâretler olarak. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

"O ki kendileriyle karanın ve denizin karanlıklarında yolunuzu bulmanız için yıldızları yaratandır." (En'âm, 97) Yani gitmek istediğiniz yönü kendilerine bakarak bilmeniz için. Maksat müneccimlerin inandığı gibi yıldızlarla gaybı bilme hususunda yol bulunacağı değildir.

Bunun bâtilılığı ve gerçekliğinin olmadığı daha önce açıklanmıştı. Katâde'nin dediği gibi: Kim yıldızlar hakkında bundan başka bir yorumda bulunursa yani Allah'ın kitabında zikrettiği bu üçünden başkasını söylese hata etmiş olur. Çünkü Allah'ın hakkında hiçbir delil indirmedeği bir şeyi söylemiş olur. Kendisini kendisine fayda değil zarar verecek bir şeyle meşgûl ettiği için de her türlü hayırdan nasibini zâyî etmiş olur.

Eğer “Müneccimin söylediği bazen doğru çıkıyor” denirse buna şöyle cevap verilir: Onun sözünün doğruluğu kâhinin sözünün doğruluğu gibidir. Bir sözü doğru, yüz sözü yalandır. Onun sözünün doğruluğu bilgisinden kaynaklanmamaktadır. Aksine onun sözü kaderde yazılı olan ile muvâfakat etmektedir ve bu onu tasdik eden kimse için bir fitne olmaktadır.

İbn Abbâs (*radiyallahu anhum*)'dan rivâyet edildiğine göre o Allah Teâlâ'nın buyruğunu “*Arzda o sizi sarsmasın diye sabit dağlar, yolunuzu bulasınız diye de nehirler, yollar ve alâmetler kıldı.*” (*Nahl, 15-16*) diye okumuştur. Yani onun okuyuşunda alâmetler arzdakiler içerisinde zikredilenlere ma'tuftur. Sonra “*Yıldızlarla da yollarını bulurlar*” diye okuyuşa yeniden başlamıştır. Bunu İbn Cerîr, İbn Abbâs'tan manasıyla aktarmıştır.

Müneccimlik ilminin bâtilılığı hususunda Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den hadisler varid olmuştur. “*Kim müneccimlikten bir şûbe öğrenirse sihirlerden bir şûbe öğrenmiş olur. O konuda bilgisi arttıkça sihirbazlığı da artar.*” buyruğu bunlara örnektir.

Racâ b. Hayve'den rivâyet edildiğine göre Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*) şöyle buyurmuştur: “*Yıldızları doğrulamak, kaderi yalanlamak ve imamların zulmü; ümmetim için korktuklarımdandır.*” Bunu Abd b. Humeyd rivâyet etmiştir.

Ebû Mihcen'den rivâyet edildiğine göre Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*) şöyle buyurmuştur: “*Ümmetim için üç şeyden korkuyorum: İmamların zulmü, yıldızlara iman ve kaderi yalanlama.*” Bunu İbn Asâkir rivâyet etmiş, es-Suyûtî hasen olduğunu söylemiştir.

Enes'ten rivâyet edildiğine göre Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*) şöyle buyurmuştur: “*Benden sonra ümmetim için iki şeyden korkuyorum: Kaderi ya-*

lanlama ve yıldızları doğrulama." Bunu Ebû Ya'lâ, İbn Adıyy ve "Kitâbu'n Nücûm"da el-Hatîb rivâyet etmiş, es-Suyûtî hasen olduğunu söylemiştir.

Müneccimliği yerme ve ondan sakındırma hususundaki hadisler çoktur.

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: **"Yine Katâde ayın evrelerinin öğrenilmesini hoş görmemiştir. İbn Uyeyne de bu konuda ruhsat vermemiştir. Bunu onlardan Harb nakletmiştir. Ahmed ve İshâk ise ayın evrelerinin öğrenilmesine ruhsat vermiştir."**

Şerh: el-Hattâbî şöyle demiştir: "Kendisiyle, müşâhede ve haber yoluyla zevâl vaktinin ve kible yönünün bilindiği nücûm ilmine gelince bu yasaklanan nücûm ilmi kapsamında değildir. Çünkü gölgeyi gözetleme ilmi; gölgenin git-tikçe azaldığını, güneşin doğu ufkundan semanın ortasına doğru yükselip dur-duğunu, gölge uzamaya başladığı zaman güneşin semanın ortasından batı uf-kuna doğru düşüşe geçtiğini bilmekten fazlası değildir. Bu ilmin müşâhede yo-luyla elde edilmesi mümkündür. Şu kadar var ki bu zanaatın ehli olan kimseler bu iş için bakan kimsenin müddeti gözetlemeye ihtiyacını ortadan kaldıran ba-zı âletler edinmiştir.

Yıldızlara bakarak kible yönünün tespit edilmesine gelince, bu, bu konu-da uzman, din hususundaki hassâsiyetlerinden, astronomi ile ilgili bilgilerin-den ve haber verdikleri şeylerin doğruluğundan şüphe etmediğimiz önder kişi-lerin gözlemledikleri yıldızlardan öğrenilmektedir. Onlar kibleyi Ka'be'nin ya-nında da, Ka'be'nin yanında olmadıkları zaman da görürler. Şu hâlde onlar kibleyi gözleriyle görerek bulurlar. Bizim kibleyi bilmemiz ise onların haberini kabul ederek olur. Çünkü onlar bizim nezdimizde dinlerinden şüphe edilme-yen ve bilgilerinde bir eksiklik bulunmayan kimselerdir." el-Hattâbî'nin sözleri sona erdi.

İbnu'l Münzir, Mücâhid'in kişinin yolunu bulmasına yarayacak kadar nücûm ilmini öğrenmesinde bir sakınca görmediğini rivâyet etmiştir.

İbrâhîm'den kişinin yolunu bulacak kadar yıldız ilmi öğrenmesinde bir beis görmediği rivâyet edilmiştir.

İbn Receb de şöyle demiştir: "Öğrenilmesine ruhsat verilen ilim tesyîr ilmidir, te'sîr ilmi değil. Zira te'sîr ilminin azı da çoğu da bâtıldır ve haram kı-

lınmıştır. Tesyîr ilmine gelince kişi bu ilimden yolunu bulmak, kibleyi ve yolları bilmek için ihtiyaç duyduğu kadar öğrenebilir. Cumhûra göre bu câizdir." İbn Receb'in sözleri sona erdi.

"Bunu onlardan Harb nakletmiştir."

Harb; imam, hâfız, fakih Ebû Muhammed Harb b. İsmâil el-Kirmânî'dir. İmam Ahmed'in ashâbının en büyük simâlarından. Ahmed'den, İshâk'tan, İbnu'l Medînî'den, İbn Maîn'den ve diğer birçok kimseden rivâyette bulunmuştur. İçerisinde İmam Ahmed'e ve başka kimselere sorduğu sorulara yer verdiği "Mesâil" isminde bir kitabı vardır. İki yüz seksen yılında vefât etmiştir.

İshâk; İbn Rahûye olarak bilinen, İmâm İshâk b. İbrâhîm b. Mahled b. Ya'kûb el-Hanzalî en-Neysâbüri'dir. İbnu'l Mubârek'ten, Ebû Umâme'den, İbn Uyeyne'den onların tabakasında olan kimselerden rivâyette bulunmuştur. Ahmed onun hakkında "İshâk bizim nezdimizde müslümanların imamlarından biridir" demiştir. Ondan Ahmed, Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd ve birçok kimse hadis rivâyet etmiştir. O da Ahmed'den hadis rivâyet etmiştir. İki yüz otuz dokuz yılında vefât etmiştir.

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: "**Ebû Mûsâ (radıyallahu anh)'dan şöyle dediği rivâyet edilmiştir: Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: 'Üç kimse vardır ki cennete giremeyecektir: İçki mübtelâsı, akrabalık bağlarını kesen ve sihri tasdik eden.'** Bunu Ahmed ve 'Sahih'inde İbn Hibbân rivâyet etmiştir."

Şerh: Bu hadisi ayrıca et-Taberâni de rivâyet etmiştir. Aynı şekilde el-Hâkim de bu hadisi "sahih" diyerek rivâyet etmiş, ez-Zehebi de onu onaylamıştır.

Hadisin tam hâli şöyledir: "**Kim içki mübtelâsı olduğu hâlde ölürse Allah ona Ğûta Nehri'nden içirir. O fahişelerin ferclerinden akan bir nehirdir ki cehennemlikler ferclerinin kokusundan rahatsız olur.**"

Ebû Mûsâ, değerli sahâbî Abdullah b. Kays b. Suleym b. -noktasız fethalı hâ ve şeddeli dâd harfî ile- Haddâr Ebû Mûsâ el-Eş'arî'dir. Elli yılında vefât etmiştir.

"Üç kimse vardır ki cennete giremeyecektir." Bu selefin tevil etmeyi kerih gördüğü vaîd naslarındandır. Selef "Bunları geldikleri gibi kabul ederiz, bunları tevil eden kimse Allah adına ilimsizce konuşma tehlikesiyle karşı karşıyadır" demiştir.

Bu konuda söyleneceklerin en güzeli şudur: İslâm dininden çıkaran şirk ve küfür dışındaki her bir amelin karşılığı Allah'ın dilemesine kalmıştır. O dilerse o amelden dolayı kişiye azap eder. Çünkü o azabı hak etmiştir. Dilerse de onu bağışlar. Bu da O'nun fazlından, affediciliğinden ve rahmetindendir.

"Müdmînu'l hamr" sürekli içki içen kimse demektir.

"Katî'u'r rahm" akrabalık bağlarını koparan kimse demektir. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: *"Sizden beklenen başa geldiğinizde yeryüzünde bozgunculuk çıkarıp akrabalık bağlarınızı koparmanız değil midir?"* (Muhammed, 22)

"Sihri tasdik eden." Yani her türlü sihri tasdik eden ki zikri geçen hadis-ten dolayı müneccimlik de buna dâhildir. Hadis bab başlığına mutâbakatı bu kısımdadır.

ez-Zehebî "el-Kebâir"de şöyle demiştir: "Bu kapsama simyâ öğrenmek ve uygulamak, bilinmeyen sözlerle kadını kocasına bağlamak, erkeğin eşine olan sevgisini arttırmak veya karı kocayı birbirlerinden soğutmak ve benzerleri de girer."

Yine o şöyle demiştir: "Ümmetten bazıları büyük günahların birçoğunun hatta çok azı hariç tamamının haram olduğunun câhilidir. Bunlar hususundaki sakındırmalar ve tehditler onlara ulaşmamıştır." ez-Zehebî'nin sözleri sona erdi.

30. Bölüm

Yıldızlardan Yağmur Ummak Hakkında

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

﴿وَتَجْعَلُونَ رِزْقَكُمْ أَنْتُمْ تُكَذِّبُونَ﴾

"O'nun verdiği rızka karşılık yalanlayarak mı şükrediyorsunuz?" (Vâkıa, 82)

Ebû Mâlik el-Eş'arî (radiyallahu anhu)'ın rivâyet ettiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

«أَرْبَعٌ فِي أُمَّتِي مِنْ أَمْرِ الْجَاهِلِيَّةِ لَا يَتْرُكُونَهَا الْقَخْرُ بِالْأَخْسَابِ وَالطَّعْنُ فِي الْأَنْسَابِ وَالِاسْتِنْقَاءُ بِالنَّجُومِ وَالنِّيَاحَةُ»

"Ümmetimde câhiliyye işlerinden olan dört şey vardır ki onları asla bırakmayacaklardır: Soylarla övünme, soylara sövme, yıldızlardan yağmur umma ve ağıt yakma."⁹⁴

Yine Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

«النَّيَاحَةُ إِذَا لَمْ تَتَّبَ قَبْلَ مَوْتِهَا تَقَامُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَعَلَيْهَا سِرْبَالٌ مِنْ قَطْرَانٍ وَدَرْعٌ

مِنْ جَرَبٍ»

"Ağıt yakan kadın ölmeden önce tevbe etmezse kıyâmet günü üzerinde katrandan bir elbiseyle ve uyuzlu bir gömlekle kaldırılır."⁹⁵

ولهما عن زيد بن خالد رضي الله عنه قال «صَلَّى لَنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَلَاةَ الصُّبْحِ بِالْخُدْيِيَّةِ عَلَى إِبْرَ سَمَاءَ كَانَتْ مِنَ اللَّيْلَةِ فَلَمَّا انْصَرَفَ أَقْبَلَ عَلَى النَّاسِ فَقَالَ: «هَلْ تَذَرُونَ مَاذَا قَالَ رَبُّكُمْ؟» قَالُوا اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ، قَالَ: «أَصْبَحَ مِنْ

⁹⁴ Tirmizî, 3591; Ahmed, 677.

⁹⁵ Muslim, 934; Ahmed, 23292.

عَبَادِي مُؤْمِنٍ بِي وَكَافِرٍ، فَأَمَّا مَنْ قَالَ مُطِرْنَا بِفَضْلِ اللَّهِ وَرَحْمَتِهِ فَذَلِكَ مُؤْمِنٌ بِي وَكَافِرٌ بِالْكَوْكَبِ، وَأَمَّا مَنْ قَالَ بِنُوءٍ كَذَا وَكَذَا فَذَلِكَ كَافِرٌ بِي وَمُؤْمِنٌ بِالْكَوْكَبِ»

Buhârî ve Müslim'in rivâyet ettiğine göre Zeyd b. Hâlid (radiyallahu anh) şöyle demiştir: "Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Hudeybiye'de bize gece yağmış olan bir yağmurun arkasından sabah namazını kıldırdı. Namazı bitirince insanlara yöneldi ve 'Rabbinizin ne buyurduğunu biliyor musunuz?' diye sordu. 'Allah ve Resûlü daha iyi bilir' dediler. Bunun üzerine O şöyle buyurdu: "Kullarımdan bir kısmı Bana mümin, bir kısmı da kâfir olarak sabahladı. 'Allah'ın fazlı ve rahmeti ile yağmura kavuştuk' diyenler Bana mümin, yıldız kâfirdir. 'Şu şu yıldız sebebiyle yağmura kavuştuk' diyenler ise Bana kâfir, yıldız mümindir."⁹⁶

وفيه: وَقَالَ بَعْضُهُمْ لَقَدْ صَدَقَ نُوءُ كَذَا وَكَذَا، فَأَنْزَلَ اللَّهُ هَذِهِ الْآيَةَ: «فَلَا

أَفْسِمُ بِمَوَاقِعِ النُّجُومِ» [الواقعة: 75] إِلَى قَوْلِهِ: «تُكَذِّبُونَ» [الواقعة: 82]

Yine Buhârî ve Müslim İbn Abbâs'tan aynı manada bir hadis rivâyet etmişlerdir. Bu hadisin içerisinde şunlar da geçmektedir: "Bazıları 'Şu şu yıldız doğru söyledi' dediler. Bunun üzerine Allah 'Hayır, yıldızların yerlerine yemin ederim ki' âyetinden 'O'nun verdiği rızka karşılık yalanlayarak mı şükrediyorsunuz?' âyetine kadar indirdi.

⁹⁶ Buhârî, 846, 1038, 4417; Müslim, 228.

Yıldızlardan Yağmur Ummak Hakkında Gelenler Babı

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: **"Yıldızlardan yağmur ummak hakkında gelenler babı."**

Şerh: Yani bu konuda gelen tehditler babı. Burada kastedilen şey, suya kavuşmanın ve yağmurun yağmasının nev'lere nisbet edilmesidir. Nev'ler ayın evreleridir.

Ebu's Saadât şöyle demiştir: "Nev'ler yirmi sekiz evreden oluşmaktadır. Ay her gece bunlardan birinde olur. Nitekim Allah Teâlâ '*Aya gelince Biz ona bazı menzileler tayin ettik*' (Yâsîn, 39) buyurmuştur. Ay, her on üç gecede fecrin doğuşu esnasında batıdaki menzilesinde olur. Diğer gecelerde de aynı vakitte batıdaki menzilesinin karşısında yer alan doğudaki menzilesinde olur. İşte Araplar bir menzilenin düştüğü ve karşısındaki menzilenin yükseldiği zaman yağmur yağacağına inanırlardı. Bunu yıldızla nispet ederler ve "Falan nev' sebebiyle yağmura kavuştuk" derlerdi. Buna nev' denilmesinin sebebi menzilelerden biri düştüğü zaman doğudan bir başkasının nev' etmesidir, yani doğmasıdır."

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: **Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: 'O'nun verdiği rızka karşılık yalanlayarak mı şükrediyorsunuz?' (Vâkıa, 82)"**

Şerh: İmam Ahmed'in, hasen olduğunu söyleyerek et-Tirmizî'nin, İbn Cerir'in, İbn Ebî Hâtim'in ve "el-Muhtâra"da ed-Dıyâ'nın rivâyet ettiğine göre Ali (radiyallahu anh) şöyle demiştir: Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: "Rızkınızı, yani şükürünüzü yalanlayarak mı yerine getiriyorsunuz ve 'Falan nev' sebebiyle yağmura kavuştuk, falan yıldız sebebiyle yağmura kavuştuk' diyorsunuz?"

Âyet hakkındaki tefsirler arasında evlâ olan budur. Bu; Ali'den, İbn Abbâs'tan, Katâde'den, ed-Dahhâk'tan, Atâ el-Horasânî'den ve diğer kimselerden rivâyet edilmiştir. Müfessirlerin cumhûrunun görüşü budur. Musannifin âyetle istidlâli de bu mânâ göz önünde bulundurulduğu takdirde anlaşılır.

İbnu'l Kayyım ise şöyle demiştir: "Yani hayatınızın kaynağı olan bu rızık-tan payınızı onu yani Kur'ân'ı yalanlamak mı kılıyorsunuz?"

Hasen (el-Basrî) de şöyle demiştir: "Kur'an'dan payınızı ve nasibinizi onu yalanlamak mı kılıyorsunuz? Kur'an'dan nasibi ancak onu yalanlamak olan kimse gerçekten zarar etmiştir."

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: "**Ebû Mâlik el-Eş'arî'den rivâyet ettiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle bu-yurmuştur: 'Ümmetimde câhiliyye işlerinden olan dört şey vardır ki onları asla bırakmayacaklardır: Soylarla övünme, soylara sövme, yıldızlardan yağ-mur umma ve ağıt yakma.'**

Yine Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: **'Ağıt yakan ka-dın ölmeden önce tevbe etmezse kıyâmet günü üzerinde katrandan bir elbi-seyle ve uyuzlu bir gömlekle kaldırılır.'** Bunu Müslim rivâyet etmiştir."

Ebû Mâlik'in ismi, el-Hâris b. el-Hâris eş-Şâmî'dir. Kendisi sahâbîdir. Ondandır yalnızca Ebû Sellâm rivâyette bulunmuştur. Sahâbe içerisinde bu zât-tan başka iki Ebû Mâlik el-Eş'arî daha vardır.

"Ümmetimde câhiliyye işlerinden olan dört şey vardır ki onları asla bı-rakmayacaklardır." Yani bu ümmet onları yapacaktır. Ya bunların haram ol-duğunu bilerek yapacaklardır ya da cahiliyye ehlinin yerilmiş, kerih görülmüş ve haram kılınmış işlerinden olmalarına rağmen bunu bilmeyerek yap-a-caklardır.

Buradaki câhiliyyeden kasıt Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem)'in gönderil-mesinden önceki dönemdir. O dönemdekiler ileri boyuttaki cehâletlerinden dolayı câhiliyye ehli diye isimlendirilmiştir. Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sel-lem)'in getirdiğine muhâlif olan ne varsa hepsi câhiliyyedir. Rasulullah (sallal-lahu aleyhi ve sellem) işlerinin birçoğu ya da çoğu hususunda onlara muhâlefet etmiştir. Kur'ân üzerinde düşünüldüğü ve Sünnet bilindiği takdirde bu anlaşılır.

Şeyhulislâm şöyle demiştir: "Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) burada in-sanların câhiliyye işlerinden bir kısmını bırakmayacağını haber vermiş, böy-lece bu işleri bırakmayan kimseleri zemmetmiştir. Bu, câhiliyye işlerinden olan

her bir işin ve onları yapmanın İslâm dininde mezmûm olmasını gerektirmektedir. Değilse bu münkerlerin câhiliyyeye izâfe edilmesi bir yergi ifâde etmezdi. Mâlum olduğu üzere bu ameller câhiliyyeye yergi amacıyla izâfe edilmiştir. Nitekim Allah Teâlâ *'İlk câhiliyyedeki gibi açılıp saçılmayın!'* (Ahzâb, 33) buyurmuştur. Şüphesiz burada açılıp saçılmak ve ilk câhiliyye ehlinin içinde bulunduğu hâl yerilmektedir. Bu da onlara benzemekten sakınılmasını gerekli kılmaktadır."

"Soylarla övünme..." Yani insanlara karşı atalarla ve onların bıraktıklarıyla büyülenmek. Şüphesiz bu büyük bir cehâlettir. Zira Allah Teâlâ'nın *"Şüphesiz Allah katında en şerefli en takvâh olanınızdır"* (Hucurât, 13) buyurduğu üzere takvâdan başka bir üstünlük vesilesi yoktur.

Yine Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: *"Size katımızda yakınlık sağlayacak olan mallarınız veya çocuklarınız değildir. Ancak iman edip salih amel işleyenler (katımızda yakın olur). İşte onlara yaptıklarına karşılık kat kat arttırılmış mükâfât vardır ve onlar odalarda güvendedirler."* (Sebe, 37)

Ebû Dâvûd'un Ebû Hureyre'den rivâyet ettiğine göre Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: *"Şüphesiz Allah sizden câhiliyye kibrini ve câhiliyye dönemine âit olan atalarla övünmeyi gidermiştir. Kişi ya takvâ sâhibi bir mümindir, ya şakî bir günahkârdır. İnsanlar Âdem'in çocuklarıdır. Âdem de topraktan yaratılmıştır. Bazı kimseler ya cehennem kömüründen başka bir şey olmayan kişilerle övünmeyi bırakırlar ya da Allah katında pislik böceğinden daha değersiz olurlar..."*

"Soylara sövme..." Yani soylarda kusur ve eksiklik bulma. Ebû Zerr (radiyallahu anh) bir kimseyi annesi sebebiyle ayıpladığında Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) ona şöyle buyurmuştur: *"Onu annesinden dolayı mı ayıpladın? Şüphesiz sen kendisinde câhiliyye bulunan bir adamsın!"* Bu hadisi el-Buhârî ve Müslim rivâyet etmiştir.

Hadis, soylara ta'n etmenin câhiliyye ehlinin amellerinden olduğunu göstermektedir. Yine bu hadis bir müslümanda câhilîlik, yahudilik ve hristiyanlık olarak isimlendirilen bu hasletlerden bazılarının bulunabileceğine delâlet etmektedir. Bu onun kâfir veya fâsık olmasını gerektirmez. Bunu Şeyhulislâm söylemiştir.

"Yıldızlardan yağmur umma..." Yani yağmuru yıldızın alçalması anlamına gelen nev'e nispet etme. Nitekim İmam Ahmed ve İbn Cerir, Câbir es-Suvâî'den şunu rivâyet etmiştir. Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'i şöyle bu yururken işittim: *"Ümmetim için şu üç şeyden korkuyorum: 'Yıldızlardan yağmur umma, sultanın zulmü ve kaderi yalanlama.'"*

Şu hâlde biri "Şu yıldız sebebiyle, şu nev' sebebiyle yağmura kavuştuk" dediği zaman ya o yıldızın yağmurun yağmasında tesiri olduğuna inanıyordur ki bu şirktir ve küfürdür. Câhiliyye ehli ölüye veya gâibe dua etmenin kendilerine bir faydayı getireceğine ya da kendilerinden bir zararı savacağına ya da ona dua etmeleri sebebiyle şefaathileri olacağına inandığı gibi buna da inanıyordu. Bu Allah'ın Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem)'i kendisinden sakındırması ve işleyeniyle savaşması için gönderdiği şirkin ta kendisidir. Allah Teâlâ *"Hiçbir fitne kalmayıp din tamamen Allah'ın oluncaya dek onlarla savaşın!"* (Enfâl, 39) buyurmuştur. Buradaki fitne şirktir.

Yâhut kişi tesir edenin yalnız Allah olduğuna inanarak, bununla birlikte yağmurun söz konusu ettiği yıldızın alçaldığı zamanda yağması hususundaki âdete uyup "Şu nev' sebebiyle yağmura kavuştuk" diyorur ki doğru olan bunun mecâzî manada olsa bile yıldızla nispet edilmesinin haram kılındığıdır. İbn Müflih "el-Fürû"da "Şu nev' sebebiyle yağmura kavuştuk" demenin haram kılınmış olduğunu açıkça ifâde etmiş, (el-Merdâvî de) "el-İnsâf"ta bunun haram kılındığını kesin bir şekilde söyleyip bu konuda bir ihtilâf zikretmemiştir. Çünkü bunu söyleyen kimse Allah Teâlâ'nın fiillerinden olan ve başkasının yapmaya güç yetiremeyeceği bir şeyi; fayda ve zarar veremeyen, bir şeye gücü yetmeyen emir altındaki bir mahlûka nispet etmiş olur. Böylece bu küçük şirk olur. Allah en iyi bilendir.

"Ağıt yakma." Yani yüksek sesle ölenin iyiliklerini ve güzelliklerini sayma, yanakları tokatlama, yakaları yırtma ve benzeri hareketler yapma. Hakındaki büyük tehditten ve gerektirdiği cezâdan dolayı bu büyük günahlardandır. Nitekim bunun hakkındaki tehdit ve gerektirdiği ceza hadiste bildirilmiştir.

"Ağıt yakan kadın ölmeden önce tevbe etmezse..." Burada tevbenin ne kadar büyük olursa olsun günahlara keffâret olduğuna dikkat çekilmektedir. Bunun üzerinde icma edilmiştir. Günahlar; silici haseneler, musibetler, müs-

lûmanların birbirine ettiği dua, Allah'ın izniyle gerçekleşen şefaitle ve Allah'ın kendisine bir şey koşmayan kimselerden dilediğini bağışlamasıyla da örtülebilir.

İbn Ömer'den rivâyet edilen bir hadiste Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) *"Allah Teâlâ kulun tevbesini canı boğaza dayanmadan önce kabul eder"* buyurmuştur. Bunu Ahmed, et-Tirmizî, İbn Mâce ve İbn Hibbân rivâyet etmiştir.

"Kiyâmet günü üzerinde katrandan bir elbiseyle ve uyuzlu bir gömlekle kaldırıılır." el-Kurtubî şöyle demiştir: "Hadiste geçen 'sirbâl' 'serâbil'in tekilidir. Serâbil elbiseler ve gömlekler demektir. Yani bu (katrandan) elbise cehennem ehlinin elbisesidir. Bu elbiseler katrana bulanmıştır ki cehennem ateşi cehennemliklerin vücutlarını daha iyi alevlendirsın ve kokuları daha pis olsun. Acısı da uyuz sebebiyle daha şiddetli olsun. İbn Abbâs'tan katranın eritilmiş bakır olduğu rivâyet edilmiştir."

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: el-Buhârî ve Müslim'in rivâyet ettiğine göre Zeyd b. Hâlid şöyle demiştir: "Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Hudeybiye'de bize gece yağmış olan bir yağmurun arkasından sabah namazını kıldırdı. Namazı bitirince insanlara yöneldi ve 'Rabbinizin ne buyurduğunu biliyor musunuz?' diye sordu. 'Allah ve Resûlü daha iyi bilir' dediler. Bunun üzerine O şöyle buyurdu: *"Kullarımdan bir kısmı Bana mümin, bir kısmı da kâfir olarak sabahladı. 'Allah'ın fazlı ve rahmeti ile yağmura kavuştuk' diyenler Bana mümin, yıldıza kâfirdir. 'Şu şu yıldız sebebiyle yağmura kavuştuk' diyenler ise Bana kâfir, yıldıza mümindir."*

Şerh: Zeyd b. Hâlid el-Cuhenî meşhûr sahâbîdir. Atmış sekiz yılında, seksen beş yaşında vefât etmiştir. Başka târihte vefât ettiği de söylenmiştir.

"Sallâ lenâ/صلى لنا" bize namaz kıldırdı demektir. Hâfız "Burada bu ifâdenin mecaz olarak kullanılmasının câiz olduğuna delil vardır" demiştir.

"Hudeybiye/حديبية" şeddesiz yâ harfi ile. Bazen şeddeli olarak kullanılır.

"Alâ isri/على إثر" meşhur olan görüşe göre kesralı hemze, üç noktalı ve sâkin sâ ile. İsr, bir şeyi takip eden şey demektir.

"Semâ/سماء" burada yağmur anlamındadır.

"İnsirâf ettiğinde/” كلما انصرف ” “namazını bitirip müminlere döndüğünde” demektir.

"İnsanlara yöneldi." Selâm vermek istemiş olması muhtemeldir.

"Biliyor musunuz?" Bu bir soru lafzıdır fakat bununla kastedilen diğer katleri çekmektir. Nesâî'de gelen bir rivâyette *"Bu gece Rabbinizin ne buyurduğunu işitmediniz mi?"* buyrulmuştur. Yine buradan âlimin etrafındakileri sınamak amacıyla onlara soru sormasının uygun olduğu anlaşılmaktadır.

"Allah ve Resûlü daha iyi bilir' dediler." Burada kendisine bilmediği bir şey hakkında sorulan kimsenin göstermesi gereken güzel edep görülmektedir. Kişi kendisine bilmediği bir şey hakkında sorulduğu zaman sözü bilene bırakmalıdır. Bu vâciptir.

"Kullarımdan bir kısmı Bana mümin sabahladı." Buradaki izâfet genellikle manası içermektedir. (Hem kâfirleri hem de müminleri kapsamaktadır.) Çünkü burada kullar, Allah Teâlâ'nın *"O sizi yaratandır. Bundan sonra bazıınız kâfir, bazıınız mümindir"* (Teğâbun, 2) buyurduğu gibi kâfir ve mümin olarak ikiye ayrılmıştır.

"Bir kısmı da kâfir olarak sabahladı." Zira kişi yıldızın konumunun yağmurun yağmasında tesiri olduğuna itikad ederse bu küfürdür. Çünkü bu rubûbiyyette şirktir. Müşrik ise kâfirdir. Buna itikad etmezse Allah'ın nimetini başkasına nispet ettiğinden, ayrıca Allah nev'i yağmuru onun vaktinde indirmeye sebep kılmadığından dolayı bu küçük şirk kapsamına girer. Yağmur ancak Allah tarafından bir lütuf ve rahmettir. Allah onu dilediği zaman tutar, dilediği zaman indirir.

Bu hadis, mecâzî manada olsa bile Allah'ın fiillerini başkasına izâfe etmenin hiç kimseye caiz olmadığını göstermektedir.

Şunu da söylemek gerekir ki buradaki bâ harfî çeşitli manalara gelebilir ve bu lafızla bunlardan herhangi birinin kastedilmesi doğru olmaz. Sebebiyet⁹⁷ ya da istiâne⁹⁸ manasının kastedilmesi doğru olmaz. Çünkü bunun batıllığını

⁹⁷ "Şu nev' sebebiyle yağmura kavuştuk." (Mütercimnin Notu)

⁹⁸ "Şu nev'den yardım isteyerek, onun yardımıyla yağmura kavuştuk." (Mütercimnin Notu)

bilmiş bulunuyorsun. Musâhebe⁹⁹ manasında kullanılması da doğru olmaz. Çünkü yağmur o vakitte gelebilir de gelmeyebilir de. Yağmur ancak Allah'ın rahmeti, hikmeti ve fazlı ile onun gelmesini dilediği vakitte gelir. Şu hâlde yasaklanan bu lafızdaki bâ harfinin hamledileceği manaların tümü fâsiddir.

Böylece içerdiği fâsid manadan dolayı bu lafzın mutlak haram kılınmış olduğu ortaya çıkmaktadır. Nitekim "el-Furû" ve "el-İnsâf" kitaplarının müelliflerinin bunun haram kılınmış olduğu hususundaki kesin ifâdelerinin zikri geçmiş bulunmaktadır.

Musannif ihlâsa işâret ederek şöyle demiştir: "Burada bu konudaki iman ne olduğuna dikkat edilmelidir."

"Allah'ın fazlı ve rahmeti ile yağmura kavuştuk' diyenler..." Fazl ve rahmet Allah'ın iki sıfatıdır. Ehli Sünnet ve'l Cemaat'ın mezhebi şudur: Allah kendisini neyle vasfetmişse, Resûlü O'nu hangi sıfatlarla vasfetmişse hepsi Allah'ın sıfatıdır ve O'nun zâtıyla kâimdir. Başkasıyla kâim değildir. Bu sıfatlardan hayat ve ilim gibi bazısı zâtî sıfatlardır. Kendisiyle kullarına merhamet ettiği rahmeti gibi bazısı da fiilî sıfatlardır. Buraya dikkat et! Zira bu konuda birçok tâife yanlışla düşmüştür.

Bu hadisten Allah'ın nimetlerinin yalnızca O'na izâfe edilebileceği ve nimetlerinden dolayı ancak O'na hamd edilebileceği anlaşılmaktadır ki tevhid ehlinin yaptığı budur.

"Şu şu yıldız sebebiyle yağmura kavuştuk' diyenler ise..." Bununla ilgili söylenecekler söylenmişti.

Musannif şöyle demiştir: "Burada bu konudaki küfrün ne olduğuna dikkat edilmelidir."

O nimeti Allah'tan başkasına izâfe etmenin küfür olduğuna işâret etmektedir. Bundan dolayı bazı âlimler kişi yağmuru yağdırmakta nev'in tesirine inanmasa bile bunun kat'i şekilde haram kılınmış olduğunu söylemiştir. Bu inanca sahip olmadığı takdirde kişinin yaptığı nimeti onu verene değil başkasına nispet ettiği için nimete nankörlük kapsamına girer. Nitekim bununla ilgi-

⁹⁹ "Yağmura şu nev' ile eş zamanlı olarak kavuştuk." (Mütercimim Notu)

li açıklamalar Allah Teâlâ'nın *"Allah'ın nimetini bilirler, sonra onu inkâr ederler"* (Nahl, 83) buyruğunun tefsirinde gelecektir.

el-Kurtubî Zeyd b. Hâlid hadisini açıklarken şunları söylemiştir: "Doğudan bir yıldız doğduğu, batıdan da başka bir yıldız battığı ve tam bu esnada yağmur yağdığı ya da rüzgar estiği zaman Araplardan bazıları bunu doğan yıldıza, bazıları da batan yıldıza nispet edip hadiste zikri geçen sözü söylerlerdi. Bu nispetleriyle kastettikleri bu olayları yıldızın meydana getirdiği ve var ettiği idi. Bundan dolayı Şeriat Koyucu bu sözü söylemekten sakındırmıştır. Tâ ki biri onların inandığı gibi inanmasın ve konuşması konuşmalarına benzemesin." el-Kurtubî'nin sözleri sona erdi.

el-Kurtubî'nin nispetleriyle bu olayları yıldızın meydana getirdiğini kastedenlerin Arapların bazıları olduğunu söylemesi bazılarının buna inanmadığını göstermektedir. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: *"Onlara 'Kim gökten bir su indirip onunla ölümünden sonra arzı diriltti?' diye sorsan mutlaka Allah' derler."* (Ankebût, 63) Bu onlardan bazılarının yağmuru yağdırmanın Allah olduğunu bilip ikrar ettiğini göstermektedir. Şu da var ki bu kimseler de nev'in bir miktar tesiri olduğuna inanıyor olabilir.

el-Kurtubî'nin şerhinde Arapların tamamının söz konusu ettiği inançta olduğuna dair açık bir ifâdesi yoktur. Dolayısıyla zikri geçen ihtimâlden dolayı ona âyetle itiraz edilemez.

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: **Yine el-Buhârî ve Müslim İbn Abbâs'tan aynı manada bir hadis rivâyet etmişlerdir.** Bu hadisin içerisinde şunlar geçmektedir: *"Bazıları 'Şu şu yıldız doğru söyledi' dediler. Bunun üzerine Allah şu âyetleri indirdi: 'Hayır, yıldızların yerlerine yemin ederim -ki bu bilirsiniz gerçekten büyük bir yemindir: Şüphesiz o şerefli bir Kur'ân'dır. Korunmuş bir kitaptadır. Ona ancak temiz kılınanlar dokunabilir. Âlemlerin Rabbinden indirilmedir. Şimdi siz bu sözü mü hafife alıyorsunuz ve rızınızı yalanlamanız kılıyorsunuz?'"* (Vâkıa, 75-82)"

Şerh: Yine İbn Abbâs'tan şöyle dediği rivâyet edilmiştir: Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) zamanında insanlara yağmur yağdırıldı. Bunun üzerine Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) *"İnsanlardan bazıları şükreder, bazıları da nankörlük eder hâlde sabahladı"* buyurdu. Bazıları *"Bu Allah'ın rahmetidir"* demişti. Ba-

zıları da "Gerçekten şu şu nev' doğru çıktı" demişti. Bunun üzerine "Hayır, yıldızların yerlerine yemin ederim ki..." âyeti nâzil oldu.

Bu Allah (azze ve celle) tarafından bir yemindir. O yarattıklarından dilediğine dilediği konuda yemin edebilir. Yeminin cevabı "Şüphesiz o şerefli bir Kur'ân'dır" buyruğudur. Bu durumda lâ harfî olumsuzluğu pekiştirmek için sıla olmaktadır. Kelâm şöyle takdir edilir: "Hakikat Kur'ân hakkında iddia ettiğiniz gibi değildir. O bir sihir ya da kehânet değil şerefli bir Kur'ân'dır.

İbn Cerîr şöyle demiştir: "Bazı Arapça âlimleri 'Hayır... yemin ederim ki...' buyruğunun manası hakkında 'Hakikat söylediğiniz gibi değildir' buyruğundan sonra kaseme başlanıp 'yemin ederim ki...' dendiğini söylemiştir."

Yıldızların yerleri hakkında İbn Abbâs şöyle demiştir: "Yani Kur'ân'ın necmleri. Zira Kur'ân'ın tamamı Kadir Gecesi'nde en yukarıdaki semadan en aşağıdaki semaya inmiş, sonra sonraki senelerde parça parça nâzil olmuştur." İbn Abbâs sonra bu âyeti okumuştur.

Buna göre kendisi üzerine yemin edilen (yıldızların yerleri) ile kendisi hususunda yemin edilen Kur'ân arasında birkaç yönden münâsebet bulunmaktadır.

Birincisi: Allah yıldızları karanın ve denizin karanlıklarında kendileriyle yol bulunan varlıklar kılmıştır. Kur'ân'ı da azgınlığın ve cehâletin karanlıklarında kendisiyle yol bulunan bir kitap kılmıştır. Yıldızlar duyularla algılanan karanlıklarda hidâyetken Kur'ân mânevî karanlıklarda hidâyettir. Böylece Allah iki hidâyeti bir arada zikretmiştir.

Bir diğeri: Yıldızlarda zâhirî zînet varken Kur'ân'da bâtınî zînet vardır. Ayrıca yıldızlarla şeytanların taşlandığı gibi Kur'ân'la da insî ve cinnî şeytanlar taşlanır.

Bir diğeri: Yıldızlardaki âyetler gözle görülür. Kur'ân'daki âyetler ise okunur ve işitilir. Ayrıca yıldızların battıkları esnadaki yerlerinde ibretler ve Allah'ın Kur'ân'daki âyetlerine, Kur'ân âyetlerinin indikleri zamandaki yerlerine işâretler vardır. Bunları İbnu'l Kayyım söylemiştir.

"Bu bilerseniz gerçekten büyük bir yemindir." İbn Kesîr şöyle demiştir: "Yani ettiğim bu yemin büyük bir yemindir. Büyüklüğünü bilseydiniz onu anarak söz konusu hususta yemin edeni büyüklerdiniz."

"Şüphesiz o şerefli bir Kur'ân'dır." Bu yani Kur'ân kendisi hususunda yemin edilen şeydir. Şöyle buyrulmaktadır: O Allah'ın indirdiği vahyi ve kelâmıdır. Kâfirlerin dediği gibi sihir, kehânet ya da şiir değildir. O kerim yani büyük ve hayrı bol bir Kur'ân'dır. Çünkü o Allah'ın kelâmıdır.

İbnu'l Kayyım şöyle demiştir: "Görüldüğü üzere O Kur'ân'ı hem güzel hem hayrı ve faydaları bol hem de değerli olmasını gerektirecek bir sıfatla nitelemiştir. Çünkü kerim; hayrı bol ve faydası büyük güzel demektir. Her şeyin en güzel ve en faziletli olanıdır.

Allah (*subhanehu ve teala*) hem kendisini hem kelâmını hem de arşını keremle vafsetmiştir. Hayrı çok ve bakması hoş olan bitkileri ve başka şeyleri de keremle vafsetmiştir. Bundan dolayı selef keremi güzellikle tefsir etmiştir.

el-Ezherî şöyle demiştir: 'Kerim övülen ne varsa hepsini kapsamına alan bir isimdir. Allah Teâlâ kerimdir, fiilleri güzeldir. Şüphesiz o içerdiği hidâyet, beyan, ilim ve hikmetten dolayı övülen kerim bir Kur'ân'dır.'

"Korunmuş bir kitaptadır." Yani tazim edilen, korunan ve saygı duyulan bir kitaptadır. Bunu İbn Kesîr söylemiştir.

İbnu'l Kayyım şöyle demiştir: "Müfessirler bu konuda ihtilâf etmiştir. Bu kitabın Levh-i Mahfûz olduğu söylenmiştir. Doğrusu ise bu kitabın meleklerin ellerindeki kitap olduğudur. Bu kitaptan Allah'ın şu buyruğunda da söz edilmiştir: *'Değerli ve iyi yazıcıların ellerinde değerli, yüksek ve pak kılınmış sayfa-lardadır.'* (Abese, 13-16)"

Allah'ın **"Ona ancak temiz kılınanlar dokunabilir"** buyruğu da bu kitabın meleklerin ellerindeki kitap olduğunu desteklemektedir. Bu, söz konusu kitabın meleklerin ellerinde olduğunu ve meleklerin ona dokunduğunu göstermektedir.

"Ona ancak temiz kılınanlar dokunabilir." buyruğu hakkında İbn Abbâs "Yani gökteki kitaba" demiş, başka bir rivâyette "Yani melekler" demiştir.

Katâde şunu söylemiştir: "Allah katında ona ancak temiz kılınanlar dokunabilir. Dünyada ise ona necis mecûsî de pis münâfık da dokunabilir." Bu kavli aralarında İbnu'l Kayyım'ın da bulunduğu birçok kimse tercih etmiştir.

İbn Zeyd şunları söylemiştir: "Kureyş bu Kur'ân'ı şeytanların indirdiğini söyledi. Allah Teâlâ da ona ancak temiz kılınanların dokunabileceğini bildirdi. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: *'Onu şeytanlar indirmedir. Bu onlara yaraşmaz, buna güçleri de yetmez. Çünkü onlar (vahyi) işitmekten uzak tutulmuşlardır.'* (Şuarâ, 210-212)

İbn Kesîr "Bu güzel bir kavildir ve bir önceki kavlin dışına çıkmaz" demiştir.

el-Buhârî "Sahîh"inde bu âyet hakkında "Bunun tadını ancak buna iman eden alır" demiştir.

İbnu'l Kayyım şunları söylemiştir: "Bu âyetin bir işâreti ve uyarısıdır. Şöyle ki: Kur'ân'dan, onu okumaktan, anlamaktan ve tedebbür etmekten ancak onun Allah'ın kelâmı olduğuna, Allah'ın onu gerçekten söylediğine ve resûlüne vahiy olarak indirdiğine şehâdet edenler lezzet alabilir. Manalarına ancak kalbinde ondan dolayı hiçbir şekilde herhangi bir sıkıntı olmayanlar ulaşabilir."

Başkaları "Ona temiz kılınanlardan yani cenâbetten ve hadesten temiz kılınanlardan başkası dokunamaz" demiştir. Bunlar âyetin lafzının haber olduğunu fakat manasının talep içerdiğini söylemişlerdir.

Demişlerdir ki: "Burada Kur'ân ile kastedilen mushaftır." Buna Mâlik'in "el-Muvatta"da Abdullah b. Muhammed b. Ebî Bekr b. Muhammed b. Amr b. Hazm'dan rivâyet ettiği eseri hüccet getirmişlerdir: "Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in Amr b. Hazm'a yazdığı fermanında 'Kur'ân'a temiz olandan başkası dokunmasın!' buyruğu da vardı."

"Âlemlerin Rabbinden indirilmedi." İbn Kesîr şöyle demiştir: "Yani bu Kur'ân Âlemlerin Rabbi Allah tarafından indirilmiştir. Söyledikleri gibi sihir, kehânet ya da şiir değildir. Hakkında hiçbir şüphe olmayan hakkın ta kendisidir. Onun ötesinde faydalı bir hakikat yoktur."

Bu âyette ayrıca Kur'ân'ın Allah'ın kelâmı olduğu, Allah'ın Kur'ân'ı ko-nuştuğu söz konusu edilmektedir.

İbnu'l Kayyım şöyle demiştir: "Bunun benzeri '*Fakat benden çıkan söz gerçekleşmiştir*' (Secde, 13) ve '*De ki: Onu Rûhu'l Kudüs Rabbinden hak ile indirdi.*' (Nahl, 102) buyruklarıdır. Burada Allah Teâlâ'nın yarattıklarının üzerinde olduğu söylenmektedir. Zira inme ve indirme denince akılların yapıştığı ve fitratların bildiği şey bir şeyin yukarıdan aşağıya ulaşmasıdır. O'nun '*Sizin için hayvanlardan sekiz çift indirdi*' (Zümer, 6) buyruğu da reddedilmez. Çünkü biz bu çiftleri indirenin semalarının yukarısında olduğunu ve bu çiftleri emriyle bize indirdiğini söylüyoruz."

Yine İbnu'l Kayyım şöyle demiştir: "O indirmeyi âlemlerin Rabbi oluşuna izâfe etmiştir ki âlemlerin Rabbi oluşu onlara mâlik olmasını, üzerlerinde tasarrufta bulunmasını, haklarında hüküm vermesini, onlara ihsanda bulunmasını ve onları nimetlendirmesini gerektirir. Ayrıca şunu anlatır: 'Yarattıklarıyla ilişkisi bu olan Zâta eksiksiz rabliğine rağmen onları başıboş bir hâlde bırakması, ihmâl edilmiş bir hâlde salması, hikmetsizce yaratmış olması, onlara emirler ve yasaklar yönelmemesi, onları ödüllendirmemesi ve cezalandırmaması nasıl yaraşır?' Şu hâlde kim Allah'ın âlemlerin Rabbi olduğunu ikrar ederse O'nun Kur'ân'ı Resûlü'ne indirdiğini de ikrar eder. O'nun âlemlerin Rabbi oluşunu Resûlü'nün resûl olduğuna ve getirdiklerinin hak olduğuna delil getirir. Mucizelerle ve hârikulâde olaylarla yapılan delillendirme her ne kadar insanların çoğunun zihinlerine daha yakın gelse de bu delillendirme ondan daha kuvvetli ve daha değerlidir. Bu delillendirmeyi ancak akıl sahiplerinin seçkinleri yapar."

"*Şimdi siz bu sözü mü idhân ediyorsunuz?*" buyruğu hakkında Mücâhid "Yani onun hakkında onlarla yardımlaşmak ve onlara meyletmek istiyorsunuz?" demiştir.

İbnu'l Kayyım şunları söylemiştir: "Allah subhânehû idhânı konulmayacak yere koyduklarından; haykırılmayı, kendisi sebebiyle başkalarından ayrılınmayı, kendisine azı dişleriyle ısırıcasına yapışılmasını, parmakla gösterilmeyi, kalplerin ve gönüllerin kesin inancını, kendisi sebebiyle savaşılıp barışılmasını, bırakılıp da sağa sola sapılmamasını, kalbin ancak kendisine yönelmesini ve muhakeme olmasını, ancak kendisine dayanarak mücâdele etmesini. arzuladığı yüce hedeflere ulaşma yolunda ancak nûruyla aydınlanmasını ve şifayı kendisinde bulmasını hak eden bir kitap hakkında gevşeklik gösterdikle-

rinden dolayı onları azarlamıştır. Hâlbuki o mevcûdâtın rûhu ve âlemin hayâtıdır. Bahtiyarlık onun etrafında dönüp durur. Arzulanana onun rehberliğiyle ulaşılır. O kurtuluş yolu, doğruluk caddesi ve basîretlerin nûrudur.

Şu hâlde sıfatı bu olan bir kitap karşısında nasıl gevşeklik gösterilebilir? O müdâhene için değil, hak ile ve hak için inmiştir. Müdâhene ancak izâlesi mümkün olmayan kuvvetli bir bâtil ya da ikâme edilmesi mümkün olmayan güçsüz bir hak hususunda olur. Bu durumda müdâhene yapan kimse hakkın bir kısmını terk edip bâtila bir nebze iltizam etmeye ihtiyaç duyar. Her hakkın kendisiyle kâim olduğu hakka gelince onun hakkında nasıl müdâhene yapılabilir?"

"O'nun verdiği rızka karşılık yalanlayarak mı şükrediyorsunuz?" Bu âyet hakkında söylenecekler babın baş tarafında söylenmiş bulunmaktadır. Allah (subhanehu ve teala) en iyi bilendir.

31. Bölüm

"İnsanlardan öyleleri vardır ki Allah'tan başka bazı niddler edinirler ve onları Allah'ı sever gibi severler."
(Bakara, 165) Ayetinin Tefsiri

﴿وَمِنَ النَّاسِ مَن يَتَّخِذُ مِن دُونِ اللَّهِ أَندَادًا يُحِبُّونَهُمْ كَحُبِّ اللَّهِ﴾

"İnsanlardan öyleleri vardır ki Allah'tan başka bazı niddler edinirler ve onları Allah'ı sever gibi severler." (Bakara, 165)

﴿قُلْ إِنْ كَانَ آبَاؤُكُمْ وَأَبْنَاؤُكُمْ وَإِخْوَانُكُمْ وَأَزْوَاجُكُمْ وَعَشِيرَتُكُمْ وَأَمْوَالٌ اقْتَرَفْتُمُوهَا وَبِخَارَةٌ تُخْشَوْنَ كَسَادَهَا وَمَسَاكِينُ تُرْضَوْنَهَا أَحَبَّ إِلَيْكُمْ مِنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ وَجِهَادٍ فِي سَبِيلِهِ فَتَرَبَّصُوا حَتَّى يَأْتِيَ اللَّهُ بِأَمْرِهِ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ﴾

"De ki: Eğer babalarınız, oğullarınız... size Allah'tan, Resûlü'nden ve O'nun yolunda cihâd etmekten daha sevimli ise..." (Tevbe, 34)

Enes (radiyallahu anh)'ın rivâyet ettiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

« لَا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ حَتَّى أَكُونَ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِنْ وَالِدِهِ وَوَلَدِهِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ » أخرجه.

"Sizden biri beni çocuğundan, babasından ve bütün insanlardan daha çok sevmedikçe iman etmiş olmaz." Buhârî ve Müslim tahric etmiştir.¹⁰⁰

Yine Buhârî ve Müslim'in tahric ettiğine göre Enes (radiyallahu anh) şöyle demiştir: Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdu ki:

«ثَلَاثٌ مَنْ كُنَّ فِيهِ وَجَدَ بِهِنَّ خَلَاوَةَ الْإِيمَانِ أَنْ يَكُونَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِمَّا سِوَاهُمَا وَأَنْ يُحِبَّ الْمَرْءَ لَا يُحِبُّهُ إِلَّا لِلَّهِ وَأَنْ يَكْرَهُ أَنْ يَبْغِيَ فِي الْكُفْرِ كَمَا يَكْرَهُ أَنْ يُبْغِيَ فِي النَّارِ».

¹⁰⁰ Buhari, İman, 15; Müslim, İman, 166.

“Üç şey vardır ki kimde bunlar bulunursa imanın tadını alır: Allah'ın ve Resûlü'nün kendisine onlardan başka her şeyden daha sevimli olması, bir kimseyi ancak Allah için sevmesi, Allah kendisini ondan kurtardıktan sonra küfre dönmeyi ateşe atılmayı kerih gördüğü gibi kerih görmesi.”¹⁰¹

وفي رواية «لَا يَجِدُ أَحَدٌ خَلَاوَةَ الْإِيمَانِ...» إِلَى آخِرِهِ.

Başka bir rivâyette¹⁰² “Hiç kimse şunlar olmadan imanın tadını alamaz...” buyrulmuştur.

وعن ابن عباس رضي الله عنه قال: «من أحب في الله وأبغض في الله ووالى في الله وعادى في الله فإنما تنال ولاية الله بذلك، ولن يجد عيد طعم الإيمان وإن كثرت صلاته وصومه حتى يكون كذلك، وقد صارت عامة مؤاخاة الناس على أمر الدنيا وذلك لا يجدي على أهله شيئاً» رواه ابن جرير.

İbn Abbas'tan şöyle dediği rivâyet edilmiştir: “Kim Allah için sever, Allah için buğz eder, Allah için dost edinir, Allah için düşmanlık gösterirse bununla Allah'ın velâyetini elde eder. Bir kul -namazı ve orucu ne kadar fazla olursa olsun- bunları yapmadıkça imanın tadını alamaz. Artık insanlar arasındaki kardeşliklerin çoğunun sebebi dünyâlık olmuştur. Oysa bu ehline bir fayda sağlamaz.” Bunu İbn Cerir rivâyet etmiştir.

وقال ابن عباس رضي الله عنه : في قوله تعالى: ﴿وَتَقَطَّعَتْ بِهِمُ الْأَسْبَابُ﴾

[البقرة: ١٦٦] قال: المودة

Yine İbn Abbâs “Aralarındaki bağlar kopmuştur” buyruğu hakkında “sevgi (bağı)” demiştir.¹⁰³

¹⁰¹ Buhari, İman, 16, 21, Edeb (6041); Muslim, İman, 163.

¹⁰² Buhari, Edeb, (6041).

¹⁰³ Hâkim, Mustedrek, 2/299.

Allah Teâlâ'nın "İnsanlardan Öyleleri Vardır Ki Allah'tan Başka Bazı Niddler Edinirler Ve Onları Allah'ı Sever Gibi Severler" Buyruğu Babı

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: "Allah Teâlâ'nın *'İnsanlardan öyleleri vardır ki Allah'tan başka bazı niddler edinirler ve onları Allah'ı sever gibi severler'* (Bakara, 165) buyruğu babı."

Şerh: Allah subhânehû'yu sevmek İslâm Dini'nin aslı olduğundan ve İslâm'ın değirmeni bunun etrafında döndüğünden dolayı kişinin müslümanlığı Allah'ı sevmesinin mükemmelliği ölçüsünde kemâle erer, tevhidi de bunun azaldığı ölçüde azalır. Musannif bab başlığıyla buna dikkat çekmiştir.

"Allah Teâlâ'nın 'İnsanlardan öyleleri vardır ki Allah'tan başka bazı niddler edinirler ve onları Allah'ı sever gibi severler' (Bakara, 165) buyruğu babı."

Müellifi "Şerhu'l Menâzil'de şunları söylemiştir: "Allah Teâlâ, kendisinden başka bir şeyi kendisini sever gibi seven kimsenin kendisinden gayrı bazı niddler edinenlerden olduğunu bildirmiştir. Bu varlık yaratma ve rubûbiyyet yönünden değil, sevgi yönünden niddir. Çünkü yeryüzü üzerinde bulunanların hiçbiri böyle bir niddi kabul etmez. Fakat sevgi niddine gelince yeryüzündekilerin çoğu sevgi ve tazim yönünden Allah'tan gayrı niddler edinmiştir.

Allah Teâlâ sonra *'İman edenler ise Allah'ı daha çok sever'* buyurmuştur. Bu âyetin takdiri hakkında iki kavil vardır.

Birincisi 'İman edenler Allah'ı, nidd sahiplerinin Allah'tan gayrı sevdikleri ve tazim ettikleri nidlerini ve ilahlarını sevdiklerinden daha çok severler' takdiridir. İbn Cerîr'in Mucâhid'den rivâyet ettiğine göre o Allah Teâlâ'nın *'Onları Allah'ı sever gibi severler'* buyruğu hakkında şöyle demiştir: 'Yani nidlerle hak karşısında övünerek ve hakka benzemeye çalışarak böyle yaparlar. İman edenler ise Allah'ı kâfirlerin putlarını sevdiklerinden daha çok sever.'

İbn Cerîr sonra İbn Zeyd'den onun şöyle dediğini rivâyet etmiştir: 'Bu müşriklerin nidleri Allah ile birlikte ibâdet ettikleri ilahlardır. Onlar iman

edenlerin Allah'ı sevdiği gibi ilahlarını severler. İman edenlerin ise Allah'a besledikleri sevgi onların ilahlarına besledikleri sevgiden daha büyüktür.' İbn Zeyd'in sözleri sona erdi.

İkincisi ise 'İman edenlerin Allah'a besledikleri sevgi nidleri ortak koşanların Allah'a besledikleri sevgiden daha büyüktür' takdiridir. Zira müminlerin sevgisi hâlistir. Nidd sahiplerinin sevgisinden bir payı ise nidleri alıp götürmüştür. Hâlis sevgi müşterek sevgiden daha büyüktür.

Bu iki kavil Allah Teâlâ'nın '*Onları Allah'ı sever gibi severler*' buyruğu hakkındaki iki kaville bağlantılıdır. Evet, bu âyet hakkında da iki kavil vardır.

Birincisi: '*Onları Allah'ı sevdikleri gibi severler.*' Bu kavle göre Allah Teâlâ onların kendisini sevdiğini fakat bu sevgi hususunda nidlerini kendisine ortak kıldıklarını söylemiş olmaktadır.

İkinci kavle göre mana '*Nidlerini müminlerin Allah'ı sevdiği gibi severler*'dir. Allah Teâlâ sonra müminlerin kendisine besledikleri sevginin nidd sahiplerinin nidlerine besledikleri sevgiden daha büyük olduğunu beyan etmiştir.

Şeyhulislâm İbn Teymiyye -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- birinci kavli tercih eder ve şöyle derdi: '*Onlar ancak sevgide Allah ile nidlerini ortak kıldıkları ve müminler gibi sevgilerini Allah'a has kılmadıkları için yerilmişlerdir.*'

Bu, Allah Teâlâ'nın '*Allah'a yemin olsun ki biz sizi Âlemlerin Rabbi'yle bir tutarken gerçekten açık bir sapıklık içindeymişiz*' (Şuarâ, 97-98) buyruğunda zikredilen bir tutuştur. Allah Teâlâ bunu onların cehennemde olacakları esnadaki konuşmalarından aktarmıştır. Onlar bunu kendileriyle birlikte azaba duçar edilen ilahlarına ve nidlerine söyleyecektir.

Bilindiği üzere onlar ilahlarını ve nidlerini yaratma ve rablik hususunda Âlemlerin Rabbi'yle bir tutmamışlardır. Ancak sevgi ve tazim hususunda onları Âlemlerin Rabbi'yle bir tutmuşlardır.

Allah Teâlâ'nın '*Hamd gökleri ve yeri yaratan, karanlıkları ve nuru var eden Allah'a mahsustur. Sonra küfredenler Rablerine denk tutmaktadır.*' (En'âm, 1) buyruğunda zikri geçen adl de budur. Yani onlar sevgi ve tazim demek olan ibâdetle başkasını Allah'a denk tutmaktadır.

Yine Allah Teâlâ 'De ki: Allah'ı seviyorsanız bana uyun ki Allah da sizi sevsin' (Âli İmrân, 31) buyurmuştur. Bu âyet imtihan âyeti olarak isimlendirilmektedir. Seleften biri şöyle demiştir: 'Bir topluluk Allah'ı sevdiğini iddia etti de Allah imtihan âyetini yani "De ki: Allah'ı seviyorsanız bana uyun ki Allah da sizi sevsin" buyruğunu indirdi.' Burada Allah'ı sevmenin deliline, semeresine ve faydasına işârette bulunmaktadır. Allah'ı sevmenin delili Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem)'e uymaktır. Faydası ve semeresi ise onu gönderenin sizi sevmesidir. Şu hâlde ortada Resûl'e ittibâ yoksa Allah'ı sevmek de yok demektir. Allah'ın size sevgisi de yoktur.

Yine Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: 'Ey iman edenler! Sizden kim dininden dönerse Allah öyle bir topluluk getirir ki onları sever, onlar da O'nu sever. Müminlere karşı alçak gönüllü kâfirlere karşı izzetlidirler. Allah yolunda cihad eder, hiçbir kınayıcının kınamasından korkmazlar.' (Mâide, 54) Burada O bu topluluğun dört alâmetini zikretmiştir:

Birincisi: Onlar müminlere karşı alçak gönüllüdür. Bunun manasının 'müminlere karşı hassas kalpli, merhametli, şefkatli, onlara düşkün' olduğu söylenmiştir. 'Alçak gönüllü' lafzı bu manayı (yani alâ harf-i cerriyle kullanılan عطف ve انشق fiillerinin manasını) içerdiği için Allah Teâlâ bunu alâ harf-i cerriyle geçişli kılmıştır.

Atâ (rahimehullah) şöyle demiştir: 'Müminler karşısında; babasının karşısında oğul, efendisinin karşısında köle nasılsa öyledirler. Kâfirler karşısında ise avının karşısında aslan nasılsa öyledirler. Kâfirlere karşı sert, aralarında merhametlidirler. (Feth, 29)'

Üçüncü alâmet Allah Teâlâ yolunda can, bilek, dil ve mal ile cihad etmeleridir. Bu sevgi iddiasını kanıtlar.

Dördüncü alâmet Allah yolunda hiçbir kınayıcının kınamasına aldırış etmemeleridir. Bu da sevginin sıhhatinin alâmetidir. Dolayısıyla sevdiği hususunda kınamalara aldırان kimse hakikî manada seviyor değildir.

Yine Allah Teâlâ 'O duâ ettikleri de O'na hangileri daha yakın olacak diye Rablerine vesîle ararlar, O'nun rahmetini umup azabından korkarlar.' (İsrâ, 57) buyurmuştur. O burada üç makam zikretmiştir ki biri sevgidir. Sevgi O'na yakınlık aramak ve sâlih amellerle O'na tevessül etmektir. Ümit ve korku da

vesile aramanın rahmeti umup azaptan korkmanın ötesinde bir şey olduğunun delilidir.

Kesin olarak bilindiği üzere kişi ancak kendisine yaklaşmak istediğine yakın olmak için başkalarıyla yarışır. O'na yakın olmayı istemek zâtını sevmenin sonucudur. Evet, zâtını sevmek O'na yakın olmayı istemeyi gerekli kılmıştır.

Muattıl Cehmiyye'nin nezdinde ise zikredilenlerin hiçbiri doğru değildir. Zira onlara göre Allah'ın zâtı bir şeye yaklaşmaz, bir şey de O'nun zâtına yaklaşmaz. O zâtından dolayı sevilmez ve başkasını sevmez. İşte onlar böylece kalplerin hayâtını, ruhların nimetini, nefislerin sevincini, gözlerin aydınlığını, dünya ve âhiret nimetlerinin en değerlisini inkâr etmiştir. Bundan dolayı kalplerine kasvet damgası vurulmuştur. Allah'la aralarına bir perde çekilmiştir de bundan dolayı O'nu bilememekte ve sevememektedirler. O'nu ancak isimlerini ve sıfatlarını işlevsiz kılarak anmaktadırlar. Onlar nezdinde zikir günahların ve vebâllerin en büyüğüdür. Hatta Allah'ı isimleri ve celâl sıfatları ile ananları cezalandırır, bazı hastalıklara sahip olduklarını söylerler. Hâlbuki onlar bu hastalıklara daha yakındırlar ve daha yakışırlar.

Kalbi diri olan basîret sahibine (ne olduklarını anlamak için) sözlerinde gördüğü kasvet, öfke, Allah Teâlâ'yı sevmekten, bilmekten ve birlemekten soğutuş yeter. Vallâhu'l Müsteân!"

Yine İbnu'l Kayyım (*rahimehullah*) şunları söylemiştir: "Sevginin tanımı bundan açık bir şekilde yapılamaz. Bundan sonraki tanımlar sevgiyi daha da kapalı hâle getirir.

Sevginin tanımı varlığıdır. Sevgi sevgiden daha açık bir sıfatla nitelenebilir. İnsanların konuştuğu ancak sevginin sebepleri, gerektiricileri, alâmetleri, şâhidleri, semereleri ve hükümleridir. Bu konuda söylenenlerin en kapsayıcısı Ebû Bekr el-Kettânî (*rahimehullah*)'ın Cüneyd'den aktardığıdır. Ebû Bekr şöyle demiştir: 'Mekke'de -Allah onu izzetlendirsin- hac günlerinde sevgi hakkında bir mesele cereyân etti. Şeyhler bu konuda konuştular. Cüneyd yaşça en küçüklerydi. "Sen de bildiğini söyle bakalım ey Iraklı!" dediler. Bunun üzerine Cüneyd başını öne eğdi ve gözlerinden yaşlar aktı. Sonra şunları söyledi: "Kendisinden geçmiş, Rabbinin zikriyle bağlantılı, O'nun haklarını edâ etmekle

meşgûl, O'na kalbiyle bakan bir kul! Kalbini O'nun heybetinin nûru yakmıştır. O'nun sevgisinin kadehinden berrak bir içecek içmiştir. Cebbâr ona gaybının perdeleri arasından tecellî etmiştir. Bundan dolayı konuşursa Allah'ın rızası doğrultusunda konuşur. Ağzını açarsa Allah'ın mesajını dile getirir. Hareket ederse Allah'ın emriyle hareket eder. Durursa Allah'la durur. Şu hâlde o Allah ile ve Allah içindir." Bunun üzerine şeyhler ağlayıp "Bunun üzerine söylenecek bir şey yoktur! Allah kırığını onarsın ey âriflerin tâc!" dediler.'

Yine o (*rahimehullah*) sevgiyi celb eden on sebebin olduğunu söz konusu etmiş, şunları söylemiştir:

"*Birincisi* Kur'ân'ı tedebbür ederek, manalarını ve onunla anlatılmak isteneni anlamaya çalışarak okumaktır.

İkincisi: Allah'a farzlardan sonra nafilelerle yaklaşılmaya çalışmaktır.

Üçüncüsü: Dil, kalp, amel ve hâl ile her durumda sürekli O'nu anmaktır. Kulun sevgiden nasibi bu ölçüde olur.

Dördüncüsü: Hevânın galebe çaldığı zamanlarda O'nun sevdiklerini kendi sevdiklerinin önüne geçirmendir.

Beşincisi: Kalbin O'nun isim ve sıfatlarını hatırında bulundurması, müşâhede etmesi, bu bilginin bahçelerinde ve meydanlarında dönüp dolaşmasıdır.

Altıncısı: O'nun iyiliğini, ihsanını, zâhirî ve bâtinî nimetlerini hatıra getirmektir.

Yedincisi: Kalbin O'nun karşısında iki büklüm olmasıdır. Bu sebeplerin en acibidir.

Sekizincisi: Allah'ın nüzûl ettiği vakitte O'nunla yalnız kalmak, kitabını okumak ve bunları istiğfar ve tevbe ile sonlandırmaktır.

Dokuzuncusu: Sâdık sevenlerle oturmak, onların sözlerinin en güzelini kapmaktır. Ancak konuşmanın maslahatı ağır bastığı ve konuşmakta hâlini ileriye götürecek ve başkasına yarar sağlayacak bir şey olduğunu bildiğin zaman konuşursun.

Onuncusu: Kalp ile Allah (azze ve celle) arasına giren her bir sebepten uzak durmaktır.

İşte sevenler sevgi mertebelerine bu on sebebe tutunarak ulaşmışlar ve Sevgili'nin huzuruna girmişlerdir."

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: **"Yine Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: 'De ki: Eğer babalarınız, oğullarınız, kardeşleriniz, eşleriniz, aşîretiniz, kazandığınız mallar, kesâda uğramasından korktuğunuz ticâret ve hoşunuza giden evler size Allah'tan, Resûlü'nden ve O'nun yolunda cihâd etmekten daha sevimli ise Allah emrini getirene kadar bekleyin. Allah fâsıklar topluluğunu hidâyet etmez.' (Tevbe, 24)"**

Şerh: Allah Nebîsi (sallallahu aleyhi ve sellem)'e ehlini, malını, aşîretini, ticâretini ve evini seven, bunları ya da bunların bir kısmını Allah Teâlâ'nın kendisine vacip kıldığı, sevdiği ve razı olduğu hicret ve cihad gibi amelleri yerine getirmeye tercih eden kimseleri tehdit etmesini emretmektedir.

el-İmâd İbn Kesîr şöyle demiştir: "Eğer bunlar size Allah'tan, Resûlü'nden ve O'nun yolunda cihâd etmekten daha sevimli ise Allah'ın cezâsı olarak başınıza gelecek şeyi terabbus edin, yani bekleyin. İmam Ahmed'in ve lafız kendisine ait olmak üzere Ebû Dâvûd'un Abdurrahmân el-Horasânî- Atâ el-Horasânî- Nâfi' kanalıyla İbn Ömer'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah'ı şöyle buyururken işittim: *'Malı vadeyle satıp daha düşük bir bedel karşılığında peşin olarak aldığınız, sığırların kuyruklarını tuttuğunuz, ekine razı olduğunuz ve cihadı bıraktığınız zaman Allah üzerinize öyle bir zillet musallat eder ki dininize dönünceye kadar onu çekmez.'*

Şu hâlde mutlaka Allah'ın kulundan istediği ve dilediği şeyi kulun istediği ve dilediği şeyin önüne geçirmek gerekir. Kul Allah'ın sevdiğini sevmeli, Allah'ın buğz ettiğine buğz etmeli, O'nun için dostluk etmeli, O'nun için düşman olmalı ve imtihan âyetinde ve benzerlerinde geçtiği üzere Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem)'e uymalıdır.

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: **"Enes (rudıyallahu anh)'tan rivâyet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: 'Sizden biri beni çocuğundan, babasından ve bütün insanlardan daha çok sevmedikçe iman etmiş olmaz.' Bunu ikisi tahric etmiştir."**

Şerh: Yani el-Buhârî ve Müslim tahriç etmiştir.

"İman etmiş olmaz." Yâni vâcib olan imanı yerine getirmiş olmaz. Burada kastedilen imanın kemâlidir. Kul, Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'i çoçuğundan, babasından ve bütün insanlardan daha çok sevmedikçe kâmil manada iman etmiş olmaz. Hatta bu kemâl Resûl ona kendisinden daha sevimli olmadıkça husûle gelmez. Nitekim hadiste rivâyet edildiğine göre Ömer "Ey Allah'ın Resûlü, sen bana kendimden başka her şeyden daha sevimlisin!" demiş, Rasulullah'ın *"Canımı elinde tutana yemin ederim ki sana kendinden daha sevimli olmadığım sürece olmaz!"* buyurması üzerine Ömer ona *"Şimdi bana kendimden daha sevimlisin!"* demiş, Rasulullah da *"İşte şimdi oldu ey Ömer!"* buyurmuştur. Bunu el-Buhârî rivâyet etmiştir.

Burada nefyedilenin imanın kemâli olduğunu söyleyenler imanın terk edenin yerileceği ve cezaya çarptırılacağı vacip olan kemâlini kastediyorlarsa söyledikleri doğrudur. Kastettikleri imanın müstehap olan kemâli ise bu Allah ve Resûlü (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in sözlerinde vâki olmamıştır. Bunu Şeyhulislâm söylemiştir.

Şu hâlde kim Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'e uymadığı ve onun buyruklarını başkalarının sözünün önüne geçirmedığı hâlde onu sevdiğini iddia ediyorsa yalancıdır. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: *"Allah'a ve Resûlü'ne iman ve itaat ettik' derler. Bundan sonra onlardan bir grup yüz çevirir. Onlar mümin değildir."* (Nûr, 47)

Görüldüğü üzere Allah Teâlâ burada Resûlü (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'e itaatten yüz çevirenlerden imanı nefyetmiştir. Fakat her müslüman beraberindeki müslümanlık ölçüsünde onu sevmektedir. Yine her müslümanın mutlak imanı taşımasa bile mümin olması muhakkaktır. Çünkü mutlak imanı ancak müminlerin seçkinleri elde edebilir.

Şeyhulislâm şunları söylemiştir: "İnsanların geneli küfürden sonra müslüman oldukları ya da İslâm üzere doğup onun şeriatlerine iltizam ettikleri. Allah ve Resûlü'ne itaat edenlerden oldukları zaman müslümandırlar ve beraberlerinde mücmel bir iman vardır. Ancak imanın hakikati -Allah bunu onlara verdiği takdirde- kalplerine peyderpey girer. Değilse insanların birçoğu yakine ve cihada ulaşamamaktadır. Kendilerine şüphe telkin edildiğinde şüpheyne ka-

pılmakta, cihad emredildiğinde cihad etmemektedirler. Çünkü onlarda şüpheyi savacak kadar yakîn ilmi yoktur. Ailelerinin ve mallarının önüne geçirdikleri bir Allah ve Resûlü sevgisine de sahip değillerdir. Bu kimseler imtihandan âfiyette kınıp öldükleri zaman cennete gireceklerdir. Kalplerine şüpheyi düşmelerini sağlayacak şüpheler sokanlarla sınıandıkları takdirde ise Allah onları şüpheyi izâle edecek şeyle nimetlendirmese şüpheciler hâline gelirler ve bir çeşit nifâka dönerler." Şeyhulislâm'ın sözleri sona erdi.

Hadisten amellerin imandan olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü sevgi kalbin amelidir.

Yine hadisten Resul (sallallahu aleyhi ve sellem)'i sevmenin vacip olduğu, Allah'ı sevmeye tâbî olduğu ve Allah'ı sevmeyi gerektirdiği anlaşılmaktadır. Çünkü Resûl'ü sevmek Allah'ı sevmek ve Allah için sevmek demektir. Müminin kalbindeki Allah sevgisinin arttığı ölçüde artar, azaldığı ölçüde azalır. Allah'ı seven herkes Allah için sever. İmanı ve sâlih ameli sevmesi bu kapsamdadır. Bu sevgide şirk bulaşığı adına hiçbir şey yoktur. Başkasına dayanmayı, ondan istenenin husûle gelmesini ya da kendisinden kaçılanı savmasını ondan ummayı içeren her sevgi Allah ile birlikte sevmek demektir. Çünkü bu sevgide Allah'tan başkasına bağlanma ve rağbet etme vardır.

Tevhidin kemâlinden olan Allah için sevmekle Allah'ın gayrısındaki nidelere sevmek demek olan Allah ile birlikte sevmek bu şekilde birbirlerinden ayrırt edilir. Zira müşrikler kalplerinde sadece tek olan ve ortağı bulunmayan Allah'a besleyebilecekleri sevgiyi ilahlarına da beslerler.

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: **Yine ikisinin tahriç ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: "Üç şey vardır ki kimde bunlar bulunursa bunlarla imanın tadını alır: Allah'ın ve Resûlü'nün kendisine onlardan başka her şeyden daha sevimli olması, bir kimseyi ancak Allah için sevmesi, Allah kendisini ondan kurtardıktan sonra küfre dönmeyi ateşe atılmayı kerih gördüğü gibi kerih görmesi."**

Başka bir rivâyette "Hiç kimse şunlar olmadan imanın tadını alamaz..." buyrulmuştur.

Şerh: ikisinin yani el-Buhârî ve Müslim'in tahriç ettiğine göre o yani Enes.

Üç şey, yani üç haslet vardır ki.

Kimde bunlar bulunursa, yani tam olarak bulunursa.

"Bunlarla imanın tadını alır." Buradaki halâvetten kasıt zevk olarak ta-
bir edilen şeydir. Kişi kalbinin elde ettiği lezzetten, nimetten, sevinçten ve gı-
dadan dolayı bu tadı alır. Bu iman ehlinin kalplerinde duyduğu hissedilir bir
şeydir.

es-Suyûtî "et-Tevşîh"te şöyle demiştir: **"İmanın tadını alır.** Burada
tahyîli istiâre vardır. Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) müminin imana rağbetini
tatlı bir şeye benzetmiş, sonra o şeyin gerektirdiğini onun bir özelliği olarak
zikretmiş ve ona izâfe etmiştir."

en-Nevevî şöyle demiştir: "İmanın tadının manası taatlerden lezzet alıp
meşakkatlere tahammül etmek, bunu dünyevî hedeflerin önüne geçirmek, ku-
lun Allah'a itaat ederek ve O'na muhâlefetten kaçınarak O'nu sevmesi, kezâ
Resûl (sallallahu aleyhi ve sellem)'e itaat ederek ve ona muhâlefetten kaçınarak
onu sevmesidir."

Yahyâ b. Muâz şöyle demiştir: "Allah için sevmenin hakikati sevginin iyi-
likle artmaması ve kötülükle azalmamasıdır."

**"Allah'ın ve Resûlü'nün kendisine onlardan başka her şeyden daha se-
vimli olması."** Burada "başka" ile kastettiği insanın tabiatı gereği sevdiği şey-
lerdir. Evlat sevgisi, mal sevgisi, eş sevgisi ve benzeri sevgiler bu kapsamdadır.
Dolayısıyla buradaki "أحب" aslı üzere efdaliyyet bildirmektedir.

el-Hattâbî "Buradaki sevgiden kasıt tabiattan gelen sevgi değil ihtiyârî
sevgidir" demiştir. Evet, böyle söylemiştir!

Açıklanmış bulunan şirk içerikli sevgiye gelince bunun azı da çoğu da Al-
lah ve Resûlü'nü sevmekle çelişir. Bir hadiste **"Allah'ı bütün kalbinizle sevin!"**
buyrulmuştur.

Demek ki kişinin Allah'ın sevdiğini sevip sevmediğini sevmemesi, O'nu
razı edecek şeyleri diğer şeylere tercih etmesi, elinden geldiğince O'nu razı
edecek hususlarda gayret sarf etmesi, O'nun haram kıldıklarından uzak dur-
ması ve bunları son derece kerih görmesi, Resûlüne uyması, emrettiklerini yer-
rine getirip yasakladıklarını yapmaması Allah ve Resûlü'nü sevdiğinin âlâmet-

lerindendir. Nitekim Allah Teâlâ "Resûl'e itaat eden Allah'a itaat etmiş olur" (Nisâ, 80) buyurmuştur.

Şu hâlde kim başkasının emrini onun emrinin önüne geçirir ve onun yasaklarını çiğnerse bu onun Allah ve Resûlü'nü sevmediğinin alâmeti olur. Zira Resûl'ü sevmek Allah'ı sevmenin gereklerindendir. Dolayısıyla imtihan âyetinde ve benzerlerinde beyan edildiği üzere kim Allah'ı seviyor ve O'na itaat ediyorsa Resûl'ü de sevip ona itaat eder. Kim Allah'ı sevmiyor ve O'na itaat etmiyorsa Resûl'ü de sevmez ve ona itaat etmez. Vallâhu'l Müsteân!

Şeyhulislâm şöyle demiştir: "Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) burada bu üç hasletin kendisinde bulunduğu kimsenin imanın tadını alacağını haber vermiştir. Çünkü bir şeyin tadının alınması onu sevmenin akabindedir. Şu hâlde kim bir şeyi sever ve ona istek duyarsa, murâdını elde ettiği zaman bu sebeple lezzet alır ve sevinç duyar. Lezzet, kişinin hoşlandığı şeyin -ki o sevilen veya istek duyulan şeydir- elde edilmesinden sonra ortaya çıkan durumdur."

Yine Şeyhulislâm şöyle demiştir: "Demek ki lezzeti ve sevinci içerisinde barındıran imanın tadı, kulun Allah'ı kâmil manada sevmesinden sonra meydana gelmektedir. Bu kâmil manadaki sevgi de üç husus ile hâsıl olur: Allah sevgisini kemâle erdirmek, kalpte başkasının sevgisine yer vermemek ve bu sevgiye zıt olan şeyi def etmek. Allah sevgisini kemâle erdirmek, Allah'ı ve Resûlü'nü onlardan başka her şeyden daha çok sevmektir. Zira Allah'ın ve Resûlü'nün sevgisinin aslının bulunması yetmez, Allah ve Resûlü'nün onların dışındaki her şeyden daha çok sevilmesi de mutlaka gerekir."

Derim ki: Allah Teâlâ'yı sevmek O'na itaati de sevmeyi gerektirir. Çünkü O kulunun kendisine itaat etmesini sever. Seven mutlaka sevdiğinin sevdiğini sever.

Allah'a itaat edenleri; örneğin nebîlerini, resûllerini ve sâlih kullarını sevmek de Allah'ı sevmenin gereklerindendir. Şu hâlde Allah'ın sevdiği şeyleri ve kimseleri sevmek ilerideki İbn Abbâs hadisinde zikredileceği üzere imanın kemâliindendir.

Yine Şeyhulislâm şöyle demiştir: "Kişinin kalbinde başkasının sevgisine yer vermemesi birini ancak Allah için sevmesidir. Bu sevgiye zıt olan şeyi def

etmesi de imanın zıddından ateşe atılmaktan hoşlanmadığı gibi hoşlanmamasıdır." Şeyhulislâm'ın sözleri sona erdi.

"Onlardan başka her şeyden sevimli olmadıkça." Burada Rab subhânehû'nun zamiri ile Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem)'in zamiri cem edilmiştir. Bu hususta iki kaviil vardır.

Birincisi: Buradaki zamirin tesniye (ikil) kılınmasının maksadı burada itibar edilecek şeyin iki sevgiden mürekkep olan şey olduğuna, diğerinden ayrı olarak sadece biri olmadığına işârette bulunmaktır. Zira iki sevgiden biri tek başına fayda sağlamaz. Hatip hadisindeki zamiri müfred (tekil) kılma emri ise iki isyandan (yani Allah'a isyan ile Resûl'e isyandan) her birinin tek başına azgınlık için yeterli olacağını hissettirmektedir. Bu durumda atfı tekrar manası içerir. Asıl olan ise iki ma'tûftan her birinin ayrı bir hükme sahip olmasıdır.

İkincisi: Hatip hadisi edebe ve evlâ olana hamledilir. Bu hadisten de cevaz hükmü anlaşılır.

Burada üçüncü bir cevap da vardır ki şudur: Bu hadis asıl üzere varid olmuştur. Hatip hadisi ise nakleden bir hadistir. Dolayısıyla daha râcihtir.

"Ateşe atılmayı kerih gördüğü gibi kerih görmesi." Yani onun nezdinde bu iki durumun eşit olması. Burada kuldân günahın sâdır olmasının günahıktan tevbe etse bile onun hakkında mutlak olarak eksiklik manasına geleceğini düşünen aşırılarına reddiye vardır.

Doğrusu şudur: Kul günahıktan tevbe etmezse günah onun hakkında bir eksiklik olur. Ederse olmaz. Bundan dolayı Muhâcirler ve Ensâr önceden kâfir olmalarına rağmen bu ümmetin en fazîletlileridir. Allah onları İslâm'a hidâyet etmiştir. İslâm öncesindekileri siler. Hicret de böyledir. Bu sahih hadiste varid olmuştur.

"Başka bir rivâyette 'Hiç kimse şunlar olmadan imanın tadını alamaz...' buyrulmuştur." Bu rivâyet el-Buhârî'nin "el-Edebu'l Mufred"inde yer almaktadır. Lafzı şu şekildedir: *"Hiç kimse, birini yalnızca Allah için sevmedikçe, ateşe atılmayı Allah kendisini ondan kurtardıktan sonra küfre dönmekten daha çok istemedikçe, Allah ve Resûlü'nü onlardan başka her şeyden daha çok sevmedikçe imanın tadını alamaz."*

Buradaki sevginin müminin duyduğu lezzet, sevinç, mutluluk, ululama, çekinme ve bunların gerektirdikleri olduğu daha önce beyan edilmişti. Şâirin dediği gibi:

Bana bir şey yapamayacağı hâlde

Çekiniyorum senden verdiğim değerden

Zira doldurur gözü sevdiği

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: "İbn Abbas'tan şöyle dediği rivâyet edilmiştir: 'Kim Allah için sever, Allah için buğz eder, Allah için dost edinir, Allah için düşmanlık gösterirse ancak bununla Allah'ın velâyetini elde eder. Bir kul -namazı ve orucu ne kadar fazla olursa olsun- bunları yapmadıkça imanın tadını alamaz. Artık insanlar arasındaki kardeşliklerin çoğunun sebebi dünyâlık olmuştur. Oysa bu ehline bir fayda sağlamaz.' Bunu İbn Cerîr rivâyet etmiştir."

Şerh: İbn Ebî Şeybe ve İbn Ebî Hâtim hadisinden sadece ilk kısmını rivâyet etmiştir.

"Kim Allah için severse..." Yani Allah'a iman eden ve O'na boyun eğen kimseyi, Allah'a iman etmesi ve O'na boyun eğmesi sebebiyle severse...

"Allah için buğz ederse..." Yani Allah'ı inkâr eden, O'na şirk koştan ve isyân eden kimseye -insanlar arasında kendisine en yakın kimse de olsa- Allah'ın hoşlanmadığı şeyleri irtikâb etmesi sebebiyle buğz ederse... Allah Teâlâ'nın buyurduğu gibi:

"Allah'a ve âhiret gününe iman eden bir topluluğun -babaları, oğulları, kardeşleri ve aşiretleri olsa bile- Allah'a ve Resûlü'ne düşman olanlara sevgi beslediğini göremezsin." (Mücâdile, 22)

"Allah için dost edinirse..." Bu ve öncesi kulun Allah Teâlâ'yı sevmesinin gereğidir. Allah'ı seven O'nun için başkalarını sever, dostlarını dost edinir, O'na isyan edenlere düşman olup buğz eder, düşmanlarına karşı cihad edip yardımcılarına yardım eder. Kulun kalbinde Allah'a beslediği sevgi ne kadar kuvvetlenirse buna bağlı ameller de o ölçüde kuvvetlenir. Kulun tevhidi bu amellerin kemâle ermesiyle kemâle erer. Bu amellerin zayıflığı da kulun Rab-

bine beslediği sevginin zayıflığı ölçüsünde olur. O'nu bazıları az, bazıları çok sevmektedir. Bazıları ise O'nu sevmekten tamamen mahrumdur.

"Ancak bununla Allah'ın velâyetini elde eder." Yani Allah'ın kulunu velî edinmesi ancak bununla mümkündür. Velâyet fethalı vav harfi ile dir ve kardeşlik, sevgi, yardım manalarına gelir. Kesralı olarak ise yöneticilik manasına gelir. Burada kastedilen birincisidir.

Ahmed ve et-Taberânî'nin rivâyet ettiği bir hadiste Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: *"Kul sarîh imanı Allah için sevip Allah için buğz etmediği sürece bulamaz. Allah için sevip Allah için buğz ettiği zaman Allah'ın velâyetini hak etmiş olur."*

Yine et-Taberânî'nin rivâyet ettiği bir hadiste *"İmanın en sağlam kulpu Allah için sevmek ve Allah azze ve celle için buğzetmektir"* buyrulmuştur.

"Bir kul -namazı ve orucu ne kadar fazla olursa olsun- bunları yapmadıkça imanın tadını alamaz." Yani çokça namaz kılsa ve oruç tutsa da Allah için sevip Allah için buğz etmedikçe, Allah için düşman olup Allah için dost edinmedikçe imanın tadını, sevincini, lezzetini elde edemez.

Ebû Umâme'nin rivâyet ettiğine göre Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: *"Kim Allah için sever, Allah için buğz eder, Allah için verir ve Allah için esirgerse imanını kemâle erdirmiş olur."* Bunu Ebû Dâvûd rivâyet etmiştir.

"Artık insanlar arasındaki kardeşliklerin çoğunun sebebi dünyâlık olmuştur. Oysa bu ehline bir fayda sağlamaz." Yani onlara yarar sağlamaz, zarar verir. Allah Teâlâ'nın buyurduğu gibi: *"O gün takva sahipleri haricinde sıkı dostlar birbirlerine düşmandır."* (Zuhruf, 67)

Bu belâ nesillerin en hayırlısı arasındaki İbn Abbâs zamanında her tarafı kaplamış, bundan sonra durum daha kötüye gitmiş, sonunda şirk, bidat, fışk ve isyan üzere dostluk edilir olmuştur. Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)'in *"İslâm garip başladı ve başladığı gibi garip bir hâle dönecektir"* buyruğunda bildir-diği gerçekleşmiştir.

Sahâbe (radiyallahu anhum) Nebîleri (sallallahu aleyhi ve sellem) zamanında, ayrıca Ebû Bekr ve Ömer zamanlarında birbirlerini kendilerine tercih ediyor-

du. Bunun sebebi Allah için sevip O'na yaklaştırmaya çalışma arzusuuydu. Allah Teâlâ'nın buyurduğu gibi: *"Kendileri ihtiyaç sahibi olsa bile onları kendilerine tercih ederler."* (Haşr, 9)

İbn Ömer'den şöyle dediği rivâyet edilmiştir: "Gerçekten bizi Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) zamanında şu hâlde gördüm: Bizden biri kendisini dinarında ve dirheminde müslüman kardeşinden daha hak sahibi görmüyordu." Bunu İbn Mâce rivâyet etmiştir.

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: **"Yine İbn Abbâs 'Aralarındaki bağlar kopmuştur' buyruğu hakkında 'sevgi (bağı)' demmiştir."**

Şerh: Bu eseri Abd b. Humeyd, İbn Cerîr, İbnu'l Münzir, İbn Ebî Hâtim ve sahihleyerek el-Hâkim rivâyet etmiştir.

Yani onlarla aralarındaki sevgi bağı kendisine en fazla ihtiyaç duydukları zamanda kopmuştur. Birbirlerinden teberrî etmişlerdir. Allah Teâlâ'nın buyurduğu gibi: *"(Yine İbrahim) dedi ki: Siz, sırf aranızdaki dünya hayatına has muhabbet uğruna Allah'tan gayrı birtakım putlar edindiniz. Sonra kıyamet günü birbirinizi tanımazlıktan gelecek ve birbirinize lânet okuyacaksınız. Barınağınız ateştir. Size bir yardımcı da yoktur!"* (Ankebût, 25)

Allâme İbnu'l Kayyım Allah Teâlâ'nın *"O zaman peşlerinden gidilenler peşlerinden gidenlerden teberrî eder ve aralarındaki bağlar kopar."* (Bakara, 166) buyruğu hakkında şunları söylemiştir: "Buradan anlaşılmaktadır ki peşlerinden gidilenler hidâyet üzeredir. Takipçileri ise onların yolu ve menheci üzere olduklarını iddia etmektedirler. Hâlbuki onlara muhâliftirler, onların yolundan gayrısını izlemektedirler. Onlara muhâlefetlerine rağmen onlara besledikleri sevginin kendilerine fayda sağlayacağını söylemektedirler. İşte peşlerinden gidilenler kıyâmet günü onlardan teberrî ederler. Çünkü onları Allah'ın gayrısında velî edinmişlerdir.

Allah'ın gayrısında dost ve velî edinen, onlar için dostluk ve düşmanlık gösteren, onlar için razı olup öfkelenen her bir kimsenin hâli budur. Onun amellerinin tamamı boşadır. Dostluğunu, düşmanlığını, sevgisini, buğzunu, yardımını ve îsârını Allah ve Resûlü'ne has kılmadığı takdirde çokluğuna ve kendileri için yorulmasına rağmen amellerini kıyâmet günü pişmanlıklar ola-

rak görecektir. Allah (*azze ve celle*) işlediği amelin tamamını boşa çıkaracak ve o bağların tamamını koparacaktır.

Şu hâlde kıyâmet günü Allah'tan gayrısı için kurulan her bağ, ilişki, bağlantı ve sevgi kopacaktır. Sadece kul ile Rabbinin bağlayan bağ kalacaktır. Bu bağ; kulun Allah ve Resûlü'ne hicretten, sadece O'na ibâdet etmekten, bunların gerektirdiği sevgiden, buğzdan, vermekten, esirgemekten, dostluktan, düşmanlıktan, yakınlaştırmadan, uzaklaştırmadan, başkasını ona ortak kılmak ya da başkasının sözünü onun sözünün önüne geçirmek şöyle dursun başkasına meyletmenin bulaşıklarından bile arınmış bir hâlde ittibâyı Resûlü (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'e has kılmasından aldığı paydır.

Bu bağ sahibinden kopmayacak bağdır. Bu kulun Rabbi ile arasındaki bağdır. Katıksız kulluk bağıdır. Bu bağ, nerede gezip dolaşıyorsa orada gezip dolaşacağı ve kendisine dönüp geleceği kardeşidir. Bu bağ ancak ittibâyı resûllere has kılmakla kurulur. Allah'ın salavâtı ve selâmı üzerlerine olsun. Çünkü söz konusu kulluk ancak resûllerin dilleri üzere gelmiştir. Ancak onlarla bilinmiştir. Dolayısıyla bu kulluğa onlara ittiba etmeden ulaşmanın yolu yoktur.

Allah Teâlâ '*İşledikleri her bir amele yönelip onları savrulmuş toz yığına çevirmişizdir*' (*Furkân*, 23) buyurmuştur. Bu ameller dünyada Resûlü'nün sünetine ve yoluna uygun olmayan, O'nun vechinden gayrısı için işlenen amellerdir. Allah bunları savrulmuş toz yığına çevirecektir. Sahibi bunların hiçbirinden asla faydalanamayacaktır. İşte bu yani fayda veren gayret sahipleri gayretleri sebebiyle bahtiyarlığa ermişken çabasını zâyi olmuş görmesi kıyâmet günü kulun en büyük pişmanlıklarından olacaktır." İbnu'l Kayyım'ın özetlenmiş hâlde aktarılan sözleri sona erdi.

32. Bölüm

"O şeytan ancak dostlarını korkutur. Eğer müminler iseniz onlardan korkmayın, Benden korkun." (Âli İmrân, 175) Ayetinin Tefsiri

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

﴿إِنَّمَا ذَٰلِكُمُ الشَّيْطَانُ يُخَوِّفُ أَوْلِيَآءَهُ فَلَا تَخَافُوهُمَّ وَخَافُوا مِنِّي إِن كُنتُمْ مُّؤْمِنِينَ﴾

"O şeytan ancak dostlarını korkutur. Eğer müminler iseniz onlardan korkmayın, Benden korkun." (Âli İmrân, 175)

﴿إِنَّمَا يَغْمُرُ مَسَاجِدَ اللَّهِ مِنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَأَقَامَ الصَّلَاةَ وَآتَى الزَّكَاةَ وَلَمْ يَخْشَ إِلَّا اللَّهَ﴾

"Allah'ın mescitlerini ancak Allah'a ve ahiret gününe iman eden, namazı dosdoğru kılan, zekâtı veren ve Allah'tan başkasından korkmayan kimseler imar eder..." (Tevbe, 18)

﴿وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَقُولُ آمَنَّا بِاللَّهِ فَإِذَا أُوذِيَ فِي اللَّهِ جَعَلَ فِتْنَةَ النَّاسِ كَعَذَابِ اللَّهِ﴾

"İnsanlardan öyleleri vardır ki 'Allah'a iman ettik' derler. Allah yolunda sıkıntıya maruz kaldıklarında da insanların işkencesini Allah'ın azabıyla bir tutarlar..." (Ankebût, 10)

وعن أبي سعيد رضي الله عنه مرفوعاً : «إِنَّ مِنْ ضَعْفِ الْيَقِينِ أَنْ تُرْضِيَ النَّاسَ بِسَخَطِ اللَّهِ، وَأَنْ تَحْمَدَهُمْ عَلَى رِزْقِ اللَّهِ تَعَالَى، وَأَنْ تَذُمَّهُمْ عَلَى مَا لَمْ يُؤْتِكَ اللَّهُ تَعَالَى، إِنَّ رِزْقَ اللَّهِ لَا يَجُزُّهُ إِلَيْكَ حِرْصُ حَرِيصٍ، وَلَا يَزُدُّهُ كَرَاهَةُ كَارِهِ».

Ebü Saîd (radıyallahu anh)'ın rivâyet ettiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: "Allah'ın hoşnutsuzluğu pahasına insanları râzı etmen, Allah'ın verdiği rızıktan dolayı onları övmen, Allah'ın sana vermediklerinden dolayı onları kınaman yakının zayıflığındandır. Şüphesiz Allah'ın rızkını ne hırslı kimsenin hırsı celb edebilir ne de istemeyen kimsenin hoşnutsuzluğu def edebilir."¹⁰⁴

¹⁰⁴ Beyhaki, Şuabul İman, 1/221; Ebu Nuaym, Hilye, 5/106.

وعن عائشة - رضى الله عنها - : أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال : من التمس رضى الله بسخط الناس ، رضى الله عنه وأرضى عنه الناس ، ومن التمس رضى الناس بسخط الله ، سخط الله عليه وأسخط عليه الناس

Âiše (radiyallahu anha)'nın rivâyet ettiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: "Kim insanların hoşnutsuzluğu pahasına Allah'ın rızâsını ararsa Allah ondan râzı olur ve insanları da ondan râzı eder. Kim de insanların rızâsını Allah'ın hoşnutsuzluğunda ararsa Allah ondan hoşnut olmaz ve insanları da ondan hoşnutsuz kılar." Bunu İbn Hibbân Sahih'inde rivâyet etmiştir.

* * *

Allah Teâlâ'nın "O Şeytan Ancak Dostlarını Korkutmaktadır. Eğer Müminler İseniz Onlardan Korkmayın, Benden Korkun." Buyruğu Babı

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: "Allah Teâlâ'nın *O şeytan ancak dostlarını korkutmaktadır. Eğer müminler iseniz onlardan korkmayın, Benden korkun.*' (Âli İmrân, 175) buyruğu babı."

Şerh: Korku din makamlarının en fazîletlilerinden, en değerlilerinden ve Allah Teâlâ'ya has kılınması gereken ibâdetleri en çok kapsayanlarındandır.

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

"Yukarılarındaki Rablerinden korkarlar." (Nahl, 28)

"Rabbinin huzurunda durmaktan korkan için iki cennet vardır." (Rahmân, 46)

"Onlar O'nun korkusundan endişe ederler." (Enbiyâ, 28)

"Ancak Benden korkun." (Bakara, 40)

"İnsanlardan korkmayın, Benden korkun." (Mâide, 44)

Bu âyetlerin benzerleri Kur'ân'da çoktur.

Korku korku olması yönünden üç kısımdır.

Birincisi içteki korkudur. Bu kişinin Allah'ın gayrısında bir puttan ya da tağuttan başına hoşlanmadığı bir şeyi getirebilir diye korkmasıdır. Nitekim Allah Teâlâ Hûd ile kavmi arasında şu konuşmanın geçtiğini aktarmıştır:

“Biz ancak ‘İlahlarımızdan biri sana bir kötülük dokundurmuş!’ diyoruz.’ (Hûd) dedi ki: ‘Ben Allah’ı şahid tutuyorum. Siz de şahid olun ki ben O’nun gayrısında ortak koştuğunuzdan berîyim. Şimdi hepiniz bana tuzak kurun ve hiç mühlet vermeyin!’” (Hûd, 54-55)

Yine Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: “Seni O’ndan gayrisıyla korkutuyorlar.” (Zümer. 36) Kabirlere ve benzeri putlara ibâdet edenlerden sâdır olan işte budur. Onlar bunlardan korktukları gibi tevhid ehlini de bunlara ibâdet edilmesine karşı çıkıp ibâdeti Allah’a has kılmayı emrettikleri zaman bunlarla korkutmaktadırlar. Bu ise tevhid ile çelişir.

İkincisi insanın üzerine vacip olan bir şeyi bazı insanlardan korktuğundan dolayı terk etmesidir ki bu haram kılınmıştır. Yine bu tevhidin kemâli ile çelişen Allah’a şirk koşmanın bir çeşididir. Yukarıdaki âyetin nüzül sebebi de budur. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

“Onlar ki insanlar kendilerine ‘İnsanlar size karşı kuvvet topladı, onlardan korkun!’ dediğinde bu onların imanını arttırdı ve ‘Bize Allah yeter, o ne güzel ve-kildir!’ dediler. Böylece Allah tarafından bir nimet ve lütuf ile kendilerine hiçbir kötülük dokunmamış hâlde döndüler ve Allah’ın rızasının peşinden gittiler. Allah büyük lütuf sahibidir. O şeytan ancak dostlarını korkutmaktadır. Eğer müminler iseniz onlardan korkmayın, Benden korkun.” (Âli İmrân, 173-175)

Hadiste de şöyle buyrulmuştur: “Kıyâmet günü Allah Teâlâ kula ‘Mün-keri gördüğün zaman onu değiştirmene ne engel oldu?’ diye sorar. Kul ‘Rab-bim, insanlardan korktum!’ diye cevap verir. Bunun üzerine O ‘Kendisinden korkmana Ben daha lâyıktım!’ buyurur.”

Üçüncüsü tabiattan gelen korkudur. Bu; düşmandan, yırtıcı hayvandan ve benzerlerinden korkmaktır. Bu yerilmez. Nitekim Allah Teâlâ Mûsâ (aleyhis-selâm) kıssasında “Oradan korkulu ve etrafını gözetler hâlde çıktı” (Kasas, 21) buyurmuştur.

Allah Teâlâ'nın *"O şeytan ancak dostlarını korkutmaktadır"* buyruğu *"Şeytan sizi dostlarından korkutmaktadır"* manasına gelmektedir. *"Eğer müminler iseniz onlardan korkmayın, Benden korkun!"* buyruğu da Allah Teâlâ'nın müminleri kendisinden başkasından korkmaktan sakındırması ve korkularını kendisine has kılmalarını, sadece kendisinden korkmalarını emretmesidir.

Allah'ın kullarına emrettiği ve onlardan razı olduğu ihlâs işte budur. Şu hâlde korkuyu ve ibâdetlerin tamamını ona has kıldıkları zaman O onlara umduklarını verir ve hem dünyadaki hem de âhiretteki korkulardan güvende kılar. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: *"Allah kuluna yetmez mi? Seni O'ndan gayrısıyla korkutuyorlar. Allah kimi saptırırsa onu hidâyet edecek yoktur."* (Zümer, 36)

Allâme İbnu'l Kayyım şunları söylemiştir: *"Allah'ın düşmanının tuzaklarından biri de müminleri kendi askerlerinden ve dostlarından korkutmasıdır. O böyle yapar ki müminler onlarla cihâd etmesin, onlara iyiliği emretmesin, onları kötülükten sakındırmasın. Allah Teâlâ bunun şeytanın tuzaklarından ve korkutmalarından olduğunu haber vermiştir. Bizi onlardan korkmaktan sakındırmıştır. Bütün müfessirlere göre buradaki mana 'Şeytan sizi dostlarıyla korkutur'dur. Katâde şöyle demiştir: 'Şeytan onları sizin kalplerinizde büyük gösterir.' Şu hâlde kulun imanı ne kadar kuvvetli olursa onun kalbinden şeytanın dostlarına duyduğu korku o ölçüde ortadan kalkar. İmanı ne kadar zayıf olursa onlardan korkusu o ölçüde kuvvetlenir. Bu âyet yalnızca Allah'tan korkmanın imanın kemâlinin şartlarından olduğuna delâlet etmektedir."*

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: *"Yine Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: 'Allah'ın mescidlerini ancak Allah'a ve ahiret gününe iman eden, namazı dosdoğru kılan, zekâtı veren ve Allah'tan başkasından korkmayan kimseler imar eder. İşte onların hidâyeti bulanlardan olmaları ümit edilir.' (Tevbe, 18)"*

Şerh: Allah Teâlâ burada kendisinin mescidlerini ancak kendisine ve âhiret gününe inanan, kalpleriyle iman eden, âzâlarıyla amel eden, başkalarından değil ancak kendisinden korkan kimselerin imar edeceğini bildirmiştir. Bunun müşriklere yaraşmayacağını beyan ettikten sonra mescidleri ancak yukarıda özellikleri zikredilen kimselerin imar edeceğini söylemiştir. Çünkü mescidler taat ve sâlih amel ile imar olur. Müşrik amel etse de ameli ıssız bir çölde-

ki serap gibidir. Susayan onu su sanır. Yanına geldiğinde o bir şey olarak bula-maz. (Nûr, 39) Yine müşriğin ameli fırtınalı bir günde rüzgârın savurduğu küle benzer. (İbrâhîm, 18) Bu özellikle olan şeyin olmaması daha hayırlıdır. Dolayısıyla mescidler ancak büyük kısmı tevhid olan iman, bir de şirk ve bidat bulaşıklarından arınmış sâlih amel ile imar olur. Ehli Sünnet ve'l Cemaat nezdinde bunların tamamı mutlak imanın müsemâmî kapsamındadır.

"Allah'tan başkasından korkmayan" buyruğu hakkında İbn Atıyye şöyle demiştir: "Allah (azze ve celle)'nin buradaki murâdı tazim, ibâdet ve taat korkusudur. İnsan kaçınılmaz olarak sakınılacak dünyevî şeylerden de korkar. Onun bu şeylerin tamamı hususunda Allah'ın kazasından ve tasrîfinden korkması gerekir."

İbnu'l Kayyım (rahimehullah) şöyle demiştir: "Korku kalbin kulluğudur. Dolayısıyla o Allah'tan başkasına yaraşmaz. Tıpkı kalbin kulluğundan olan alçalma, sevgi, tevekkül ve ümit gibi ameller gibi..."

"İşte onların hidâyeti bulanlardan olmaları ümit edilir."

İbn Ebî Talha, İbn Abbâs'ın şöyle dediğini rivâyet etmiştir: "Yani işte onlar doğru yolda olanlardır. Kur'ân'daki her 'asâ/umulur ki' kesinlik bildirir."

Ahmed, et-Tirmizî ve el-Hâkim'in rivâyet ettiği bir hadiste de şöyle buyurmuştur: "Kişinin mescidlere sürekli geldiğini görürseniz onun mümin olduğuna şehâdet edin. Çünkü Allah Teâlâ 'Allah'ın mescidlerini ancak Allah'a ve âhîret gününe iman eden... kimseler imar eder' buyurmuştur."

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: "Yine O şöyle buyurmuştur: **'İnsanlardan öyleleri vardır ki "Allah'a iman ettik" derler. Allah yolunda sıkıntıya maruz kaldıklarında da insanların fitnesini (ışkencesini) Allah'ın azabıyla bir tutarlar...'** (Ankebût, 10)"

Şerh: İbn Kesîr şunları söylemiştir: "Allah Teâlâ dilleriyle mümin olduklarını iddia ettikleri hâlde imanın kalplerinde yer etmediği inkârcılardan olan bir topluluğun sıfatlarını bildirirken onların başlarına dünyada bir imtihan ve fitne geldiğinde onun Allah'ın kendilerinden bir intikâmı olduğuna inanıp İslâm'dan döndüklerini söylemektedir. İbn Abbâs 'Yani Allah yolunda sıkıntıya maruz kaldığında dininden döner' demiştir."

İbnu'l Kayyım şunları söylemiştir: "İnsanlar kendilerine peygamberlerin gönderilmesinden sonra iki seçenekten birini tercih edeceklerdir. Onlardan biri ya 'İman ettik' diyecektir ya da bunu söylemeyecek, günahlarına ve küfrüne devam edecektir. Kim 'İman ettik' derse Rabbi onu imtihan eder ve sınava tabi tutar. (Ayette geçen) fitne, imtihan ve sıkıntılardır. Kim de 'İman ettik' demezse, Allah'ı âciz düşüreceğini, O'ndan kaçacağını ve O'nu geçeceğini zannetmesin. Şu hâlde iman etsin ya da imandan yüz çevirsin, herkes mutlaka sıkıntıyla karşılaşacaktır. Fakat mümin başlangıçta dünyada biraz sıkıntı çekecektir, sonra hem dünyada hem de âhirette âkıbet onun olacaktır. İmandan yüz çeviren kimse ise başlangıçta bir miktar lezzet alacaktır fakat bu lezzet sonra sürekli bir eleme dönüşecektir.

İnsanın diğer insanlarla birlikte yaşaması kaçınılmazdır. İnsanların da tasavvurları ve istekleri vardır. İnsanlar kişiden kendi tasavvurlarına ve isteklerine uymasını isterler. Kendi tasavvurlarına ve isteklerine uymadığı takdirde de ona eziyet verirler ve işkence ederler. Kişi onların isteklerine uyduğu zaman da bazen onlardan eziyet görür bazen başkalarından eziyet görür.

Örnek olarak takva sahibi dindar bir kimse fâcir ve zâlim bir topluluğun arasına girer. Bu topluluktakiler fücurlarını ve zulümlerini ancak o kimsenin kendilerine muvafakat etmesi ya da kendilerine ses çıkarmaması hâlinde işleyebilmektedirler. Kişi onlara muvafakat ederse ya da ses çıkarmazsa başlangıçta şerlerinden güvende olur. Fakat sonra ona musallat olup onu hor görürler. Başlangıçta onlara karşı çıkıp muhâlefet ettiği takdirde karşılaşmaktan endişelendiği ezânın kat kat fazlasını ona dokundururlar. Onlardan bir ezâ görmese bile başkaları tarafından hor görülüp cezalandırılması kaçınılmazdır.

Şu hâlde kişinin Müminlerin Annesi'nin Muâviye'ye söylediği söze son derece dikkat etmesi gerekir: 'Kim insanların hoşnutsuzluğu pahasına Allah'ı râzı ederse Allah ona yeter ve onu insanlara muhtaç etmez. Kim de Allah'ın hoşnutsuzluğu pahasına insanları râzı ederse, insanların Allah'a karşı ona bir faydası olmaz.' Allah kimi hidâyet ederse, kime gideceği yolu ilhâm ederse, kimi nefsinin şerrinden korursa o kimse haram kılınmış bir fiil hususunda insanlara muvafakat etmekten geri durur ve onların düşmanlıklarına sabreder. Sonra hem dünyada hem de âhirette güzel âkıbet -tıpkı resûllerin ve onların takipçilerinin olduğu gibi- onun olur.

Sonra Allah Teâlâ bâsiretsiz bir şekilde imana girmiş olan kimsenin durumundan haber vermiştir. Onun Allah yolunda bir sıkıntıya maruz kaldığı zaman insanların fitnesini -yani kendisine hoşlanmadığı şeyler yapmalarını ki bunun resûllerin ve onların takipçilerinin başına kendilerine muhâlefet edenler tarafından gelmesi kaçınılmazdır- Allah'ın azabıyla bir tuttuğunu, müminlerin imanları sebebiyle Allah'ın azabından kaçtıkları gibi onun da insanların fitnesinden kaçtığını ve insanların fitnesine sebep olacak şeyleri terk ettiğini bildirmiştir. Demek ki müminler ileri derecedeki bâsiretlerinden dolayı Allah'ın azabının eleminden imana kaçarlar. İmanları sebebiyle karşılaştıkları kısa bir süre sonra ortadan kalkacak geçici elemelere göğüs gererler. Öteki adam ise basiretinin zayıflığından dolayı resûllerin düşmanlarının eziyetlerinden onlara muvâfakat etmeye ve uymaya kaçar. Böylece onların eziyetinden Allah'ın azabına kaçmış olur. Yani bu kimse insanların eziyetinin vereceği elemenden Allah'ın azabından kaçması gerektiği gibi kaçmış olur. O şiddetli sıcaklardan ateş ile korunmaya çalışarak, az bir zaman sürecek işkenceden ebedi bir eleme kaçarak çok kötü aldanmıştır. Allah askerlerine ve velilerine zafer ihsan ettiği zaman o 'Ben de sizinle birlikteydim' der. Fakat Allah onun göğsünde barındırdığı nifâkı çok iyi bilir." İbnu'l Kayyım'ın sözleri burada sona erdi.

Âyette ayrıca Mürcie ve Kerrâmiyye'ye reddiye vardır. Şöyle ki: Söz konusu kimselere Allah yolunda düşmanlık besledikleri kişilerin eziyetlerine sabretmemeleri yanında "Allah'a iman ettik" demeleri fayda vermemiştir. Dolayısıyla söz ve tasdik amel olmadan fayda sağlamaz. Şu hâlde şer'î manadaki iman ancak üç şeyin bir araya gelmesiyle insan hakkında gerçekleşir: Kalbin tasdiki ve ameli, dil ile söylemek ve uzuvlarla amel etmek. Bu Ehli Sünnet ve'l Cemaat'ın selefinin ve halefinin görüşüdür. Allah subhânehû en iyi bilendir.

Yine bu hadisten yaratılmışlara müdâhenede bulunmaktan korkmak gerektiği anlaşılmaktadır. Korunan kimse Allah'ın koruduğudur.

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: **Ebû Saïd'den rivâyet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: "Allah'ın hoşnutsuzluğu pahasına insanları râzı etmen, Allah'ın verdiği rızıktan dolayı onları övmen, Allah'ın sana vermediklerinden dolayı onları kınaman yakının zayıflığındandır. Şüphesiz Allah'ın rızkını ne hırslı kimsenin hırsı celbedebilir ne de istemeyen kimsenin hoşnutsuzluğu def edebilir."**

Bu hadisi Ebû Nuaym "el-Hilye"de rivâyet etmiştir. el-Beyhakî de hadisi rivâyet etmiş fakat onun Muhammed b. Mervân es-Süddî sebebiyle illetli olduğunu söylemiş ve "zayıftır" demiştir. İsnadında ayrıca Atıyye el-Avfi vardır ki ez-Zehabî onu "ed-Duafâ"da zikretmiştir. Yine isnadında Mûsâ b. Bilâl vardır ki el-Ezdi onun hakkında "sâkıt/düşük" demiştir. Hadisin kalan kısmı şu şekildedir: *"Şüphesiz O hikmeti gereği rahatlığı ve sevinci rızâya ve yakine koymuştur. Tasayı ve üzüntüyü de şüpheyne ve hoşnutsuzluğa koymuştur."*

Hadisin isnadında zikri geçen kimseler olsa da manası doğrudur.

"Yakinin zayıflığındandır." ضعف/zayıflık dammeli dâd harfi ile. Kuvvetin zıddıdır. "ضعف" fiili "كُرم" ve "نصر" fiilleri gibidir. (Ortak harfi mazide fethalı olarak da dammeli olarak da gelir.) Masdarları ضَعْفًا ve ضَعْفًا ضَعْفًا olarak gelir. İsm-i fâilleri ضَعُوفٌ ve ضَعِيفٌ olarak gelir. Çoğulları ضَعَفَاءٌ, ضَعَفَةٌ, ضَعَفٌ ve ضَعْفَى olarak gelir.

Ya da ضَعْفٌ fethalı hâliyle görüş zayıflığı, dammeli hâliyle beden zayıflığı manasına gelir. Müennes ism-i fâili ضَعِيفَةٌ ve ضَعُوفٌ olarak gelir.

Yakîn ile kastedilen imanın tamamıdır. İbn Mes'ûd'un dediği gibi: "Yakîn imanın tamamıdır, sabır da imanın yarısıdır." Bunu sahih bir senedle et-Taberânî, ayrıca "el-Hilye"de Ebû Nuaym ve "ez-Zühd"de el-Beyhakî İbn Mes'ûd'dan merfû olarak rivâyet etmiştir.

(Şârih) şöyle demiştir: "Bunun kapsamına önceden belirlenmiş olan kadere iman da girer. Nitekim İbn Abbâs'ın rivâyet ettiği bir hadiste Nebî (salallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: 'Yakîn üzere rıza ile amel edebiliyorsan bunu yap. Yapamıyorsan hoşlanmadığına sabretmende de çok hayır vardır.'

Bir diğer rivâyetin lafzı şöyledir: 'Ey Allah'ın Resûlü, nasıl yakîn getireyim?' diye sordum. Buyurdu ki: 'Başına gelenin seni ıskalayacak olmadığını, başına gelmeyen de sana isâbet edecek olmadığını bilerek.'

"Allah'ın hoşnutsuzluğu pahasına insanları râzî etmen." Yani rızalarını kazanmak maksadıyla Allah'ın emrettiğini terk edip yasakladığını yaparak onlara muvâfakat etmen sûretiyle onların rızâsını Allah'ın rızâsına tercih etmen.

Bu, Allah'ı razı edecek şeyleri nefislerin arzuladıklarına tercih etme ve nefislerin arzuladıklarına muhâlefette sabretme hususunda yakının kuvvetiyle ve imanın kemâliyle çelişir. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: *"Onlar ki Allah'ın mesajlarını ulaştırırlar ve O'ndan korkarlar, O'ndan başka kimseden korkmazlar. Hesap görücü olarak Allah yeter."* (Ahzâb, 39)

Bu da kişinin kalbi ile yaratılmışların rızasını kalpleri evirip çeviren, sıkıntıları gideren ve günahları bağışlayan Yaratıcısının, Rabbinin ve Melikinin hoşlanmadığı şeyler yaparak öncelemesine engel olacak şekilde Allah'ı tazim etmediği, O'nu büyüklemediği ve O'ndan sakınmadığı zaman olur. Bu itibarla o bir nevi şirke girmiş olur. Çünkü o yaratılmışın rızasını Allah'ın rızasına tercih etmiştir. Yaratılmışa Allah'ın hoşlanmadığı şeyler ile yaklaşmaya çalışmıştır. Bundan ancak Allah'ın selâmette kıldığı, kendisini bilmeye muvaffak kıldığı, kezâ sıfatlarının celâline yaraştığı şekilde isbâtı hususunda kendisi hakkında neyin mümkün olduğunu bilmeye, kendisini kemâliyle çelişen her şeyden tenzih etmeye, rabliğinde ve ilahlığında birliğini bilmeye muvaffak kıldığı kimse selâmette olur. Muvaffakiyet Allah'tandır.

"Allah'ın verdiği rızıktan dolayı onları övmen." Yani onlar aracılığıyla sana ulaşan rızık onlara izâfe etmen ve bu rızık sebebiyle onları övmen. Halbuki onu sana yazan ve senin ayağına getiren Allah Teâlâ'dır. O bir şeyi dilediği zaman ona bazı sebepler ilîştirir.

Bu hadis **"İnsanlara şükretmeyen Allah'a şükretmez"** hadisi ile çelişmez. Çünkü Allah rızık sana onların eliyle vermiştir. Bu sebeple onlar için duâ edersin ve onlara karşılık verirsin. Zira diğer bir hadiste de şöyle buyrulmuştur: **"Size iyilik yapana karşılık verin. Karşılık olarak verecek bir şey bulamazsanız onun için duâ edin ki ona karşılık vermiş olduğunuzu göresiniz."**

Şu hâlde yapılan iyiliğin onlara izâfe edilmesi iyiliği sana ulaştırmaları yönünden bir sebep konumuna yerleşmelerinden dolayıdır. İyiliği takdir ve sevk eden ise sadece Allah'tır.

"Allah'ın sana vermediklerinden dolayı onları kınaman." Çünkü onların vesilesiyle talep ettiğin şey senin için takdir edilmemiştir. Eğer o senin için takdir edilmiş olsaydı kader onu senin ayağına getirirdi. Kim Allah'ın meşietiyi ve irâdesiyle vermek ve esirgemek elinde olan tek varlık olduğunu, O'nun

hem bir sebebe bağılı olarak hem de herhangi bir sebep olmaksızın beklemediği yerden kulu rızıklandırıldığını bilirse bir rızıktan dolayı herhangi bir yaratılmışı övmez. Rızık kendisinden esirgendiği zaman da bir yaratılmışı yermez. İşini Allah'a havâle eder. Dini ve dünyası ile ilgili işlerde O'na dayanır.

Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) bu manayı hadisteki "Allah'ın rızkını ne hırslı kimsenin hırsı celbedebilir ne de istemeyen kimsenin hoşnutsuzluğu def edebilir" buyruğuyla vurgulamıştır. Allah Teâlâ da şöyle buyurmuştur: "Allah insanlara rahmet adına ne açarsa onu tutacak yoktur. Neyi de tutarsa O'ndan sonra onu gönderecek yoktur. O Aziz'dir, Hakim'dir." (Fâtır, 2)

Şeyhulislâm şunları söylemiştir: "Yakîn Allah Teâlâ'nın emrettiklerini yerine getirmeyi, Allah'ın kendisine itaat edenlere vaad ettiklerine inanmayı içerir. Aynı şekilde yakîn, Allah'ın kaderine, yaratmasına ve tedbîrine kesin bir şekilde iman etmeyi içerir. Dolayısıyla sen onları Allah'ın hoşnutsuzluğu pahasına râzı edersen, O'nun vaadine ve vereceği rızka kesin bir şekilde inanmazsan; kişiyi buna ya onların elinde bulunan şeylere meyletmesi sevk eder. Kişi böyle olunca onlar için, onlardan umduğu şeyden dolayı Allah'ın emirlerini terk eder. Ya da onu buna Allah'ın kendisine itaat edenlere vaad ettiği zaferi, yardımı, dünyâdaki ve âhiretteki sevâbı tasdikinin zayıflığı sevk eder. Zira sen Allah'ı râzı edersen O sana yardım eder, seni rızıklandırır, seni onlara muhtaç etmez.

Allah'ın hoşlanmadığı şeylerle insanları râzı etmeye çalışmak ancak onlardan korkmaktan ya da onlardan bir şey ümit etmekten kaynaklanır. Bu da yakînin zayıflığındandır. Senin onların sana yaptıklarını zannettiğin şey senin için takdir edilmemişse, bu hususta her şey Allah'ın elindedir, onların elinde hiçbir şey yoktur. Zira O'nun dilediği olur, dilemediği olmaz. Sen senin için takdir edilmeyen şeyden dolayı onları kınarsan, bu da yakîninin zayıflığındandır.

Öyleyse onlardan korkma, onlardan bir şey umma, nefsinin cihetinden onları kınama. Allah ve Resûlü onlardan kimi övmüşse işte asıl övülmüş kimse odur. Allah ve Resûlü onlardan kimi zemmetmişse işte asıl kınanan kimse odur. Beni Temîm Heyeti'nden biri 'Ey Muhammed! Bana mal ver! Zira benim övgüm süs, yergim lekedir!' dediğinde Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) ona "De-

diğin sıfata sahip olan Allah'tır!' buyurmuştur." Şeyhulislâm'ın sözleri sona erdi.

Bu hadis ayrıca imanın arttığına ve azaldığına, amellerin imanın müsemâsının kapsamında olduğuna delâlet etmektedir.

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: "Âişe (radiyallahu anha)'dan rivâyet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: *'Kim insanların hoşnutsuzluğu pahasına Allah'ın rızâsını ararsa Allah ondan râzı olur ve insanları da ondan râzı eder. Kim de insanların rızâsını Allah'ın hoşnutsuzluğunda ararsa Allah ondan hoşnut olmaz ve insanları da ondan hoşnutsuz kılar.'* Bunu İbn Hibbân 'Sahih'inde rivâyet etmiştir."

Şerh: Bunu İbn Hibbân bu lafızla rivâyet etmiştir. et-Tirmizî ise Medîne ehlinden bir adamdan şu lafızla rivâyet etmiştir. Muâviye Âişe'ye "Bana içerisinde nasihatte bulunduğu bir mektup yaz ama sözü uzatma" diye mektup yazdı. Bunun üzerine Âişe Muâviye'ye şunu yazdı: "Selâm üzerine olsun! Bundan sonra: Ben Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken işittim: *'Kim insanların hoşnutsuzluğu pahasına Allah'ın rızâsını ararsa Allah onu insanlara muhtaç etmez. Kim de Allah'ın hoşnutsuzluğu pahasına insanların rızâsını ararsa Allah onu insanlara havâle eder.'* Selâm üzerine olsun." Bunu Ebû Nuaym rivâyet etmiştir.

"Kim iltimâs ederse." Yâni ararsa.

Şeyhulislâm şöyle demiştir: "Âişe (radiyallahu anha) Muâviye (radiyallahu anh)'a -bir rivâyete göre Rasulullah'a dayandırarak- şunu yazmıştır: *'Kim insanların hoşnutsuzluğu pahasına Allah'ı râzı ederse Allah ona yeter ve onu insanlara muhtaç etmez. Kim de Allah'ın hoşnutsuzluğu pahasına insanları râzı ederse, insanların Allah'a karşı ona bir faydası olmaz.'* Bu merfû olan hadisin lafzıdır.

Mevkûf olan hadisin lafzı ise şu şekildedir: *'Kim insanların hoşnutsuzluğu pahasına Allah'ı râzı ederse Allah ondan râzı olur ve insanları da ondan râzı eder. Kim de Allah'ın hoşnutsuzluğu pahasına insanları râzı etmek isterse onu öven insanlar onu yerer hâle gelir.'*

İşte bu din hususundaki en derin anlayışlardandır. Zira kim insanların hoşnutsuzluğuna rağmen Allah'ı râzı etmeye çalışırsa Allah'tan korkmuş demektir ve O'nun sâlih kullarından olur. Allah da sâlihleri veli edinir. O kuluna yeter. *Kim Allah'tan korkarsa Allah onun için bir çıkış yaratır ve onu beklemediği yerden rızıklandırır. (Talak, 3-4)*

Evet, şüphesiz Allah ona yeter ve onu insanlara muhtaç etmez. İnsanların tamamının ondan razı olmasına gelince bu her zaman gerçekleşmeyebilir. Ancak hastalıklardan selâmette oldukları ve âkıbeti gördükleri takdirde ondan razı olurlar. 'Kim de Allah'ın hoşnutsuzluğu pahasına insanları râzı ederse, insanların Allah'a karşı ona bir faydası olmaz.' Tıpkı ellerini ısırın zâlim kimse gibi. Kişiyi övenlerin yerenlere dönüşmesi ise sıklıkla gerçekleşmektedir. Âkıbette bu husûle gelmektedir. Zira âkıbet takvânındır. Âkıbet ilk başta istedikleri zaman kendilerinin olmaz." Şeyhulislâm'ın sözleri burada sona erdi.

Söyleyen ne güzel söylemiştir:

Samimi sevgini elde edebilirsem eğer

Arzulananların son noktasıdır bu benim için

Artık toprak üzerinde kim varsa topraktır bana

İbn Receb şöyle demiştir: "Şu hâlde toprak üzerindeki bütün yaratılmışların toprak olduğunu kalbine iyice yerleştiren kimse bundan sonra toprak olana itaati rablerin Rabbi'ne itaatin önüne nasıl geçirir? Yahut (bol bol bağışlayan hükümdar olan) el-Meliku'l Vehhâb'ın hoşnutsuzluğu pahasına nasıl toprağı razı etmeye çalışır? Şüphesiz bu acayip bir şeydir."

Hadisten ayrıca insanlardan korkup onların rızasını Allah'a tercih eden kimsenin karşılaşacağı ceza öğrenilmekte, onun cezasının dini hususunda da olabileceği anlaşılmaktadır. Bundan Allah'a sığınınız! Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: *"Allah da kendisine verdikleri sözü yerine getirmemelerine ve yalan söylemelerine karşılık onları kendisine kavuşacakları güne kadar kalplerinde olacak bir nifakla cezalandırdı."* (Tevbe, 78)

33. Bölüm

*"Eğer müminler iseniz ancak Allah'a tevekkül edin."
(Mâide, 23) Ayetinin Tefsiri*

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

﴿وَعَلَى اللَّهِ فَتَوَكَّلُوا إِن كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ﴾

"Eğer müminler iseniz ancak Allah'a tevekkül edin." (Mâide, 23)

﴿إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ اللَّهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ﴾

*"Müminler ancak Allah anıldığı zaman kalpleri ürperen... kimselerdir."
(Enfâl, 2)*

﴿يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ حَسْبُكَ اللَّهُ وَمَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ﴾

"Ey Nebî! Sana Allah yeter..." (Enfâl, 64)

﴿وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَهُوَ حَسْبُهُ﴾

"Kim Allah'a tevekkül ederse Allah ona yeter..." (Talâk, 3)

وعن ابن عباس رضي الله عنهما قال: «حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ» قَالَهَا إِزَاهِيمُ عَلَيْهِ
السلام حِينَ أُلْقِيَ فِي النَّارِ، وَقَالَهَا مُحَمَّدٌ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حِينَ قَالُوا لَهُ: ﴿إِنَّ النَّاسَ
قَدْ جَمَعُوا لَكُمْ فَاخْشَوْهُمْ فَزَادَهُمْ إِيمَانًا وَقَالُوا حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ﴾ [آل
عمران ١٧٣] رواه البخاري والسماني

İbn Abbâs (radiyallahu anhu)'tan şöyle dediği rivâyet edilmiştir: "Allah bize yeter, O ne güzel vekildir. Bunu İbrâhim (aleyhisselam) ateşe atıldığı zaman söylemişti. Yine bunu Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem) kendisi-ne 'İnsanlar sizin için toplandı' dedikleri zaman ve bu müminlerin imanı arttırdığı zaman söyledi."¹⁰⁵ Bunu Buhârî ve Nesâî rivâyet etmiştir.

¹⁰⁵ Buhârî, 4563; Nesai, Sünen'ul Kubra, 6/154.

Allah Teâlâ'nın "Müminler İseniz Ancak Allah'a Tevekkül Edin!" Buyruğu Babı

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: "Allah Teâlâ'nın 'Müminler iseniz ancak Allah'a tevekkül edin!' (Mâide, 23) buyruğu babı."

Ebu's Saâdât şöyle demiştir: "Bir kimse bir işi yerine getirmeyi garanti etti mi 'O işi tevekkül etti' denir. Birine dayandığın zaman 'İşimi falana tevkil ettim' dersin. Biri bir başkasının işini onun yeterlilik hususunda kendisine güvenmesinden ya da kendi işini görmekten aciz olmasından dolayı gördüğü zaman 'Falan falanı tevkil etti' denir." Ebu's Saâdât'ın sözleri sona erdi.

Musannif bab başlığına bu âyeti yazarak tevekkülün Allah'a has kılınması gereken bir farz olduğunu beyân etmek istemiştir. Burada ma'mûlün önce gelmesi de hasr/özgürlük ifâde etmektedir. Yani burada "Başkasına değil, Allah'a tevekkül edin!" manası vardır. Tevekkül kendisinden sâdır olan sâlih ameller sebebiyle ibâdet çeşitlerinin en kapsayıcılarından ve en büyüklerindendir. Zira kişi dini ve dünyevî işlerinin tamamında başkasına değil ancak Allah'a dayanırsa ihlâsı ve Allah Teâlâ karşısındaki davranışları dosdoğru olur.

Şu hâlde tevekkül "Ancak Sana ibâdet eder ve ancak Senden yardım isteriz" âyetinin en büyük menzilelerindendir. Dolayısıyla bu âyette görüldüğü üzere tevhid üç kısmı ile ancak Allah'a kâmil manada tevekkül edildiği takdirde kemâle ulaşır. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

"Allah'a iman etmişseniz ancak O'na tevekkül edin müslimler iseniz."
(Yûnus, 84)

"Doğunun ve batının Rabbidir O. O'ndan başka ilah yoktur. Şu hâlde O'nu vekil edin." (Müzzemmil, 9)

Tevekkül emrini içeren âyetler çoktur.

İmam Ahmed "Tevekkül kalbin amelidir" demiştir.

İbnu'l Kayyım da bâb başlığında yer alan âyetin manası hakkında şöyle demiştir: "Allah kendisine tevekkül etmeyi imanın bir şartı kılmıştır. Bu göstermektedir ki tevekkülün yokluğu hâlinde iman da olmaz. Bir başka âyette 'Mûsâ "Ey kavimim! Allah'a iman etmişseniz ancak O'na tevekkül edin müslimler

iseniz." dedi.' (Yûnus, 84) buyrulmuştur. Görüldüğü üzere Mûsâ kişinin islâmının sıhhatinin delilinin tevekkül olduğunu beyan etmiştir. Kulun tevekkülü ne kadar kuvvetlenirse imanı o ölçüde kuvvetli olur. İman zayıfladığında tevekkül de zayıflar. Tevekkül zayıf olduğunda bu kaçınılmaz olarak imanın zayıflığının delili olur. Allah (tebareke ve teala) tevekkülle kulluğu, tevekkülle imanı, tevekkülle takvâyı, tevekkülle İslâm'ı ve tevekkülle hidâyeti bir arada zikretmektedir.

Bunlarla ortaya çıkmaktadır ki tevekkül iman ve ihsan makamlarının tamamının, ayrıca İslâm'ın bütün amellerinin aslıdır. Tevekkülün İslâm'a göre konumu bedenın başa göre konumu gibidir. Başın ancak bedenın yukarısında durabileceği gibi iman, imanın makamları ve amelleri de ancak tevekkül bacağının üzerinde durur."

Şeyhulislâm şunları söylemiştir: "Bir kimse bir yaratılmıştan bir şey umarsa ya da ona tevekkül ederse mutlaka ona beslediği zannında yanılır. Zira bu şirktir. *Kim Allah'a şirk koşursa sanki gökten düşmüş ve kuşlar kendisini kapmış gibi ya da rüzgâr kendisini uzak bir yere atmış gibidir. (Hacc, 31)*"

Şârih şöyle demiştir: "Derim ki: Ancak Allah'tan gayrısına tevekkül iki kısımdır. Bunlardan biri ancak Allah'ın kâdir olduğu şeyler hususundaki tevekküldür. Ölülere ve tâğutlara; yardım, korunma, rızık ve şefaât gibi isteklerinin gerçekleşmesini umarak tevekkül etmek bu kapsamdadır. Bu büyük bir şirktir.

İkincisi zâhirî sebeplere tevekkül etmektir. Bir emîre veya sultana Allah'ın onları kâdir kıldığı hususlarda, örneğin rızık, sıkıntıyı savma ve benzeri hususlarda tevekkül etmek bu kapsamdadır. Bu da bir çeşit küçük şirktir.

Mübâh olan; kişinin vekilin tasarrufta bulunabileceği konularda bir kimseyi kendi yerine tasarrufta bulunması için vekil tayin etmesidir. Ancak kişi vekili hangi hususlarda vekil tayin etmişse bunların gerçekleşmesi hususunda ona dayanamaz. Kendisiyle ve vekiliyle arzuladığı işini kolaylaştırması için Allah'a tevekkül eder. Bu yapışmanın caiz olduğu fakat dayanmanın caiz olmadığı sebeplerdendir. Kişi ancak sebebi de sonucunu da meydana getiren Sebeplendiriciye dayanmalıdır.

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: **"Yine O şöyle buyurmuştur: 'Müminler ancak Allah anıldığı zaman kalpleri ürperen, âyetleri kendilerine okunduğu zaman imanlarını arttıran ve ancak Rablerine tevekkül eden kimselerdir.'** (Enfâl, 2)"

Şerh: İbn Abbâs bu âyet hakkında şöyle demiştir: "Münâfıkların kalbine bir Allah'ın farzlarını edâ ettikleri esnâda Allah'ın zikri adına hiçbir şey girmez. Onlar Allah'ın hiçbir âyetine iman etmezler. Allah'a tevekkül etmezler. İnsanlardan uzakta bulundukları zaman namaz kılmazlar. Mallarının zekâtını edâ etmezler. Bu sebeple Allah Teâlâ onların mümin olmadıklarını bildirmiş, sonra müminleri vasfetmiş, şöyle buyurmuştur: *Müminler ancak Allah anıldığı zaman kalpleri ürperen ve O'nun farzlarını edâ eden kimselerdir.*" Bunu İbn Cerîr ve İbn Ebî Hâtim rivâyet etmiştir.

Allah anılınca kalbin ürpermesi O'nun emrettiklerini yapıp yasakladıklarından kaçınmayı gerektirir.

es-Süddî *"Allah anıldığı zaman kalpleri ürperen..."* buyruğu hakkında şöyle demiştir: "Burada anlatılan kimse, zulmetmeye niyet eden -ya da 'içinden bir masiyeti işlemeyi geçiren' dedi- kimsedir. Kendisine 'Allah'tan kork' denildiği zaman kalbi ürperir." Bunu İbn Ebî Şeybe ve İbn Cerîr rivâyet etmiştir.

"Kendilerine O'nun âyetleri okunduğu zaman bu onların imanını artırır." Sahâbe, Tâbiîn ve Ehli Sünnet'ten onlara tâbi olanlar bu âyeti ve benzeri âyetleri imanının arttığına ve azaldığına delil getirmişlerdir.

Sahâbî Umeyr b. Hubeyb "İman artar ve azalır" demiş, kendisine "Onun artması ve azalması nedir?" diye sorulması üzerine şöyle cevap vermiştir: "Allah'ı andığımızda ve O'ndan korktuğumuzda bu imanın artmasıdır. Gaflete düşüp unuttuğumuzda ve kusur işlediğimizde bu da imanın azalmasıdır." Bunu İbn Sa'd rivâyet etmiştir.

Mücâhid şöyle demiştir: "İman artar ve azalır. O söz ve ameldir." Bunu İbn Ebî Hâtim rivâyet etmiştir.

eş-Şâfiî, Ahmed, Ebû Ubeyd ve başkaları bu konuda icma nakletmiştir.

"Yalnız Rablerine tevekkül ederler." Yani kalpleriyle O'na dayanırlar. İşlerini O'na havâle ederler. O'ndan başkasından bir şey ummazlar. Ancak O'na

yönelirler. Ancak O'na rağbet ederler. O'nun dilediğinin olacağını, dilemediğinin olmayacağını, sadece O'nun mülkünde tasarrufta bulunabileceğini, ibâdeti sadece O'nun hak ettiğini ve ortağının olmadığını bilirler.

Bu âyette hakîki müminler ihsan makamlarından üç makamla nitelenmektedir. Bunlar korku, imanın artması ve sadece Allah'a tevekküldür. Bu üç makam imanın kemâlini ve gerek bâtinî gerekse zâhiri amellerinin husûle gelmesini gerektirir. Namaz bu amellere örnektir. Kim namazı sürekli kılar ve zekâtı Allah'ın emrettiği şekilde edâ ederse bu onun güç yetirdiği bütün vacipleri yerine getirmesini ve haramların tamamından kaçınmasını gerekli kılar. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: *"Şüphesiz namaz fuhşiyattan ve münkerden alıkoyar. Allah'ın zikri elbette daha büyüktür."* (Ankebût, 45)

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: **Yine O şöyle buyurmuştur: "Ey Nebî, sana ve sana uyan müminlere Allah yeter."**

Şerh: İbnu'l Kayyım şöyle demiştir: "Yani Allah tek başına sana da yeter, sana tâbi olanlara da yeter. Artık O'nunla beraber bir başkasına ihtiyaç duymazsınız. Bu Şeyhulislâm İbn Teymiyye'nin de tercih ettiği yorumdur."

Bunun "Sana Allah ve müminler yeter" manasına geldiği de söylenmiştir.

İbnu'l Kayyım şunları söylemiştir: "Bu katıksız bir hatadır. Âyeti bu manaya hamletmek caiz olmaz. Zira yeterlilik ve kifâyet tıpkı tevekkül, takva ve ibâdet gibi Allah'a hastır. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: *'Seni aldatmak isterlerse şüphesiz sana Allah yeter. Seni yardımıyla ve müminlerle destekleyen O'dur.'* (Enfâl, 62)

Görüldüğü üzere O yeterli gelmekle desteklemeyi birbirinden ayırmıştır. Yeterli gelenin sadece kendisi olduğunu bildirirken Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)'i hem yardımıyla hem de müminlerle desteklediğini söylemiş ve sadece kendisini yeterli gördükleri için muvahhid kullarını övmüştür. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: *'Onlar ki insanlar kendilerine "İnsanlar size karşı kuvvet topladı, onlardan korkun!" dediğinde bu onların imanını arttırdı ve "Bize Allah yeter, o ne güzel vekildir!" dediler.'* (Âli İmrân, 173) Görüldüğü üzere onlar 'Bize Allah ve Resûlü yeter' dememişlerdir. Bunun bir benzeri Allah subhânehû'nun şu buyruğudur: *'Dediler ki: Bize Allah yeter! Allah ve Resûlü bize fazlından verecektir. Şüphesiz biz Allah'a rağbet edenleriz.'* (Tevbe, 59)

Allah'ın vermeyi hem kendisine hem resûlüne nispet edip yeterli gelmeyi kendisine has kılması üzerinde düşün! O 'Bize Allah ve Resûlü yeter' buyurmuştur. Yeterli gelmeyi kendi hâlis hakkı kılmıştır. Nitekim O 'Şüphesiz biz Allah'a râğbet edenleriz' buyurarak sadece kendisine râğbet edileceğini bildirmiştir. Yine O 'Ancak Rabbine râğbet et!' (Şerh, 8) buyurmuştur. Şu hâlde ibâdetin, takvanın, secdenin, adağın, yeminin Allah (subhanehu ve teala)'ya has olduğu ve O'ndan başkası hakkında söz konusu olmadığı gibi râğbet, tevekkül, inâbe ve yeterli gelme de O'na hastır." İbnu'l Kayyım'ın sözleri sona erdi.

Böylece âyetin bab başlığıyla hangi yönden mutâbakat hâlinde olduğu anlaşılmaktadır: Kula yeten Allah olduğuna göre kulun ancak O'na tevekkül etmesi gerekir. Kul ne zaman kalbini O'ndan gayrısına yöneltirse kalbini kime yöneltmişse ona havâle edilir. Hadiste buyrulduğu gibi: "Kim bir şey takarsa (ya da bir şeye bağlanırsa) ona havâle edilir."

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: Yine O şöyle buyurmuştur: "Kim Allah'a tevekkül ederse Allah ona yeter." (Talâk, 3)

Şerh: İbn Kayyım ve diğer bazı kimseler şöyle demiştir: "Hasbuhû, 'ona yeter' demektir. Allah kime yeterse ve kimi korursa düşmanları ondan bir şey umamaz. Düşmanları ona kaçınılmaz olan sıcak, soğuk, açlık ve susuzluk gibi az bir sıkıntı dışında hiçbir zarar veremez. Düşmanlarının ona istediklerini elde edecekleri derecede bir zarar vermeleri asla söz konusu olamaz. Ezâ gibi görünen ama hakîkatte ihsan ve düşmanın kendisine zarar vermesi olan ezâ ile düşmanın kendisiyle kişiden arzuladığını elde edip gayzını dindirdiği zarar arasında fark vardır.

Seleften bir zât şöyle demiştir: 'Allah her bir amele kendisinden bir karşılık tayin etmiştir. Kişinin kendisine tevekkül etmesinin karşılığını ise ona yeterek vermiş, şöyle buyurmuştur: "Kim Allah'a tevekkül ederse Allah ona yeter." Ameller hususunda buyurduğu gibi "Ona şu mükâfâtlar var" dememiştir.' Aksine O kendisine tevekkül eden kuluna kendisinin yeteceğini ve onu koruyacağını bildirmiştir. Eğer kul Allah'a lâıykıyla tevekkül etseydi, gökler, yer ve onların içinde bulunanlar hep birlikte ona tuzak kursalar bile mutlaka Allah onun için bir çıkış yaratır, ona yeter ve onu korurdu." İbnu'l Kayyım'ın sözleri sona erdi.

Ahmed'in "ez-Züh'd"de Vehb b. Münebbih'ten rivâyet ettiği bir eserde şunlar zikredilmiştir: "Allah (*azze ve celle*) kitaplarından birinde şöyle buyurmuştur: İzzetime kasem olsun ki kim Bana tutunursa içindekilerle birlikte gökler ve içindekilerle birlikte yerler ona tuzak kursa bile mutlaka onun için bundan bir çıkış var ederim. Kim de Bana tutunmazsa onun ellerini göğün yollarından keser, ayaklarının altından yeri göçürür, onu bir boşlukta bırakır, sonra kendisine havâle ederim. Varılacak yer olarak kuluma Ben yeterim. Kulum Bana taatte olursa ona Benden istemeden verir, Bana dua etmeden icâbet ederim. Ben ona eşlik eden hâcetini ondan iyi bilirim."

Âyette ayrıca tevekkülün fazîletinin ve onun faydaları celb edip zararları savma hususunda sebeplerin en büyüğü olduğunun delili vardır. Çünkü Allah ikinci cümleyi birinciye, karşılığın şarta bağlanması babından bağlamıştır. Dolayısıyla şartın yokluğunun varlığı gibi olması mümkün değildir. Çünkü Allah Teâlâ hükmü ona münasip olan niteliğe bağlamıştır. Buradan anlaşılmaktadır ki Allah'ın kula yetmesinin sebebi kulun O'na tevekkül etmesidir.

Yine burada tevekkülle birlikte sebeplerin gereğini yerine getirmek gerektiğine dikkat çekilmektedir. Çünkü Allah Teâlâ önce takvayı, sonra tevekkülü zikretmiştir. Nitekim O "*Allah'tan korkun ve müminler ancak Allah'a tevekkül etsinler*" (*Mâide, 11*) buyurmuştur. Görüldüğü üzere o tevekkülü emredilen sebepleri yerine getirmek olan takva ile birlikte zikretmiştir. Dolayısıyla emredilen sebepleri yerine getirmekten soyutlanmış bir tevekkül, kişi bir nevi tevekküle bulaşmış olsa da katıksız acziyetten ibârettir.

Şu hâlde tevekkülünü acziyet, acziyetini de tevekkül hâline getirmesi kula yaraşmaz. O tevekkülünü maksadın ancak kendilerinin tamamıyla tamama ereceği sebeplerin arasına yerleştirmelidir. Bunları aynı manayı yansıtır şekilde İbnu'l Kayyım söz konusu etmiştir.

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: "**İbn Abbâs'tan şöyle dediği rivâyet edilmiştir: 'Allah bize yeter, O ne güzel vekildir! Bunu İbrâhim (aleyhisselam) ateşe atıldığı zaman söylemişti. Yine bunu Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem) kendisine "İnsanlar sizin için toplandı" dedikleri zaman ve bu müminlerin imanını arttırdığı zaman söyledi.'** Bunu el-Buhârî rivâyet etmiştir."

Şerh: “Hasbunallâh” “Allah bize yeter, ancak O’na tevekkül ederiz” demektir. Nitekim Allah Teâlâ “Allah kuluna yetmez mi?” (Zümer, 39) buyurmuştur.

“Ni’me’l vekil/O ne güzel vekildir” buyruğuna gelince bu da “O vekil kılınan ne güzel zâttır!” demektir. Nitekim Allah Teâlâ “Allah’a tutunun! O sizin mevlânızdır. Ne güzel mevlâ, ne güzel yardımcıdır O!” (Hacc, 78) buyurmuştur. “Ni’me”nin mahsûsu hafzedilmiştir. Takdîri “Ni’me’l vekilu huve/O ne güzel vekildir” şeklindedir.

İbnu’l Kayyım şunları söylemiştir: “O kendisine tevekkül edenlere yeter ve kendisine sığınanlara yeterli gelir. Korkanın korkusundan emin kılan ve himâye dileyeni himâyesine alan O’dur. Şu hâlde kim O’nu velî edinir, O’ndan yardım ister, O’na tevekkül eder ve her şeyiyle O’na yönelirse O da onu velî edinir, muhafaza eder ve korur. Kim O’ndan korkar ve sakınırsa O da onu korktuğundan ve sakındığından güvende kılıp ihtiyaç duyduğu ne kadar fayda varsa hepsini ona getirir.”

“Bunu İbrâhim (aleyhisselam) ateşe atıldığı zaman söylemişti.” Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: “Eğer yapacaksanız onu yakın ve ilahlarınıza yardım edin’ dediler. Biz de ‘Ey ateş, İbrâhim’e serin ve selâmetli ol!’ dedik. Ona bir tuzak kurmak istediler. Biz de onları en çok zarara uğrayanlar kıldık.” (Enbiyâ, 68-70)

“Yine bunu Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem) kendisine ‘İnsanlar sizin için toplandı’ dedikleri zaman ve bu müminlerin imanını arttırdığı zaman söyledi.”

Bu Kureyş’in ve düşman birliklerinin Uhud’dan geri çekilmesinden sonra olmuştur. Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)’in kulağına Ebû Süfyân’ın ve beraberindekilerin kendilerine tekrar saldırmak üzere toplandıklarının gelmesi üzerine o yetmiş süvari ile birlikte sefere çıkıp Hamrâu’l Esed’e varana kadar ilerlemiştir. Sonra Allah Ebû Süfyân’ın kalbine korku atmış, bunun üzerine Ebû Süfyân beraberindekilerle birlikte Mekke’ye dönmüştür.

Onların yanından Abdulkays kabilesinden bir kervan geçmişti. Ebû Süfyân onlara “Nereye gidiyorsunuz?” diye sordu. “Medîne’ye gidiyoruz” dediler. Bunun üzerine Ebû Süfyân “Benden Muhammed’e bir mesaj iletebilir misiniz?” diye sordu. “Evet” dediler. Ebû Süfyân “Onun yanına vardığınız zaman

onun ve ashâbının üzerine onları tamamen yok etmek için toplu hâlde yürüdü-ğümüzü söyleyin" dedi. Sonra kervan Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in yanına geldi. Rasulullah Hamrâu'l Esed'de idi. O'na Ebû Süfyân'ın söylediği şeyi bildirdiler. Bunun üzerine O "Bize Allah yeter, O ne güzel vekildir" buyurdu.

Bu iki kıssada bu büyük sözün fazîleti ve zor zamanlarda iki halîlin de söylediği söz olduğu bildirilmektedir. Selâm üzerlerine olsun!

Bir hadiste de "Büyük bir işin içine düştüğünüz zaman 'Bize Allah yeter, O ne güzel vekildir' deyin" buyrulmuştur.

34. Bölüm

"Allah'ın tuzağından emin mi oldular? Allah'ın tuzağından ancak hüsrâna uğramış topluluk emin olur." (A'râf, 99)
Ayetinin Tefsiri

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

﴿فَأَمِنُوا مَكْرَ اللَّهِ فَلَا يَأْمَنُ مَكْرَ اللَّهِ إِلَّا الْقَوْمُ الْخَاسِرُونَ﴾

"Allah'ın tuzağından emin mi oldular? Allah'ın tuzağından ancak hüsrâna uğramış topluluk emin olur." (A'râf, 99)

﴿وَمَنْ يَقْنُطْ مِنْ رَحْمَةِ رَبِّهِ إِلَّا الصَّالُونَ﴾

"Sapıklardan başka kim Rabbinin rahmetinden ümit keser?" (Enbiyâ, 69)

وعن ابن عباس رضي الله عنهما : أن رسول الله صلى الله عليه وسلم سئل عن الكافر؟ فقال: « الشِّرْكُ بِاللَّهِ، وَالْيَأْسُ مِنْ رَوْحِ اللَّهِ، وَالْأَمْنُ مِنْ مَكْرِ اللَّهِ »

İbn Abbâs (radiyallahu anhu)'ın rivâyet ettiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'e büyük günahlar soruldu. O da "Allah'a şirk koşmak, Allah'ın rahmetinden ümit kesmek ve Allah'ın tuzağından emin olmak" buyurdu.¹⁰⁶

وعن ابن مسعود رضي الله عنه قال: « أَكْبَرُ الْكَبَائِرِ الْإِشْرَاقُ بِاللَّهِ، وَالْأَمْنُ مِنْ مَكْرِ اللَّهِ، وَالْقَنُوطُ مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ، وَالْيَأْسُ مِنْ رَوْحِ اللَّهِ » رواه عبد الرزاق.

İbn Mes'ûd (radiyallahu anhu)'ın şöyle dediği rivâyet edilmiştir: "Büyük günahların en büyükleri Allah'a şirk koşmak, Allah'ın tuzağından emin olmak ve Allah'ın rahmetinden ümit kesmektir."¹⁰⁷ Bunu Abdurrezzâk rivâyet etmiştir.

¹⁰⁶ Taberani, Mu'cemul Kebir, 12/252.

¹⁰⁷ Abdurrezzak, Musannef, 10/459.

Allah Teâlâ'nın "Allah'ın Tuzağından Emin mi Oldular? Allah'ın Tuzağından Ancak Hüsrâna Uğramış Topluluk Emin Olur." Buyruğu Babı

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: "Allah Teâlâ'nın 'Allah'ın tuzağından emin mi oldular? Allah'ın tuzağından ancak hüsrâna uğramış topluluk emin olur.' (A'râf, 99) buyruğu babı."

Şerh: Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- burada Allah'ın tuzağından emin olmanın günahların en büyüklerinden olduğunu ve tevhidin kemâliyle çeliştiğini vurgulamak istemiştir. Nitekim Allah'ın rahmetinden ümit kesmek de böyledir. Bu müminin Allah'a korku ile ümit arasında yol alması gerektiğini göstermektedir ki Kitab ve Sünnet buna delâlet etmektedir. Selef ve imamlar da buna işâret etmiştir.

Âyetin manası şudur: Allah (tebareke ve teala) resûlleri yalanlayan belde halklarının durumunu zikretmiş, sonra onları resûlleri yalanlamaya sevk eden şeyin Allah'ın tuzağından emin olmak ve O'ndan korkmamak olduğunu beyân etmiştir. Nitekim O şöyle buyurmuştur: "Belde halkları azabımızın geceleyin uyurlarken gelmeyeceğinden emin mi oldular? Belde halkları azabımızın kuşluk vakti oynarlarken gelmeyeceğinden emin mi oldular? Allah'ın tuzağından emin mi oldular? Allah'ın tuzağından ancak hüsrâna uğramış topluluk emin olur." (A'râf, 96-98) Hüsrâna uğramış topluluk helâk olmuş topluluk demektir.

Helâk olmalarının sebebi onlar Allah kendilerini refah ve nimetler ile azaba yavaş yavaş yaklaştırdığı zaman Allah'ın tuzağından emin olmuşlardır. Bu refahın ve nimetlerin bir tuzak olacağını uzak görmüşlerdir.

Hasen şöyle demiştir: "Allah kendisine bolluk verdiği zaman bunun Allah'ın bir tuzağı olduğunu göremeyen kimsenin basîreti yoktur."

Katâde de şöyle demiştir: "Allah'ın emri kavmi ansızın yakalamıştır. Hâlbuki Allah her bir kavmi ancak parlak ve müreffeh dönemlerinde azaba çarptırmıştır. Şu hâlde siz Allah ile aldanmayın."

Bir hadiste şöyle buyrulmuştur: "Allah'ı kula dünyalıklardan verirken, kulu da Allah'a isyan olan şeyler kapsamında sevdiklerini işlemeye devam

ederken gördüğünde (bil ki) bu ancak derece derece azaba yaklaştırmadır.” Bunu Ahmed, İbn Cerîr ve Ebû Hâtîm rivâyet etmiştir.

İsmâîl b. Râfî' ise şöyle demiştir: “Kulun Allah'tan bağışlanma umarak sürekli günah işlemesi Allah'ın tuzağından emin olmaktadır.” Bunu İbn Ebi Hâtîm rivâyet etmiştir.

Tuzağın seleften bazılarının sözlerindeki açıklaması da budur: “Allah kendisine isyan ettikleri zaman onları nimetlerle derece derece azaba yaklaştırır. Onlara mühlet verir. Sonra onları izzet ve iktidar sahibine yaraşır şekilde yakalar.” (Tuzak manasına gelen) mekr ile hadîa kelimelerinin ve benzerlerinin manası budur. İbn Cerîr bu manayı yansıtır şeyler söylemiştir.

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: “Yine O şöyle buyurmuştur: *'Sapıklardan başka kim Rabbinin rahmetinden ümit keser?' (Hicr, 56)*”

Şerh: Burada geçen قُوت/kunût sıkıntının ortadan kalmasını uzak görmek ve kurtuluştan ümit kesmektir. Bu içerdği sakıncalar söz konusu edilmiş olan Allah'ın tuzağından emin olmanın karşısında yer almaktadır. İkisi de tevhidin kemâliyle çeliştiğinden dolayı büyük günahdır.

Musannif (rahimehullah)'ın bu âyeti bir önceki âyetle birlikte zikretmekteki maksadı Allah'tan korkan kimsenin O'nun rahmetinden ümit kesmesinin caiz olmadığına dikkat çekmektir. Bilakis O'ndan hem korkar hem de umar. Günahlarından endişe eder. Allah'a itaat eder ve O'nun rahmetini umar. Allah Teâlâ “Gece saatlerinde secde ve kıyam hâlinde âhiretten endişelenerek ve Rabbinin rahmetini umarak kendisini itaate veren kimse öteki gibi olur mu?” (Zümer, 9) buyurmuştur.

Yine O şöyle buyurmuştur: “İman eden, hicret eden ve Allah yolunda cihad eden kimseler var ya işte onlar Allah'ın rahmetini umabilirler. Allah (çok bağışlayan) *Ğafûr*, (merhameti bol olan) *Rahîm*'dir.” (Bakara, 218)

Şu hâlde masiyet işleyerek ve itaati terk ederek ümit beslemek şeytan tarafından bir aldatmadır. Şeytan bununla helak yollarından kurtaracak sebepleri terk ettirerek kulu korkulu yerlere düşürmek istemektedir. Allah'tan korktuklarından, cezasından kaçtıklarından, mağfiretini umduklarından ve

mükâfâtını beklediklerinden dolayı kurtuluş sebeplerine sarılan müminlerin durumu ise farklıdır.

Burada söylenmek istenen şudur: Allah Teâlâ halili İbrahim (aleyhisselam)'ın melekler onu oğlu İshâk ile müjdelediği zaman “Bana ihtiyarlık dokunmuş olmasına rağmen mi beni müjdelediniz? Ne ile müjdeliyorsunuz siz?” (Hicr, 54) dediğini aktarmıştır. Çünkü alışlagelen şey kişi ve eşi ihtiyarladığı zaman onun eşinden çocuğu olmasının uzak görülmesidir. Ancak Allah her şeye kâdirdir. Melekler İbrâhîm'in sözü üzerine “Seni hakkında hiçbir şüphe olmayan hak ile müjdeliyoruz” demişlerdir. Zira Allah bir şeyi dilediği zaman sadece ona “Ol!” buyurur. O da olur. “Şu hâlde kunûta kapılanlardan olma!” Yani ümidini kesenlerden olma! Bunun üzerine İbrâhîm (aleyhisselam) “Sapıklardan başka kim Rabbinin rahmetinden ümit keser?” demiştir. Zira o Allah'ın kudreti ve hikmeti kapsamında meleklerin söylediğinden daha fazlasını ve daha büyüğü biliyordu. Ancak -Allah en iyi bilendir- söylediğini hayrete kapıldığından söyledi.

“Sapıklardan başka” buyruğu hakkında bazıları “doğru yolu şaşırırlardan başka”, bazıları da “kâfirlere karşı” demiştir. Nitekim Allah “Allah'ın rahmetinden ancak kâfir topluluk ümit keser” (Yûsuf, 87) buyurmuştur.

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: “İbn Abbâs'tan rivâyet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'e büyük günahlar soruldu. O da ‘Allah'a şirk koşturmak, Allah'ın rahmetinden ümit kesmek ve Allah'ın tuzağından emin olmak’ buyurdu.”

Bu hadisi el-Bezzâr ve İbn Ebî Hâtim, Şebîb b. Bişr- İkrime kanalıyla İbn Abbâs'tan rivâyet etmiştir. Ricâli Şebîb b. Bişr dışında sika kimselerdir. Şebîb hakkında İbn Maîn “sika” demiş, İbn Ebî Hâtim de onun leyyin olduğunu söylemiştir. İbn Kesîr de hadis hakkında “İsnadı hakkında konuşulabilir, hadisin mevkuf olması doğruya daha yakındır” demiştir.

“Allah'a şirk koşturmak...” Allah'a şirk koşturmak büyük günahların en büyüğüdür. İbnü'l Kayyım (rahimehullah) şöyle demiştir: “Şirk; rubûbiyeti yok saymak, ulûhiyeti küçümsemek ve Alemlerin Rabbi hakkında suizan beslemektir.”

İbnü'l Kayyım gerçekten doğru söylemiş ve nasihatte bulunmuştur.

Allah Teâlâ *"Sonra küfredenler Rablerine denk tutmaktadırlar"* (En'âm, 1) buyurmuştur. Yine O *"Şüphesiz şirk büyük bir zulümdür"* (Lokmân, 13) buyurmuştur. Bundan dolayı Allah şirki ancak ondan tevbe edildiği takdirde bağışlar.

"Allah'ın rahmetinden ümit kesmek..." Yani kişinin korktuğu ve umduğu hususlarda Allah Teâlâ'dan ümit kesmesi. Şüphesiz bu Allah hakkında suizan beslemektir. O'nu ve O'nun rahmetinin, cömertliğinin ve mağfiretinin genişliğini tanınamaktır.

"Allah'ın tuzağından emin olmak..." Yani kişinin Allah'ın kendisini yavaş yavaş helâka yaklaştırmayacağından ve kendisine verdiği imanı çekip almayaacağından emin olması. Bundan Allah'a sığınırız. Şüphesiz bu Allah'ı ve O'nun kudretini bilmemek, kendine güvenmek ve kendini beğenmektir.

Bil ki bu hadisle büyük günahları üçle sınırlandırmak kastedilmemiştir. Büyük günahlar çoktur. Bu üçü Kitap ve Sünnet'te zikredilen büyük günahların en büyüklerindendir.

Büyük günahların belirlenmesindeki ölçü tahkik ehli âlimlerin söylediğidir: Allah'ın; arkasından cehennemi, laneti, gazabı ya da azabı zikrettiği her günah büyük günahdır. Şeyhulislâm İbn Teymiyye bunlara, arkasından imanı nefyettiği günahları da eklemiştir.

Derim ki: Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in yapanından berî olduğu ya da hakkında "Şunu şunu yapan bizden değildir" buyurduğu günahlar da bu kapsamdadır.

İbn Abbâs'tan rivâyet edildiğine göre büyük günahlar yedi yüze yediden daha yakındır. Ancak bağışlanma dilendiği takdirde büyük, ısrar edildiği takdirde de küçük günah yoktur.

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: "İbn Mes'ûd'dan şöyle dediği rivâyet edilmiştir: 'Büyük günahların en büyükleri Allah'a şirk koşmak, Allah'ın tuzağından emin olmak ve Allah'ın rahmetinden ümit kesmektir.' Bunu Abdurrazzâk rivâyet etmiştir."

Şerh: Bunu İbn Cerîr de sahih isnadlarla İbn Mes'ûd'dan rivâyet etmiştir.

"Büyük günahların en büyükleri Allah'a şirk koşmak..." Yani rabliğinde ya da ibâdetinde O'na ortak kılmaktır. Bu icma ile büyük günahtır.

"Allah'ın rahmetinden ümit kesmek..." Ebu's Saâdât "Kunût ümitsizliğin en şiddetli hâlidir" demiştir.

Burada ümidi ve korkuyu bir arada bulundurmak gerektiğine de dikkat çekilmektedir. Kul korktuğunda ümitsizliğe kapılmamalı, ye'se düşmemeli, Allah'ın rahmetini ummalıdır.

Selef sağlık zamanında korkunun, hastalık zamanında da ümidin kuvvetlenmesini güzel görmekteydi. Ebû Süleymân ed-Dârânî'nin ve başkalarının yolu budur.

(Şârih) şöyle demiştir: "Kalbin üzerinde etkili olan şeyin korku olması gerekir. Ümit korkuya galebe çalarsa kalp bozulur."

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: *"Rablerinden O'nu görmedikleri hâlde korkanlar var ya, onlar için bir mağfîret ve büyük bir ecir vardır."* (Mülk, 12)

Yine O şöyle buyurmuştur: *"Kalplerin ve gözlerin ters döneceği bir günden korkarlar."* (Nûr, 37)

Yine O şöyle buyurmuştur: *"Yine onlar ki verdiklerini Rablerine döneceklerinden ötürü kalpleri ürpermiş bir hâlde verirler. İşte onlar hayırlarda yarışrlar ve hayırları en önce elde ederler."* (Müminûn, 60-61)

Yine O şöyle buyurmuştur: *"Gece saatlerinde secde ve kıyam hâlinde âhi-rette endişelenerek ve Rabbinin rahmetini umarak kendisini itaate veren kimse öteki gibi olur mu?"* (Zümer, 9)

Bu âyette O endişeyi ümidin öncesinde zikretmiştir.

35. Bölüm

Allah'ın Takdîrine Sabretmek Allah'a İmandandır

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

﴿وَمَنْ يُؤْمِن بِاللَّهِ يَهْدِ قَلْبَهُ﴾

"Kim Allah'a iman ederse Allah onun kalbine hidâyet verir." (Teğâbûn, 11)

قال علقمة: هو الرجل تصيبه المصيبة فيظلم أنها من عند الله فيرضى ويستسلم

Alkame şöyle demiştir: "Bu, başına bir musîbet geldiği zaman onun Allah katından geldiğini bilen, bu sebeple râzı olan ve teslimiyet gösteren adamdır."¹⁰⁸

وفي صحيح مسلم عن أبي هريرة رضي الله عنه أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال «اِئْتَانِ فِي النَّاسِ هُمَا بِيَهُم كُفْرَ الطَّعْنِ فِي النَّسَبِ وَالنِّيَاحَةُ عَلَى الْمَمَاتِ»

Sahîh-i Müslim'de¹⁰⁹ Ebû Hureyre (radiyallahu anh)'dan rivâyet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: "İnsanlarda iki haslet vardır ki bu onlarda bulunan birer küfürdür; Nesebe ta'n etmek ve ölünün arkasından ağıt yakmak."

و لهما عن ابن مسعود مرفوعا: «لَيْسَ مِنَّا مَنْ ضَرَبَ الْخُدُودَ وَشَقَّ الْجُيُوبَ وَدَعَا بِدَعْوَى الْجَاهِلِيَّةِ»

Buhârî'nin ve Müslim'in İbn Mes'ûd (radiyallahu anh)'dan rivâyet ettiklerine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: "Yanaklarına vuran, yakalarını yırtan ve câhiliyye davası güden bizden değildir."¹¹⁰

¹⁰⁸ Beyhaki, Şuabul İman, 7/196.

¹⁰⁹ Müslim, İman, 224.

¹¹⁰ Buhari, 1297; Müslim, İman, 281.

وعن أنس رضي الله عنه أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: «إذا أراد الله بعبد الخير عجل له العقوبة في الدنيا، وإذا أراد بعبده الشر أمسك عنه بذنبه حتى يوافي به يوم القيامة»

Enes (radiyallahu anh) Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu rivâyet etmiştir: "Allah kulu için hayır dilediği zaman onun cezasını hemen dünyâda verir. O kulu için şer dilediği zaman da kıyâmet günü karşılığını tam olarak alana kadar günahından dolayı onu cezalandırmaz."¹¹¹

وقال النبي صلى الله عليه وسلم: «إِنَّ عَظَمَ الْجَزَاءِ مَعَ عَظَمِ الْبَلَاءِ ، وَإِنَّ اللَّهَ إِذَا أَحَبَّ قَوْمًا ابْتَلَاهُمْ ، فَمَنْ رَضِيَ فَلَهُ الرِّضَى ، وَمَنْ سَخِطَ فَلَهُ السُّخْطُ» حسنه الترمذي

Yine Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: "Şüphesiz karşılığın büyüklüğü belânın büyüklüğü ölçüsündedir. Şüphesiz Allah Teâlâ bir topluluğu sevdiği zaman onları imtihan eder. Kim rızâ gösterirse ondan râzî olunur. Kim de hoşnutsuzluk gösterirse ona hoşnutsuzluk gösterilir."¹¹² Tirmizî bu hadisin hasen olduğunu söylemiştir.

¹¹¹ Hakim, Mustedrek, 4/651; Ebu Ya'la, Musned, 7/247.

¹¹² Tirmizî, 4/601.

Allah'ın Takdir Ettiklerine Sabretmek Allah'a İmandandır

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: **"Bab: Allah'ın takdir ettiklerine sabretmek Allah'a imandandır."**

Şerh: İmam Ahmed (*rahimehullah*) "Allah sabrı kitabında doksan yerde zikretmiştir" demiştir. Ahmed'in ve Müslim'in rivâyet ettiği sahih bir hadiste de *"Sabır ışıktır"* buyrulmuştur. el-Buhârî'nin ve Müslim'in rivâyet ettiğine göre Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*) *"Kimseye sabırdan daha hayırlı ve daha geniş bir bağışta bulunulmamıştır"* buyurmuştur. Yine el-Buhârî'nin rivâyet ettiğine göre Ömer *"En iyi yaşantımızı sabır ile bulduk"* demiştir. Ali de *"Başın vücûda göre konumu neyse sabrın da imana göre konumu odur"* demiş, sonra sesini yükselterek *"Sabrı olmayanın imanı yoktur"* diye eklemiştir.

Sabır "صبر" (saber) kökünden türemiştir. Kişi bir şeyi alıkoyma ve engellediği zaman bu fiil kullanılır. Sabır nefsi dayanıksızlık göstermekten alıkoymak, dili şikâyetle bulunmaktan ve hoşnutsuzluk göstermekten alıkoymak, uzuvları da yanakları tokatlamaktan, yakaları yırtmaktan ve benzeri davranışlardan alıkoymaktır. Bunları İbnu'l Kayyım söylemiştir.

Bil ki sabır üç kısımdır: Allah'ın emrettiklerini yerine getirmekte sabır, Allah'ın yasakladıklarından kaçınmakta sabır, bir de Allah'ın takdir ettiği musibetlere karşı sabır.

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: **Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: "Kim Allah'a iman ederse Allah onun kalbine hidâyet verir. Allah her şeyi bilendir."**

Şerh: Âyetin başı olan *"Başa ne musibet gelirse hepsi Allah'ın izniyledir"* buyruğu hakkında İbn Abbâs *"Allah'ın emriyledir"* demiştir. Yani O'nun kaderiyle ve dilemesiyledir. Yani O'nun meşietiyile, irâdesiyle ve hikmetiyledir. Bir diğer âyette buyurduğu gibi: *"Yeryüzünde ya da nefislerinizde başa gelen hiçbir musibet yoktur ki Biz onu yaratmadan önce bir kitapta olmasın. Gerçekten bu Allah'a kolaydır."* (Hadîd, 22)

Yine O şöyle buyurmuştur: *"Sabredenleri müjdele! Onlar ki başlarına bir musibet geldiği zaman 'Şüphesiz biz Allah'a aidiz ve muhakkak O'na döneceğiz'*

derler. İşte onlara Rablerinden salatlar ve bir rahmet vardır. İşte onlar hidâyet üzere olanların ta kendileridir." (Bakara, 155-157)

"Kim Allah'a iman ederse Allah onun kalbine hidâyet verir." Yani kimin başına bir musîbet gelir de onun Allah'ın takdiri ve kazası ile olduğunu bilir, elde edeceği mükâfâtı düşünüp sabrederse Allah onu kalbine hidâyet vererek mükâfâtlandırır ki bu her bahtiyarlığın ve hem dünyadaki hem de âhiretteki bütün hayırların aşığıdır. Allah dünyada almış olduğunun yerine aynısını ya da daha hayırlısını ona verir.

"Allah her şeyi bilendir." Burada söz konusu edilen şeyin Allah'ın hikmetini içeren ilminden sâdır olduğuna dikkat çekilmektedir. Bu da sabrı ve rızayı gerektirir.

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: **Alkame şöyle demiştir: "Bu, başına bir musîbet geldiği zaman onun Allah katından geldiğini bilen, bu sebeple râzı olan ve teslimiyet gösteren adamdır."** Bu eseri İbn Cerîr ve İbn Ebî Hâtim rivâyet etmiştir.

Alkame, Alkame b. Kays b. Abdullah en-Nehâi el-Kûfî'dir. Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) hayattayken doğmuştur. Ebû Bekr'den, Ömer'den, Osmân'dan, Ali'den, Sa'd'dan, İbn Mes'ûd'dan, Âişe'den ve başkalarından hadis işitmiştir. Tâbiîn'in büyüklerinden, âlimlerinden ve şikâretindedir. Altmış yılından sonra vefat etmiştir.

"Bu, başına bir musîbet geldiği zaman..." Bu eseri el-A'meş, Ebû Zabyân'dan şöyle rivâyet etmiştir: Alkame'nin yanındaydık da ona **"Kim Allah'a iman ederse Allah onun kalbine hidâyet verir"** âyeti okundu. Bunun üzerine o şöyle dedi: **"Bu, başına bir musîbet geldiği zaman onun Allah katından geldiğini bilen, bu sebeple razı olan ve teslimiyet gösteren adamdır."** Bunu İbn Cerîr aktarmıştır. Bu eserde amellerin imanının müsemâmâsından olduğuna delil vardır.

Saîd b. Cubeyr şöyle demiştir: **"Kim Allah'a iman ederse Allah onun kalbine hidâyet verir."** Yani kim **"Şüphesiz biz Allah'a aidiz ve muhakkak O'na döneceğiz"** diyerek istircâda bulunursa." Ayrıca âyette sabrın kalbin hidâyetinin sebebi olduğu, kalbin hidâyetinin sabrın mükâfâtlarından olduğu beyân edilmiştir.

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: **Sahih-i Müslim'de Ebû Hureyre'den rivâyet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: "İnsanlarda iki haslet vardır ki bu onlarda bulunan birer küfürdür: Nesebe ta'n etmek ve ölünün arkasından ağıt yakmak."**

Şerh: Yani bunlar câhiliyye işlerinden olmaları sebebiyle insanlarda bulunan birer küfürdür. Bunlar insanlarda bulunmaktadır ve bunlardan ancak Allah'ın selâmette kıldığı, kendisiyle aydınlanacağı bir ilim ve iman ile rızıklandırdığı kimse selâmette olmaktadır. Fakat kendisinde küfrün şubelerinden biri bulunan her bir kimse mutlak küfür ile kâfir olmaz. Tıpkı kendisinde imanın şubelerinden biri bulunan her bir kimsenin mutlak iman ile mümin olmayacağı gibi. Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)'in "Kul ile küfür -ya da şirk- arasında ancak namazın terki vardır" buyruğunda olduğu gibi lâm takası ile marife olmuş küfür ile nekra olan küfür arasında fark vardır.

"Nesebe ta'n etmek..." Yani nesebi ayıplamak ve kusurlu bulmak. Birinin nesebi şer'an sâbit olduktan sonra "Bu falanın oğlu değildir" demek de nesebe ta'n etme kapsamına girer.

"Ölünün arkasından ağıt yakmak." Yani yüksek sesle ölünün iyiliklerini ve faziletlerini saymak. Bu insanlarda bulunan bir küfürdür, çünkü bunda Allah'ın kaderine hoşnutsuzluk gösterme vardır ve bu sabırla çalışmaktadır. Ağıtçı kadının "Vay destekçime! Vay yardımcıma!" diyerek ve benzeri ifâdeler kul lanarak bağırıp çağırması da bu kapsamdadır. Burada sabrın vacip olduğuna ve küfrün bir kısmının dinden çıkarmadığına delil vardır.

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: el-Buhârî'nin ve Müslim'in İbn Mes'ûd'dan rivâyet ettiğine göre Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: "Yanaklarına vuran, yakalarını yırtan ve câhiliyye davası güden bizden değildir."

Şerh: Bu vâid (tehdit) içeren naslardandır. Süfyân es-Sevrî'den ve Ahmed'den bunları tevil etmeyi kerih gördükleri rivâyet edilmiştir. Tâ ki vâid kalplerde daha iyi etki bıraksın ve sakındırmada daha etkili olsun. Bu, söz konusu edilen şeylerin vacip olan imanın kemâliyle çeliştiğini göstermektedir.

"Yanaklarına vuran..." Hâfız şöyle demiştir: "Yanakları genellikle vurulan yer olmaları sebebiyle özel olarak zikredilmiştir. Değilse yüzün diğer yerlerine vurmanın hükmü de aynıdır."

"Yakalarını yırtan..." Yaka başın elbiseye kendisinden sokulduğu kısımdır. Ölüye üzülmekten yakaları yırtmak da câhiliyye ehlinin âdetlerindendi.

"Câhiliyye davası güden..." Şeyhulislâm "Bu ölünün faziletlerini saymaktır" demiştir. İbnu'l Kayyım da şunları söylemiştir: "Cahiliyye davası gütmek, örneğin kabilecilik ve asabiyyet davası gütmektir. Bunun bir benzeri de mezhepler, gruplar ve şeyhler hakkında taassuba saplanmak, bunlardan birinin diğerinden üstün olduğunu söylemek, insanları bunlardan birine çağırmak, onun için dost olmak, onun için düşmanlık göstermektir. Bunların tamamı câhiliyye davasıdır."

İbn Mâce'nin Ebû Umâme'den rivâyet ettiği ve İbn Hibbân'ın sahihlediği bir hadise göre Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) yüzünü tırmalayan, yakasını yırtan ve "Veyl olsun bana!", "Keşke ben de ölseydim!" diye bağırıp çağıran kadına lanet etmiştir.

Bu, zikri geçen işlerin büyük günahlardan olduğuna delâlet etmektedir. Bu kapsamdan olan küçük şeyler içten gelerek olması (ya da hakikati yansıtması) şartıyla kadere hoşnutsuzluk maksadıyla olmaksızın (ölünün arkasından) ağlamanın affedilebileceği gibi affedilebilir. Ahmed (rahimehullah) bunu açıkça ifâde etmiştir. Çünkü Ebû Bekr ve Fâtıma (radiyallahu anhuma) Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) vefat ettiğinde arkasından ağlayıp iyiliklerini zikretmişlerdir.

Bu hadislerde ağlamanın yasaklanmış olduğuna delâlet eden bir şey yoktur. Nitekim "Sahîh"te rivâyet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) oğlu İbrâhîm vefat ettiğinde şöyle buyurmuştur: "Göz yaşarır, kalp üzülr ama biz ancak Rabbi hoşnut edecek söz söyleriz. Biz senden dolayı çok üzgünüz ey İbrâhîm!"

"Sahîhayn"da Usâme b. Zeyd'den rivâyet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) kızlarından ölmek üzere olan bir çocuğu olan birinin yanına gitti. Çocuk suyun eski kırba içinde çıkardığı sese benzer sesler çıkararak can çekişir hâlde ona getirildi. Bunun üzerine Rasulullah'ın gözlerinden yaşlar

aktı. Sa'd "Bu da nedir ey Allah'ın Resûlü?" diye sordu. Bunun üzerine Rasûlullah "Bu Allah'ın kullarının kalplerinde var ettiği bir rahmettir ve Allah kullarından ancak merhamet edenlere merhamet eder" buyurdu.

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: Enes'ten rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: *"Allah kulu için hayır dilediği zaman onun cezasını hemen dünyâda verir. O kulu için şer dilediği zaman da kıyâmet günü karşılığını tam olarak alana kadar günahından dolayı onu cezalandırmaz."*

Şerh: Bu hadisi et-Tirmizî ve el-Hâkim rivâyet etmiş, et-Tirmizî hasen olduğunu söylemiştir. Bunu ayrıca et-Taberânî ve el-Hâkim Abdullah b. Muğaffel'den, İbn Adiyy Ebû Hureyre'den, yine et-Taberânî Ammâr b. Yâsir'den rivâyet etmiştir.

"Allah kulu için hayır dilediği zaman onun cezasını hemen dünyâda verir." Yani işlediği günahlardan dolayı onun üzerine belâ ve musibet indirerek cezasını verir. Böylece o dünyâdan kıyâmet günü karşılığını tam olarak alacağı herhangi bir günahı olmadığı hâlde ayrılır.

Şeyhulislâm şunları söylemiştir: "Musibetler birer nimettir. Çünkü günahlara kefarete olurlar. Kişiyi sabra çağırırlar ve kişi onlar sebebiyle mükâfâtlandırılır. Kişinin Allah Teâlâ'ya yönelmesine, O'nun karşısında alçaltılmasına, kullardan yüz çevirmesine ve bunlar dışında birçok maslahata sebep olurlar.

Allah belâ sebebiyle günahları bağışlar. Şüphesiz bu en büyük nimetlerdendir. Demek ki musibetler kulların tamamı hakkında birer rahmet ve nimettir. Ancak başına bir musibet gelen kimsenin o musibet sebebiyle o musibetten önce işlemiş olduğu günahlardan daha büyük günahların içine düşmesi durumu müstesnâ... Bu durumda musibetler kişinin dînine isâbet ettiği için onun kötülüğüne olur. Zira insanlardan bazıları fakirlikle, hastalıkla veya açlıkla imtihan edildiği zaman sabırsızlık gösterir, münâfıklık yapar, kalbi hastalanır, açıkça küfre girer, bazı vâcipleri terk eder ve bazı haramları işler ki bunlar kişinin dînine zarar verir. Demek ki âkıbet musibetin sebep olduğu şeyler cihetinden kişinin hayrına olur, musibetin kendisi cihetinden değil. Örneğin musibet, sabrına ve taatine vesile olduğu kimse için dînî bir nimet olur. Bu ni-

met bizzat Rab (azze ve celle)'nin fiilidir, O'nun kullarına bir rahmetidir. Allah (tebareke ve teala)'ya bu nimetten dolayı hamd edilir. O kimi imtihan edip sabırla rızıklandırır, o kimse için sabır dini hususundaki bir nimet olur. Bağışlanan günahlarının yanında kendisi için bir rahmet hâsıl olur. Rabbine senâda bulunmasıyla birlikte Rabbi ona salât eder. Nitekim Allah Teâlâ 'İşte onlara Rablerinden salâtlar ve bir rahmet vardır' (Bakara, 157) buyurmuştur. Yine bu kimsenin seyyieleri affedilir. Derecesi yükseltilir. Vâcip olan sabrı yerine getiren kimse bunları elde eder." Şeyhulislâm'ın özetlenmiş hâlde aktarılan sözleri burada sona erdi.

"O kulu için şer dilediği zaman da günahından dolayı onu cezalandırmaz..." Yani günahı sebebiyle hak ettiği cezasını erteler. **"Tâ ki kıyâmet günü karşılığını tam olarak alır."** Buradaki "يُؤَافِي" fiilindeki yâ harfinin harekesi damme, fâ harfininki kesradır. Fiil "hattâ" ile mansubdur. Ma'lûm vezindedir.

el-Azîzi şöyle demiştir: "Yani Allah günahının karşılığını dünyada vermez. Tâ ki o âhirette günahları eksiksiz bir hâlde gelir ve hak ettiği cezayı tam olarak görür." Bu cümle hadisin sonudur. Bu hadiste ayrıca Allah'a güzelce ümit beslemenin, senin hakkında takdir buyurdıkları hususunda O'na hüsnüzan beslemenin önemine dikkat çekilmektedir. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: **"Olabilir ki bir şeyden hoşlanmazsınız ama o sizin için bir hayırdır. Yine olabilir ki bir şeyi seversiniz ama o sizin için bir şerdir. Allah bilir, siz bilmezsiniz."** (Bakara, 216)

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: **"Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: 'Mükâfâtın büyüklüğü belânın büyüklüğüdür. Şüphesiz Allah bir topluluğu sevdiği zaman onları imtihan eder. Kim rıza gösterirse ondan razı olunur. Kim de hoşnutsuzluk gösterirse ona hoşnutsuzluk gösterilir.' Bunu et-Tirmizî rivâyet etmiştir."**

Şerh: et-Tirmizî şöyle demiştir: Bize Kuteybe tahdis etti, dedi ki: Bize el-Leys, Yezîd b. Ebî Habîb- Saîd b. Sinân kanalıyla Enes'ten tahdis etti... Sonra yukarıdaki hadisi zikretmiş, sonra şöyle demiştir: "Yine bu isnadla Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)'den şöyle dediği rivâyet edilmiştir: **'Mükâfâtın büyüklüğü...'** Sonra "Bu, bu vecihten hasen garîb bir hadistir" demiştir.

Bunu ayrıca İbn Mâce rivâyet etmiş, İmam Ahmed de Mahmûd b. Lebid'den merfû olarak şu lafızla rivâyet etmiştir: *"Allah bir topluluğu sevdiği zaman onları imtihan eder. Kim sabır gösterirse ona sabır gösterilir. Kim de sabırsızlık gösterirse ona sabırsızlık gösterilir."* el-Münzirî "Râvileri sika kim-selerdir" demiştir.

"Mükâfâtın büyüklüğü..." Buradaki عظم kelimesinin ayn harfi kesralı, zâ harfi fethalıdır. Ayn harfinin dammelenip zânın sâkin kılınması da mümkündür. Yani kimin imtihanı daha çok ve daha ağır olursa onun mükâfâtı büyük olur.

"Günahlara kefarete kılınması yanında musibetler karşılığında mükâfât verilir" diyenler bu hadisi hüccet getirebilirler. Fakat İbnu'l Kayyım musibetlerin mükâfâtının sadece günahlara kefarete kılınmaları olduğu görüşünü tercih etmiştir. Ancak musibetler sabır, rıza, tevbe ve istiğfar gibi salih bir amele sebep olursa bu takdirde musibetten doğan salih amellerin mükâfâtı verilir. Buna binaen hadisin manasının şu olduğu söylenebilir: "Mükâfâtın büyüklüğü kişi sabredip ecini Allah'tan umduğu takdirde musibetin büyüklüğündedir."

"Şüphesiz Allah Teâlâ bir topluluğu sevdiği zaman onları imtihan eder." Bundan dolayıdır ki Sa'd hadisinde Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem)'e "İnsanlar arasında en çok belâyâ maruz kalanlar kimlerdir?" diye sorulmuş, O da şöyle cevap vermiştir: *"Nebiler, sonra sırasıyla onlara yakın olanlar... Kişi dîni ölçüsünde imtihan edilir. Eğer dîninde sert ise imtihanı şiddetli olur. Eğer dîninde yumuşaklık varsa dînine göre imtihan edilir. Belâlar kulda ek-sik olmaz. Tâ ki kulu yeryüzünde üzerinde hiçbir günah olmadığı hâlde yürür hâlde getirene kadar..."* Bunu ed-Dârimî ve İbn Mâce rivâyet etmiş, et-Tirmizî de rivâyet edip sahih olduğunu söylemiştir. Bu hadis ve benzerleri tevhidin delillerindendir. Yani kul nebilerin ve velilerin başlarına kendilerini ilgilendiren, hakikatte birer rahmet olan ve Allah'tan başka kimsenin onlardan savamaya-cağı belâların geldiğini bilirse onların kendilerine bir fayda sağlayamayacağını ve bir zararı savamayacağını, bundan dolayı başkalarına fayda sağlayamayacaklarının ve onlardan bir zararı savamayacaklarının öncelikle söz konusu olduğunu bilir. Şu hâlde onlara yönelmek, bir hâcetin görülmesi ya da bir sıkıntının giderilmesi hususunda onlara rağbet etmek haramdır. Ayrıca nebilerin ve

sâlihlerin başlarına belâların gelmesinde saymakla bitmeyecek kadar sır, hikmet ve sonuç bakımından maslahat vardır.

"Kim rızâ gösterirse ondan râzı olunur." Yani Allah Teâlâ ondan râzı olur. Allah kitabının birçok yerinde kendisini rıza sıfatıyla vasfetmiştir. Örneğin O şöyle buyurmuştur: *"Rableri katında onlara verilecek karşılık altlarından ırmaklar akan ve içerisinde ebedî kalacakları Adn cennetleridir. Allah onlardan razı olmuş, onlar da Allah'tan razı olmuştur."* (Beyyine, 8)

Selefin ve takipçileri olan Ehli Sünnet'in mezhebi Allah'ın kendisinin sıfatı olarak zikrettiği, kezâ Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem)'in O'nun sıfatı olarak zikrettiği sıfatları O'nun celâline ve azametine yaraşır şekilde temsile sapsmadan isbât etmek ve O'nu noksanlıklardan ta'tile kaçmadan tenzih etmektir. Şu hâlde Allah Teâlâ kuldan razı olduğunda kul her türlü hayrı elde eder ve her türlü şerden selâmette olur. Rıza kulun işini Allah'a teslim etmesi, O'na hüsnüzan beslemesi ve mükâfâtını ummasıdır. Kul Allah'ı sevdiğinden ve O'na güvendiğinden dolayı bunlarda bir rahat ve mutluluk bulur. İbn Mes'ûd (radiyallahu anh)'ın dediği gibi: "Allah âdil olduğundan rahatlığı ve mutluluğu yakîne ve rızaya, tasayı ve üzüntüyü de şüpheyi ve hoşnutsuzluğa koymuştur."

"Kim de hoşnutsuzluk gösterirse ona hoşnutsuzluk gösterilir." Buradaki *خط* fiilinin hâ harfi kesralıdır. Ebu's Saâdât "Sehat bir şeyden hoşlanmamak ve ondan razı olmamaktır" demiştir. Yani kim çekip çevirdikleri hususunda Allah'tan razı olmazsa Allah da ondan razı olmaz ki ceza olarak bu yeter. Bu hadis rızanın vacip olduğuna delil getirilebilir. Bu İbn Akil'in tercihidir. Kadî'nın tercihi ise rızanın vacip olmadığıdır ki Şeyhulislâm ve İbnu'l Kayyım da bunu tercih etmiştir.

Şeyhulislâm şöyle demiştir: "Rıza sabrın emredildiği gibi emredilmiş değildir. Ancak rıza gösterenlere övgü içeren naslar varid olmuştur."

Yine o şöyle demiştir: "İmtihanıma sabretmeyen ve kazâmdan razı olmayan Benden başka bir rab arasın' lafzıyla rivâyet edilen hadise gelince bu isrâiliyyâttandır. Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)'den sahih değildir."

Yine Şeyhulislâm şöyle demiştir: "Bu dereceden -yani rıza derecesinden- daha yücesi kulun Allah'ın kendisini musîbetle nimetlendirdiğini düşündü-

ğünden dolayı musîbete karşılık O'na şükretmesidir." Şeyhulislâm'ın sözleri sona erdi. Allah en iyi bilendir.

36. Bölüm

RİYÂ

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

﴿قُلْ إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ يُوحَىٰ إِلَيَّ أَنَّمَا إِلَهُكُمْ إِلَهٌ وَاحِدٌ﴾

"De ki: Ben ancak sizin gibi bir beşerim, yalnız bana ilâhınızın tek bir ilâh olduğu vahyediliyor..." (Kehf, 110)

وعن أبي هريرة مرفوعاً: «قَالَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى أَنَا أَغْنَى الشُّرَكَاءِ عَنِ الشَّرِّكَ مَنْ عَمِلَ عَمَلًا أَشْرَكَ فِيهِ مَعِيَ غَيْرِي تَرَكْتُهُ وَشِرْكُهُ» رواه مسلم

Ebû Hureyre'den rivâyet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: "Allah Teâlâ buyurdu ki: Ben kendisine ortak koşulanlar arasında ortaklıktan en müstağnî olanım. Kim bir amel işler de o amelde başkasını Bana ortak kılsa onu şirkiyle baş başa bırakırım."¹¹³ Bunu Müslim rivâyet etmiştir.

وعن أبي سعيد مرفوعاً: «أَلَا أَخْبِرُكُمْ بِمَا هُوَ أَخَوْفُ عَلَيْكُمْ عِنْدِي مِنَ الْمَسِيحِ الدَّجَالِ» قَالُوا بَلَى، فَقَالَ: «الشَّرُّكَ الْخَفِيُّ، أَنُ يَقُومَ الرَّجُلُ يُصَلِّيَ فَيُزَيِّنُ صَلَاتَهُ لِمَا يَرَى مِنْ نَظَرِ رَجُلٍ» رواه أحمد

Ebû Saîd'den rivâyet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: "Sizin hakkınızda Mesih Deccâl'den daha çok korktuğum şeyi size söyleyeyim mi?" "Söyle ey Allah'ın Resûlü!" dediler. Bunun üzerine Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: "Gizli şirktir. Adam namaz kılmaya durur da birinin kendisine baktığını gördüğü için namazını güzelleştirir."¹¹⁴ Bunu Ahmed rivâyet etmiştir.

¹¹³ Müslim, Kitabuz Zühd ver-Rekaik, (7400).

¹¹⁴ Ahmed, 3/30; İbn Mace, 2/1406.

Riyâ Hakkında Gelenler Babı

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: **"Riyâ hakkında gelenler babı."**

Şerh: Yani riyâdan sakındırma hakkında gelenler babı. Hâfız şöyle demiştir: "Riyâ rü'yet (görmek) masdarından türemiştir. Riyâ ile kastedilen insanların ibâdeti görmesi ve sahibini övmesi için onu açığa vurmaktır."

Riyâ ile süm'a arasındaki fark riyânın namaz gibi görülebilen ameller hakkında, süm'anın ise Kur'ân okuma, vaaz u nasihatte bulunma ve zikir gibi işitilebilen ameller hakkında söz konusu olmasıdır. Süm'anın kapsamına kişinin işlediği amelleri anlatması da girer.

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: **"Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: 'De ki: Ben ancak sizin gibi bir beşerim. Yalnız bana ilâhınızın tek bir ilâh olduğu vahyediliyor. Şu hâlde kim Rabbine kavuşmayı umuyorsa sâlih amel işlesin ve Rabbine ibâdetinde kimseyi ortak koşmasın.' (Kehf, 110)"**

Şerh: Yani benim rablikten ve ilâhlıktan hiçbir payım yoktur. Bunların hepsi ancak tek olan ve ortağı bulunmayan Allah'a âittir. O bana bunu vahyetmiştir. *Şu hâlde kim Rabbine kavuşmayı umuyor* yani O'ndan korkuyorsa *sâlih amel işlesin ve Rabbine ibâdetinde kimseyi ortak koşmasın.* ("Kimseyi" diye tercüme edilen) "أَحَدًا" nehy içerikli siyakta nekira (belirsiz) olarak gelmiştir. Bu da genellik ifâde eder. Bu genellik nebileri, melekleri, sâlihleri, velîleri ve diğer herkesi içine alır.

Şeyhulislâm şöyle demiştir: "Seleften ve haleften bir tâife likâyı (kavuşmayı) tefsir ederken onun gözle görmeyi içerdiğini söylemiştir. Bu kimseler Allah (subhanehu ve teala)'ya kavuşmanın O'nu kıyâmet gününde görmeyi de içerdiğini ifâde etmişlerdir." Şeyhulislâm daha sonra bunun delillerini zikretmiştir.

İbnu'l Kayyım da bu âyet hakkında şöyle demiştir: "Nasıl ki O'ndan başka ilâh yoksa aynı şekilde ibâdetin de yalnız O'na yapılması gerekir. O nasıl tek

ilâhsa, kulun da yalnız O'na kul olması gerekir. Sâlih amel riyâdan arınmış ve Sünnet'e uygun olan ameldir." İbnu'l Kayyım'ın sözleri sona erdi.

Bu âyetle Allah'ın Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem)'i ve ondan önceki resûlleri kendisiyle gönderdiği dinin aslının ibâdetin her çeşidini Allah Teâlâ'ya has kılmak olduğunun delili vardır. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: "Senden önce hiçbir resûl göndermedik ki ona 'Benden başka ilah yoktur, Bana ibâdet edin!' diye vahyetmiş olmayalım." (Enbiyâ, 25)

Bu ümmetten bu asla muhâlefet edenler kısım kısımdır: Ya rubûbiyeti ve ulûhiyeti hususunda Allah'la çekişen, insanları kendisine ibâdet etmeye çağıran bir tâğuttur. Ya insanları putlara ibâdet etmeye çağıran bir tâğuttur. Ya Allah'tan gayrısına dua eden, ibâdet çeşitlerinin tamamıyla veya bir kısmıyla ona yaklaşmaya çalışan bir müşriktir. Ya tevhid hakkında "Tevhid en yakın hakikat midir yoksa ibâdeti hususunda Allah'a ortak kılmak câiz midir?" diye şüphe eden bir kimsedir. Ya da şirkin Allah Teâlâ'ya yaklaştıracak bir din olduğuna inanan bir câhildir. Avam arasında en yaygın olan bu sonuncusudur. Zira din garipleşince ve resûllerin dini bilinmez olunca avam câhil kalmış ve kendilerinden öncekileri taklid etmiştir.

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: "Ebû Hu-reyre'den rivâyet edildiğine göre Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: 'Allah Teâlâ buyurdu ki: Ben kendisine ortak koşulanlar arasında ortaklıktan en müstağnî olanım. Kim bir amel işler de o amelde başkasını Bana ortak kılarlsa onu şirkiyle baş başa bırakırım.' Bunu Müslim rivâyet etmiştir."

Şerh: "Kim bir amel işler de o amelde başkasını Bana ortak kılarlsa..."

Yani ameliyle Benden başkasına, bir yaratılmışa yönelirse onu şirkiyle baş başa bırakırım. et-Tîbî "Onu bırakırım/تركته buyruğundaki mansûb zamirin amele dönmesi de mümkündür" demiştir.

İbn Receb şunları söylemiştir: "Bil ki Allah'tan başkası için amel etmek kısımlara ayrılır. Bu bazen münâfıkların hâli gibi katıksız riyâ olur. Nitekim Allah Teâlâ 'İnsanlara riyâ/gösteriş yaparlar ve Allah'ı ancak pek az anarlar' (Nisâ, 142) buyurmuştur. Bu katıksız riyâ farz namazlarda ve farz oruçlarda bir müminden neredeyse hiç sâdır olmaz. Ancak farz olan zekâtı verirken, hacce-

derken veya bunların dışındaki dışarıdan görülen ya da faydası başkalarına da ulaşan amelleri yaparken sâdır olabilir. Zira bu amellerde ihlâslı davranmak çok zordur. Müslüman kimse bu şekilde işlenen bir amelin boşa gideceği ve sahibinin Allah'ın gazabını ve cezasını hak edeceği hususunda şüphe etmez. Bazen de amel Allah için yapılır ama ona riyâ karışır. Eğer riyâ ameâ aslından karışmışsa, sahih naslar o amelin bâtil olduğuna delâlet etmektedir."

İbn Receb daha sonra böyle bir amelin bâtil olduğuna delâlet eden birtakım hadisler zikretmiştir. Zikrettiği hadisler arasında bu hadis ve Şeddâd b. Evs (*radiyallahu anh*)'ın Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den rivâyet ettiği şu hadis vardır: *"Kim riya yapararak namaz kılsa şirk koşmuş olur. Kim riya yapararak oruç tutarsa şirk koşmuş olur. Kim riya yapararak tasaddukta bulunursa şirk koşmuş olur. Allah azze ve celle şöyle buyurur: Ben, bana ortak koşan kimse için en iyi üleştiriciyim. Kim bana bir şeyi ortak koşarsa onun amelinin tamamı, azı ve çoğu kendisini (bana) ortak koştığı ortağınınadır. Ben ise ondan müstağniyim."* Bunu Ahmed rivâyet etmiştir.

İbn Receb sonra bu manada başka hadisler zikrettikten sonra şöyle demiştir: *"Cihad niyetine riya içermeyen hizmet karşılığında ücret alma, ganimetten bir şey alma veya ticâret istekleri gibi başka bir niyet karışırca cihadlarının ecir eksilir ama tamamen ortadan kalkmaz."*

Yine İbn Receb şöyle demiştir: *"İmam Ahmed şöyle demiştir: 'Tâcir, iş veren ya da kiraya verenin ecirleri gazveleri hususunda besledikleri niyetin hâlis olduğu ölçüdedir. Bunlar canıyla ve malıyla cihad eden ve cihadına hiçbir şey karıştırmayan kimse gibi olmazlar.'*

Yine İmam Ahmed cihâd etmesine karşılık para alan bir kimse hakkında şöyle demiştir: *'Dirhem için cihâda çıkmadıysa bunda bir sakınca yoktur. O kimse dini için cihâda çıkmışsa benzemektedir. Kendisine bir şey verilirse onu alır.'* Abdullah b. Amr'dan şöyle dediği rivâyet edilmiştir: *'Biriniz gazveye niyetlendiğinde Allah onu rızıklandırırsa o rızıkta bir beis yoktur. Ancak biriniz kendisine birkaç dirhem verildiğinde gazveye çıkar, o bir kaç dirhem verilmezse gazveye çıkmazsa bunda bir hayır yoktur.'*

Mücâhid'den de devecinin, işçinin ve tâcirin hacları hakkında 'O hac tamdır, ecirlerinden bir şey eksiltilmez' dediği rivâyet edilmiştir. Çünkü asıl maksatları mal elde etmek değil hacca gitmektir."

İbn Receb şöyle devam etmiştir: "Eğer amelin aslı Allah için olur da sonra kişiye riyâ düşüncesi ârız olursa, eğer kişi aklına geldiği zaman bu düşüncüyü kovalarsa bu ona bir zarar vermez. Bu hususta bir ihtilâf yoktur. Fakat bu düşünce kişide yer ederse onun ameli boşa çıkar mı yoksa ona niyetinin aslına göre mi karşılık verilir? Bu hususta selef âlimleri arasında ihtilâf vardır. Bu ihtilâfı İmam Ahmed ve İbn Cerîr nakletmiştir. Onlar kişinin amelinin bu sebeple bâtıl olmayacağı ve ona ilk niyetine göre karşılık verileceği görüşünü tercih etmişlerdir. Bu ayrıca el-Hasen'den ve diğer zâtlardan da rivâyet edilmiştir. Ancak kişi ameli sadece Allah için işler, sonra Allah bu sebeple müminlerin kalbinde ona karşı güzel bir övgü meydana getirir, o da bundan dolayı Allah'ın fazlı ve rahmetiyle sevinir ve mutlu olursa bu ona zarar vermez. Bu manada Ebû Zerr'in rivâyet ettiği hadis varid olmuştur: Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)'e hayır kapsamında bir ameli işleyen ve insanların ondan dolayı kendisini övdüğü kimse sorulmuş, o da 'Bu mümine daha dünyadayken verilen müjdedir' buyurmuştur. Bunu Müslim rivâyet etmiştir." İbn Receb'in özetlenen sözleri burada sona erdi.

Derim ki: Bu makamın devamı Allah Teâlâ dilerse Ebû Saîd hadisinin şerhinde anlaşılabacaktır.

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: "Ebû Saîd'den rivâyet edildiğine göre Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: 'Sizin hakkınızda Mesih Deccâl'den daha çok korktuğum şeyi size söyleyeyim mi?' 'Söyle ey Allah'ın Resûlü!' dediler. Bunun üzerine Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: 'Gizli şirkdir. Adam namaz kılmaya durur da birinin kendisine baktığını gördüğü için namazını güzelleştirir.' Bunu Ahmed rivâyet etmiştir."

Şerh: İbn Huzeyme "Sahîh"inde Mahmûd b. Lebid'den onun şöyle dediğini rivâyet etmiştir: Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) çıkıp "Ey insanlar! Aman iç hâllerin şirkinden sakının!" buyurdu. "Ey Allah'ın Resûlü! İç hâllerin şirki de nedir?" diye sordular. Buyurdu ki: "Kişi kalkar, namaz kılar ve birinin

bakışı kendisine yönelmiş olduğu için çaba sarf ederek namazını güzelleştirir. İşte bu iç hâllerin şirkidir."

Ebû Saîd, Ebû Saîd el-Hudrî'dir. Daha önce zikri geçmişti.

"Gizli şirkir." Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) riyâyı gizli şirk olarak isimlendirmiştir çünkü riyâ yapan kimse işlediği amelin Allah için olduğunu ızhâr etmektedir. Halbuki onun maksadı Allah'tan başkasıdır. Örneğin o namazını kendisini gören kimse için güzelleştirerek onu Allah'a ortak koşar.

Şeddâd b. Evs'ten "Biz Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) zamanında riyâyı küçük şirk sayıyorduk" dediği rivâyet edilmiştir. Bunu "Kitâbu'l İhlâs"ta İbn Ebi'd Dünyâ, "et-Tehzib"de İbn Cerîr, et-Taberânî ve sahihleyerek el-Hâkim rivâyet etmiştir.

İbnu'l Kayyım şunları söylemiştir: "Küçük şirke gelince; riyânın azı, insanlara yapmacık davranmak, Allah'tan başkasına yemin etmek, bir kimsenin diğerine 'Allah ve sen dilerse', 'Bu Allah'tan ve sendendir', 'Ben Allah'a ve sana âitim', 'Allah'tan ve senden başka kimsem yok', 'Allah'a ve sana dayandım' veya 'Allah ve sen olmasaydın şöyle şöyle olmazdı' demesi buna örnektir. Bunlar söyleyenin hâline ve maksadına göre büyük birer şirk de olabilirler." İbnu'l Kayyım'ın sözleri burada sona erdi.

İhlâsın amelin sıhhatinin ve kabûlünün şartı olduğu hususunda bir ihtilâf yoktur. Aynı şekilde amelin Sünnet'e uygun olmasının da onun sıhhatinin ve kabûlünün şartı olduğu hususunda bir ihtilâf yoktur. Nitekim Fudayl b. İyâd -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- Allah Teâlâ'nın "Ki hanginizin ameli daha güzel diye sizi sınasın" (Mülk, 2) buyruğu hakkında "yani hanginizin ameli daha ihlaslı ve daha doğru diye" demiş, ona "Ey Ebû Âlî! En ihlaslı ve en doğru ne demektir?" diye sorulması üzerine şöyle cevap vermiştir: "Amel ihlaslı olur fakat doğru olmazsa kabul edilmez. Doğru olur fakat ihlaslı olmazsa yine kabul edilmez. Ancak hem ihlaslı hem de doğru olduğu zaman kabul edilir. İhlâslı amel Allah için olandır. Doğru amel ise sünnet üzere olandır."

Hadisten ayrıca Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)'in ümmetine şefkati ve nasihati, riyânın salihler için Mesih Deccâl'in fitnesinden daha korkutucu olduğu anlaşılmaktadır. Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) bile imanlarının ve ilimlerinin kuvvetine rağmen velîlerin efendileri hakkında riyâdan korkuyorsa onların aşağısında bulunanların şirkin küçüğünden ve büyüğünden kat kat fazla korkmaları gerekir.

37. Bölüm

İnsanın Ameli İle Dünyayı Arzulaması Şirkten Dir

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

﴿مَنْ كَانَ يُرِيدَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا وَزِينَتَهَا نُوَفِّ إِلَيْهِمْ أَعْمَالَهُمْ فِيهَا﴾

"Kim dünya hayatını ve onun zînetini isterse Biz onlara yaptıklarının karşılığını orada tastamam veririz..." (Hûd, 15-16)

قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: «تَعَسَّ عَبْدُ الدِّينَارِ تَعَسَّ عَبْدُ الْبَرَاهِمِ تَعَسَّ عَبْدُ الْخَمِصَةِ تَعَسَّ عَبْدُ الْخَمِيلَةِ، إِنْ أُعْطِيَ رَضِيَ وَإِنْ لَمْ يُعْطَ سَخَطَ تَعَسَّ وَالتَّكْسُ وَإِذَا شَبِكَ فَلَا انْتَفَاشَ، طَوْنِي لَعَبْدٍ آجِدٍ بَعَانٍ فَرَسِهِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَشَعَّتْ رَأْسُهُ مُغْرَبَةً قَدْ نَمَاهُ إِنْ كَانَ فِي الْجَرَّاسَةِ كَانَ فِي الْجَرَّاسَةِ وَإِنْ كَانَ فِي السَّاقَةِ كَانَ فِي السَّاقَةِ إِنْ اسْتَأْذَنَ لَمْ يُؤْذَنَ لَهُ وَإِنْ شَفَعَ لَمْ يُشَفَّعْ»

Sahîh'te¹¹⁵ Ebû Hureyre'nin şöyle dediği rivâyet edilmiştir: Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: "Dinarın kulu kahrolsun! Dirhem'in kulu kahrolsun! Hamîsanın kulu kahrolsun! Hamîlenin kulu kahrolsun! Kendisine verildiği zaman râzı olur, verilmediği zaman hoşnutsuzluk gösterir. Kahrolsun ve baş aşağı devrilsin! Kendisine diken batsa çıkmasın! Atının dizginini Allah yolunda tutan, saçı başı dağınık, ayakları tozlu kula ne mutlu! Koruma görevindeyse koruma olur, ordunun arkasında bulunması gerekiyorsa ordunun arkasında bulunur. Hâlbuki o izin istese kendisine izin verilmeyen, aracılık yapsa aracılığı kabul edilmeyen biridir."

¹¹⁵ Buhari, Cihad, (2886).

İnsanın Ameli İle Dünyayı Arzulaması Şirkten Dir

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: **"Bab: İnsanın ameli ile dünyayı arzulaması şirkten dir."**

Şerh: Bu bab başlığı ile bundan önceki babın başlığı arasındaki farkın ne olduğu sorulursa şöyle derim: İkisi arasında mutlak umum husus ilişkisi vardır. Yani ikisi ortak bir alanda birleşir: Bu alan şudur: İnsan ameliyle insanlar nezdinde iyi görünmeyi, onlara yapmacık davranmayı ve onlardan övgü kazanmayı hedeflerse bu daha önce açıklandığı üzere riyâdır. Bu münâfıkların hâlidir. İnsanlara karşı yapmacık davranarak dünyalık elde etme arzusu, onlardan övgü ve ikram görme peşinde koşma da bu kapsama girer.

Riyâ kişinin sâlih bir amel işlemiş ve onunla bir dünyalığı hedeflemiş olması yönünden diğerinden ayrılır. Kişinin bir miktar mal elde etmek için cihada çıkması bu kapsamdadır. Nitekim hadiste *"Dinarın kulu kahrolsun!"* buyrulmuştur. Kişinin ganimet için ya da şeyhimizin İbn Abbâs'tan ve diğer müfessirlerden naklen *"Kim dünya hayatını ve süsünü isterse..."* (Hûd, 15) buyruğu hakkında zikrettiği diğer gâyeler için cihada çıkması da bu kapsamdadır.

Musannif (rahimehullah) bu ve bundan sonraki bâb başlığı ile dünya için işlenen amelin tevhidin vacip olan kemâliyle çelişen ve amelleri boşa götüren bir şirk olduğunu vurgulamak istemiştir. Bu riyâdan daha beterdir. Çünkü dünyayı arzulayan kimsenin o iradesi amellerinin birçoğu üzerinde egemen olabilir. Riyâyâ gelince o amellerin bir kısmında ortaya çıkıp diğerlerinde bulunmayabilir. Bir amelde sürekli bulunmaz. Mümin ikisine karşı da dikkatli olmalıdır.

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: **"Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: 'Kim dünya hayatını ve süsünü isterse Biz onlara yaptıklarının karşılığını orada tastamam veririz. Onlar orada hiç haksızlığa uğramazlar. Ancak onlar âhirette ateşten başka hiçbir payları olmayan kimselerdir. Orada işledikleri boşa gitmiştir ve yapmakta oldukları boştur.' (Hûd, 15-16)"**

Şerh: İbn Abbâs şöyle demiştir: *"Kim dünya hayatını yani mükâfâtını ve süsünü yani malını isterse onlara amellerinin karşılığını malları, aileleri ve ço-*

cukları arasında sıhhat ve mutlulukla tastamam veririz. Onlar orada haksızlığa uğramazlar. Bu âyeti daha sonra 'Kim geçici dünya hayatını isterse dilediğimiz kimseye orada dilediğimiz kadar veririz...' (İsrâ, 18) âyeti nesh etmiştir." Bunu en-Nehhâs "en-Nâsîh" isimli kitabında rivâyet etmiştir.

"Sonra... nesh etmiştir" diyerek kastettiği âyetin önceki âyeti takyîd ettiği (kapsamını daralttığı) ve önceki âyetin mutlaklığının devam etmediğidir.

Katâde şöyle demiştir: "Buyurmaktadır ki: Kimin derdi, hedefi ve niyeti dünya olursa Allah onun hasenelerinin karşılığını dünyada verir. Sonra kişi âhirete beraberinde kendisi karşılığında mükâfâtlandırılacağı hiçbir hasenesi olmadığı hâlde varır. Mümine gelince o haseneleri karşılığında dünyada da mükâfâtlandırılır, âhirette de ödüllendirilir. Bunu İbn Cerîr senediyle zikretmiştir.

İbn Cerîr sonra İbnu'l Mubârek- Hayve b. Şurayh- el-Velîd b. Ebi'l Velîd Ebû Osmân- Ukbe b. Müslim- Şufeyy b. Mâti el-Asbahî kanalıyla Ebû Hureyre'den rivâyet ettiği hadisi aktarmıştır: Şufeyy Medine'ye girdi ve baktı ki insanların etrafında toplandığı bir adam var! "Bu kimdir?" diye sordu. "Ebû Hureyre" dediler. (Şufeyy şöyle anlatıyor:) Bunun üzerine ona yaklaştım. Tâ ki insanlara hadis aktarırken önüne oturdum. Susup yalnız kaldığı zaman "Senden şunun ve şunun hakkı için rica ediyorum: Bana Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'den işittiğin, anladığın ve bildiğin bir hadisi aktaracaksın!" dedim. Dedi ki: "Bunu yapacağım. Sana Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in bana şu evde söylediği bir hadisi aktaracağım. Bu hadisi bana söylediğinde evde benden ve ondan başka kimse yoktu." Ebû Hureyre sonra bir çığlık attı, sonra kendine geldi ve şöyle dedi: "Sana Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in bana şu evde söylediği bir hadisi aktaracağım. Bu hadisi bana söylediğinde evde benden ve ondan başka kimse yoktu." Ebû Hureyre sonra bir çığlık daha attı. Sonra eğilip yüzü üze düştü ve uzun süre o hâlde kaldı. Sonra kendine gelip şunları söyledi: Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) bana şunu tahdis etti: "Kıyâmet günü geldiği zaman Allah tebâreke ve teâlâ insanlar arasında hüküm vermek için iner. Her ümmet diz çökmüş vaziyettedir. O'nun ilk çağıracakları; Kur'ân'ın tamamını hıfzetmiş olan adam, Allah yolunda öldürülmüş adam ve malı çok olan adamdır. Allah Teâlâ (Kur'ân) okuyana 'Sana resûlûme indirdiğim şeyi öğretmedim mi?' buyurur. Adam 'Öğrettin ya Rabbi' diye cevap verir. Bunun

üzerine Allah 'Peki sana öğrettiklerim hususunda ne yaptın?' buyurur. Adam 'Hem gece saatlerinde hem de gündüz saatlerinde kıyâm hâlindeydim' diye cevap verir. Allah ona 'Yalan söyledin' buyurur. Melekler de ona 'Yalan söyledin' derler. Sonra Allah ona 'Hayır, sen "Falanca Kur'ân okuyan biridir" denilmesini istedin ve böyle denildi' buyurur. Sonra malı olan adam getirilir. Allah ona 'Sana bolluk vermedim mi, seni herkesten müstağni kılmadım mı?' buyurur. Adam 'Evet ya Rabbi' diye cevap verir. Bunun üzerine Allah 'Sana verdiklerim hususunda ne yaptın?' buyurur. Adam 'Akralılık bağlarını sıkı tutuyordum ve tasaddukta bulunuyordum' diye cevap verir. Allah 'Yalan söyledin' buyurur. Melekler de ona 'Yalan söyledin' derler. Sonra Allah ona 'Hayır, sen "Falan cömerttir" denilmesini istedin ve böyle denildi' buyurur. Sonra Allah yolunda öldürülen kimse getirilir de ona 'Ne sebeple öldürüldün?' diye sorulur. O da 'Senin yolunda cihâd etmekle emrolundum ve senin yolunda öldürülünceye kadar savaştım' der. Bunun üzerine Allah ona 'Yalan söyledin' buyurur. Melekler de ona 'Yalan söyledin' derler. Sonra Allah ona 'Hayır, sen "Falan kimse cesurdur" denilmesini istedin ve böyle denildi' buyurur." Sonra Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) dizlerine vurdu ve şöyle buyurdu: "Ey Ebû Hureyre! İşte onlar, Allah'ın yarattıkları arasında cehennemden kurtulma günü ilk olarak kendileriyle tutuşturulacağı kimselerdir."

Allah Teâlâ ona rahmet etsin, musannif şeyhimize bu âyet sorulduğunda şu manaları yansıtan bir cevap vermiştir:

Seleften bu âyette söz konusu edilen şeyin insanların günümüzde ne manaya geldiğini bilmeden işlemekte oldukları birçok nev'i aktarılmıştır.

Örneğin insanların birçoğu Allah'ın vechini arayarak sadaka, namaz, sıla-yı rahim, insanlara iyilik, zulmü terk gibi insanın sırf Allah için yaptığı sâlih ameller işlemekte ancak mükâfâtını âhirette istememektedir. Ancak Allah'ın kendisini malını koruyarak ve arttırarak ya da ailesini koruyarak ya da onlara verdiği nimetlerin devamını getirerek mükâfâtlandırmasını istemektedir. Cennetin peşinde koşma ve cehennemden kaçma gibi bir dertleri yoktur. İşte böyle kimselere amellerinin mükâfâtı dünyada verilir. Âhirette ise nasipleri yoktur. Bu nev'i İbn Abbâs zikretmiştir.

İkincisi: Bu ilkinden daha büyük ve daha korkutucudur. Bu, Mücâhid'in âyetin kendisi hakkında nâzil olduğunu söylediği kısımdır: Kişi birtakım sâlih

ameller işler ve niyeti âhiretteki mükâfâtı elde etmek değil insanlara gösteriş yapmaktır.

Üçüncüsü: Kişi işlediği bazı sâlih amellerle bir miktar mal elde etmek ister. Örneğin Allah için değil alacağı bir mal için hacceder. Ya da elde edeceği bir mal veya evleneceği bir kadın için hicret eder. Ya da ganîmet için cihada çıkar. Bu kısım da bu âyetin tefsirinde zikredilmiştir. Kişinin ailesinin medresesi ve gelir kaynağı olduğu için, yine onların baş olması için ilim öğrenmesi ya da mescid vazifesinden dolayı Kur'ân öğrenip namaza devam etmesi de bu kapsamdadır. Nitekim bu çokça vukû bulmaktadır.

Dördüncüsü: Kişi Allah'a itaat olan bir amel işler. Bu ameli kimseyi ortak kılmadan yalnız Allah için işler. Ancak işlediği bir amel onun kendisini İslâm'dan çıkaracak bir küfre girmesine sebep olur. Örneğin Allah'ın vechini ve âhiret yurdunu arayarak Allah'a ibâdet eden, tasaddukta bulunan ve oruç tutan yahudi ve hristiyan bu kapsamdadır. Bu ümmetin; Allah'a itaat olan bir ameli Allah'ın âhiret yurdundaki mükâfâtını isteyerek yalnız O'nun için işleyen fakat kendilerinde İslâm'dan külliyyen çıkaran büyük küfür ya da şirk bulunan birçoğu da bu kapsamdadır. Bunlar kendilerini İslâm'dan çıkaran ve amellerinin kabûlüne engel olan bazı ameller işlemektedir.

Bu kısım da âyetin tefsirinde Enes b. Mâlik'ten ve başkalarından aktarılmıştır. Selef bu kısımdan endişe etmekteydi. Onlardan biri şöyle demiştir: "Allah'ın benden tek bir secdeyi bile kabul ettiğini bilseydim ölmeyi temennî ederdim. Çünkü Allah '*Allah ancak takva sahiplerinden kabul eder*' (Mâide, 27) buyurmaktadır."

Şeyhimiz bunları aktardıktan sonra şöyle demiştir: "Geriye şöyle demek kalmaktadır: Kişi Allah'ın vechini arayarak ve âhiretteki mükâfâtı arzularak beş vakit namazı kılar, zekâtı verir, orucu tutar, haccı yerine getirir, bundan sonra kendileriyle dünyayı amaçladığı bazı ameller işlerse; örneğin günümüzde vâki olduğu üzere üzerine farz olan haccı Allah için yerine getirir, sonra dünyalık için haccederse iki niyetinden hangisi kalbinde üstünlük sağlamışsa haccındaki niyeti odur.

Bir zat şöyle demiştir: 'Kur'ân hâlis cennetliklerden ve halis cehennemliklerden sık sık söz eder. İki şeyi karıştıranlardan ise söz etmez.' Onlar yukarıda örneği verilen kimse ve benzerleridir." Şeyhimizin sözleri sona erdi.

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: **Sahîh'te Ebû Hureyre'den şöyle dediği rivâyet edilmiştir: Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: "Dinarın kulu kahrolsun! Dirhemın kulu kahrolsun! Hamîsanın kulu kahrolsun! Hamîlenin kulu kahrolsun! Kendisine verildiği zaman râzı olur, verilmediği zaman hoşnutsuzluk gösterir. Kahrolsun ve baş aşağı devrilsin! Kendisine diken batsa çıkmasın! Atının dizginini Allah yolunda tutan, saç baş dağınık, ayakları tozlu kula ne mutlu! Koruma görvindeyse koruma olur, ordunun arkasında bulunması gerekiyorsa ordunun arkasında bulunur. Hâlbuki o izin istese kendisine izin verilmeyen, aracılık yapsa aracılığı kabul edilmeyen biridir."**

Sahîh'ten maksat Sahîh-i Buhârî'dir.

Te'ise/تعس kesralı ayn iledir. Aynın fethalanması da mümkündür. Te'ise'nin anlamı "düşün"dür. Bundan murâd ise Hâfız'ın söylediğine göre "helâk olsun"dur. Ebu's Saadât ise şöyle demiştir: "Kişi yüzükoyun yere düşünce te'ise-yet'esu denir. Bu aynı zamanda kişinin helâk olması için bir beddua"dır."

"Dinarın kulu kahrolsun!" Dinar, hammaddesi altın olan bilinen şeydir. Tartıda miskal neyse altında dinar odur. Ağırlığı bir dirhem, buna ilave olarak bir dirhemın sekizde biri kadardır.

"Dirhemın kulu kahrolsun!" Dirhemın hammaddesi gümüşdür. Fakihler dirhemın ağırlığını arpayı birim kılarak belirlemişlerdir. Bizde Benî Ümeyye'nin bastığı bir dirhem vardır. Ağırlığı elli arpa tanesi ve buna ilave olarak bir arpa tanesinin beşte biri kadardır.

Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) onu kul olarak isimlendirmiştir, çünkü onun ameliyle hedeflediği şey dinar ve dirhemdir. Dolayısıyla maksadını Allah'tan başkasına yönelten herkes o başkasını ibâdetinde Allah'a ortak kılınmış olur ki çoğunluğun hâli budur.

"Hamîsanın kulu kahrolsun!" Ebu's Saadât şunları söylemiştir: "Bu ipekten ya da yünden yapılan desenli elbisenin adıdır. Siyah ve desenli olmadığı takdirde elbise hamîsa olarak isimlendirilmez. Hamîsa, hamâis olarak çoğul hâle getirilir."

Hamile ise noktalı hâ harfinin fethalanması iledir. Ebu'a Saadât şöyle demiştir: "Hamîle saçaklı demektir. Saçağı olan her bir elbise, neden yapılmış olursa olsun hamîledir."

"Kahrolsun ve baş aşağı devrilsin!" Hâfız "Noktasız sîn harfi ile bu 'has-talık ona tekrar tekrar gelsin' manasına gelmektedir" demiştir. Ebu's Saâdât (انتكس/intekese'nin manası hakkında) şöyle demiştir: "Bu 'baş aşağı düştü' demektir. Kişinin zarara uğraması için bir bedduâdır."

et-Tîbî şöyle demiştir: "Burada bedduanın kademeli olarak büyütülmesi söz konusudur. Zira kişi kahrolduğu zaman yüzü üzerine kapanır. Düştükten sonra da baş aşağı devrilir."

"Kendisine diken batsa çıkmasın..." Yani kendisine bir diken battığı zaman onu cımbızla çıkarmasın. Bunu Ebu's Saadât söylemiştir.

Söylenmek istenen şudur: Kimin hâli buysa o âkabetlerde kendisi üzecek şeyleri içeren sözlerle bedduayı hak etmektedir. Kimin hâli buysa bu bedduaların eserini görmesi kaçınılmazdır: Hâlihazırdaki dünyada ve ilerideki âhirette kendisine zarar verecek şeylerin içine düşecektir.

Şeyhulislâm şunları söylemiştir: "Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) onu dinanın, dirhemnin, kadifenin ve hamîsanın kulu olarak isimlendirmiştir ve ona haber lafzında beddualar yöneltmiştir. 'Kahrolsun, baş aşağı devrilsin, kendisine diken batsa çıkmasın' buyurmuştur. İşte bu kendisine bir kötülük isâbet ettiği zaman onu savamayan, baş aşağı yıkıldığından dolayı ondan kurtulamayan, istediğini elde edemeyen, hoşlanmadığı şeyden selâmette olamayan kimsenin hâlidir. Bu, malın kulunun hâlidir. Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) onu kendisine bir şey verildiği zaman râzı olmakla, kendisinden bir şey esirgendiği zaman da hoşnutsuzluk göstermekle vasıflandırmıştır. Yani onun rızâsı da Allah'tan başkası içindir, hoşnutsuzluğu da Allah'tan başkası içindir. Riyâsete, bir sûrete ya da nefsinin arzuladığı herhangi bir şeye bağlanmış olan, istediğini elde edince râzı olan, elde edemeyince hoşnutsuzluk gösteren kimsenin hâli de

budur. O istediği bu şeylerin kulu kölesi olmuştur. Zira kulluk ve kölelik hakîkatte kalbin bir şeye kul ve köle olmasıdır. Hangi şey kişinin kalbini çalmış ve onu köleleştirmişse, kişi onun kölesidir.”

Şeyhulislâm sonra sözü şuraya getirmiştir: “Mal peşinde koşan kimsenin durumu da budur. Zira bu kişiyi kendine köle yapar ve onun kalbini çalar. Şeyler iki kısımdır: Kul bunlardan bazılarına yemeye, içmeye, evlenmeye, barınmaya ve benzeri şeylere ihtiyaç duyduğu gibi ihtiyaç duyar. Bunları Allah’tan talep eder ve bunlar sebebiyle Allah’a rağbet eder. Onun nezdinde mal tıpkı bindiği eşiği ve üzerine oturduğu sergisi gibi ihtiyacı hâlinde kullanacağı bir şey olur. Mal onu köleleştirmez ki cimri olsun. Kul bazı şeylere de ihtiyaç duymaz. Kulun kalbini bunlara bağlamaması gerekir. Kul kalbini bunlara bağladığı zaman Allah’tan başkasına köle olmuş, O’ndan başkasına dayanmış olur. Böylece kendisinde Allah’a kulluk ve Allah’a tevekkül adına hiçbir şey kalmaz. Bilakis kendisinde Allah’tan başkasına kulluktan ve O’ndan başkasına tevekkül-den bir şube bulunur. Böylesi bir kimse insanlar arasında Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem)’in ‘*Dinarın kulu kahrolsun! Dirhemın kulu kahrolsun! Hamîsanın kulu kahrolsun! Hamîlenin kulu kahrolsun!*’ buyruğunu en fazla hak eden kimsedir. O -onları Allah’tan istese bile- bu şeylerin kölesidir. Zira Allah onları kendisine verdiği zaman bundan hoşnut olur, vermediği zaman da hoşnutsuzluk gösterir. Hâlbuki Allah’ın kulu, Allah’ın râzı olduğu şey kendisini râzı eden, O’nun hoşlanmadığı şeylerden de hoşnutsuzluk duyan, Allah’ın ve Resûlü’nün sevdiklerini seven, Allah’ın ve Resûlü’nün sevmediklerini sevmeyen, Allah’ın dostlarını dost edinen, Allah’ın düşmanlarına düşmanlık besleyen kimsedir. İşte bu kimsenin imanı kemâle ermiştir.” Şeyhulislâm’ın özetlenmiş hâlde aktarılan sözleri burada sona erdi.

“*O kula ne mutlu ki...*” (“Ne mutlu” diye tercüme edilen “tûbâ” hakkında) Ebu’s Saâdât şöyle demiştir: “Tûbâ cennetin ismidir. Cennette bir ağaç olduğu da söylenmiştir.”

İbn Vehb’in senediyle Ebû Saîd’den rivâyet ettiği şu hadis de bunu desteklemektedir: Bir adam “Ey Allah’ın Resûlü, tûbâ nedir?” diye sordu. Rasûlullah buyurdu ki: “*Cennette bir ağaçtır ki yüz yıllık yürüme mesâfesidir. Cennet ehlinin elbiseleri onun tomurcuklarından çıkar.*”

İmam Ahmed'in rivâyet ettiğine göre Hasen b. Mûsâ şöyle demiştir: Abdullah b. Lehiâ'yı şöyle derken işittim: Bize Derrâc Ebu's Semh'in tahdis ettiğine göre Ebu'l Heysem Ebû Saîd el-Hudrî'den, o da Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'den şunu tahdis etmiştir: Bir adam "Ey Allah'ın Resûlü, seni görene ve sana iman edene ne mutlu!" dedi. Bunun üzerine Rasulullah şöyle buyurdu: "Beni görene ve bana iman edene tûbâ/ne mutlu! Bana beni görmediği hâlde iman edene ne mutlu, ne mutlu, ne mutlu!" Sonra bir adam "Tûba da nedir?" diye sordu. Bunun üzerine Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) "Cennette (gölgesinin uzunluğu) yüz yıllık yürüme mesâfesi olan bir ağaçtır, cennet ehlinin elbiseleri onun tomurcuklarından çıkar" diye cevap verdi. "Sahiha'n"da ve başka kitaplarda bu hadisin şâhidleri bulunmaktadır.

İbn Cerîr bu konuda Vehb b. Münebbih'ten oldukça garip bir eser rivâyet etmiştir. Bu eserde Vehb -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demektedir:

"Cennette tubâ denilen bir ağaç vardır ki binekli kimse onun gölgesinde yüz yıl gider de yine onu kat edemez. Onun çiçekleri tek parça elbiselerdir. Yaprakları hırkalardır. Dalları anberdendir. Bulunduğu alan yâkuttan, toprağı kâfûrdan, çamuru misktendir. Onun kökünden şarap, süt ve bal ırmakları çıkar. O cennet ehlinin oturma yeridir. Onlar oturdukları yerde bulunuyorken melekler Rablerinin huzurundan onlara birtakım soylu develeri sevk ettikleri hâlde gelirler. Develerin dizginleri altından zincirlerdir. Yüzleri güzelliğinden dolayı kandiller gibidir. Tüyleri keçinin kıllarının altındaki tüyler gibi yumuşaktır. Üzerinde yükleri yakuttan olan semerler vardır. Tahtaları altındandır. Giysileri yeşil ve beyaz ipektendir. Melekler develeri durdururlar ve 'Rabbimiz bizi size O'nu ziyâret etmeniz ve O'na selâm vermeniz için gönderdi' derler. Sonra cennet ehli develere biner. Develer kuştan daha hızlı, yataktan daha rahattırlar. Yumuşacıktırlar, sert değildirler. Kişi kardeşinin tarafına yürüyüp onunla konuşur ve ona gizlice bir şeyler söyler de bir devenin kulağı diğerinin kulağının duyduğu şeyi duymaz. Hiçbir deve diğerinin çıktığı yerde çökmez. Hatta ağaç kişiyle kardeşinin arasını ayırmamak için onların yolundan çekilir.

Sonra Rahmân ve Rahîm olana gelirler. Onlara kerîm vechini gösterir ki ona baksınlar. O'nu gördükleri zaman 'Ya Allah, Sen Selâm'sın ve selâm Sen'dendir, celâl ve ikrâm Senin hakkındır' derler. Bunun üzerine Allah tebâreke ve teâlâ şöyle buyurur: 'Selâm Ben'im ve selâm bendendir, rahmetim

ve muhabbetim size hak olmuştur, Beni görmedikleri hâlde benden korkan ve emirlerime itaat eden kullarıma merhaba!' Onlar da 'Rabbimiz, Sana hakkıyla kulluk edemedik, Senin kadrini hakkıyla bilemedik, şimdi bize huzurunda Sana secde etmemiz için izin ver' derler. Allah şöyle buyurur: 'Burası ibâdet ve yorgunluk yeri değildir, saltanat ve nimet yeridir. Ben sizden ibâdetin yorgunluğunu kaldırdım. Şimdi benden dilediğinizi isteyin. Sizden her bir kimseye istediği verilecektir.' Bunun üzerine O'ndan isterler. Öyle ki onların arasında en az isteyen kişi şöyle der: 'Ya Rabbi, dünya ehli dünyalıklar hususunda birbirleriyle yarıştılar ve dünyayı birbirlerine dar ettiler. Sen bana dünyayı yarattığın zamandan onun son bulduğu ana kadar onların içinde bulundukları her bir nimetin aynısını ver.' Bunun üzerine Allah Teâlâ şöyle buyurur: 'Sen gerçekten çok az bir istekte bulundun. Derecene göre istemen gereken şeyden daha azını istedin. İşte bunlar Benden sana ikramdır. Zira Benim ihsanımda azlık ve cimrilik yoktur.'

Sonra Allah 'Kullarıma akıllarındaki hayallerinin bile erişemediği şeyleri sunun' buyurur. Onlara sunulan şeyler arasında birbirlerine bağlanmış katırlar da vardır. Onlardan her dört tanesinin üzerinde tek bir yâkuttan taht vardır. Her bir taht üzerinde bir kalıba dökülmüş altından bir kubbe vardır. Her kubbenin içinde cennet yataklarından yataklar vardır. Yine her kubbenin içinde iri gözlü hûrîlerden iki kız vardır. Onlardan her bir kızın üzerinde cennet elbiselelerinden iki elbise vardır. Cennette ne renk varsa mutlaka onlarda bulunur, ne kadar güzel koku varsa mutlaka onlardan yayılır. Yüzlerinin ışığı kubbenin kalınlığına rağmen dışarı sızar. Öyle ki gören kimse onları kubbenin dışında zanneder. İlikleri bacaklarının üstünden kırmızı yâkut içindeki beyaz iplik gibi gözüktür. Onlar kişiye, karısından güneşin taşa üstün olduğu kadar üstün hâlde, hatta daha fazlasıyla gösterilirler. Kişi de onlara aynı şekilde gösterilir. Sonra kişi onların yanına girer. Onlar da onu selamlarlar, öperler ve kucaklarlar. 'Allah'ın senin gibisini yaratacağını sanmıyorduk' derler. Sonra Allah meleklerle emreder de melekler onları saf saf cennete sevk ederler. Nihayetinde onların tamamı kendisi için hazırlanan makâma varır."

Bu eseri İbn Ebî Hâtim senediyle Vehb b. Münebbih'ten şu ziyâdeyle rivâyet etmiştir: "Rabbimizin size bağışladığı ihsanlara bakın (denir). Bakarlar ki er-Refiku'l A'lâ'da çadırlar, kapıları altından, tahtları yakuttan, döşekleri ince

ve kalın ipekten, minberleri nurdan; inciden ve mercandan inşâ edilmiş odalar var! Kapılarından ve avlularından güneşin ışınları gibi nur fışkırıyor! O nurun yanında güneş aydınlık gündüz vakti incimsi bir yıldız gibi kalıyor! Yine bakarlarsa ki İlliyyîn'in en yukarısında yakuttan yüksek köşkler var. Yakutun ışıltısı bu köşklere parlatıyor. (Yakut) hizmete sunulmamış olsa şüphesiz gözler kamaşır. O köşklere hangisi beyaz yakuttansa onun döşekleri beyaz ipektir. Hangisi yeşil yakuttansa onun döşekleri ince yeşil ipektir. Hangisi sarı yakuttansa döşekleri sarı erguvandır. Kapıları yeşil zümrüden, kırmızı altından ve beyaz gümüşten. Temelleri ve rükünleri mücevherdendir. Şerefeleri inciden kubbelerdir. Kuleleri mercandan odalardır. Rablerinin kendilerine verdiği şeylere yöneldikleri zaman onlara beyaz yakuttan beygirler yaklaştırılır. Bu beygirler ruh üflenmiştir. Aşağılarında ölümsüz çocuklar vardır. Onlardan her bir çocuğun elinde o beygirlerden birinin yuları vardır. Dizginleri beyaz gümüşten. Onlara inci ve yakut dizilmiştir. Eşikleri dokunmuş tahtlardır. Üzerlerine ince ve kalın ipek serilmiştir. O beygirler onlarla yola çıkar ve onlarla uğurlanır. Cennetin bahçelerine bakarlarsa, Konaklarına vardıklarında melekleri nurdan minberler üzerinde oturur bulurlar. Melekler onları ziyâret etmek, onlarla musâfaha etmek ve Rablerinin bahşettiği saygınlıktan dolayı onları kutlamak için onları beklemektedir. Köşklere girdikleri zaman orada Allah'ın kendilerine bahşettiği, istedikleri ve temennî ettikleri her şeyi bulurlar. Bakarlarsa ki o köşklere her birinin kapısının üzerinde dört cennet var: Dallar bol iki cennet ve yemyeşil iki cennet. İkisinde fışkıran iki pınar vardır. İkisinde her meyveden iki çift vardır. Çadırlarda tutulmakta olan hûriler vardır. Konaklarına yerleşip yerlerinde karar kıldıklarında Rableri onlara 'Rabbimizin size vaad ettiğini hak buldunuz mu?' buyurur. 'Rabbimize yemin olsun ki evet' derler. 'Peki Rabbimizin mükâfâtından razı oldunuz mu?' buyurur. 'Razı olduk Rabbimiz, Sen de bizden razı ol!' derler. 'Zaten sizden razı olduğum için sizi yurdu soka ve yüzüme baktınız' buyurur. İşte o zaman şöyle derler: 'Hamd üzüntüyü bizden gideren Allah'a mahsustur. Şüphesiz Rabbimiz (çok bağışlayan) Gafûr, (merhametli) Rahîm'dir. O ki bizi fazlıyla sürekli kalınacak yurda soktu. Orada bize yorgunluk da dokunmaz, bitkinlik de dokunmaz.' (Fâtır, 34-35)

Bu garip bir siyak, ilginç bir eserdir. Bazı lafızlarının "Sahihayn"da şahidleri vardır.

Hâlid b. Ma'dân şöyle demiştir: "Cennette tûbâ denen bir ağaç vardır ki memelerden ibârettir. Bu memeler cennet ehlinin çocuklarını emzirir. Kadının düşürdüğü çocuk cennet nehirlerinden bir nehrin içinde olur ve kıyâmet kopana kadar o nehrde döner durur. Sonra kırk yaşında diriltilir." Bunu İbn Ebi Hâtim rivâyet etmiştir.

"Atının dizginini Allah yolunda tutan..." Yani müşriklere karşı cihad ettiği esnada.

Eş'as/saçı başı dağınık/أشعث, vasıf içerdiğinden ve fiil vezninde olduğundan dolayı gayrı munsarıftır ve bu sebeple fetha ile mecrurdur. Baş/sاhe fâil olduğu için merfûdur. أشعث رأسه saçları dağınık demektir. Allah yolunda cihâd ile meşgûl olması onu saçını taramaktan ve yağlamaktan alıkoymuştur.

"Ayakları tozlu/مغبرة قدماء" kulun/abdin ikinci sıfatı olduğu için mecrurdur.

"Koruma görevindeyse..." Yani düşmanın orduya saldırmasını engelleme görevindeyse... **"Koruma olur..."** Yani koruma görevini eksiksiz ve gafletten uzak bir şekilde yerine getirir.

"Ordunun arkasında bulunması gerekiyorsa ordunun arkasında bulunur." Yani ordunun arkasında cihadın maslahatı için dönüp durur. Kısacası gece olsun gündüz olsun o bulunduğu her yerde Allah'ın rızasına rağbet ettiğinden, mükâfâtını umduğundan ve O'na itaat etmek istediğinden dolayı bulunur.

İbnu'l Cevzi "O namı bilinmeyen ve yüksek makam peşinde olmayan biridir" demiştir.

el-Halhâli şöyle demiştir: "Bunun manası şudur: Kendisine emredileni yapar. Kendisine durması gerektiği söylenen yerde durur. Yerinden ayrılmaz. Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem)'in korumayı ve ordunun arkasını özel olarak zikretmesinin sebebi bu görevlerin en meşakkatli görevlerden olmasıdır." el-Halhâli'nin sözleri sona erdi. Buradan ayrıca Allah yolunda muhafızlık yapmanın fazileti anlaşılmaktadır.

"Hâlbuki o izin istese kendisine izin verilmeyen biridir." Yani yöneticilerin ve benzeri kimselerin huzuruna çıkmak için izin istese, makâmı ve saygın-

hiç olmadığı için kendisine izin verilmeyen bir kimsedir. Çünkü o bunları isteyenlerden değildir. O ancak Allah'ın katında bulunanları istemektedir. Ameliyle amaçladığı bundan gayrisi değildir.

"Aracılık yapsa aracılığı kabul edilmeyen biridir." Yani Allah ve Resûlü'nün sevdiği bir şey hususunda aracılık yapmasını gerektiren bir durum olsa yöneticilerin ve benzerlerinin katında onun aracılığı kabul edilmez.

İmam Ahmed ile Müslim'in Ebû Hureyre'den rivâyet ettiğine göre Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: *"Saçı başı dağınık, kapılardan kovulan nice kimse vardır ki Allah üzerine yemin etse Allah mutlaka onun yeminini doğru çıkarır."*

Hâfız şöyle demiştir: "Buradan baş olmayı ve şöhrati istememek gerektiği anlaşılmakta, ayrıca tanınmamanın ve tevâzunun fazîleti öğrenilmektedir."

Yine İmam Ahmed Mus'ab b. Sâbit kanalıyla Abdullah b. ez-Zubeyr'den onun şöyle dediğini rivâyet etmiştir: Osman minberinde hutbe irad ederken dedi ki: Ben size Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'den işittiğim bir hadisi aktaracağım ki bundan önce onu size aktarmama engel olan ancak iyiliğinizi düşünmemdi. Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken işittim: *"Allah yolunda bir gece nöbet tutmak gündüzünde oruç tutulan ve gecesi kıyamla geçirilen bin geceden daha fazîletlidir."*

Hâfız İbn Asâkir, Abdullah b. el-Mubârek'in hâl tercemesinde şunu zikretmiştir: Nusaybin Kadısı Abdullah b. Muhammed dedi ki: Bana Muhammed b. İbrâhim h. Ebî Sükeyne tahdis etti. Abdullah b. el-Mubârek ona Tarsus'ta aşağıdaki beyitleri yazdırmış. Yüz yetmiş yılında Abdullah'a Tarsus'tan çıkacağını söylediği zaman Abdullah bu beyitleri ona Fudayl b. İyâd'a iletmesi için vermiş:

Harameyn'in abidi, bizi görseydi gözlerin

Kesinlikle ben ibâdetle oynuyorum derdin

Ey o yanaklarını gözyaşlarıyla ıslatan

Boyuyor boynumuzu bedenimizden çıkan kan

Ey adam, sen atını batıl yolda koştururken

Yoruluyor atlarımız baskın sabahı, erken
 Miskten ve anberden yayılan koku sizin olsun
 İçindeyiz toynaklardan kalkan duman ve tozun
 Nebimizin sözlerinden ulaştı bize bir söz
 Bir söz ki onda şüphe yok, asla yalan denemez
 Allah'ın atlarının burunlardaki tozuyla
 Alevlenen ateşin dumanı buluşmaz asla
 İşte Allah'ın kitabı aramızda delildir
 O yalan söylemez, hâşâ, şehîd ölü değildir

Muhammed b. İbrâhîm dedi ki: Sonra Fudayl ile Abdullah'ın mektubu yanımda olduğu hâlde Mescid-i Haram'da karşılaştım. Mektubu okuyunca gözlerinden yaşlar akmaya başladı. "Ebû Abdurrahmân doğru söylemiş ve bana nasihatte bulunmuş" dedi. Sonra "Sen hadis yazarlardan mısın?" diye sordu. "Evet" diye cevap verdim. Bunun üzerine "Öyleyse Ebû Abdurrahmân'ın mektubunu bize getirmenin kirâsı olarak şu hadisi yaz" dedi ve bana şunu yazdırdı:

Bize Mansûr b. el-Muammer tahdis etti. Onun Ebû Sâlih'ten rivâyet ettiğine göre Ebû Hureyre şöyle demiştir: Bir adam dedi ki: "Ey Allah'ın Resulü, bana öyle bir amel öğret ki onunla Allah yolunda cihâd edenlerin sevâbını elde edeyim." Rasulullah bunun üzerine "Hiç ara vermeden namaz kılmaya, hiç iftar etmeden oruç tutmaya gücün yeter mi?" diye sordu. Adam da "Ey Allah'ın Resulü, ben buna güç yetiremeyecek kadar zayıfım" diye cevap verdi. Bunun üzerine Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: "Canımı elinde tutana yemin ederim ki buna güç yetirebilseydin bile Allah yolunda cihâd edenlerin faziletini elde edemezdin. Bilmez misin ki mücâhidin atı ipini koparıp yürüse bile bu sebeple ona haseneler yazılır."

38. Bölüm

Allah'ın Helal Kıldıklarını Haram, Haram Kıldıklarını da Helal Kılmaları Hususunda Âlimlere ve Yöneticilere İtaat Eden Kimse Onları Allah'tan Gayrı Rabler Edinmiş Olur

وقال ابن عباس رضي الله عنهما : «يوشك أن تنزل عليكم حجارة من السماء، أقول: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم وتقولون: قال أبو بكر وعمر؟!».

İbn Abbâs (radiyallahu anhumâ) şöyle demiştir: “Başınıza gökten taş yağması yakındır. Ben ‘Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) böyle buyurdu’ diyorum, siz ‘Ebû Bekir ve Ömer böyle dedi’ diyorsunuz.”¹¹⁶

وقال الإمام أحمد رحمه الله: «عجبت لقوم عرفوا الإسناد وصحته، ويذهبون إلى رأي سفيان، والله تعالى يقول: ﴿فَلْيَخْذِرِ الَّذِينَ يَخَالَفُونَ عَنْ أَمْرِ أَنْ تُصِيبَهُمْ فِتْنَةٌ أَوْ يُصِيبَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ﴾ [النور: 63] أتدري ما الفتنة؟ الفتنة الشرك، لعله إذا رد بعض قوله أن يقع في قلبه شيء من الزيف فيهلك»

İmam Ahmed de şöyle demiştir: “İsnâdî ve sıhhatini bildikleri hâlde Süfyan'ın görüşünü tercih edenlere hayret ediyorum doğrusu! Hâlbuki Allah Teâlâ ‘O’nun emrine muhâlefet edenler başlarına bir fitnenin ya da can yakıcı bir azabın gelmesinden sakınsınlar’ (Nûr, 63) buyurmaktadır. Fitnenin ne olduğunu bilir misin? Fitne şirktir. Kişi O’nun bir buyruğunu reddettiği zaman kalbine bir parça eğriliğin düşmesinden ve böylece helâk olmasından korkulur.”

عن عدي بن حاتم: أنه سمع النبي صلى الله عليه وسلم يقرأ هذه الآية ﴿تَخَذُوا أَخْبَارَهُمْ وَرُفْبَانَهُمْ أَزْنَابًا مِّنْ دُونِ اللَّهِ وَالْمَسِيحِ ابْنِ مَرْيَمَ وَمَا أُمِرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا إِلَهًا

وَاجِدًا لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ سُبْحَانَهُ عَمَّا يُشْرِكُونَ» [التوبة 31]، فَقُلْتُ لَهُ: إِنَّا لَنَا عِبْدُهُمْ، قَالَ: «أَلَيْسَ يَحْرَمُونَ مَا أَحَلَّ اللَّهُ فَتَحْرِمُونَهُ، وَيَحْلُونَ مَا حَرَّمَ اللَّهُ فَتَحْلُونَهُ؟» فَقُلْتُ: بَلَى، قَالَ: فَتِلْكَ عِبَادَتُهُمْ» رَوَاهُ أَحْمَدُ وَالتِّرْمِذِيُّ وَحَسَنُهُ.

Adiyy b. Hâtem'den rivâyet edildiğine göre o Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'i "Onlar hahamlarını ve rahiplerini Allah'tan gayrı rabler edindiler..." âyetini okurken işitti. (Kissanın devâmını şöyle anlatıyor:) Bunun üzerine O'na "Biz onlara ibâdet etmiyorduk" dedim. Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) "Onlar Allah'ın helâl kıldıklarını haram saydıkları zaman siz de onları haram saymıyor muydunuz, onlar Allah'ın haram kıldıklarını helâl saydıkları zaman siz de onları helâl saymıyor muydunuz?" diye sordu. "Evet" diye cevap verdim. Bunun üzerine "İşte bu onlara ibâdettir" buyurdu.¹¹⁷ Bunu Ahmed rivâyet etmiştir. Tirmizî de rivâyet edip hasen olduğunu söylemiştir.

¹¹⁷ Tirmizî, 5/278.

Allah'ın Helâl Kıldıklarını Haram, Haram Kıldıklarını Da Helâl Kılmaları Hususunda Âlimlere Ve Yöneticilere İtaat Eden Kimse Onları Allah'tan Gayrı Rabler Edinmiş Olur

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: **"Bab: Allah'ın helâl kıldıklarını haram, haram kıldıklarını da helâl kılmaları hususunda âlimlere ve yöneticilere itaat eden kimse onları Allah'tan gayrı rabler edinmiş olur."**

Şerh: Çünkü Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: *"Onlar hahamlarını, rahiplerini ve Meryem oğlu Mesih'i Allah'tan gayrı rabler edindiler. Hâlbuki onlara ancak tek bir ilaha ibâdet etmeleri emredilmişti. O'ndan başka ilah yoktur. O ortak koştuklarından münezzehtir."* (Tevbe, 31)

Bunun açıklaması musannifin asıl metninde, Adiyy b. Hâtim (*radiyallahu anh*) hadisini zikretmesinin akabinde tefsir edilmiştir.

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: **"İbn Abbâs şöyle demiştir: "Başınıza gökten taş yağması yakındır. Ben 'Rasulullah (salallahu aleyhi ve sellem) böyle buyurdu' diyorum, siz 'Ebû Bekir ve Ömer böyle dedi' diyorsunuz."**

Şerh: İlk harfinin dammelenmesiyle ve noktalı şîn harfinin kesralanmasıyla "yûşiku", "yakındır" ve "az kalmıştır" demektir.

İbn Abbâs (*radiyallahu anhuma*)'nın bu sözü kendisine "Ebû Bekr ve Ömer (*radiyallahu anhuma*) umre ihramından çıkıp aynı dönemde hac ihramına girerek temettü' yapmanın vacip olmadığı görüşündeydi. Onlar ifrad haccını daha faziletli görüyorlardı" manasında bir söz söyleyen kimseye cevap olarak söylemiştir. İbn Abbâs umre ihramından çıkıp aynı dönemde hac ihramına girerek temettü' yapmayı vacip görüyor ve kişinin Beyt'i tavaf ettiği ve Safâ ile Merve arasında yedi tur sa'y yaptığı zaman istese de istemese de umresinin ihramından çıkmış olacağını söylüyordu. Çünkü Sürâka b. Mâlik hadisinde Nebî (*salallahu aleyhi ve sellem*) onlara haclarını umreye çevirmelerini, Beyt'i tavaf edip Safâ ile Merve arasında sa'y yaptıktan sonra ihramdan çıkmalarını emretmiş, Sürâka'nın "Ey Allah'ın Resûlü, bu bulunduğumuz sene için mi yoksa sürekli

mi geçerlidir?" diye sorması üzerine Rasulullah "Sürekli geçerlidir" buyurmuştur. Hadis "Sahihayn"da yer almaktadır.

Şu hâlde yeterli melekeye sahip olduğu takdirde kendisinden fetva istenen kimsenin âlimlerin görüşlerine ve imamların neleri delil getirdiğine bakıp onların görüşleri arasından delilin delâlet ettiği şeye göre amel etmemesi hususunda bir mazereti olamaz. Allah Teâlâ'nın buyurduğu gibi: *"Bir şey hakkında çekişirseniz Allah'a ve âhiret gününe iman ediyorsanız onu Allah'a ve Resûl'e döndürün. Bu sonuç bakımından daha hayırlı ve daha güzeldir."* (Nisâ, 59)

el-Buhârî'nin, Müslim'in ve başkalarının rivâyet ettiğine göre Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: *"Geçmişte karşılaştığım hâlde gelecekte karşılaşacak olsaydım hedy getirmezdim ve beraberimde hedy olmasaydı ihramdan çıkardım."* Bu el-Buhârî'nin Âişe'den rivâyet ettiği hadisin lafzıdır.

Câbir hadisinin lafzı ise şöyledir: *"Size emrettiğimi yapın! Hedyi sürmemiş olsaydım ben de size emrettiğimi yapardım."*

İbn Abbâs'ın görüşünü destekleyen başka hadisler de vardır. Özetleyecek olursak hadise Ebû Bekr ile Ömer'in görüşünü ileri sürerek itiraz ettikleri zaman İbn Abbâs yukarıda zikredilenlerden dolayı "Başınıza gökten taş yağması yakındır..." demiştir.

İmam Şâfiî -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: "Âlimler bir kimsenin Rasulullah'ın sünnetini bildikten sonra onu bir kişinin görüşüne uyarak bırakma seçeneğinin olmadığı üzerinde icma etmişlerdir."

İmam Mâlik -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: "Bizden herhangi biri bir sözü reddedebilir ya da onun sözü reddedilebilir. Ancak şu kabrin sâhibi (sallallahu aleyhi ve sellem) müstesnâ..."

Allah onlara rahmet etsin, âlimler meydana gelen hâdiseler hakkında içtihad edegelmişlerdir. Hadiste varid olduğu üzere onlardan doğruya isâbet edene iki ecir, hata edene bir ecir vardır. Ancak onlara delil belli olduğu zaman o delili alıp içtihadlarını bırakmışlardır. Hadis onlara ulaşmadığında ya da bir konuda kendileri nezdinde Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)'den sâbit bir hadis

olmadığında ya da sâbit olmasına rağmen ona muâzır veya onu tahsis eden veya benzeri özellikte başka bir delil bulunduğu imamın içtihadı bulunması caiz olur.

Dört imam zamanında hadisleri ancak hadisler kimdeyse onunla görüşerek ve ondan işiterek ondan talep ederlerdi. Kişi hadis talebi için seneler boyu yolculuk ederdi. Sonra imamlar kitaplar tasnif etmekle ilgilendiler. Hadisleri tedvin edip isnadlarıyla rivâyet ettiler. Sahihini, hasenini ve zayıfını birbirlerinden ayırdılar. Fakihler de her mezhebe dair kitaplar tasnif ettiler. Bu kitaplarda müctehidlerin hüccetlerini zikrettiler. Böylece her imam hükmü kendisi nezdindeki deliliyle birlikte zikrettiğinden dolayı ilim tâlibinin işi kolaylaştı.

İbn Abbâs (*radiyallahu anhuma*)'nın sözünde delil kendisine ulaştığı hâlde imamını taklid ettiğinden dolayı onunla amel etmeyen kimseye delile muhâlefet ettiğinden dolayı sert şekilde karşı çıkılması gerektiğinin delili vardır.

İmam Ahmed şöyle demiştir: Bize Ahmed b. Amr el-Bezzâr tahdis etti, dedi ki: Bize Ziyâd b. Eyyûb tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Ubeyde el-Haddâd, Mâlik b. Dînâr- İkrime kanalıyla İbn Abbâs'tan onun şöyle dediğini tahdis etti: "Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*) haricinde her birimizin sözlerinin bir kısmı alınıp bir kısmı bırakılabilir."

Buna binaen âlimlerden birinin bir sözü sebebiyle delili terk eden kimseye kim olursa olsun karşı çıkmak gerekir. İmamların sözleri de bu yöndedir. Onlara göre taklid ancak hakkında Kitab'dan ya da Sünnet'ten kendisine müracaat edilecek delil bulunmayan içtihadî meselelerde caiz olur. Bazı âlimlerin "İçtihadî meselelerde kimseye tepki gösterilmez" demekle kastettikleri budur.

Kitab'a ve Sünnet'e muhâlefet edene gelince İbn Abbâs'ın, eş-Şâfiî'nin, Mâlik'in ve Ahmed'in söylediği üzere ona karşı çıkmak gerekir. İmam eş-Şâfiî'nin sözünde geçtiği üzere bu hususta icma vardır. Allah Teâlâ ona rahmet etsin.

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: İmam Ahmed de şöyle demiştir: "İsnâdı ve sıhhatini bildikleri hâlde Süfyan'ın görüşünü tercih edenlere hayret ediyorum doğrusu! Hâlbuki Allah Teâlâ 'Onun emrine muhâlefet edenler başlarına bir fitnenin ya da can yakıcı bir azabın gelmesinden sakınsınlar' (Nûr, 63) buyurmaktadır. Fitnenin ne olduğunu bilir

misin? Fitne şıktır. Kişi onun bir buyruğunu reddettiği zaman kalbine bir parça eğrilğin düşmesinden ve böylece helâk olmasından korkulur."

Serh: İmam Ahmed'in bu sözünü ondan Fadl b. Ziyâd ve Ebû Tâlib ri-vâyet etmiştir. Fadl, Ahmed'den "Mushafa baktım ve onun otuz üç yerinde Resûl'e itaatten söz edildiğini gördüm" dediğini, sonra şu âyeti okumaya baş-ladığını aktarmıştır: *"Onun emrine muhâlefet edenler başlarına bir fitnenin ya da can yakıcı bir azabın gelmesinden sakınsınlar."*

Fadl sonra Ahmed'in sözünü "Fitne şıktır" kısmından "helâk olmasın-dan korkulur" kısmına kadar aktarmış, sonra onun şu âyeti okumaya başladı-ğını nakletmiştir: *"Hayır! Rabbine and olsun ki aralarında meydana gelen an-laşmazlıklarda seni hakem kılmadıkları, sonra da verdiği hükümden dolayı iç-lerinde hiçbir sıkıntı duymadan sana tam bir teslimiyet göstermedikleri sürece iman etmiş olmazlar."* (Nisâ, 65)

Ebû Tâlib'in Ahmed'den aktardığına göre ona "Hadis ehli olduklarını söyleyen bazıları Süfyân'ın ve başkalarının görüşünü alıyor" denmesi üzerine o şöyle cevap vermiştir: "Hadisi işittikleri, isnadı ve sıhhatini bildikleri hâlde ha-disi bırakıp Süfyân'ın ve başkalarının görüşünü alan kimselere hayret ediyoru-m doğrusu! Allah Teâlâ 'Onun emrine muhâlefet edenler başlarına bir fitnenin ya da can yakıcı bir azabın gelmesinden sakınsınlar.' buyurmuştur. Fitne nedir bilir misin? Fitne küfürdür. Allah Teâlâ 'Fitne cana kıymaktan daha beterdir' (Bakara, 217) buyurmuştur. Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'den gelen ha-disi bırakıyorlar! Hevâları onlara hâkim olup onları reye sürüklüyor!" Bunu ondan Şeyhulislâm da aktarmıştır.

"İsnadı bilen", "hadisin isnadını ve sıhhat derecesini bilen" demektir. Hadisin isnadı sahih olduğunda o hadis hadis ehli nezdinde de başka âlimler nezdinde de sahihtir.

Süfyân; imam, zâhid, âbid, sika ve fakîh Süfyân es-Sevrî'dir. Kendisin-den ilim alan bir ashâbı vardı. Mezhebi meşhurdur. Âlimler onun mezhebini içerisinde imamların mezhepleri zikredilen kitaplarda söz konusu etmektedir-ler. İbn Abdilberr'in "et-Temhîd"i ve "el-İstizkâr"ı, İbnu'l Münzir'in "el-İşrâf alâ Mezâhibi'l Eşrâf"ı, İbn Hazm'ın "el-Muhallâ"sı, Ebû Muhammed Abdullah

b. Ahmed b. Kudâme el-Hanbelî'nin "el-Muğnî"si ve başka âlimlerin kitapları bunlara örnektir.

İmam Ahmed (*rahimehullah*)'ın "İsnadı ve sıhhatini bildikleri hâlde..." demesi, söz konusu ettiği şeye yönelttiği bir karşı çıkmadır. Bu sözünde o söz konusu ettiği şeyin sonunun kalplerin eğrilmesine varacağını vurgulamıştır ki kişi kalbi eğrildiği zaman kâfir olur.

İmam Ahmed'in karşı çıktığı bu münker her tarafta, özellikle de kendilerine âlim diyenler arasında iyice yayılmıştır. Onlar Kitab ve Sünnet ile amel etmekten alıkoymak için tuzak ipleri kurmuşlar, insanları Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'e uymaktan, onun emirlerine ve yasaklarına değer vermekten engellemişlerdir.

Kitab ve Sünnet'teki delillerle ancak müctehidin amel edeceğini, içtihat kapısının da kapandığını söylemeleri bu tuzaklarındandır. Yine onlardan biri "Benim taklid ettiğim kişi hadisi, nâsihini ve mensûhunu senden iyi bilir" der ve benzeri sözler sözler. Bu sözlerin götüreceği yer hevâsından konuşmayan Resûl (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'e uymayı bırakmak ve diğer imamların kendisine muhâlefet ettiği, görüşüne delille itiraz ettiği, hata yapabilecek kimselerin sözlerine itimad etmektir. Hangi imam olursa olsun onda ilmin tamamı değil ancak bir kısmı vardır.

Şu hâlde her mükellefe vacip olan, kendisine Allah'ın kitabından ve Resûlü'nün sünnetinden bir delil ulaştığı, sonra o delilin manasını anladığı zaman kim muhâlefet ederse etsin onu kabul edip gereğini yerine getirmektir. Allah Teâlâ'nın buyurduğu gibi: "Rabbinizden size indirilene uyun ve O'nun gayrısında birtakım velîlere uymayın! Ne de az öğüt alıyorsunuz!" (A'râf, 3)

Yine Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: "Sana onlara okunmakta olan Kitab'ı indirmemiz onlara yetmedi mi? Şüphesiz iman eden bir topluluk için bunda bir rahmet ve öğüt vardır." (Ankebût, 51)

Bu husustaki icma nakledilmiş, mukallidin ilim ehlinden olmadığı beyan edilmiş bulunmaktadır. Ebû Ömer İbn Abdilberr ve başkaları da bu hususta icma aktarmıştır.

Derim ki: Bu konuda ancak cahil mukallidler, Kitap ve Sünnet'i bilmediklerinden ve bunlardan yüz çevirdiklerinden dolayı farklı görüş beyan eder. Bu kimseler imamlara uyduklarını sansalar da hakikatte onlara muhâlefet etmişler, yollarından başka bir yol tutmuşlardır. Bunu Mâlik'in, eş-Şâfi'nin ve Ahmed'in sözleriyle açıklamıştık.

Fakat şunu da söylemek gerekir ki Ahmed (*rahimehullah*)'ın sözünde hüccetin ulaşmasından önceki taklidin yerilmeyeceğine işâret vardır. O ancak kendisine hüccet ulaştığı hâlde imamlardan birinin sözünden dolayı hüccete muhâlefet eden kimseye tepki göstermektedir. Bu ancak Allah'ın kitabını ve Resûlü'nün sünnetini tedebbür etmekten yüz çevirmekten, sonradan gelenlerin kitaplarına yönelmekten ve bunları yeterli görüp iki vahye ihtiyaç duymaktan kaynaklanmıştır. Bu kitap ehlinden sâdır olan şeye benzemektedir. Allah onlar hakkında "*Onlar hahamlarını ve rahiplerini Allah'tan gayri rabler edindiler*" (*Tevbe, 31*) buyurmuştur. Bu Adiyy b. Hâtim hadisi şerh edilirken açıklanacaktır.

Şu hâlde iyiliğini düşünen kimsenin yapması gereken, âlimlerin kitaplarını okuyup bu kitaplara baktığında ve görüşlerini öğrendiğinde görüşlerini Kitap ve Sünnet'teki delillere arz etmektir. Zira âlimlerden, ona tâbi olanlardan ve mezhebine intisab edenlerden her bir müçtehidin görüşünün delilini zikretmesi olmazsa olmazdır.

Bir meselede hak birdir ve imamlar içtihadlarına karşılık mükâfâtlandırılırlar. Musannif imamların sözlerine bakıp bunlar üzerinde düşünmenin meseleleri öğrenip onları zihne kolayca getirmenin bir yolu olduğunu, bu şekilde doğrunun yanıltan delil getirenlerin getirdiği delillerle ayrılabilceğini, kişinin böylece delile uyma hususunda hangi âlimin daha bahtiyar olduğunu öğrenip ona tâbi olacağını söylemiştir.

Bu aşın Allah'ın kitabında ve Sünnet'te saymakla bitmeyecek kadar delili vardır. Örneğin Ebû Dâvûd'un senediyle Muâz'ın ashabından bazı kimselerden rivâyet ettiğine göre Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) Muâz'ı Yemen'e göndermek istediğinde "*Karşına hakkında hüküm vereceğin bir mesele çıktığında nasıl hüküm verirsin?*" diye sordu. Muâz "Allah'ın kitabıyla hüküm veririm" dedi. Rasulullah "*Allah'ın kitabında bulamazsan?*" diye sordu. Muâz "O zaman Rasulullah'ın sünnetiyle hüküm veririm" dedi. Rasulullah "*Rasulul-*

lah'ın sünnetinde de Allah'ın kitabında da bulamazsan?" diye sordu. Muâz "O zaman gayretimi esirgmeden içtiihad ederim" dedi. Bunun üzerine Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Muâz'ın göğsüne vurup "Allah'ın elçisinin elçisini Allah'ın elçisini razı edecek şeye muvaffak kılan Allah'a hamd olsun!" buyurdu.

Ebü Dâvûd bu hadisin senedini el-Hâris b. Ömer- Muâz'ın ashabından bazı kimseler- Muâz b. Cebel diye zikredip "Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) onu Yemen'e göndereceğinde..." diyerek aynı manayı yansıtır şekilde hadisi rivâyet etmiştir.

Allah onlara rahmet etsin, imamlar beyan hususunda kusurlu davranmamışlardır. Bilakis sünnet ortaya çıktığı takdirde kendilerinin taklid edilmesinden sakındırmışlardır. Çünkü onlar başkalarına ulaşmış olabilecek bazı bilgileri bilmediklerini biliyorlardı. Bu nitelikteki bilgiler, âlimlerin sözlerine bakana gizli kalmayacak kadar çoktur.

Ebü Hanîfe şöyle demiştir: "Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'den bir hadis gelirse başımız gözümüz üstüne... Sahabe'den bir eser gelirse başımız gözümüz üstüne... Tâbiîn'den bir eser gelirse, onlar da adamdı, biz de adamız."

Yine Ebû Hanîfe "Allah'ın kitabına muhalif bir söz söylersem Allah Teâlâ'nın kitabını alın ve benim sözümü bırakın" demiştir. "Peki sözün Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in sözüne muhalif olursa?" diye sorduklarında "Rasulullah'ın haberini alın ve benim sözümü bırakın" demiştir. "Peki sözün Sahabe'nin sözüne muhalif olursa?" diye sorduklarında da "Sahabe'nin sözünü alın ve benim sözümü bırakın" diye cevap vermiştir.

er-Rabî' şöyle demiştir: eş-Şâfi'yi şöyle derken işittim: "Kitabımda Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in sünnetine muhâlif bir şey görürseniz benim söylediğimi bırakıp Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in sünnetine göre amel edin."

Yine o şöyle demiştir: "Söylediğime muhâlif bir hadis sahihse söylediğimi duvara çalın!"

Mâlik şöyle demiştir: "Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) haricinde herkesin sözü alınabilir ya da bırakılabilir."

Mâlik'in buna benzer bir sözü de daha önce geçmiştir bulunmaktadır. Şu hâlde bundan sonra mukallidin bir özü olamaz. Âlimlerin bu konudaki bütün sözlerini bir araya getirmeye kalksak bu bizi hedeflediğimiz kısa ve öz açıklamalarda bulunma metodunun dışına çıkarır. Söz konusu ettiklerimiz hidâyeti arayanlar için yeterlidir.

"Kişi onun bir buyruğunu reddettiği zaman kalbine bir parça eğriliğin düşmesinden ve böylece helâk olmasından korkulur."

İmam Ahmed (rahimehullah) Resûl (sallallahu aleyhi ve sellem)'in buyruğunu reddetmenin kalbin eğrilmesinin bir sebebi olduğuna dikkat çekmiştir. Kalbin eğriliği ise hem dünyada hem de âhirette helâkın ta kendisidir. Allah Teâlâ'nın buyurduğu gibi: *"Onlar eğrilince Allah kalplerini eğiltti. Allah fâsıklar topluluğunu doğruya iletmez."* (Saff, 5)

Şeyhulislâm, Allah Teâlâ'nın *"Onun emrine muhâlefet edenler..."* buyruğunun manası hakkında şöyle demiştir: *"Onun emrine muhâlefet eden küfürden ve şirkten ya da can yakıcı azaptan sakındırıldığına göre bu onun emrine muhâlefetin küfre ve can yakıcı azaba götüreceğine delâlet etmektedir. Mâlum olduğu üzere bunun azaba götürmesi sadece masiyetin işlenmesi durumunda, küfre götürmesi ise kendisine emri hafife alışı ile ilişmesi durumunda söz konusudur. Nitekim İblis -Allah ona lanet etsin- bu ikincisini yapmıştır."* Şeyhulislâm'ın sözleri sona erdi.

Ebû Ca'fer İbn Cerir'in ed-Dahhâk'tan rivâyet ettiğine göre o *"Onun emrine muhâlefet edenler başlarına bir fitnenin gelmesinden... sakınsınlar"* buyruğu hakkında şöyle demiştir: *"Kalbi mühürlenir de diliyle küfrünü açığa vurmasından, böylece boynunun vurulmasından güvende olunamaz."*

Ebû Ca'fer şöyle demiştir: *"Buraya 'ع' harf-i cerrinin dâhil edilmesinin sebebi sözün 'Sıvışıp onun emrini yerine getirmeyenler, yüz çevirip ondan uzaklaşanlar' manasına gelmesidir."*

"...başlarına gelmesinden." Yani Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in emrine muhâlefet etmelerine karşılık başlarına daha dünyada Allah tarafından can yakıcı bir azabın gelmesinden.

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: "Adiyy b. Hâtîm'den rivâyet edildiğine göre o Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem)'i 'Onlar hahamlarını ve rahiplerini Allah'tan gayrı rabler edindiler...' âyetini okurken işitti. (Kıssanın devâmını şöyle anlatıyor:) Bunun üzerine ona 'Biz onlara ibâdet etmiyorduk' dedim. Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) 'Onlar Allah'ın helâl kıldıklarını haram saydıkları zaman siz de onları haram saymıyor muydunuz, onlar Allah'ın haram kıldıklarını helâl saydıkları zaman siz de onları helâl saymıyor muydunuz?' diye sordu. 'Evet' diye cevap verdim. Bunun üzerine 'İşte bu onlara ibâdetdir' buyurdu. Bunu Ahmed rivâyet etmiştir. et-Tirmizî de rivâyet edip hasen olduğunu söylemiştir."

Şerh: Bu hadis farklı tariklerden rivâyet edilmiştir. Bu hadisi İbn Sa'd, Abd b. Humeyd, İbnu'l Münzir, İbn Cerîr, İbn Ebî Hâtîm, et-Taberânî, Ebu's Şeyh, İbn Merdûye ve el-Beyhakî rivâyet etmiştir.

Adiyy b. Hâtîm, meşhur Adiyy b. Hâtîm et-Tâî'dir. Hâtîm, cömertliğiyle meşhur Hâtîm b. Abdullah b. Sa'd b. el-Haşrac'dır. Adiyy Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'e hicretin dokuzuncu yılının Şa'bân ayında gelip müslüman olmuştur. Yüz yirmi yıl yaşamıştır.

Hadiste hahamlara ve rahiplere Allah'a isyan hususunda itaat etmenin Allah'ın gayrısında onlara ibâdet olduğunun, bunun Allah'ın bağışlamayacağı büyük şirk kapsamına girdiğinin delili vardır. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: "Onlara ancak tek bir ilaha ibâdet etmeleri emredilmişti. O'ndan başka ilah yoktur. O ortak koştuklarından münezzehtir."

Allah Teâlâ'nın şu buyruğu bunu daha da anlaşılır kılmaktadır: "Üzerine Allah'ın adı anılmayandan yemeyin. O bir fısktır. Şüphesiz şeytanlar sizinle cîdâle girmeleri için dostlarına vahyetmektedir. Onlara itaat ederseniz şüphesiz müşrikler olursunuz." (En'âm, 121)

İnsanlardan birçoğu ile onları taklid edenler arasında vâki olan budur. Zira delil taklid edilen kişiye uymadı mı delile itibar edilmemektedir. Bu da söz konusu şirkin kapsamındadır.

Bazıları bu hususta iyice ileri gitmekte ve taklid edilenin görüşüyle çeliş-tiği takdirde delilin gereğini yerine getirmenin mekruh ya da haram olduğunu söylemektedir. Böylece fitne iyice büyümüştür. Yine o bazıları "Onlar delilleri

bizden iyi bilir, delili alacak olan ancak müçtehidir" demektedir. Bazen delilin gereğini yerine getireni yerme içerikli sözler gevelemektedirler. Şüphesiz bu, - Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şeyhimizin "el-Mesâil"de söylediği gibi İslâm'ın garipliğindendir:

"İşler değişti ve durum bu noktaya gelip dayandı. Öyle ki insanların çoğuna göre rahiplere (yani âbidlere) ibâdet en fazîletli amel oldu. Bunun adını da velâyet koydular. Hahamlara (yani âlimlere) ibâdet de ilim ve fıkıh sayılır oldu. Sonra durum daha da ileriye gitti ve salihlerden olmayan kimselere ibâdet edilir oldu. Hatta ve hatta cahillerden olanlara ibâdet edilir oldu."

Yöneticilere Allah'ın ve Resûlü'nün şariat kıldığına muhâlif hususlarda itaat edip uymaya gelince gerek önceki gerek sonraki zamanlarda bu imtihan da her tarafı kaplamıştır. Raşid halîfelerden sonraki yöneticilerin ekserisinde Allah'ın ve Resûlü'nün şariat kıldıklarına muhâlefet görülmektedir. Hâlbuki Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: *"Sana icâbet etmezlerse bil ki hevâlarına uyuyorlar. Kim Allah'tan bir hidâyet olmaksızın hevâsına uyandan daha sapıktır? Şüphesiz Allah zâlimler topluluğunu doğruya iletmez."* (Kasas, 50)

Ziyâd b. Hudeyr'den şöyle dediği rivâyet edilmiştir: "Ömer bana 'İslâm'ı ne yıkar, biliyor musun?' diye sordu. Ben de 'Bilmiyorum' dedim. Bunun üzerine o 'İslâm'ı âlimin sürçmesi, münâfığın Kitâb'ı öne sürerek tartışması ve sapıncı imamların hükmü yıkar' dedi." Bunu ed-Dârimî rivâyet etmiştir.

Allah bizi de sizi de insanları hak ile doğru yola ileten ve onunla adâleti tesis eden kimselerden eylesin.

39. Bölüm

"Sana indirilene ve senden önce indirilene iman ettiklerini söyleyenleri görmedin mi? Tâğutu reddetmek ile emrolundukları hâlde ona muhâkeme olmak istiyorlar..." (Nisâ, 60) Ayetinin Tefsiri

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

﴿أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ يَزْعُمُونَ أَنَّهُمْ آمَنُوا بِمَا أُنزِلَ إِلَيْكَ وَمَا أُنزِلَ مِنْ قَبْلِكَ يُرِيدُونَ أَنْ يَتَحَاكَمُوا إِلَى الطَّاغُوتِ وَقَدْ أُمِرُوا أَنْ يَكْفُرُوا بِهِ وَيُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَنْ يُضِلَّهُمْ ضَلَالًا بَعِيدًا﴾

"Sana indirilene ve senden önce indirilene iman ettiklerini söyleyenleri görmedin mi? Tâğutu reddetmekle emrolundukları hâlde ona muhâkeme olmak istiyorlar. Şeytan onları büsbütün saptırmak istiyor..." (Nisâ, 60)

﴿وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ لَا تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ قَالُوا إِنَّمَا نَحْنُ مُصْلِحُونَ﴾

"Onlara 'Yeryüzünde bozgunculuk yapmayın' denildiği zaman 'Bizler ıslah edenleriz' derler." (Bakara, 11)

﴿وَلَا تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ بَعْدَ إِصْلَاحِهَا﴾

"İslahından sonra yeryüzünde bozgunculuk yapmayın." (A'râf, 85)

﴿أَفَحُكْمَ الْجَاهِلِيَّةِ يَبْغُونَ﴾

"Onlar hâlâ Câhiliyye'nin hükmünü mü arıyorlar..." (Mâide, 50)

عن عبد الله بن عمرو - رضي الله عنهما - أن رسول الله صلى الله عليه وسلم

قال: «لا يؤمن أحدكم حتى يكون هواه تبعاً لما جئت به»

Abdullah b. Amr'ın rivâyet ettiğine göre Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) şöyle buyurmuştur: "Hiçbiriniz arzuları getirdiklerime tâbi olmadıkça iman etmiş olmaz."¹¹⁸

Nevevî "Bu sahih bir hadistir, bunu Kitâbu'l Hucce'de sahih bir isnatla rivâyet ettik" demiştir.

Şa'bî şöyle demiştir: "Münâfıklardan bir adam ile yahudilerden bir adam arasında bir husûmet vardı. Yahudi ona "Muhammed'e muhâkeme olalım" dedi. O'nun rüşvet almayacağını biliyordu. Münâfık da yahudilerin rüşvet aldıklarını bildiği için "Yahudilere muhâkeme olalım" dedi. Sonra Cuheyne kabîlesinde bulunan bir kâhine gidip ona muhâkeme olmak hususunda anlaştılar. Bunun üzerine "Sana indirilene ve senden önce indirilene iman ettiklerini söyleyenleri görmedin mi?" âyeti nâzil oldu.

Bu âyetin birbirleriyle tartışan iki adam hakkında nâzil olduğu da söylenmiştir. Onlardan biri "Anlaşmazlığımızı Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'e götürelim" dedi. Diğeri de "Ka'b b. el-Eşref'e götürelim" dedi. Sonra Ömer (*radiyallahu anh*)'a gittiler. Biri Ömer'e olup biteni anlattı. Bunun üzerine Ömer, Rasulullah'ın hükmüne râzı olmayana "Bunlar doğru mu?" diye sordu. Adam "Doğru" deyince Ömer ona kılıçla vurdu ve onu öldürdü."

¹¹⁸ Begavi, Şerhus Sunne, 1/164; İbn Batta, İbanetul Kubra, 1/298; Hatîb, Tarihul Bagdad, 4/368.

Allah Teâlâ'nın "Sana İndirilene Ve Senden Önce İndirilene İman Ettiklerini Söyleyenleri Görmedin Mi? Tâğûta Muhâkeme Olmak İstiyorlar." Buyruğu Babı

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: "Allah Teâlâ'nın şu buyruğu babı: '*Sana indirilene ve senden önce indirilene iman ettiklerini söyleyenleri görmedin mi? Tâğûtu reddetmekle emrolundukları hâlde ona muhâkeme olmak istiyorlar. Şeytan onları büsbütün saptırmak istiyor. Onlara 'Allah'ın indirdiğine ve Resûl'e gelin' dediğinde münâfıkları senden yüz çevirir görürsün. Ya ellerinin hazırladıklarına karşılık başlarına bir musibet geldiğinde, sonra 'Biz ancak güzellik ve muvaffakiyet istemiştik' diye Allah'a yemin ederek sana geldiklerinde ne olacak?' (Nisâ, 60)*"

Şerh: el-İmâd İbn Kesîr şöyle demiştir: "Bu âyet Kitap'tan ve Sünnet'ten yüz çevirip onların dışındaki bâtıllara muhâkeme olanları kınamaktadır. Burada tâğuttan maksat da budur."

Allâme İbnu'l Kayyım (*rahimehullah*)'ın tâğütün tanımı hakkında zikrettikleri; onun kulun kendisiyle haddini aştığı, kendisine ibâdet edilen, takip edilen, itaat edilen her türlü varlık olduğu daha önce söz konusu edilmişti.

Şu hâlde Allah'ın kitabından ve Resûlü (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in sünnetinden başka bir şeye muhâkeme olan herkes Allah Teâlâ'nın mümin kullarına reddetmelerini emrettiği tâğuta muhâkeme olmuş olur. Zira ancak Allah'ın kitabına, Resûlü (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in sünnetine ya da bunlara göre hüküm verene muhâkeme olunabilir. Dolayısıyla bu ikisinden gayrısına muhâkeme olan kimse onunla haddini aşmış, Allah ve Resûlü'nün şeriatının dışına çıkmış ve kendisiyle haddini aştığı şeyi hak etmediği bir konuma yerleş-tirmiş olur.

Aynı şekilde Allah'ın dışında bir şeye ibâdet eden her bir kimse tâğuta ibâdet etmiş olur. Eğer kendisine ibâdet edilen varlık sâlih bir kimseyse ona ibâdet edenin ibâdeti bunu kendisine emreden ve süslü gösteren şeytana yönelir. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

"Onların hepsini biraraya toplayacağımız, sonra da Allah'a ortak koşanlara: 'Siz ve koştuğunuz ortaklar yerinizde bekleyin' diyeceğimiz gün artık onların aralarını tamamen ayırmışızdır. Ve onların ortakları derler ki: 'Siz, bize ibadet etmiyordunuz. Bizimle sizin aranızda şahit olarak Allah yeter. Şüphesiz biz sizin ibâdetinizden tamamen habersizdik.' İşte orada her nefis hazırlamış olduğunu görecektir. Gerçek mevlâları olan Allah'a döndürüleceklerdir. Uydurdıkları da gözlerinden kaybolacaktır." (Yûnus, 28-30)

"O gün Allah onların hepsini toplayacak, sonra meleklerle 'Size tapanlar bunlar mıydı?' buyuracak. Melekler de şöyle diyecek: 'Sen bütün eksikliklerden münezzehsin, bizim dostumuz onlar değil, sensin. Aksine onlar cinlere tapıyorlardı. Çoğu onlara inanmıştı.'" (Sebe', 40-41)

Eğer ibâdet edilen varlık kendisine ibâdete çağıran biriye ya da bir ağaçsa, taşsa, kabirse, müşriklerin sâlihlerin ve meleklerin sûretinde veya başka sûretlerde kendilerine putlar edindikleri bir şeyse; işte o Allah'ın kullarına kendisine ibâdetten yüz çevirmelerini ve kendisinden beri olmalarını emrettiği tâğüt kapsamındadır. Allah kullarına ona ve kim olursa olsun kendisinden başka bütün mabudlara ibadetten yüz çevirmeyi emretmiştir. Bütün bunlar şeytanın işlerinden ve yönlendirmelerindendir. Çünkü her türlü bâtıla çağıran, bâtıl işleyene onu süslü gösteren odur. Bu Allah'tan başka ilah olmadığına şehâdetin manası olan tevhid ile çelişmektedir.

Şu hâlde tevhid, ibâdet edenlerin Allah'ın gayrısında ibâdet ettiği her bir tâğutu reddetmektir. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: "Gerçekten İbrâhîm'de ve onun beraberindekilerde sizin için güzel bir örnek vardır. Hani onlar kavimlerine şöyle demişlerdi: Biz sizden ve sizin Allah'tan gayrı tapıklarınızdan beriyiz. Sizi tanımıyoruz. Sizinle aramızda siz yalnız Allah'a iman edinceye kadar sürekli bir düşmanlık ve nefret baş göstermiştir." (Mümtehan, 4)

Allah'tan başkasına ibâdet eden her bir kimse onunla haddini aşmış ve ona hak etmediği ibâdeti yöneltmiş olur.

İmam Mâlik "Tâğüt Allah'ın gayrısında ibâdet edilen şeydir" demiştir.

Kezâ kim Allah Teâlâ'dan ve Resûlü'nden gayrısını hakem kılmaya çağırırsa o Resûl (sallallahu aleyhi ve sellem)'in getirdiğini bırakmış, ondan yüz çevirmiş, itaat hususunda Allah'a ortak kılmış, Allah Teâlâ'nın "Onlar arasında

Allah'ın indirdiğiyle hükmet, hevâlarına uyma, seni fitneye düşürüp Allah'ın sana indirdiklerinin bir kısmından çevirmelerinden sakın!" (Mâide, 49) buyruğunda ve "Hayır! Rabbine and olsun ki aralarında meydana gelen anlaşmazlıklarda seni hakem kılmadıkları, sonra da verdiği hükümden dolayı içlerinde hiçbir sıkıntı duymadan sana tam bir teslimiyet göstermedikleri sürece iman etmiş olmazlar." (Nisâ, 65) buyruğunda ona emrettiği hususunda Resûl (sallallahu aleyhi ve sellem)'in getirdiğine muhâlefet etmiş olur.

Şu hâlde kim insanlar arasında Allah'ın indirdiğinden başka hükümlerle hükmetmek ya da istediğini ve arzuladığını elde etmek için Allah'ın indirdiğinden gayrısını talep etmek sûretiyle Allah'ın Resûlü'ne emrettiğine muhâlefet ederse mümin olduğunu iddia etse bile İslâm'ın ve imanın halkasını boynundan çıkarmış olur. Çünkü Allah Teâlâ tâğuta muhâkeme olmak isteyenini yaptığının yanlış olduğunu beyan etmiş ve mümin olduğunu iddia etmesi hususunda onu yalanlamıştır. Zira "söyleyenleri/iddia edenleri" buyruğunun zımında bu kimselerde imanın bulunmadığı anlaşılmaktadır. Çünkü buradaki "يزعمون" fiili genellikle hakkında yalancı olduğu bir iddiayı dile getiren kimse hakkında, iddiasının gereğini yerine getirmediğinden ve onunla çelişen işler yaptığından dolayı söylenir. "Tâğutu reddetmekle emrolundukları hâlde..." buyruğu da bunu desteklemektedir. Çünkü tâğutu red Bakara'daki âyette geçtiği üzere tevhidin rüknüdür. Kişi bu rüknü gerçekleştirmediği sürece muvahhid olamaz.

Tevhid imanın esasıdır. Bütün ameller tevhidle geçerli olur. Tevhid yoksa hiçbir amel geçerli olmaz. Nitekim bu Allah Teâlâ'nın "Şu hâlde kim tâğutu reddedip Allah'a iman ederse asla kopmayacak en sağlam kulpa yapışmış olur" (Bakara, 256) buyruğunda açıkça görülmektedir. Tâğuta muhâkeme olmak ona iman etmek demektir.

"Şeytan onları büsbütün saptırmak istiyor." Allah Teâlâ bu âyette tâğuta muhâkeme olmanın şeytanın emrettikleri ve kendisine itaat edenlere süslü gösterdikleri kapsamında yer aldığını, şeytanın bununla saptırdığı birçok kimseyi saptırdığını beyan etmektedir. O bu saptırmayı masdarla te'kid etmiş ve doğru yolun uzağında olmakla nitelemiştir. Bu, bunun en büyük ve hidâyetten en uzak sapıklıklardan olduğunu göstermektedir.

Bu âyette dört husus vardır:

Birincisi: Tâğuta muhakeme olmak şeytanın istediği şeylerdendir.

İkincisi: Tâğuta muhakeme olmak sapıklıktır.

Üçüncüsü: (Saptırma fiili) masdar ile te'kid edilmiştir.

Dördüncüsü: Tâğuta muhakeme olan kimse hak ve hidâyet yolundan uzak olmakla nitelenmiştir.

Subhânallah! Bu Kur'ân ne büyük, üzerinde tedebbür eden kimse için ne faydalı ve ne belîğ bir kitaptır! Kendisinin Âlemlerin Rabbi'nin kerîm Resûlü'ne vahyettiği, O'nun sâdık ve emîn kulunun da kendisini tebliğ ettiği kelâmı olduğuna ne kadar açık bir şekilde delâlet etmektedir! Allah'ın salavât ve selâmı ikisinin de üzerine olsun!

"Onlara 'Allah'ın indirdiğine ve Resûl'e gelin' denildiği zaman münâfıkların senden büsbütün yüz çevirdiklerini görürsün." Allah Teâlâ burada söz konusu hasletin münâfıkların sıfatı olduğunu, bunu yapanın ya da isteyenin mümin olduğunu söylese bile imanın son derece uzağında bulunduğunu beyan etmiştir.

Allâme İbnu'l Kayyım şöyle demiştir: "Bu Kitâb'a ve Sünnet'e muhakeme olmaya çağrıldığı zaman bundan yüz çeviren kimsenin münâfıklardan olduğunu göstermektedir."

"Yüz çevirdiklerini..." Buradaki fiil lâzım (geçişsiz) bir fiildir. "Yüz çevirdiklerini" manasına gelmektedir. Çünkü masdarı [صَدَّ (sadd) değil] مَنُود (sudûd) diye gelmektedir. Özellikle de âlim olduğunu iddia edip de bu vasfı üzerlerinde taşıyanların sayısı ne kadar da fazladır! Zira bunlar Allah'ın kitabının ve Resûlü'nün sünnetinin delillerinin gerektirdiğinden yüz çevirip kendilerini dört imama nispet eden ve çokça hata eden kimselerin görüşlerine yönelmişlerdir: Taklid edilmesi caiz olmayan kimseleri taklid etmişler, sözüne itimad edilmeyecek kimselerin sözüne itimad etmişler, onların Kitap ve Sünnet'in nassına, aynı şekilde Şeriat'ın kâidelerine muhâlif sözlerini kendileri nezdinde ancak kendisine göre fetva verilebilecek mu'temed görüş kılmışlardır. Böylece Resûl (sallallahu aleyhi ve sellem)'e ittibâ eden kimse, bundan önceki babda dikkat çekildiği üzere bunlar arasında garip kalmıştır. Şimdi sen bu âyetleri ve sonrasındakileri iyice düşün! İnsanların çoğunun meselelerin ço-

ğunda haktan yüz çevirdiği ve hakkın gereğini yerine getirmediği sana görünecektir. Vallâhu'l Müsteân!

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: **"Yine O şöyle buyurmuştur: 'Onlara "Yeryüzünde bozgunculuk yapmayın" denildiği zaman "Bizler ıslah edenleriz" derler.' (Bakara, 11)"**

Şerh: Ebu'l Âliye bu âyet hakkında şunları söylemiştir: "Yani yeryüzünde Allah'a isyan etmeyin, masiyet işlemeyin. Zira kim yeryüzünde Allah'a isyan ederse ya da O'na isyan etmeyi emrederse orada fesat çıkarmış, bozgunculuk yapmış olur. Çünkü yerin ve göğün salâhı ve düzeni ancak Allah'a ve Resûlü'ne itaat ile mümkündür."

Allah Teâlâ şu buyruğunda Yûsuf (aleyhisselam)'ın kardeşleriyle ilgili olarak şöyle buyurmuştur: **"Sonra bir ilancı 'Kervandakiler! Hırsızsınız siz!' diye ilanda bulundu. (Yûsufun kardeşleri) onlara yöneldikten sonra 'Ne arıyorsunuz?' diye sordular. 'Melikin su kabını arıyoruz. Onu getirene bir deve yükü ödül var ve ben buna kefilim' dediler. Bunun üzerine (Yûsufun kardeşleri) 'Allah'a yemin olsun ki bizim bu yurttaki bozgunculuk yapmak için gelmediğimizi ve hırsız olmadığımızı bilmiş bulunuyorsunuz!' dediler."** (Yûsuf, 70-73) Görüldüğü üzere âyet her türlü masiyetin yeryüzünde bozgunculuk çıkarmak olduğunun delilidir.

Âyetin bâb başlığıyla münâsebeti ise şudur: Allah ve Resûlü'nden başkasına muhakeme olmak münâfıkların amellerindendir ve yeryüzünde bozgunculuk yapmak kapsamındadır. Âyette ayrıca hevâ ehlinin sözlerine bunları birtakım iddialarla süsleseler bile aldanmamak gerektiğine dikkat çekilmektedir. Yine âyette, Allah'ın kitabından ve Resûlü'nün sünnetinden sıhhatini destekleyen bir delil bulunmadığı sürece reye aldanmamak gerektiğine dikkat çekilmektedir. Yalanı doğrulayıp kendisine geldiği zaman doğruyu yalanlayanlar ne kadar çoktur! Bu da yeryüzüne bozgunculuk yapma kapsamındadır. Bu, sahibini haktan çıkarıp bâtılın dâiresine sokacak birçok fesada sebep olur. Allah'tan dinimiz, dünyamız ve âhiretimiz hususunda sürekli af ve sürekli bir âfiyet dileriz.

Şöyle bir düşün: Allah'ın koruyup içindeki iman davetçisini kuvvetlendirerek kendisine lütufta bulunduğu, şehvetlerle karşı karşıya kalması durumunda kemâle ermiş bir akıl verdiği, karşısına şüphelerin çıkması durumunda

doğruyu yanlıştan ayırabilen bir basiret bahşettiği kimse hariç söz konusu ettiğimiz şeyin insanların çoğunun hâli olduğunu göreceksin. Bu Allah'ın dilediğine verdiği ihsandır. Allah büyük lütuf sahibidir.

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: "Yine O şöyle buyurmuştur: '*İslahından sonra yeryüzünde bozgunculuk yapmayın.*' (A'râf, 56)"

Şerh: Ebû Bekr b. Ayyâş bu âyet hakkında şöyle demiştir: "Allah Teâlâ Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'i yeryüzü ahalisine onların fesat içerisinde bulundukları bir zamanda gönderdi. Onları Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem) ile ıslah etti. Şu hâlde kim Muhammed'in getirdiğinin hilâfına olan bir şeye çağırırsa o yeryüzünde fesat çıkaranlardandır."

İbnu'l Kayyım da şunları söylemiştir: "Müfessirlerin çoğunluğu şöyle demiştir: Allah'ın yeryüzünü resuller göndererek, şeriâtı beyân ederek ve kendisine itaate çağırarak yeryüzünü ıslah etmesinden sonra orada masiyetler işleyerek ve Allah'a itaatsizliğe çağırarak fesat çıkarmayın. Zira Allah'tan başkasına ibâdet etmek, O'ndan başkasına (ibâdete) çağırmak ve O'na şirk koşturmak yeryüzündeki fesatların en büyüğüdür. Hatta hakîkatte yeryüzündeki fesadın tek sebebi şirktir, Allah'tan başkasına çağırmaktır, O'ndan başka bir mabud ortaya atmaktır, Rasulullah'tan başka itaat edilen ve uyulan bir şahıs bulmaktır. İşte bu yeryüzündeki en büyük fesattır. Yeryüzünün ve üzerinde yaşayanların salâhı ancak yalnızca Allah'a ibâdet edilmesiyle, yalnızca O'na itaat edilmesiyle, başkasına değil yalnızca O'na duâ edilmesiyle, başkasına değil ancak Rasulullah'a uyulmasıyla ve itaat edilmesiyle mümkündür. Başkasına ancak Rasulullah'a itaati emrettiği zaman itaat edilir. O'na karşı gelmeyi ve şeriatine muhalefet etmeyi emrettiği zaman başkasının sözü dinlenmez ve ona itaat edilmez. Dünyanın hâlleri üzerinde düşünen kimse yeryüzündeki salâhın tamamının sebebinin Allah'ı birlemek, O'na ibâdet etmek, O'na ve Resûlü'ne boyun eğmek olduğunu; dünyadaki fitnenin, belânın, şerrin, kıtlığın, düşman tasallutunun ve diğer kötülüklerin tamamının sebebinin ise Rasulullah'a karşı gelmek, Allah'tan ve Resûlü'nden başkasına çağırmak olduğunu görür." İbnu'l Kayyım'ın sözleri burada sona erdi.

Bu âyetle bab başlığının münâsebeti şu yöndendir: Allah ve Resûlü'nden gayrısına muhâkeme olmak yeryüzünü fesada uğratan en büyük masiyetler-

dendir. Dolayısıyla yeryüzü ancak Allah'ın kitabının ve Resûlü'nün sünnetinin hakem kılınmasıyla fesattan arınabilir. Müminlerin yolu budur. Allah Teâlâ'nın buyurduğu gibi: *"Kim de hidâyet kendisine belli olduktan sonra Resûl'e muhâlefet eder ve müminlerin yolundan gayrısına uyarsa onu girdiği yolda yalnız bırakır ve cehenneme sokarız. Orası varılacak ne kötü yerdir!"* (Nisâ, 115)

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: *"Yine O şöyle buyurmuştur: 'Onlar hâlâ Câhiliyye'nin hükmünü mü arıyorlar? Kesin olarak iman etmiş bir topluluk için kimin hükmü Allah'inkinden daha güzeldir?' (Mâide, 50)*

Şerh: İbn Kesir şöyle demiştir: "Allah Teâlâ bütün hayırları barındıran ve bütün kötülüklerden sakındıran hükmünden yüz çevirip onun dışındaki -tıpkı Câhiliyye ehlinin birtakım câhilâne ve sapık hükümlerle hükmettiği gibi- insanların Allah'ın şeriatinden bir dayanakları olmaksızın vaz' ettikleri görüşlere, düşüncelere ve kanunlara yönelen kimseyi reddetmektedir. Tıpkı Tatarlar'ın Cengiz Han'dan alınmış kanunlarla hükmetmeleri gibi... Cengiz Han onlar için çeşitli şeriatlerden aldığı hükümler barındıran, içerisindeki hükümlerin birçoğunu da sadece kendi kafasından uydurduğu bir kitap vaz' etmiştir. Bu kitap onun oğulları arasında kendisini Kitab'ın ve Sünnet'in önüne geçirdikleri bir anayasa olmuştur. Bunu kim yaparsa kâfirdir. Allah'ın ve Resûlü'nün hükmüne dönünceye kadar onunla savaşmak vâciptir. Az olsun, çok olsun; Allah'ın ve Resûlü'nün hükmünün dışında hiçbir hükümle hükmedilemez.

'Kesin olarak iman etmiş bir topluluk için kimin hükmü Allah'ın hükmünden daha güzeldir?' Bu soru inkâr manasında bir sorudur. Yani O'nun hükmünden daha güzel bir hüküm yoktur. Ayrıca bu kullanım, tafdil ifâde eden 'efalu' vezninin karşısında bir şey olmadığı hâlde kullanılmasının örneklerindendir. Yani Allah'ın şeriatini bilen, O'nun hüküm verenlerin en iyisi, kullarına annenin çocuğuna gösterdiği merhametten daha çok merhametli, kulların maslahatlarını en iyi bilen, her şeye kâdir, sözlerinde, fiillerinde, şeriatinde ve kaderinde hikmet sahibi olduğuna kesin bir şekilde inanan kimse için kimin hükmü Allah'ın hükmünden daha âdildir?"

Âyette câhiliyye hükmünden, onu Allah ve Resûlü'nün hükmüne tercih etmekten sakındırılmaktadır. Kim bunu yaparsa en güzel olan haktan yüz çevirip zıddı olan bâtıla yönelmiş olur.

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: “**Abdullah b. Amr’dan rivâyet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: ‘Hiçbiriniz arzuları getirdiklerime tâbi olmadıkça iman etmiş olmaz.’** en-Nevevî ‘Bu sahih bir hadistir, bu bize ‘Kitâbu’l Hucce’de sahih bir isnadla rivâyet edilmiştir’ demiştir.”

Şerh: Bu hadisi müellifin en-Nevevî’den naklen söylediği üzere Ebu’l Feth Nasr b. İbrâhîm el-Makdisî eş-Şâfîi “el-Hucce alâ Târîki’l Mehacce” kitabında rivâyet etmiştir. Yine bu hadisi et-Taberânî, Ebû Bekr b. Âsım ve içerisindeki hadisleri sahih olmaları şartıyla aldığı el-Erbâin kitabında Ebû Nuaym da rivâyet etmiştir. Bu hadisin manasını içeren âyetler Kur’ân’ı Kerim’de bulunmaktadır. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

“Hayır! Rabbine and olsun ki aralarında meydana gelen anlaşmazlıklarda seni hakem kılmadıkları...” (Nisâ, 65)

“Allah ve Resûlü bir işe hükmettiği zaman hiçbir mümin erkeğin ve kadının yapacağı şeyi seçme hakkı yoktur.” (Ahzâb, 36)

“Eğer sana icâbet etmezlerse bil ki hevâlarına uyuyorlar.” (Kasas, 50)

Bunların benzeri birçok âyet vardır.

“**Hiçbiriniz iman etmiş olmaz.**” Yani Allah’ın ehline cennete girmeyi ve cehennemden kurtulmayı vaad ettiği vacip olan imanı kemâle erdirenlerden olamaz. Günah ve masiyet işleyen müslümanların derecesinde yer alır.

“**Arzuları getirdiklerime tâbi olmadıkça...**” Buradaki hevâ kasr iledir ve kişinin sevdiği, hoşlandığı, gönlünün meylettiği şeyler demektir. Eğer kişinin sevdiği, gönlünün meylettiği ve kendisi için çalıştığı şey Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)’in getirdiklerine uygun ise ve kişi Rasulullah’ın getirdiklerinin dışına çıkarak onun getirdiklerine muhâlif olan şeyleri istemiyorsa işte bu mutlak iman ehlinin özelliğidir. Eğer kişi bazen ya da genellikle Rasulullah’ın getirdiklerine muhâlif olan şeyleri istiyor ve yapıyorsa vacip olan kâmil iman onda bulunmaz. Ebû Hureyre hadisinde olduğu gibi: “Zina eden zina ettiği zaman mümin olduğu hâlde zina etmez. Hırsızlık yapan hırsızlık yaptığı zaman mümin olduğu hâlde hırsızlık yapmaz.” Yani vacip olan kâmil iman işlediği masiyet sebebiyle ondan zâil olur ve o bu dereceden islâm derecesine iner. İmanı

azaldığından dolayı ona ancak bir masiyet ve fîsk kaydı getirilerek mümin denir. Yani "isyan-kâr mümin" ya da "imaniyla mümin, masiyetiyle fâsık" denir. Bu durumda müslümanlığının ancak kendisiyle sahih olacağı imanın mutlağı onda bulunur. Nitekim Allah Teâlâ "mümin bir köleyi azad etmek" (Nisâ, 92) buyurmuştur.

Allah'ın kitabından ve Resûlü'nün sünnetinden ümmetin selefinin ve imamlarının sahip olduğu "İman söz, amel ve niyettir; taatle artar, masiyetle azalır" görüşünü destekleyen deliller saymakla bitmeyecek kadar çoktur. Örneğin Allah Teâlâ "Allah imanınızı zâyî edecek değildir" (Bakara, 142) buyurmuştur. Buradaki "imanınız" "kıblenin çevrilmesinden önce Beyt-i Makdis'e doğru kıldığınız namazınız"dır. Ayrıca Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) Abdulkays Heyeti'ne şöyle buyurmuştur: "Size tek olan Allah'a iman etmenizi emrediyorum. Tek olan Allah'a iman nedir, bilir misiniz? Allah'tan başka ilah olmadığına şehâdet etmek..." Bu hadis "Sahîhayn"da ve sünenlerde yer almaktadır.

İmanın söz olduğunu söyleyen Mürcie'nin ve imanın tasdik olduğunu söyleyen Eş'arîlerin hilâfına imanın arttığıнын delili Allah Teâlâ'nın "İman edenlerin imanlarını arttırması için..." (Müddessir, 31) ve "İman edenlere gelince bu onların imanını arttırır" (Tevbe, 124) buyruklarıdır.

Şer'an ve aklen mâlum olduğu üzere hakka itikad etmek tasdiktir, hakkı uygulamak tasdiktir, hakkı söylemek de tasdiktir. Bununla beraber bidat ehli nezdinde Ehli Sünnet ve'l Cemaat'ın kavliyle çelişen bir hüccet yoktur. Hamd ve minnet Allah'adır. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: "Yüzlerinizi doğu veya batı tarafına çevirmeniz iyilik değildir. İyilik Allah'a, âhiret gününe, meleklerle, Kitab'a ve nebîlere iman eden, sevdiği hâlde malı yakınlarla, yetimlere, yoksullara, yolda kalmışlara, dilencilere veren, köleleri azat etmek için harcayan, namazı kılan, zekâtı veren kimsenin, söz verdikleri zaman sözlerinde duran, fakirlikte, hastalıkta ve savaşta sabreden kimselerin yaptığıdır. İşte onlar doğru sözlülerdir..." (Bakara, 177) Yani bu âyetle zikri geçen zâhirî ve bâtinî amelleri işlemeleri hususunda doğru sözlü olanlardır. Bunu Arapların dilinden "sâdık hamle" sözü desteklemektedir.

Allah Teâlâ Resûl (sallallahu aleyhi ve sellem)'in getirdiğine muhâlif olan hevâyî ilah olarak isimlendirmiş, "Hevâsını ilah edineni gördün mü?" (Furkân,

43) buyurmuştur. Bazı müfessirler âyette söz konusu edilen kimse hakkında "Arzu ettiği her şeyi işler" demiştir.

İbn Receb şunları söylemiştir: "Hadisin manası şudur: İnsan, sevgisi Resûl (sallallahu aleyhi ve sellem)'in getirdiği emirlere, yasaklara ve diğer hususlara tâbi olmadığı, kendisine emredileni sevip yasaklanandan hoşlanmadığı sürece vâcib olan imanı kemâle erdirmiş olamaz. Kur'ân'ın birçok yerinde bu manayı yansıtan âyetler varid olmuştur. Allah subhânehû kendisinin sevdiğinden hoşlanmayan ya da kendisinin hoşlanmadığını seven kimseleri yermiştir. Örneğin O şöyle buyurmuştur: *'Bu Allah'ı hoşnutsuz edecek şeylerin peşinden gitmelerinden ve O'nun rızasından hoşlanmamalarından dolayıdır. Allah da amellerini boşa çıkarmıştır.'* (Muhammed, 28)

Şu hâlde her mümine vacip olan Allah'ın sevdiğini sevmesidir ve bu sevgi onu Allah'ın sevip kendisine vacip kıldığı o şeyi işlemeye sevk etmelidir. Sevgi kişiyi Allah'ın sevdiği mendub amellere sevk edecek derecede artarsa bu bir fazîlet olur.

Allah'ın hoşlanmadığından hoşlanmaması da her mümine vaciptir ve bu hoşnutsuzluk onu Allah'ın kendisine haram kıldıklarından kaçınmaya sevk etmelidir. Hoşnutsuzluk kişiyi tenzihî mekruhlardan bile kaçınmaya sevk edecek derecede artarsa bu bir fazîlet olur.

Şu hâlde kim Allah ve Resûlü'nü kalbinden gelerek severse bu onu Allah ve Resûlü'nün sevdiklerini kalbinden gelerek sevmeye, Allah ve Resûlü'nün hoşlanmadıklarından hoşlanmamaya, Allah ve Resûlü'nün razı olduklarından razı olmaya, Allah ve Resûlü'nü hoşnutsuz edenlerden hoşnutsuz olmaya, bu sevginin ve bu buğzun gereklerini uzuvlarıyla yerine getirmeye sevk eder. Uzuvlarıyla Allah ve Resûlü'nün hoşlanmadığı bir şeyi işlemek ya da Allah ve Resûlü'nün sevdiğini üzerine vacip olduğu ve yapmaya gücü yettiği hâlde terk etmek gibi bu sevgiye ve bu buğza muhâlif bir şey yaparsa bu onun vacip olan sevgisinin eksikliğine delâlet eder. Bu hâlimden tevbe etmesi ve kemâle erdiği zaman ibâdetin rûknü olan vacip sevgiyi kemâle erdirmeye çalışması gerekir. Özetleyecek olursak günahların tamamı nefsin arzularını Allah ve Resûlü'nün sevgisinin önüne geçirmekten kaynaklanmaktadır.

Allah Teâlâ kitabının birçok yerinde müşrikleri hevâya uymakla nitelemiştir. Örneğin O şöyle buyurmuştur: *"Sana icâbet etmezlerse bil ki hevâlarına uyuyorlar. Kim Allah'tan bir hidâyet olmaksızın hevâsına uyandan daha sapıktır?"* (Kasas, 50)

Kezâ bidatler de hevâyı Şeriat'ın önüne geçirmekten kaynaklanmaktadır. Bundan dolayı bidat ehline hevâ ehli ismi verilmiştir. Masiyetler de böyledir. Hevânın Allah'ın ve Allah'ın sevdiklerinin sevgisinin önüne geçirilmesi sebebiyle işlenirler. Kişileri sevmeye hususunda da vacip olan sevginin Resûl (sallallahu aleyhi ve sellem)'in getirdiklerine tâbi olmasıdır. Dolayısıyla müminin Allah'ın sevdiği melekleri, resûlleri, nebîleri, sıddıkları, şehidler ve umûmen sâlihleri sevmesi vaciptir. Bundan dolayıdır ki kişiyi ancak Allah için sevmek iman tadını almışlığın alâmetlerinden biri olmuştur. Dolayısıyla Allah'ın düşmanlarını ve umûmen sevmediklerini dost edinmek haramdır. Dinin tamamı ancak bununla sadece Allah'ın olur. Kim Allah için sever, Allah için buğz eder, Allah için verir ve Allah için esirgerse imanını kemâle erdirmiş olur. Kimin de sevgisi, buğzu, vermesi ve esirgemesi nefsinin arzularına göre olursa bu onun vacip olan imanındaki bir eksiklik demektir. Bu hâlimden tevbe etmesi gerekir." İbn Receb'in özetlenmiş sözleri sona erdi.

Hadisin bab başlığıyla münâsebeti şudur: Hadiste sözleri, filleri ve niyetleri yönünden iman ehliyle masiyet ehli münâfıklar arasındaki fark beyan edilmektedir.

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: *"eş-Sa'bi şöyle demiştir: Münâfıklardan bir adam ile yahudilerden bir adam arasında bir husûmet vardı. Yahudi ona 'Muhammed'e muhâkeme olalım' dedi. Onun rüşvet almayacağını biliyordu. Münâfık da yahudilerin rüşvet aldıklarını bildiği için 'Yahudilere muhâkeme olalım' dedi. Sonra Cuheyne kabilesinde bulunan bir kâhine gidip ona muhâkeme olmak hususunda anlaştılar. Bunun üzerine 'Sana indirilene ve senden önce indirilene iman ettiklerini söyleyenleri görmedin mi?' âyeti nâzil oldu.*

Bu âyetin birbirleriyle tartışan iki adam hakkında nâzil olduğu da söylenmiştir. Onlardan biri 'Anlaşmazlığımızı Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem)'e götürelim' dedi. Diğeri de 'Ka'b b. el-Eşref'e götürelim' dedi. Sonra Ömer (radiyallahu anh)'a gittiler. Biri Ömer'e olup biteni anlattı. Bunun

üzerine Ömer, Rasulullah'ın hükmüne râzı olmayana 'Bunlar doğru mu?' diye sordu. Adam 'Doğru' deyince Ömer ona kılıçla vurdu ve onu öldürdü."

eş-Şa'bi, Âmir b. Şerâhil el-Kûfi'dir. Zamanındakilerin âlimidir. Farklı dallarda ilme sahip olan bir hâfız ve allâme idi. (Kağıda yazı yazmadım mana-sında) "Siyahla beyaza yazmadım" derdi. Sahâbe'den bazı kimseleri görmüş, ez-Zehebi'nin söylediğine göre seksen küsur yıl yaşamıştır.

eş-Şa'bi'nin söylediklerinde münâfığın Allah ve Resûlü'nün hükmüne yahudilerden ve hristiyanlardan daha çok hoşnutsuzluk gösterdiği ve müminlere yahudilerden ve hristiyanlardan daha beter düşman olduğu beyan edilmektedir. Nitekim şu zamanlarda ve öncesinde münâfıklar müslümanlara karşı düşmana yardım etmiş, İslâm'ın ve imanın nurunu söndürmeye büyük bir istek duymuşlardır.

Tarihteki olaylar ve münâfıklardan sâdır olanlar üzerinde düşünen kimse hem önceki hem de sonraki zamanlarda münâfıkların hâlinin bu olduğunu bilir. Allah Teâlâ kitabının birçok yerinde Nebîsi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'i münâfıklara itaat etmekten ve yakın olmaktan sakındırmış, onu münâfıklara karşı cihad etmeye teşvik etmiştir. Örneğin O şöyle buyurmuştur: "*Ey Nebî! Kâfirlere ve münâfıklara karşı cihad et ve onlara sert davran. Onların barınacağı cehennemdir. Orası ne kötü varış yeridir!*" (Tahrîm, 9)

Ömer'in Ka'b b. el-Eşref'e muhâkeme olmayı talep eden münâfığı öldürme kıssası küfrünü ve nifâkını açığa vuran kimsenin öldürülmesinin câiz olduğuna delâlet etmektedir. Bu Ka'b b. el-Eşref Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in en azılı düşmanlarındandı. O'na en fazla eziyet eden ve O'na düşmanlıkta en ileri giden kimselerdendi. Bu sebeple ahdi ortadan kalktı ve öldürülmesi helâl oldu.

Müslim "Sahîh"inde Amr'dan şunu rivâyet etmiştir: Câbir'i şöyle derken işittim: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) "Ka'b b. el-Eşref'in hakkından kim gelecek?" buyurdu. "Zira o Allah ve Resûlü'ne eziyet etmiştir." Muhammed b. Mesleme "Onu öldürmemi ister misin ey Allah'ın Resûlü?" diye sordu. Rasulullah "Evet" buyurdu. Muhammed b. Mesleme "Bana izin ver de bazı şeyleri söyleyebileyim" dedi. Rasulullah "Söyleyebilirsin" buyurdu. Bunun üzerine Muhammed b. Mesleme

Ka'b'a gidip onunla konuştu. Aralarında olanı söz konusu etti ve "Bu adam sadaka istedi ve bizi sıkıntıya soktu" dedi. Ka'b onu işitince "Bizi de sıkıntıya soktu, vallahi ondan bı kacaksınız!" dedi. Muhammed "Biz şimdi ona uymuş bulunuyoruz, bir taraftan da onu bırakıp davetinin sonunun nereye varacağını görene kadar beklemeyi de istemiyoruz, senden bana bir borç vermeni istemiştin" dedi. Ka'b "Bana rehin olarak ne vereceksin?" diye sordu. Muhammed "Ne istiyorsun?" dedi. Ka'b "Bana kadınlarınızı rehin bırakırsın" dedi. Muhammed "Sen Arapların en yakışıklısı olduğun hâlde kadınlarımızı sana rehin mi bırakalım?" diye karşılık verdi. Ka'b "O zaman bana çocuklarınızı rehin bırakırsınız" dedi. Muhammed "Birimizin oğluna 'iki vesk kuru hurma karşılığında rehin bırakıldı' denerek hakâret mi edilsin?" diye karşılık verdi. "Ama sana le'memizi yani silahlarımızı rehin bırakabiliriz." Bunun üzerine Ka'b "Olur" dedi. Muhammed de onunla el-Hâris, Ebû Abs İbn Cebr ve Abbâd b. Bişr ile yanına geleceği üzere sözleşti. Derken geldiler. Bir gece onu çağırdılar. O da yanlarına indi.

Süfyan dedi ki: Amr'dan başkası dedi ki: Ka'b'ın karısı "Ben kan sesine benzer bir ses duyuyorum" dedi. Ka'b "Muhammed b. Mesleme'den, süt kardeşinden ve Ebû Nâile'den başkası değildir" diye karşılık verdi. "Kerim olan kimse geceleyn yaralanmaya bile çağrılса icâbet eder."

Ka'b aşağı kılıcını kuşanmış hâlde indi. "Senden güzel bir koku alıyoruz" dediler. Ka'b "Evet, az önce altımda Arap kadınlarının en güzel kokulusu vardı" diye karşılık verdi. Muhammed "Bu kokuyu senden koklamama izin verir misin?" diye sordu. Ka'b "Kokla bakalım!" dedi. Muhammed onu tutup kokladı. Sonra "Bir daha koklamama izin verir misin?" diye sordu. Böylece onu başından iyice yakaladı ve "Haydi işinizi görün!" dedi. Onlar da Ka'b'ı öldürdüler.

Ömer kıssasından münâfık olduğundan şüphelenilen münâfığın nifâkını açığa vurduğu zaman öldürüleceği anlaşılmaktadır. Nitekim "Sahihayn" da ve başka kaynaklarda zikredildiğine göre Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) nifâkını açığa vuran münâfıkları ancak insanların kalplerini ısındırmak için öldürmemiştir. Zira o "İnsanlar Muhammed'in ashâbını öldürdüğünü konuşmasınlar" buyurmuştur. Allah'ın salavâtı ve selâmı onun üzerine olsun.

40. Bölüm

İsim ve Sıfatlardan Herhangi Birini İnkâr Eden Kimse

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

﴿وَهُمْ يَكْفُرُونَ بِالرَّحْمَنِ﴾

“Onlar ise Rahmân’ı inkâr ediyorlar...”

وفي صحيح البخاري قال علي: «حَدَّثُوا النَّاسَ بِمَا يَعْرِفُونَ أَتَرِيدُونَ أَنْ يَكْذِبَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ»

Sahih-i Buhârî’de rivâyet edildiğine göre Alî (radiyallahu anh) şöyle demiştir: “İnsanlara bildikleri şeyleri tahdis edin. Allah’ın ve Rasûlü’nün yalanlanmasını ister misiniz?”¹¹⁹

روى عبد الرزاق عن معمر عن ابن طاووس عن أبيه: عن ابن عباس رضي الله عنهما «أنه رأى رجلاً انتفضَ لما سمعَ حديثاً عن النَّبيِّ صلى الله عليه وسلم في الصفات استنكاراً لذلك، فقال: ما فرق هؤلاء؟ يجدون رقةً عند مُحْكَمِهِ ويهلكون عند مُتَشَابِهِهِ» انتهى.

Abdurrezzâk’ın Ma’mer’den, onun İbn Tâvûs’tan, onun babasından, onun da İbn Abbas’tan rivâyet ettiğine göre İbn Abbas Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)’in sıfatlar konusundaki bir hadisini işitince büyükleme alâmeti olarak silkinen bir adam gördü. Bunun üzerine İbn Abbas şöyle dedi: “Bunların bu korkuları nedir? Muhkemini işitince kolayca kabul ediyorlar. Müteşâbihini işitince helâk oluyorlar.”¹²⁰

Kureyş Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)’in Rahmân’dan söz ettiğini duyunca bunu reddettiler. Bunun üzerine Allah onlar hakkında “Onlar Rahmân’ı inkâr ediyorlar” buyruğunu indirdi.

¹¹⁹ Buhârî, İlim, 49.

¹²⁰ Abdurrezzak, Musannef, 11/423.

İsim ve Sıfatlardan Herhangi Birini İnkâr Eden Kimse Babı

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: "İsim ve sıfatlardan herhangi birini inkâr eden kimse ve Allah Teâlâ'nın 'Onlar ise Rahmân'ı inkâr etmektedir' (Ra'd, 30) buyruğu babı."

Şerh: Bu âyetin nüüzül sebebi mâlumdur ve gerek tefsir kitaplarında gerek başka kitaplarda zikredilmiştir: Kureyş müşriklerinin inatlarından dolayı Rahmân ismini inkâr etmeleri bu âyetin nüüzül sebebidir. Zira Allah Teâlâ daha önce şöyle buyurmuştu: "İster Allah deyin ister Rahmân deyin. Ne derseniz deyin en güzel isimler O'nundur." (İsrâ, 110)

Rahmân O'nun ismi ve sıfatıdır. Bu isim rahmetin Allah subhânehû'nun sıfatı olduğuna delâlet etmiştir ve bu kemâl sıfatlarındandır.

Müşrikler Allah Teâlâ'nın isimlerinden O'nun kemâline delâlet eden bir ismi inkâr edince bu ismin ve benzerlerinin manasını inkâr etmek de aynı hükmü almıştır. Örneğin Cehm b. Safvân ve takipçileri rahmetin (ya da Allah'ın herhangi bir sıfatının) Allah Teâlâ ile kâim bir sıfata delâlet etmediğini söylemiştir. Mu'tezile'den, Eş'arî'lerden ve diğer fırkalardan birçok tâife de bu hususta onların peşinden gitmiştir. Bu sebeple Ehli Sünnet'ten birçok kimse onları tekfir etmiştir. Nitekim allâme İbnu'l Kayyım -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir:

İmam Lâlekâî aktardı, önce de Taberânî:

Birçok beldede beş yüz âlim onları tekfir etti

Zira bu Cehmiye ve Allah'ın sıfatlarını işlevsiz kılma hususunda onlara muvâfakat edenler Allah'ın kendisini vasıflandırdığı ve Resûlü'nün O'nu vasıflandırdığı kemâl ve celâl sıfatlarını inkâr etmişler, bu ta'til düşüncesini kendi kafalarından uydurdıkları fâsid bir aslın üzerine bina etmişlerdir. Demişlerdir ki: "Bu sıfatlar cisimlerin sıfatlarıdır. Bunlar isbât edildiği takdirde Allah'ın cisim olduğu sonucu ortaya çıkar."

İşte akıllarının sapıtma noktası budur. Allah'ın sıfatlarından ancak yaratılmışlara has sıfatlardan anladıklarını anlamışlardır. Böylece fâsid görüşlerinin başında Allah'ı yarattıklarına benzetmişlerdir. Sonra O'nun kemâl sıfatla-

rını ta'til etmişler/işlevsiz hâle getirmişler ve O'nu eksik ve cansız şeylere, madumlara benzetmişlerdir. Yani öncelikle teşbihin içine düşmüşler, ikinci olarak sıfatları işlevsiz kılmışlar, üçüncü olarak da O'nu eksiklere ve madumlara benzetmişlerdir. Böylece Kitab'ın ve Sünnet'in delillerini bırakmışlar; Allah'ın kendisini vassfettiği ve Resûlü'nün O'nu vassfettiği sıfatları O'nun celâline ve azametina yaraşır şekilde kabul etmemişlerdir.

Hâlbuki ümmetin selefinin ve imamlarının mezhebi budur: Onlar Allah kendisi hakkında neyi isbat etmişse, Resûlü O'nun hakkında neyi isbat etmişse hepsini temsile sapmadan isbat etmişler, bununla birlikte sıfatları işlevsiz kılma derecesine varmayacak şekilde O'nu tenzih etmişlerdir. Zira sıfatlar hakkında söylenecek söz zât hakkında söylenecek sözden dallanıp budaklanır. Biri ötekinin hizasında yer alır. Bu ta'til ehlinin Allah hakkında diğer zâtlara benzemeyen bir zât isbât ettikleri gibi Ehli Sünnet de aynısını söylemekte, Allah'ın kendisi hakkında bildirdiği ve Resûlü'nün O'nun hakkında bildirdiği, yaratıklarının sıfatlarına benzemeyen kemâl ve celâl sıfatlarını isbât etmektedir.

Evet, onlar Allah'ın kitabına ve Resûlü (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in sünnetine iman etmişler, çelişkiye düşmemişlerdir. Şu ta'til ehli ise bu kapsamda Kitab ve Sünnet'te zikredilenleri inkâr edip çelişkiye düşmüştür. Allah'a hamd olsun ki O'nun lütfuyla aklen ve naklen, ayrıca Sahâbe'den, Tâbiîn'den, onların tâbilerinden ve müslümanların imamlarından olan Ehli Sünnet'in icmasıyla ta'til ehlinin görüşünün bâtıllığı ortaya konmuştur.

Âlimler -Allah Teâlâ onlara rahmet etsin- Cehmiyye'ye, Muattıla'ya, Mutezile'ye, Eş'arîler'e ve başka fırkalara reddiye hususunda, bu bidatlerin bâtıllığını ve barındırdıkları çelişkileri beyan etmek için kitaplar kaleme almışlardır. Bu imamların arasında meşhur reddiyesiyle İmam Ahmed (*rahimehullah*), "es-Sünne" kitabıyla oğlu Abdullah, Bişr el-Merîsî'ye reddiye olarak kaleme aldığı "el-Hayde"nin müellifi Abdulazîz el-Kinânî, "Kitabu's Sünne" sahibi Ebû Abdullah el-Mervezî, "inatçı kâfir Bişr el-Merîsî'ye reddiye"siyle Osmân b. Said, "Kitâbu't Tevhid"iyle imamlar imamı Muhammed b. Huzeyme eş-Şâfi, "Kitâbu's Sünne" sahibi Ebû Bekr el-Hallâl, Ebû Osmân es-Sâbûnî eş-Şâfi, Şeyhulislâm el-Ensârî, Ebû Ömer İbn Abdalberr en-Nemerî ve dört imamın ashâbından, takipçilerinden ve hadis ehlinden birçok kimse vardır. Müteahirinden de Ebû Muhammed Abdullah b. Ahmed İbn Kudâme, Şeyhulislâm

İbn Teymiyye, onun ashabı ve başkaları vardır. Hevâların bölünüp görüşlerin dallanıp budaklanmasına karşın Sünnet ve ehlinin olduğu gibi kalmasından dolayı hamd ve minnet Allah'adır. Allah en iyi bilendir.

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: **Sahih-i Bu-hari'de rivâyet edildiğine göre Ali şöyle demiştir: "İnsanlara bildikleri şeyleri tahdis edin. Allah'ın ve Resûlü'nün yalanlanmasını ister misiniz?"**

Şerh: Ali, müminlerin emîri Ebu'l Hasen Ali b. Ebi Tâlib'dir. Râşid halifelerden biridir. Allah en doğrusunu bilir ya, Ali (*radıyallahu anh*)'ın bu sözü söylemesinin sebebi hilâfeti döneminde insanların hadislere yönelmesi, kıssacıların ve vaaz edenlerin çoğalması, bu kıssacıların kıssalarında kıssa kabilinden bilinmeyen hadisleri zikretmeye başlamalarıdır. Bazı insanlar bazen bu hadisleri garip karşılamış ve reddetmiştir. Hâlbuki bazılarının bir aslı olabilir ya da manası doğru olabilir. Bundan dolayı da bazı mefsedetler ortaya çıkabilir. İşte müminlerin emîri (*radıyallahu anh*) da kıssacıları insanların avâmına ancak bildikleri, garipsemeyecekleri, dinlerinin aslı ve hükümleri hususunda onlara fayda sağlayacak şeyleri aktarmaya, örneğin hem bilmekle hem de gereklerini yerine getirmekle yükümlü tutuldukları helâlleri ve haramları beyan etmeye; bunlardan alıkoyacak, belki hakkı reddedip kabul etmemeye sevk edecek, böylece insanları yalanlamaya götürecek şeyleri tahdis etmemeye yönlendirmiştir. Müminlerin emîri zamanında insanların ihtilâf hâlinde olduğunu, çokça dinî meselelere dalıp cedele girdiklerini de göz önünde bulundurmak gerekir.

Şeyhimiz musannif (*rahimehullah*) insanlara ancak dinlerinin aslı, ibâdetleri ve muâmeleleri hususunda onlara fayda sağlayacak, mutlaka bilmeleri gereken şeylerin okunmasını isterdi. İbnu'l Cevzî'nin "el-Mün'ış", "el-Mür'ış" ve "et-Tefsıra" gibi kitaplarını okumaktan onları sakındırırdı. Çünkü bunları okumak daha vacip ve daha faydalı olandan yüz çevirmek demektir. Ayrıca bu kitaplarda en iyi Allah'ın bildiği ve inanmanın yaraşmayacağı bazı şeyler vardır. Korunan, Allah'ın koruduğudur!

Müminlerin emîri Muâviye b. Ebî Süfyân kıssacıları kıssalarında garip hadisler bulunduğundan, nakil yönünden sağlam olmadıklarından ve diğer bazı hususlardan dolayı kıssalar anlatmaktan sakındırır, "Ancak bir emir ya da memûr kıssa anlatabilir" derdi.

Bütün bunlar ilim, amel, niyet ve maksat yönlerinden Dosdoğru Yol üzere sebât etmenin, Dosdoğru Yol'dan çıkmaya vesîle olan her türlü bidati ve vesîlesini terk etmenin yollarıdır. Doğruya muvaffak kılacak Allah'tır. Güç ve kuvvet ancak Allah iledir.

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: **Abdurrazzâk'ın Ma'mer'den, onun İbn Tâvûs'tan, onun babasından, onun da İbn Abbas'tan rivâyet ettiğine göre İbn Abbas Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem)'in sıfatlar konusundaki bir hadisini işitince büyüklenme alâmeti olarak silkinen bir adam gördü. Bunun üzerine İbn Abbas şöyle dedi: "Bunların bu korkuları nedir? Muhkemini işitince kolayca kabul ediyorlar. Müteşâbihini işitince helâk oluyorlar."** Hadis sona erdi.

Şerh: Abdurrazzâk, muhaddis Abdurrazzâk b. Hemmâm es-San'ânî'dir. Yemen'in muhaddisidir. Birçok eser kaleme almıştır. ez-Zührî'nin yareni Ma'mer b. Râşid'den çokça rivâyette bulunmuştur. Ma'mer Abdurrazzâk'ın şeyhidir. Abdurrazzâk ondan çokça rivâyette bulunmuştur.

-İki fethalı mim ve sâkin ayn harfi ile- **Ma'mer**, Ebû Urve b. Ebî Amr Râşid el-Ezdî el-Harrânî el-Yemânî'dir. Muhammed b. Şihâb ez-Zührî'nin ashabının önde gelenlerindendir. ez-Zührî'den birçok rivâyeti vardır.

İbn Tâvûs, Abdullah b. Tâvûs el-Yemânî'dir. Ma'mer onun hakkında "O insanlar arasında Arapça'yı en iyi bilenlerdendi" demiştir. İbn Uyeyne "Yüz otuz iki yılında vefat etmiştir" demiştir.

Onun babası ise büyük imam Tâvûs b. Keysân -fethalı cîm ve nûn ile- el-Cenedî'dir. İsmi'nin Zekvân olduğu da söylenmiştir. Bunu İbnu'l Cevzi söylemiştir.

Derim ki: O tefsir imamlarından ve ilim kaplarından. Tehzîbu'l Kemâl isimli kitabında (ez-Zehbî) Velîd el-Muvakkarî kanalıyla ez-Zührî'nin şöyle dediğini rivâyet etmiştir: "Abdumelik b. Mervân'ın huzuruna çıktım. Bana 'Nereden geliyorsun ey Zührî?' diye sordu. 'Mekke'den' dedim. 'Mekke'ye ve ahâlisine öncülük etmesi için arkanda kimi bıraktın?' diye sordu. 'Atâ b. Ebî Rabâh'ı' dedim. 'O Araplar'dan mıdır, yoksa mevâliden midir?' diye sordu. 'Mevâlidendir' dedim. 'Peki onlara ne ile öncü olmuştur?' diye sordu. 'Dindarlık ve rivâyet ile' dedim. 'Zâten dindarlara ve rivâyet ehline de öncü olmaları

yaraşır' dedi. Sonra 'Yemen ehline kim öncülük ediyor?' diye sordu. 'Tâvûs b. Keysan' dedim. 'O Araplar'dan mıdır, yoksa mevâliden midir?' diye sordu. 'Mevâlidendir' dedim. 'Peki onlara ne ile öncü olmuştur?' diye sordu. 'Atâ'nın kendisiyle öncü olduğu şey ile' dedim. 'Olması gereken de budur' dedi. Sonra 'Mısır ehline kim öncülük ediyor?' diye sordu. 'Yezîd b. Ebî Habîb' dedim. 'O Araplar'dan mıdır, yoksa mevâliden midir?' diye sordu. 'Mevâlidendir' dedim. Sonra 'Şâm ehline kim öncülük ediyor?' diye sordu. 'Mekhûl' dedim. 'O Araplar'dan mıdır, yoksa mevâliden midir?' diye sordu. 'Mevâlidendir, Mısır'ın güneyinden, Huzeyl kabilesinden bir kadının azat ettiği bir köledir' dedim. 'Peki Cezîre ehline kim öncülük ediyor?' diye sordu. 'Meymûn b. Mihrân' dedim. 'O Araplar'dan mıdır, yoksa mevâliden midir?' diye sordu. 'Mevâlidendir' dedim. 'Peki Horasan ehline kim öncülük ediyor?' diye sordu. 'Dahhâk b. Müzâhim' dedim. 'O Araplar'dan mıdır, yoksa mevâliden midir?' diye sordu. 'Mevâlidendir' dedim. 'Peki Basra ehline kim öncülük ediyor?' diye sordu. 'Hasen el-Basrî' dedim. 'O Araplar'dan mıdır, yoksa mevâliden midir?' diye sordu. 'Mevâlidendir' dedim. Sonra 'Vah sana!' dedi ve 'Kûfe ehline kim öncülük ediyor?' diye sordu. 'İbrâhîm en-Nehaî' dedim. 'O Araplar'dan mıdır, yoksa mevâliden midir?' diye sordu. 'Araplar'dandır' diye cevap verdim. Bunun üzerine 'Vah sana, sonunda sıkıntıyı giderdin, vallahi bu gidişle mevâlî Araplar'ın başı olacak ve Araplar aşağıda bulunuyorken onlar için hutbeler okunacak' dedi. Ben de dedim ki: 'Ey müminlerin emîri! Bu dindir. Onu belleyen baş olur, zâyî eden ise aşağı düşer.'"

İbn Abbâs'tan daha önce söz edilmişti. O ümmetin âlimi ve Kur'ân'ın tercümanıdır. Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) ona "Allah'ım! Onu dinde anlayış sahibi kıl ve ona tevili öğret!" diye dua etmiştir. Ondan Mücâhid, Saîd b. Cübeyr, Atâ b. Ebî Rabâh ve Tâvûs gibi tefsir imamları olan ashâbı rivâyette bulunmuştur.

"Bunların bu korkuları nedir?" İbn Abbâs burada ashâbına bu soruyu sormaktadır. Bu sözüyle insanların avâmından meclisinde bulunan, Kur'an'ın muhkeminden bir âyeti ya da manasını işittikleri zaman korkuya kapılan, sıfat hadislerinden birini duydukları zamansa inkâr edercesine silkinip ayağa fırlayan, Allah Teâlâ'nın mümin kullarına vacip kıldığı vacip iman adına bir şey elde edemeyen bazı kimselere işâret etmektedir.

ez-Zehabî şöyle demiştir: “Vekî’ İsrâîl’den ‘*Rab Kürsî’ye oturunca...*’ diye bir hadis tahdis etti. Bundan dolayı Vekî’nin yanında bulunan bir adamın tüyleri diken diken oldu. Bunun üzerine Vekî’ öfkeleni ve şöyle dedi: ‘Biz A’mes’in ve Süfyân’ın bu hadisleri tahdis ettiklerini ve onları reddetmediklerini gördük.’” Bunu Abdullah “er-Redd ale’l Cehmiyye” kitabında rivâyet etmiştir.

Bazen hadisi kabulle karşılamamaları sebebiyle inanmaları vacip olan bir şeye inanmazlar. Böylece hâlleri Allah’ın haklarında “*Siz kitabın bir kısmına iman ediyor, bir kısmını da yalanlıyor musunuz?*” (Bakara, 85) buyurduğu kimselerin hâline benzer. Dolayısıyla küfürden ancak bu hususta üzerine vacip olanı yerine getiren, yani Allah’ın kitabının tamamına kesin bir şekilde iman eden kimse selâmette olur. Allah Teâlâ’nın buyurduğu gibi: “*O sana Kitab’ı indirdir. Onun bir kısmı muhkem âyetlerdir ki bunlar Kitab’ın anasıdır. Kalanı ise müteşâbih (âyetler)dir. Kalplerinde eğrilik olanlar fitne çıkarmak isteyerek ve tevilini arayarak onun müteşâbihinin peşine düşerler. Hâlbuki onun tevilini Allah’tan başkası bilmez. İlimde derinleşenlere gelince onlar ‘Ona iman ettik, hepsi Rabbimizin katındandır’ derler. Ancak akıl sahipleri öğüt alır.*” (Âli İmrân, 7)

İbn Abbâs (radiyallahu anhuma)’nın söz konusu ettiği bu kimseler üzerlerine vacip olanı yani Kur’ân’ın manasını bilmedikleri buyruklarına imanı terk etmişlerdir. Hâlbuki o haktır. Mümin onun hakkında şüphe etmez.

Bazıları Kur’ân’dan Allah’ın muradı olan manadan başka bir manayı anlar ve âyeti manasından başka bir manaya yorar. Nitekim Havâric, Râfıza ve Kaderiyye gibi Kur’ân’ın bazı âyetlerini bidatlerine hamleden bidat fırkaları böyle yapmıştır.

Onlardan sâdır olan olmuştur: Bidatler ortaya atıp Dosdoğru Yol’un dışına çıkmışlardır. Bidat ehlinin sergiledikleri tutum ve âyetlerin manalarını tahrif etmeleri İbn Abbas’ın sözünün manasını beyân etmektedir. Bu bidatlerin ortaya çıkış sebebi bidat ehlinin cehâletleri, kıt anlayışlı olmaları, şer’î ilimleri doğru bir şekilde öğrenmemeleri, bu ilimleri bu ilimlerin manalarını bilen ilim ehli ârif kimselerden almamalarıdır. O ilim ehli ârif kimseler ki Allah Teâlâ onları naslardaki murâdı anlamaya, nasların birbirlerine muhâlif olamayacağını kesin bir şekilde bilmeye, müteşâbihi muhkeme arz etmeye muvaffak kılmıştır. İşte Ehli Sünnet ve’l Cemaat’in her zaman ve her yerde takip ettiği metot bu-

dur. Bundan dolayı Allah'a hamd olsun. O'nu hakkıyla övmemiz mümkün değildir.

Müteşâbih Hakkında Selef Âlimlerinden Gelenler:

"ed-Dürru'l Mensûr" sahibi şöyle demiştir: el-Hâkim sahihleyerek İbn Mes'ûd kanalıyla Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)'den onun şöyle buyurduğunu rivâyet etmiştir: *"Önceki kitaplar tek bir kapıdan tek bir harf üzere iniyordu. Kur'ân ise yedi kapıdan yedi harf üzere indi: Sakındırma, emir, helâl, haram, muhkem, müteşâbih ve misâller. Şu hâlde onun helâllerini helâl bilin, haramlarını haram sayın, size emredileni yapın, hangi şeyden sakındırılmışsanız ondan sakının, misâllerinden ibret alın, muhkemiyle amel edin ve müteşâbi-hine iman edin. 'Ona iman ettik, hepsi Rabbimizin katındandır' deyin."*

Yine "ed-Dürru'l Mensûr" sahibi şöyle demiştir: Abd b. Humeyd'in Allah Teâlâ'nın *"Kalplerinde eğrilik olanlar..."* buyruğu hakkında Katâde'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: *"Bir topluluk tevilî elde etmek istedi. Ancak tevilî ıskalayıp fitneye denk geldiler. Onun müteşâbihinin peşine düştüler de bunlar arasında helâk olup gittiler."*

Yine Abd b. Humeyd'in, İbn Cerîr'in ve İbn Ebî Hâtim'in İbn Abbâs'tan rivâyet ettiğine göre o *"muhkem âyetlerdir"* buyruğu hakkında şöyle demiştir: *"De ki: Gelin..." (En'âm, 151-153)* buyruğundan itibaren üç âyet muhkem âyetlerdir. Yine *'Rabbî ancak kendisine ibâdet etmenizi emretti' (İsrâ, 23-39)* buyruğundan itibaren üç âyet de muhkem âyetlerdir."

İbn Cerîr'in Ebû Mâlik- Ebû Sâlih kanalıyla İbn Abbâs'tan, Murra kanalıyla İbn Mes'ûd'dan, ayrıca Sahâbe'den bazı kimselerden rivâyet ettiğine göre muhkem âyetler kendileriyle amel edilen nâsih âyetlerdir. Müteşâbih âyetler ise nesh edilen âyetlerdir.

Yine Abd b. Humeyd'in, İbn Cerîr'in ve İbn Ebî Hâtim'in İshâk b. Suveyd'den rivâyet ettiğine göre Yahyâ b. Ya'mer ve Ebû Fâhite *"bunlar Kitab'ın anasıdır"* âyetini müzâkere ettiler. Ebû Fâhite *"Bunlar sûrelerin başlarında yer alan âyetlerdir ki Kur'ân bunlardan çıkarılmıştır. Bakara 'Elif- lâm- mîm, işte kitap!' buyruğundan, Âli İmrân 'Elif- lâm- mîm, Allah ki O'ndan başka ilah yoktur' buyruğundan çıkarılmıştır."* Yahyâ da şöyle dedi: *"Bunlar içerisinde fariza-*

ların, emirlerin, yasakların, helâllerin, hadlerin ve dinin direğinin zikredildiği âyetlerdir.”

İbn Cerir, Muhammed b. Ca'fer b. Zubeyr'den onun şöyle dediğini rivâyet etmiştir: “*Muhkem âyetler* Rabb'in hücceti, kulların da korunma sebebi. Bunlar husûmeti ve bâtılı savar. Bunların farklı manalara yorulmaları ya da hakkında vaz' edildikleri şeyden saptırılmaları söz konusu olmaz. *Diğerleri ise müteşâbih âyetlerdir*. Bunlar farklı manalara yorulabilir, tahrife ve teville uğratılabilir. Allah kulları helâller ve haramlarla imtihan ettiği gibi bunlarla da imtihan eder. Bunlar bâtıl manaya yorulmamalı ve hak manadan saptırılmamalıdır.”

İbn Ebî Hâtim, Mukâtil b. Hayyân'dan onun şöyle dediğini rivâyet etmiştir: “*Bunlar Kitab'ın anasıdır*. Zira bunlardan razı olmayan bir din mensubu yoktur. *Diğerleri ise müteşâbih âyetlerdir*. Bize ulaştığına göre ‘*Elif- lâm-mîm*’, ‘*elif- lâm- mîm- sâd*’ ve ‘*elif- lâm- mîm- râ*’ bunlardandır.”

Derim ki: Bu cserlerde ve benzerlerinde Allah Teâlâ'nın isim ve sıfatlarının müteşâbihâtta olduğunu hissettirecek bir ifâde yer almamaktadır. Sıfatları nefyedenlerin Allah'ın isim ve sıfatlarının müteşâbihâtta olduğunu söylemeleri delilsiz bir iddiadır.

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: “**Kureyş Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in Rahmân'dan söz ettiğini duyunca bunu reddettiler. Bunun üzerine Allah onlar hakkında ‘Onlar Rahmân’ı inkâr ediyorlar’ buyruğunu indirdi.**”

Şerh: İbn Cerir, Katâde'den şunu rivâyet etmiştir: “*Onlar Rahmân'ı inkâr ediyorlar*. Bize anlatıldığına göre Allah'ın Nebîsi (sallallahu aleyhi ve sellem) Hudeybiye zamanında Kureyş ile sulh antlaşması yaptığı zaman ‘Bu, Allah'ın Resûlü Muhammed'in kendisi üzerine sulh antlaşması yaptığı şeydir’ diye yazdırdı. Bunun üzerine Kureyş müşrikleri ‘Sen Allah'ın resûlüysen ve bundan sonra biz seninle savaşırsak sana gerçekten zulmetmişiz demektir!’ dediler. Sen ‘Bu, Abdullah'ın oğlu Muhammed'in kendisi üzerine sulh antlaşması yaptığı şeydir’ yaz!’ Bunun arkasından Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in ashâbı ‘Ey Allah'ın Resûlü, bizi bırak da şunlarla savaşalım!’ dediler. Rasulullah ‘Hayır, onların istediği gibi yazın, ben zaten Abdullah'ın oğlu Muham-

med'im' buyurdu. Sonra katip '*Rahmân ve Rahîm Allah'ın adıyla*' yazınca Kureyş 'Biz Rahmân nedir, bilmiyoruz' dedi. Cahiliyye ehli 'Senin adınla ya Allah!' diye yazardı. Bunun arkasından ashâbı yine 'Ey Allah'ın Resûlü, bizi bırak da şunlarla savaşalım!' dediler. Rasulullah yine '*Hayır, onların istediği gibi yazın*' buyurdu."

Yine İbn Cerîr'in Mücâhid'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: "*İşte seni öncesinde birçok ümmetin gelip geçtiği bir ümmet içerisinde gönderdik...*' (Ra'd, 30) Şöyle ki: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) Hudeybiye'de Kureyş'le antlaşma yaptığı zaman '*Rahmân ve Rahîm Allah'ın adıyla*' yazdırdı. Bunun üzerine 'Biz Rahmân nedir, bilmiyoruz ve "Senin adınla ya Allah"tan başkasını yazmayız!' dediler. Allah da şu buyruğunu indirdi: '*Onlar Rahmân'ı inkâr ediyorlar. De ki: O benim Rabbimdir ve O'ndan başka ilah yoktur.*'"

Yine İbn Cerîr İbn Abbâs'ın şöyle dediğini rivâyet etmiştir: "Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*) secde hâlinde '*Yâ Rahmân, yâ Rahîm*' diye dua ediyordu. Müşrikler 'Bu bir şeye dua ettiğini söylüyor ama iki şey söyleyerek dua ediyor' dediler. Bunun üzerine Allah '*İster Allah deyin ister Rahmân deyin. Ne dersiniz deyin en güzel isimler O'nundur*' (İsrâ, 110) buyruğunu indirdi.

41. Bölüm

"Allah'ın nimetini bilirler de sonra onu inkâr ederler..."
(Nahl, 83) Ayetinin Tefsiri

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

﴿يَعْرِفُونَ نِعْمَتَ اللَّهِ ثُمَّ يُنْكِرُونَهَا وَأَكْثَرُهُمُ الْكَافِرُونَ﴾

"Allah'ın nimetini bilirler de sonra onu inkâr ederler..." (Nahl, 83)

Mücâhid bu âyetin manası hakkında şöyle demiştir: "Bu, kişinin 'Bu benim malımdır, bunu atalarımın miras aldım' demesidir."

Avn b. Abdullah "Onlar 'Falanca olmasaydı şöyle şöyle olmazdı' derler" demiştir.

İbn Kuteybe "Onlar 'Bu ilâhlarımızın şefaati sâyesindedir' derler" demiştir.

Ebu'l Abbâs daha önce geçen ve içerisinde "Allah Teâlâ 'Kullarımdan bazıları bana mümin, bazıları da kâfir olarak sabahladı' buyurdu..." buyrulan Zeyd b. Hâlid hadisini zikrettikten sonra şöyle demiştir: "Kitap ve Sünnet'te bunun benzerleri oldukça çoktur. Allah (Subhanehu ve Teala) nimetlerini kendisinden başkasına izâfe eden ve kendisine ortak koşan kimseleri kınamaktadır. Seleften biri şöyle demiştir: 'Bu insanların söylediği "Rüzgâr çok güzeldi" ve "Geminin kaptanı işinde ustaydı" gibi birçoğunun ağzından sürekli duyulan sözlerdir.'"

Allah Teâlâ'nın "Allah'ın Nimetini Bilirler de Sonra Onu inkâr Ederler, Onların Çoğu Kâfirlerdir" Buyruğu Babı

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: "Allah Teâlâ'nın 'Allah'ın nimetini bilirler de sonra onu inkâr ederler. Onların çoğu kâfirlerdir.' (Nahl, 83) buyruğu babı."

Mücâhid bu âyetin manası hakkında şöyle demiştir: "Bu, kişinin 'Bu benim malımdır, bunu atalarımдан miras aldım' demesidir." Avn b. Abdullah "Onlar 'Falanca olmasaydı şöyle şöyle olmazdı' derler" demiştir. İbn Kuteybe "Onlar 'Bu ilâhlarımızın şefaati sâyesindedir' derler" demiştir.

Şerh: Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- görüldüğü üzere bazı âlimlerin âyetin manası hakkında söylediklerini aktarmıştır.

İbn Cerîr şunları söylemiştir: "Tevîl ehli nimet ile kastedilenin ne olduğu hususunda ihtilâf etmiştir. Süfyân kanalıyla es-Süddî'nin Allah Teâlâ'nın 'Allah'ın nimetini bilirler de sonra onu inkâr ederler...' buyruğu hakkında 'O Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'dir' dediği zikredilmiştir. Başkaları da şöyle demiştir: 'Aksine bunun manası şudur: Onlar Allah Teâlâ'nın bu sûrede saydığı nimetlerin Allah tarafından geldiğini ve kendilerini bunlarla nimetlendirenin Allah olduğunu biliyorlardı. Fakat onlar sonra bunu inkâr ediyorlar ve o nimetleri atalarından miras aldıklarını söylüyorlardı.'"

Yine İbn Cerîr Mücâhid'in "Allah'ın nimetini bilirler de sonra onu inkâr ederler..." buyruğu hakkında şöyle dediğini rivâyet etmiştir: "Bu nimetler; evler, hayvanlar, hayvanlardan rızıklandırıldıkları şeyler, demirden zırhlar ve elbiselerdir. Bu Kureyş kâfirleri bu nimetleri bilirler fakat 'Bunlar bizim atalarımızdan, sonra bunları onlardan biz miras aldık' diyerek bu nimetleri inkâr ederler."

"Başkaları da şöyle demiştir: Bunun manası şudur: Kâfirlere 'Sizi kim rızıklandırdı?' dendiği zaman kendilerini rızıklandırmanın Allah olduğunu ikrar ederler, sonra 'Bize bu rızık ilahlarımızın şefaati sâyesinde verdi' diyerek bunu inkâr ederlerdi."

Musannif (rahimehullah) bunun aynısını İbn Kuteybe'den rivâyet etmiştir. İbn Kuteybe, Mısır'ın kadısı, nahiv ve lügat âlimi, birçok ilim barındıran faydalı ve eşsiz kitapların müellifi Ebû Muhammed Abdullah b. Müslim b. Kutey-

be ed-Deyneverî'dir. Bağdad'da ilimle iştigâl etmiş, İshâk b. Râhûye'den ve tabakasından hadis dinlemiştir. İki yüz yetmiş altı yılında da vefat etmiştir.

Başkaları, musannifin **Avn b. Abdullah**'tan aktardığı kavli dile getirmiştir. Bu zât, zâhid Ebû Abdullah Avn b. Abdullah b. Utbe b. Mes'ûd el-Huzeli el-Küfî'dir. Babasından, Âişe'den ve İbn Abbâs'tan rivâyette bulunmuştur. Ondan da Katâde, Ebu'z Zübeyr ve ez-Zührî rivâyette bulunmuştur. Ahmed ve İbn Main onun sika olduğunu söylemiştir. Buhârî "Yüz yirmi yılından sonra öldü" demiştir.

Avn b. Abdullah *"Allah'ın nimetini bilirler de sonra onu inkâr ederler"* buyruğu hakkında şöyle demiştir: "Allah'ın nimetini inkâr etmeleri kişinin 'Falan olmasaydı şu ve şu olmazdı, falanca olmasaydı şunu elde edemezdim' demesidir."

İbn Cerîr yukarıdaki kavillerden ilk kavli tercih etmiştir. Başkaları ise âyetin âlimlerin zikrettiği bütün manaları kapsadığını söylemiştir ki doğru olan da budur.

Mücâhid; büyük tefsir âlimi, rabbânî imam, Benî Mahzûm'un mevlâsı Mücâhid b. Cebr el-Mekkî'dir. Şöyle demiştir: "Kur'ân'ı İbn Abbâs'a üç defa arz ettim. Her âyette onu durduruyor ve ona 'Bu ne hakkında nâzil oldu? Manası nedir?' diye soruyordum." Yüz iki yılında seksen üç yaşında vefat etmiştir.

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: **Ebu'l Abbâs** daha önce geçen ve içerisinde *"Allah Teâlâ 'Kullarımdan bazıları bana mümin, bazıları da kâfir olarak sabahladı' buyurdu..."* buyrulan Zeyd b. Hâlid hadisini zikrettikten sonra şöyle demiştir: "Kitap ve Sünnet'te bunun benzerleri oldukça çoktur. Allah subhânehû nimetlerini kendisinden başkasına izâfe eden ve kendisine ortak koşan kimseleri kınamaktadır. Seleften biri şöyle demiştir: 'Bu insanların söylediği "Rüzgar çok güzeldi" ve "Geminin kaptanı işinde ustaydı" gibi birçoğunun ağzından sürekli duyulan sözlerdir.'"

Şerh: Ebu'l Abbâs, Şeyhulislâm, büyük imam Ahmed b. Abdulhalim b. Abdusselâm İbn Teymiyye'dir.

Zeyd b. Hâlid hadisi "Yıldızlardan yağmur ummak hakkında gelenler babı"nda geçmiş bulunmaktadır.

(Ebu'l Abbâs) şöyle demiştir: "Kitap ve Sünnet'te bunun benzerleri oldukça çoktur. Allah subhânehû nimetlerini kendisinden başkasına izâfe eden ve kendisine ortak koşan kimseleri kınamaktadır. Seleften biri şöyle demiştir: 'Bu insanların söylediği "Rüzgar çok güzeldi" ve "Geminin kaptanı işinde ustaydı" gibi birçoğunun ağzından sürekli duyulan sözlerdir."

Şeyhulislâm'ın söyledikleri, bu âyetin hükmünün nimetleri Allah'tan başkasına izâfe eden ve nimetlerin sebeplerini O'ndan başkasına isnâd eden herkes hakkında genel olduğuna delâlet etmektedir. Nitekim bu, bazıların zikri yukarıda geçen müfessirlerin sözlerinde de zikredilmiştir. Gayet açık olduğu üzere bu şirkin bir nev'idir.

"Kitap ve Sünnet'te bunun benzerleri oldukça çoktur. Allah subhânehû nimetlerini kendisinden başkasına izâfe eden ve kendisine ortak koşan kimseleri kınamaktadır. Seleften biri şöyle demiştir: 'Bu insanların söylediği "Rüzgar çok güzeldi" ve "Geminin kaptanı işinde ustaydı" gibi birçoğunun ağzından sürekli duyulan sözlerdir."

Şeyhulislâm'ın bu sözleri bu âyetin hükmünün nimetleri onları veren Allah'tan gayrısına nispet eden ve sebeplerini O'ndan başkasına dayandıran kimselerin tamamı hakkında genel olduğunu göstermektedir. Nitekim bu müfessirlerin bir kısmı burada zikredilmiş olan sözlerinde geçmektedir.

Şeyhimiz -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: "Burada iki zıddın kalpte bir araya gelmesi söz konusu edilmekte ve zikri geçen söz nimeti inkâr olarak isimlendirilmektedir."

42. Bölüm

"Şu hâlde bile bile Allah'a nidler kılmayın."

(Bakara, 22) Ayetinin Tefsiri

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

﴿فَلَا تَجْعَلُوا لِلّٰهِ أُنْدَادًا وَّ أَنْتُمْ تَعْلَمُونَ﴾

"Şu hâlde bile bile Allah'a nidler kılmayın." (Bakara, 22)

وعن ابن عباس رضي الله عنهما في الآية : «الْأُنْدَادُ هُوَ الشَّرْكُ أَخْفَى مِنْ دَيْبِ التَّمَلُّعِ عَلَى صَفَاةِ سَوْدَاءٍ، فِي ظُلْمَةِ اللَّيْلِ، وَهُوَ أَنْ يَقُولَ: وَاللَّهِ، وَحَيَاتِكَ يَا فَلَانَةُ، وَحَيَاتِي، وَيَقُولَ: لَوْلَا كَلْبُهُ هَذَا لَأَتَانَا اللَّصُوصُ، وَلَوْلَا الْبُطُّ فِي الدَّارِ لَأَتَى اللَّصُوصُ، وَقَوْلُ الرَّجُلِ لِصَاحِبِهِ: مَا شَاءَ اللَّهُ وَشِئْتُ، وَقَوْلُ الرَّجُلِ: لَوْلَا اللَّهُ وَفُلَانٌ، لَا تَجْعَلْ فِيهَا فَلَانٌ، فَإِنَّ هَذَا كُلَّهُ بِهِ شِرْكٌ» رواه ابن أبي حاتم

İbn Abbâs (radiyallahu anhumâ) bu âyet hakkında şöyle demiştir: "Nidler şirk'tir. Gece karanlığında siyah kaya üzerindeki karıncanın yürüyüşünden daha gizlidir. Bu 'Ey falan; Allah'a, hayatına ve hayatıma yemin olsun ki' demen, 'Şu köpekcik olmasaydı kesinlikle bize hırsızlar gelirdi' ya da 'Evdeki ördek olmasaydı hırsızlar gelirdi' demen, kişinin arkadaşına 'Allah ve sen dilerse' demesi, yine kişinin 'Allah ve falanca olmasaydı' demesidir. Falancayı katma. Bunların tamamı şirk'tir." Bunu İbn Ebî Hâtîm rivâyet etmiştir.

وعن عمر بن الخطاب رضي الله عنه أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: «مَنْ حَلَفَ بِغَيْرِ اللَّهِ فَقَدْ كَفَرَ أَوْ أَشْرَكَ» رواه الترمذي وحسنه وصححه الحاكم

Ömer b. el-Hattâb (radiyallahu anh)'dan rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: "Kim Allah'tan başkası

adına yemin ederse kâfir -ya da şirk koşmuş- olur."¹²¹ Bunu Tirmizî hasen olduğunu söyleyerek rivâyet etmiştir. Hâkim de bu hadisin sahih olduğunu söylemiştir.

وقال ابن مسعود رضي الله عنه: لأن أحلف بالله كاذباً أحبُّ إليَّ من أن أحلف بغيره صادقاً

İbn Mes'ûd (rahımehullah) şöyle demiştir: "Şüphesiz Allah adına yalan yere yemin etmek bana O'ndan başkası adına doğru yere yemin etmekten daha sevimlidir."¹²²

وعن حذيفة رضي الله عنه عن النبي صلى الله عليه وسلم قال: " لا تقولوا: ما

شاء الله وشاء فلان، ولكن قولوا: ما شاء الله ثم شاء فلان " رواه أبو داود بسند صحيح

Huzeyfe (radiyallahu anh)'ın rivâyet ettiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: "Allah isterse ve falan isterse demeyin. Fakat Allah isterse sonra falan isterse deyin."¹²³ Bunu Ebû Dâvûd sahih bir senetle rivâyet etmiştir.

وجاء عن إبراهيم النخعي أنه يكره أن يقول الرجل: « أعوذ بالله وبك، ويجوز أن

يقول: بالله ثم بك، قال: ويقول لولا الله ثم فلان ولا تقولوا: لولا الله وفلان »

İbrâhîm en-Nehaî'den¹²⁴ de "Allah'a ve sana sığınyorum" denmesini kerih gördüğü, "Önce Allah'a sonra da sana sığınyorum" denmesine de cevaz verdiği rivâyet edilmiştir. Yine o, "Kişi 'Allah olmasaydı sonra falan olmasaydı' diyebilir fakat 'Allah ve falan olmasaydı' demeyin" demiştir.

¹²¹ Tirmizî, 4/110; Ahmed, Musned, 2/125.

¹²² İbn Ebi Şeybe, 3/79; Taberani, el-Kebir, 9/183.

¹²³ Ebu Davud, 2/713.

¹²⁴ İbn Ebi'd Dünya, Kitabus Samt, 1/193; Abdurrezzak, Musannef, 11/27.

Allah Teâlâ'nın “Şu Hâlde Bile Bile Allah'a Nidler Kılmayın” Buyruğu Babı

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: “Allah Teâlâ'nın ‘Şu hâlde bile bile Allah'a nidler kılmayın’ (Bakara, 22) buyruğu babı.”

Şerh: Nidd, eş ve benzer demektir. Allah'a nidd kılmak ise ibadetin bütün nevlerini ya da bu nevlerden herhangi birini Allah'tan başkasına yöneltmektir. Duâ ettikleri, kendilerine fayda vereceğini, kendilerinden kötülükleri uzaklaştıracığını ve kendileri için şefaât edeceğini umdukları bir varlığa itikat eden putperestlerin yaptığı gibi.

Zikri geçen âyetin siyâkı şudur: “Ey insanlar! Sizi de sizden öncekileri de yaratan Rabbinize ibâdet edin ki takvalı davranmış olasınız. O ki size arzı bir döşek, semâyı bir bina kıldı. Ayrıca semâdan bir su indirip onunla size rızık olarak bazı ürünler çıkardı. Şu hâlde bile bile Allah'a nidler kılmayın.” (Bakara, 21-22)

el-İmâd İbn Kesîr tefsîrinde şunları söylemiştir: “Ebu'l Âliye ‘Şu hâlde bile bile Allah'a nidler kılmayın’ buyruğu hakkında şöyle demiştir: ‘Nidler, denkle ve ortaklar demektir.’ Rabî b. Enes, Katâde, es-Süddî, Ebû Mâlik ve İsmâil b. Ebî Hâlid de böyle söylemiştir. İbn Abbas da şöyle demiştir: ‘Şu hâlde bile bile Allah'a nidler kılmayın. Yani Rabbinizin Allah olduğunu ve sizi O'ndan başka hiç kimsenin rızıklandırmadığını bildiğiniz hâlde ne bir zarar ne bir fayda veremeyen nidlerden herhangi birini Allah'a ortak koşmayın. Yine siz biliyorsunuz ki Resûl'ün sizi kendisine çağırmakta olduğu tevhid hiç şüphesiz haklır.’ Katâde de böyle söylemiştir. Yine Katâde'den ve Mücâhid'den ‘Allah'a nidler kılmayın. Yani Allah'a isyan hususunda kendilerine itaat ettiğiniz kimseleri O'na denk kılmayın.’ dedikleri rivâyet edilmiştir. İbn Zeyd ‘Nidler (müşriklerin) Allah'a (denk) kıldıkları ve Allah için ayırdıklarını kendileri için de ayırdıkları ilahlardır’ demiştir. Abbâs'tan ‘Şu hâlde Allah'a nidler yani benzerler kılmayın’ dediği rivâyet edilmiştir. Yine Mücâhid şöyle demiştir: ‘Şu hâlde bile bile Allah'a nidler kılmayın. Yani hem Tevrat'ta hem de İncil'de O'nun tek bir ilâh olduğunu bildiğiniz hâlde...”

İbn Kesîr sonra âyet-i kerîmenin manası hakkında İmam Ahmed'in “Müsned”inde yer alan bir hadisi zikretmiştir: Hâris el-Eş'arî'den rivâyet edildiğine göre Allah'ın Nebîsi (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: “Şüphesiz Allah Yahyâ b. Zekerîyyâ (aleyhisselam)'a, kendisiyle amel etmesi ve İsrâ-

iloğulları'na kendisiyle amel etmelerini emretmesi için beş buyruk vahyetti. Yahyâ neredeyse bu hususta yavaş davranacaktı. Bundan dolayı İsâ (aleyhis-selam) ona 'Sana beş buyruğun gereğini yerine getirmen ve İsrailoğulları'na bunların gereğini yerine getirmelerini emretmen emredildi. Bunları ya sen tebliğ edersin ya da ben tebliğ ederim.' dedi. Bunun üzerine Yahyâ 'Kardeşim! Benden önce davrandığın takdirde azaba uğratılmaktan ya da yere batırılmaktan korkarım.' dedi. Yahyâ b. Zekeriyâ sonra İsrailoğulları'nı Beyt-i Makdis'te topladı. Öyle ki mescid tamamen doldu. İnsanlar mescidin yüksek yerlerine bile oturdular. Sonra Yahyâ Allah'a hamd u senâda bulunduktan sonra onlara şöyle diyerek hitap etti: 'Şüphesiz Allah bana kendisiyle amel etmem ve size kendisiyle amel etmenizi emretmem için beş buyruk vahyetti. Bunlardan ilki Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmadan O'na ibâdet etmenizdir. Zira Allah'a ortak koşan kimsenin durumu şu adamın durumu gibidir: Kendi malından olan altın ya da gümüş para karşılığında bir köle almış, köle de çalışmaya başlamış fakat kazandığını efendisinden başkasına götürmüştür. Kölesinin böyle olması hanginizi mutlu eder? İşte Allah sizi yaratmış ve rızıklandırmıştır. Şu halde O'na ibâdet edin ve hiçbir şeyi ortak koşmayın. O size ayrıca namazı emretti. Şüphesiz Allah sağa sola meyletmediği sürece yüzünü kulunun yüzünün karşısına koyar. Şu hâlde namaz kıldığınızda sağa sola meyletmeyin. O size ayrıca orucu emretti. Orucun misâli şudur: Bir topluluk içerisindeki bir adamın beraberinde bir parça misk vardır ve o topluluktaki herkes miskin kokusunu almaktadır. Şüphesiz oruçlunun ağız kokusu Allah katında misk kokusundan daha hoştur. O size ayrıca sadakayı emretti. Sadakanın misâli şudur: Bir adamı düşman esir etmiş, ellerini boynunda bağlamış, boynunu vurmak için öne çıkarmıştır. Bu esnada adam onlara "Fidye karşılığında canımı sizden kurtarmama ne dersiniz?" diye sormuş, sonra az veya çok mal vererek canını kurtarmaya çalışmış, sonunda da kendisini esâretten kurtarmıştır. O size ayrıca kendisini çokça zikretmeyi emretmiştir. Bunun misâli şudur: Düşman bir adamın peşinden koşarak onu ele geçirmeye çalışmaktadır. Sonra adam sapasağlam bir kaleye varır ve orada korunur. İşte kulun şeytandan en iyi korunduğu zaman Allah'ı zikretmekte olduğu zamandır."

Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle devam etti: "Ben de size Allah'ın bana emrettiği beş şeyi emrediyorum: Cemaat, işitme, itaat etme, hic-

ret ve Allah yolunda cihad. Zira kim cemaatten bir karış ayrılırsa dönmediği sürece İslâm'ın halkasın boynundan çıkarmış olur. Kim câhiliyye davası güderse o cehennemde diz çökeceklerdendir."

"Ey Allah'ın Resülü, namaz kılsa ve oruç tutsa da mı?" diye sordular. Bu yurdu ki: *"Namaz kılsa, oruç tutsa ve müslüman olduğunu söylese de. Müslümanları isimleriyle hatta Allah (azze ve celle) onları nasıl isimlendirmişse öyle, 'müslümanlar', 'müminler' ve 'Allah'ın kulları' diye çağırın."*

Bu hasen bir hadistir. Âyetin bu hadisteki şahidi *"İşte Allah sizi yaratmış ve rızıklandırmıştır. Şu halde O'na ibâdet edin ve hiçbir şeyi ortak koşmayın."* buyruğudur.

Bu âyet tek olan ve ortağı bulunmayan Allah Teâlâ'nın ibâdetle birlenmeyi hak ettiğinin delillerindendir. Müfessirlerin birçoğu bu âyeti Yaratıcı'nın varlığına delil getirmiştir ki âyetin buna delâleti öncelikle söz konusudur. Buna delâlet eden Kur'ân delilleri çoktur.

Ebü Nuvâs'a Yaratıcı'nın varlığının sorulması üzerine o şu beyitleri inşad etmiştir:

Yeryüzündeki bitkiler üzerinde düşün ve bak

Melik'in yaptıklarının izlerine!

Gümüşten kısıc kısıc gözler

İçlerinde de hâlis altından göz bebekleri!

Zeberced dallar üzerinde şahiddir hepsi

Allah'ın ortağı olmadığına!

İbnu'l Mu'tezz de şöyle demiştir:

Allah'a nasıl isyan edilir? Hayret!

İnkâr eden nasıl inkâr eder O'nu?

Hâlbuki vardır her şeyde O'na delil

Ortağı olmadığını gösterip duran

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: "İbn Abbâs (*radiyallahu anhuma*) bu âyet hakkında şöyle demiştir: 'Nidler şirk. Gece karanlığında siyah kaya üzerindeki karıncanın yürüyüşünden daha gizlidir. Bu "Ey falan; Allah'a, hayatına ve hayatıma yemin olsun ki" demen, "Şu köpekci olmasaydı kesinlikle bize hırsızlar gelirdi" ya da "Evdeki ördek olmasaydı hırsızlar gelirdi" demen, kişinin arkadaşına "Allah ve sen dilerse" demesi, yine kişinin "Allah ve falanca olmasaydı" demesidir. Falancayı katma. Bunların tamamı şirk. Bunu İbn Ebî Hâtim rivâyet etmiştir."

Şerh: İbn Abbâs (*radiyallahu anhuma*) bütün bunların şirk kapsamında olduğunu beyan etmiştir ki bunlar günümüzde ne tevhidi ne de şirk bilen birçok kimsenin dilinde dolaşmaktadır.

Bu hususlara dikkat et! Zira bunlar büyük bir münkerin örnekleridir. Bundan sakındırmak ve hakkında sert ifâdeler kullanmak gerekir. Çünkü bu büyük günahlardan daha büyüktür. İbn Abbâs (*radiyallahu anhuma*) şirkin küçüğünü söz konusu ederek büyüğüne dikkat çekmiştir.

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: "Ömer b. el-Hattâb (*radiyallahu anh*)'dan rivâyet edildiğine göre Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) şöyle buyurmuştur: 'Kim Allah'tan başkası adına yemin ederse kafir -ya da şirk koştur- olur.' Bunu et-Tirmizî hasen olduğunu söyleyerek rivâyet etmiştir. el-Hâkim de bu hadisin sahih olduğunu söylemiştir."

Şerh: Burada râviden kaynaklanan bir şek de olabilir, buradaki "ya da" "ve" manasına geliyor da olabilir. Bu takdirde mana "kâfir olur ve şirk koştur" olur. Bu da küfrün altında küfür manasına gelir. Nitekim bu küçük şirk kapsamındadır. Bunun benzeri bu lafızla İbn Mes'ûd'dan rivâyet edilmiştir.

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: İbn Mes'ûd şöyle demiştir: "Şüphesiz Allah adına yalan yere yemin etmek bana O'ndan başkası adına doğru yere yemin etmekten daha sevimlidir."

Şerh: Bilindiği üzere Allah adına yalan yere yemin etmek büyük günahlardandır. Şirk ise küçük olsa bile büyük günahlardan daha büyüktür. Nitekim bu daha önce beyan edilmişti.

Küçük şirkin durumu buysa cehennemde ebedî kalmayı gerektiren Allah'tan başkasına dua etmek, yardım istemek, yönelmek, ihtiyaçları ona arz etmek gibi büyük şirk olan ameller hakkında ne düşünülür? Nitekim bu, şu zamanlarda ve öncesinde bu ümmetin çoğunun içerisinde bulunduğu hâldir: Kabirleri ta'zim etmişler, birer put edinmişler, üzerlerine binalar inşa etmişler, buraları mescidler hâline getirmişler, ölünün adına türbeler inşa etmişlerdir. Tâ ki türbe kimin adına inşa edilmişse ona ibâdet edilsin, o tazim edilsin, kalplerle, sözlerle ve amellerle ona yönelinsin.

Hâlbuki Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: *"Kim Allah hakkında yalan uyduran ya da O'nun âyetlerini yalanlayan kimseden daha zâlimdir? İşte onları Kitâb'dan nasipleri mutlaka bulacaktır. Sonunda elçilerimiz onlara canlarını almaya geldiğinde 'Nerede Allah'ın gayrısında dua etmekte olduklarınız?' derler. Onlar da 'Gözümüzden kaybolup gittiler' der ve kâfir olduklarına şehâdet ederler."* (A'râf, 37)

Görüldüğü üzere Allah Teâlâ dünya yurdunda kendisinin gayrısında dua ettikleri varlıklara dua etmekte olmaları sebebiyle onları tekfir etmiştir.

Yine Allah Teâlâ *"Ve mescidler Allah'ındır. Şu hâlde Allah ile birlikte kimseye dua etmeyin."* (Cinn, 18) buyurmuştur. Yine O şöyle buyurmuştur: *"De ki: Ben ancak Rabbime dua ederim ve O'na kimseyi ortak koşmam. De ki: Ben size bir fayda da sağlayamam, sizi doğru yola da sokamam."* (Cinn, 20-21)

Bu müşrikler ise işi tersine çevirmişler, Rasulullah'ın ümmete tebliğ ettiği ve kendisi hakkında bildirdiği şeye muhâlefet etmişlerdir. Rasulullah onları Allah'a şirk koştuktan ve Allah'tan başkasına yapışmaktan sakındırmasına rağmen onlar Rasulullah karşısında bunlarla muamelede bulunmuşlardır. Öyle ki onlardan biri şunları söylemiştir:

Ey yaratılmışların en kerîmi!

Herkesin kapısını çalan belalar kapımı çaldığı zaman

Yoktur senden başka sığınacak kimsem

Âhiretimde elimi tutma lütfunda bulunmazsan

O zaman ayağım kayıp gitti say

Şüphesiz cömertliğindendir dünya ve malı mülkü

Levh'in ve Kalem'in ilmi de ilimlerindendir

Şu cehâletin büyüklüğüne bak: Adam kurtuluşun ancak Allah'tan başkasının himâyesiyle gerçekleşeceğini itikad etmektedir!

Övmeye aşırılığın ulaştığı şu boyuta bak! Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in Mâlik ve başkaları tarafından rivâyet edilen *"Beni hristiyanların Meryem'in oğlunu aşırı övdükleri gibi aşırı övmeyin. Ben ancak bir kulum. Şu hâlde 'Allah'ın kulu ve resûlü' deyin."* buyruğunda kendisinden sakındırdığı övmeye aşırılığın sınırı aşılmıştır! Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: *"De ki: Ben size 'Allah'ın hazineleri bendedir' demiyorum. Gaybı da bilmem. Size 'Ben bir meleğim' de demiyorum."* (En'âm, 50)

Kitab ve Sünnet'e karşı şu muhâlefetin, Allah ve Resûlü'ne karşı şu düşmanlığın büyüklüğüne bak! Şâirin zikri geçen sözleri birçok kimsenin, özellikle de âlim olduğunu iddia eden, bu manzûmeyi ve benzerlerini okuyup tazim etmeyi Allah'a yakınlaşma vesilelerinden sayan kimselerin içlerinde barındırdığıdır. Şüphesiz biz Allah'a aidiz ve muhakkak O'na döneceğiz!

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: *"Huzeyfe (radı-yallahu anh)'ın rivâyet ettiğine göre Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: 'Allah isterse ve falan isterse demeyin. Fakat Allah isterse sonra falan isterse deyin.' Bunu Ebû Dâvûd sahih bir senetle rivâyet etmiştir."*

Şerh: Bunun sebebi vâv ile yapılan atfın müsâvât (eşitlik) ifâde etmesidir. Çünkü bu harf vaz' edildiği zaman sıralama ya da öncelik- sonralık gerektirmeden mutlak cem'e (bir araya gelmeye) delâlet etsin diye vaz' edilmiştir.

Yaratılmışı Yaratıcı ile bir tutmak şirktir. Bir tutuşun nev'i burada olduğu gibi küçükse küçük şirk olur, büyükse büyük şirk olur. Nitekim Allah Teâlâ âhiret yurdunda onların *"Allah'a yemin olsun ki biz sizi Âlemlerin Rabbi'yle bir tutarken açık bir sapıklık içindeymişiz!"* (Şuarâ, 97-98) diyeceklerini bildirmiştir.

Sümme (sonra) harfi ise vâv gibi değildir. Zira bu harften sonra gelen ma'tûf ma'tûfun aleyhten bir süre sonra gelir. Dolayısıyla bu harfi kullanmakta

bir mahzur yoktur. Çünkü bu durumda ma'tûf ma'tûfun aleyhin tâbisi olmak-tadır.

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: "İbrâhîm en-Nehaî'den de 'Allah'a ve sana sığınıyorum' denmesini kerih gördüğü, 'Önce Allah'a sonra da sana sığınıyorum' denmesine de cevaz verdiği rivâyet edilmiştir. Yine o, 'Kişi "Allah olmasaydı sonra falan olmasaydı" diyebilir fakat "Allah ve falan olmasaydı" diyemez' demiştir."

Şerh: Bu kapsamda caiz olanla olmayan arasındaki fark beyan edilmişti. Bu zikredilen sözler hayatta olan, hâzır bulunan, bir şey hakkında kudrete ve sebebe sahip olan kişi hakkında söylenebilir. Zikri geçen sözler ve benzerleri böylesi bir kimse hakkında cârî olur. Kendilerine dua edenlerden haberleri olmayan ve zarar veya fayda vermeye güçleri yetmeyen ölümlere gelince onlar hakkında bu sözlerden hiçbirisi söylenmez. Herhangi bir hususta herhangi bir şekilde ölümlere yapışmak caiz olmaz.

Kur'ân da bunu beyan etmektedir. Yaratılmışlardan yukarıda zikri geçenlerden biri istendiği ya da biri sözüyle veya bâtinî yahut zâhirî ameliyle onlara yöneldiği zaman Kur'ân kişinin onları birer ilah edinmekte olduğunu haykırmaktadır. Kur'ân üzerinde derin derin düşünen ve onu anlamakla rızıklandırılan kimse dini hususunda basîret üzere olur. Muvaffakiyet Allah'tandır.

İlim rastgele elde edilmez. Ancak bir kısmı nâzımın şu beyitlerinde zikredilmiş olan bazı sebeplere tutunularak elde edilir:

İlme ancak altısıyla ulaşırsın kardeşim!

Sana anlatacağım ayrıntılıca bunları:

Zekâ, hırs, gayret, yetecek kadar mal,

Hocanın yol göstermesi bir de uzun zaman

Bu altı hasletin tamamından daha önemlisi Allah Teâlâ'nın kendisini ilim elde etme yolunda yoran kimseyi anlayış ve ezber yeteneği ile rızıklandırmasıdır. O kullarından dilediğini muvaffak kılar. Buyurduğu gibi: "Sana bilmediklerini öğretti. Allah'ın üzerindeki fazlı gerçekten büyüktür." (Nisâ, 113)

Allâme İbnu'l Kayyım -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- ne güzel söylemiştir:

Öldürücü bir hastalıktır cehâlet, devası ise

Bir arada olması gereken iki şeydir

Kur'ân'dan ya da Sünnet'ten bir nas

Bir de bu işin uzmanı, rabbânî bir âlim

İlimler üçtür, dördüncüsü yoktur, hak apaçıktır

Allah'ın sıfatlarını ve fiillerini, Rahmân'ın isimlerini bilmek

Allah'ın dîni olan emirleri ve nehiyleri bilmek

Sonraki âhiret gününde vereceği karşılığı bilmek

Bunların hepsi mevcuttur Kur'ân'da

Ve Kur'ân'la gönderilenden gelen sünnetlerde

Vallahî bilgiçlik taslayan kimse

Bu ikisi dışında ancak hezeyan söylemiştir

43. Bölüm

Allah Adına Yemin Edildiği Zaman İkna Olmayan Kimse Hakkında

عن ابن عمر رضي الله عنهما : أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: «
لَا تَخْلِفُوا بِآبَائِكُمْ، مَنْ خَلَفَ بِاللَّهِ فَلْيَصِدُقْ وَمَنْ خَلَفَ لَهُ بِاللَّهِ فَلْيَرْضَ، وَمَنْ لَمْ يَرْضَ
بِاللَّهِ فَلَيْسَ مِنَ اللَّهِ » رواه ابن ماجه بسند حسن

İbn Ömer (radiyallahu anhumu)'nın rivâyet ettiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: "Babalarınız adına yemin etmeyin. Allah adına yemin eden kimse doğru söylesin. Kendisinin karşısında Allah adına yemin edilen kimse de râzı olsun. Râzı olmayan kimse Allah'tan değildir."¹²⁵ Bunu İbn Mâce hasen bir senetle rivâyet etmiştir.

¹²⁵ İbn Mace, 1/679; Beyhaki, Sunenul Kubra, 10/181.

Allah Adına Yemin Edildiği Zaman İkna Olmayan Kimse Hakkında Gelenler Babı

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: “İbn Ömer (*radıyallahu anhumâ*)’nın rivâyet ettiğine göre Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) şöyle buyurmuştur: ‘*Babalarınız adına yemin etmeyin. Allah adına yemin eden kimse doğru söylesin. Kendisinin karşısında Allah adına yemin edilen kimse de râzı olsun. Râzı olmayan kimse Allah’tan değildir.*’ Bunu İbn Mâce hasen bir senetle rivâyet etmiştir.”

Şerh: “*Babalarınız adına yemin etmeyin.*” Daha önce kim olursa olsun Allah’tan başkası adına yemin etmenin câiz olmadığı geçmişti.

“*Allah adına yemin eden kimse doğru söylesin.*” Bu Allah’ın kullarına vâcip kıldığı ve onları kitabında kendisine teşvik ettiği şeylerdendir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

“Ey iman edenler! Allah’tan korkun ve sâdıklarla beraber olun.” (Tevbe, 119)

“...Sâdik erkekler ve sâdik kadınlar...” (Ahzâb, 35)

“Allah’a karşı sâdik olsalardı şüphesiz onlar için daha hayırlı olurdu.” (Muhammed, 21)

İyi kimselerin hâli budur. Allah Teâlâ’nın buyurduğu gibi: “Yüzlerinizi doğu veya batı tarafına çevirmeniz iyilik değildir. İyilik Allah’a, âhiret gününe, meleklerle, Kitab’a ve nebîlere iman eden, sevdiği hâlde malı yakınlarla, yetimlere, yoksullara, yolda kalmışlara, dilencilere veren, köleleri azat etmek için harcayan, namazı kılan, zekâtı veren kimsenin, söz verdikleri zaman sözlerinde duran, fakirlikte, hastalıkta ve savaşta sabreden kimselerin yaptığıdır. İşte onlar sâdiklardır. Yine onlar takva sahipleridir.” (Bakara, 177)

“*Kendisinin karşısında Allah adına yemin edilen kimse de râzı olsun. Râzı olmayan kimse Allah’tan değildir.*”

Şeriat’ın hükmüne göre kişinin hasmı karşısında yemin etmekten başka seçeneği yoksa ve kadı kişiyi yemin ettirmişse rıza göstermenin kadıya vacip olduğu şüphesizdir.

Yeminin konusu insanlar arasında cereyen eden meselelerden biriye, yemin insanlar birbirlerine mazeret sunarken ya da benzer bir konuda dile getirilmişse: üzerindeki töhmetten berâetini bildirerek ve yemin ederek kendisinden özür dilediği zaman özrünü kabul etmesi müslümanın müslüman üzerindeki haklarındandır. Müslümanın müslüman üzerindeki haklarından biri de aykırı bir durum ortaya çıkmadığı sürece onun hakkında hüsnüzan beslemesidir. Nitekim Ömer'den şu eser rivâyet edilmiştir: "Kardeşinin ağzından çıkan bir söz sebebiyle hüsnüzan etmeye imkân bulduğun sürece onun hakkında kötü düşünme."

Yine burada tevazu, ülfet, sevgi, ayrıca Allah'ın sevdiği ve anlayış sahibine gizli kalmayacak maslahatlar vardır. Bu, kalplerin Allah'a itaat üzere birleşmesinin sebeplerindendir. Yine bu, hadiste buyrulduğu üzere kulun mizanına konacak şeylerin en ağırı olan güzel ahlak kapsamına girmektedir. Bu değerli ahlâkî hasletlerdendir.

Şu hâlde ey iyiliğini düşünen kimse, Allah Teâlâ ile aranı düzelterek şeyler üzerinde kafa yor! Bunlar O'nun haklarını yerine getirmen, kullarının haklarını yerine getirmen, müslümanları mutlu etmen, kendini onlardan geri çekmemen ve onlara üstünlük taslamamandır. Zira bunlarda akıllara gelmeyecek ve hayâllere uğramayacak zararlar söz konusudur. Bu hasletlerin geniş açıklamaları ve haklarında varid olan eserler edebiyata ve diğer dallara dair kaleme alınan kitaplarda zikredilmiştir. Kim yukarıda sözü geçen hasletlerle, bu kapsamda amele dökmenin yaraşacağı şeyleri amele dökmekle ve terk etmesi gerekenleri terk etmekle rızıklandırılırsa bu onun dindarlığını ve aklının kemâlini gösterir. Zayıf ve miskin kulunu muvaffak kılıp ona yardım edecek Allah'tır. Allah en iyi bilendir.

44. Bölüm

Allah ve Sen Dilersen Demek

عن قُتَيْبَةَ: أَنَّ يَهُودِيًّا أَتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: إِنَّكُمْ تَشْرِكُونَ تَقُولُونَ مَا شَاءَ اللَّهُ وَشِئْتُمْ وَتَقُولُونَ: وَالْكَعْبَةِ، فَأَمَرَهُمُ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا أَرَادُوا أَنْ يَخْلُقُوا أَنْ يَقُولُوا: وَرَبَّ الْكَعْبَةِ وَأَنْ يَقُولُوا: « مَا شَاءَ اللَّهُ ثُمَّ شِئْتُمْ » رواه السَّانِي وَصَحَّحَهُ.

Kuteyle'den rivâyet edildiğine göre bir yahudi Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in yanına gelip şöyle dedi: "Şüphesiz siz şirk koşuyorsunuz. 'Allah ve sen dilersen' diyorsunuz. Yine siz 'Kâbe'ye yemin olsun ki' diyorsunuz." Bunun üzerine Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) insanların yemin etmek istedikleri zaman 'Kâbe'nin Rabbine yemin olsun ki' demelerini, yine onların 'Allah dilerse, sonra da sen dilersen' demelerini emretti.¹²⁶ Bunu Nesâî sahih olduğunu söyleyerek rivâyet etmiştir.

وله أيضا ، عن ابن عباس رضي الله عنهما : " أن رجلا قال للنبي صلى الله عليه وسلم : « ما شاء الله وشئت ، فقال : « أَجَعَلْتَنِي لِلَّهِ نِدَاءً ؟ بَلْ مَا شَاءَ اللَّهُ وَخَدَهُ "

Yine Nesâî'nin İbn Abbas'tan rivâyet ettiğine göre bir adam Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'e "Allah ve sen dilersen" dedi. Bunun üzerine Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) "Beni Allah'a ortak mı kıldın? Yalnızca Allah dilerse (de)" buyurdu.¹²⁷

ولابن ماجه عن الطفيل أخي عائشة لأمها قالت: رَأَيْتُ كَأَنِّي أَتَيْتُ عَلَى نَفَرٍ مِنَ الْيَهُودِ؛ قُلْتُ: إِنَّكُمْ لَأَنْتُمْ الْقَوْمُ؛ لَوْلَا أَنْكُمْ تَقُولُونَ عُزَيْرُ ابْنِ اللَّهِ! قَالُوا: وَأَنْتُمْ لَأَنْتُمْ الْقَوْمُ؛ لَوْلَا أَنْكُمْ تَقُولُونَ مَا شَاءَ اللَّهُ وَشَاءَ مُحَمَّدٌ! ثُمَّ مَرَرْتُ بِنَفَرٍ مِنَ النَّصَارَى، فَقُلْتُ: إِنَّكُمْ لَأَنْتُمْ الْقَوْمُ؛ لَوْلَا أَنْكُمْ تَقُولُونَ: الْمَسِيحُ ابْنُ اللَّهِ! قَالُوا: وَإِنَّكُمْ لَأَنْتُمْ الْقَوْمُ؛ لَوْلَا

¹²⁶ Nesai, Sunenul Kubra, 6/245. Ahmed, Musned, 6/371.

¹²⁷ Nesai, Sunenul Kubra, 6/245. İbn Ebi Şeybe, Nusannef, 6/74.

أَنْتُمْ تَقُولُونَ: مَا شَاءَ اللَّهُ وَشَاءَ مُحَمَّدٌ! فَلَمَّا أَصْبَحْتُ أَخْبَرْتُ بِهَا مَنْ أَخْبَرْتُ، ثُمَّ أَتَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَخْبَرْتُهُ، قَالَ: (هَلْ أَخْبَرْتُ بِهَا أَحَدًا؟) قُلْتُ: نَعَمْ. قَالَ: فَحَمْدُ اللَّهِ وَأَتْنِي عَلَيْهِ، ثُمَّ قَالَ: «أَمَّا بَعْدُ؛ فَإِنَّ طَفِيلًا رَأَى رُؤْيَا، أَخْبَرَ بِهَا مَنْ أَخْبَرَ مِنْكُمْ، وَإِنَّكُمْ قُلْتُمْ كَلِمَةً كَانَ يَمْنَعُنِي كَذَا وَكَذَا أَنْ أَنْهَاكُم عَنْهَا؛ فَلَا تَقُولُوا: مَا شَاءَ اللَّهُ وَشَاءَ مُحَمَّدٌ، وَلَكِنْ قُولُوا: مَا شَاءَ اللَّهُ وَخُذْهُ»

İbn Mâce'nin¹²⁸ rivâyet ettiğine göre Âişe (radiyallahu anha)'nın ana bir kardeşi Tufeyl şöyle demiştir: "Rüyamda sanki yahudilerden bir topluluğun yanına gittiğimi gördüm. Onlara 'Üzeyr Allah'ın oğludur demesiniz siz ne iyi topluluksunuz' dedim. Onlar da 'Siz de Allah dilerse ve Muhammed dilerse demesiniz ne iyi topluluksunuz' dediler. Sonra hristiyanlardan bir topluluğa uğradım. Onlara 'Mesih Allah'ın oğludur demesiniz siz ne iyi topluluksunuz' dedim. Onlar da 'Siz de Allah dilerse ve Muhammed dilerse demesiniz ne iyi topluluksunuz' dediler. Sabah olunca bu rüyayı anlattığım kimselere anlattım. Sonra Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'e gittim. 'Bunu birine anlattın mı?' diye sordu. Ben de 'Evet' dedim. Bunun üzerine Allah'a hamd u senada bulundu ve şöyle buyurdu: 'Bundan sonra: Tufeyl bir rüya görmüş ve onu sizden anlattıklarına anlatmış. Siz bir söz söylüyordunuz ve bir şey sizi bundan men etmeme engel oluyordu. Artık "Allah dilerse ve Muhammed dilerse" demeyin, "Yalnız Allah dilerse" deyin.'"

¹²⁸ İbn Mâce, 1/685.

“Allah Dilerse ve Sen Dilersen” Demek Babı

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: **“Allah dilerse ve sen dilersen’ demek babı. Kuteyle’den rivâyet edildiğine göre bir yahudi Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem)’in yanına gelip şöyle dedi: ‘Şüphesiz siz şirk koşuyorsunuz. “Allah dilerse ve sen dilersen” diyorsunuz. Yine siz “Kabe’ye yemin olsun ki” diyorsunuz.’ Bunun üzerine Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) insanların yemin etmek istedikleri zaman ‘Kabe’nin Rabbine yemin olsun ki’ demelerini, yine onların ‘Allah dilerse, sonra da sen dilersen’ demelerini emretti. Bunu en-Nesâî sahih olduğunu söyleyerek rivâyet etmiştir.”**

Şerh: Kuteyle iki noktalı tâ harfiyledir ve ism-i tasğîr sigasındadır. Bu hanım Kuteyle b. Sayfî el-Ensâriyye’dir. Sahâbîdir ve muhâcirlerdendir. Onun Sünen-i Nesâî’de tek bir hadisi vardır ki o da bu babda zikredilendir. Bu hadisi ondan Abdullah b. Yesâr el-Cu’fî rivâyet etmiştir.

Hadiste hakkın kimden gelirse gelsin kabul edilmesi gerektiği bildirilmektedir. Yine hadiste Allah’ın müslümanların hac ve umre farizalarını yerine getirmek için kendisine yöneldikleri ve kendisini ziyâret ettikleri evi olmasına rağmen Ka’be adına yemin etmek yasaklanmıştır. Bu Allah’a şirk koşma yasağının genel olduğunu; mukarreb bir melek, gönderilmiş bir nebî, Allah’ın yer-yüzündeki evi olan Ka’be bile olsa hiçbir şeyin ve hiç kimsenin Allah’a ortak koşulamayacağı beyan etmektedir.

Ne var ki sen bu yasağa muhalif olarak meydana gelenleri görüyorsun: Ka’be adına yemin edilmekte, ondan ancak Allah’ın güç yetireceği şeyler istenmektedir. Mâlum olduğu üzere Ka’be zarar ve fayda veremez. Allah ancak onun etrafında tavaf etmeyi ve yanında ibâdet etmeyi meşrû kılmış, onu ümmete kible kılmıştır. Şu hâlde onun etrafında tavaf etmek meşrûdur. Adına yemin etmek ve ona dua etmek ise memnûdur, yasaktır.

Ey mükellef! Hayvanlar gibi hatta yolca daha sapık cahil insanlar sana karşı çıksa da meşrû olanı memnû olandan iyi ayır!

“Şüphesiz siz şirk koşuyorsunuz. ‘Allah dilerse ve sen dilersen’ diyorsunuz.” Her ne kadar kulun da bir meşîeti varsa onun meşîeti Allah’ın meşîeti-ne bağlıdır. Kulun gücü bir şeyi dilemeye ancak Allah onu dilediği takdirde yeter. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: **“Sizden istikâmet üzere olmayı di-**

leyenler için. Bununla birlikte Âlemlerin Rabbi Allah dilemedikçe siz dileyemezsiniz.” (Tekvîr, 28-29)

Yine O şöyle buyurmuştur: “Şüphesiz bu bir öğüttür. Dileyen Rabbine bir yol tutar. Bununla birlikte Allah dilemedikçe siz dileyemezsiniz. Şüphesiz Allah (her şeyi bilen) Alim, (hüküm ve hikmet sahibi) Hakîm'dir.” (İnsân, 29-30)

Bu âyetlerde ve hadiste kaderin olmadığını söyleyen, kulun Allah'ın kul için dilediğine ve irâde ettiğine muhalif bir meşîete sahip olduğunu savunan Kaderiyye ile Mu'tezile'ye reddiye vardır. Görüşlerinin bâtıllığını ortaya koyan deliller ve bu ümmetin mecûsileri oldukları inşaallah “Kaderi inkâr edenler hakkında gelenler babı”nda zikredilecektir.

Ehli Sünnet ve'l Cemaat'e gelince onlar başka konularda olduğu gibi bu konuda da Kitab ve Sünnet'e tutunmuşlar, O'nun şeriatına muvâfık da olsa muhâlif de olsa her hususta kulun meşîetinin Allah'ın meşîetine tâbi olduğuna, kulların fiillerinin ve sözlerinin O'nun meşîeti ve irâdesi ile meydana geldiğine inanmışlardır. Ne O'nun şeriatına uyarsa ondan razı olur ve onu sever. Ne de şeriatına muhâlif olursa onun kuldân sâdır olmasından hoşlanmaz. Nitelikim Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: “Küfrederseniz şüphesiz Allah sizden müstağnîdir. Bununla birlikte kulları için küfürden razı olmaz. Şükrederseniz sizin için bundan razı olur.” (Zümer, 7)

Yine hadiste Ka'be'ye yemin etmenin şirk olduğu beyan edilmektedir. Zira Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) “Şüphesiz siz şirk koşuyorsunuz” demesi hususunda yahudiye onaylamıştır.

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: Yine en-Nesâî'nin İbn Abbas'tan rivâyet ettiğine göre bir adam Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)'e “Allah dilerse ve sen dilerse” dedi. Bunun üzerine Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) “Beni Allah'a ortak mı kıldın? Yalnızca Allah dilerse (de).” buyurdu.

Şerh: Bu da daha önce beyan edilenleri desteklemektedir. Zikri geçen söz şirkdir. Çünkü vâv harfi ile atıf yapıldığı zaman ma'tûf ile ma'tûfun aleyh eşit tutulmuş olur.

"Beni Allah'a ortak mı kıldın?" Burada bir kulu Allah ile bir tutan kimse-
nin, ibâdetin sadece Allah'a yöneltileceğinin ve şirkin iki nev'inden de sakındı-
rılması gerektiğinin câhili olan kimselerin söylediğinin aksine istese de iste-
mese de o kulu Allah'a ortak (nidd) kılmış olacağı beyan edilmektedir. Velev ki
işlediği şirk küçük şirk olsun. Allah kimin hayrını dilerse onu dinde anlayış sa-
hibi kılar.

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: **İbn Mâce'nin**
rivâyet ettiğine göre **Âişe'nin** ana bir kardeşi **Tufeyl** şöyle demiştir: "**Rü-**
yamda sanki yahudilerden bir topluluğun yanına gittiğimi gördüm. Onlara
'**Üzeyr Allah'ın oğludur demeseniz siz ne iyi topluluksunuz**' dedim. Onlar da
'**Siz de Allah dilerse ve Muhammed dilerse demeseniz ne iyi topluluksunuz**'
dediler. Sonra hristiyanlardan bir topluluğa uğradım. Onlara '**Mesih Allah'ın**
oğludur demeseniz siz ne iyi topluluksunuz' dedim. Onlar da '**Siz de Allah**
dilerse ve Muhammed dilerse demeseniz ne iyi topluluksunuz' dediler. Sa-
bah olunca bu rüyayı anlattığım kimselere anlattım. Sonra **Nebi (sallallahu**
aleyhi ve sellem)'e gittim. '**Bunu birine anlattın mı?**' diye sordu. Ben de '**Evet**'
dedim. Bunun üzerine Allah'a hamd u senada bulundu ve şöyle buyurdu:
'**Bundan sonra: Tufeyl bir rüya görmüş ve onu sizden anlattıklarına anlatmış.**
Siz bir söz söylüyordunuz ve bir şey sizi bundan men etmeme engel oluyordu.
Artık "Allah dilerse ve Muhammed dilerse" demeyin, "Yalnız Allah dilerse" de-
yin."

Tufeyl, Âişe (radiyallahu anha)'nın ana bir kardeşi **Tufeyl b. Abdullah b.**
Sehbera'dır. **İbn Mâce'nin** kitabında geçen tek bir hadisi olan bir sahâbidir ki
bu hadis müellifin bu bâpta zikrettiğidir.

Bu rüyâ **Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)**'in doğruladığı ve gereğiyle
amel ettiği hak bir rüyâdır. Bu rüyâdan dolayı onları "Allah dilerse ve Mu-
hammed dilerse" demekten sakındırmış, onlara "yalnız Allah dilerse" deme-
lerini emretmiştir.

Bu hadiste ve önceki hadislerde **Rasulullah** "yalnız Allah dilerse" deme-
lerini emretmiştir ki bunun "sonra falan diledi" demekten tevhide daha yakın
ve şirkten daha uzak olduğu şüphesizdir. Çünkü "yalnız Allah dilerse" sözünde
her yönden şirkin karşısında yer alan tevhid açıkça dile getirilmektedir. Şu

hâlde basîret sahibi kimse kendisi için tevhid ve ihlas hususunda kemâl mertebelerinin en yükseğini seçer.

"Bir şey sizi bundan men etmeme engel oluyordu." Tariklerden birinde Rasulullah'a onlardan haya etmesinin engel olduğu geçmektedir. Tufeyl'in rüyâsı hakkında anlattığı bu hadisten sonra Rasulullah insanlara hutbe irad etmiş ve bu hasletten belîğ bir şekilde sakındırmıştır.

Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) Allah dini kendisi için kemâle erdirene ve üzerindeki nimetini tamamlayana dek insanlara tebliğde bulunmaya devam etmiştir. O tebliğini açık bir şekilde ortaya koymuştur. Allah'ın salavâtı ve selâmı onun, âlinin ve bütün ashâbının üzerine olsun!

Burada Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in "*Sâlih rüyâ nübüvvetin kırk altı cüzünden bir cüzdür*" buyruğunun da manası vardır.

Derim ki: Nebînin uyurken gördüğü rüyâ vahiydir. Vahiyle sâbit olan emirler ve nehiyeler rüyayla da sâbit olur. Allah en iyi bilendir.

45. Bölüm

Dehr'e Söven Kimse Allah'a Eziyet Vermiştir

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

﴿وَقَالُوا مَا هِيَ إِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا نَمُوتُ وَنَحْيَا وَمَا يُهْلِكُنَا إِلَّا الدَّهْرُ﴾

"Dediler ki: Hayat ancak dünyadaki yaşadığımız hayattır. Ölürüz ve yaşarız. Bizi ancak dehr/zaman yok eder..." (Câsiye, 24)

في الصحيح عن أبي هريرة عن النبي صلى الله عليه وسلم قال: «قال الله عز وجل يُؤَذِّبُنِي ابْنُ آدَمَ يَسْبُ الدَّهْرَ وَأَنَا الدَّهْرُ أَقْلُبُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ»

Sahih'te Ebû Hureyre'den rivâyet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: "Allah Teâlâ şöyle buyurdu: Âdemoğlu dehre söverek Bana eziyet veriyor. Hâlbuki dehr Benim, geceyi ve gündüzü evirip çeviririm."¹²⁹

وفي رواية: «لَا تَسُبُّوا الدَّهْرَ فَإِنَّ اللَّهَ هُوَ الدَّهْرُ»

Başka bir rivâyette "Dehre sövmeyin, çünkü dehr Allah'tır" buyrulmuştur.¹³⁰

¹²⁹ Buhari, 4826.

¹³⁰ Muslim, 5824.

Dehre Söven Kimse Allah'a Eziyet Vermiştir

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: "Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: *'Dediler ki: Hayat ancak dünyâdaki yaşadığımız hayattır. Ölüyoruz ve yaşıyoruz. Bizi ancak dehr/zaman yok eder...'* (Câsiye, 24)

'Sahih'te Ebû Hureyre'den rivâyet edildiğine göre Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: *'Allah Teâlâ şöyle buyurdu: Âdemoğlu dehre söverek Bana eziyet veriyor. Hâlbuki dehr Benim, geceyi ve gündüzü evirip çeviririm.'*

Başka bir rivâyette *'Dehre sövmeyin, çünkü dehr Allah'tır'* buyrulmuştur."

Serh: el-İmâd İbn Kesîr "Tefsîr"inde şunları söylemiştir: "Allah Teâlâ dehrî kâfirlerden ve âhiretin inkârı hususunda onlarla aynı görüşte olan, *'Hayat ancak dünyâdaki yaşadığımız hayattır; ölüyoruz ve yaşıyoruz'* diyen müşrik araplardan haber vermektedir. Onların bu sözü 'Bu dünyadan başka bir dünya yoktur, bir topluluk ölür ve diğerleri yaşar, âhiret ve kıyâmet yoktur' anlamına gelmektedir. Âhireti inkâr eden müşrik araplar böyle demektedirler. Aynı şekilde ilâhiyatçı filozoflar da böyle demektedir. Onlar âlemin başlangıcını ve geri dönüşü (yeniden dirilmeyi ve âhireti) inkâr ederler. Bu sebeple Allah Teâlâ onlardan hikâyeten *'Bizi ancak zaman yok eder'* buyurmuştur. Bundan sonra O (subhanehu ve teala) *'Onların bu konuda bir bilgileri yoktur, onlar ancak zannediyorlar'* buyurmuştur. Yani vehme kapılıyorlar ve hayal görüyorlar.

'Sahih' sahipleri el-Buhârî ile Müslim'in, Ebû Dâvûd'un ve en-Nesâî'nin Süfyan b. Uyeyne- ez-Zührî- Saîd b. el-Müseyyeb kanalıyla Ebû Hureyre'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: *'Allah Teâlâ şöyle buyurur: "Âdemoğlu dehre söverek bana eziyet veriyor. Hâlbuki dehr Benim. İş Benim elimdedir. Geceyi ve gündüzü evirip çeviririm."*

Bir rivâyette *'Dehre sövmeyin! Zira Allah dehrin ta kendisidir.'* buyrulmuştur.

Bir rivâyette de şöyle buyrulmuştur: *'Âdemoğlu "Yazıklar olsun dehre!" demesin! Zira Ben dehrin ta kendisiyim. Geceyi ve gündüzü salarım. Dilediğim zaman da onları tutarım.'*

'Şerhu's Sünne' isimli eserde şunlar söylenmiştir: 'Bu sıhhati üzerinde ittifak edilmiş bir hadistir. Buhârî ve Müslim bu hadisi Ma'mer kanalıyla, onunla Ebû Hureyre arasındaki birçok kanaldan rivâyet etmişlerdir. Bu hadisin manası şudur: Arapların âdetlerinden biri de belâlar indiği zaman dehrî (zamanı) kınamak ve ona sövmektir. Çünkü onlar başlarına gelen musibetleri ve sıkıntıları dehre izâfe ediyorlardı. Kapılarını dehrin çaldığını ve kendilerini dehrin mahvettiğini söylüyorlardı. Başlarına gelen sıkıntıları dehre izâfe ettileri için de onu evirip çevirene sövmüş oluyorlardı. Böylece onların sövgüleri Allah (azze ve celle)'ye dönmüş oluyordu. Çünkü onların söyledikleri şeyleri meydana getiren hakikatte O idi. Bu sebeple insanlar dehre sövmekten sakındırıldılar.' Özetlenerek alıntılanan pasaj burada sona erdi.

İbn Cerîr yine bu tarikten çok garib bir siyakla şunu aktarmıştır: 'Câhiliyye ehli "Bizi ancak gece ve gündüz yok etmektedir. Bizi yok eden, öldüren ve yaşatan gece ve gündüzdür." derdi. Bunun üzerine Allah kitabında "Dediler ki: Hayat ancak dünyada yaşadığımız hayattır, ölürüz ve yaşarız, bizi ancak dehr/zaman yok eder." buyurdu. Yine onlar dehre sövmekteydi. Bunun üzerine Allah (azze ve celle) şöyle buyurdu: "Âdemoğlu dehre söverek bana eziyet veriyor. Hâlbuki dehr Benim. İş Benim elimdedir. Geceyi ve gündüzü evirip çeviririm."

İbn Ebî Hâtim de Ahmed b. Mansûr- Şurayh b. en-Nu'mân- İbn Uyeyne tarihiyle aynısını rivâyet etmiş, sonra Yûnus- İbn Vehb- ez-Zührî- Ebû Seleme tarihiyle Ebû Hureyre'den onun şöyle dediğini rivâyet etmiştir: Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken işittim: 'Allah Teâlâ şöyle buyurur: "Âdemoğlu dehre sövmektedir. Hâlbuki dehr Benim. Gece ve gündüz Benim elimdedir."' Bunu 'es-Sahîh' sahibi ve en-Nesâî de Yûnus b. Yezîd kanalıyla rivâyet etmiştir.

Muhammed b. İshâk, el-Alâ b. Abdurrahmân- babası- Ebû Hureyre kanalıyla Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu rivâyet etmiştir: 'Allah (azze ve celle) şöyle buyurur: "Kulumdan borç istedim de bana vermedi. Yine kulum 'Vay dehre!' diyerek Bana sövdü. Hâlbuki dehr Benim."

eş-Şâfiî, Ebû Ubeyd ve başka imamlar 'Dehre sövmeyin, zira Allah dehrin ta kendisidir.' buyruğunun tefsir ederken şunları söylemişlerdir: 'Araplar câhiliyye dönemlerinde başlarına bir zorluk veya belâ geldiğinde ya da kınan-

malarına sebep olacak bir şey vukû bulduğunda 'Yazıklar olsun dehre!' deyip o fiilleri dehre isnad ederek dehre sövüyorlardı. Hâlbuki o fiilleri yaratan Allah'tır. Bundan dolayı Allah subhânehû'ya sövmüş gibi oluyorlardı. Çünkü o fiillerin fâili hakîkatte Allah'tır. Bundan dolayı O bu itibarla dehre sövmeyi yasaklamıştır. Çünkü kastettikleri ve o fiilleri kendisine nispet ettikleri ancak Allah'tır.' Allah en doğrusunu bilir ya, hadisin tefsiri hakkında söylenenlerin en güzeli ve hadisle kastedilen mana budur.

İbn Hazm ve Zâhiriyye'den onun tuttuğu yolu tutanlar bu hadise dayanarak 'dehr'i Esmâ-yı Hüsnâ'dan saymaları hususunda hataya düşmüştür." İbn Kesîr'in sözleri sona erdi.

Zaten hadisin manası "*Geceyi ve gündüzü evirip çeviririm*" hadisinde ortaya çıkmaktadır. Kastedilen Allah Teâlâ'nın gece ve gündüzü evirip çevirmesi, insanların gerek sevdiği gerek sevmediği şeylerle üzerlerinde tasarrufta bulunmasıdır.

Bu hadiste musannif (*rahimehullah*)'ın zikretmediği bir ziyâde vardır ki bu ziyâde "*İş Benim elimdedir*" buyruğudur.

"*Dehre sövmeyin, çünkü dehr Allah'tır*" rivâyetinin manası hadiste açıkça dile getirilen "*Hâlbuki dehr Benim, geceyi ve gündüzü evirip çeviririm*" buyruğunun manasıdır. Yani gece ve gündüzde hayır ve şer adına ne cereyân ediyorsa Allah'ın irâdesiyle, ilim ve hikmet üzere çekip çevirmesiyle meydana gelmektedir. Bu hususta kimse O'na ortak değildir. Dilediği olur, dilemediği olmaz. Burada vacip olan iki hâlde de O'na hamd etmek, hüsnüzan beslemek, tevbe ve inâbe ile O'na dönmektir. O'nu tesbih eder ve O'na hamd ederiz. Allah Teâlâ'nın buyurduğu gibi: "*Onları iyiliklerle ve kötülüklerle sınadık ki dönsünler.*" (*A'râf*, 168) "*Sizi bir imtihan olmak üzere şer ve hayırla sınayacağız. Ancak Bize döneceksiniz.*" (*Enbiyâ*, 35)

Bir olayı dehre nispet edip sonra dehre sövmek muvelledûndan İbnul Mu'tezz ve el-Mütenebbî gibi şâirlerin şiirlerinde çokça görülen bir şeydir.

Yılları kuraklıkla ve benzeri özelliklerle vasfetmek ise dehre sövmeye kapısamında değildir. Zira Allah Teâlâ "*Bundan sonra yedi kurak yıl gelecek...*" (*Yûsuf*, 48) buyurmuştur.

Şâirin biri şöyle demiştir:

Zamanın geceleri korkularla örülüdür

Geceler arasında açılıp dürülür ömür

Uzundur kısıları kalplerde keder var ise

Mutlu uzun gecelerse büküldükçe bükülür

Ebû Temmâm da şöyle demiştir:

Neredeyse birlikte olduğumuz yılları

Unutturacak bana ayrılık düşüncesi

O geçen mutlu yıllar beş altı gündü sanki

Sonra hicran günleri dikildi karşımıza

Üzerime üzerime üzüntüler saldı

O günlerin her biri bitmek bilmez bir yıld

O yıllar da son buldu, ehli de kaybolup gitti

Sanki onlar ve yıllar hayalden ibaretti

46. Bölüm

Kadılar Kadısı Gibi İsimlerle İsimlenmek

في الصحيح عن أبي هريرة رضي الله عنه عن النبي صلى الله عليه وسلم قال: «إِنَّ أَخْنَعَ اسْمٍ عِنْدَ اللَّهِ رَجُلٌ تَسْمَى مَلِكُ الْأُمَلَاكِ» «لَا مَالِكَ إِلَّا اللَّهُ»

Sahîh'te¹³¹ Ebû Hureyre (*radiyallahu anh*)'dan rivâyet edildiğine göre Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) şöyle buyurmuştur: "Allah azze ve celle katında en değersiz isim melikul emlâk/hükümdarlar hükümdarı diye isimlenen adamın ismidir. Allah'tan başka mâlik yoktur."

قَالَ سُفْيَانٌ مِثْلُ شَاهَانِ شَاهٍ ،

Süfyân "Şehinşah da bunun gibidir" demiştir.

وفي رواية: «أَغْيَظُ رَجُلٍ عَلَى اللَّهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَأَخْبَثُهُ»

Başka bir rivâyette¹³² "Kıyamet günü Allah'ın en çok öfkeleneyeceği ve O'nun katında en pis adam..." lafzıyla gelmiştir.

قوله «أَخْنَعَ» يعني: أَوْضَعُ

Ahna'/أخنع değersiz demektir.

¹³¹ Buhari, 6205; Müslim, 5575.

¹³² Müslim, 5575.

Kadılar Kadısı Gibi İsimlerle İsimlenmek Babı

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: “**Kadılar kadısı gibi isimlerle isimlenmek babı.**”

Şerh: Musannif (*rahimehullah*) bu bab başlığını babdaki hadiste söz konusu edilene kıyasla kadılar kadısı ismini almanın yasaklığına işâret olsun maksadıyla koymuştur. Çünkü biri mana yönünden ötekine benzemektedir ve bundan dolayı ondan sakındırılmalıdır.

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: “**Sahîh’te Ebû Hureyre’den rivâyet edildiğine göre Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: ‘Allah azze ve celle katında en değersiz isim melikul emlâk/hükümdarlar hükümdarı diye isimlenen adamın ismidir. Hâlbuki Allah’tan başka mâlik yoktur.’**

Süfyân ‘Şehinşah da bunun gibidir’ demiştir.”

Şerh: Çünkü bu lafız ancak Allah hakkında doğru olur. Hükümdarların hükümdârı ancak O’dur. O’ndan büyük bir hükümdar yoktur. Mülkün mâliki, celâl ve ikram sahibidir O. Allah’ın kullarından dilediğine verdiği her mülk birer ödünçtür ve ödünç verene yani Allah’a döndürüleceği zaman yaklaşıp durmaktadır. Bazen mülkü sahibinden çekip alır. Bazen de sahibini mülkünden çekip alır. Böylece ortada müsemması zâil olmuş bir isimden başkası kalmaz.

Âlemlerin Rabbi’ne gelince O’nun mülkü sürekli ve sonu yoktur. Adâlet terâzisi elindedir ve onu alçaltıp yükseltir. Kullarının amellerini ilmiyle ve üzerlerindeki hafaza meleklerinin yazdılarıyla kayıt altına alır. Sonra herkese işlediğinin karşılığını verir. Her bir kimseyi hayır işlemişse hayırla mükâfâtlandırır, şer işlemişse şerle cezalandırır. Hadiste varid olduğu gibi: “Allah’ım! Hamdın tamamı Sanadır. Mülkün tamamı Senindir. Hayrın tamamı Senin elindedir. Bütün işler ancak Sana döner. Her türlü hayrı Senden istiyorum ve her türlü şerden Sana sığınıyorum.”

“Süfyân ‘Şehinşah da bunun gibidir’ demiştir.”

Şehinşah acemlerin dilinde şahlar şâhı, hükümdarlar hükümdârı demektir. Süfyân bundan dolayı bu örneği zikretmiştir. Zira “meliku’l emlâk”ın acemlerin dilindeki karşılığı “şehinşah”tır.

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: **"Başka bir rivâyette 'Kıyâmet günü Allah'ın en çok öfkeleneyeceği ve O'nun katında en pis adam...' lafzıyla gelmiştir.**

Ahna', en değersiz demektir."

Şerh: Hadisin lafzındaki ağyez/اغىظ gayz/غىظ kökünden gelmektedir. Öfke/غضب ve buğz/بغض gibidir. Yani bu adam Allah katında kendisine buğz edilen ve öfkelenilen biri olacaktır. Allah en iyi bilendir.

"En pis adam" buyruğu söz konusu kimsenin Allah katında pis ve habis olduğunu göstermektedir. Bu hasletlerin bu kimsede bir araya gelmesinin sebebi onun kendisini büyük görmesi ve insanların onu tazim sözlerinin en büyüklerinden olan bu sözle yüceltmeleridir. Onun kendisini büyük görmesi ve insanların ehli olmadığı hasletleri zikrederek onu yüceltmesi kıyâmet günü onu Allah katında alçaltacaktır. Bundan dolayı o mahlûkât içerisinde Allah katında en habis, en sevimsiz ve en hakir kimse olacaktır. Zira Allah katında habis ve sevimsiz olan kimse kıyâmet günü mahlûkâtın en hakiri ve en habisi olur. Çünkü o Allah'ın yarattıklarına Allah'ın nimetleriyle üstünlük taslamıştır.

"Ahna'/أخنع değersiz demektir." Evet, (önceki hadiste "değersiz" diye tercüme edilen) "ahna"nın manası budur ve "ağyez"in manası hakkında söylediklerimizi içermektedir: Bu kimse Allah katında hakir ve sevimsiz olacaktır.

Burada kişinin kendisini büyük görmesini içeren her türlü şeyden sakındırma vardır. Nitekim Ebû Dâvûd, Ebû Miclez'den onun şöyle dediğini rivâyet etmiştir: Muâviye İbnu'z Zubeyr ile İbn Âmir'in yanına çıktı. İbn Âmir ayağa kalktı fakat İbnu'z Zubeyr kalkmadı. Bunun üzerine Muâviye İbn Âmir'e şöyle dedi: "Otur! Çünkü ben Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'i 'Kim insanların, karşısında ayakta belirmelerini istiyorsa cehennemde oturacağı yere hazırlansın.' buyururken işittim." Bunu ayrıca "hasen" diyerek et-Tirmizî rivâyet etmiştir.

Ebû Umâme (radiyallahu anhu)'tan onun şöyle dediği rivâyet edilmiştir: "Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) bir asaya dayanmış olduğu hâlde yanıma çıktı da onu ayakta karşıladık. Bunun üzerine 'Acemlerin birbirlerini tazim etmek maksadıyla kalktıkları gibi kalkmayın!' buyurdu." Bunu Ebû Dâvûd rivâyet etmiştir.

"Allah'ın en çok öfkeleneyeceği" buyruğundaki öfke (gayz) sıfatı da geldiği gibi kabul edilmesi gereken sıfatlardandır. Kitab ve Sünnet'te ne varid olmuşsa onun hakkında mutlaka Kitab ve Sünnet'e uymak, daha önce geçtiği üzere ta'tile varmayacak bir tenzihle ve yaratılmışların sıfatlarına benzetmeksizin Allah Teâlâ'nın celâline ve azametine yaraşır şekilde onu isbat etmek gerekir. Konu aynı konudur. Bu Ehli Sünnet ve'l Cemaat'ın görüşüdür ki onlar Sahâbe, Tâbiîn ve onlardan sonraki yetmiş üç fırka arasındaki kurtuluşa erecek fırka mensuplarıdır. Bu konudaki ayrılık ve ihtilaf; ümmet arasında meydana gelen ayrılıkları, ihtilafları ve Dosdoğru Yol'dan sapmaları bilen kimseye gizli kalmayacağı üzere ancak üçüncü asrın sonlarından itibaren vukû bulmuştur. Vallâhu'l Müsteân!

47. Bölüm

Allah Teâla'nın İsimlerine Hürmet Etmek ve Bundan Dolayı İsim Değiştirmek

عن أبي شريح، أنه كان يُكنى أبا الحكم فقال له النبي صلى الله عليه وسلم: «إِنَّ اللَّهَ هُوَ الْحَكَمُ وَإِلَيْهِ الْحُكْمُ» فَقَالَ إِنَّ قَوْمِي إِذَا اخْتَلَفُوا فِي شَيْءٍ أَتَوْنِي فَحَكَمْتُ بَيْنَهُمْ فَرَضِي كِلَا الْفَرِيقَيْنِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم « مَا أَحْسَنَ هَذَا فَمَا لَكَ مِنَ الْوَلَدِ » قُلْتُ شُرَيْحٌ وَمُسْلِمٌ وَعَبْدُ اللَّهِ. قَالَ «فَمَنْ أَكْبَرُهُمْ» قُلْتُ شُرَيْحٌ قَالَ « فَأَنْتَ أَبُو شُرَيْحٍ » رواه أبو داود وغيره.

Ebû Şureyh'in rivâyet ettiğine göre kendisinin künyesi Ebu'l Hakem idi. Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) ona "Şüphesiz Hakem Allah'tır ve hüküm O'na âittir" buyurdu. Ebû Şureyh de şöyle dedi: "Kavmimden olan insanlar bir meselede anlaşmazlığa düştükleri zaman bana gelirler. Ben de onlar arasında hüküm veririm. Verdiğim hükme iki taraf da râzı olur." Sonra Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) "Bu ne güzel" buyurup "Peki senin çocuğun var mı?" diye sordu. (Ebû Şureyh şöyle dedi:) "Şureyh, Müslim ve Abdullah" dedim. "En büyükleri hangisi?" diye sordu. "Şureyh" diye cevap verdim. Bunun üzerine "O zaman sen Ebû Şureyh'sin" buyurdu.¹³³ Bunu Ebû Dâvûd ve başkaları rivâyet etmiştir.

* * *

¹³³ Ebu Davud, 2/706.

Allah Teâlâ'nın İsimlerine Hürmet Etmek ve Bundan Dolayı İsim Değiştirmek Babı

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: "Allah Teâlâ'nın isimlerine hürmet etmek ve bundan dolayı isim değiştirmek babı.

Ebû Şureyh'in rivâyet ettiğine göre kendisinin künyesi Ebu'l Hakem idi. Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) ona '*Şüphesiz Hakem Allah'tır ve hüküm O'na âittir*' buyurdu. Ebû Şureyh de şöyle dedi: 'Kavimimden olan insanlar bir meselede anlaşmazlığa düştükleri zaman bana gelirler. Ben de onlar arasında hüküm veririm. Verdiğim hükme iki taraf da râzı olur.' Bunun üzerine Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) '*Bu ne güzel!*' buyurup '*Peki senin çocuğun var mı?*' diye sordu. (Ebû Şureyh şöyle dedi:) 'Şureyh, Müslim ve Abdullah' dedim. '*En büyükleri hangisi?*' diye sordu. 'Şureyh' diye cevap verdim. Bunun üzerine '*O zaman sen Ebû Şureyh'sin*' buyurdu. Bunu Ebû Dâvûd ve başkaları rivâyet etmiştir."

Serh: Ebû Şureyh hakkında "Hülâsatu't Tehzîb" sahibi şunları söylemiştir: "Bu zât Ebû Şureyh el-Huzâî'dir. İsmi Huveylid b. Amr'dır. Mekke'nin fethedildiği gün müslüman olmuştur. Yirmi hadisi vardır. Bunlardan ikisini hem el-Buhârî hem Müslim, birini sadece el-Buhârî rivâyet etmiştir. Ebû Şureyh'ten Ebû Saîd el-Makburî, Nâfi' b. Cubeyr ve başkaları rivâyette bulunmuştur. İbn Sa'd 'Altmış sekiz yılında Medîne'de vefat etti' demiştir."

Şârih şöyle demiştir: "Hâfız'ın söylediğine göre ismi Hâni' b. Yezîd el-Kindî'dir. İsmi el-Hâris ed-Dubâbî olduğu da söylenmiştir. Bunu da el-Mizzî söylemiştir."

Künye, (Ebû Muhammed gibi) eb/baba, umm/anne ve benzeri lafızlarla başlayan isimdir. Lakap ise böyle olmayan (ek) isimdir. Zeynu'l âbidîn (âbidlerin süsü) gibi.

"*Şüphesiz Hakem Allah'tır ve hüküm O'na âittir.*" Yani dünyada da âhîrette de Hakem olan Allah subhânehü'dur. Dünyada kulları arasında resullerine ve nebilerine indirdiği vahyi ile hükmeder. Hiçbir mesele yoktur Allah'ın onun hakkında nebisine indirdiği Kitap'ta ve Hikmet'te bir hükmü bulunmasın. Allah bu hükümlerin çoğunu bilmeyi bu ümmetin âlimlerinin çoğuna kolaylaştırmıştır. Zira ümmet dalâlet üzere birleşmez. Âlimler bazı hükümler hususunda ihtilâfa düşseler de onlardan biri mutlaka doğruya isâbet etmiştir.

Allah kimi keskin bir anlayışla rızıklandırır, kime kendisiyle âlimlerin sözlerinden doğru olanı ayırt edebileceği bir meleke ihsan ederse fazlıyla ve ih-sanıyla onu âlimlerin sözlerinden doğru olanı görmeye müyesser kılar. Bu ne büyük bir bağıştır! Allah'tan fazlını isteriz.

"Hüküm O'na âittir." Dünyada da âhirette de hüküm O'na âittir. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

"Hakkında ihtilaf ettiğiniz herhangi bir şeyin hükmü Allah'a âittir." (Şûrâ, 10)

"Eğer bir meselede ihtilafa düşerseniz, Allah'a ve âhiret gününe inanıyor-sanız onu Allah'a ve Resûl'e götürün. Bu sonuç olarak daha hayırlı ve daha gü-zeldir." (Nisâ, 59)

Burada Allah'a götürmekten maksat O'nun kitabına götürmektir. Resûlü'ne götürmekten maksat ise hayatta olduğu zaman kendisine, vefât et-tikten sonra da sünnetine götürmektir.

Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Muâz'ı Yemen'e göndermek istedi-ğinde ona *"Neyle hüküm vereceksin?"* diye sordu. Muâz *"Allah'ın kitabıyla"* dedi. Rasulullah *"Bulamazsan?"* diye sordu. Muâz *"O zaman Rasulullah'ın sünnetiyle"* dedi. Rasulullah *"Onda da bulamazsan?"* diye sordu. Muâz *"O za-man gayretimi esirgemedim içtihad ederim"* dedi. Bunun üzerine Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) *"Allah'ın elçisinin elçisini Allah'ın elçisini razı edecek şeye muvaffak kılan Allah'a hamd olsun!"* buyurdu.

Muâz Sahâbe arasında hükümleri, helâlleri ve haramları, Kitab ve Sün-net'in hükümlerini bilenlerin en önde gelenlerindendir. Bundan dolayı bir me-sele hakkında Allah'ın kitabında ya da Resûlü'nün sünnetinde bir hüküm bu-lunmadığı takdirde içtihad etmesi ona yaraşmıştır. Ancak günümüzde ve önce-sinde Allah'ın kitabındaki ve Resûlü'nün sünnetindeki hükmünün cahili olan bazı kusurlu kimseler Kitab ve Sünnet'in hükümlerini bilmemelerine rağmen içtihadın kendilerine yaraşacağını sanmışlardır. Heyhât! Bunların durumuyla Muâz'ın durumu bir değildir.

Kıyâmet günü ise mahlûkât arasında sadece kullar arasında hüküm ver-mek üzere indiği zaman Allah hüküm verecek, yarattıkları arasında ilmiyle O

hüküm verecektir. Yarattıklarının işlediklerinden hiçbir şey O'na gizli kalmaz. *"Şüphesiz Allah'a zerre ağırlığınca zulmetmez. Bir iyilik olursa onu katlar ve katından büyük bir ecir verir."* (Nisâ, 40)

Kıyâmet günü hüküm iyiliklere ve kötülöklere göre verilir. Mazlumun hakkı zâlimden alınır. Zâlimin iyilikleri varsa iyiliklerinden zulmü ölçüsünce alınıp mazluma verilir. İyilikleri yoksa mazlumun kötülöklüklerinden alınıp onun kötülöklüklerine eklenir. Dolayısıyla Allah ne birine zerre ağırlığınca fazladan seyyie ekler ne de ötekinin hakkından zerre ağırlığınca bir şeyi eksiltir.

"Kavmimden olan insanlar bir meselede anlaşmazlığa düştükleri zaman bana gelirler. Ben de onlar arasında hüküm veririm. Verdiğim hükme iki taraf da râzî olur." Bunun üzerine Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) 'Bu ne güzel!' buyurdu..."

Allah en doğrusunu bilir ya bunun manası şudur: Kavmi Ebû Şureyh'in insaflı, aralarında adâletli olmaya çalışan ve iki tarafın da neye razı olacağını bilen biri olduğunu bildiği için onlar nezdinde kendisine rıza gösterilen biri olmuştur. İşte bu sulhün ta kendisidir. Çünkü sulh; ilzam etrafında, kâhinlerin, kitap ehli yahudilerin ve hristiyanların hükümleri etrafında ya da insanların büyüklerinin ve seleflerinin Kitab'a ve Sünnet'e muhâlif hükümleri gibi câhiliyye ürünleri etrafında değil rıza etrafında dönüp dolaşır. Nitekim günümüzde yukarıda zikri geçen hükümlerle sıkça karşılaşılmaktadır. Allah'ın hükmüne de Resûlü'nün hükmüne de aldırmayan, tek dayanakları arzularına ve görüşlerine göre verdikleri hükümler olan tâğutların hükümleri bunlara örnektir.

Taklit edilmeyi hak etmeyen kimselerin onları taklit etmekten başkasını düşünmeyip Sünnet ve Kitab'ın asıllarına muvâfık olan doğruyu bırakan bazı takipçileri de bu kapsamda değerlendirilebilir. Vallâhu'l Müsteân!

"Peki senin çocuğun var mı?" diye sordu. (Ebû Şureyh şöyle dedi:) 'Şureyh, Müslim ve Abdullah' dedim. 'En büyükleri hangisi?' diye sordu. 'Şureyh' diye cevap verdim. Bunun üzerine 'O zaman sen Ebû Şureyh'sin' buyurdu."

Burada künye verilirken veya başka hususlarda genelde en büyük çocuğun öne geçirileceği görölmektedir. Bu mana birçok hadiste yer almaktadır. Allah en iyi bilendir.

48. Bölüm

İçerisinde Allah'ın Kuran'ın ya da Rasulün Zikrinin Geçtiği Bir Şey İle Alay Eden Kimse

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

﴿وَلَيْنَ سَأَلْتَهُمْ لَيَقُولُنَّ إِنَّمَا كُنَّا نَخُوضُ وَنَلْعَبُ﴾

"Onlara sorsan mutlaka 'Biz ancak lafa dalmıştık ve şakalaşıyorduk' derler..." (Tevbe, 65)

عن ابن عمر، ومحمد بن كعب، وزيد بن أسلم، وقتادة - دخل حديث بعضهم في بعض - : أنه قال رجل في غزوة تبوك: ما رأينا مثل قرانا هؤلاء، أرغب بطونا، ولا أكذب ألسنا، ولا أجبن عند اللقاء - يعني رسول الله صلى الله عليه وسلم وأصحابه القراء - فقال له عوف بن مالك: كذبت. ولكنك منافق، لأخبرن رسول الله صلى الله عليه وسلم. فذهب عوف إلى رسول الله صلى الله عليه وسلم ليخبره، فوجد القرآن قد سبقه. فجاء ذلك الرجل إلى رسول الله صلى الله عليه وسلم وقد ارتحل وركب ناقته، فقال: يا رسول الله! إنما كنا نخوض ونتحدث حديث الركب، نقطع به عنا الطريق. فقال ابن عمر: كأنني أنظر إليه متعلقا بنسعة ناقة رسول الله صلى الله عليه وسلم وإن الحجارة تنكب رجليه - وهو يقول: إنما كنا نخوض ونلعب - فيقول له رسول الله صلى الله عليه وسلم: {أَبِاللَّهِ وَآيَاتِهِ وَرَسُولِهِ كُنْتُمْ تَسْتَهْزِئُونَ} ما يلتفت إليه وما يزيد عليه

İbn Ömer'den, Muhammed b. Ka'b'dan, Zeyd b. Eslem'den ve Katâde'den rivâyet edildiğine göre -ki bunların hadisleri birbirlerine geçmiştir- Tebûk Gazvesi'nde bir adam Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'i ve O'nun Kur'an okuyan ashâbını kastederek "Şu kâhilerimiz kadar karınları geniş, dilleri yalancı ve çarpışma esnasında korkak kimse görmedik" dedi. Bunun üzerine Avf b. Mâlik "Yalan söylüyorsun, sen münâfıksın, seni mutlaka Allah Resûlü'ne söyleyeceğim" dedi. Sonra

Avf onu Allah Resûlü'ne bildirmeye gitti ve Kur'an'ın kendisinden önce nâzil olduğunu gördü. Sonra o adam Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'e geldi. Rasulullah devesine binmişti ve yolculuğa hazır hâldeydi. Adam "Ey Allah'ın Resûlü, biz ancak lafâ dalmıştık, şakalaşıyorduk, yolun yorgunluğunu hafifletmek için kervandakilerle sohbet ediyorduk" dedi.

İbn Ömer dedi ki: Sanki ben onu, Rasulullah'ın devesinin yularına tutunmuş ve ayakları taşlara vura vura yara bere içinde kalmış olduğu hâlde "Biz ancak lafa dalmıştık ve şakalaşıyorduk" derken görüyor gibiyim. Rasulullah ona hiç iltifat etmeden ve başka bir söz söylemeden "Allah ile, O'nun âyetleri ve resûlü ile mi alay ediyordunuz?" buyuruyordu.¹³⁴

¹³⁴ İbn Cerir, Tefsir, 10/119; Tefsiru İbn Ebi Hatim, 6/1829.

İçerisinde Allah'ın, Kur'an'ın Ya Da Resûl'ün Zikrinin Geçtiği Bir Şey İle Alay Eden Kimse Babı

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: "İçerisinde Allah'ın, Kur'an'ın ya da Resûl'ün zikrinin geçtiği bir şey ile alay eden kimse babı."

Şerh: Yani bu kimsenin kâfir olacağı babı.

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: "Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: *'Onlara sorsan mutlaka 'Biz ancak lafa dalmıştık ve şakalaşıyorduk' derler. De ki: Allah'la, âyetleriyle ve resûlüyle mi alay ediyordunuz?'* (Tevbe, 65)

İbn Ömer'den, Muhammed b. Ka'b'dan, Zeyd b. Eslem'den ve Katâde'den rivâyet edildiğine göre -ki bunların hadisleri birbirlerine geçmiştir- Tebûk Gazvesi'nde bir adam Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'i ve O'nun Kur'an okuyan ashâbını kastederek 'Şu kâfilerimiz kadar karınları geniş, dilleri yalancı ve çarpışma esnasında korkak kimse görmedik' dedi. Bunun üzerine Avf b. Mâlik 'Yalan söylüyorsun, sen münâfıksın, seni mutlaka Allah Resûlü'ne söyleyeceğim' dedi. Sonra Avf onu Allah Resûlü'ne bildirmeye gitti ve Kur'an'ın kendisinden önce nâzil olduğunu gördü. Sonra o adam Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'e geldi. Rasulullah devesine binmişti ve yolculuğa hazır hâldeydi. Adam 'Ey Allah'ın Resûlü, biz ancak lafa dalmıştık, şakalaşıyorduk, yolun yorgunluğunu hafifletmek için kervandakilerle sohbet ediyorduk' dedi.

İbn Ömer dedi ki: Sanki ben onu, Rasulullah'ın devesinin yularına tutunmuş ve ayakları taşlara vura vura yara bere içinde kalmış olduğu hâlde 'Biz ancak lafa dalmıştık ve şakalaşıyorduk' derken görüyor gibiyim. Rasulullah ona hiç iltifat etmeden ve başka bir söz söylemeden 'Allah'la, âyetleriyle ve resûlüyle mi alay ediyordunuz?' buyuruyordu."

Şerh: el-İmâd İbn Kesir tefsirinde şunları söylemiştir: "Ebû Ma'ser el-Medenî, Muhammed b. Ka'b el-Kurazî'nin ve başkalarının şöyle dediklerini rivâyet etmiştir: Münâfıklardan bir adam 'Aramızda şu Kur'an okuyanlarımız kadar karınları geniş ve dilleri yalancı kimse yok!' dedi. Sonra bu Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'e iletili. Rasulullah devesine binmişti ve yolculuğa

hazır hâldeydi. O adam 'Ey Allah'ın Resûlü, biz ancak lafa dalmıştık ve sohbet edip şakalaşıyorduk' dedi. Bunun üzerine Rasulullah şöyle buyurdu: *'Allah ile, O'nun ayetleri ve resûlü ile mi alay ediyordunuz? Boşuna özür dilemeyin. İmanınızdan sonra kâfir oldunuz. Sizden bir tâîfeyi affetsek bile suçlu olmalarına karşılık bir tâîfeye azap edeceğiz.'* Adamın ayakları taşlara vura vura yara bere içinde kalmıştı. Adam Rasulullah'ın devesinin kemerini tuttuğu hâlde Rasulullah ona hiç iltifat etmiyordu.

Abdullah b. Vehb de şöyle demiştir: Bana Hişâm b. Sa'd- Zeyd b. Eslem kanalıyla Abdullah b. Ömer'den onun şöyle dediğini haber verdi: Tebük Gazvesi'nde bir adam bir gün bir mecliste 'Şu Kur'ân okuyanlarımız kadar karınları geniş, dilleri onlarınki kadar yalancı ve çarpışma zamanında onlar kadar korkak kimseyi görmedik!' dedi. Bunun üzerine meclisteki bir adam 'Yalan söyledin!' dedi. 'Sen münâfığın tekisin! Bunu kesinlikle Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'e bildireceğim!' Sonra bu Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'e ulaştı ve Kur'ân nâzil oldu. Abdullah b. Ömer sonra olanı şöyle anlattı: O kişiyi Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in devesinin kemerine yapışmış hâlde gördüm. Taşlar onu yara bere içinde bırakırken bir taraftan 'Ey Allah'ın Resûlü, biz ancak lafa dalmıştık ve eğleniyorduk!' diyordu. Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) ise şöyle diyordu: *'Allah'la, âyetleriyle ve resûlüyle mi alay ediyordunuz? Özür dilemeyin! Zira imanınızdan sonra kâfir oldunuz!'* Bunu el-Leys, Hişâm b. Sa'd'dan yakın lafızlarla rivâyet etmiştir.

İbn İshâk şöyle demiştir: Münâfıklardan aralarında Ümeyye b. Zeyd b. Amr b. Arfoğulları'ndan Vedîa b. Sâbit ile Eşca'dan Selimeoğulları'nın antlaşması olan ve Mahşî b. Humeyyir denen bir adamın da bulunduğu bir topluluk Tebük'e doğru hareket ederken Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'e işâret ediyordu. Müminler arasında çalkalanma meydana getirmek ve onları korkutmak maksadıyla birbirlerine 'Siz Asfaroğulları'yla (yani Rumlarla) çarpışmayı Arapların birbirleriyle savaşması mı sanıyorsunuz? Vallahi biz sanki sizi yarı iplerle bağlanmış hâlde görüyoruz.' dediler. Ayrıca Mahşî b. Humeyyir 'Vallahi bizden her bir adama yüz celde vurulması pahasına şu sözünüz sebebiyle hakkımızda bir Kur'ân âyeti inmesinden kurtulmamızı isterdim' dedi.

Bana ulaştığına göre Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Ammâr b. Yasir'e 'Şunlara yetiş, zira onlar yandılar!' buyurdu. 'Onlara söylediklerini

sor. *İnkâr ederlerse "Hayır, şöyle şöyle dediniz!" de.'* Bunun üzerine Ammâr onlara gidip onlara Rasulullah'ın emrettiğini söyledi. Sonra Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'e mazeretlerini sunmak için geldiler. Rasulullah devesi üzerinde duruyorken Vedîa b. Sâbit devenin kemerini tutarak 'Ey Allah'ın Resûlü, biz ancak lafa dalmıştık ve eğleniyorduk' demeye başladı. Mahşî b. Humeyyir de 'Ey Allah'ın Resûlü, beni adım ve babamın adı geride bıraktı' dedi. Allah Teâlâ'nın kastettiği -yani '*Sizden bir tâîfeyi affetsek bile bir tâîfeye azap edeceğiz*' buyruğuyla kastettiği- sanki Mahşî b. Humeyyir'dir. Sonra ona Abdurrahmân ismi verilmiştir. Allah'tan şehid olarak öldürülmeyi ve yerinin bilinmemesini istemiştir. Yemâme Günü de öldürülmüş, hiçbir izi bulunamamıştır.

İkrime bu âyetin tefsiri hakkında şunları söylemiştir: İnşâallah Allah'ın affetmiş olduklarından bir adam şöyle dedi: 'Allah'ım! Ben kendisiyle kastedildiğim, karşısında derilerin ürperdiği ve kalplerin ürktüğü bir âyet işitiyorum. Allah'ım! Canımı Senin yolunda öldürülmemi nasip ederek al ve kimse "onu ben yıkadım", "ben kefenledim", "ben defnettım" demesin.' Sonra o Yemâme Günü öldürüldü ve onun haricinde müslümanların tamamı bulunmuştu.

'Boşuna özür dilemeyin. İmanınızdan sonra kâfir oldunuz.' Yani şaka olsun diye söyledığınız bu sözünüz ile kâfir oldunuz. '*Sizden bir tâîfeyi affetsek bile suçlu olmalarına karşılık bir tâîfeye azap edeceğiz.*' Yani hepinizi affetmeyeceğiz. Mutlaka bu fâcir ve hatalı sözü söyleyerek suçlu olmaları sebebiyle bir kısmınıza azap edeceğiz." İbn Kesîr'in sözleri burada sona erdi.

Şeyhulislâm (*rahimehullah*) şöyle demiştir: "Allah Teâlâ nebisine '*İmanınızdan sonra kâfir oldunuz*' demesini emretmiştir. Onların önceden kalpleri ile kâfir olduklarını, sonra bunun üzerine dilleriyle kâfir olduklarını, böylece imanlarından sonra kâfir olduklarını söyleyenlerin iddiası ise doğru değildir. Çünkü diliyle iman eden kimse kalbinde küfür varsa kâfirdir. Bu durumda '*İmanınızdan sonra kâfir oldunuz*' denmez. Çünkü onlar hakikatte o sözü söylemeden önce de kâfir idiler. Eğer bu âyette '*İmanınızı açığa vurduktan sonra küfrünüzü açığa vurduunuz*' manası kastedilmişse, onlar insanların karşı küfürlerini açığa vurmamışlardı. Ancak kendi aralarında o hâldelerdi. Dolayısıyla lafız onların önceden de münâfık olduklarına delâlet etmemektedir." Şeyhulislâm'ın sözleri burada sona erdi.

Yine o (rahimehullah) başka bir yerde şunları söylemiştir: “Biz küfrü ona itikad etmeden dile getirdik, lafa dalmıştık ve eğleniyorduk’ demelerine rağmen onların imanlarından sonra kâfir olduklarını bildirmiş, Allah’ın âyetleriyle alay etmenin küfür olduğunu beyan etmiştir. Bu ancak göğsünü bu söze açmış kimseden sâdır olur. İman onun kalbinde iman olsaydı bu iman onu bu sözü söylemekten alıkoyardı. Kur’ân kalbin imanının, miktarı kadar zâhîrî ameli gerektireceğini beyan etmektedir. Allah’ın buyurduğu gibi: ‘Allah’a ve Resûlü’ne iman ve itaat ettik derler. Bundan sonra onlardan bir grup yüz çevirir. Onlar mümin değillerdir. Aralarında hüküm vermesi için Allah’a ve Resûlü’ne çağrıldıklarında onlardan bir grup yüz çevirir. Hak lehlerine olursa ona boyun eğerek gelirler. Kalplerinde bir hastalık mı var, yoksa şüpheye mi kapıldılar, yoksa Allah ve Resûlü’nün onlara zulmetmesinden mi korkuyorlar? Hayır, onlar zalimlerin ta kendileridir! Aralarında hüküm vermesi için Allah’a ve Resûlü’ne çağrıldıklarında müminlerin söyleyeceği söz ancak “İşittik ve itaat ettik” demeleridir. İşte onlar felaha erenlerin ta kendileridir.’ (Nûr, 47-51) Görüldüğü üzere O Resûl’e itaatten yüz çevirinde imanın bulunmayacağını söylemiş, aralarında hüküm vermesi için Allah’a ve Resûlü’ne çağrıldıklarında müminlerin işitip itaat edeceğini bildirmiş, bunun imanın gereklerinden olduğunu beyan etmiştir.” Şeyhulislâm’ın sözleri sona erdi.

Yine bu kıssa göstermektedir ki insan ağızdan çıkan bir söz ile ya da işlediği bir amel ile kâfir olabilir. En tehlikelisi de kalplerde bulunan niyetlerdir. Kalp sâhili olmayan bir deniz gibidir.

Yine bu kıssadan büyük nifaktan korkmak gerektiği anlaşılmaktadır. Zira Allah Teâlâ bunların söylediklerini söylemeden önce bir imana sahip olduklarını söylemiştir. İbn Ebî Müleyke’nin söylediği gibi: “Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)’in ashâbından otuz kişiyi gördüm. Hepsisi de nifaka düşmekten endişe ediyordu.”

Allah’tan dünyada da âhirette de selâmet, af ve âfiyet dileriz.

49. Bölüm

Allah Teala'nın "Ona kendisine dokunan bir sıkıntıdan sonra tarafımızdan bir rahmet tattırdığımız zaman hep 'Bu benimdir' der..." (Fussilet, 50) Buyruğu Hakkında

﴿وَلَنِ أَدْفِنَاهُ رَحْمَةً مِنَّا مِنْ بَعْدِ صَرَاءٍ مَسْتَه لَيَقُولُنَّ هَذَا لِي﴾

"Ona kendisine dokunan bir sıkıntıdan sonra tarafımızdan bir rahmet tattırdığımız zaman hep 'Bu benimdir' der..." (Fussilet, 50)

Mücâhid bu âyet hakkında "Bu benim çalışmam sebebiyledir ve benim hakkımdır" demiştir.

İbn Abbas da "Yani benim tarafımdandır" demiştir.

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

﴿قَالَ إِنَّمَا أُوتِيَتْهُ عَلَى عِلْمٍ عِنْدِي﴾

"Dedi ki: Bu bana ancak bendeki ilimden dolayı verildi." (Kasas, 78)

Katâde "Benim mal elde etme yollarını bilmemden dolayı" demiştir.

Diğerleri de "Allah'ın benim bu mala lâıyk olduğumu bildiğinden dolayı" demiştir. Mücâhid'in "Bu bana şerefli bir kimse olmam sebebiyle verildi" sözü de bu manadadır.

وعن أبي هريرة رضي الله عنه أنه سمع رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول: «إِنَّ ثَلَاثَةً فِي نَبِي إِسْرَائِيلَ أَبْرَصَ وَأَقْرَعَ وَأَعْمَى فَأَرَادَ اللَّهُ أَنْ يَنْتَلِيَهُمْ فَبَعَثَ إِلَيْهِمْ مَلَكًا فَأَتَى الْأَبْرَصَ فَقَالَ أَيُّ شَيْءٍ أَحَبُّ إِلَيْكَ قَالَ لَوْ أَنَّ حَسَنَ وَجِلْدٍ حَسَنٍ وَيَذْهَبَ عَنِّي الَّذِي قَدْ قَلْبَنِي النَّاسُ بِهِ، قَالَ فَمَسَحَهُ فَذَهَبَ عَنْهُ قَدْرُهُ، وَأَعْطِي لَوْ أَنَّ حَسَنًا وَجِلْدًا حَسَنًا فَقَالَ أَيُّ الْمَالِ أَحَبُّ إِلَيْكَ قَالَ الْإِبِلُ أَوْ قَالَ الْبَقَرُ . شَكَ إِسْحَاقُ . فَأَعْطِي نَاقَةً عَشْرَاءَ فَقَالَ بَارَكَ اللَّهُ لَكَ فِيهَا، قَالَ: فَأَتَى الْأَقْرَعَ فَقَالَ أَيُّ شَيْءٍ أَحَبُّ إِلَيْكَ قَالَ شَعْرٌ حَسَنٌ وَيَذْهَبَ عَنِّي هَذَا قَدْ قَلْبَنِي النَّاسُ قَالَ فَمَسَحَهُ فَذَهَبَ وَأَعْطِي شَعْرًا حَسَنًا قَالَ فَأَيُّ الْمَالِ أَحَبُّ إِلَيْكَ قَالَ الْبَقَرُ أَوْ الْإِبِلُ فَأَعْطِي بَقْرَةً حَامِلًا وَقَالَ بَارَكَ اللَّهُ لَكَ فِيهَا، قَالَ فَأَتَى الْأَعْمَى فَقَالَ أَيُّ شَيْءٍ

أَحَبُّ إِلَيْكَ قَالَ يَزِدُّ اللَّهُ إِلَيَّ بَصْرِي فَأَنْصُرُ بِهِ النَّاسَ قَالَ: فَمَسَحَهُ فَرَدَّ اللَّهُ إِلَيْهِ بَصْرَهُ. قَالَ: فَأَيُّ الْمَالِ أَحَبُّ إِلَيْكَ؟ قَالَ: الْغَنَمُ فَأَعْطَانِي شَاةَ الْوَدَّةِ فَانْتَجَ هَذَانِ وَوُلِدَ هَذَا، فَكَانَ لِهَذَا وَادٌ مِنَ الْإِبِلِ وَلِهَذَا وَادٌ مِنَ الْبَقَرِ، وَلِهَذَا وَادٌ مِنَ الْغَنَمِ، قَالَ ثُمَّ إِنَّهُ أَتَى الْأَبْرَصَ فِي صُورَتِهِ وَهَيْئَتِهِ فَقَالَ رَجُلٌ مَسْكِينٌ تَقَطَّعَتْ يَدَا الْجِبَالِ فِي سَفَرِي فَلَا بَلَاغَ الْيَوْمَ إِلَّا بِاللَّهِ ثُمَّ بَكَى أَسْأَلُكَ بِالَّذِي أَعْطَاكَ اللَّوْنَ الْحَسَنَ وَالْجِلْدَ الْحَسَنَ وَالْمَالَ بَعِيرًا أَتَبْلُغُ بِهِ فِي سَفَرِي فَقَالَ الْخُفُوقُ كَثِيرَةً فَقَالَ لَهُ كَأَنِّي أَغْرِفُكَ أَلَمْ تَكُنْ ابْتَرَصَ يَقْدُرُكَ النَّاسُ فَقِيرًا فَأَعْطَاكَ اللَّهُ عِزًّا وَجَلَّ الْمَالُ، فَقَالَ لَقَدْ وَرِثْتُ كَابِرًا عَنْ كَابِرٍ فَقَالَ إِنْ كُنْتُ كَاذِبًا فَصَيِّرْكَ اللَّهُ إِلَى مَا كُنْتُ، قَالَ: ثُمَّ إِنَّهُ أَتَى الْأَفْرَعَ فِي صُورَتِهِ فَقَالَ لَهُ مِثْلُ مَا قَالَ لِهَذَا فَرَدَّ عَلَيْهِ مِثْلَ مَا رَدَّ عَلَيْهِ هَذَا فَقَالَ إِنْ كُنْتُ كَاذِبًا فَصَيِّرْكَ اللَّهُ إِلَى مَا كُنْتُ، قَالَ: وَأَتَى الْأَعْمَى فِي صُورَتِهِ فَقَالَ رَجُلٌ مَسْكِينٌ وَابْنُ سَبِيلٍ قَدْ انْقَطَعَتْ يَدَا الْجِبَالِ فِي سَفَرِي فَلَا بَلَاغَ الْيَوْمَ إِلَّا بِاللَّهِ ثُمَّ بَكَى أَسْأَلُكَ بِالَّذِي رَدَّ عَلَيْكَ بَصْرَكَ شَاةً أَتَبْلُغُ بِهَا فِي سَفَرِي فَقَالَ قَدْ كُنْتُ أَعْمَى فَرَدَّ اللَّهُ إِلَيَّ بَصْرِي فَخُذْ مَا شِئْتَ وَذَعْ مَا شِئْتَ فَوَاللَّهِ لَا أَجْهَدُكَ الْيَوْمَ شَيْئًا أَخَذْتَهُ لِلَّهِ فَقَالَ أَسْأَلُكَ مَا لَكَ فَإِنَّمَا ابْتَلَيْتُمُ فَقَدْ رَضِيَ اللَّهُ عَنْكَ وَسَحِطَ عَلَى صَاحِبِكَ» أَخْرَجَاهُ.

Ebü Hureyre'den rivâyet edildiğine göre o Rasûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken işitiştir: "İsrâîloğulları'ndan biri alacalı, biri kel, biri de kör üç adam vardı. Allah onları imtihan etmek istedi ve onlara bir melek gönderdi. Melek alacalıya geldi ve 'En çok neyi istiyorsun?' diye sordu. Adam 'Güzel bir rengi, güzel bir cildi ve insanların kendisi sebebiyle benden tiksindikleri şeyin ortadan kalkmasını' diye cevap verdi. Bunun üzerine melek onu sıvazladı da adamdaki kusur ortadan kalktı. Adama güzel bir renk ve güzel bir cilt verildi. Sonra melek 'En çok hangi malı seviyorsun?' diye sordu. Adam 'Deve' ya da 'İnek' dedi. -İshâk burada şek etmiştir.- Bunun üzerine ona on aylık gebe bir deve verildi ve melek 'Allah bunu senin için bereketli kılsın' dedi. Melek sonra kele geldi ve 'En çok neyi istiyorsun?' diye sordu. Adam 'Güzel bir saç ve insanların kendisi sebebiyle benden tiksindikleri şeyin ortadan kalkmasını' diye cevap verdi. Bunun üzerine melek onu sıvazladı da

adamdaki kusur ortadan kalktı. Adama güzel bir saç verildi. Sonra melek 'En çok hangi malı seviyorsun?' diye sordu. Adam da 'İnek' ya da 'Deve' diye cevap verdi. Bunun üzerine adama gebe bir inek verildi ve melek 'Allah bunu senin için bereketli kılsın' dedi. Melek sonra köre geldi ve 'En çok neyi istiyorsun?' diye sordu. Adam da 'Allah'ın bana gözlerimi geri vermesini ve onlarla insanları görmeyi' diye cevap verdi. Bunun üzerine melek onu sıvazladı da Allah ona gözlerini geri verdi. Sonra melek 'En çok hangi malı seviyorsun?' diye sordu. Adam 'Koyun' dedi. Bunun üzerine adama yeni doğurmuş ve yavrusu yanında bulunan bir koyun verildi.

Diğer ikisi hayvanlarını üretti, bu da hayvanlarını doğurttu. Birinin bir vâdi dolusu devesi, birinin bir vâdi dolusu ineği, birinin de bir vâdi dolusu koyunu oldu.

Sonra melek alacalıya önceki sûretinde ve kılığında geldi. Ona dedi ki: 'Ben yolculuğu esnasında bütün imkânlarını kaybetmiş fakir bir adamım. Bugün Allah'tan sonra da senden başka beni gideceğim yere ulaştıracak kimse yoktur. Sana bu güzel rengi, bu güzel cildi ve bu kadar malı veren hakkı için senden kendisiyle yolculuğuma devam edebileceğim bir deve istiyorum.' Bunun üzerine adam 'Malın verileceği yer çoktur!' dedi. Melek buna şöyle karşılık verdi: 'Sanki ben seni tanıyorum. Sen insanların tiksindiği alacalı ve fakir bir adam değil miydin? Sonra Allah sana mal vermedi mi?' Adam 'Ben bunları büyüklerimden miras aldım, onlar da büyüklerinden miras aldılar' diye cevap verdi. Melek de 'Eğer yalan söylüyorsan Allah seni önceki hâline çevirsin' dedi.

Sonra melek kele önceki sûretinde geldi ve öncekine söylediklerini ona da söyledi. Kel de öncekinin verdiği cevabı verdi. Melek ona da 'Eğer yalan söylüyorsan Allah seni önceki hâline çevirsin' dedi.

Melek sonra köre önceki sûretinde geldi ve ona şöyle dedi: 'Ben yolculuğu esnasında bütün imkânlarını kaybetmiş fakir ve yolcu bir adamım. Bugün Allah'tan sonra da senden başka beni gideceğim yere ulaştıracak kimse yoktur. Sana gözlerini geri veren hakkı için senden

kendisiyle yolculuğuma devam edebileceğim bir koyun istiyorum.' Bunun üzerine adam 'Ben daha önce kördüm, Allah bana gözlerimi geri verdi; şimdi sen istediğini al, istediğini bırak, vallahi bugün Allah için aldığın herhangi bir şeyden dolayı sana zorluk çıkarmayacağım' diye cevap verdi. Melek bunun üzerine şöyle dedi: 'Malını elinde tut. Siz ancak bir imtihana tabi tutuldunuz. Allah senden râzı oldu. İki arkadaşına ise gazap etti.'"¹³⁵ Buhârî ve Müslim rivâyet etmiştir.

¹³⁵ Buhari, 3464; Müslim, 7357.

Allah Teâlâ'nın "Ona Kendisine Dokunan Bir Sıkıntıdan Sonra Tarafımızdan Bir Rahmet Tattırırsak Hep 'Bu Benimdir' Der..." Buyruğu Babı

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: "Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: '*Ona kendisine dokunan bir sıkıntıdan sonra tarafımızdan bir rahmet tattırırsak hep "Bu benimdir" der, "Ben kıyâmetin kopacağını da sanmıyorum. Rabbime döndürülürsem de muhakkak O'nun katında bana en güzeli vardır."* Küfredenlere işlediklerini mutlaka bildireceğiz ve onlara şiddetli azaptan mutlaka tattıracağız.' (Fussilet, 50)"

Şerh: Musannif (rahimehullah) âyetin manası hakkında İbn Abbas'tan ve diğer müfessirlerden yeterli gelen ve göğüslere şifa olan kaviller nakletmiştir.

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: "Mücâhid bu âyet hakkında '*Bu benim çalışmam sebebiyledir ve benim hakkımdır*' demiştir. İbn Abbas da '*Yani benim tarafımdandır*' demiştir.

Yine O şöyle buyurmuştur: '*Dedi ki: Bu bana ancak bendeki ilimden dolayı verildi.*' (Kasas, 78)

Katâde 'Benim mal elde etme yollarını bilmemden dolayı' demiştir. Diğerleri de 'Allah'ın benim bu mala lâıyk olduğumu bildiğinden dolayı' demiştir. Mücâhid'in 'Bu bana şerefli bir kimse olmam sebebiyle verildi' sözü de bu manadadır."

Onların zikrettikleri arasında bir ihtilaf yoktur. Ancak aynı mananın kısımlarıdır.

el-İmâd İbn Kesîr (rahimehullah) Allah Teâlâ'nın "Sonra ona tarafımızdan bir nimet bahsettiğimizde 'Bu bana ancak ilim üzere verildi' der. Hayır, o bir imtihandır!" (Zümer, 49) buyruğu hakkında şunları söylemiştir: "Allah (azze ve celle) insanın sıkıntı hâlinde kendisine yakardığını, yöneldiğini ve dua ettiğini, ona tarafından bir nimet bahsettiği zaman da azdığını, haddini aştığını ve 'Bu bana ancak ilim üzere verildi' yani 'Allah benim bunu hak ettiğimi bildiğinden dolayı verildi, ben Allah katında ayrıcalıklı bir kul olmasaydım Allah bana bunu bahsetmezdi' dediğini bildirmektedir.

Allah (azze ve celle) sonra '*Hayır, o bir imtihandır!*' buyurmuştur. Yani iş onun sandığı gibi değildir. Ona o nimeti, ne yapacağını daha önce bilmemizle birlikte ona verdiğimiz nimet hususunda onu sınamak için vermişizdir: İtaat mı edecek yoksa isyan mı edecek? '*Hayır, o bir imtihandır!*' Buradaki fitne imtihan demektir. '*Fakat onların çoğu bilmez.*' Bundan dolayı söylediklerini söyler, iddia ettiklerini iddia ederler. '*Bunu onlardan öncekiler de söylemişti.*' Yani bu sözü ve iddiayı onlardan önceki birçok ümmet de dile getirmişti. '*Ancak yaptıkları onlara fayda sağlamadı.*' Yani sözleri doğruyu yansıtmadı. Topladıkları ve işledikleri onlara fayda sağlamadı. Allah Teâlâ'nın Kârûn hakkında bildirdiği gibi: '*Hani kavmi ona "Şımarma! Zira Allah şımaranları sevmeyiz."* demişti. "*Allah'ın sana verdiklerinde âhiret yurdunu ara. Dünyadan da nasibini unutma. Allah'ın sana ihsanda bulunduğu gibi sen de ihsanda bulun. Arzda fesat çıkarma peşinde olma. Şüphesiz Allah fesat çıkaranları sevmeyiz."* Dedi ki: "*Bu bana ancak bendeki ilimden dolayı verildi.*' O bilmedi mi ki Allah ondan önce ondan daha kuvvetli ve topladıkları daha çok nesilleri helâk etmiştir? Mücrimlere günahları sorulmaz.' (Kasas, 76-78) Yine Allah Teâlâ "*Bizim mallarımız ve çocuklarımız daha çoktur ve biz azaba uğratılacak değiliz"* dediler' (Sebe', 35) buyurmuştur." İbn Kesîr'in sözleri sona erdi.

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: Ebû Hu-reyre'den rivâyet edildiğine göre o Rasûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken işitmiştir: "*İsrâîloğulları'ndan biri alacalı, biri kel, biri de kör üç adam vardı. Allah onları imtihan etmek istedi ve onlara bir melek gönderdi. Melek alacalıya geldi ve 'En çok neyi istiyorsun?' diye sordu. Adam 'Güzel bir rengi, güzel bir cildi ve insanların kendisi sebebiyle benden tiksindikleri şeyin ortadan kalkmasını' diye cevap verdi. Bunun üzerine melek onu sıvazladı da adamdaki kusur ortadan kalktı. Adama güzel bir renk ve güzel bir cilt verildi. Sonra melek 'En çok hangi malı seviyorsun?' diye sordu. Adam 'Deve' ya da 'İnek' dedi. -İshâk burada şek etmiştir.- Bunun üzerine ona on aylık gebe bir deve verildi ve melek 'Allah bunu senin için bereketli kılsın' dedi. Melek sonra kele geldi ve 'En çok neyi istiyorsun?' diye sordu. Adam 'Güzel bir saç ve insanların kendisi sebebiyle benden tiksindikleri şeyin ortadan kalkmasını' diye cevap verdi. Bunun üzerine melek onu sıvazladı da adamdaki kusur ortadan kalktı. Adama güzel bir saç verildi. Sonra melek 'En çok hangi malı seviyorsun?' diye sordu. Adam da 'İnek' ya da 'Deve' diye cevap verdi. Bunun*

üzerine adama gebe bir inek verildi ve melek 'Allah bunu senin için bereketli kılsın' dedi. Melek sonra köre geldi ve 'En çok neyi istiyorsun?' diye sordu. Adam da 'Allah'ın bana gözlerimi geri vermesini ve onlarla insanları görmeyi' diye cevap verdi. Bunun üzerine melek onu sıvazladı da Allah ona gözlerini geri verdi. Sonra melek 'En çok hangi malı seviyorsun?' diye sordu. Adam 'Koyun' dedi. Bunun üzerine adama yeni doğurmuş ve yavrusu yanında bulunan bir koyun verildi.

Diğer ikisi hayvanlarını üretti, bu da hayvanlarını doğurttu. Birinin bir vâdi dolusu devesi, birinin bir vâdi dolusu ineği, birinin de bir vâdi dolusu koyunu oldu.

Sonra melek alacalıya önceki sûretinde ve kılığında geldi. Ona dedi ki: 'Ben yolculuğu esnasında bütün imkânlarını kaybetmiş fakir bir adamım. Bugün Allah'tan sonra da senden başka beni gideceğim yere ulaştıracak kimse yoktur. Sana bu güzel rengi, bu güzel cildi ve bu kadar malı veren hakkı için senden kendisiyle yolculuğuma devam edebileceğim bir deve istiyorum.' Bunun üzerine adam 'Malın verileceği yer çoktur!' dedi. Melek buna şöyle karşılık verdi: 'Sanki ben seni tanıyorum. Sen insanların tiksindiği alacalı ve fakir bir adam değil miydin? Sonra Allah sana mal vermedi mi?' Adam 'Ben bunları büyüklerimden miras aldım, onlar da büyüklerinden miras aldılar' diye cevap verdi. Melek de 'Eğer yalan söylüyorsan Allah seni önceki hâline çevirsin' dedi.

Sonra melek kele önceki sûretinde geldi ve öncekine söylediklerini ona da söyledi. Kel de öncekinin verdiği cevabı verdi. Melek ona da 'Eğer yalan söylüyorsan Allah seni önceki hâline çevirsin' dedi.

Melek sonra köre önceki sûretinde geldi ve ona şöyle dedi: 'Ben yolculuğu esnasında bütün imkânlarını kaybetmiş fakir ve yolcu bir adamım. Bugün Allah'tan sonra da senden başka beni gideceğim yere ulaştıracak kimse yoktur. Sana gözlerini geri veren hakkı için senden kendisiyle yolculuğuma devam edebileceğim bir koyun istiyorum.' Bunun üzerine adam 'Ben daha önce kördüm, Allah bana gözlerimi geri verdi; şimdi sen istediğini al, istediğini bırak, vallahi bugün Allah için aldığın herhangi bir şeyden dolayı sana zorluk çıkarmayacağım' diye cevap verdi. Melek bunun üzerine şöyle dedi: 'Malını

elinde tut. Siz ancak bir imtihana tabi tutuldunuz. Allah senden râzı oldu. İki arkadaşına ise gazap etti." İkisi rivâyet etmiştir.

Şerh: İkisi el-Buhârî ile Müslim'dir.

(On aylık gebe bir deve diye tercüme edilen) "**en-nâkatu'l uşerâ**" hâmile deve demektir.

(Üretti diye tercüme edilen ve) başka bir rivâyette "nettece" şeklinde varid olan "**entece**" fiili "doğurup çoğalmasını üstlenip sağladı" manasına gelmektedir. Kadın için ebe neyse dişi deve için "nâtic" odur.

Şeddeli lâm ile (doğurttu diye tercüme edilen) "**vellede hazâ**" da "doğurup çoğalmasını üstlenip sağladı" manasına gelmektedir. Dişi deve hakkında kullanılan "entece" fiiliyle aynı manadadır. Dolayısıyla "mûlid", "nâtic" ve "kâbile" (ebe) aynı manaya gelmektedir. Şu kadar var ki bir kısmı hayvan hakkında kullanılırken bir kısmı kadın hakkında kullanılmaktadır.

"Bütün ipleri kopmuş..." Buradaki ipler sebepler, imkânlar manasına gelmektedir. (**Bütün imkânlarını kaybetmiş** diye tercüme edilmiştir.)

"Lâ echeduke" en-Nevevî'nin söylediğine göre "**Sana** alacağın bir şeyi geri vermeyerek ya da malımdan istediğin bir şeyi esirgeyerek **zorluk çıkar-mayacağım**" manasına gelmektedir.

Bu, ibretler barındıran büyük bir hadistir. Şöyle ki: İlk ikisi Allah'ın nimetini bilmezden gelmiş, Allah'ın hiçbir nimetini ikrar etmemiş, nimeti onu verene nispet etmemiş, Allah'ın nimetteki hakkını yine O'nun nimetleriyle edâ etmemiş, bundan dolayı Allah'ın hoşnutsuzluğuna uğramışlardır.

Köre gelince o Allah'ın nimetini itiraf etmiş, nimeti onu kendisine verene nispet etmiş, Allah'ın nimetteki hakkını edâ etmiş, böylece nimetin şükrünü yerine getirdiğinden dolayı Allah'ın rızasını hak etmiştir. O şükrün üç rûknünü gerçekleştirmiş; nimeti ikrar etmiş, onu verene nispet etmiş ve verenin istediği doğrultuda harcamıştır ki şükür ancak bunlarla tamam olur.

Allâme İbnu'l Kayyım şunları söylemiştir: "Şükrün aslı kişinin nimet verenin nimet verdiğini O'na boyun eğerek, O'nun karşısında alçalarak ve O'nu seyerek itiraf etmesidir. Nimeti bilmeyen ve onun câhili olan kimse onun şükrünü yerine getiremez. Nimeti bilen fakat nimet vereni bilmeyen kimse de aynı

şekilde nimetin şükrünü yerine getiremez. Nimeti de onu vereni de bildiği hâlde onu nimet olarak görmeyen kimse de nimete nankörlük etmiş olur. Nimeti ve onu vereni bilen, nimeti de nimet olarak kabul eden fakat nimet sahibine boyun eğmeyen, O'nu sevmeyen ve O'ndan râzı olmayan kimse de nimetin şükrünü yerine getirmiş olmaz. Nimeti ve onu vereni bilen, nimetin nimet olduğunu ikrar eden, nimet verene boyun eğen, O'nu seven, O'ndan râzı olan, nimeti O'nun sevdiği şeylerde ve O'na itaat için kullanan kimseye gelince işte bu kimse nimetin şükrünü yerine getiren kimsedir. Şükrü yerine getirmek için mutlaka kalbin ilmi ve bu ilmin beraberinde amel gerekir ki bu amel nimet verene yönelmek, O'nu sevmek ve O'na boyun eğmektir."

İnsanlar benden tiksiniyorlar/قد قذرتني الناس "Beni görmekten hoşlanmıyorlar ve kendilerine yakın olmamı istemiyorlar" demektir.

50. Bölüm

Allah Teâlâ'nın "Onlara sağlıklı bir çocuk verince verdiği şey hususunda O'na ortaklar kıldılar." (A'raf, 190) Buyruğu Hakkında

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

﴿فَلَمَّا آتَاهُمَا صَالِحًا جَعَلَا لَهُ شُرَكَاءَ فِيمَا آتَاهُمَا﴾

"Onlara sağlıklı bir çocuk verince verdiği şey hususunda O'na ortaklar kıldılar." (A'raf, 190)

قال ابن حزم رحمه الله: « اتفقوا على تحريم كل اسم مُعْبَدٍ لغير الله كعبد عمرو

وكعبد الكعبة وما أشبه ذلك حاشا عبد المطلب »

İbn Hazm şöyle demiştir: "Âlimler, Abduamr/Amr'ın kulu ve Abdulka'be/Ka'be'nin kulu gibi Allah'tan başkasına kulluğu içeren her bir ismin haram olduğu üzerinde icma etmişlerdir. Ancak Abdulmuttalib hâriç."136

وعن ابن عباس رضي الله عنهما في الآية قال: « لما تغشاهما آدم حملت فأتاهما إبليس فقال: إني صاحبكما الذي أخرجتكما من الجنة لتطعنني أو لأجعلن له قرني أكل فيخرج من بطنك فيشقه ولا فعلن ولا فعلن - يخوفهما - سمّياه عبد الحارث، فأيا أن يطعاه فخرج ميتا ثم حملت فأتاهما فقال مثل قوله، فأيا أن يطعاه فخرج ميتا، ثم حملت فأتاهما فذكر لهما فأدرکہما حبُّ الولد فسمياه عبد الحارث، فذلك قوله: ﴿جَعَلَا لَهُ شُرَكَاءَ فِيمَا آتَاهُمَا﴾ » رواه ابن أبي حاتم.

İbn Abbâs bu âyet hakkında şöyle demiştir: "Âdem eşiyle birlikte olunca eşi hâmile kaldı. Sonra İblis onlara gelip şöyle dedi: 'Ben sizi cennetten çıkaran arkadaşınızım. Ya söylediğimi yaparsınız ya da çocu-

¹³⁶ Meratibul İcma, 154.

ğunuza geyik boynuzu gibi iki boynuz yaparım da senin karnını delip çıkar. Mutlaka bunu yaparım, mutlaka bunu yaparım! -Böylece onları korkutmak istiyordu.- Ona Abdulhâris ismini koyun!" Âdem ve eşi onun sözünü dinlemekten geri durdular. Sonra çocukları ölü doğdu. Sonra eşi bir daha hâmile kaldı. İblis yine onlara geldi ve önceki söylediklerinin aynısını söyledi. Yine onun sözünü dinlemekten geri durdular. Sonra çocukları yine ölü doğdu. Âdem'in eşi bir daha hâmile kaldı. İblis yine gelip onlara öğüt verdi. Sonunda evlât sevgisi onlara gâlip geldi de çocuğun adını Abdulhâris koydular. Allah'ın 'O'na ortaklar kıldılar' buyruğu buna işâret etmektedir." Bunu İbn Ebî Hâtim rivâyet etmiştir.

وله بسند صحيح عن قتادة قال: «شركاء» في طاعته ولم يكن في عبادته.

Yine İbn Ebî Hâtim sahih bir senetle Katâde'nin şöyle dediğini rivâyet etmiştir: "İtaat hususunda O'na ortaklar kıldılar, ibâdet hususunda değil."

له بسند صحيح عن مجاهد، في قوله: ﴿لَنْ آتَيْنَا صَالِحًا﴾ قال: أشفقا ألا يكون إنسانا. وذكر معناه عن الحسن وسعيد وغيرهما.

Yine İbn Ebî Hâtim sahih bir senetle Mücâhid'in Allah Teâlâ'nın "Eğer bize sağlıklı bir çocuk verirsen" buyruğu hakkında şöyle dediğini rivâyet etmiştir: "Onlar çocuklarının insan olmayacağından korkuyorlardı."¹³⁷

Hasen'den, Saîd'den ve başka zatlardan da bu manada tefsirler nakledilmiştir.

¹³⁷ İbn Ebi Hatim, Tefsir, 5/1634.

Allah Teâlâ'nın "Onlara Sağlıklı Bir Çocuk Verince Verdiği Şey Hususunda O'na Ortaklar Kıldılar. Allah Onların Ortak Koştuklarından Münezzehtir" Buyruğu Babı

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: "Allah Teâlâ'nın 'Onlara sağlıklı bir çocuk verince verdiği şey hususunda O'na ortaklar kıldılar. Allah onların ortak koştuklarından münezzehtir.' (A'râf, 190) buyruğu babı."

Şerh: İmam Ahmed (rahimehullah) âyetin manası hakkında şunu aktarmıştır: Bize Abdussamed tahdis etti, dedi ki: Bize Ömer b. İbrâhîm tahdis etti, dedi ki: Bize Katâde tahdis etti. Onun Hasen'den, onun da Semura'dan rivâyet ettiğine göre Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: "Havvâ doğum yaptığı zaman İblis onun etrafında döndü. Onun doğurduğu hiçbir çocuk yaşamıyordu. İblis ona 'Onun adını Abdulhâris koy, o zaman yaşar' dedi. Bunun üzerine çocuğun adını Abdulhâris koydu. Çocuk da yaşadı. Bu şeytanın vahyinden ve emrinden idi." Hadisi İbn Cerîr de Muhammed b. Beşşâr Bündâr- Abdussamed b. Abdulvâris kanalıyla bu şekilde rivâyet etmiştir.

Yine bu hadisi et-Tirmizî bu âyetin tefsirinde Muhammed b. el-Mü-sennâ- Abdussamed kanalıyla rivâyet etmiş ve "Bu ancak Ömer b. İbrâhîm tarikinden bildiğimiz hasen garib bir hadistir" demiştir. Bazıları bunu Abdussamed'den ref etmeksizin rivâyet etmiştir.

el-Hâkim bunu "Müstedrek"inde Abdussamed tarikinden merfû olarak rivâyet etmiş ve "Bunun isnadı sahihtir fakat el-Buhârî ile Müslim bunu rivâyet etmemiştir" demiştir.

Yine bunu İmam Ebû Muhammed İbn Ebî Hâtim "Tefsîr"inde Ebû Zur'a er-Râzî- Hilâl b. Feyyâd- Ömer b. İbrâhîm kanalıyla merfû olarak rivâyet etmiştir. İbn Cerîr de şöyle demiştir: Bize İbn Vekî' tahdis etti, dedi ki: Bize Sehl b. Yûsuf tahdis etti. Onun Amr'dan rivâyet ettiğine göre Hasen "Verdiği şey hususunda O'na ortaklar kıldılar" buyruğu hakkında "Bunu bazı dinlere mensup kimseler yaptı, Âdem yapmadı" demiştir.

(Yine İbn Cerîr şunu aktarmıştır:) Bize Bîşr tahdis etti, dedi ki: Bize Yezid tahdis etti, dedi ki: Bize Saîd, Katâde'den onun şöyle dediğini tahdis etti, dedi ki: "Hasen 'Onlar yahudiler ve hristiyanlardır. Allah onları çocuklarla rı-

zıklandırmış fakat onlar çocuklarını yahudileştirmiş ve hristiyanlaştırmıştır.' dedi." Bu Hasen (rahîmehullah)'a dayanan sahih bir isnaddır.

el-İmâd İbn Kesir "Tefsir"inde şunları söylemiştir: "Eserlere gelince Muhammed b. İshâk, Dâvûd b. Husayn- İkrime kanalıyla İbn Abbâs'tan onun şöyle dediğini rivâyet etmiştir: 'Havvâ Âdem'den çocuklar doğuruyor, onları Allah'a kul kılıyor ve onlara Abdullah, Ubeydullah ve benzeri isimler veriyordu. Sonra hepsi de ölüyordu. Bir defasında İblis Havvâ'nın ve Âdem'in yanına geldi ve "Eğer ona daha önce verdiğiniz isimden başka bir isim verseydiniz mutlaka yaşardı" dedi. Sonra Havvâ bir çocuk daha doğurdu. Onu Abdulhâris olarak isimlendirdiler. İşte Allah Teâlâ "O sizi tek bir nefisten yaratandır..." (A'râf, 19) buyruğunu bunun hakkında indirdi.'

el-Avfî İbn Abbâs'tan şunu rivâyet etmiştir: 'Bunun üzerine şeytan onlara gelip "Sizden meydana gelecek çocuğun ne olacağını biliyor musunuz ya da bir hayvan olup olmayacağını biliyor musunuz?" dedi ve bâtili onlara süsledi. Şüphesiz o açık bir azgındır. Bundan önce (Havvâ) iki çocuk dünyaya getirmiş ve ikisi de ölmüştü. Bundan dolayı şeytan onlara "Siz ona benim ismini vermezseniz o sağlığı sıhhati yerinde çıkmaz ve öncekinin öldüğü gibi o da ölür." Böylece çocuklarına Abdulhâris ismini verdiler. Bundan dolayı Allah Teâlâ "Onlara sağlıklı bir çocuk verince verdiği şey hususunda O'na ortaklar kıldılar. Allah onların ortak koştuklarından münezzehtir." buyurdu.'

İbn Ebi Hâtim'in aktardığına göre aynısı İbn Abbâs'tan Said b. Cubeyr kanalıyla da rivâyet edilmiştir. Bu eseri İbn Abbâs'tan Mücâhid, İkrime ve Said b. Cubeyr gibi ashabından bazıları, ikinci tabakadan Katâde, es-Süddî, ayrıca haleften bazı kimseler, müfessirlerden ve müteahhirinden saymakla bitmeyecek kadar çok kimse alıp kabulle karşılamıştır. Allah en doğrusunu bilir ya bunun aslı kitap ehlinde alınmışa benzemektedir." Derim ki: Bu çok uzak bir ihtimâldir.

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: İbn Hazm şöyle demiştir: "Âlimler, Abduamr/Amr'ın kulu ve Abdulka'be/Ka'be'nin kulu gibi Allah'tan başkasına kulluğu içeren her bir ismin haram olduğu üzerinde icma etmişlerdir. Ancak Abdulmuttalib hâriç."

Şerh: İbn Hazm, Endülüs'ün âlimi Ebû Muhammed Ali b. Ahmed b. Said b. Hazm el-Kurtubî ez-Zâhiri'dir. Birçok eser kaleme almıştır. Dört yüz eli altı yılında yetmiş iki yaşında vefât etmiştir.

Abdumuttalib Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in dedesidir. O, Abdumuttalib b. Hâşim b. Abdimenâf b. Kusayy b. Kilâb b. Murra b. Lueyy b. Gâlib b. Fihri b. Mâlik b. en-Nadr b. Kinâne b. Huzeyme b. Müdrike b. İlyâs b. Mudar b. Nizâr b. Mc'add b. Adnân'dır. Adnân'ın yukarıdaki kimselerin isimleri hususunda ihtilaf edilmiştir. Fakat onların Halil İbrâhim (aleyhisselam)'ın oğlu İsmâil (aleyhisselam)'ın zürriyetinden olduklarında hiçbir şüphe yoktur.

İbn Hazm âlimlerin Allah'tan başkasına kulluğu içeren her bir ismin haram olduğu hususundaki icmalarını nakletmiştir. Çünkü bu rubûbiyette ve ulûhiyette şirktir. Zira bütün insanlar Allah'ın mülküdür ve O'nun kullarıdır. Allah onlardan yalnız kendisine ibâdet ederek, kendisini rubûbiyette ve ulûhiyette birleyerek kendisine kul olmalarını istemiştir. Onlardan bazıları ulûhiyeti ve rubûbiyeti hususunda yalnız O'na ibâdet etmiştir. Bazıları ise O'nun rubûbiyetini, isimlerini, sıfatlarını ve kendileri üzerinde mutlaka câri olacak kaderî hükümlerini ikrâr etmiş fakat ulûhiyetinde O'na şirk koşturmuştur. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: *"Göklerde ve yerde kim varsa mutlaka Allah'a kul olarak gelecektir."* (Meryem, 93)

İşte bu âm/genel kulluktur. Hâs/özel kulluğa gelince bu Allah'ı birleynlere ve O'na itaat edenlere mahsustur. Allah Teâlâ'nın *"Allah kuluna yetmez mi?"* (Zümer, 36) buyruğunda ve benzerlerinde bu kulluktan söz edilmektedir.

"Abdumuttalib hâriç..." Bu genel hükümden bir istisnâdır. Çünkü onun bu ismi almasında bir mahzur yoktur. Zira buradaki maksat rıkk/kölelik anlamındaki kulluktur. Şöyle ki: Hâşim'in kardeşi Muttalib Medîne'ye gitmişti. Yeğeni Şeybe, Hazrec'den dayıları olan Neccâroğulları'nın içerisinde büyümüştü. Çünkü Hâşim onlar arasında bir kadınla evlenmiş ve kadın Şeybe'yi doğurmuştu. Şeybe dayılarının yanında yetişip temyiz çağına ulaşınca amcası Muttalib onu babasının beldesi Mekke'ye ve aşiretine götürdü. Mekkeliler onu yolculuktan dolayı rengi değişmiş gördüler ve Muttalib'in kölesi sandılar. Bundan dolayı ona Abdumuttalib (Muttalib'in kölesi) dediler. Böylece bu isim ona yapışıp kaldı. Ondan başka isimle anılmaz ve çağrılmaz oldu. Böylece aslın kas-

tedilecek bir manası kalmadı. Nitekim Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) de "Ben Abdulmuttalib'in oğluyum" buyurmuştur. Kureyş ve Araplar içerisinde Abdulmuttalib'e hürmet edilir olmuştur. O câhiliyye döneminde Kureyş'in ve eşrafının seyyidi idi. Zemzem kuyusunu kazdıran da odur. Zemzem'in kazılmasından sonra hacıları sulama görevi onun ve ondan sonra zürriyetinin olmuştur.

Abdullah, Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in babası ve Abdulmuttalib'in oğullarından biridir. Babası hayattayken vefat etmiştir. Hâfız Salâhuddîn el-Ulâî "ed-Dürretü's Seniyye fî Mevlidi Hayri'l Beriyye"de şöyle demiştir: "Âmine Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'e hâmile kaldığında babası Abdullah yaklaşık on sekiz yaşındaydı. Sonra âilesine kuru hurma almak için Medîne'ye gitti ve orada dayıları olan Neccâroğulları'nın yanında sahih olan kavle göre Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) annesinin karnındayken vefat etti." Nakil sona erdi.

Derim ki: Annesi kendisini doğurduğunda Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) dedesi Abdulmuttalib'in kefâletine geçmiştir.

Hâfız ez-Zehebî şunları söylemiştir: "Babası vefat ettiğinde Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) on sekiz aylıktı. Bundan daha küçük olduğu da söylenmiştir. Annesinin karnında olduğu da söylenmiştir. Abdullah Medîne'de vefat etmiştir. Oraya oradan kuru hurma almak için gitmişti. Oraya Şam'dan dönüşünde uğradığı da söylenmiştir. Yirmi beş yıl yaşamıştır. el-Vâkîdî 'Yaşı ve vefatı hususunda söylenenlerin en sağlamı budur' demiştir.

Annesi Âmine Ebvâ'da kendisiyle birlikte babasının dayıları olan Adıyy b. Neccâroğulları'nı ziyâretten Mekke'ye dönerken vefat etmiştir. Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) o gün yedi yaşından yüz gün almıştı. O gün dört yaşında olduğu da söylenmiştir.

Annesi vefat edince azatlısı Ümmü Eymen onu dedesine götürdü. Dedesi vefat edene dek, sekiz yaşına kadar onun yanında kaldı. Dedesi ona amcası Ebû Tâlib'in bakmasını vasiyet etti." Hâfız'ın sözleri sona erdi.

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: "İbn Abbâs'tan bu âyet hakkında şöyle dediği rivâyet edilmiştir: 'Âdem eşiyle birlikte olunca eşi hâmile kaldı. Sonra İblis onlara gelip şöyle dedi: "Ben sizi cennetten

çıkaran arkadaşınızm. Ya söyledigimi yaparsınız ya da çocuğunuza geyik boynuzu gibi iki boynuz yaparım da senin karnını dellip çıkar. Mutlaka bunu yaparım, mutlaka bunu yaparım! -Böylece onları korkutmak istliyordu.- Ona Abdulhâris ismini koyun!" Âdem ve eşi onun sözünü dinlemekten geri durdular. Sonra çocukları ölü doğdu. Sonra eşi bir daha hâmile kaldı. İblis yine onlara geldi ve önceki söylediklerinin aynısını söyledi. Yine onun sözünü dinlemekten geri durdular. Sonra çocukları yine ölü doğdu. Âdem'in eşi bir daha hâmile kaldı. İblis yine gelip onlara öğüt verdi. Sonunda evlât sevgisi onlara gâlip geldi de çocuğun adını Abdulhâris koydular. Allah'ın "O'na ortaklar kıldılar" buyruğu buna işâret etmektedir.' Bunu İbn Ebî Hâtim rivâyet etmiştir."

Şerh: Mana yönünden benzerini İbn Abbâs'tan aktarmış bulunmaktayız.

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: "Yine İbn Ebî Hâtim sahih bir senedle Katâde'nin şöyle dediğini rivâyet etmiştir: 'İtaat hususunda O'na ortaklar kıldılar, ibâdet hususunda değil.'

Yine İbn Ebî Hâtim sahih bir senedle Mücâhid'in Allah Teâlâ'nın 'Eğer bize sağlıklı bir çocuk verirsen' buyruğu hakkında şöyle dediğini rivâyet etmiştir: 'Onlar çocuklarının insan olmayacağından korkuyorlardı.'

Hasen'den, Saîd'den ve başka zatlardan da bu manada tefsirler nakledilmiştir."

Şerh: Şeyhimiz "Onlara sağlıklı bir çocuk verince verdiği şey hususunda O'na ortaklar kıldılar" buyruğunun manası hakkında şöyle demiştir: "Bu şirk sadece onu bu şekilde isimlendirmelerinden dolayıdır. Onlar bu ismin İblis'in kendilerinden istediği hakikatini kastetmemişlerdi."

Bu güzel bir yorumdur. Ebeveynimizin oğullarına Abdulhâris ismini vermesinin sırf bir isimlendirme olduğunu, değilse oğullarını Allah'tan gayrisına kul kılmayı kastetmediklerini beyan etmektedir ki Katâde'nin 'İtaat hususunda O'na ortaklar kıldılar, ibâdet hususunda değil' sözü de bu manaya işâret etmektedir.

51. Bölüm

Allah Teâlâ'nın *"En güzel isimler Allah'ındır. Şu hâlde O'na onlarla duâ edin. O'nun isimleri hususunda ilhâda gidenleri de bırakın..."* (A'râf, 180) Buyruğu Hakkında

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

﴿وَلِلَّهِ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَىٰ فَادْعُوهُ بِهَا وَذَرُوا الَّذِينَ يُلْحِدُونَ فِي أَسْمَائِهِ﴾

"En güzel isimler Allah'ındır. Şu hâlde O'na onlarla duâ edin. O'nun isimleri hususunda ilhâda gidenleri de bırakın..." (A'râf, 180)

ذکر ابن ابی حاتم عن ابن عباس رضی اللہ عنہما ﴿يُلْحِدُونَ فِي أَسْمَائِهِ﴾ أي: يشركون

وعنه: «سموا اللات من الإله والعزى من العزيز»

وعن الأعمش: «يدخلون فيها ما ليس منها»

İbn Hâtim *"O'nun isimleri hususunda ilhada gidenleri..."* buyruğu hakkında İbn Abbâs'ın *"şirk koşanları..."* dediğini aktarmıştır.

Yine ondan rivâyet edildiğine göre müşrikler el-Lât'ı el-İlâh'tan bozarak, el-Uzzâ'yı da el-Azîz'den bozarak isimlendirdiler.

A'meş'in de *"Allah'ın isimleri arasına onlardan olmayan şeyleri katanları (bırakın)"* dediği rivâyet edilmiştir.

Allah Teâlâ'nın "En Güzel İsimler Allah'ındır. Şu Hâlde O'na Onlarla Duâ Edin. O'nun İsimleri Hususunda İlhâda Gidenleri De Bırakın..." Buyruğu Babı

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: "Allah Teâlâ'nın 'En güzel isimler Allah'ındır. Şu hâlde O'na onlarla duâ edin. O'nun isimleri hususunda ilhâda gidenleri de bırakın. Onlara işlemekte olduklarının karşılığı verilecektir.' buyruğu babı.

İbn Ebî Hâtim 'O'nun isimleri hususunda ilhâda gidenleri...' buyruğu hakkında İbn Abbâs'ın 'şirk koşanları...' dediğini aktarmıştır.

Yine ondan rivâyet edildiğine göre müşrikler el-Lât'ı el-İlâh'tan bozarak, el-Uzzâ'yı da el-Azîz'den bozarak isimlendirdiler.

el-A'meş'ten de 'Allah'ın isimleri arasına onlardan olmayan şeyleri katanları (bırakın)' dediği rivâyet edilmiştir."

Ebû Hureyre'den rivâyet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: "Allah'ın yüzden bir eksik, yani doksan dokuz ismi vardır. Onları sayan cennete girer. O Tek'tir, tek olanı sever." Bu hadisi el-Buhârî ve Müslim sahihlerinde Süfyân kanalıyla tahric etmişlerdir. Bunu ayrıca el-Buhârî Ebu'l Yemân- Ebu'z Zinâd- el-A'rec- Ebû Hureyre kanalıyla rivâyet etmiştir.

et-Tirmizî "Câmi"'inde el-Cûzcânî- Safvân b. Sâlih- Velîd b. Müslim- Şuayb kanalıyla senedi ile aynısını rivâyet etmiştir. Fakat "...tek olanı sever" buyruğundan sonra şu ilâvede bulunmuştur: "O kendisinden başka ilâh olmayan Allah'tır. Rahmân, Rahîm, Melik, Kuddûs, Selâm, Mü'min, Müheymin, Azîz, Cebbâr, Mütekebbir, Hâlık, Bârî', Musavvir, Gaffâr, Kahrîr, Vehhâb, Rezzâk, Fettâh, Âlim, Kâbid, Bâsıt, Hâfid, Râfî', Mu'izz, Muzill, Semî', Basîr, Hakem, Adl, Latîf, Habîr, Halîm, Azîm, Gâfur, Şekûr, Aliyy, Kebîr, Hafîz, Mukît, Hasîb, Celîl, Kerîm, Rakîb, Mucîb, Vâsî', Hakîm, Vedûd, Mecîd, Bâis, Şehîd, Hakk, Vekîl, Kaviyy, Metîn, Veliyy, Hamîd, Muhsî, Mubdî', Mu'îd, Muhyî, Mumîd, Hayy, Kayyûm, Vâcid, Mâcid, Vâhid, Ehad, Ferd, Samed, Kâdir, Muktedir, Mukaddîm, Muahhir, Evvel, Âhir, Zâhir, Bâtin, Vâlî, Müteâlî, Berr, Tevvâb, Muntakim, Afuvv, Raûf, Mâliku'l Mülk, Zu'l Celâli ve'l İkrâm, Muksit,

Câmi', Ğaniyy, Muğni, Mu'ti, Mâni', Nâfi', Dârr, Nûr, Hâdi, Bedi', Bâki, Vâris, Raşid, Sabûr'dur."

et-Tirmizî sonra şöyle demiştir: "Bu garib bir hadistir. Birçok vecihle Ebû Hureyre'den rivâyet edilmiştir. Bu hadis dışında Esmâ-yı Hüsnâ'nın zikredildiği başka bir rivâyet bilmiyoruz."

Bazı hadis hâfızlarına göre bu hadiste bu isimler müdrec (hadise sonradan ilâve) olarak zikredilmiştir. Bunun sebebi el-Velîd b. Müslim'in ve Abdülmelik es-San'ânî'nin Zuheyr b. Muhammed'den rivâyetinde geçmektedir. Zuheyr'e birçok âlimin bunu söylediği ulaşımıştır. Yani onlar bu isimleri Ca'fer b. Muhammed'den, Süfyân'dan ve Ebû Zeyd el-Luğavî'den rivâyet edildiği gibi Kur'ân'dan toplamışlardır. Allah en iyi bilendir.

el-İmâd İbn Kesir de "Tefsîr"inde böyle söylemiş ve şunları eklemiştir: "Böyle yapılmıştır ki Allah'ın isimlerinin doksan dokuz ile sınırlı olmadığı bilinsin. Bunun delili Ahmed'in Yezîd b. Hârûn'dan, onun Fudayl b. Merzûk'tan, onun Ebû Seleme el-Cuhenî'den, onun el-Kâsım b. Abdurrahman'dan, onun babasından, onun Abdullah b. Mes'ûd'dan, onun da Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem)'den rivâyet ettiği hadistir. Bu hadiste Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

'Bir kimseye bir tasa veya üzüntü isâbet eder de o kimse şunları söylerse mutlaka Allah onun tasasını ve üzüntüsünü giderir ve bunların yerine ona sevinç verir: Allahım, ben senin kulunum. Kulunun ve kadın kulunun oğluyum. Perçemim elindedir. Hakkımda verdiğin hükmün yürürlüktedir. Hakkımdaki hükmün âdildir. Senin kendisiyle kendini isimlendirdiğin, kitabında indirdiğin, yarattıklarından birine bildirdiğin ya da katındaki gayb ilminde sakladığın her bir isimle Senden Kur'ân-ı Azîm'i kalbimin baharı, göğsümün nûru, üzüntümün ortadan kalkmasının ve tasamın gitmesinin vesilesi kılmanızı istiyorum.'

'Ey Allah'ın Resûlü, bunu ezberleyelim mi?' diye sordular. Rasulullah da 'Evet, bunu işiten kimsenin ezberlemesi yaraşır' buyurdu. Bunu Ebû Hâtîm İbn Hibbân da sahîhinde rivâyet etmiştir.

el-Avfi'nin İbn Abbâs'tan rivâyet ettiğine göre o Allah Teâlâ'nın 'O'nun isimleri hususunda ilhâda gidenleri bırakın' buyruğu hakkında 'Mülhidlerin ilhâdı el-Lât'ı Allah'ın isimleri arasında saymalarıdır' demiştir.

İbn Cureyc'in Mücâhid'den rivâyet ettiğine göre o Allah Teâlâ'nın 'O'nun isimleri hususunda ilhâda gidenleri bırakın' buyruğu hakkında 'el-Lât'ı Allah'tan, el-Uzzâ'yı da el-Azîz'den türettiler' demiştir.

Katâde de 'ilhâda gidenleri yani şirk koşanları' demiştir. İbn Ebî Talha da İbn Abbâs'tan 'İlhâd yalanlamaktır' dediğini nakletmiştir.

Arapların dilinde ilhad aslen orta yoldan sapmak, meyletmek, kaymak ve eğrilmek manalarına gelmektedir. Kabir hakkında kullanılan lahd da buradan gelmektedir. Zira lahd usûlünde kabir çukurun ortasından kible cihetine doğru meyil gösterir."

İbnu'l Kayyım (rahimehullah) şöyle demiştir:

Allah'ın isimlerinde ilhâd haktan sapmaktır

İnkâr etmek, ta'tîl etmek, başkasına tapmaktır

Rab Teâlâ'nın isimlerinin tamamı O'nun kemâline delâlet eden isimler ve sıfatlardır. O bunlarla kendisini kullarına tanıtmıştır.

Yine İbnu'l Kayyım (rahimehullah) şöyle demiştir: "Şu hâlde ilhâd ya Allah'ın isimlerini yalanlayıp inkâr ederek, ya manalarını inkâr edip işlevsiz kılarak, ya tevillerle hakîkatinden saptırıp hakkın dışına çıkararak, ya da vahdet-i vücud akîdesini benimseyenlerin yaptığı gibi şu mahlûkâta vererek olur. Zira vahdet-i vücud akîdesini benimseyenler Allah'ın isimlerini, övüleniyle yerileniyle şu kâinâta vermişlerdir. Öyle ki başları 'O; aklen, şer'an ve örfen övgüye lâyık her ismin manasıyla isimleneceği gibi yine aklen, şer'an ve örfen yergiye lâyık her ismin manasıyla isimlenir. Allah onların söylediklerinden münezzehtir, çok yücedir!" Nakil sona erdi.

Derim ki: Öncekileriyle ve sonrakileriyle Ehli Sünnet ve'l Cemaat'ın tamamı Allah'ın kendisini vasıflandırdığı, aynı şekilde Resûlü'nün O'nu vasıflandırdığı sıfatları celâline ve azametine lâyık şekilde isbât eder. Onlar bu sıfatları temsile sapmadan isbât ederler ve Allah'ı ta'tîle sapmadan tenzih ederler.

Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: *"O'nun henzeri hiçbir şey yoktur. O Semi'dir (İşitendir), Basir'dir (Görendir)."* (Şûrâ, 11)

Sıfatlar konusunda söylenecek söz zât konusunda söylenecek sözden dalı-
lanıp budaklanmaktadır. Biri diğerini izlemektedir. Tıpkı Allah'ın zâtının
hakiki olduğunu ve hiçbir yaratılmışın sıfatına benzemediğini bilmenin vacip
olduğu gibi, kim Allah'ın kendisi ile kendisini vasıflandırdığı, ya da Resûlü'nün
kendisi ile Allah'ı vasıflandırdığı şeylerden birini inkâr eder ya da zâhir olan
manasından başka bir manaya yorarsa işte o kimse müminlerin yolundan baş-
ka yolu takip eden bir cehmîdir. Allah Teâlâ'nın buyurduğu gibi: *"Kim de
hidâyet kendisine belli olduktan sonra Resûl'e muhâlefet eder ve müminlerin yo-
lundan gayrısına uyarsa onu girdiği yolda yalnız bırakır ve cehenneme sokarız.
Orası varılacak ne kötü yerdir!"* (Nisâ, 115)

Yine Allâme şunları söylemiştir: "Bu konuda çok değerli bir fâide vardır
ki o da şudur: Rab Teâlâ hakkındaki sıfatlar ve haberler birkaç kısımdır.

Birincisi: Bizzat zâta râci olan sıfatlar. 'Mevcûd' ve 'zât' sözünde olduğu
gibi.

İkincisi: Alim (Bilen), Kâdir (Kâdir), Semi' (İşiten) ve Basîr (Gören) gibi
mânevi sıfatlara râci olan sıfatlar.

Üçüncüsü: Hâlık (Yaratan) ve Râzık (Rızıklandıran) gibi fiillerine râci
olan sıfatlar.

Dördüncüsü: Mahza tenzih. Bu tenzih de mutlaka sübût (varlık) içerir.
Çünkü mahza yoklukta kemâl yoktur. Kuddûs ve Selâm isimleri tenzih içeren
sıfatlara örnektir.

Beşincisi: Bu kısmı insanların çoğu zikretmemiştir. Bu kısım birçok vas-
fa delâlet eden, belirli bir sığata mahsus olmayan, birçok manaya delâlet eden
isimlerdir. Mecîd, Azîm ve Samed gibi. Zira mecîd, kemâl sıfatlarından birçok
sıfatla vasıflanan zâttır. Mecîd lafzı buna delâlet eder. Çünkü mecîd lafzı geniş-
lik, çokluk ve bolluk ifâde etmesi için vaz' edilmiştir. 'İstemcede'l merhu ve'l
afâr/merh ve afâr ağaçları bollaştı' ve 'emcede'n nâka/deveyi besledi' cümlele-
rindeki kullanım buna örnektir. 'Rabbu'l Arşı'l Mecîd' ifâdesinde de bu mana

görülmektedir. Bu sıfat genişliğinden, azametinden ve şerefinden dolayı Arş'indir.

Bu sıfatın nasıl Allah'tan Resûlü'ne salât talebi ile birlikte geldiği üzerinde düşün! Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) bize böyle öğretmiştir. Çünkü O fazlayı, ihsanın bolluğunu ve devâmını isteme makâmındadır. Bundan dolayı bu istenen şey ile birlikte onu gerektiren ismi zikretmiştir. Meselâ sen 'Beni bağışla ve bana merhamet et, şüphesiz Sen Ğafûr'sun (çok bağışlayansın) Rahim'sin (çok merhamet edensin)' dersin. Bu Allah'ın isimleriyle ve sıfatlarıyla tevessülde bulunmak kapsamındadır. Bu Allah'a en yakın ve en sevimli vesilelerdendir. Müsned'de ve Tirmizi'de geçen hadis de bu baprandır: 'Yâ ze'l celâli ve'l ikrâm zikrini çokça söyleyin.'

Aynı şekilde şu hadis de bu baprandır: 'Allahım, Senden hamdin sana mahsus oluşunu vesile kılarak istiyorum. Senden başka ilâh yoktur. Mennân'sın, gökleri ve yoktan var edensin. Ey celâl ve ikram sâhibi!'

İşte bu O'nun hamdini, O'ndan başka ilah olmayışını ve O'nun Mennân oluşunu vesile ederek O'ndan istemektir. O'nun isimleriyle ve sıfatlarıyla O'na tevessül etmektir. Böyle bir niyaz icâbete ne kadar lâyıktır! Bu niyazın değeri kendisinden istenenin katında ne kadar büyüktür! Bu tevhid ile ilgili büyük bir konudur.

Altıncısı: İki sıfattan birinin diğeri ile birlikte bulunmasından ortaya çıkan sıfatlar... Bu iki sıfatın bir araya gelmesiyle ortaya çıkan sıfat, tek başlarına kullanıldıkları zaman ifâde ettikleri manadan daha fazla mana ifâde eder. 'El-Ğaniyyu'l Hamîd', 'el-Ğafûru'l Kadîr' ve 'el-Hamîdu'l Mecîd' bu kısma örnektir. Kur'an'daki birlikte zikredilen sıfatların ve birbirleriyle eşleştirilmiş isimlerin tamamı bu şekildedir. Zenginlik bir kemâl sıfatıdır. Hamd de aynı şekilde bir kemâl sıfatıdır. Hem zenginliğe hem de hamde sahip olmak ise ayrı bir kemâl sıfatıdır. Zenginliğinden dolayı bir övgü O'nundur, hamde lâıyk oluşundan dolayı da bir övgü O'nundur. Bu iki sıfata birden sâhip olduğundan dolayı da ayrı bir övgü O'nundur. 'El-Ğafûru'l Kadîr', 'el-Hamîdu'l Mecîd' ve 'el-Azîzu'l Hakîm' isimlerinde bunun gibidir. Bunların üzerine düşün! Zira bu ilimlerin en şerefliisidir." (İbnu'l Kayyım'ın sözleri burada sona erdi.)

52. Bölüm

Allah'a Selam Olsun Denilmez

في الصحيح عن ابن مسعود رضي الله عنه قال: كنا إذا كنا مع النبي صلى الله عليه وسلم في الصلاة قلنا: السلام على الله من عباده السلام على فلان وفلان. فقال صلى الله عليه وسلم: «لَا تَقُولُوا السَّلَامُ عَلَى اللَّهِ فَإِنَّ اللَّهَ هُوَ السَّلَامُ»

Sahih'te İbn Mes'ûd (radiyallahu anh)'ın şöyle dediği rivâyet edilmiştir: "Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem)'in arkasında namazda olduğumuz zaman 'Allah'a kullarından selâm olsun, falana ve falancaya selâm olsun' di-yorduk. Bunun üzerine Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) 'Allah'a selâm olsun demeyin, zira Allah Selâm'dır' buyurdu."¹³⁸

* * *

Allah'a Selâm Olsun Denmez

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: **Bab: Allah'a selâm olsun denilmez.** "Sahih'te İbn Mes'ûd (radiyallahu anh)'tan şöyle dediği rivâyet edilmiştir: "Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem)'in arkasında namazda ol-duğumuz zaman 'Allah'a kullarından selâm olsun, falana selâm olsun' di-yorduk. Bunun üzerine Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) 'Allah'a selâm olsun demeyin, zira Allah Selâm'dır' buyurdu."

Şerh: Bu hadisi el-Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd ve İbn Mâce, Şakik b. Seleme kanalıyla İbn Mes'ûd (radiyallahu anh)'tan şöyle rivâyet etmiştir: "Na-mazda Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) ile oturduğumuzda 'Allah'a kulları tara-fından selâm olsun, falana ve falancaya selâm olsun' diyorduk..." Bu hadisin sonunda son teşehhüd söz konusu edilmiştir.

Bunu ayrıca et-Tirmizî, el-Esved b. Yezîd kanalıyla İbn Mes'ûd'dan ri-vâyet etmiş ve hadiste "Zira Allah Selâm'dır ve selâm O'ndandır" ziyâdesiyle söz konusu nehyin sebebini zikretmiştir.

¹³⁸ Buhari, 835; Müslim, 402.

Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) kıldığı farz namazı bitirdikten sonra üç ke-re istiğfarda bulunur ve şöyle derdi: "Allahım, Sen Selâm'sın ve selâm Sen'dendir. Şânın yücedir ey celâl ve ikrâm sâhibi!"

Başka bir hadiste bunun cennet ehlinin Rableri (tebareke ve teala)'ya yöneltecekleri tahiyyeleri olduğu bildirilmiştir.

Kur'an'da Rab (tebareke ve teala)'nın cennette onları selâmlayacağına delâlet eden âyetler vardır. Örneğin Allah Teâlâ "Merhametli bir Rabden bir söz olarak selâm vardır" (Yâsîn, 58) buyurmuştur.

"Zira Allah Selâm'dır" buyruğu O'nun her türlü eksiklikten ve her türlü temsilden selâmette ve uzakta olduğu manasına gelmektedir. Dolayısıyla O kemâlin tamamıyla muttasıftır. Her türlü eksikten ve kusurdan münezzehtir.

İbnu'l Kayyım "el-Bedâi"de şunları söylemiştir: "Selâm ism-i masdardır. Bu isim duâ lafızlarındandır. İnşâyı da haberi de içerir. Onun haber ciheti inşâ cihetiyle çelişmez. Bu, tahiyye esnasında talep edilen selâmın manasıdır. Bu hususta iki meşhur görüş vardır:

Birincisi: Burada selâm Allah (azze ve celle)'dir. Buna göre söz 'Allah'ın bereketi üzerinize insin' manasına ya da benzeri manalara gelir. Bu manada O'nun isimlerinden sadece Selâm ismi seçilmiştir, diğer isimlerinden herhangi biri değil.

İkincisi: Buradaki selâm selâmet manasında bir masdardır. Bu, tahiyye esnasında talep edilen ve kendisi için dua edilen selâmettir. Bu görüşü tercih edenlerin hüccetlerinden biri de selâmın nekra/belirsiz olarak gelebilmesidir. Örneğin bir müslüman 'selâmun aleykum/selâm üzerinize olsun' der. Eğer selâm Allah'ın isimlerinden biri olsaydı bu şekilde kullanılamazdı. Onların bir diğer hücceti de selâmdan maksadın bu mana olmadığı, ondan maksadın ancak haber vermek ve çağırarak amacıyla selâmı duyurmak olduğudur."

Allâme İbnu'l Kayyım (rahimehullah) şöyle devam etmiştir: "Bu konuda verilecek doğru hüküm şudur: Hak iki kavlin bir araya gelmiş hâlinedir. Bu iki görüşten her birinde bir araya geldikleri zaman bir miktar hakikat vardır. Bu ancak bir kâide ile anlaşılır ki o da şudur: Allah'a O'nun güzel isimleriyle dua eden her kimsenin yapması gereken bir şey isterken tevessülde bulunması,

istediği şeyi gerektiren ve onun meydana gelmesi ile münâsîp olan isim ile niyaz etmesidir. Ta ki Allah'a şefa'at arayarak duâ eden kimse o isimle Allah'a tevessül etsin. Örneğin kul 'Rabbim, beni bağışla ve tevbemi kabul et, şüphesiz Sen Tevvâb'sın, Ğafûr'sun' dediği zaman Allah'tan iki şeyi vesîle kılarak istemiş olur. O'nun isimlerinden talebinin hâsıl olmasını gerektiren iki ismi vesîle kılmış olur.

Ebü Bekr (*radiyallahu anh*) kendisine nasıl dua edeceğini sorduğu zaman Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*) ona şöyle buyurmuştur: '*Allah'ım! Ben kendime çok zulmettim ve günahları Senden başka kimse bağışlayamaz. Şu hâlde beni katından bir mağfiretle bağışla ve bana merhamet et. Şüphesiz Sen (çok bağışlayan) Ğafûr, (merhameti bol olan) Rahîm'sin.*'

Şu hâlde makâm, kişi için en önemli şey olan selâmeti talep makâmı olduğu için kul selâmeti isterken Allah'ın isimlerinden bir ismin sigasını kullanmıştır. O isim de Selâm'dır. Selâm ki selâmet kendisinden istenendir. Müslümanın maksadı da budur.

'Selâmun aleykum' de hem Allah'ın isimlerinden birini hem de O'ndan selâmet talebini içermektedir. Bu fâide üzerinde, kötülüklerden ve kusurlardan beri olma, kurtuluşu elde etme ve hâlis olma üzerinde iyi düşün! (Selâmet ve selâm bu manaya delâlet etmektedir.) Selâmetin bütün çekimleri de bu mana etrafında dönüp dolaşmaktadır. Örneğin sen 'Sellemeke'llâhu/Allah sana selâmet versin' dersin. Nitekim müminler Sırat üzerinde 'Allâhumme sellim sellim/Ya Allah, selâmet ver, selâmet ver' diye dua edeceklerdir.

Aynı şekilde 'Selime'sh şey'u li-fulân' denir ve bununla bir şeyin yalnızca bir kimseye has olduğu kastedilir. Nitekim Allah Teâlâ '*Allah, birbirleriyle çekişen ortak sâhipleri olan bir adam ile tek bir adama selem olan bir adamı örnek getirdi...*' (Zümer, 29) buyurmuştur. Yani tek bir adama âit olan, başkasının kendisine sâhip olmadığı bir adam. Harbin zıddı sîlm/barış da bu manayı içermektedir. Çünkü savaşılan taraflardan her biri barış zamanında diğeri'nin ezâsından selâmette olmaktadır. Bu sebeple bu kök tıpkı müşâreke gibi müfâ'ale vezninde müsâleme şeklinde de gelir. Selim kalp de bu manayı içermektedir. Selim kalp, hastalıklardan ve kusurlardan arınmış kalptir.

Selim kalp, yalnızca Allah'a teslim olmuş; şirkin, günahların ve Sünnet'e muhâlif şeylerin hastalığından arınmış kalp demektir. Bu kalp sâdikâne sevgisi ve hüsn-ü muâmelesi üzere müstakîmdir, dosdoğrudur. İşte bu kalp kendisine Allah'ın azâbından kurtulma ve O'nun vereceği saygınlığı elde etme garantisi verilen kalptir.

İslâm da bu kökten alınmıştır. Çünkü İslâm, Allah'a teslim olmak, O'na boyun eğmek ve şirkin lekelerinden arınmaktır. Şu hâlde Rabbine selem/teslim olan kul, kendisi hakkında ortakları olmayan efendisine selem olan köle gibidir. Bu sebeple Allah bu misâli sadece Rabbine teslim olan müslüman ile O'na ortak koşan müşriğin hâlini beyân etmek için getirmiştir." (İbnu'l Kayyım'ın sözleri burada sona erdi.)

53. Bölüm

“Allah’ım Dilersen Beni Bağışla” Sözü Hakkında

في الصحيح عن أبي هريرة رضي الله عنه أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال:
«لَا يَقُولَنَّ أَحَدُكُمْ اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي إِنْ شئتَ اللَّهُمَّ ارْحَمْنِي إِنْ شئتَ لِغَفْرِ الْمَسْأَلَةِ فَإِنَّهُ
لَا مُكَرَّهَ لَهُ»

Sahih’te Ebû Hureyre (radiyallahu anah)’dan rivâyet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: “Sizden biri ‘Allah’ım dilersen beni bağışla, Allah’ım dilersen bana merhamet et’ demesin. İsteddiğini azimle istesin. Çünkü Allah’ı zor altına sokacak kimse yok-tur.”¹³⁹

ولمسلم: «وَلْيَعْظِمِ الرَّغْبَةَ فَإِنَّ اللَّهَ لَا يَتَعَاطَمُهُ شَيْءٌ أَعْطَاهُ»

Müslim’in rivâyetinde “İsterken çok istesin, zira verdiği hiçbir şey Allah’a büyük gelmez” buyrulmuştur.¹⁴⁰

“Allah’ım, Dilersen Beni Bağışla” Demek Babı

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: “‘Allah’ım, dilersen beni bağışla’ demek babı.”

Şerh: Yani bunun caiz olmadığı hakkında bab. Zira babdaki hadiste bundan sakındırılmıştır.

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: “‘Sahih’te Ebû Hureyre’den rivâyet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: ‘Sizden biri “Allah’ım dilersen beni bağışla, Allah’ım dilersen bana merhamet et” demesin. İsteddiğini azimle istesin. Çünkü Allah’ı zor altına sokacak kimse yoktur.’

¹³⁹ Buhari, 6339, Müslim, 2679.

¹⁴⁰ Müslim, 2679.

Müslim'in bir rivâyetinde 'İsterken çok istesin, zira verdiği hiçbir şey Allah'a büyük gelmez' buyrulmuştur."

Şerh: Kulun hâli ise bundan farklıdır. Kul kendisinden bir şey isteyen ona muhtaç olduğu için de bir şey verebilir. Ondan korktuğu ya da bir şeyler umduğu için de onun istediğini istemeyerek verebilir. Şu hâlde yaratılmıştan bir şey isteyen kimse için uygun olan, istediği şeyin meydana gelmesini -istemeyerek verecek korkusuyla- kendisinden istenenin meşietine bağlamaktır. Alemlerin yüce Rabbi ise böyle değildir. Böyle bir şey söylemek O'na yaraşmaz. Zira O her hususta mahlûkâtının tamamından müstağnidir. O'nun cömertliği ve keremi eksiksizdir. Herkes O'na muhtaçtır. Hiç kimse şey göz açıp kapama süresi kadar Rabbinden müstağni olamaz. O'nun ihsanı bir sözüne bakar.

Hadiste şöyle buyrulmuştur: *"Allah'ın sağ eli doludur. Hiçbir harcama ondan eksiltmez. O gece ve gündüz cömertçe harcayandır. Gökleri ve yeri yarattığından beri harcadıklarını gördünüz mü? Bütün bunlar O'nun sağ elindekileri eksiltmemiştir. Öteki elinde de adâlet terâzisi vardır. Onu alçaltıp yükseltir."*

Allah Teâlâ bir hikmetten dolayı verir, yine bir hikmetten dolayı esirger. O (hüküm ve hikmet sahibi) Hakîm, (her şeyden haberdâr olan) Habîr'dir. Şu hâlde Allah'tan istekte bulunan kimseye yaraşan azimle istemesidir. Zira Allah Teâlâ kuluna istemeye istemeye ya da isteneni büyükseye büyükseye bir şey vermez. Şâirin biri medh ettiği biri hakkında şöyle demiştir:

Küçüğün gözüne küçükler gelir büyük

Büyüğün gözünde büyükler kalır küçük

Bu çok dünyalığa sahip olanların nazarıyla böyledir. Değilse kul bazen verir, vermediği ise daha çoktur. Bazen cimrilik kendisine galebe çalar da istemeye istemeye verir. Durumu bu olan kimseye göre verdiği çok bir şey değildir.

Allah'ın kullarına verdikleri ise devamlı ve sürekli. O nutfenin rahme konduğu andan itibaren daha kendisinden bir şey istenmeden ihsanda bulunur. Anasının karnındaki cenin üzerindeki nimetleri ne kadar boldur! O cenini en güzel şekilde büyütmektedir. Anası doğum yaptığı anda ebeveynini ona şef-

katli kılmaktadır. Yine güç kuvvet sahibi olacağı çağa gelene kadar onu nimetleriyle büyütmektedir. Kişi hayatı boyunca Allah'ın nimetleri içerisinde dönüp dolaşmaktadır. Hayatını iman ve takva üzere geçirmişse Allah Teâlâ'nın üzerindeki nimetleri canını aldığı zaman daha da artar, dünyadaki nimetlerin kat kat fazlasına ulaşır. Öldükten sonra karşılaşacağı nimetlerin kıymetini Allah'tan başkası takdir edemez. Allah Teâlâ bu nimetleri takva sahibi mümin kullarına hazırlamıştır.

Kulun dünyada elde ettiği her nimet -bir kısmını yaratılmışların eliyle elde etmiş olsa bile- Allah'ın izni, irâdesi ve kuluna ihsanı ileldir. Zira Allah Teâlâ nimetlerin tamamından dolayı övgüye lâyıktır. Bu nimetleri dileyip takdir eden O'dur. Keremiyle, cömertliğiyle ve fazlıyla nimetleri akıtan O'dur. Nimet de, lütuf da O'nundur ve güzel övgü O'nadır. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: *"Sizde ne nimet varsa hepsi Allah'tandır. Sonra size zarar dokunduğunda O'na yakarırsınız."* (Nahl, 53)

Allah Teâlâ kulu kendisinden bir şey istediği zaman bazen bir hikmetten ve kulunu vermesinin mi yoksa esirgemesinin mi ıslah edeceğini bildiğinden dolayı ondan istediğini esirgeyebilir. Bazen kulunun kendisinden istediğini ona daha çok vermek için takdir edilmiş vaktine erteler. Âlemlerin Rabbi Allah çok uludur!

"Müslim'in bir rivâyetinde şöyle buyrulmuştur: 'İsterken çok istesin.'"

Yani Rabbinden hâcetini isterken çok istesin. Çünkü O çok büyük şeyleri kereminden, cömertliğinden ve ihsanından verir.

"Zira verdiği hiçbir şey Allah'a büyük gelmez." Yani yaratılmışlar nezdinde ne kadar büyük olursa olsun O'nun nezdinde büyükseyeceği bir şey yoktur. Zira yaratılmıştan bir şey isteyen kimse ondan ancak vermesi kendisine kolay gelecek şeyleri ister. Âlemlerin Rabbi ise böyle değildir. Çünkü O'nun ihsanı bir sözüne bakar: *"Bir şeyi dilediği zaman işi ancak ona 'Ol!' demektir. O da olurur."* (Yâsin, 82) Mahlûkâtın kadrini bilemediği, kendisinden başka ilah ve rab olmayan Allah bütün noksanlıklardan münezzehtir!

54. Bölüm

Kişi Abdî/Kölem ve Emetî/Cariyem Dememelidir

في الصحيح عن أبي هريرة رضي الله عنه أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: «لَا يَقُلْ أَحَدُكُمْ أَطْعَمَ رَبُّكَ وَضَىٰ رَبُّكَ، وَلَيَقُلْ سَيِّدِي وَمَوْلَايَ وَلَا يَقُلْ أَحَدُكُمْ عَبْدِي وَأَمْتِي وَلَيَقُلْ فَتَايَ وَفَتَاتِي وَغُلَامِي»

Sahih'te Ebû Hureyre (radiyallahu anh)'dan rivâyet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: "Sizden biri 'Rabbini doyur, rabbine abdest aldır' demesin. 'Seyyidim, mevlâm' desin. Yine sizden biri 'kulum' ve 'câriyem' demesin. 'Delikanlı yardımcım', 'kız yardımcım' veya 'küçük yardımcım' desin."¹⁴¹

* * *

Kişi "Abdî" (Kölem) ve "Emetî" (Câriyem) Dememelidir

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: **Bab: Kişi "abdî" (kölem) ve "emetî" (câriyem) dememelidir.** 'Sahih'te Ebû Hureyre'den rivâyet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: "Sizden biri 'Rabbini doyur, rabbine abdest aldır' demesin. 'Seyyidim, mevlâm' desin. Yine sizden biri 'kulum' ve 'câriyem' demesin. 'Delikanlı yardımcım', 'kız yardımcım' veya 'küçük yardımcım' desin."

Şerh: "Bab: Kişi 'abdî' (kölem) ve 'emetî' (câriyem) dememelidir." Musannif "Sahih"te yer alan, Ebû Hureyre'nin Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'den rivâyet ettiği hadisi zikretmiştir: "Sizden biri 'Rabbini doyur, rabbine abdest aldır' demesin. 'Seyyidim, mevlâm' desin. Yine sizden biri 'kulum' ve 'câriyem' demesin. 'Delikanlı yardımcım', 'kız yardımcım' veya 'küçük yardımcım' desin."

Yasaklanan bu lafızlar her ne kadar lügavî açıdan kullanılmakta olsa da Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) tevhidi her türlü şirk bulaşığından arındırmak ve

¹⁴¹ Buhari, 2552; Müslim, 2249.

şirke giden yolları kapatmak için bu lafızları kullanmayı yasaklamıştır. Çünkü bu lafızlar lafzen (Allah'a) ortak kılmayı içermektedir. Hâlbuki bütün kulların rabbi Allah Teâlâ'dır.

Bu sebeple bu lafız O'ndan başkası için de kullanılacak olursa başkası O'na ortak olmuş olur. Bundan dolayı -kişi Allah Teâlâ'nın sıfatı olan rablik hususunda O'na ortak kılmayı kastetmemiş olsa bile- bundan sakındırılır. Bir kimsenin bir şeyin rabbi olması o şeyin sahibi olması manasına gelir ve rab lafzı onun hakkında bu itibarla kullanılır. Bundan sakındırılmasının sebebi ise yaratılmışı Yaratıcı'ya ortak kılmanın her türlüşünün önüne geçmek, tevhidi şirk bulaşıklarından arındırmak ve lafzen de olsa şirkten uzaklaşmaktır.

Bu Şeriat'ın maksatlarının en güzellerindendir. Çünkü burada Rab Teâlâ'yı tazim ve O'nu yaratılmışlara benzemekten tenzih söz konusudur. İşte Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*) onları bu lafızların yerini tutabilecek lafızlara yani "seyyidim" ve "mevlâm" lafızlarına yönlendirmiştir. "Yine sizden biri 'kulum' ve 'câriyem' demesin." buyruğu da bu açıdan düşünülmelidir. Çünkü kullar Allah'ın kulları, câriyeler Allah'ın câriyeleri, kadın kullarıdır. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: "Göklerde ve yerde kim varsa mutlaka Allah'a kul olarak gelecektir." (*Meryem*, 93) Dolayısıyla bu iki kelime Allah'tan başkası hakkında kullanıldığında Allah ile başkası lafzen ortak kılınmış olur. Bundan dolayı Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*) Allah Teâlâ'yı taziminin, edebinin, O'nu şirkten tenzih ve tevhidi şirk bulaşıklarından arındırmanın gereği olarak bu kelimelerden sakındırmış, kişiyi "delikanlı yardımcım", "kız yardımcım" ve "küçük yardımcım" demeye irşad etmiştir.

Bu, Mustafâ (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'ın tevhidi himâye altına alma gayretleri kapsamındadır. O (*sallallahu aleyhi ve sellem*) ümmetine fayda barındıran her şeyi tebliğ etmiş, dini eksiltecek her şeyden de onları sakındırmıştır. Özellikle de tevhidi şirk bulaşıklarından arındırma hususunda hayır adına ne varsa onlara her birini göstermiş, özellikle de -lafzen olsa ve şirk içeren manası kastedilmese bile- şirke yaklaştıranlar kapsamında şer adına ne varsa hepsinden onları sakındırmıştır. Allah'ın salavâtı ve selâmı O'nun üzerine olsun!

55. Bölüm

Allah'ın Adıyla İsteyen Eli Boş Çevrilmez

عن ابن عمر قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: «من استعاض بالله فاعيدوه ومن سأل بالله فأعطوه ومن دعاكم فأجيبوه ومن صنع إليكم معروفا فكافئوه فإن لم تجدوا ما تكافئونه فادعوا له حتى تروا أنكم قد كافأتموه» رواه أبو داود والنسائي سند صحيح

İbn Ömer (radiyallahu anhumah)'nın şöyle dediği rivâyet edilmiştir: Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: "Kim Allah'ın adıyla sığınma talebinde bulunursa onu koruyun. Kim Allah'ın adıyla isterse ona verin. Sizi davet edene icâbet edin. Size iyilik yapana karşılık verin. Karşılık olarak verecek bir şey bulamazsanız onun için dua edin ki ona karşılık vermiş olduğunuzu göresiniz."¹⁴² Bunu Ebû Dâvûd ve Nesâî sahih bir senetle rivâyet etmiştir.

* * *

Allah'ın Adıyla İsteyen Eli Boş Çevrilmez

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: "**Bab: Allah'ın adıyla isteyen eli boş çevrilmez.**

İbn Ömer'den şöyle dediği rivâyet edilmiştir: Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: 'Kim Allah'ın adıyla sığınma talebinde bulunursa onu koruyun. Kim Allah'ın adıyla isterse ona verin. Sizi davet edene icâbet edin. Size iyilik yapana karşılık verin. Karşılık olarak verecek bir şey bulamazsanız onun için dua edin ki ona karşılık vermiş olduğunuzu göresiniz.' Bunu Ebû Dâvûd ve en-Nesâî sahih bir senedle rivâyet etmiştir."

Şerh: Hadisin zâhiri isteyen kimsenin Allah'ın adıyla istediği takdirde elinin boş çevrilmesinden nehyetmektedir. Ancak bu genel hüküm Kitap ve Sünnet'te varid olanlar ışığında tafsîle ihtiyaç duymaktadır. Şöyle ki: İsteyen,

¹⁴² Ebu Davud, 1672.

içerisinde hakkı olan malını isterse, örneğin Beytülmal'den hakkını isterse ona olumlu karşılık verilmesi, Beytülmal'den hâceti ve hak ettiği ölçüsünce ona verilmesi vaciptir. Kezâ ihtiyaç sahibi biri ihtiyacından fazla mala sahip birinden istediğinde ona hâli ve isteği hasebince hâcetini giderecek bir şey vermek vaciptir. Ancak ihtiyacından fazla mala sahip olmayan birinden isterse bu kimseye kendisinden istenenin hâli ölçüsünce, kendisine ya da âilesine zarar vermeyeceği ölçüde vermek müstehaptır. İsteyen çok zor durumdaysa ona sıkıntısını ortadan kaldıracak kadarını vermek vaciptir.

İnfak makâmı dinin en şerefli makamlarındandır. İnsanların infak hususunda farklı derecelerde bulunmaları tabiatlarındaki kerem ve cömertlik ile bunların zıddı olan cimrilik ve bencilik ölçüsünce'dir. Kitab ve Sünnet'te ilk ikisi övülmüşken son ikisi yerilmiştir.

Allah Teâlâ faydasının büyüklüğünden, başkalarına yararının dokunmasından ve mükâfâtının bolluğundan dolayı kullarını infaka teşvik etmiştir. O şöyle buyurmuştur: *"Ey iman edenler! Kazandıklarınızın temizlerinden ve sizin için yerden çıkardıklarımızdan infak edin. Bunların (size verilse) gözünüzü yumup bakmadığınız sürece almayacağınız pisini infak etmeye kalkmayın ve bilin ki Allah (çok zengin) Ğaniyy ve (övgüye lâyık) Hamîd'dir. Şeytan size fakirliği vaad eder ve fuşîyatı emreder. Allah ise size kendisinden bir mağfireti ve fazlâ vaad eder. Allah (lütüf geniş) Vâsi', (her şeyi bilen) Alîm'dir."* (Bakara, 267-268)

Yine Allah Teâlâ *"Sizi üzerinde tasarruf sahibi kıldıklarından infak edin"* (Hadîd, 7) buyurmuştur.

Yine bu infak Allah Teâlâ'nın şu buyruğunda zikredilen iyilik hasletleri kapsamındadır: *"Yüzlerinizi doğu veya batı tarafına çevirmeniz iyilik değildir. İyilik Allah'a, âhiret gününe, meleklerle, Kitab'a ve nebîlere iman eden, sevdiği hâlde mah yakınlarla, yetimlere, yoksullara, yolda kalmışlara, dilencilere veren, köleleri azat etmek için harcayan, namazı kılan, zekâtı veren kimsenin, söz verdikleri zaman sözlerinde duran, fakirlikte, hastalıkta ve savaşta sabreden kimselerin yaptığıdır. İşte onlar sâdıklardır. Yine onlar takva sahipleridir."* (Bakara, 177)

Görüldüğü üzere O infakı iman asıllarını zikrettikten sonra, namazdan bile önce zikretmiştir. Allah en doğrusunu bilir ya bu infakın faydasının başkalarına da geçmesinden dolayıdır.

Yine Allah Teâlâ kullarına emrettiği, onları kendileriyle kulluğu altına aldığı ve kendileri karşılığında onlara büyük ecir vaad ettiği ameller arasında infakı da zikretmiştir. O şöyle buyurmuştur: *"Şüphesiz müslüman erkekler ve kadınlar, mümin erkekler ve kadınlar, itaatkâr erkekler ve kadınlar, sâdik erkekler ve kadınlar, sabreden erkekler ve kadınlar, huşûlu erkekler ve kadınlar, tasaddukta bulunan erkekler ve kadınlar, oruç tutan erkekler ve kadınlar, ferclelerini koruyan erkekler ve kadınlar, Allah'ı çokça anan erkekler ve kadınlar; Allah onlara bir mağfîret ve büyük bir ecir hazırlamıştır."* (Ahzâb, 35)

Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) de ümmetin iyiliğini düşündüğünden ve onları dünyada ve âhirette faydalarına olan şeylere yönlendirmiş olmak için kadınlar dâhil olmak üzere ashabını sadaka vermeye teşvik ediyordu.

Allah subhânehû kardeşlerini kendilerine tercih etmelerinden dolayı Ensâr'ı şöyle buyurarak övmüştür: *"İhtiyaç sahibi olsalar bile (onları) kendilerine tercih ederler. Kim nefsinin cimriliğinden korunursa işte onlar felaha erenlerin ta kendileridir."* (Haşr, 9) İsâr yani kardeşini kendine tercih etme, bu âyet-i kerîmenin de beyan ettiği üzere müminin en faziletli hasletlerindendir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: *"Sevmelerine rağmen yoksula, yetime ve esire yemek yedirirler. (Derler ki:) Biz size ancak Allah'ın vechi için yediriyoruz. Sizden bir karşılık ya da teşekkür beklemiyoruz."* (İnsân, 8-9)

Sadakanın fazileti hakkındaki âyet ve hadisler çoktur. Gayreti âhiret yurdu için olan kimse sadakaya hem kendisi yönelir hem de başkalarını yönlendirir. Muvaffakiyet Allah'tandır.

"Sizi davet edene icâbet edin." Bu yani müslümanın davetine icâbet müslümanların birbirleri üzerindeki haklarındandır. Bu müslümanlar arasındaki ülfeti ve sevgiyi arttırır.

"Size iyilik yapana karşılık verin." Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) onları iyiliğin karşılığını vermeye teşvik etmiştir. Zira iyiliğin karşılığını vermek bu hadisin delâlet ettiği üzere Allah Teâlâ'nın ve Resûlü'nün sevdiği mürüvvet hasletlerindendir. İnsanlar arasında iyiliğin karşılığını vermekten ancak yüce

ahlâkî hasletlerden yoksun kimse geri durur. Hatta bu sıfattaki bazı kimseler iyiliğe kötülükle karşılık verir. Bu bazılarından sıklıkla sâdır olmaktadır. Allah'tan dünyada da âhirette de af ve âfiyet dileriz.

Takva sahibi müminlerin durumu ise böyle değildir. Onlar Allah'a itaat-kârlıklarının ve O'nun kendileri için sevip razı olduğunu sevmelerinin gereği olarak kötülüğü iyilikle savarlar. Allah Teâlâ'nın buyurduğu gibi: *"Kötülüğü en güzel olanla sav. Onların söylediklerini en iyi Biz biliriz. De ki: Rabbim! Şeytanların dürtmelerinden Sana sığınırım. Üzerime üşüşmelerinden de Rabbim Sana sığınırım."* (Mü'minûn, 96-98)

Yine Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: *"(Kötülüğü) en güzel olanla sav. Bir de bakmışsın kendisiyle aranda düşmanlık olan kimse sıcak bir dosta dönüşmüştür! Buna ancak sabredenler muvaffak kılınır. Yine buna ancak büyük nasip sahibi muvaffak kılınır."* (Fussilet, 34-35) Onlar Allah tarafından haklarında bahtiyarlık yazılmış bulunanlardır.

"Karşılık olarak verecek bir şey bulamazsanız onun için dua edin." Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) onların karşılık verecek imkân bulamayanlarını iyiliğe karşılık olmak üzere yapılan iyilik hasebince dua etmeye yönlendirmiştir.

"Ki ona karşılık vermiş olduğunuzu göresiniz." Buradaki tâ harfi dam-melidir. Buna göre mana "ki ona karşılık vermiş olduğunuzu düşünesiniz" olmaktadır. Tâ harfinin fethalı olması da muhtemeldir. Buna göre mana "...bilesiniz" olmaktadır. Ebû Dâvûd'un "Sünen"inde İbn Ömer'den gelen "bilesiniz" lafzı bu ihtimâli desteklemektedir. İkincisi açıkça söylendiği için kastedilenin ikincisi olduğu ortaya çıkmıştır.

İbn Ömer'in rivâyetinde ayrıca **"Kim sizden Allah'ın adıyla isterse ona icâbet edin"** lafzı yer almaktadır. Yani isteğine icâbet edin. Bu "ona verin" manasına gelmektedir.

Ebû Dâvûd hadisi Ebû Nehîk kanalıyla İbn Abbâs'tan **"Kim sizden Allah'ın vechini söz konusu ederek isterse ona verin"** lafzıyla rivâyet etmiştir. Ubeydullah el-Kavârîrî'nin rivâyetinde ise İbn Ömer hadisindeki gibi **"Kim sizden Allah'ın adı ile isterse"** lafzı yer almaktadır.

56. Bölüm

Allah'ın Vechi İle Ancak Cennet İstenir

عن جابر قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: «لَا يُسَالُّ بَوَجهِ اللَّهِ إِلَّا الْجَنَّةُ»

رواه أبو داود

Câbir (*radiyallahu anhu*)'dan şöyle dediği rivâyet edilmiştir: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki: "Allah'ın vechi ile ancak cennet istenir."¹⁴³ Bunu Ebû Dâvûd rivâyet etmiştir.

* * *

Allah'ın Vechi İle Ancak Cennet İstenir

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: "**Bab: Allah'ın vechiyle ancak cennet istenir.**"

Câbir'den şöyle dediği rivâyet edilmiştir: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki: '**Allah'ın vechi ile ancak cennet istenir.**' Bunu Ebû Dâvûd rivâyet etmiştir."

Şerh: "Bab: Allah'ın vechi ile ancak cennet istenir." Müellif bu babda Ebû Dâvûd'un rivâyet ettiği Câbir hadisini zikretmiştir: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) buyurdu ki: "**Allah'ın vechi ile ancak cennet istenir.**"

Burada şu soru sorulabilir: Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*) Tâifliler ve Tâifteki Mekkeliler kendisini yalanladıktan sonra Tâif'ten dönerken şu me'sûr duâyı yapmıştır: "**Allahım, kuvvetimin zayıflığını ve çaremin tükenmişliğini, insanlar tarafından hor görülmüş olmamı Sana şikâyet ediyorum. Sen mustazafların Rabbisin. Sen benim Rabbinsin. Beni kime bırakıyorsun? Bana suratını asan uzak kimseye mi yoksa beni kendisine havâle ettiğin bir düşmana mı? Eğer bana kızgın değilse buna aldırmam. Şu kadar var ki Senin verdiği âfiyet benim için daha geniştir. Gazabının bana gelmesinden ve hoşnutsuzluğunun üzerime inmesinden kendisiyle karanlıkların aydınlandığı, dünyadaki ve âhiretteki işlerin düzeldiği yüzünün nûruna sığınıyorum.**"

¹⁴³ Ebu Davud, 1671.

Sen râzı olana kadar günâhımı itiraf ederek rızâ umuyorum. Güç ve kuvvet ancak Allah iledir."

"el-Ezkâr"da rivâyet edilen bir hadis de şöyledir: *"Allahım! Sen zikredilmeye en lâyük olansın. Kendisine ibâdet edilmeye en lâyük olansın."* Bu hadisin sonunda da *"Kendisiyle göklerin ve yerin aydınlandığı yüzünün nûruna sığınıyorum"* lafzı yer almaktadır.

Başka bir hadiste şunlar zikredilmiştir: *"Zehirli hayvanların ve değen gözlerin şerrinden, ey Rabbim yarattıklarının tamamının şerrinden, şu günün şerrinden, sonrasının şerrinden, dünya ve âhiretin şerrinden Allah'ın kerîm vechine, Allah'ın ulu ismine ve eksiksiz kelimelerine sığınıyorum."*

Sahih ve hasen isnadlarla rivâyet edilen başka merfû hadislerde de buna benzer ifâdeler vardır.

Buna verilecek cevap şudur: Bu kapsamda varid olanlar cennete yakınlaştıracak ya da cennete girmeye engel olacak amellere engel olacak şeyler hususundadır. Bu açıdan Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) Allah'ın vechi ve vechinin nûru ile cennete yakınlaştıracak sözleri ve amelleri istemiş olmaktadır. Nitekim "Sahih"te onun şu duası varid olmuştur: *"Allah'ım! Senden cenneti ve ona yakınlaştıracak söz ve amelleri istiyorum. Cehennemden ve ona yakınlaştıracak söz ve amellerden Sana sığınıyorum."*

Dünyayı ilgilendiren istekler ise böyle değildir. Örneğin kişinin dünyaya rağbet ederek mal, rızık ve yaşam kalitesi istemesi -bunlarla âhîret amelleri hususunda kendisine yardımcı olacak şeyleri istemiş olmadığı varsayıldığında- Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)'in isteğinden farklıdır. Hadisin kişinin dünyasını ilgilendiren ihtiyaçlarını Allah'ın vechiyle istemesinin yasaklığına delâlet ettiği şüphesizdir.

Bunlara binaen hadisler arasında herhangi bir çelişkinin olmadığı söylenir ki bu gâyet açıktır. Allah en iyi bilendir.

Babdaki hadis ayrıca Allah Teâlâ hakkında vechin (yüzün) isbâtı hususunda Kitab'da ve Sünnet'te varid olan mütevâtir delillerden biridir. Zira vech bir kemâl sıfatıdır. Onun selbi ise eksikliğin ve eksiklere benzetmenin son noktasıdır. Bazıları sıfatların tamamını ya da bir kısmını selbetmekte, böylece

57. Bölüm

Lev/Eğer Hakkında Gelenler

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

﴿يَقُولُونَ لَوْ كَان لَنَا مِنَ الْأَمْرِ شَيْءٌ مَا قُتِلْنَا هَاهُنَا﴾

"Diyorlar ki: Eğer bu konuda elimizde bir şey olsaydı burada öldürülmezdik." (Âli İmrân, 154)

﴿الَّذِينَ قَالُوا لِإِخْوَانِهِمْ وَقَعَدُوا لَوْ أَطَاعُونَا مَا قُتِلُوا﴾

"Onlar ki kendileri oturdukları hâlde kardeşleri için 'Eğer bize uysalardı öldürülmezlerdi' derler..." (Âli İmrân, 168)

وفي الصحيح عن أبي هريرة رضي الله عنه أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: «أخْرَضَ عَلَى مَا يَنْفَعُكَ وَاسْتَعْنِ بِاللَّهِ وَلَا تَعْجِزْ وَإِنْ أَصَابَكَ شَيْءٌ فَلَا تَقُلْ لَوْ أَنِّي فَعَلْتُ كَذَا وَكَذَا ، وَلَكِنْ قُلْ قَدَرُ اللَّهِ وَمَا شَاءَ فَعَلَ فَإِنَّ لَوْ تَفْتِنُ عَمَلُ الشَّيْطَانِ»

Sahih'te¹⁴⁴Ebû Hureyre'den rivâyet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

"Sana fayda verecek şey için gayretli ol, Allah'tan yardım iste ve sakın acizlik etme. Başına bir musîbet gelirse 'Eğer şöyle şöyle yapsaydım şöyle şöyle olacaktı' deme. 'Bu Allah'ın kaderidir, O dilediğini yaptı' de. Zira 'eğer' şeytanın işine kapı açar."

“Eğer” Hakkında Gelenler Babı

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: “**Eğer hakkında gelenler babı.**”

Şerh: Yani kaderin cereyân etmesiyle meydana gelen musibetler gibi hoşlanılmayan şeylerle karşılaşıldığı zaman “eğer” demekten sakındırma hususunda gelenler babı. Bundan sakındırılmıştır çünkü bu elden gidip telâfi edilmesi mümkün olmayanlar sebebiyle sabırsızlık gösterip üzülmeyi içermektedir.

Bu durumda vacip olan; kadere teslimiyet göstermek, kulluk görevini yerine getirmek ve kulun başına gelen hoşlanılmayan musibetler karşısında sabretmektir. Kadere iman imanın altı aslından bir asıldır.

Musannif (*rahimehullah*) “lev”e harf-i ta’rifi dâhil etmiştir. Hâlbuki “lev” burada benzerleri gibi belirlilik ifâde etmemektedir. Çünkü kastedilen bu lafızdır. Şâirin dediği gibi:

Mübârek gördüm el-Velid b. el-Yezîd’i

Taşıyordu kuvvetlice hilâfetin yüklerini

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: **Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: ‘Diyorlar ki: Eğer bu konuda elimizde bir şey olsaydı burada öldürülmezdik.’ (Âli İmrân, 154)**

Şerh: Bunu bazı münâfıklar Uhud günü korkularından, sabırsızlıklarından ve zaafılarından dolayı söylemiştir.

İbn İshâk şöyle demiştir: Bana Yahyâ b. Abbâd b. Abdullah b. Zubeyr tahdis etti. Onun babasından rivâyet ettiğine göre Abdullah b. Zubeyr şöyle dedi: Zubeyr (b. Avvâm) dedi ki: “Kendimi Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)’in yanında şiddetli bir korku içerisinde bulunduğumuz sırada bilirim. Allah üzerimize uyku gönderdi. Bizden her bir adamın çenesi göğsündeydi. Valâhi ben Mu’tib b. Kuşeyr’in sözünü işitiyordum. Onun sözünü ancak bir rüyâ gibi duyuyordum. ‘Eğer bu konuda elimizde bir şey olsaydı/bize söz hakkı verilseydi burada öldürülmezdik’ diyordu. Bu sözünü ondan belledim. Sonra Allah (*azze ve celle*) Mu’tib’in sözü üzerine bu konuda ‘Diyorlar ki: Eğer bu konuda

elimizde bir şey olsaydı burada öldürülmezdik' buyruğunu indirdi." Bunu İbn Ebi Hâtim rivâyet etmiştir.

Allah şöyle buyurmuştur: *"De ki: Evlerinizde olsaydınız bile haklarında öldürülecekleri yazılanlar yatacakları yerlere mutlaka çıkarlardı."* Yani bu Allah (azze ve celle) tarafından takdir edilen bir kader, gerçekleşmemesi mümkün olmayan bir hükümdür. Bundan kaçış ve kurtuluş yoktur.

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: *"Yine O şöyle buyurmuştur: 'Onlar ki kendileri oturdukları hâlde kardeşleri için 'Eğer bize uysalardı öldürülmezlerdi' derler.' (Âli İmrân, 168)"*

Şerh: el-İmâd İbn Kesîr şunları söylemiştir: *"Onlar ki kendileri oturdukları hâlde kardeşleri için 'Bize uysalardı öldürülmezlerdi' derler.* Yani bizimle meşveret edip sözümüzü dinleselerdi de oturup savaşa çıkmasalardı öldürülenlerle birlikte öldürülmezlerdi. Sonra Allah Teâlâ *'De ki: Savın bakalım ölümü kendinizden doğru söyleyenler iseniz!'* buyurmuştur. Yani kişi oturarak öldürülmekten ve ölmekten selâmette olacaksa hiç ölmemeniz gerekir. Hâlbuki yükseltilmiş kulelerde olsanız bile ölüm size mutlaka gelecektir. Hadi savın bakalım ölümü kendinizden doğru söyleyenler iseniz!"

Mücâhid de Câbir b. Abdullah'tan onun şöyle dediğini rivâyet etmiştir: *"Bu âyet Abdullah b. Ubeyy hakkında nâzil oldu."* Yani bu sözü o söylemiştir.

el-Beyhâkî'nin Enes'ten rivâyet ettiğine göre Ebû Talha şöyle demiştir: *"Uhud günü saflarımızdayken bizi hafif uyku bürüdü. Kılıcım elimden düşmeye başladı. Ben de onu alıyordum. O yine düşüyor, ben yine onu alıyordum. Başka bir tâifeninse -ki onlar münâfıklardı- kendilerinden başka düşündükleri yoktu. En korkak, en ürkek, haktan yardımını en çok esirgeyen topluluktuk onlar! 'Allah hakkında doğru olmayan câhiliyye zannını besliyorlardı.' (Âli İmrân, 154) Onlar Allah (azze ve celle) hakkında şüphe edenlerden başkaları değildi."*

"Kendilerini düşünüyorlardı" (Âli İmrân, 154) buyruğunun manası şudur: "Yani endişelerinden, sabırsızlıklarından ve korkularından dolayı o hafif uyku onları bürümüyordu. Allah hakkında doğru olmayan câhiliyye zannını besliyorlardı."

Şeyhulislâm (rahimehullah) Uhud Gazvesi'nde Abdullah b. Ubeyy'den sâdır olanı söz konusu ettikten sonra şunları söylemiştir: "Uhud günü 'Benim görüşümü de kendisinin görüşünü de bırakıp çoluk çocuğun görüşünü alıyor!' diyerek yardımını çekince onunla birlikte birçok kimse de yardımını çekti. Birçoğu bundan önce münâfıklık etmemişti. İşte onlar müslümanlardı ve beraberlerinde Allah'ın ışıkla misâllendirdiği bir iman vardı. İmtihandan ve nifaktan önce ölselerdi İslâm üzere ölmüş olacaktı. Onlar imtilan edilip sebât eden hakikî müminlerden de imtilanla karşılaşmaları üzere imandan dönen hakikî münâfıklar da değillerdi.

Zamanımızdaki müslümanların birçoğunun hatta çoğunluğunun hâli de budur. İman ehlini zayıf düşüren bir imtilanla karşı karşıya bırakıldıklarında imanları ciddi şekilde azalmakta, birçoğu münâfıklık etmektedir. Hatta bazıları düşman galebe çalarsa dinden döndüğünü açıkça söylemektedir.

Bu kapsamda ibret verici hadiseler hem biz şahid olduk hem de başkaları şahid oldu: Söz konusu kimseler âfiyet zamanında ya da müslümanlar düşmanlarına üstünken müslüman olurlar. Onlar hem bâtinen hem de zâhiren müminlerdir. Ancak imanları imtilan karşısında yerinde kalacak bir iman değildir. Bundan dolayı bunlar arasında farzları terk edip haramları çiğneme sık görülür. Bunlar 'İman ettik' demeleri üzerine kendilerine 'İman etmediniz ancak "İslâm olduk" deyin, iman kalplerinize henüz girmedi.' (Hucurât, 14) denen kimselerdendir. Yani ehli hakikî müminler olan mutlak iman elde edemediniz. Zira Allah Teâlâ'nın kitabında mutlak olarak kullanıldığı zaman imanla kastedilen bu imandır. Kitap ve Sünnet buna delâlet etmektedir. Kalplerdeki iman sarsan imtilanlar karşısında herhangi bir şüpheyi kapılmamışlardır." Nakil sona erdi.

Şeyhulislâm'ın "Bu kapsamda ibret verici hadiseler hem biz şahid olduk hem de başkaları şahid oldu" demesi hakkında şunları söyleyebilirim: Biz de düşman galebe çaldığında bu kapsamda ibret verici hadiseler şahid olduk: Bazı kimseler müslümanlar karşısında düşmana yardım etti. Dine ta'n ettiler. Düşmanlıklarını açığa vurdular. Başımıza gelene sevindiler. İslâm'ın nurunu söndürmek ve ehlini ortadan kaldırmak için bütün gayretlerini ortaya koydular. Zikredildikleri takdirde sözün uzayacağı daha birçok şey yaptılar. Vallâhu'l Müsteân!

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: "**Sahih**"te Ebû Hureyre'den rivâyet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: "*Sana fayda verecek şey için gayretli ol, Allah'tan yardım iste ve sakın acizlik etme. Başına bir musibet gelirse 'Eğer şöyle şöyle yapsaydım şöyle şöyle olacaktı' deme. 'Allah'ın kaderi, O dilediğini yaptı' de. Zira 'eğer' şeytanın işine kapı açar.*"

Şerh: Müellif "Sahih"te diyerek Müslim'in "Sahih"ini kastetmiştir. Sonra hadisi Ebû Hureyre (radiyallahu anhu) kanalıyla Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'den "*Sana fayda verecek...*" diye aktarmıştır.

Müellif (rahimehullah) bu hadisin bir kısmını zikretmekle yetinmiştir. Hadisin tamamı şöyledir: "*Kuvvetli mümin zayıf müminden daha hayırlı ve Allah'a daha sevimlidir. Bununla birlikte ikisinde de hayır vardır. Sana fayda verecek şey için gayretli ol.*" Yani dünyanda ve âhiretinde sana fayda sağlayacak şeyler için çaba sarf et. Kastedilen; Allah Teâlâ'nın kullarına meşrû kıldığı vacip, müstehap ve mübah sebepler kapsamında dünyada ve âhirette kula fayda verecek sebepleri işlemeye hırs göstermektir. Kul sebebi işlerken sadece Allah'tan yardım istemeli, başkalarından yardım istememelidir. Tâ ki işlediği sebep kendisi için tamama ersin ve kendisine fayda sağlasın. Dolayısıyla onun bu hususta itimâdi Allah Teâlâ'ya olmalıdır. Zira sebebi ve sonucunu yaratan Allah Teâlâ'dır. Allah sebeple kula fayda vermedikten sonra hiçbir sebep fayda sağlamaz. Dolayısıyla kişinin sebebi işlerken Allah Teâlâ'ya itimad eder. Şu hâlde sebebi işlemek sünnet, Allah'a tevekkül etmek tevhidir. Kişi bu ikisini cem ederse murâdı tamama erer.

"**Sakın acizlik etme.**" Buradaki nûn hafif te'kid nûnudur. Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) burada kişiyi acizlikten sakındırmış ve acizliği yermiştir. Acizlik hem şer'an hem de aklen yerilmiştir.

Nitekim hadiste şöyle buyrulmuştur: "*Akıllı kimse kendisini hesaba çeken ve ölümden sonrası için çalışandır. Aciz kimse ise nefsinin arzularının peşine takan ve isteklerini Allah'tan bekleyendir.*"

İşte Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) bu hadiste başına hoşlanmadığı bir şey geldiği zaman kişiyi "Şöyle şöyle yapsaydım şöyle şöyle olurdu" dememeye. "Allah'ın kaderi işte, O dilediğini yapar" demeye irşad etmiştir. Yani başa gelen

Allah'ın kaderidir. Vacip olan kadere teslimiyet ve rıza göstermek, bunun karşılığında mükâfât umumdur.

Zira 'eğer' şeytanın işine kapı açar. Çünkü bu lafız elden kaçırılan şey için üzülmeyi, yazıklanmayı ve kaderi kınamayı içermektedir. Bunlar ise sabır ve rıza ile çelişir. Oysa sabır vacip, kadere iman farzdır. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: *"Yeryüzünde ya da hakkınızda başa gelen hiçbir musibet yoktur ki biz onu yaratmadan önce bir kitapta olmasın. Şüphesiz bu Allah'a kolaydır. Ki kaçırdığınıza üzülmeyesiniz ve Allah'ın size verdiklerinden dolayı şımarayasınız. Allah kibirlenip böbürleneni sevmeyiz."* (Hadid, 22-23)

Müminlerin emiri Ali b. Ebi Tâlib (radiyallahu anh) "Bedene göre baş neyse imana göre sabır odur" demiştir.

İmam Ahmed "Allah sabrı Kur'ân'ın doksan yerinde zikretmiştir" demiştir.

Şeyhulislâm babbaki hadisi tamamıyla zikrettikten sonra hadisin manası hakkında şunları söylemiştir: "Yani emredilenden aciz kalma ve takdir edilen karşısında sabırsızlık gösterme. Bazıları emredilenden aciz kalıp takdir edilen karşısında sabırsızlık göstererek iki şerri bir araya getirir. İşte Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) fayda veren hususunda hırs göstermeyi ve Allah'tan yardım istemeyi emretmiştir. Emir vacipliği, vacipliği gerektirmeyse müstehaplığı gerektirir. Yine o acizlikten sakındırması, 'Şüphesiz Allah acizlikten dolayı kınar' buyurmuştur. Acizler birbirleriyle yardımlaşanların zıddıdır.

Özetlenecek olursa sabrı emir sabırsızlıktan sakındırma birçok yerde varid olmuştur. Zira insan mutlaka iki hâlden biri içinde bulunur: Kendisine bir fiil emredildiğinde ona düşen o fiili yapmak, bu hususta hırs göstermek, Allah'tan yardım istemek ve acizlik göstermemektir. İkinci hâlde onun başına kendisi bir şey yapmadan bir musibet gelmiştir. Bu hâlde de musibete sabretmesi, sabırsızlık göstermemesi gerekir.

Bundan dolayıdır ki -İbnu'l Mukaffa' ya da başkası olabilir- akıl sahiplerinden biri şöyle demiştir: 'Bütün hâller iki hâlde özetlenebilir: Birinde yapılacak bir şey vardır. Yapılacak şeyden aciz kalma. Birinde ise yapılacak bir şey yoktur. Başına gelen karşısında sabırsızlık gösterme.'

Bu her hususta böyledir. Müminin nezdinde hakkında yapılacak şey bulunanlar, Allah'ın emrettikleri ve kendisi için sevdikleridir. Zira Allah ona ancak hakkında yapacağı bir şey bulunanı emretmiştir. Çünkü Allah kişiye ancak kaldırabileceğini yükler. O, hakkında kişinin bir şey yapabileceği her türlü hayrı emretmiştir. Bir hususta kişinin elinden bir şey gelmiyorsa o onun başına bir şey yapmadığı hâlde gelen bir musîbettir. 'Haseneler' ve 'seyyieler' isimleri iki kısmı içine alır.

Birinci kısım fiillerdir. Örneğin Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: *'Kim bir hayırla gelirse ona on misli vardır. Kim de bir seyyieyle gelirse ancak misliyle cezalandırılır.'* (En'âm, 160) Yine O şöyle buyurmuştur: *'Hasene işlerseniz lehinize yapmış olursunuz. Seyyie işlerseniz de aleyhinedir.'* (İsrâ, 7) Yine O şöyle buyurmuştur: *'Bir seyyienin karşılığı misli kadar seyyiedir.'* (Şûrâ, 40) Yine O şöyle buyurmuştur: *'Hayır! Kim bir seyyie işler ve hatası onu kuşatırsa...'* (Bakara, 81) Bunlar dışında da bu konuda birçok âyet vardır.

İkinci kısım kul üzerinde onun fiili olmaksızın cereyan eden nimetler ve musîbetlerdir. Allah Teâlâ'nın buyurduğu gibi: *'Sana hangi hasene isâbet ederse Allah tarafındandır. Başına ne seyyie gelirse kendindendir.'* (Nisâ, 79) Bu iki âyetteki hasene nimetler, seyyie musîbetlerdir. İşte bu kısımlardan ikincisidir."

Sanıyorum âyeti Şeyhulislâm burada zikretmiş fakat nâsih düşürmüştür. Allah en iyi bilendir.

Allah Teâlâ ona rahmet etsin, şöyle devam etmiştir: "Zira insan kendisine bir şey yapması emredildiğinde kadere bakmakla emrolunmuş değildir. Ancak savamayacağı musîbetler başına geldiğinde kadere bakmakla emrolunmuştur. Şu hâlde başına âdemoğlunun fiilleri sebebiyle ya da onların fiilleri olmadan ne gelirse hepsine sabret, rıza göster ve teslim ol. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: *'Başa gelen her musîbet mutlaka Allah'ın izniyledir. Kim Allah'a inanırsa Allah onun kalbini doğruya iletir.'* (Teğâbun, 11) Bundan dolayı Âdem Mûsâ'ya 'Allah'ın hakkımda ben yaratılmadan kırk sene evvel takdir ettiği bir şeyden dolayı mı beni kınıyorsun?' demiş, böylece Âdem tartışmada Mûsâ'ya üstün gelmiştir. Bundan önce Mûsâ Âdem'e 'Neden hem bizi hem de kendini cennetten çıkardın?' diye sormuş, fiili sebebiyle meydana gelen musîbetten dolayı onu kınamıştır. Kınamasının sebebi söz konusu musîbetin bir günah olması değildir.

Hadiste -insanlardan bazı taifelerin sandığı gibi- Mûsâ'nın Âdem'i günahından dolayı kınadığı kastedilmemiştir. Zira Âdem (aleyhisselam) günahından tevbe etmiştir. Günahından tevbe eden kimse günah işlememiş kimse gibidir. Tevbe edeni kınamamanın caiz olmadığı hususunda insanlar arasında görüş birliği vardır." Şeyhulislâm'ın sözleri sona erdi.

Allâme İbnu'l Kayyım -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şunları söylemiştir: "Bu hadis-i şerif iman asıllarından büyük birtakım asılları içermektedir:

Birincisi: Allah subhânehû sevmekle vafedilir ve O hakikaten sever.

İkincisi: O isimlerinin ve sıfatlarının gerektirdiklerini, bunlara muvâfık olanları sever. Örneğin O (kuvvet sahibi) Kaviyy'dir, kuvvetli mümini sever. (Tek olan) Vitir'dir, teki sever. (Güzel olan) Cemîl'dir, güzeli sever. Âlim'dir, âlimleri sever. Nazîf'tir; nazâfeti, temizliği sever. Mü'min'dir, müminleri sever. Muhsin'dir, muhsinleri sever. Sabırlıdır, sabredenleri sever. Şâkir'dir, şükredenleri sever.

Bir diğer asıl: O'nun müminleri sevmesi farklı derecelerde olur. Bazı müminleri diğerlerinden çok sever.

Bir diğer asıl: İnsanın bahtiyarlığı dünyasında ve âhiretinde kendisine fayda sağlayacak şeylere gösterdiği hırsıdır. Hırs gayret sarf etmek ve elden geleni ortaya koymaktır. Hırs sahibi kimse kendisiyle faydalanacağı bir şeye tesâdüf ederse hırsı övgüye lâyık olur. Kişinin bütün kemâli bu ikisinin bir araya gelmesindedir: O hırslı olmalıdır. Bununla birlikte hırsı kendisiyle faydalanacağı şeyler hususunda olmalıdır. Kendisine faydası olmayacak şeylere hırs beslerse ya da faydasına olacak şeyi hırs göstermeden yaparsa bu açıdan kaçırdığı ölçüsünde kemâli kaçıır. Şu hâlde hayrın tamamı fayda verecek şeye hırs göstermektedir.

İnsanın hırsı ve fiili ancak Allah'ın yardımı, meşiet-i ve tevfiği ile olunca O'nsana 'Ancak Sana ibâdet eder, ancak Senden yardım dileriz' makamının onda bir araya gelmesi için Allah'tan yardım dilemesini emretmiştir. Zira onun kendisine fayda verecek şeylere hırs beslemesi Allah Teâlâ'ya bir ibâdettir ve bu ancak O'nun yardımıyla tamama erer. Bundan dolayı insana kendisine ibâdet etmesini ve kendisinden yardım dilemesini emretmiştir. Dolayısıyla kendisine fayda sağlayacak şeye hırs besleyip Allah'tan yardım dileyen kimse

âcizin zıddıdır. Bu insanı takdir edilenin vukû bulmasından önce takdir edilenin hâsıl olmasının sebeplerinin en büyüklerinden birine irşaddır. Bu sebep, işlerin dizgini elinde olan ve işlerin kendisinden sâdır olup kendisine vardığı Zât'tan yardım dileyerek takdir edilene hırs beslemektir.

Hakkında takdir edilmeyen şey elinden kaçtı mı iki hâlde olabilir: Bunlardan biri acziyettir. Acziyet şeytanın işinin anahtarıdır. Acziyet onu 'eğer'e ve 'keşke'ye sevk eder. Ancak bu noktada 'eğer'in ve 'keşke'nin faydası yoktur. Aksine bunlar kınanmanın, acziyetin, hoşnutsuzluğun, üzüntünün ve hüznün anahtarıdır ki bunların tamamı şeytanın işlerindendir. Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) bundan dolayı şeytanın ameline bu şekilde kapı açmaktan sakındırmış, kişiye ikinci hâli emretmiştir: Bu hâl kadere bakmak ve kaderi düşündürmektir. Kaçırdığı şey takdir edilmiş olsaydı onu kaçırmasının mümkün olmadığını ve kimsenin o hususta kendisine engel olamayacağını akla getirmektir. Bu noktada ona kaderi ve Rabb'in takdir edilenin meydana gelmesini gerektiren nâfız meşîetini düşünmekten daha faydalı bir şey kalmamıştır. O meşîet ki olmadığı zaman takdir edilen meydana gelmez. Bundan dolayı Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) 'Sana bir iş galebe çaldı mı "Şöyle yapsaydım kesin şöyle şöyle olurdu" deme ancak "Bu Allah'ın kaderidir, O dilediğini yaptı" de.' buyurmuştur. Böylece o iki hâlde de yani hem arzuladığını elde ettiği hâlde hem de arzuladığını kaçırdığı hâlde kişiyi ona fayda verecek şeye irşad etmiştir. Bundan dolayı bu hadis kulun asla kendisinden müstağnî olamayacağı bir hadis konumuna yerleşmiştir. Kul bu hadise son derece muhtaçtır. Bu hadis hem kaderin, hem kesbin ve ihtiyârın isbâtını içermekte, arzulananın elde edildiği ve edilmediği hâllerde zâhiren ve bâtinen kulluğu yerine getirmekten bahsetmektedir. Mu-vaffakiyet Allah'tandır." Nakil sona erdi.

58. Bölüm

Rüzgâra Sövmekten Nehiy

عن أبي بن كعب رضي الله عنه أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: لا تسبوا
الرياح فإذا رأيتم ما تكرهون فقولوا: اللهم إنا نسألك من خير هذه الرياح، وخير ما
فيها، وخير ما أمرت به، ونعوذ بك من شر هذه الرياح، وشر ما فيها، وشر ما أمرت به
صححه الترمذي

Ubeyy b. Ka'b (*radiyallahu anhi*)'ın rivâyet ettiğine göre Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) şöyle buyurmuştur: "Rüzgâra sövmeyin. Hoşlanmadığınız bir şey gördüğünüzde şöyle deyin: Allah'ım! Senden bu rüzgârın hayrını, içindekinin hayrını ve kendisiyle emrolunduğu şeyin hayrını istiyoruz. Bu rüzgârın şerrinden, içindekinin şerrinden ve kendisiyle emrolunduğu şeyin şerrinden Sana sığınıyoruz."¹⁴⁵ Tirmizî bu hadisin sahih olduğunu söylemiştir.

* * *

Rüzgara Sövmekten Nehiy Babı

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: "Rüzgara sövmekten nehiy babı.

Ubeyy b. Ka'b'ın rivâyet ettiğine göre Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) şöyle buyurmuştur: 'Rüzgara sövmeyin. Hoşlanmadığınız bir şey gördüğünüzde şöyle deyin: Allahım! Senden bu rüzgarın hayrını, içindekinin hayrını ve kendisiyle emrolunduğu şeyin hayrını istiyoruz. Bu rüzgarın şerrinden, içindekinin şerrinden ve kendisiyle emrolunduğu şeyin şerrinden Sana sığınıyoruz.' et-Tirmizî bu hadisin sahih olduğunu söylemiştir."

Şerh: Rüzgara sövmek yasaklanmıştır, çünkü o ancak Allah Teâlâ'nın meydana getirmesiyle, onu yaratmasıyla ve ona emretmesiyle esmektedir. Rüzgarı meydana getiren ve ona emreden Allah'tır. Dolayısıyla ona sövmek

¹⁴⁵ Tirmizî, 2252.

dehre sövmekten nehiy ile ilgili babda geçtiği üzere onu meydana getiren Allah subhânehû'ya sövmektir. Bu da dehre sövmeye benzemektedir. Bunu ancak Allah'ı, dinini ve kulları için neyi meşrû kıldığını bilmeyenler yapar.

İşte Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) müminleri câhil ve kaba kimselerin söylediğinden sakındırması, onları rüzgarlar estiğinde söylenmesi müstehap olan şeyi söylemeye irşad etmiş, şöyle buyurmuştur: "Hoşlanmadığınız bir şey gördüğünüzde 'Ya Allah! Biz Senden bu rüzgarın hayrını, içindekinin hayrını ve kendisiyle emrolunduğu şeyin hayrını istiyoruz.' deyin." Yani estiğinde rüzgardan hoşlanmadığınız bir şey gördüğünüz zaman Rabbinize tevhid ile dönün ve şöyle deyin: "Ya Allah! Senden bu rüzgarın hayrını, içindekinin hayrını ve kendisiyle emrolunduğu şeyin hayrını istiyoruz. Bu rüzgarın şerrinden, içindekinin şerrinden ve kendisiyle emrolunduğu şeyin şerrinden de Sana sığınıyoruz."

Burada Allah'a kulluk, O'na ve Resûlü'ne itaat, şerleri O'na dayanarak savmaya çalışma, O'nun fazlını ve nimetini isteme söz konusudur. Tevhid ve iman ehlinin hâli budur. İmanın hakîkati olan tevhidin tadını almaktan mahrum bırakılan fâsıklar ve isyankârlar ise farklı bir hâldedir.

59. Bölüm

Allah Teâla'nın "Allah hakkında gerçek dışı zanda, câhiliyye zannında bulunuyorlar ve 'Bizim bu işle bir ilgimiz var mı?' diyorlar. De ki: 'Bütün iş Allah'ın elindedir..." (Âli İmrân, 154) Buyruğu Hakkında

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

﴿يَظُنُّونَ بِاللَّهِ غَيْرَ الْحَقِّ ظَنَّ الْجَاهِلِيَّةِ يَقُولُونَ هَلْ لَنَا مِنَ الْأَمْرِ مِنْ شَيْءٍ قُلْ إِنَّ الْأَمْرَ كُلَّهُ لِلَّهِ﴾

"Allah hakkında gerçek dışı zanda, câhiliyye zannında bulunuyorlar ve 'Bizim bu işle bir ilgimiz var mı?' diyorlar. De ki: 'Bütün iş Allah'ın elindedir..." (Âli İmrân, 154)

﴿الطَّائِفِينَ بِاللَّهِ ظَنُّ السَّوءِ عَلَيْهِمْ دَائِرَةُ السَّوءِ﴾

"Allah hakkında kötü zan besleyenler... Kötülük onların başına gelsin..." (Feth, 6)

قال ابن القيم في الآية الأولى «فُسِّرَ هَذَا الظَّنُّ بِأَنَّهُ سُبْحَانَةُ لَا يَنْصُرُ رَسُولُهُ. وَأَنَّ أَمْرَهُ سَيُضْمَحِلُّ، وَفُسِّرَ بِأَنَّ مَا أَصَابَهُ لَمْ يَكُنْ يَقْدِرُ اللَّهُ وَحُكْمَتِهِ.

فَفُسِّرَ بِإِنْكَارِ الْحُكْمَةِ وَإِنْكَارِ الْقَدْرِ وَإِنْكَارِ أَنَّ يُتِمَّ أَمْرَ رَسُولِهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَنَّ يُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ، وَهَذَا هُوَ ظَنُّ السَّوءِ الَّذِي ظَنَّهُ الْمُنَافِقُونَ وَالْمُشْرِكُونَ فِي سُورَةِ الْفَتْحِ. وَإِنَّمَا كَانَ هَذَا ظَنُّ السَّوءِ، لِأَنَّهُ ظَنُّ غَيْرِ مَا يَلِيقُ بِهِ سُبْحَانَهُ وَمَا يَلِيقُ بِحُكْمَتِهِ وَحَمْدِهِ وَوَعْدِهِ الصَّادِقِ.

فَمَنْ ظَنَّ أَنَّهُ يُدْبِلُ الْبَاطِلَ عَلَى الْحَقِّ إِدَالَةً مُسْتَقَرَّةً يَضْمَحِلُّ مَعَهَا الْحَقُّ، أَوْ أَنْكَرَ أَنَّ مَا جَرَى بِقَضَائِهِ وَقَدَرِهِ، أَوْ أَنْكَرَ أَنَّ يَكُونَ قَدْرُهُ لِحُكْمَتِهِ بِالْعَةِ يَسْتَحِقُّ عَلَيْهَا الْحَمْدَ - بَلْ زَعَمَ أَنَّ ذَلِكَ لِمُشِيئَةٍ مُجَرَّدَةٍ -؛ فَذَلِكَ ظَنُّ الَّذِينَ كَفَرُوا،

فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ كَفَرُوا مِنَ النَّارِ. وَأَكْثَرُ النَّاسِ يَظُنُّونَ بِاللَّهِ ظَنًّا سَوْءًا فَمَا يُخْتَصِرُ بِهِمْ، وَفِيمَا يَفْعَلُهُ بغيرِهِمْ، وَلَا يَسْلُمُ مِنْ ذَلِكَ إِلَّا مَنْ عَرَفَ اللَّهَ وَأَسْمَاءَهُ وَصِفَاتِهِ وَفُوجِبَ حُكْمُهُ وَخَفِدَهُ. فَلْيَعْنِ اللَّيْبُ النَّاصِحَ لِنَفْسِهِ بِهَذَا. وَلْيَتَبَّ إِلَى اللَّهِ. وَلْيَسْتَغْفِرْهُ مِنْ ظَنِّهِ بِرَبِّهِ ظَنًّا سَوْءًا. وَلَوْ فَتَشْتُ مَنْ فَتَشْتُ لَرَأَيْتُ عِنْدَهُ تَعْتًا عَلَى الْقَدْرِ وَمَلَامَةً لَهُ، وَأَنَّهُ كَانَ يَنْبَغِي أَنْ يَكُونَ كَذَا وَكَذَا، فَمُسْتَقَلٌّ وَمُسْتَكْتَرٌ. وَفَتَشْتُ نَفْسَكَ هَلْ أَنتَ سَالِمٌ؟

فَإِنْ تَنَجَّ مِنْهَا تَنَجَّ مِنْ ذِي عَظِيمَةٍ وَإِلَّا فَإِنِّي لَا إِحَالَكَ نَاجِيًا

İbnu'l Kayyim ilk âyet ile ilgili olarak şöyle demiştir: Bu zan, Allah (*Subhanehu ve Teala*)'nın Resûlü'ne yardım etmeyeceği ve O'nun davasının si-lineceği düşüncesi olarak tefsir edilmiştir. Yine bu zan tefsir edilirken onların başlarına gelenin Allah'ın kaderiyle ve hikmetiyle olmadığını düşünmeleri olduğu da söylenmiştir.

Özetleyecek olursak buradaki zan hikmeti inkâr, kaderi inkâr ve Allah Teâlâ'nın Resûlü'nün davasını tamama erdireceğini ve O'nun di-nini bütün dinlere üstün kılacağını inkârdır. İşte buradaki suizan bu-dur. Çünkü bu zan Allah (*Subhanehu ve Teala*)'ya, O'nun hikmetine, hamdine ve hak vaadine lâayık olmayan bir zandır. Kim Allah'ın bâtıllık hak üzerine hakkı tamamen ortadan kaldırarak şekilde kalıcı olarak hâkim kılacağını zannederse, meydana gelen her şeyin O'nun kazâsı ve kaderi ile meydana geldiğini inkâr ederse, O'nun kaderinin hamdi gerektiren zir-veye ulaşmış bir hikmetle olduğunu inkâr ederse, bunun soyut bir di-lemeye bağlı olduğunu söylerse; işte bu kâfirlerin zannıdır. Ateşten do-layı vay kâfirlerin hâline! İnsanların çoğu gerek kendilerini ilgilendi-ren hususlarda gerekse Allah Teâlâ'nın başkalarına yaptıkları şeyler hususunda Allah hakkında suizan beslemektedir. Bundan selâmette olan ancak Allah'ı, O'nun isimlerini, sıfatlarını, hikmetinin ve hamdinin gereklerini bilenlerdir. Kendisinin iyiliğini isteyen akıllı kimse bu husu-sa dikkat etmelidir. Rabbi hakkında beslediği suizandan dolayı Allah'a

tevbe etmeli ve istiğfarda bulunmalıdır. Şöyle bir araştırma yapsan bazı kimselerin kadere karşı bir hoşnutsuzluk içinde olduğuna ve kaderi kınadığına şahit olursun. Onlara göre aslında şöyle şöyle olmalıdır. Bazı şeyleri azımsarlar, bazı şeyleri çok görürler. Şimdi sen kendini bir kontrol et bakalım, bundan selâmette misin?

Büyük şeyden kurtuldun, bundan kurtulduysan

*Yoksa saymam ben seni, kurtulmuş olanlardan...*¹⁴⁶

* * *

Allah Teâlâ'nın "Allah Hakkında Doğru Olmayan Câhiliyye Zannını Besliyorlardı" Buyruğu Babı

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: Allah Teâlâ'nın şu buyruğu babı: "Allah hakkında doğru olmayan câhiliyye zannını besliyorlardı. Diyorlardı ki: 'Bu işle ilgili bizim bir yetkimiz var mı?' De ki: 'Yetkinin tamamı Allah'ındır.' İçlerinde sana açık etmediklerini gizliyorlar. Diyorlar ki: 'Bizim bir yetkimiz olsaydı burada öldürülmezdik.' De ki: Evlerinizde olsaydınız bile haklarında öldürülecekleri yazılanlar yatacakları yerlere mutlaka çıkarlardı. Bu Allah'ın göğüslerinizdekini sınaması ve kalplerinizdekini arındırması içindir. Allah göğüslerdekilerin özünü bilir." (Âli İmrân, 154)

Yine O şöyle buyurmuştur: "Allah hakkında kötü zan besleyenler... Kötülük başlarından hiç eksik olmasın! Allah onlara öfkelenmiş, onlara lanet etmiş ve onlara cehennemi hazırlamıştır. Orası varılacak ne kötü yerdir!" (Feth, 6)

İbnu'l Kayyım ilk âyet ile ilgili olarak şöyle demiştir: "Bu zan, Allah'ın Resûlü'ne yardım etmeyeceği ve O'nun davasının silineceği düşüncesi olarak tefsir edilmiştir. Yine bu zan tefsir edilirken onların başlarına gelenin Allah'ın kaderiyle ve hikmetiyle olmadığını düşünmeleri olduğu da söylenmiştir. Özetleyecek olursak buradaki zan hikmeti inkâr, kaderi inkâr ve Al-

¹⁴⁶ Zadul Mead, 3/196.

lah'ın Resûlü'nün davasını tamama erdireceğini ve O'nun dinini bütün dinlere üstün kılacağını inkârdır.

İşte Feth Sûresi'nde münâfıkların ve müşriklerin beslediği zikredilen suizan budur. Çünkü bu zan Allah subhânehû'ya, O'nun hikmetine, hamdine ve hak vaadine lâıyk olmayan bir zandır. Kim Allah'ın bâtılı hak üzerine hakkı tamamen ortadan kaldıracak şekilde kalıcı olarak hâkim kılacağını zannederse, meydana gelen her şeyin O'nun kazâsı ve kaderi ile meydana geldiğini inkâr ederse, O'nun kaderinin hamdi gerektiren zirveye ulaşmış bir hikmetle olduğunu inkâr ederse, bunun soyut bir dilemeye bağlı olduğunu söylerse; işte bu kâfirlerin zannıdır. Ateşten dolayı vay kâfirlerin hâline!

İnsanların çoğu gerek kendilerini ilgilendiren hususlarda gerekse Allah Teâlâ'nın başkalarına yaptıkları şeyler hususunda Allah hakkında suizan beslemektedir. Bundan selâmette olan ancak Allah'ı, O'nun isimlerini, sıfatlarını, hikmetinin ve hamdinin gereklerini bilenlerdir. Kendisinin iyiliğini isteyen akıllı kimse bu hususa dikkat etmelidir. Rabbi hakkında beslediği suizandan dolayı Allah'a tevbe etmeli ve istiğfarda bulunmalıdır.

Şöyle bir araştırma yapsan bazı kimselerin kadere karşı bir hoşnutsuzluk içinde olduğuna ve kaderi kınadığına şahit olursun. Onlara göre aslında şöyle şöyle olmalıdır. Bazı şeyleri azımsarlar, bazı şeyleri çok görürler. Şimdi sen kendini bir kontrol et bakalım, bundan selâmette misin?

Büyük şeyden kurtuldun, bundan kurtulduysan

Yoksa saymam ben seni, kurtulmuş olanlardan"

Şerh: "Allah Teâlâ'nın şu buyruğu babı: 'Allah hakkında doğru olmayan câhiliyye zannını besliyorlardı. Diyorlardı ki: "Bu işle ilgili bizim bir yetkimiz var mı?" De ki: "Yetkinin tamamı Allah'ındır.""

Allah Teâlâ bu âyeti Uhud savaşı hakkındaki "Sonra bu kederden sonra üzerinize sizden bir tâifeyi bürüyen bir güven, bir uyuklama indirdi" buyruğunun siyâkında zikretmiştir. Bu âyetteki tâife iman, sebât ve sâdıkâne tevekkül ehlidir. Onlar Allah Teâlâ'nın Rasûlü (sallallahu aleyhi ve sellem)'e yardım edeceğine, O'nun umduğunu gerçekleştireceğine kesin bir şekilde iman eden-

lerdir. Bir de canlarının derdine düşmüş başka bir tâife vardı. Endişelerinden, sabırsızlıklarından ve korkularından onları uyuklama bürümemişti. Onlar Allah hakkında gerçek dışı zanda, câhiliyye zannında bulunuyorlardı. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: "Hayır, siz Resûl'un ve müminlerin âilelerine bir daha dönemeyeceklerini zannettiniz. Bu kalplerinizde süslendi ve kötü zanna kapıldınız. Böylece helâka mahkûm bir topluluk oldunuz." (Feth, 12)

Aynı şekilde bunlar da müşriklerin üstünlüğü ele geçirdikleri zaman her şeyin birbirinden ayrılacağını, İslâm'ın ve müslümanların yok olacağını düşünmüşlerdi. İşte şek ve şüphe ehlinin durumu budur. Bir olay meydana geldiği zaman onlarda bu çirkin hâller görülür.

İbn Cureyc'den şöyle dediği rivâyet edilmiştir: "Abdullah b. Ubeyy'e 'Bugün Hazrecoğulları öldürüldü mü?' dendi de o 'İş hakkında bizim bir yetkimiz mi var?' dedi."

Allâme İbnu'l Kayyım -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- Uhud Savaşı'ndan alınacak ibretlere dair söyledikleri arasında şöyle demiştir: "Allah'ın şânına yaraşmayan bu zan, Allah'ın Resûlü'ne yardım etmeyeceği ve O'nun davasının silinip gideceği düşüncesi olarak tefsir edilmiştir. Bu zan, onların başlarına gelenin Allah'ın kaderiyle ve hikmetiyle olmadığını düşünmeleri şeklinde de tefsir edilmiştir. Yani özetle bu zan; hikmeti inkâr, kaderi inkâr, Allah'ın Resûlü'nün davasını tamamen erdireceğini ve O'nun dînini bütün dinlere üstün kılacağını inkâr olarak tefsir edilmiştir.

İşte Feth Sûresi'nde münâfıkların ve müşriklerin beslediği zikredilen suizan budur. Allah orada şöyle buyurmuştur: 'Ki Allah hakkında kötü zan besleyen münafık erkeklere ve kadınlara, müşrik erkeklere ve kadınlara gazap etsin. Kötülük başlarından hiç eksik olmasın! Allah onlara öfkelenmiş, onlara lanet etmiş ve onlar için cehennemi hazırlamıştır. Orası ne kötü varış yeridir!' (Feth, 6)

Bunun kötü zan, cehâlete mensup câhiliyye zannı ve doğru olmayan zan olmasının sebebi Allah'ın en güzel isimlerine, en yüce sıfatlarına, her türlü kusurdan ve kötülükten münezzeh zâtına yaraşmayan bir zan olmasıdır. Hem bu zan O'nun hikmetine, hamde lâyıku oluşuna, tek ilah oluşuna, kendisinden asla dönmeyeceği hak vaadine, resûlleri hakkında onlara yardım edeceğine ve on-

ları yardımsız bırakmayacağına, ordusu hakkında onların mutlaka galip gelenler olacağına dair geçen sözüne de yaraşmaz.

Şu hâlde kim Allah'ın Resûlü'ne yardım etmeyeceğini, onun davetini tamama erdirmeyeceğini, onu ve hizbini desteklemeyeceğini, onları yüceltip düşmanları karşısında muzaffer kılmayacağını, üstün getirmeyeceğini, dinine ve kitabına yardım etmeyeceğini, şirki tevhide hakkı bâtila kalıcı olarak ege-men kılacağını, böylece tevhidin ve hakkın bir daha ayağa kalkamayacak şekilde ilelebed ortadan kaybolacağını sanırsa o Allah hakkında kötü zan beslemiş, O'nu celâline, kemâline ve sıfatlarına yaraşmayan şeylerle nitelemiş olur. Zira hamde lâıyk oluşu, izzeti, hikmeti ve ilahlığı bunları kabul etmez. Hizbinin ve ordusunun zelil kılınmasını, kalıcı zaferin kendisine ortak koşup denk tutanların olmasını da kabul etmez.

Kim Allah hakkında böyle bir zan beslerse ne O'nu tanımıştır ne isimlerini ne sıfatlarını ne de kemâlini. Kezâ kim bunun O'nun kazası ve kaderi ile meydana geldiğini inkar ederse ne O'nu ne rabliğini ne mülkünü ne de azametini tanıyabilmiştir. Kezâ kim Allah'ın gerek bu kapsamda gerek başka hususlarda takdir ettiğini bâliğ bir hikmetten ve kendisine karşılık hamdi hak ettiği övülmüş bir gâyeden dolayı takdir etmiş olduğunu inkar ederse; her bir şeyin hikmetten soyutlanmış bir meşietten ve kendisi O'na elden kaçmasından daha sevimli olan bir gâyeden sâdir olduğunu sanırsa; hoşlanılmayan o sebeplerin bir hikmetten bağımsız olmadığını, çünkü o sebeplerin -her ne kadar O'nun tarafından sevilme sevdığı şeylere ileteceğini, O'nun bu sebepleri rastgele takdir etmediğini, hikmete zıt şekilde dilemediğini ve bir amacı olmaksızın yaratmadığını inkâr ederse *işte bu küfredenlerin zannıdır. Veyl olsun küfredenlere ateşten dolayı! (Sâd, 27)*

İnsanların çoğu gerek kendilerini ilgilendiren hususlarda gerekse Allah Teâlâ'nın başkalarına yaptıkları şeyler hususunda Allah hakkında suizan beslemektedir. Bundan selâmette olan ancak Allah'ı, O'nun isimlerini, sıfatlarını, hikmetinin ve hamdinin gereklerini bilenlerdir.

Şu hâlde kim O'nun rahmetinden ümit keserse O'nun hakkında suizan beslemiş olur. Kim O'nun, iyiliklerine ve ihlaslarına rağmen dostlarına azap edebileceğine, onlarla düşmanlarını eşitleyebileceğine inanırsa O'nun hakkında suizan beslemiş olur. Kim O'nun yarattıklarını emirden ve yasaktan aza-

de bir şekilde başıboş bırakacağını, onlara resûllerini göndermeyeceğini, kitaplarını indirmeyeceğini, onları hayvanlar gibi salacağını sanırsa O'nun hakkında suizan beslemiş olur.

Kim O'nun iyilik yapana iyiliğinin karşılığını, kötülük yapana da kötülüğünün karşılığını vereceği, yarattıklarına hakkında ihtilaf ettikleri şeyin hakikatini beyan edeceği, bütün âlemlere kendisinin de resûllerinin de doğru söylediğini, düşmanlarının yalancıların ta kendileri olduğunu ortaya koyacağı bir yurttan insanları ölümlemlerinden sonra mükâfâtlandırmak ya da cezalandırmak üzere bir araya getirmeyeceğini sanırsa O'nun hakkında suizan beslemiş olur. Kim O'nun sırf vechi için ve emrini yerine getirmek için işlediği sâlih amelini zâyi edeceğini, kuldan kaynaklanan bir sebep olmaksızın boşa çıkarcacağını, hakkında bir dahlinin, seçim hakkının, meydana gelmesinde kudretinin ve irâdesinin olmadığı şeye karşılık kendisini cezalandıracağını, Allah subhânehu'nun onu kendisinin yaptığına karşılık cezalandıracağını sanırsa ya da O'nun, hakkında yalan söyleyen düşmanlarını nebîlerini ve resûllerini kendisiyle desteklediği mucizelerle desteklemesinin, kullarını yoldan çıkarsınlar diye mucizeleri onların eliyle meydana getirmesinin mümkün olduğunu, ömrünü taati yolunda tüketene azap edip onu cehennemde aşağıların en aşağısında sonsuza kadar bırakmasına ve hayatını kendisine, resûllerine ve dinine düşmanlık uğrunda harcayanı nimetlendirip onu yücelerin en yücesine yükseltmesine varıncaya kadar O'ndan sâdır olan her şeyin güzel olacağını, iki durumun da O'nun katında güzellik yönünden eşit olduğunu, birinin imkânsızlığıyla ötekinin vâki olduğunun ancak sâdık bir haberle bilineceğini, değilse aklın birinin güzelliğiyle ötekinin çirkinliğine hükmedemeyeceğini sanırsa O'nun hakkında suizan beslemiş olur.

Kim O'nun zâtı, sıfatları ve fiilleri hakkında zâhiri bâtil, teşbih ve temsil olan şeyleri bildirdiğini, hakkı bildirmediğini, hakka ancak anlaşılması güç bir takım remizlerle ve bilmeceyi andıran ipuçlarıyla işârette bulunduğunu, hakkı açıkça söylemediğini, sürekli teşbihi, temsili ve bâtili açığa vurduğunu, yarattıklarından zihinlerini ve fikirlerini kelâmını yerlerinden kaydırmak, yorulmayacak manalara yormak, kelâmına hoş görülmeyen, bilmececelere ve bulmacalara beyandan ve açıklamadan daha çok benzeyen ihtimâller ve tevilleri yakıştırmak için yormalarını, kuvvetlerini bu uğurda harcamalarını istediğini, isim-

lerini ve sıfatlarını bilme hususunda onları kitabına değil de akıllarına ve görüşlerine havâle ettiğini, açıkça söylenmesi yaraşan hakkı onlara açıkça söylemeye ve onları kendilerini bâtıla inanmaya sevk edecek lafızlardan kurtarmaya kâdir olmasına rağmen bunu yapmayıp onlardan kelâmını dilleri kapsamında bildikleri manalara hamletmemelerini istediğini, aksine onları hidâyete ve beyana zıt bir yola soktuğunu sanırsa O'nun hakkında suizan beslemiş olur. Bu kimse Allah'ın hakkı sarîh bir lafızla açıkça ifâde etmeye kâdir olmadığını söylerse -ki hem o şahıs hem de selefi ifâde etmek istediğini bu tür lafızlarla ifâde etmiştir- O'nun kudreti hakkında suizanna kapılmış ve O'nu acizlikle nitelemiş olur. 'Kâdirdir ama beyan etmemiştir, beyanı ve açıkça konuşmayı bırakıp akla ihtimaller getiren hatta imkânsız bâtıla ve fasid itikada sevk eden lafızları tercih etmiştir' derse O'nun hikmeti ve rahmeti hakkında suizan beslemiş olur.

Kim hakkı Allah ve Resûlü'nün değil de kendisinin ve selefinin açık bir şekilde ifâde ettiğini, hidâyetin ve hakkın kendi sözlerinde ve ibârelerinde olduğunu, Allah'ın kelâmının zâhirinden ise ancak teşbihin, temsilin ve dalâletin alınacağını, şaşkın sapıkların sözlerinin zâhirinin ise hidâyetin ve hakkın ta kendisi olduğunu sanırsa işte bu da Allah'a beslenen suizanlardandır.

Bütün bu zikredilenler Allah'a suizan besleyenlerdendir. Allah hakkında gerçek dışı zanda, câhiliyye zannında bulunanlardandır.

Kim O'nun mülkünde dilemediği bir şeyin meydana geleceğini, dilemediği o şeyi yaratamayacağını ve meydana getiremeyeceğini sanırsa O'nun hakkında suizan beslemiş olur.

Kim O'nun ezelden ebede dek bir şey yapmaktan muattal olduğunu, dolayısıyla bir şey yapmaya kâdir olmakla vasıflanamayacağını, bir şeyi yapmaya onu yapmaya kâdir olmadıktan sonra kâdir olduğunu sanırsa O'nun hakkında suizan beslemiş olur.

Kim O'nun işitmediğini, görmediğini; mevcûdâtı, semaların, yıldızların ve âdemoğullarının sayısını, onların hareketlerini ve fillerini bilmediğini, mevcûdatın hiçbirini muayyen olarak bilmediğini sanırsa O'nun hakkında suizan beslemiş olur.

Kim O'nun işitmesinin, görmesinin, ilminin, irâdesinin, zâtıyla kâim bir kelâmının olmadığını, yaratılmışlardan biriyle konuşmadığını ve ebediyen ko-

nuşmayacağını, bir şey söylemediğini ve söylemeyeceğini, zâtıyla kâim hiçbir emrinin ve yasağının olmadığını sanırsa O'nun hakkında suizan beslemiş olur.

Kim O'nun semalarının yukarısında, arşının üzerinde ve yarattıklarından ayrı olmadığını, zâtının arşına nisbetinin aşağıların en aşağısına hatta dile getirmekten tiksini len yerlere nisbeti gibi olduğunu, O'nun en yüce olduğu gibi en alçak da olduğunu, 'En alçak olan Rabbimi noksanlıklardan tenzih ederim' diyen kimsenin 'En yüce olan Rabbimi noksanlıklardan tenzih ederim' diyen kimse gibi olduğunu sanırsa Allah hakkında en çirkin ve en kötü zannı beslemiş olur.

Kim O'nun küfrü, fıskı, isyanı ve fesadı; imanı, iyiliği, taati ve ıslahı sevdiği gibi sevdiğini sanırsa O'nun hakkında suizan beslemiş olur.

Kim O'nun sevmediğini, razı olmadığını, öfkelenmediğini, hoşnutsuz olmadığını, dost edinmediğini, düşman edinmediğini, yarattıklarından birine yaklaşmadığını, O'na da birinin yaklaşmadığını, şeytanların zâtlarının O'nun zâtına yakınlık yönünden mukarreb meleklerin ve O'nun felaha eren dostlarının zâtlarıyla aynı derecede olduğunu sanırsa O'nun hakkında suizan beslemiş olur.

Kim O'nun birbirine zıt iki şeyi eşitleyeceğini, birbirine her yönden eşit iki şeyi ayıracağını, uzun bir ömür boyunca hakka uygun ve hâlisâne olarak işlenmiş taatleri bunlardan sonraki tek bir büyük günah sebebiyle boşa çıkara-acağını, o taatleri işleyeni o büyük günahdan dolayı sonsuza kadar cehennemde bırakacağını, taatlerinin tamamını boşa çıkarıp ona tıpkı kendisine göz açıp kapama süresi kadar bile iman etmemiş olan, ömrünün saatlerini O'nun hoşnut olmadığı işlerde, O'na, resûlüne ve dinine düşmanlıkta tüketen kimseleri azaplandığı gibi ebediyen azap edeceğini sanırsa O'nun hakkında suizan beslemiş olur.

Kim O'nun bir çocuğu ya da ortağı olduğunu, birinin O'nun katında izni olmaksızın şefa at edeceğini, O'nunla yarattıkları arasında bazı vasıtalar olduğunu, bu vasıtaların yarattıklarının hâcetlerini O'na ilettiklerini, O'nun kulları için kendisinin gayrısında birtakım veliler tayin ettiğini, bunu onlarla kendisine yaklaştırmaya çalışsınlar, onlarla kendisine tevessül etsinler, onları kendisiyle aralarında vasıtalar edinsinler, onlara dua etsinler, onlardan korksunlar

ve umsunlar diye yaptığını sanırsa O'nun hakkında zanın en çirkinli ve en kötüsünü beslemiş olur.

Kim O'nun katında bulunma O'na itaat ederek ve yakınlaşmaya çalışarak ulaşılabilceği gibi O'na isyan ve muhâlefet ederek ulaşılabilceğini sanırsa O'nun hakkında hikmetine, isimlerinin ve sıfatlarının gerektirdiklerine aykırı bir zan beslemiş olur. Bu da bir tür suizandır.

Kim O'nun için bir şeyi terk ettiği zaman kendisine onun yerine daha hayırlısını vermeyeceğini ya da O'nun için bir şey yapana daha iyisini vermeyeceğini sanırsa O'nun hakkında suizan beslemiş olur.

Kim O'nun kuluna bir cürmü ya da ondan kaynaklanan bir sebep olmadığı hâlde (hikmetten) soyutlanmış bir meşiet ve katıksız bir irâde ile öfkelenceğini, onu cezalandıracağını ve mahrum bırakacağını sanırsa O'nun hakkında suizan beslemiş olur.

Kim sanîmî bir şekilde O'na rağbet edip O'ndan korktuğu, O'na yakarip O'ndan istekte bulunduğu, O'ndan yardım isteyip O'na tevekkül ettiği zaman O'nun kendisini hüsrana uğratacağını ve istediğini kendisine vermeyeceğini sanırsa O'nun hakkında suizan beslemiş olur. O'nun lââyık olmadığı bir zanna kapılmış olur.

Kim O'na isyan ettiği zaman O'nun kendisini tıpkı O'na itaat ettiği ve duasında O'ndan mükâfâtını istediği zamanki gibi mükâfâtlandıracağını sanırsa O'nun hakkında hikmetinin ve hamde lââyık oluşunun gereğine aykırı bir zan beslemiş olur. O'na lââyık olmayan bir zanna kapılmış, O'nun yapmayacağı bir şeyi yapacağını söylemiş olur.

Kim O'nu öfkелendirdikten, hoşnutsuz ettikten, O'na masiyet olan amelere daldıktan sonra O'nun gayrısında birtakım velîler edinir, O'nun gayrısında bir meleğe ya da diri olsun ölü olsun bir beşere dua eder, bununla Rabbi katında kendisine fayda sağlayacağını ya da kendisini O'nun azabından kurtaracağını umarsa O'nun hakkında suizan beslemiş olur.

İnsanların çoğu hatta Allah'ın diledikleri hariç hepsi Allah hakkında gerçek dışı zan, kötü zan beslemektedir. Zira âdemoğullarının çoğunluğu hakkın yendiğine, payının tam verilmediğine, Allah'ın dilediğinden ve ona verdiğinden

fazlasını hak ettiğine inanmaktadır. Lisan-ı hâl ile 'Rabbim bana zulmetti, hak ettiğimi benden esirgedi' demektedir. Nefsi de onun bu hâlinin şahididir. Ancak o bunu diliyle inkâr etmekte, açıkça söylemeye cesâret edememektedir.

Nefsini kontrol eden, onun tabiatlarını derinlemesine bilen kimse bu zannın nefsinde ateşin çıkmak taşında gizli olduğu gibi gizlendiğini görür. Şu hâlde sen istediğinin çıkmağını çık, kıvılcımları sana çıkmak taşında gizli olanları bildirecektir.

Şöyle bir araştırma yapsan bazı kimselerin kadere karşı bir hoşnutsuzluk içinde olduğuna ve kaderi kınadığına şahid olursun. Onlara göre kaderle cereyan eden değil de şöyle şöyle olmalıdır. Bazı şeyleri azımsarlar, bazı şeyleri çok görürler. Şimdi sen kendini bir kontrol et bakalım, bundan selâmette misin?

Büyük şeyden kurtuldun, bundan kurtulduysan

Yoksa saymam ben seni, kurtulmuş olanlardan

İyiliğini düşünen akıllı kimse burada kendini zorlamalı, Rabbi hakkında suizan beslediğinden dolayı Allah'a tevbe etmeli, her vakitte O'ndan bağışlanma dilemelidir.

Suizannı her türlü kötülüğün barınağı ve her çeşit şerrin kaynağı olan, tabiatında cehâlet ve zulüm olan nefsine beslemelidir. O hakkında suizan beslenmesini hikmet sahiplerinin En Hikmetlisi, adâlet sahiplerinin En Âdili, merhametlilerin En Merhametlisi, (yarattıklarından müstağnî, zengin) Ganiyy ve (hamde lâayk) Hamîd olan Zâtın daha çok hak etmektedir. O ki eksiksiz zenginlik O'nundur. Tam hamd O'na mahsustur. Kusursuz hikmetin sahibi O'dur. Zâtında, sıfatlarında, fiillerinde ve isimlerinde her türlü kötülükten münezzehtir O. Mutlak kemâl her vecihten zâtındır. Sıfatları da böyledir. Fiillerinin tamamı hikmetten, maslahattan, rahmetten ve adâletten ibârettir. İsimlerinin tamamı en güzel isimlerdir.

Besleme sakın Rabbin hakkında kötü zan

Zira Allah güzele daha layıktır

Düşünme sakın nefsin hakkında iyi

Zâlim, suçlu ve câhil nefis olur mu iyi?

De ki: Kötülüklerin barınağsın sen nefis!

Cimri bir ölüden mi hayır umuyorsun?

Nefsin hakkında hep en kötüsünü düşün

Doğru çıktığını göreceksin zannının

Nefsin hayrı imkânsız gibi bir şeydir

Nefsinde bir takvan ve hayrın varsa

O Rabb-i Celil'in bir bağısıdır

Ne nefstindir ne nefistendir hayır

Rahmân'dandır, şükret Yol Gösterene!"

"Allah hakkında kötü zan besleyenler." İbn Cerîr bu âyetin tefsirinde şöyle demiştir: *"Bu, Allah'ın kendisi hakkında kötü zan besleyen münâfık erkek-lere ve münâfık kadınlara, müşrik erkeklere ve müşrik kadınlara azap etmesi içindir. Kötülük onların başına gelsin! Yani Allah'ın sana ve sana iman edenlere düşmanlarına karşı yardım etmeyeceğini, sözünü kendisini inkâr edenlerin sö-züne üstün getirip en üstün söz yapmayacağını düşünenlere azap etmesi için... İşte onların Allah'ın burada zikrettiği kötü zanları budur.*

Zikri yüce Allah şöyle buyurmaktadır: Kötülük dâiresi (döngüsü) yani gazap döngüsü bu zannı besleyen münafık erkek ve kadınların, müşrik erkek ve kadınların üzerine olsun. Azap üzerlerinde dönüp dursun.

Kârilere buradaki kelimenin nasıl okunacağı hususunda ihtilâf etmişlerdir. Kûfe kârilерinin geneli fethalı sîn ile دائرة السوء 'dâîratu's sev' diye okumuştur. Basra kârilерinden bazıları da dammeli sîn ile دائرة السوء 'dâîratu's sû' diye okumuştur. el-Ferrâ 'Sînin fethalanması daha yaygındır' demektedir. Arapların dammeli sîn ile 'dâîratu's sû' demeleri nâdirdir.

Allah onlara öfkelenmiştir. Onlara tarafından bir gazap dokundurmuştur. Onları lanetlemiştir. Onları rahmetinden uzaklaştırmış, ırak etmiştir. Onlara cehennem hazırlamıştır. Onlara kıyâmet günü girecekleri cehennem hazırlamıştır. Orası varılacak ne kötü yerdir! Cehennem bu münafık erkek ve kadınların, müşrik erkek ve kadınların varacağı ne kötü bir barınaktır!"

el-İmâd İbn Kesir şöyle demiştir: *Bu, Allah'ın kendisi hakkında kötü zan besleyen münâfık erkeklere ve münâfık kadınlara, müşrik erkeklere ve müşrik kadınlara azap etmesi içindir. Kötülük onların başına gelsin! Yani onlar Allah'ın hükmü hususunda yanlış zanlar besliyorlar. Resûl (sallallahu aleyhi ve sellem)'in ve ashâbının öldürüleceklerini ve tamamen silineceklerini düşünüyorlar. Bu sebeple Allah Teâlâ 'Kötülük onların başına gelsin' buyurmuştur."*

İbn Kesir öteki âyetin manası hakkında İbn Cerir'in söylediklerine benzer şeyler söylemiştir. Allah Teâlâ ikisine de rahmet etsin.

"İbnu'l Kayyım -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir." Musan-nifin metinde zikrettiğini öne aldım. Başından sonuna kadar aktardığı sözlerine bir eklemeye bulunmadık.

60. Bölüm

Kaderi İnkâr Edenler Hakkında Gelenler

وقال ابن عمر: «وَالَّذِي نَفْسُ ابْنِ عُمَرَ بِيَدِهِ لَوْ كَانَ لِأَحَدِهِمْ مِثْلُ أَخِي ذَهَبًا ثُمَّ انْفَقَهُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ مَا قَبِلَهُ اللَّهُ مِنْهُ حَتَّى يُؤْمِنَ بِالْقَدَرِ» ثم استدل بقول النبي صلى الله عليه وسلم: «الْإِيمَانُ أَنْ تُؤْمِنَ بِاللَّهِ وَمَلَائِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَتُؤْمِنَ بِالْقَدَرِ خَيْرُهُ وَشَرُّهُ» رواه مسلم

İbn Ömer (radiyallahu anhum) şöyle demiştir: “İbn Ömer’in canını elinde tutana yemin ederim ki onlardan birinin Uhud Dağı kadar altını olsa ve onu Allah yolunda infak etse, kadere iman edinceye kadar Allah onu ondan kabul etmez.”

İbn Ömer sonra Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem)’in şu buyruğunu delil getirmiştir: “İman; Allah’a, O’nun meleklerine, kitaplarına, resûllerine, âhiret gününe inanman, bir de hayrıyla ve şerriyle kadere inanmandır.”¹⁴⁷ Bunu Müslim rivâyet etmiştir.

وعن عبادة بن الصامت أنه قال لابنه: «يَا بُنَيَّ إِنَّكَ لَنْ تَجِدَ طَعْمَ الْإِيمَانِ حَتَّى تَعْلَمَ أَنَّ مَا أَصَابَكَ لَمْ يَكُنْ لِحُطَّتِكَ وَمَا أَخْطَاكَ لَمْ يَكُنْ لِيَصِيكِ، سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ «إِنَّ أَوَّلَ مَا خَلَقَ اللَّهُ الْقَلَمَ فَقَالَ لَهُ أَكْتُبْ، قَالَ رَبِّ وَمَاذَا أَكْتُبُ؟ قَالَ أَكْتُبْ مَقَادِيرَ كُلِّ شَيْءٍ حَتَّى تَقُومَ السَّاعَةُ» يَا بُنَيَّ إِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - يَقُولُ: «مَنْ مَاتَ عَلَى غَيْرِ هَذَا فَلَيْسَ مِنِّي»

Ubâde b. Sâbit’in oğluna şöyle dediği rivâyet edilmiştir: “Oğulcuğum! Başına gelenin seni iskalama ihtimâlinin olmadığını ve başına gelmeyenin sana isâbet etme ihtimâlinin bulunmadığını bilmediğin sürece imanın tadını alman mümkün değildir. Ben Rasulullah (sallallahu aleyhi ve seliem)’i şöyle buyururken işittim: ‘Allah’ın ilk yarattığı şey kalemdir.

Ona "Yaz!" dedi. Kalem "Rabbim, neyi yazayım?" diye sordu. Bunun üzerine Allah "Kıyâmet saatine kadar her şeyin kaderini yaz" buyurdu.' Oğulcuğum, yine ben Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'i 'Kim bundan başka bir hâl üzere ölürse benden değildir' buyururken işittim."¹⁴⁸

وفي رواية لأحمد: "إن أول ما خلق الله تعالى القلم، فقال له: اكتب، فجري في تلك الساعة بما هو كائن إلى يوم القيامة"

Ahmed'in bir rivâyetine göre ise Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: "Allah Teâlâ'nın ilk yarattığı şey kalemdir. Sonra ona 'Yaz!' dedi. Bunun üzerine kalem o anda kıyâmet gününe kadar meydana gelecek şeyleri yazdı."

وفي رواية لابن وهب قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: فمن لم يؤمن بالقدر خيره وشره أحرقه الله بالنار

İbn Vehb'in bir rivâyetine göre de Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: "Kim hayrıyla ve şerriyle kadere iman etmezse Allah onu ateşle yakar."

وفي "المسند" و "السنن" عن ابن الديلمي قال: أتيت أبي بن كعب رضي الله عنه فقلت: في نفسي شيء من القدر فحدثني بشيء لعل الله يذهب به من قلبي، فقال: «لو أنفق مثل أحد ذهبًا ما قبلة الله منك حتى تؤمن بالقدر وتعلم أن ما أصابك لم يكن ليخطئك وما أخطأك لم يكن ليصيبك ولو مت على غير هذا لكنت من أهل النار» قال فأتيت عبد الله بن مسعود وحذيفة بن اليمان وزيد بن ثابت رضي الله عنهم فكلهم حدثني بمثل ذلك عن النبي صلى الله عليه وسلم» حديث صحيح رواه الحاكم في صحيحه

Müsned'de ve sünenlerde İbnu'd Deylemî'nin şöyle dediği rivâyet edilmiştir: "Ubeyy b. Ka'b'ın yanına gittim ve dedim ki: 'Kader

¹⁴⁸ Ebu Davud, 2/637; Beyhaki, Sunenul Kubra, 10/204.

konusunda içimde bir şüphe var. Bana bir şey söyle. Umulur ki Allah o şüpheyi kalbimden giderir.' Bunun üzerine şöyle dedi: 'Uhud Dağı kadar altını infak etsen bile kadere iman etmedikçe, başına gelen şeyin seni ıskalama ihtimâlinin olmadığını ve başına gelmeyen şeyin sana isâbet etme ihtimâlinin bulunmadığını bilmedikçe Allah onu senden kabul etmez. Bundan başka bir inanç üzere ölürsen cehennem ehlinde olursun.' Sonra Abdullah b. Mes'ud'a, Huzeyfe b. el-Yemân'a, Zeyd b. Sâbit'e gittim. Hepsi de bana Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem)'den aynısını tahdis etti."¹⁴⁹ Sahih bir hadistir. Hâkim Sahih'inde rivâyet etmiştir.

* * *

Kaderi İnkâr Edenler Hakkında Gelenler Babı

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: "**Kaderi inkâr edenler hakkında gelenler**, yani kaderi inkar edenlere yöneltlen ağır tehditler ve benzeri hususlar **bâbı**."

Ebû Dâvûd'un Abdulazîz b. Ebî Hâzim- babası- İbn Ömer (radiyallahu an-huma) kanalıyla Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)'den rivâyet ettiğine göre o şöyle buyurmuştur: "*Kaderiyye bu ümmetin mecûsileridir. Hastalanırlarsa onları ziyaret etmeyin. Ölürlerse cenâzelerinde bulunmayın.*"

Ğufra'nın mevlâsı- Ensâr'dan bir adam kanalıyla Huzeyfe (radiyallahu an-huma)'dan -ki o İbnu'l Yemân'dır- rivâyet edildiğine göre o şöyle demiştir: *Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: "Her ümmetin mecûsileri vardır. Bu ümmetin mecûsileri de 'Kader yoktur' diyenlerdir. Onlardan kim ölürse cenâzesinde bulunmayın. Onlardan kim hastalanırsa onu ziyaret etmeyin. Onlar Deccâl'in taraftarlarıdır. Onları Deccâl'e ilhâk etmesi Allah üzerine bir haktır."*

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: "**İbn Ömer** şöyle demiştir: '**İbn Ömer'in canını elinde tutana yemin ederim ki onlardan birinin Uhud Dağı kadar altını olsa ve onu Allah yolunda infak etse, kadere**

¹⁴⁹ Ebu Davud, 2/637; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 5/182; İbn Mace, 1/29.

iman edinceye kadar Allah onu ondan kabul etmez.' İbn Ömer sonra Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem)'in şu buyruğunu delil getirmiştir: *'İman; Allah'a, O'nun meleklerine, kitaplarına, resûllerine, âhiret gününe inanman, bir de hayrıyla ve şerriyle kadere inanmandır.'* Bunu Müslim rivâyet etmiştir."

Şerh: İbn Ömer'in bu hadisini Müslim, Ebû Dâvûd, et-Tirmizî, en-Nesâî ve İbn Mâce; Yahyâ b. Ya'mer'den rivâyet etmiştir. Onların rivâyet ettiklerine göre Yahyâ b. Ya'mer şöyle demiştir: "Kader hakkında ilk konuşan kişi Ma'bed el-Cuhenî idi. Ben ve Humeyd b. Abdurrahmân el-Hımyerî haccetmek -ya da umre yapmak- üzere yola çıktık. 'Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in ashâbından biriyle karşılaşsak da ona bu adamların kader hakkında söylediklerini sorsak' dedik. Sonra Allah karşımıza Abdullah b. Ömer'i çıkardı. Abdullah Mescid'e giriyordu. Ben ve arkadaşım onun yanına yanaştık. Arkadaşımın sözü bana bırakacağını düşündüm ve dedim ki: 'Ey Ebû Abdurrahmân! Bizim tarafımızda Kur'an'ı okuyan, ilmi araştıran fakat kader diye bir şeyin olmadığını, olayların kendiliğinden meydana geldiğini söyleyen bazı kimseler ortaya çıktı.' Bunun üzerine Abdullah şöyle dedi: 'Onlarla karşılaştığın zaman onlara benim onlardan berî olduğumu, onların da benden berî olduklarını bildir. Abdullah b. Ömer'in yemin ettiği Zât'a yemin ederim ki onlardan birinin Uhud Dağı kadar altını olsa ve onu Allah yolunda infak etse, kadere iman edinceye kadar Allah onu ondan kabul etmez.'"

Bana Ömer b. Hattâb (radiyallahu anh) tahdis edip şöyle dedi: Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in yanında oturuyorduk. Birden yanımıza bembeyaz elbiseli ve simsiyah saçlı bir adam geldi. Üzerinde yolculuk alâmeti görülmüyordu. Onu bizden hiç kimse de tanıımıyordu. Sonra adam Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem)'in yanına gelip oturdu. Dizlerini dizlerine dayadı. Ellerini O'nun uyluklarının üzerine koydu. Sonra "Ey Muhammed, bana İslâm'dan haber ver!" dedi. Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"İslâm; Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın resûlü olduğuna şehâdet etmen, namazı kılman, zekâtı vermen, Ramazan orucunu tutman ve yoluna güç yetirebiliyorsan Beyt'i haccetmendir."* Bunun üzerine adam "Doğru söyledin" dedi. Hem sorup hem tasdik ettiği için şaşırđık. Sonra adam "Peki bana imandan haber ver" dedi. Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"İman; Allah'a, O'nun meleklerine, kitaplarına, resûllerine, âhiret gününe inanman, bir*

de hayrıyla ve şerriyle kadere inanmandır." Adam yine "Doğru söyledin" diye karşılık verdi. Sonra "Peki bana ihsandan haber ver" dedi. Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: "Allah'a O'nu görüyormuşçasına ibâdet etmen-dir. Her ne kadar sen O'nu görmüyorsan da O seni görüyor." Adam yine "Doğru söyledin" diye karşılık verdi. Sonra "Bana kıyâmet saatinden haber ver" dedi. Rasulullah "Bu konuda kendisine soru sorulan sorandan daha bilgili değil" buyurdu. Adam "Peki onun alâmetlerinden haber ver" dedi. Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: "Câriyenin hanımefendisini doğur-ması; yalınayak, çıplak, yoksul koyun çobanlarının bina yapmada yarışık-larını görmesi..." Sonra adam gitti. Biz de bir süre bekledik. Sonra Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) "Ey Ömer, soru soranın kim olduğunu biliyor mu-sun?" diye sordu. Ben de "Allah ve Resûlü daha iyi bilir" dedim. "O Cibril idi, size dininizin meselelerini öğretmeye geldi" buyurdu.

Bu hadiste kadere imanın imanın zikri geçen altı aslından biri olduğu, hayrıyla ve şerriyle kadere iman etmeyen dinin asıllarından birini bırakıp inkâr etmiş olacağı, Allah'ın haklarında "Kitab'ın bir kısmına inanıyor, bir kıs-mını inkâr mı ediyorsunuz?" (Bakara, 85) buyurduğu kimselere benzeyeceği be-yan edilmektedir.

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: Ubâde b. Sâbit'in oğluna şöyle dediği rivâyet edilmiştir: "Oğulcuğum! Başına gelenin seni ıskalama ihtimâlinin olmadığını ve başına gelmeyen sana isâbet et-me ihtimâlinin bulunmadığını bilmediğin sürece imanın tadını alman mümkün değildir. Ben Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyurur-ken işittim: 'Allah'ın ilk yarattığı şey kalemdir. Ona "Yaz!" dedi. Kalem "Rab-bim, neyi yazayım?" diye sordu. Bunun üzerine Allah "Kıyâmet saatine kadar her şeyin kaderini yaz" buyurdu.' Oğulcuğum, yine ben Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'i 'Kim bundan başka bir hâl üzere ölürse benden değildir' bu-yururken işittim."

Ahmed'in bir rivâyetine göre ise Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: "Allah Teâlâ'nın ilk yarattığı şey kalemdir. Sonra ona 'Yaz!' dedi. Bunun üzerine kalem o anda kıyâmet gününe kadar meydana gelecek şeyleri yazdı."

İbn Vehb'in bir rivâyetine göre de Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: "Kim hayrıyla ve şerriyle kadere iman etmezse Allah onu ateşle yakar."

Şerh: Ubâde'den "Tevhidin fazileti babı"nda söz edilmişti. Onun bu hadisini Ebû Dâvûd rivâyet etmiştir.

İmam Ahmed de bu hadisin tamamını rivâyet etmiş, şöyle demiştir: Bize Hasen b. Süvâr tahdis etti, dedi ki: Bize Leys tahdis etti. Onun Muâviye'den rivâyet ettiğine göre Eyyûb b. Ziyâd şöyle dedi: Bana Ubâde b. Velid b. Ubâde tahdis etti, dedi ki: Bana babam tahdis edip şöyle dedi: "Babamın yanına girdim. Hasta idi. Öleceğini hissediyordum. 'Babacığım, bana tavsiyede bulun, benim için kendini zorla' dedim. Bunun üzerine 'Beni oturtun' dedi ve şunları söyledi: 'Oğulcuğum! Sen hayrıyla ve şerriyle kadere iman etmedikçe asla imanın tadını alamazsın ve Allah'ı hakîkî manada bilmiş olamazsın.' Ben de 'Babacığım, kaderin hayrını ve şerrini nasıl bileceğim?' diye sordum. Şöyle cevap verdi: 'Başına gelenin seni iskalama ihtimâlinin olmadığını, başına gelmeyenin ise sana isâbet etme ihtimâlinin bulunmadığını bilerek... Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken işittim: *"Allah'ın ilk yarattığı şey kalemdir. Ona 'Yaz.' buyurdu. Bunun üzerine kalem o anda kıyâmet gününe kadar olacak her şeyi yazdı."* Oğulcuğum! Bu inançtan başka bir inanç üzere ölürsen cehenneme girersin."

Bunu et-Tirmizî muttasıl bir senedle Atâ b. Ebî Rabâh- el-Velid b. Ubâde- babası kanalıyla rivâyet etmiş ve "Sahih ve garib bir hadistir" demiştir.

Bu hadiste ve benzerlerinde Allah Teâlâ'nın ilminin kapsayıcılığı, dünyada ve âhirette olmuş olan ve olacak olan her şeyi kuşattığı beyân edilmektedir. Allah Teâlâ'nın buyurduğu gibi: *"Allah yedi göğü ve yerden de bir o kadarını yaratandır. Emir onların arasından inip durur ki Allah'ın her şeye kâdir olduğunu ve Allah'ın ilminin her şeyi kuşattığını bilersiniz."* (Talâk, 12)

İmam Ahmed -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- kendisine kader sorulduğunda "Kader Rahmân'ın kudretidir" demiştir. İbn Akil de Ahmed'in bu sözünü güzel bulmuştur. Allah Teâlâ ona rahmet etsin.

Onun söylemek istediği, hiçbir şeyin Allah'ın kudretinden imtina edemeyeceğidir. Kader inkârcıları böylece Allah Teâlâ'nın kudretinin kemâlini inkâr etmişler ve doğru yoldan sapmışlardır.

Seleften biri şöyle demiştir: "Onlarla Allah'ın ilmini öne sürerek münâzara edin. Allah'ın ilmini ikrâr ederlerse münâzarada yenik düşmüş olurlar. Allah'ın ilmini inkâr ederlerse kâfir olurlar."

Şeyhulislâm -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: "İnsanlar Rabb'in yaratması ve buyurması hususunda, yaptığını neden yaptığı hususunda iki uç bir orta görüşe sahiptir.

Mutezile mensuplarından ve başka fırkalardan Kaderiyye Rab Teâlâ'yı çirkinlik ve zulüm sandıkları fiillerden tenzih ederek O'nu tazim etmek istemiş, bundan dolayı O'nun kudretinin ve meşietinin kapsayıcılığını inkâr etmiş, O'nu herhangi bir şeyin yaratıcısı görmemiş, dilediğinin olduğuna, dilemediğinin de olmadığına inanmamıştır. 'Olmayacak şeyi diler ve dilemediği şey olur' demişlerdir. Sonra onlar kendilerine kıyas ederek Rableri hakkında O'na neyin vacip olduğuyla neyin yasak olduğunu içeren bir kanunname uydurmuşlar, takdir ve tecviz (yani Allah hakkında neyin mümkün olduğu) hakkında bu fasid kıyasa dayanarak konuşmuşlardır. Bu kıyâs ki onda Yaratıcı'yı yaratılmışa benzetmişlerdir. Böylece hem kendileri sapmış, hem başkalarını saptırmışlardır."

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: **Müsned'de ve sünenlerde İbnu'd Deylemî'nin şöyle dediği rivâyet edilmiştir:** "Ubeyy b. Ka'b'ın yanına gittim ve dedim ki: 'Kader konusunda içimde bir şüphe var. Bana bir şey söyle. Umulur ki Allah o şüpheyi kalbimden giderir.' Bunun üzerine şöyle dedi: 'Uhud Dağı kadar altını infak etsen bile kadere iman etmedikçe, başına gelen şeyin seni ıskalama ihtimâlinin olmadığını ve başına gelmeyen şeyin sana isâbet etme ihtimâlinin bulunmadığını bilmedikçe Allah onu senden kabul etmez. Bundan başka bir inanç üzere ölürsen cehennem ehlinde olursun.' Sonra Abdullah b. Mes'ûd'a, Huzeyfe b. el-Yemân'a, Zeyd b. Sâbit'e gittim. Hepsi de bana Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den aynı sını tahdis etti." Sahih bir hadistir. el-Hâkim "Sahih"inde rivâyet etmiştir.

Şerh: İbnu'd Deylemî'nin künyesi -noktasız sîn harfi ve dammeli bâ harfi ile- Ebû Büsr'dür. Noktalı şîn harfi ve kesralı bâ harfi ile Ebû Bişr olduğu da söylenmiştir. Bazıları birincinin doğru olduğunu söylemiştir. İsmi Abdullah b. Ebî Feyruz'dur.

Ebû Dâvûd'un lafzı da şu şekildedir: "(Ubeyy b. Ka'b dedi ki:) 'Eğer Allah semâvâtında ve arzında bulunan herkese azâb etse, onlara azap ederek zulmetmiş olmaz. Onlara merhamet etse O'nun rahmeti onların amellerinden daha hayırlı olur. Uhud Dağı kadar altın infak etsen, kadere iman etmediğin sürece, başına gelenin seni iskalama ihtimâlinin olmadığını ve başına gelmeyenine sana isâbet etme ihtimâlinin bulunmadığını bilmediğin sürece Allah onu senden kabul etmez. Bu inançtan başka bir inanç üzere ölürsen cehennemliklerden olursun.' Sonra Abdullah b. Mes'ûd'a gittim. O da aynısını söyledi. Sonra Huzeyfe b. el-Yemân'a gittim. O da aynısını söyledi. Sonra Zeyd b. Sâbit'e gittim. O da bana Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'den aynısını tahdis etti." Bunu İbn Mâce rivâyet etmiştir.

el-İmâd İbn Kesîr şunu aktarmıştır: "Süfyân- Mansûr- Rib'î b. Hırâş- bir adam kanalıyla Alî b. Ebî Tâlib'den aktarıldığına göre o şöyle demiştir: Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: 'Bir kul şu dördüne iman etmedikçe iman etmiş olmaz: Allah'tan başka ilah olmadığına, benim Allah'ın resûlü olduğuma, beni hak ile gönderdiğine şehâdet edecek. Ölümünden sonra diriltilmeye iman edecek. Hayrıyla ve şerriyle kadere iman edecek.' Bunu et-Tirmizî de en-Nadr b. Şumeyl- Şu'be- Mansûr kanalıyla bu şekilde rivâyet etmiştir. O bunu ayrıca Ebû Dâvûd et-Tayâlisî- Şu'be- Rib'î- Alî kanalıyla da rivâyet etmiştir."

İbn Kesîr hadisi aktardıktan sonra şöyle devam etmiştir: "Müslim'in 'Sahih'inde Abdullah b. Vehb ve başkaları- Ebû Hâni' el-Havlâni- Ebû Abdurrahmân el-Hubullî kanalıyla Abdullah b. Amr'dan rivâyet edildiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: 'Allah mahlûkâtın mukadderâtını gökleri ve yeri yaratmadan elli bin sene önce yazmıştır.' İbn Vehb 'Arşı su üzerindeyken' ziyâdesinde bulunmuştur. Bunu et-Tirmizî de rivâyet etmiş ve 'Hasen garib bir hadistir' demiştir."

Bütün bu hadislerde ve aynı manayı yansıtan diğerlerinde kadere inanmamaya karşı şiddetli bir tehdit söz konusudur. Aynı zamanda bunlar Mutezi-

le'ye ve kaderi inkâr eden diğer fırkalara karşı bir hüccettir. Mu'tezile ki görüşlerinden biri de büyük günah işleyen kimselerin cehennemde ebedî kalacağıdır. Hâlbuki inandıkları bu görüş (kaderi inkâr görüşü) büyük günahların ve masiyetlerin en büyüklerindendir.

Hakikat şudur: Kitab'ın ve Sünnet'in kaderin hak olduğuna dair tevâtür derecesindeki naslarıyla onlara hüccetin ikâme edildiğini düşünürsek tevbe etmedikleri takdirde kendilerinin cehennemde ebedî kalacaklarına hükmettiklerini görürüz. Görüşlerinin gerektirdiği işte budur. Onlar Kitab'ın ve Sünnet'in kaderin hak olduğuna ve büyük günah işleyen muvahhidlerin cehennemde ebedi kalmayacağına dair tevâtür derecesindeki delillerine muhâlefet etmiştir.

61. Bölüm

Sûret Yapanlar Hakkında Gelenler

عن أبي هريرة رضي الله عنه قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: «قال الله عز وجل وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ ذَهَبَ يَخْلُقُ كَخَلْقِي فَلْيَخْلُقُوا ذَرَّةً أَوْ لِيَخْلُقُوا حَبَّةً أَوْ لِيَخْلُقُوا شَعِيرَةً» أخرجه

Ebû Hureyre'nin şöyle dediği rivâyet edilmiştir: Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: "Allah Teâlâ şöyle buyurdu: Kim benim yarattığım gibi yaratmaya kalkışandan daha zâlimdir? Bir zerre yaratsınlar bakalım! Bir buğday tanesi yaratsınlar bakalım! Bir arpa tanesi yaratsınlar bakalım!"¹⁵⁰ Bu hadisi Buhârî ve Müslim tahriç etmiştir.

و "لهما" عن عائشة - رضي الله عنها - أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: «أشدُّ الناس عذاباً يوم القيامة الذين يضاهون بخلق الله»

Yine Buhârî ve Müslim'in Âişe (radiyallahu anha)'dan rivâyet ettiklerine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: "Kiyâmet gününü en şiddetli azâba uğratılacak olanlar Allah'ın yarattıklarının benzerlerini yapanlardır."¹⁵¹

و "لهما" عن ابن عباس: سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول: سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول: «كُلُّ مُصَوِّرٍ فِي النَّارِ يُجْعَلُ لَهُ بِكُلِّ صُورَةٍ صَوَّرَهَا نَفْسٌ يُعَذِّبُ بِهَا فِي جَهَنَّمَ»

Yine Buhârî ve Müslim İbn Abbâs (radiyallahu anhuma)'ın şöyle dediğini rivâyet etmiştir: Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken işittim:

"Sûret yapan herkes ateştedir. Yaptığı her bir sûrete karşılık cehennemde kendisi ile azaba uğratılacağı bir nefis yaratılır."¹⁵²

¹⁵⁰ Buhari, 5953; Müslim, 5509.

¹⁵¹ Buhari, 5954; Müslim, 5494.

¹⁵² Buhari, 2225; Müslim, 5506. Lafız Müslim'e aittir.

و"لهما" عنه مرفوعا: «مَنْ صَوَّرَ صُورَةً فِي الدُّنْيَا كُفِّرَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَنْ يَنْفَخَ فِيهَا الرُّوحَ وَلَيْسَ يَنْفَخُ»

Yine Buhârî ve Müslim'in İbn Abbâs'tan rivâyet ettiğine göre Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

"Kim dünyâda bir sûret yapmışsa (âhirette) ona ruh üflemekle yükümlü tutulur ve ona asla ruh üfleyemez."¹⁵³

ولمسلم عن أبي الهياج قال: قَالَ لِي عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ أَلَا أَبْعَثُكَ عَلَى مَا بَعَثَنِي عَلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ «أَنْ لَا تَدْعَ صُورَةً إِلَّا طَمَسْتُهَا وَلَا أَقْرَأَ مُشْرِفًا إِلَّا سَوَّيْتُهَا».

Müslim'in rivâyet ettiğine göre Ebu'l Heyyâc şöyle demiştir: Ali b. Ebi Talib bana dedi ki:

"Seni Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in beni kendisiyle gönderdiği şey ile göndereyim mi? Silip yok etmediğin hiçbir sûret, yerle bir etmediğin hiçbir kabir bırakma."¹⁵⁴

Sûret Yapanlar Hakkında Gelenler Babı

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: Sûret yapanlar hakkında gelenler babı.

Ebü Hureyre'den şöyle dediği rivâyet edilmiştir: Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: "Allah Teâlâ şöyle buyurdu: Kim benim yarattığım gibi yaratmaya kalkışandan daha zâlimdir? Bir zerre yaratsınlar bakalım! Bir buğday tanesi yaratsınlar bakalım! Bir arpa tanesi yaratsınlar bakalım!" Bu hadisi el-Buhârî ve Müslim tahriç etmiştir.

¹⁵³ Buhârî, 5963; Müslim, 5507.

¹⁵⁴ Müslim, 2240.

Yine el-Buhârî ve Müslim'in Âişe'den rivâyet ettiklerine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: *"Kıyâmet günü en şiddetli azâba uğratılacak olanlar Allah'ın yarattıklarının benzerlerini yapanlardır."*

Yine el-Buhârî ve Müslim İbn Abbâs'tan onun şöyle dediğini rivâyet etmiştir: Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken işittim: *"Sûret yapan herkes ateştedir. Yaptığı her bir sûrete karşılık cehennemde kendisi ile azaba uğratılacağı bir nefis yaratılır."*

Yine el-Buhârî ve Müslim'in İbn Abbâs'tan rivâyet ettiğine göre Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: *"Kim dünyâda bir sûret yapmışsa (âhirette) ona ruh üflemekle yükümlü tutulur ve ona asla ruh üfleyemez."*

Şerh: Sûret yapanlar hakkında gelenler babı. Yani Allah'ın onları uğratacağı büyük ceza ve azap kapsamında gelenler babı. Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) bunun sebebini bildirmiştir. Sebebi Allah'ın yaratmasını taklid etmeye çalışmaktır. Zira yaratmak da buyurmak da Allah Teâlâ'ya mahsustur. O her şeyin rabbi ve melikidir. Yine O her şeyin yaratıcısıdır. Mahlûkâtın tamamına sûret veren, mahlûkâtta hayâtın kendisiyle hâsıl olduğu ruhları var eden O'dur. Allah Teâlâ'nın buyurduğu gibi: *"O ki yarattığını her şeyi güzel kıldı. İnsanı yaratmaya da çamurdan başladı. Sonra onun neslini bayağı bir suyun özünden devam ettirdi. Sonra onu düzenledi ve ona rûhundan üfledi. Size işitme ve görme yetileri ve gönüller verdi. Ne de az şükrediyorsunuz?"* (Secde, 7-9)

Şu hâlde sûret yapan kimse sûreti Allah Teâlâ'nın insanda ve hayvanda yarattığı şekilde tasvir ettiğinden dolayı Allah'ın yaratmasını taklid etmiş olmaktadır. Tasvir ettiği şey de kıyâmet günü kendisine bir azap olacaktır. Ona ruh üflemekle yükümlü tutulacak fakat ona ruh üfleyemeyecektir. Günahının en büyük günahlardan olması sebebiyle insanlar arasında en şiddetli azaba çarptırılan kimse olacaktır.

Allah Teâlâ'nın yarattığı bir canlıyı örnek alarak sûret yapan kimse hakkında bu söz konusuysa yaratılmışı Alemlerin Rabbiyle denk tutan, O'nu yarattıklarına benzeten, yarattıklarından birine Allah'ın mahlûkâtı yalnız kendisine yöneltsinler diye yarattığı ve başkasının hak etmediği ibâdetin bir nev'ini

yönelten kimse hakkında ne düşünülür? İbâdet ki Allah'ın kuldân sevdiği ve razı olduğu her türlü ameldir.

Şu hâlde hakkını yarattıklarından onu hak etmeyenlere yönelterek Yaratıcı ile yaratılmışı bir tutmak, yaratılmışı çok yüce ve bütün noksanlıklardan münezze olan Allah'a mahsus sıfatlar hususunda O'na ortak kılmak kendisiyle Allah Teâlâ'ya isyan edilen en büyük günahdır. Allah resûllerini bunun için yani şirki beyan edip ondan sakındırmak için, ibâdetin bütün çeşitleriyle Allah Teâlâ'ya özgülmesi için göndermiş, kitaplarını bunun için indirmiştir. Allah Teâlâ resûllerini ve onlara itaat edenleri kurtarmış, tevhidi yalanlayıp şirkte diretenleri de helâk etmiştir. Bu ne büyük bir günahdır!

"Şüphesiz Allah kendisine ortak koşulmasını bağışlamaz. Bunun altındakileri dilediği kimse için bağışlar." (Nisâ, 48, 116)

"Kim Allah'a ortak koşarsa sanki gökten düşmüş, kuşlar onu kapmış ya da rüzgar onu uzak bir yere savurmuştur." (Hacc, 31)

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: Müslim'in rivâyet ettiğine göre Ebu'l Heyyâc şöyle demiştir: Ali bana dedi ki: "Seni Rasûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in beni kendisiyle gönderdiği şey ile göndereyim mi: *Silip yok etmediğin hiçbir sûret, yerle bir etmediğin hiçbir kabir bırakma.*"

Şerh: Müslim'in rivâyet ettiğine göre Ebu'l Heyyâc yani el-Esedî Hayyân b. Husayn şöyle demiştir:

"Ali bana dedi ki:" Bu müminlerin emiri Ali b. Ebî Tâlib (radıyallahu anh)'tır.

"Seni Rasûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in beni kendisiyle gönderdiği şey ile göndereyim mi: Silip yok etmediğin hiçbir sûret, yerle bir etmediğin hiçbir kabir bırakma."

Burada Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)'in Ali'yi zikri geçen buyrukla gönderdiği açıkça ifade edilmektedir. Sûretler hakkındaki emir sûretlerin Allah'ın yaratmasını taklidi içerdiği içindir. Kabirler hakkındaki emir ise kabirlerin yükseltilmesinin kabir sahipleriyle fitneye düşmeye ve onları tazim etmeye yol açabileceği içindir. Bu şirke götüren yollardandır. Dikkatleri bu noktaya ve

benzerlerine çekmek dinin maslahatlarından, maksatlarından ve vaciplerindendir.

Bu gibi hususlarda gevşeklik husûle geldiği için mahzur ortaya çıkmıştır. Kabir sahipleriyle içerisine düşülen fitne iyice büyümüştür. Kabirler onları tazim eden; dua, istiâne, istiğâse, tazarru ve kurban gibi ibâdetlerin çoğunu onlara yönelten abid kimselerin durağı hâline gelmiştir ki bunların tamamı haram kılınmış ve yasaklanmış birer şirktir.

Allâme İbnu'l Kayyım -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: Kim Rasûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in kabirler konusundaki sünnetini, yasaklarını ve ashâbının uygulamasını bugün insanların çoğunun içerisinde bulunduğu durum ile yanyana getirirse bunlardan birinin diğerine zıt olduğunu ve asla bir araya gelmeyeceklerini görür.

Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) kabirlere doğru namaz kılmaktan sakındırdığı halde bunlar kabirlerin yanbaşında namaz kılmaktadırlar. Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) kabirlerin mescit edinmeyi yasakladığı halde bunlar Allah'ın mescidleriyle yarışarcasına kabirlerin üzerine mescit inşa etmekte ve bunu "meşhed" olarak isimlendirmektedirler. Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) kabirlerin etrafında kandil yakmaktan nehyettiği halde bunlar kabirlerin etrafında kandil yakıp beklemektedirler. Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) kabirlerin bayram yerine çevrilmesini yasakladığı halde bunlar oraları bayram yerine çevirmekte, bayramda bir araya geldikleri gibi hatta daha sık kabirlerde bir araya gelmektedirler.

Müslim'in Sahih'inde Ebu'l Heyyac el-Esedî'den rivayet ettiğine göre Ali b. Ebi Talib şöyle demiştir: "Seni, Rasûlullah'ın beni gönderdiği emirle gönderiyim mi? Nerede bir heykel görürsen onu tanınmaz hale getir. Nerede yükseltilmiş bir kabir görürsen onu yerle bir et."

Yine Müslim'in rivayet ettiğine göre Sümame b. Şüfeyy şöyle demiştir: "Rum toprakları içinde bulunan Rodos'ta Fadâle b. Ubeyd ile birlikteydik. Bir arkadaşımız vefat etti. Fadâle b. Ubeyd onun kabrinin düzlenmesini emretti ve Rasûlullah'ı da kabirlerin düzlenmesini emrederken işittiğini söyledi."

Evet, Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) kabirlerin yerle aynı seviyeye getirilmesini emrettiği halde bunlar zikrettiğimiz bu iki hadise muhalefet etmekte-

dirler. Kabirlerin üzerine ev gibi binalar yapmakta, tepesine de kubbeler inşa etmektedirler.

Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*) kabirlerin kireçlenmesini ve üzerine bina inşa edilmesini yasaklamıştır. Nitekim Müslim'in rivayet ettiğine göre Cabir (*radıyallahu anh*), Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in kabirlerin kireçlenmesini, üzerlerine oturulmasını ve üzerine bina yapılmasını yasakladığını söylemiştir.

Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*) kabirlerin üzerine yazı yazılmasını da yasaklamıştır. Nitekim, Ebu Davud'un rivayet ettiğine göre Cabir (*radıyallahu anh*), Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in kabirlerin kireçlenmesini ve üzerlerine yazı yazılmasını yasakladığını haber vermiştir. Tirmizî de bu hadis hakkında hasen-sahih demiştir.

Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in bu yasakları ortadayken, bunlar kabirlerin üzerine levhalar koymakta ve bu levhaların üzerine gerek Kur'an gerekse başka şeyler yazmaktadırlar.

Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*) ayrıca kabre toprak dışında bir ilavenin yapılmasını da yasaklamıştır. Yine Ebu Davud'un rivayet ettiğine göre Cabir (*radıyallahu anh*), Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in kabrin kireçlenmesini, üzerine yazı yazılmasını ve toprağı dışında bir şey ilave edilmesini yasakladığını bildirmiştir. Bunlar ise toprağa; tuğla, taş ve kireç eklemektedirler.

Ömer b. Abdulaziz de kabirlerin tuğla ile yapılmasını yasaklamış ve kendi kabrine böyle bir şeyin yapılmasından nehyetmiştir. Esved b. Yezid "Benim kabrimin üzerine bir tuğla bile koymayın" demiştir. İbrahim en-Nehaî de selefin, kendi kabirlerinin üzerlerine tuğla konulmasını hoş görmediklerini haber vermiştir. Ebu Hureyre (*radıyallahu anh*) da ölüm döşeğindeyken, kabrinin üzerine çadır kurulmamasını vasiyet etmiştir. Aynı şekilde İmam Ahmed kabirlerin üzerine çadır kurulmasını kerih görmüştür.

Kısacası, kabirlere aşırı tazim gösteren, oraları bayram yerine çeviren. üzerlerinde kandil yakan, mescit ve kubbe inşa eden bu kimseler Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in emirlerine karşı gelmekte, O'nun belirttiği sınırları aşmaktadırlar. Bunların en büyükleri ise kabirleri mescit edinmek ve etrafında kandil yakmaktır. Bunlar büyük günahlardandır. İmam Ahmed'in ashabının

fakihleri ve diğer alimler bunların haram olduğunu açık bir şekilde ifade etmişlerdir.

Ebu Muhammed el-Makdisî dedi ki: Eğer kabirlerin etrafında kandil yakmak caiz olsaydı bunu yapan kimse lanetlenmezdi. Çünkü kandil yakmakta bir fayda yoktur ve bu şekilde mallar zayı olmaktadır. Hem de bu kabirlere gösterilen tazim, putlara gösterilen tazimi andırmaktadır.

(Ebu Muhammed el-Makdisî şöyle devam etti:) Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem)'in "Allah yahudilere lanet etsin, onlar peygamberlerinin kabirlerini mescit edindiler." buyruğu dolayısıyla kabirler üzerine mescit inşa etmek de caiz değildir. Çünkü kabirlerin namaz kılınan yerler olarak tahsis edilmesi, putlara secde edilmesini akıllara getirmektedir.

Günümüzde durum öyle çığıından çıkmıştır ki bu sapık müşrikler kabirleri haccetmek gibi yeni bir ibadet ihdas etmişlerdir. Bu haccın rükünlerini belirlemişlerdir. Hatta bu aşırılarından birisi bu konuda, kabirleri Allah'ın evi (olan Ka'be) ile yarıştırmacasına "Meşhed haccının rükünleri" isimli bir kitap kaleme almıştır. Açık bir şekilde ortadadır ki, bu İslam dininden çıkmak ve putperestlerin dinine girmek demektir.

Şimdi bir Rasulullah'ın şariat olarak getirdiklerine ve kabirler konusundaki yasaklarının amacının ne olduğuna bak, bir de bu sapıkların ihdas ettiklerine ve bununla amaçladıklarına bak. Şüphesiz bunda insanın saymaktan aciz kalacağı nice zararlar vardır.

Birincisi: Şirke götürecek derecede kabirlere tazim göstermek.

İkincisi: Kabirleri hayram yerine çevirmek.

Üçüncüsü: Kabirleri ziyaret etmek için yolculuk yapmak.

Dördüncüsü: Putperestlere benzemek. Çünkü, kabirlerin yanında ibadet etmek, kabirlerin yanından ayrılmamak, kabrin çevresine perdeler asmak ve kabrin hizmetçiliğini yapmak müşriklere benzemektir. Onlar kabrin yanında olmayı, Ka'be'nin yanında olmaya tercih ederler. Bu kabirlere hizmet etmeyi Allah'ın mescitleri için hizmet etmekten daha faziletli görürler. Onlara göre (dinlenmek için) geceleyin kabrin yanındaki kandili söndüren bekçisi, acınacak bir kimsedir.

Beşincisi: Kabirlere adak adamak ve onların hizmetinde bulunmak.

Altıncısı: Bu kabirdekiler sayısında belaların giderileceği, düşmana karşı zafer kazanılacağı, yağmura kavuşulacağı, sıkıntıların ortadan kalkacağı, ihtiyağların görüleceği, mazhumlara yardım edileceği ve korkan kimsenin güvende kılınacağı gibi şirk mançlarına sahip olmak.

Yedincisi: Kabirlerin üzerine mescid inşa etmek ve etrafında kandil yakmak suretiyle Allah'ın ve Rasulu'nun lanetini çekmek.

Sektizincisi: Kabirlerin etrafında işlenen büyük şirkler.

Dokuzuncusu: Müşriklerin yaptıkları sebebiyle kabirde yatan kimselerin rahatsız olması. Çökük kabirde yatan kimselere, kabirlerinin yanında yapılan şeyler eziyet verir. Kabir sahipleri bunu şiddetle kerih görürler. Nitekim Mesih (aleyhisselam)'ı da, Hristiyanların, kendisinin kabri (zannettikleri yer)'in yanında yaptıkları rahatsız etmektedir. Aynı şekilde diğer nebilere, velilere ve şeyhlere de Hristiyanların yolundan giden kimselerin yaptıkları şeyler eziyet verir. Bu zatlar kıyamet gününde kendileri için bunları yapan kimselerden beraatlerini ilan edeceklerdir. Nitekim Allah şöyle buyurmaktadır:

"O gün (Rabb'in) onları ve Allah'tan başka taptıkları şeyleri toplar da, der ki: Şu kullarımı siz mi saptırdınız, yoksa kendileri mi goldan çıktılar? Onlar derler ki: Seni tenzih ederiz. Seni bırakıp da başka dostlar edinmek bize yaraşmaz; fakat sen onları ve atalarına o kadar bol nimet verdin ki, sonunda (seni) anmayı unuttular ve helâki hak eden bir kavim oldular." (Furkan, 17-18)

Sonra müşriklere şöyle buyuracaktır: "İşte (taptıklarınız), söylediklerinizde sizi yalancı çıkardılar." (Furkan, 19)

Allah diğer bir ayette şöyle buyurmaktadır: "Allah, kıyamet günü şöyle diyecek: 'Ey Meryem oğlu İsa! Sen mi insanlara, Allah'ı bırakarak beni ve anamı iki ilâh edinin, dedin?' (İsa da) şöyle diyecek: 'Seni bütün eksikliklerden uzak tutarım. Hakkım olmayan bir şeyi söylemem benim için söz konusu olamaz. Eğer ben onu söylemiş olsaydım, elbette sen bunu bilirdin. Sen benim içimde olamı birlirsin, ama ben sende olamı bilemem. Şüphesiz ki yalnızca sen gaybları hakkıyla bilensin.'" (Maide, 116)

Yine diğer bir ayette şöyle buyurmaktadır: "O gün (Allah), onların hepsini toplayacak; sonra meleklerle 'Size tapanlar bunlar mıydı?' diyecek. (Melekler de) 'Sen yücesin, bizim dostumuz onlar değil, sensin. Bilakis onlar cinlere tapıyorlardı. Çoğu onlara iman etmişti,' diyecekler." (Sebe, 40-41)

Onuncusu: Kabirleri mescid edinme ve üzerlerinde kandil yakma konusunda yahudilere ve hristiyanlara benzemek.

On birincisi: Allah ve Rasulü'nün koyduğu sınırları çiğnemek ve Allah'ın bu konuda koyduğu kurallara uymamak.

On ikincisi: Hem büyük yorgunluklara katlanmak, hem de bunun sonunda bir çok günah kazanmak.

On üçüncüsü: Sünnetleri öldürmek, bidatleri ihya etmek.

On dördüncüsü: Bu kabirleri, Allah'a en sevimli gelen yerlerden (yani mescitlerden) daha faziletli görmek. Zira kabirlere tapanlar, kabirlere öyle tazim ederler, öyle hürmet gösterirler, öyle huşu içinde olurlar, kalpleri öyle bir rikkat ile çarpar, ölünün karşısında öyle bir el pençe divan dururlar ki, mescitlerde bile bu hale bürünmezler. Kabirlerde girdikleri bu hale başka hiç bir yerde girmezler.

On beşincisi: Meşhed adını verdikleri yerlerin şenlendirilmesi ve mescitlerin garip bir halde bırakılması. Allah'ın, Rasulü'nü kendisiyle gönderdiği din ise bunun tam tersinedir. Bu sebepten dolayı, Rafiziler insanlar arasında ilme ve dine en uzak kimseler olmaları sebebiyle meşhedleri imar etmiş, mescitleri ise harab etmiştir.

On altıncısı: Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in kabir ziyaretini serbest bırakmasının sebebi, bu ziyaretin ahireti hatırlamaya yardımcı olması, dua ederek kabirdeki kimselere iyilik yapılması, onlar için rahmet ve mağfiret dilenmesi, afiyet niyaz edilmesi içindir. Böylece kabir ziyareti yapan kişi hem kendisine hem de ölüye iyilik etmiş olur. Bu müşrikler ise olayı tersyüz etmişler, dinin tam aksine hareket etmişlerdir. Kabir ziyaretinin amacının ölüyü şirk koşturmak, ona dua etmek, onun yüzüsu hürmetine dua etmek, ondan ihtiyaçların giderilmesini istemek, onun sayesinde bereketlenmeyi ummak, düşmanlara karşı ondan zafer talep etmek gibi şeyler olduğunu zannetmişlerdir. Böylece hem kendilerine hem de ölüye kötülük etmişlerdir. Ayrıca ölüye dua ve istiğfar ettikleri takdirde elde edecekleri bereketten de mahrum kalmışlardır.

Şimdi Allah'ın Rasulü'nün diliyle şariat kıldığı, iman ehlinin kabir ziyareti nasıl olarmış iyi dinle! Sonra da iman ehlinin kabir ziyaretiyle, Şeytan'ın ihdas ettiği şirk ehlinin kabir ziyaretini kıyasla. Sonra ikisinin arasından dileğini seç:

Aişe (radiyallahu anha) anlatıyor: Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) benimle geçirdiği gecenin sonlarına doğru Bakî Mezarlığına gider ve şöyle derdi: "Selam üzerinize olsun ey Müslüman topluluğunun diyarı! Size vadedilen şey gelmiş bulunmaktadır. Ve siz yarın için bekletilmektesiniz. İnşaallah biz de size katılacağız. Allahım, Bakî el-Garkad ehline mağfiret buyur." Hadisi Müslim rivayet etmiştir.

Yine Müslimin rivayet ettiğine göre Aişe (radiyallahu anha) şunları anlatmaktadır: Cibrîl Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem)'e geldi ve "Rabbîn Bakî' ehline gitmeni ve onlara istiğfar etmeni emrediyor." dedi. (Aişe dedi ki:) "Ya Rasulallah, ben ne diyeyim?" dedim. Rasulullah şöyle buyurdu: "De ki: Selam bu diyardaki müminlerin ve müslümanların üzerine olsun! Allah önden gidenlerimize de arkada kalanlarımıza da rahmet etsin. İnşaallah biz de size katılacağız."

Yine Müslim'in Süleyman b. Bureyde'den, onun da babasından rivayet ettiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem), ashabına kabirleri ziyaret ettikleri zaman şöyle demelerini öğretirdi: "Bu diyarın mümin ve müslüman ehline selam olsun. -Başka bir rivayette, ey bu diyarın mümin ve müslüman ehli, size selam olsun.- İnşaallah biz de size katılacağız. Hem kendimiz için hem de sizin için Allah'tan afiyet niyaz ederiz."

İmam Ahmed ve Nesai'nin Bureyde (radiyallahu anh)'dan rivayet ettiğine göre Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: "Daha önce sizi kabirleri ziyaret etmekten nehyetmiştim. Şimdi ise kim ziyaret etmek istiyorsa ziyaret edebilir. (Oralarda) kötü söz de söylemeyiniz."

Evet, Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) kötülüklerin önüne set çekmek amacıyla erkeklere kabirleri ziyaret etmelerini yasaklamıştır. Daha sonra tevhid onların kalplerinde yer edince, belirttiği şekilde kabirleri ziyaret etmelerine izin vermiştir. Oralarda kötü söz söylemeyi de yasaklamıştır. O halde kim kabirleri meşru olmayan, Allah ve Rasulü'nün sevmediği bir şekilde ziyaret ediyorsa, onun kabirleri ziyaret etmesine izin yoktur. (Hadiste geçen "hucr (kötü söz)" kötü olan her şey için kullanılmaktadır.) En büyük kötülük de kavli olsun fiili olsun şirkidir.

Müslim'in Ebu Hureyre'den rivayet ettiğine göre Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: "Kabirleri ziyaret ediniz, çünkü bu ölümü hatırlatır."

İmam Ahmed'in Ali (radıyallahu anh) dan rivayet ettiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: "Ben önceleri size kabir ziyaretini yasaklamıştım, fakat şimdi ziyaret edebilirsiniz. Çünkü bu ahireti hatırlatır."

İbn Abbas'ın rivayet ettiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) bir gün Medine'deki kabirlere uğradı ve yüzünü onlara çevirdi. Sonra şöyle dedi: "Selam üzerinize olsun, ey kabir ehli! Allah bizi ve sizi bağışlasın. Biz de sizin arkanızdan geleceğiz." Hadisi Ahmed ve Tirmizi rivayet etmiş, Tirmizi hadisin hasen olduğunu söylemiştir.

İbn Mace'nin Abdullah b. Mes'ud'dan rivayet ettiğine göre Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: "Sizi kabirleri ziyaret etmekten nehyetmişim. Fakat şimdi ziyaret edebilirsiniz. Çünkü o, dünyaya değer vermemeyi sağlar ve ahireti hatırlatır."

İmam Ahmed'in Ebu Saïd el-Hudri'den rivayet ettiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: "Sizi kabirleri ziyaret etmekten nehyetmişim. Fakat şimdi ziyaret edebilirsiniz. Çünkü bu vesileyle ibret alınır."

İşte bu, Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in ümmetine gösterdiği ve öğrettiği kabir ziyareti şeklidir. Bunun içinde hiç, şirk ve bidat ehlinin yapmakta oldukları şeylerden bir tanesini görebiliyor musun? Yoksa onların yaptığının tamamen Sünnet'e muhalif olduğunu mu görüyorsun?

İmam Malik ne güzel söylemiştir: "Bu ümmetin başını ne ıslah etmişse, sonunu da ancak o ıslah eder." Fakat ümmetlerin peygamberlerinin sünnetlerine olan bağlılıkları zayıfladıkça ve imanları azaldıkça, bunun yerine ihdas ettikleri şirk ve bidatleri koymuşlardır. Selef-i Salihin de tevhidi koruma altına almışlar ve şirkten uzak tutmaya gayret etmişlerdir. Hatta onlardan birisi Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem)'e (kabrinin yanında) selam verdikten sonra dua etmek istediği zaman kibleye yönelmiş, sırtını ise kabrin duvarına yaslayıp, öyle dua etmiştir. Seleme b. Verdani anlatıyor: "Enes b. Malik (radıyallahu anh)'ın Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem)'e selam verdiğini, sonra sırtını kabrin duvarına yaslayarak dua ettiğini gördüm."

Dört imam da, kişinin dua edeceği zaman kibleye yönelmesi gerektiğini, böyle yaptığı takdirde kabrin yanında ibadet etmiş olmayacağını, çünkü duanın ibadetin ta kendisi olduğunu açıkça ifade etmişlerdir. Tirmizi'nin ve di-

ğerlerinin merfû' olarak rivayet ettiğine göre Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) "Dua ibadetin ta kendisidir." buyurmuştur.

Selef, ibadeti Allah'a has kılmışlardır. Onlar kabirlerin yanında ancak Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in kendilerine öğrettiği kabir ehline selam verme, onlar için mağfiret ve rahmet dileme gibi sünnetleri takip etmişlerdir. (İbnu'l Kayyım'dan yapılan nakil sona erdi.)

Ebü Dâvûd'un Ebû Hureyre'den rivâyet ettiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: "Evlerinizi kabirlere çevirmeyin. Kabrimi de bayram yerine çevirmeyin. Bana salât edin. Zira salâtınız nerede olursanız olun bana ulaşır." İsnadı ceyyiddir. Râvileri meşhur ve sika kimselerdir.

"Evlerinizi kabirlere çevirmeyin" "evlerinizi namazdan, duadan ve kıraatten boş bırakmayın ki evleriniz kabirler gibi olmasın" demektir. Böylece Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) nâfileleri evlerde kılmaya çalışmayı emretmiş, kabirlerin yanında ibâdet etmeye çalışmaktan sakındırmıştır. Hristiyanlar ve onlara benzeyen diğer müşrikler ise buna tamamen zıt bir yol izlemektedir.

(İbnu'l Kayyım şunları söylemiştir:) Kabirleri bayram yerine çevirmenin öyle büyük zararları vardır ki bunların sayısını ancak Allah bilir. Kalbinde en ufak bir Allah'a saygı emaresi, tevhid konusunda en ufak bir hassasiyet, ya da şirke duyulan en ufak bir tiksinti bulunan kimse bunlara öfke besler. Fakat ölü kalp acıyı hissetmez.

Kabirleri bayram yerine çevirmenin yol açtığı mefsedetlerden bazıları, kabirlere doğru namaz kılmak, onların etrafında dönmek, onları öpüp selamlamak, yanakları onların toprağına sürmek, onlara ibadet etmek, onlardan yardım istemek, yardım, rızık ve afiyet ummak, borçların ödenmesini, sıkıntıların giderilmesini talep etmek ve buna benzer bazı şeylerdir. Putperestler taleplerini putlarına arz ettikleri gibi bunlar da kabirlere arz etmektedirler.

Ah kabirleri bayram yerine çevirenlerin halini bir görsen! Onlar, kabri uzak bir yerden gördükleri gibi hemen bineklerinden inerler ve alınlarını yere koyarlar. Yeri öper, başlarını açar, seslerini yükseltirler. Hüngürdemeleri duyulacak şekilde ağlamaya başlarlar. Bu yaptıklarının hacdan daha faziletli olduğunu zannederler. Ellerinden hiç bir şey gelmeyen kimselerden yardım umarlar. Onlara uzak bir yerden seslenirler. Yaklaştıklarında ise kabrinin yanı başında iki rekat namaz kılarlar. Orada kılınan iki rekatlık namazın iki kıbleye

de namaz kılan kimsenin kıldığı namazdan daha fazla ecir kazandırdığına inanırlar. Onları, kabrin etrafında rüku ve secde eder bir halde ve ölüden bereket ve rıza talep ederken görürsün. Bu kimseler avuçlarını zarar ve hüsrarla doldurmuşlardır. Çünkü onların döktükleri gözyaşı, yükselttikleri sesleri, ölüden ihtiyaçlarını gidermesini istemeleri, sıkıntıların kaldırılmasını talep etmeleri, fakirlerin zenginleştirilmelerini istemeleri, dertli kimselerin dermana kavuşmalarını dilemeleri Allah için değil, aksine şeytan içindir. Sonra onlar, Allah'ın alemler için bir bereket ve hidayet kaynağı kıldığı Kabe'yi tavaf eder gibi kabirleri tavaf ederler. Sonra hacıların Hacer-i Esved'i öpüp selamladıkları gibi kabirleri öpmeye ve selamlamaya başlarlar. Bu kabirlere alınlarını ve yanaklarını öyle sürerler ki Allah'a secde halindeyken bile bu kadar huşu içinde değillerdir. Daha sonra başlarını ya tıraş ederek ya da kazıtarak kabir haccının(!) gereklerini tam olarak yerine getirmiş olurlar. Kendileri için Allah katında bir pay olmadığı için paylarını bu putların yanında ararlar. Onlar için kurban keserler. Onların ne namazları, ne hacları, ne de kurbanları Alemlerin Rabbi olan Allah için değildir. Onlardan biri haccından (!) döndüğü zaman diğerleri onu tebrik eder ve "Allah sizin ecrinizi de bizim ecrimizi de arttırsın" derler. Yine onlardan biri haccından döndüğü zaman, geride kalanlardan bazı aşırılık ehli kimseler, kendisinin haccı karşılığında onun haccının sevabını kendisine satmasını ister. Fakat adam der ki: "Hayır, her sene haccedip, sevabını bana versen bile olmaz."

İşte böyle. Biz onların durumunu anlatırken asla abartıya kaçmadık. Aksine onların bidat ve sapıklıklarından ancak bir kısmını zikrettik. Çünkü bu bidat ve sapıklıklar aklın alamayacağı kadar, hayallerin erişemeyeceği kadar çoktur. Daha önce de geçtiği üzere Nuh Kavmi'ndeki putperestliğin başlangıcı da böyle olmuştur. İlimden ve anlayıştan en ufak bir nasibi olan kimse bilir ki, yapılması gereken en önemli işlerden bir tanesi bu tehlikenin önüne set çekmektir. Şeriatı getiren zat da yasakladığı şeyin sonucunun ne olacağını en iyi bilen kimseydi. Bu konudaki yasaklarıyla ve tehditleriyle son derece hikmetli davranmıştı. Öyleyse bütün hayır ve hidayet O'na uymakta ve itaat etmektedir. Bütün şer ve dalalet de ona karşı gelmekte ve muhalefet etmektedir.

İbnu'l Kayyim (rahimehullah)'ın sözleri sona erdi.

62. Bölüm

Çokça Yemin Etmek Hakkında

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

﴿وَاحْفَظُوا أَيْمَانَكُمْ﴾

"Yeminlerinizi koruyun!"

عن أبي هريرة رضي الله عنه قال: سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول: «الْحَلْفُ ثَنَفَةٌ لِلثَّلْعَةِ مُمَحَقَّةٌ لِلْكَذِبِ» أخرجاه.

Ebû Hureyre (*radiyallahu anhu*)'ın şöyle dediği rivâyet edilmiştir: Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'i şöyle buyururken işittim: "Yemin malı artırır (gibi gözükür). Kazancı ise yok eder."¹⁵⁵ Bunu Buhârî ve Müslim tahrîc etmiştir.

وعن سلمان رضي الله عنه أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: «ثَلَاثَةٌ لَا يَكَلِّمُهُمُ اللَّهُ وَلَا يُزَكِّيهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ أَشِيمُطٌ زَانٌ وَعَانِلٌ مُتَكَبِّرٌ وَرَجُلٌ جَعَلَ اللَّهُ بَاعَهُ لَا يَشْتَرِي إِلَّا بِمِثْلِهِ وَلَا يَبِيعُ إِلَّا بِمِثْلِهِ» رواه الطبراني بسند صحيح

Selmân (*radiyallahu anhu*)'ın rivâyet ettiğine göre Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) şöyle buyurmuştur: "Üç kimse vardır ki Allah onlarla konuşmaz, onları temize çıkarmaz, onlara can yakıcı bir azap vardır: Ak saçlı zinâkâr ihtiyarcık, kibirli fakir, Allah'ı ticâret malı edinip de onu ancak yemin ile satın alan ve ancak yemin ile satan kimse..."¹⁵⁶ Bunu Taberânî sahih bir senetle rivâyet etmiştir.

وفي "الصحيح" عن عمران بن حصين رضي الله عنه قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم «خَيْرُ أُمَّتِي قَرْنِي ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ» قَالَ عُمَرَانُ: فَلَا أَذْرِي أَذْكَرَ بَعْدَ قَرْنِهِ قَرْنَيْنِ أَوْ ثَلَاثًا ؟ ، ثُمَّ إِنَّ بَعْدَكُمْ قَوْمًا يَشْهَدُونَ وَلَا يُسْتَشْهَدُونَ وَيَخُونُونَ وَلَا يُؤْتَمَنُونَ وَيَنْذَرُونَ وَلَا يُؤْفَوْنَ وَيُظْهَرُ فِيهِمُ السَّمَنُ»

¹⁵⁵ Buhari, 2087; Muslim, 4101.

¹⁵⁶ Taberani, el-Kebir, 6/246.

Sahih'te rivâyet edildiğine göre İmrân b. Husayn (radiyallahu anh) şöyle demiştir: Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: "Ümmetimin en hayırlısı benim çağımdakilerdir. Sonra onlardan sonra gelenler, sonra onlardan sonra gelenler... -İmrân dedi ki: Bilmiyorum, kendi çağından sonra iki nesil mi yoksa üç nesil mi zikretti?- Sizden sonra şahitlik etmeleri istenmediği hâlde şahitlik eden, hıyânet eden ve kendilerine güvenilmeyen, adakta bulunan fakat adaklarını yerine getirmeyen ve kendilerinde şişmanlık görülen bir topluluk gelecektir."¹⁵⁷

وفيه عن ابن مسعود أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: «خَيْرُ النَّاسِ قَرْنِي ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ ثُمَّ يَجِيءُ قَوْمٌ تَسْبِقُ شَهَادَةُ أَحَدِهِمْ يَمِينَهُ وَيَمِينُهُ شَهَادَتُهُ»

Yine Sahih'te İbn Mes'ûd'dan rivâyet edildiğine göre Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: "İnsanların en hayırlıları benim çağımdakilerdir. Sonra onlardan sonra gelenler, sonra onlardan sonra gelenler... Sonra kendilerinden birinin şehâdetinin yeminini geçeceği, yeminin de şehâdetini geçeceği bir topluluk gelecektir."¹⁵⁸

قَالَ إِبْرَاهِيمُ: وَكَانُوا يَضْرِبُونَا عَلَى الشَّهَادَةِ وَالْعَهْدِ وَنَحْنُ صَغَارٌ

İbrâhim dedi ki: "Biz küçükken şahitlikte bulunmamız ve söz vermemiz sebebiyle bizi döverlerdi."

¹⁵⁷ Buhari, 3650; Muslim, 6422.

¹⁵⁸ Buhari, 3651; Muslim, 6416.

Çokça Yemin Etmek Hakkında Gelenler Babı

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: **"Çokça yemin etmek hakkında gelenler babı."**

Şerh: Yani çokça yemin etmekten sakındırma ve bu konudaki tehditler hakkında gelenler babı.

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: **"Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: 'Yeminlerinizi koruyun!' (Mâide, 89)"**

Şerh: İbn Cerir "Yeminlerinizi kefâretsiz bırakmayın" demiştir. Başka müfessirler ise İbn Abbâs'ın "Yani yemin etmeyin" dediğini nakletmiştir. Bazıları da "Yeminlerinizi onları bozmaktan koruyun ve yeminlerinizi bozmayın" demiştir.

Musannifin âyeti zikretmekteki muradı İbn Abbâs'ın dile getirdiği manadır. Zira iki kavil birbirini gerektirmektedir. Çokça yemin etmek yeminleri çokça bozmaya sebep olur. Hem bu kişinin yemini hafife aldığını, Allah'ı gereğince tazim etmediğini ve tevhidin vacip olan kemâliyle çelişen diğer bazı hasletlere sahip olduğunu göstermektedir.

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: **"Ebû Hureyre'den şöyle dediği rivâyet edilmiştir: Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken işittim: 'Yemin malı sattırır. Kazancı ise yok eder.' Bunu ikisi tahriç etmiştir."**

Şerh: İkisi yani el-Buhârî ve Müslim. Bu hadisi ayrıca Ebû Dâvûd ve en-Nesâî de tahriç etmiştir.

Hadisin manası şudur: Kişi malına şu kadar şu kadar paha biçtiğini, malı şu kadar şu kadar fiyata aldığını söyleyerek yemin edince müşteri onun yemin ettiği hususta doğru söylediğini sanıp ederinden fazla bir fiyata malı satın alabilir. Hâlbuki satıcı yalancıdır. Çoğa hırs beslediği için yemin etmiştir. Böylece Allah Teâlâ'ya isyan etmiş olmakta ve bereketsizlikle cezalandırılmaktadır.

Kişinin kazancının bereketi gittiğinde o yemini sebebiyle elde ettiği fazlalıktan daha büyük bir eksiklikle karşılaşır. Belki sattığı malın kârıyla birlikte

sermâyesi de gider. Allah katındakine ancak O'na itaatle ulaşılır. Dünya isyankâra süslense bile âkıbeti yokluk, tükeniş ve cezadır.

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: **"Selmân'dan rivâyet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: 'Üç kimse vardır ki Allah onlarla konuşmaz, onları temize çıkarmaz, onlara can yakıcı bir azap vardır: Ak saçlı zinâkâr ihtiyarcık, kibirli fakir, Allah'ı ticâret malı edinip de onu ancak yemin ile satın alan ve ancak yemin ile satan kimse' Bunu et-Taberânî sahih bir senedle rivâyet etmiştir."**

Şerh: Buradaki Selmân muhtemelen Ebû Abdullah Selmân el-Fârisî'dir. Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) Medîne'ye geldiği zaman müslüman oldu. Hendek savaşına katıldı. Ondandır Ebû Osmân en-Nehdî, Şurahbîl b. es-Semt ve diğer kimseler rivâyette bulunmuştur. Tirmizî'nin rivâyet ettiğine göre Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: **"Selmân bizden, Ehli Beyt'tendir. Allah ashâbımdan dört kişiyi sevmektedir: Ali'yi, Ebû Zerr'i, Selmân'ı ve Mikdâd'ı..."** Bunu et-Tirmizî ve İbn Mâce rivâyet etmiştir.

Hasen şöyle demiştir: **"Selmân otuz bin kişiye emirdi. Onlara yarsını sergi yaptığı yarsını da giydiği bir aba içinde hutbe irad ediyordu."**

Selmân Osman'ın hilâfeti döneminde vefât etmiştir. Ebû Ubeyd otuz altı yaşında vefat ettiğini söylemiştir.

Buradaki Selmân'ın Selmân b. Âmir b. Evs ed-Dabbî olması da mümkündür.

"Üç kimse vardır ki Allah onlarla konuşmaz." Çok yüce ve bütün noksanlıklardan münezzeh Rabb'in söz konusu isyankârlarla konuşmayacağını söylemesi O'nun kendisine itaat edenlerle konuşacağını ve kelâmın O'nun kemâl sıfatlarından biri olduğunun delilidir. Kitab ve Sünnet'te bunu destekleyen deliller son derece açıktır. Ehli Sünnet ve'l Cemaat'ın muhakkiklerinin görüşü budur: Fiiller Allah subhânehû ile kâim olabilir. Fiil Allah Teâlâ'nın meşiet ve kudreti ile birbiri ardınca vâki olur. Allah ezelden beri fiille muttasıftır.

Dolayısıyla kelâm sıfatı âhâdî hâdis, nev'i kadîm bir sıfattır. eş-Şâfiî'nin ve Ahmed'in takipçilerinden hadis ashâbı ve diğer bazı tâîfeler de böyle söyle-

mektedir. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: *"Bir şeyi dilediği zaman işi ancak ona 'Ol!' demektir. O da olurur."* (Yâsîn, 82) Görüldüğü üzere O geleceğe delâlet eden harfleri, ayrıca şimdiki zamana ve geleceğe delâlet eden fiilleri zikretmiştir. Bunun benzerleri Kur'ân'da çoktur.

Şeyhulislâm şöyle demiştir: "Onlar -yani (Allah'ın sıfatlarını ve fiillerini) inkâr edenler- bize 'Bu takdirde havâdisin (yani sonradan meydana gelen şeylerin) O'nunla kâim olması gerekir' derse şöyle deriz: Seleften ve imamlardan bunu sizden önce inkâr eden kimdir? Hem sarîh akılla birlikte Kur'ân ve Sünnet'in nasları da bunu desteklemektedir.

'Havâdis' lafzı mücmel bir lafızdır. Bununla hastalıklar ve kusurlar kastedilebilir ki Allah bunlardan münezzehtir. Ancak Kitab ve Sünnet'in delâlet ettiği üzere kelâmı ve fiilleri kapsamında diledikleri O'nunla kâim olabilir.

Doğru kavi, Allah'ın ezelden beri dilediği zaman konuşan olduğunu söyleyen âlimlerin kavlidir. Nitekim İbnu'l Mubârek, Ahmed b. Hanbel ve başka sünnet imamları böyle söylemiştir."

Derim ki: Havâdisin Allah Teâlâ ile kâim olmasının manası O'nun bunlara kâdir olması, dilemesiyle ve emriyle bunları meydana getirmesidir. Allah en iyi bilendir.

"Onları temize çıkarmaz, onlara can yakıcı bir azap vardır." Günahları büyük olunca cezaları da büyük olmuştur. Cezaların en ağır olan bu üç cezaya çarptırılmışlardır.

"Ak saçlı zinâkâr ihtiyarcık." Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) onu tahkîr amacıyla bu şekilde zikretmiştir. Zinâkâr ihtiyara bu tehdit yöneltilmiştir, çünkü onu masiyete davet eden şey zayıftır. Bu da göstermektedir ki onu zinâyaya sevk eden şey masiyeti ve fücûru sevmesi, Allah'tan korkmamasıdır. Masiyete davet eden şeyin zayıflığına rağmen masiyeti işlemek ona uygulanacak cezanın şiddetlendirilmesini gerektirir. Genç ise böyle değildir. Zira onun şehvet davetçisinin kuvveti Allah'tan korkmasına rağmen kendisine galebe çalabilir. Belki günahı işledikten sonra pişmanlık duyar ve günahı işlediği için nefsini kınar. Cayar ve vazgeçer.

Kibirli fakir de böyledir. Onu kibre sevk edecek bir şey yoktur. Zira kibrin davetçisi genelde mal çokluğu, nimetler ve riyâsettir. Fakir ve yoksul kimseyi ise büyüklenmeye sevk edecek bir davetçisi yoktur. Dolayısıyla davetçisi olmamasına rağmen büyüklenmesi kibrin onun kalbinde gizlenmiş olan bir tabiatı olduğunu göstermektedir. Bundan dolayı cezası büyük olmuştur. Zira onu en büyük günahlardan olan bu yerilmiş haslete sevk edecek bir davetçi yoktur.

"Allah'ı ticâret malı edinen..." İsm-i şerîf burada mansûbdur. Yani Allah'a çokça yemin ederek bu yemini ticâret malı edinen kimse. Allah'a yemin etmek ondan ayrılmaz bir özellik olduğu için böyle denmiştir.

Bunlar -her ne kadar muvahhid olsa da- sahibinin tevhidinin ve amellerinin zayıflığını gösteren amellerdir. Tevhidinin ve amellerinin zayıflığı; masiyet davetçilerinin azlığına rağmen kalbine yerleşen, dilinde ve amelinde görülen o büyük masiyetler ölçüsündedir. Allah'tan selâmet ve âfiyet niyâz ederiz. Rabbimizin sevmediği ve razı olmadığı her türlü amelden Allah'a sığınırız.

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: **"Sahîh'te İmrân b. Husayn'dan şöyle dediği rivâyet edilmiştir: Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: "Ümmetimin en hayırlısı benim çağımdaykilerdir. Sonra onlardan sonra gelenler, sonra onlardan sonra gelenler... -İmrân dedi ki: Bilmiyorum, kendi çağından sonra iki nesil mi yoksa üç nesil mi zikretti?- Sizden sonra şahitlik etmeleri istenmediği hâlde şâhitlik eden, hıyânet eden ve kendilerine güvenilmeyen, adakta bulunan fakat adaklarını yerine getirmeyen ve kendilerinde şişmanlık görülen bir topluluk gelecektir."**

Şerh: Sahîh'te yani Sahîh-i Müslim'de. Bu hadisi Ebû Dâvûd ve et-Tirmizi de rivâyet etmiştir. el-Buhârî de خيركم (sizin en hayırlınız) lafzıyla rivâyet etmiştir.

"Ümmetimin en hayırlısı benim çağımdaykilerdir." Çünkü o çağdakiler yâşanların kendileri için yarıştığı ve çalışanların kendileri hususunda farklı derecelerde bulunduğu ilim, iman ve sâlih amel yönünden başkalarından üstün konumdaydılar. Bundan dolayı o çağda hayır yayıldı, hayırlı kimseler çoğaldı. Şer ve şerli kimseler de az oldu. İslâm ve iman o çağda kuvvetlendi. İlim ve âlimler arttı.

"Sonra onlardan sonra gelenler." Bu nesil de kendilerinden sonra gelenlere üstün kılınmıştır. Çünkü İslâm onların zamanında yayılıp hâkim olmuştur. Onların zamanında İslâm'a davet eden, yönelen ve onu ayakta tutan kimseler çoktur. Zuhûr eden bidatlara gelince bunlar inkâr edilmiş, büyüksenmiş ve ortadan kaldırılmıştır. Havâric, Kaderiyye ve Râfıza tâifelerinin bidatleri bu bidatlara örnektir. Bu bidatler her ne kadar onların zamanında ortaya çıkmış olsa da bu bidatlerin sahipleri en beter zilletin içindeydi. Onlara beslenen öfke had safhadaydı. İyice aşağılanmışlardı. İnat edip tevbeyle gelmeyenleri katlediyordu.

"Bilmiyorum, kendi çağından sonra iki nesil mi yoksa üç nesil mi zikretti?" Bu hadisin râvisi İmrân b. Husayn'dan kaynaklanan bir şektir. Rivâyetlerde meşhur olan faziletli kılınmış nesillerin sayısının üç olduğudur. Üçüncü nesil fazilet yönünden ilk ikisinden geridedir. Çünkü bidatler onlar zamanında yayılmıştır. Bununla birlikte o çağda âlimler çok, İslâm kuvvetli idi. Cihad müessesesi ayakta idi.

Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) sonra üç nesilden sonra meydana gelecekleri; din hususunda haktan sapılacağını ve hevâların artacağını zikretmiş, şöyle buyurmuştur: **"Sizden sonra öyle kimseler gelecek ki şahitlik etmeleri istenmediği hâlde şahitlik edecekler."** Bunun sebebi şahitlikte bulunmayı hafife almaları ve doğruyu söyleme derdinde olmamalarıdır. Bu da dinlerinin eksikliğinden ve müslümanlıklarının zayıflığından kaynaklanmaktadır.

"Hıyânet ederler ve kendilerine güvenilmez." Bu hıyânetin onların bir çoğuna ya da çoğunluğuna galebe çaldığını göstermektedir.

"Adakta bulunurlar fakat adaklarını yerine getirmezler." Yani kendilerine vâcip olanı yerine getirmezler. Bu mezmûm amellerin ortaya çıkışı onların müslümanlıklarının zayıflığına ve imanlarının azlığına delâlet etmektedir.

"Onlarda şişmanlık görülür." Çünkü dünyâyâ râğbet ederler ve arzularını elde edip bunlarla zevklenirler. Âhiret yurdundan gâfildirler. Âhiret yurdu için çalışmazlar.

Enes (radiyallahu anhu)'dan rivâyet edilen bir hadiste Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: **"İnsanlar üzerine bir zaman gelmeyecektir ki ondan sonraki zaman ondan daha kötü olmasın. Bu Rabbinize kavuşana ka-**

dar böyle olacaktır.” Enes bu hadisi aktardıktan sonra “Bunu Nebiniz (sallallahu aleyhi ve sellem)’den işittim” demiştir.

Evet, ümmet içerisinde kötülük giderek artmıştır. Öyle ki şirk ve bidatler muallimliğe ve musannıflığa soyunanlarına varıncaya kadar onların birçoğunda görülür olmuştur.

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: **Yine Sahih’te İbn Mes’ûd’dan rivâyet edildiğine göre Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: “İnsanların en hayırlıları benim çağımdakilerdir. Sonra onlardan sonra gelenler, sonra onlardan sonra gelenler... Sonra kendilerinden birinin şehâdetinin yeminini geçeceği, yemininin de şehâdetini geçeceği bir topluluk gelecektir.”**

İbrâhîm dedi ki: “Biz küçükken şahitlikte bulunmamız ve söz vermemiz sebebiyle bizi döverlerdi.”

Şerh: Derim ki: Allah’tan gereğince korkmadığından ve umursamazlığından rağbetini dünyaya yönlendirip âhireti unutan, sorumluluklarını yüklediğinde de gereklerini yerine getireceğinde de şehâdetin ve yeminin nezdinde kıymetsiz olduğu kimsenin hâli işte budur. Çoğunluk üzerinde hâkim olan budur. Vallâhu’l Müsteân! Bunlar ümmetin başında vâki olduğuna göre sonrasında meydana gelenler bunlardan kat kat fazla olmalıdır. Şu hâlde insanlara karşı dikkatli ol!

İbrâhîm, İbrâhîm en-Nehaî’dir.

“Biz küçükken şahitlikte bulunmamız ve söz vermemiz sebebiyle bizi döverlerdi.” Bu Tâbiîn’in ilminin çokluğundan, imanlarının kuvvetinden, Rablerini bilmelerinden, marufu emredip münkerden sakındırma emrini yerine getirmelerinden kaynaklanmaktadır. Zira marufu emredip münkerden sakındırmak en faziletli cihadlardandır. Din ancak bununla ayakta kalır.

Yine burada küçükleri Rablerine itaate alıştırmaya rağbet ve onları kendilerine zarar verecek şeylerden sakındırma söz konusudur. Bu Allah’ın dilediğine verdiği lütfudur. Allah büyük lütuf sahibidir.

Allah'ın Zimmeti ve Nebisinin Zimmeti Hakkında

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

﴿وَأَوْفُوا بِعَهْدِ اللَّهِ إِذَا عَاهَدْتُمْ وَلَا تَنْقُضُوا الْأَيْمَانَ بَعْدَ تَوْكِيدِهَا﴾

"Ahit verdiğiniz zaman Allah'ın ahdini yerine getirin ve pekiştirdikten sonra yeminlerinizi bozmayın." (Nahl, 91)

عن بريدة أن رسول الله صلى الله عليه وسلم كان إذا أمر أميراً على جيش أو سرية أوصاه بتقوى الله ومن معه من المسلمين خيراً ثم قال: «اغزوا باسم الله في سبيل الله فاتلبوا من كفر بالله اغزوا ولا تعلقوا ولا تغدروا ولا تمكثوا ولا تقتلوا وليداً وإذا لقيت عدوك من المشركين فادعهم إلى ثلاث خصال - أو جلال - فأبئتهم ما أجابوك فاقبل منهم وكف عنهم ثم ادعهم إلى الإسلام فإن أجابوك فاقبل منهم ثم ادعهم إلى التحول من دارهم إلى دار المهاجرين وأخيرهم أنهم إن فعلوا ذلك فلهم ما للمهاجرين وعليهم ما على المهاجرين فإن أبوا أن يتحولوا منها فأخبرهم أنهم يكونون كأغراب المسلمين يجرى عليهم حكم الله تعالى ولا يكون لهم في العيمة والفيء شيء إلا أن يجاهدوا مع المسلمين فإن هم أبوا فاسألهم الجزية فإن هم أجابوك فاقبل منهم وكف عنهم فإن هم أبوا فاستعن بالله وقتلهم. وإذا حاصرت أهل حصن فأرادوك أن تجعل لهم ذمة الله وذمة نبيه فلا تجعل لهم ذمة الله ولا ذمة نبيه ولكن اجعل لهم ذمتك وذمة أصحابك فإنكم إن تخفروا ذمتكم وذمة أصحابكم أهن من أن تخفروا ذمة الله وذمة نبيه. وإذا حاصرت أهل حصن فأرادوك أن تنزلهم على حكم الله فلا تنزلهم على حكم الله ولكن أنزلهم على حكمك فإنك لا تدرى أنصيب حكم الله فيهم أم لا» رواه مسلم

Bureyde (radiyallahu anh)'ın rivâyet ettiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) bir ordunun veya seriyyenin başına bir emîr tayin ettiği zaman ona Allah'tan korkmayı ve beraberindeki müslümanlara iyi dav-

ranmayı tavsiye eder, şöyle derdi: "Allah'ın adıyla Allah yolunda gazâ edin! Allah'ı inkâr edenlerle savaşın! Gazâ edin, ganîmetten çalmayın, gadretmeyin, müslle yapmayın, çocuk öldürmeyin. Müşrik düşmanlarla karşılaştığınız zaman onları üç haslete çağır. Hangisini kabul ederlerse onu onlardan kabul et ve onlardan el çek. Sonra onları İslâm'a davet et. İcâbet ederlerse bunu onlardan kabul et. Daha sonra onları kendi yurtlarından muhâcirlerin yurduna göç etmeye davet et. Onlara, bunu yaptıkları takdirde muhâcirlerin sâhip oldukları haklara sâhip olacaklarını, aynı şekilde onların sorumluluklarının kendilerinin de sorumluluğu olacağını bildir. Yurtlarından göç etmeye yanaşmazlarsa onlara müslüman bedevîler gibi olacaklarını bildir. Haklarında Allah Teâlâ'nın hükmü cârî olacaktır. Müslümanlarla birlikte cihâd etmedikleri takdirde ganîmetten ve feyden hiçbir hakları olmayacaktır. Buna da yanaşmazlarsa onlardan cizye iste. Buna icâbet ederlerse bunu onlardan kabul et ve onlara ilişme. Bundan da yüz çevirirlerse Allah'tan yardım iste ve onlarla savaş. Bir kale halkını kuşattığınız zaman senden Allah'ın zimmetini ve nebîsinin zimmetini talep ederlerse Allah'ın zimmetini ve nebîsinin zimmetini onlara verme. Kendi zimmetini ve ashâbının zimmetini ver. Zira kendi zimmetinizi ve ashâbınızın zimmetini bozmanız Allah'ın zimmetini ve nebîsinin zimmetini bozmanızdan daha hafiftir. Bir kale halkını kuşattığınız zaman senden kendilerini Allah'ın hükmü üzere indirmeni talep ederlerse onları Allah'ın hükmü üzere indirme. Kendi hükmün üzere indir. Zira sen onlar hakkında Allah'ın hükmüne isâbet edip etmediğini bilemezsin."¹⁵⁹ Bunu Müslim rivâyet etmiştir.

¹⁵⁹ Müslim, 4496.

Allah'ın Zimmeti ve Nebisinin Zimmeti Hakkında Gelenler Babı

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: **"Allah'ın zimmeti ve Nebisinin zimmeti hakkında gelenler babı. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: 'Ahit verdiğiniz zaman Allah'ın ahdini yerine getirin ve pekiştirdikten sonra, Allah'ı kefil kılmışken yeminlerinizi bozmayın. Şüphesiz Allah yaptıklarınızı bilir.'** (Nahl, 91)"

Şerh: el-İmâd İbn Kesir şöyle demiştir: "Bu, yani ahitlere ve sözlere vefa göstermek, pekiştirilmiş yeminleri muhâfaza etmek Allah Teâlâ'nın emrettiği şeylerdendir. Bu sebeple *'Pekiştirdikten sonra yeminleri bozmayın'* buyurmuştur. Bununla *'Allah'ı yeminlerinize kalkan edinmeyin!'* (Bakara, 224) buyruğu, *'Yemin ettiğinizde yeminlerinizin kefareti işte budur, yeminlerinizi koruyun!'* (Mâide, 89) buyruğu, 'Sahihayn'da Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem)'den rivâyet edilen *'Vallahi ben Allah dilerse bir konuda yemin edersem*

Bütün bunlarla burada zikri geçen *'Pekiştirdikten sonra yeminleri bozmayın'* âyeti arasında bir çelişki yoktur. Çünkü bu yeminlerle kastedilen, ahitler ve sözler kapsamındaki yeminlerdir. Bir şeye teşvik ya da bir şeyden sakındırma maksadıyla varid olan yeminler değildir. Bundan dolayı Mücâhid âyet hakkında 'yani hıf' demiştir. Kastettiği câhiliyye hıfıdır.

İmam Ahmed'in Cubeyr b. Mut'im'den rivâyet ettiği hadis de bunu desteklemektedir: Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: *'İslâm'da hıf yoktur. Câhiliyye'deki her bir hıfı İslâm ancak pekiştirmiştir.'*

Müslim de bunu bu şekilde rivâyet etmiştir. Manası şudur: İslâm ile birlikte câhiliyye ehlinin uygulamakta olduğu hılfe ihtiyaç duyulmaz. Zira İslâm'a tutunmakta onların içerisinde bulundukları hâlden korunma ve müstağni olma söz konusudur.

Şüphesiz Allah yaptıklarınızı bilir. Bu pekiştirdikten sonra yeminlerini bozanlara bir tehdittir."

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: **Bureyde'den şöyle dediği rivâyet edilmiştir: Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) bir ordunun veya seriyyenin başına bir emir tayin ettiği zaman ona Allah'tan**

korkmayı ve beraberindeki müslümanlara iyi davranmayı tavsiye eder, şöyle derdi: "Allah'ın adıyla Allah yolunda gazâ edin! Allah'ı inkâr edenlerle savaşın! Gazâ edin, ganimetten çalmayın, gadretmeyin, müste yapmayın, çocuk öldürmeyin. Müşrik düşmanlarınızla karşılaştığınız zaman onları üç husule ya da halleye çağır. Hangisini kabul ederlerse onu onlardan kabul et ve onlardan el çek. Sonra onları İslâm'a davet et. İcâbet ederlerse bunu onlardan kabul et. Daha sonra onları kendi yurtlarından muhâcirlerin yurduna göç etmeye davet et. Onlara, bunu yaptıkları takdirde muhâcirlerin sâhip oldukları haklara sâhip olacaklarını, aynı şekilde onların sorumluluklarının kendilerinin de sorumluluğu olacağını bildir. Yurtlarından göç etmeye yanaşmazlarsa onlara müslüman bedeviler gibi olacaklarını bildir. Haklarında Allah Teâlâ'nın hükmü cârî olacaktır. Müslümanlarla birlikte cihâd etmedikleri takdirde ganimetten ve feyden hiçbir hakları olmayacaktır. Buna da yanaşmazlarsa onlardan cizye iste. Buna icâbet ederlerse bunu onlardan kabul et ve onlara ilişme. Bundan da yüz çevirirlerse Allah'tan yardım iste ve onlarla savaş. Bir kale halkını kuşattığınız zaman senden Allah'ın zimmetini ve nebîsinin zimmetini talep ederlerse Allah'ın zimmetini ve nebîsinin zimmetini onlara verme. Kendi zimmetini ve ashâbının zimmetini ver. Zira kendi zimmetini ve ashâbınızın zimmetini bozmanız Allah'ın zimmetini ve nebîsinin zimmetini bozmanızdan daha hafiftir. Bir kale halkını kuşattığınız zaman senden kendilerini Allah'ın hükmü üzere indirmeni talep ederlerse onları Allah'ın hükmü üzere indirme. Kendi hükmün üzere indir. Zira sen onlar hakkında Allah'ın hükmüne isâbet edip etmediğini bilemezsin." Bunu Müslim rivâyet etmiştir.

Şerh: Bureyde, Bureyde b. el-Husayb el-Eslemî'dir. Bu hadisi ondan oğlu Süleymân rivâyet etmiştir. Bunu (el-Kurtubî) "el-Müfhim"de söylemiştir.

"Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) bir ordunun veya seriyyenin başına bir emir tayin ettiği zaman ona Allah'tan korkmayı... tavsiye ederdi." Burada emirleri tayin etmenin ve onlara tavsiyelerde bulunmanın fıkı beyân edilmektedir.

el-Harbi'nin söylediğine göre seriyye sayıları yaklaşık dört yüze ulaşan süvânî birliğidir. Ceyş/ordu ise sayıları bundan fazla olan askeri birliktir. Allah'tan korkmak/takva ise O'na itaat ederek cezasından kaçınmaktır.

Derim ki: Bu Allah'ın emrettiklerini yapıp yasakladıklarından kaçınarak olur.

"Beraberindeki müslümanlara iyi davranmayı tavsiye ederdi." Yani beraberindekilere onlara yumuşak davranarak, iyilik ederek, tevâzu kanatlarını indirerek, onlara karşı büyüklenmeyerek iyi davranmasını tavsiye ederdi.

"Allah'ın adıyla Allah yolunda gazâ edin!" Yani savaşa Allah'tan yardım isteyerek ve ihlas bilinci ile başlayın. Bu manaya göre Bismillâh/Allah'ın adıyla ifâdesindeki bâ Allah'tan yardım isteme ve O'na tevekkül etme manası içindir.

"Allah'ı inkâr edenlerle savaşın!" Bu genel ifâde harb ehlinden olsun başkalarından olsun kâfirlerin tamamını kapsamaktadır. Onlardan ahdi olanlar, rahipler, kadınlar ve bülûğa ermeyenler istisnâ edilmiştir. (Bunlar öldürülmezler.) Nitekim Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) hemen arkasından **"Çocuk öldürmeyin!"** buyurmuştur. Rahipleri ve kadınları öldürmekten sakındırmasının sebebi ise genellikle onların savaşa katılmamasıdır. Savaşa katılır ya da bir iş çevirirlerse öldürülürler.

Derim ki: Çocukların hükmü de aynıdır.

"Ganimetten çalmayın, gadretmeyin, müsle yapmayın." Buradaki غنم (gülül) ganimet dağıtılmadan ganimetten almak demektir. Gadr ise ahdi bozmaktır. Müsle ise ölünün bedenini çirkin hâle getirmektir. Burnunu ve kulağını kesmek, ölü üzerinde abes şeyler yapmak müsleye örnektir. Gülül ile gadrin haramlığı, müslenin de mekruhluğu hususunda ihtilâf yoktur.

"Müşrik düşmanlarıyla karşılaştığın zaman onları üç haslete - ya da halleye- çağır." أو (ya da) lafzını içeren rivâyet şek ifâde etmektedir ve bu şek râvilerin birinden kaynaklanmıştır. خلال ve خصال kelimelerinin manası birdir.

"Hangisini kabul ederlerse onu onlardan kabul et ve onlardan el çek." Bunun zabtını ilmine güvenilen bir zâttan öğrenmiş bulunuyoruz.

أيهن (onlardan hangisi) أجابوا (kabul ederlerse)'nin ma'mulü olarak mansûbdur. Burada düşürülmüş bir harf-i cerr söz konusu değildir. Mâ harfi ise zaidir. Buna göre kelâmın takdiri "Hangisi hususunda sana olumlu karşılık verirlerse onlardan kabul et" olmaktadır. Nitekim sen bir hususta olumlu karşılık verdiğini söyleyeceğin zaman fi harfini kullanabildiğin gibi ilâ harfini

de kullanabilirsin. Dolayısıyla bu fiil harf-i cerler vâsıtasıyla ikinci mefûlünü alabilir.

Derim ki: Buna göre **أَيُّهَا** kelimesini nasbedenin ne olduğu hususunda iki ihtimâl bulunmaktadır ki şârih bunları zikretmiştir. Birinci ihtimâle göre bu kelime iştigâlden dolayı mansubdur. İkinci ihtimâle göreyse cerreden düşürülmesi sebebiyle mansubdur.

"Sonra onları İslâm'a davet et." Müslim'in kitabının bütün nüshalarında bu şekilde, **ثُمَّ** (sonra) ziyâdesiyle **ثُمَّ ادْعِهِمْ** olarak rivâyet edilmiştir. Doğru olan bu ziyâdenin bulunmamasıdır. Nitekim Müslim'in kitabı haricinde Ebû Dâvûd'un kitabı ve Ebû Ubeyd'in "el-Emvâl"i gibi kitaplarda bu şekilde rivâyet edilmiştir. Çünkü onları İslâm'a davet etmek üç hasletin açıklamasının başladığı kısımdır.

"Daha sonra onları kendi yurtlarından muhâcirlerin yurduna göç etmeye davet et." Kastedilen Medîne'dir. Bu işin başlangıcında, Medîne'ye hicretin İslâm'a giren herkese vacip olduğu zamanda idi. Bu Mekkeli olsun başka belde olsun hicretin iman eden herkese vacip olduğunu göstermektedir.

"Yurtlarından göç etmeye yanaşmazlarsa." Yani müslüman olan kimse cihad da hicret de etmezse ona ganimetin beşte birinden ve feyden bir şey verilemez.

eş-Şâfiî hadisi bedevîler hakkında yorumlamış, onların feyden herhangi bir şeyi hak etmediği görüşünü benimsemiştir. Bununla birlikte zenginlerinden alınıp fakirlerine döndürülecek olan sadakanın onların olduğunu söylemiştir. Nitekim eş-Şâfiî'ye göre mücahidlerin ve müslümanların askerlerinin sadakada hakları yoktur. Her malın sarf edileceği yer ehlidir. Mâlik ve Ebû Hanîfe ise iki malı bir tutmuş, iki malın da güçsüz kimselere sarf edilmesine cevaz vermişlerdir.

"Buna da yanaşmazlarsa onlardan cizye iste." Burada Mâlik'in, ashâbının ve el-Evzâî'nin lehine hüccet vardır: Arap olsun acem olsun, kitap ehli olsun başkası olsun; her kâfirden cizye alınır. Ebû Hanîfe'ye göre Arapların müşriklerinden ve mecûsilerinden başka bütün kâfirlerden cizye alınır. eş-Şâfiî "Arap olsunlar acem olsunlar cizye sadece kitap ehlinden alınır" demiştir. Bu aynı zamanda kuvvetli mezhebine göre İmam Ahmed'in kavlidir. Cizye mecûsilerden de alınır.

Derim ki: Çünkü Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) mecûsilerden cizye almış ve "Onlara kitap ehline muamele ettiğiniz gibi muamele edin" buyurmuştur.

Cizyenin farz kılınmış miktarı hususunda da ihtilâf edilmiştir. Mâlik, altın olandan dört dinar, gümüşü olandan da kırk dirhem alınacağını söylemiştir. Peki gücü olmayan kimse daha az verir mi, vermez mi? Bu hususta iki kavi vardır. eş-Şâfiî "Zenginden de fakirden de bir dinar alınır" demiştir. Ebû Hanîfe ve Kûfeliler de "Zenginden kırk sekiz dirhem, orta hâlliden yirmi dört dirhem, fakirden de on iki dirhem alınır" demiştir. Bu aynı zamanda Ahmed b. Hanbelî'nin kavidir.

Yahyâ b. Yûsuf es-Sarsari el-Hanbelî şöyle demiştir:

Savaş yahudilerle, hristiyanlarla, mecûsilerle

Cizyeyi teslim ederlerse çek elini onlardan

Fakiri yükümlü tut on iki dirhemle

Orta hallileri ise yirmi dört dirhem versin

Kim de zenginse ondan kırk sekiz dirhem al

Çocuklarından, kadınlarından, yaşlılarından

Körlerinden ve topallarından düşür cizyeyi

Düşür yine fakirlerinden, delilerinden

müslümanların kölelerinden

Yine düşür cizye üzerine vacip olduktan sonra

ihtidâ edenlerden

Mâlik'e ve âlimlerin çoğunluğuna göre cizye yalnızca hür ve bulûğ çağına ermiş erkeklerden alınır. Yine cizye müslümanların kahr u galebesi altında bulunan kimseden alınır, yurdundan uzakta bulunan kimseden alınmaz. Uzak beldelerin İslâm beldesine dönüştürülmesi ya da o beldelerin halkıyla savaşılması vaciptir.

"Bir kale halkını kuşattığın zaman." Burada "İçtiḥâdî meselelerde hakka isâbet eden birdir" diyen fakihlerin ve usûlcülerin lehine delil vardır. Mâlik'in ve diğer âlimlerin mezhebinde bilinen budur.

Bunun delil olma yönü şudur: Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) Allah Teâlâ'nın içtiḥad konularında belirli bir hükmü olduğunu açıkça ifade etmiştir. Dolayısıyla o hükme muvâfakat eden isâbet etmiş, muvâfakat etmeyen hata etmiştir.

"Bir kale halkını kuşattığın zaman senden Allah'ın zimmetini ve nebîsinin zimmetini talep ederlerse..." Zimmet, ahit ve söz demektir. Tuhfıra/تخفر "bozman" demektir. اُخفرت الرجل/ahfertu'r racule denir ve bununla "adamin ah-dini bozdum" manası kastedilir. خفرتُه/hafertuhû da "onu himâyeme aldım" demektir.

Burada söylenmek istenen şudur: Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) câhil bedevîler gibi ahde vefânın hakkını bilmeyen bazı kimselerin antlaşmayı bozmasından endileşenmiştir. Sanki o şöyle demektedir: Haddi aşan bir kimse antlaşmayı bozarsa yaratılmışın ahdinin bozulması Allah Teâlâ'nın ahdinin bozulmasından hafiftir. Allah en iyi bilendir.

(el-Kurtubî "el-Müfhim"de) kendisine savaştan önce davetin sorulması üzerine Nâfi'nin verdiği cevabı zikretmiş, sonra orada Mâlik'in mezhebinin savaştan önce davet konusundaki hadisleri cem etmek olduğunu beyan etmiştir.

(el-Kurtubî) şöyle demiştir: "Mâlik şöyle demiştir: Kâfirlerle onları İslâm'a davet etmeden savaşılmaz. Onları gâfil yakalamaya çalışılmaz. Ancak onlara davet ulaşırsa gâfil yakalanabilirler."

Mâlik'in tercih ettiği bu görüş doğru olan görüştür. Çünkü davetin faydası düşmanın müslümanların dünya ya da masiyet için değil din için savaştığını bilmeleridir. Bunu bildikleri zaman bu onları hakka boyun eğmeye meylettirecek bir sebep olabilir. Ancak müslümanların maksadını bilmezlerse onların mal mülk ve dünyalık için savaştığını sanabilir, bundan dolayı serkeşliklerini ve kinlerini arttırabilirler. Allah en iyi bilendir.

64. Bölüm

Allah Hakkında Yemin Etmek

عن جندب بن عبد الله قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم "قال رجل: والله لا يغفر الله لفلان، فقال الله عز وجل: ومن ذا الذي يتألى علي أن لا أغفر لفلان؟ إني قد غفرت له وأحبطت عملك" رواه مسلم

Cundeb b. Abdullah'ın rivâyet ettiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: "Bir adam 'Vallâhi Allah falanı bağışlamaz' dedi. Bunun üzerine Allah (azze ve celle) şöyle buyurdu: 'Falanı bağışlamayacağıma dâir benim adıma yemin eden kimdir? Ben onu bağışladım, senin amelinini de boşa çıkardım.'" ¹⁶⁰ Bunu Müslim rivâyet etmiştir.

وفي حديث أبي هريرة أن القائل رجل عابد، قال أبو هريرة: تكلم بكلمة أوبقت دنياه وآخرته

Ebu Hureyre'nin rivâyet ettiği hadiste ise bu sözü söyleyen kişinin âbid bir kimse olduğu bildirilmiştir. Ebû Hureyre onun hakkında "Bir söz söyledi de o hem dünyâsını hem de âhiretini mahvetti" demiştir. ¹⁶¹

Allah Hakkında Yemin Etmek Hakkında Gelenler Babı

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: "Allah hakkında yemin etmek hakkında gelenler babı.

Cundeb b. Abdullah'tan rivâyet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: 'Bir adam "Vallâhi Allah falanı bağışlamaz" dedi. Bunun üzerine Allah (azze ve celle) şöyle buyurdu: "Falanı bağışla-

¹⁶⁰ Müslim, 6624.

¹⁶¹ Ahmed b. Hanbel, Musned, 2/323; Ebu Davud, 2/693.

mayacağıma dâir benim adıma yemin eden kimdir? Ben onu bağışladım, senin amelini de boşa çıkardım.” Bunu Müslim rivâyet etmiştir.

Ebu Hureyre'nin rivâyet ettiği hadiste ise bu sözü söyleyen kişinin âbid bir kimse olduğu bildirilmiştir. Ebû Hureyre onun hakkında 'Bir söz söyledi de o hem dünyâsını hem de âhiretini mahvetti' demiştir."

Şerh: "Allah hakkında yemin etmek hakkında gelenler babı." Musan-nif bu babda Cundeb b. Abdullah'ın hadisini zikretmiştir: Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: "Bir adam 'Vallâhi Allah falanı bağışlamaz' dedi. Bunun üzerine Allah (azze ve celle) şöyle buyurdu: 'Falanı bağışlamayacağıma dâir benim adıma yemin eden kimdir? Ben onu bağışladım, senin amelini de boşa çıkardım.'" Bunu Müslim rivâyet etmiştir.

Hadiste geçen "يَتَالِي/ yeteellâ" "yemin eden" demektir. Şeddeli yâ ile eliyye yemin demektir.

Ebû Hureyre'nin şöyle sahih bir hadisi vardır: el-Begavî "Şerhu's Sün-ne'de senedi İkrime b. Ammâr'a dayandırdıktan sonra şunu aktarmıştır: "Medine Mescidi'ne girdim. Bir ihtiyar bana seslenip 'Yemenli! Gel!' dedi. Onu tanıımıyordum. 'Sakin bir adama "Vallahı Allah seni asla bağışlamaz ve seni cennete sokmaz" deme.' dedi. 'Sen kimsin Allah rahmet edesice?' diye sordum. 'Ebû Hureyre' dedi. 'Ancak bu birimizin öfkelendiği zaman ehline, eşine ya da hizmetçisine söylediği bir sözdür' dedim. Dedi ki: 'Ama ben Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken işittim: "İsrâiloğulları arasında birbirlerini seven iki adam vardı. Biri kendini ibâdete vermiş durumdaydı. Öteki de işte... -Sanki 'günahkârdı' demek istedi- Kendini ibâdete veren günahkâra 'İçerisinde bulunduğun hâli bırak' demeye başladı. Günahkârsa 'Beni Rabbimle yalnız bırak!' diyordu. Tâ ki bir gün onu büyüseddiği bir günahı işlerken gördü ve ona yine 'Vazgeç!' dedi. Günahkâr yine 'Beni Rabbimle yalnız bırak, başıma gözetleyici mi gönderildin?' diye karşılık verdi. Bunun üzerine adam 'Vallâhi Allah seni bağışlamayacak ve seni ebediyen cennete sokmayacak' dedi. Sonra Allah onlara bir melek gönderdi. Melek ruhlarını kabz etti. O'nun katında bir araya geldiler. O, günahkâra 'Rahmetimle cennetime gir' buyurdu. Ötekine de 'Şimdi rahmetimi kulumdan esirgeyebilir misin?' diye sordu. 'Hayır Rabbim!' dedi. Bunun üzerine Allah 'Bunu cehenneme götürün!' buyurdu."

Ebû Hureyre dedi ki: 'Canım elinde olana yemin ederim ki o dünyasını da âhiretini de mahveden bir söz söyledi.'

Ebû Dâvûd hadisi "Sünen"inde Ebû Hureyre (radıyallahu anh)'tan şu lafızla rivâyet etmiştir: Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken işittim: *"İsrâiloğulları arasında birbirleriyle kardeşlik eden iki adam vardı. Onlardan biri çok günah işler, diğeri de çokça ibâdet ederdi. Çokça ibâdet eden kişi diğeri hep günah işlerken görürdü ve ona 'Günah işlemeyi bırak' derdi. Onu bir gün yine günah işlerken gördü ve ona yine 'Günah işlemeyi bırak' dedi. Bunun üzerine günah işleyen 'Beni Rabbimle yalnız bırak, başıma gözetleyici mi gönderildin?' diye karşılık verdi. Bunun üzerine adam 'Vallâhi Allah seni bağışlamayacak ve seni cennete sokmayacak' dedi. Sonra ruhları kabz edildi. Alemlerin Rabbinin katında bir araya geldiler. Allah çok ibâdet edene 'Sen beni biliyor muydun? Elimdekine kâdir miydin?' diye sordu. Sonra günahkâr olana 'Git, rahmetimle cennete gir' buyurdu. Diğeri için de 'Onu cehenneme götürün' buyurdu."*

"Ebu Hureyre'nin rivâyet ettiği hadiste ise bu sözü söyleyen kişinin âbid bir kimse olduğu bildirilmiştir." Burada Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem)'in bu hadisteki *"Diğeri de çokça ibâdet ederdi"* buyruğuna işâret edilmektedir.

Yine zikri geçen hadislerde dilin tehlikesi beyan edilmektedir ki bu dikkatli konuşmayı gerektirir. Muâz hadisinde varid olduğu gibi: *"Konuştuklarımızdan da sorguya çekilecek miyiz ey Allah'ın Resûlü?"* diye sordum. Buyurdu ki: *'Anan seni yitirsin ey Muâz! İnsanları yüzleri üzere -ya da burunları üzere dedi- ateşe dillerinin biçtiklerinden başkası mı devirir?'*" Allah en iyi bilendir.

65. Bölüm

Allah, Yarattıkları Katında Şefaatçi Kılınmaz

عن جبير بن مطعم قال: "جاء أعرابي إلى النبي صلى الله عليه وسلم فقال: يا رسول الله! تهكت الأنفس، وجاع العيال، وهلك الأموال، فاستسق لنا ربك، فإننا نستشفع بالله عليك وبك على الله. فقال النبي صلى الله عليه وسلم: سبحان الله سبحان الله! فما زال يسبح حتى عرف ذلك في وجوه أصحابه، ثم قال النبي صلى الله عليه وسلم ويحك. أتدري ما الله؟ إن شأن الله أعظم من ذلك، إنه لا يستشفع بالله على أحد من خلقه" وذكر الحديث. رواه أبو داود

Cubeyr b. Mut'im (*radiyallahu anh*)'ın şöyle dediği rivâyet edilmiştir: Bir (bedevî) adam Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'e gelip şöyle dedi: "Ey Allah'ın Resûlü! Canlar daraldı. Çoluk çocuk aç kaldı. Mallar helâk oldu. Rabbinden bizim için yağmur iste. Zira Allah'ı senin katında, seni de Allah'ın katında şefaatçi kılıyoruz." Bunun üzerine Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*) "Subhânallah, subhânallah" dedi. O kadar çok "Subhânallah" dedi ki (Rasulullah'ın ne kadar öfkелendiği) ashâbının yüzünden anlaşıldı. Sonra Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*) şöyle buyurdu: "Yazıklar olsun sana! Sen Allah'ın ne olduğunu biliyor musun? Allah'ın şânı bundan yücedir! Allah yarattıklarından birinin katında şefaatçi kılınamaz!"¹⁶² Râvi sonra hadisin devâmını zikretti. Bunu Ebû Dâvûd rivâyet etmiştir.

* * *

Allah Yarattıkları Katında Şefaatçi Kılınmaz

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: Cubeyr b. Mut'im (*radiyallahu anh*)'ın şöyle dediği rivâyet edilmiştir: Bir (bedevî) adam Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'e gelip şöyle dedi: "Ey Allah'ın Resûlü! Canlar daraldı. Çoluk çocuk aç kaldı. Mallar helâk oldu. Rabbinden bizim için yağmur iste. Zira Allah'ı senin katında, seni de Allah'ın katında şefaatçi kılıyoruz." Bunun üzerine Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*) "Subhânallah, subhânallah" dedi. O kadar çok "Subhânallah" dedi ki (Rasulullah'ın ne ka-

¹⁶² Ebu Davud, 2/644; Taberani, el-Kebir, 2/128.

dar öfkelenildiği) ashâbının yüzünden anlaşıldı. Sonra Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Yazıklar olsun sana! Sen Allah'ın ne olduğunu biliyor musun? Allah'ın şanı bundan yücedir! Allah yarattıklarından birinin katında şefaathçi kılınamaz!"* Râvi sonra hadisin devâmını zikretti. Bunu Ebû Dâvûd rivâyet etmiştir.

Serh: "Allah yarattıkları katında şefaathçi kılınmaz bâbı." Müellif bu bab başlığından sonra hadisi zikretmiştir. Ebû Dâvûd'un rivâyet ettiği hadisin siyâkı müellifin zikrettiğinden daha fazladır. Hadisin lafzı şöyledir: Cubeyr b. Muhammed b. Cubeyr b. Mut'im'in babasından, onun da dedesinden rivâyet ettiğine göre (dedesi Cubeyr b. Mut'im) şöyle demiştir: "Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem)'e bir bedevî geldi ve şöyle dedi: 'Ey Allah'ın Resûlü! Canlar boğaza geldi. Çoluk çocuk zâyî oldu. Canlar daraldı. Hayvanlar helâk oldu. Allah'tan bizim için yağmur iste. Zira biz seni Allah'ın katında, Allah'ı da senin katında şefaathçi kılıyorruz.' Bunun üzerine Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) 'Yazıklar olsun sana! Sen ne dediğini biliyor musun?' buyurdu. Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) sonra 'subhânallah' demeye başladı. O kadar çok 'subhânallah' dedi ki sonunda bu (Resulullah'ın kızgınlığı) ashâbının yüzünden anlaşıldı. Sonra şöyle buyurdu: *'Yazıklar olsun sana! Allah yarattıklarından birinin katında şefaathçi kılınmaz. Allah'ın şanı bundan yücedir. Yazıklar olsun sana! Sen Allah'ın ne olduğunu biliyor musun? O'nun Arşî semâlarının üzerinde -parmaklarını kubbe gibi yaptı- şöyledir. O'ndan dolayı eğerin biniciden dolayı gıcırdadığı gibi gıcırdaır.'*"

İbn Yesâr da hadisinde şöyle demiştir: *"Allah Arş'inin üzerindedir. Arş'i da semâlarının üzerindedir."*

Hâfız ez-Zehebi şöyle demiştir: "Bunu Ebû Dâvûd nezdinde hasen bir isnadla 'er-Reddu ale'l Cehmiyye'de Muhammed b. İshâk b. Yesâr'dan rivâyet etmiştir."

"Yazıklar olsun sana! Allah yarattıklarından birinin katında şefaathçi kılınamaz!" Zira Allah Teâlâ her şeyin rabbi ve melikidir. Hayrın tamamı O'nun elindedir. Verdiğini esirgeyecek, esirgediğini verecek yoktur. Verdiği hükmü çevirecek de yoktur. Göklerde ve yerde Allah'ı âciz bırakacak kimse yoktur. Şüphesiz O (her şeyi bilen) Alim, (her şeye gücü yeten) Kadir'dir. Bir şeyi dilediği zaman işi ona "Ol!" demekten ibârettir. Sonra o oluverir. Mahlûkât ve elle-

rindekiler O'nun mülküdür ve O mülkünde dilediği gibi tasarrufta bulunur. Şefa'atçı O'nun huzurunda şefa'at eder. Bundan dolayı Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) söylediği bu söz hususunda bedeviye tepki göstermiş, Allah'ı çokça tesbih ve tazim etmiştir. Çünkü bu söz Yaratıcı'ya yaraşmaz. Onu her türlü noksanlıktan tenzih eder, O'na hamd ederiz. Allah'ın şanı bundan yücedir. Hadiste ayrıca Allah'ın yarattıklarının üzerinde olduğu, arşının semalarının yukarısında olduğu isbat edilmektedir. Yine hadiste istivâ yücelikle tefsir edilmiştir. Nitekim Sahabe, Tâbiin ve imamlar da istivâyı bu şekilde tefsir etmiştir.

Cehmiyye, Mutezile, bunların yolunu takip eden Eş'ariyye gibi Allah'ın isimleri ve sıfatları hususunda haktan sapan, bunları ne için vaz' edilmişlerse ve neye delâlet ediyorlarsa bu manalardan saptıran Muattıla tâifeleri ise farklı görüştedir. Bunlar ulu ve yüce Allah Teâlâ'nın kemâline delâlet eden sıfatları isbat etmektedir. Nitekim Selef-i Sâlih'in, imamların ve Sünnet'e yapışan takipçilerinin yolu budur. Onlar kemâl sıfatları kapsamında Allah kendisi hakkında neyi isbat etmişse, Resûlü O'nun hakkında neyi isbat etmişse onu celâline ve azametine yaraşır şekilde isbat etmiştir. İsbat ederken temsile, tenzih ederken ta'tile kaymamışlardır.

Allâme İbnu'l Kayyım "Miftâhu Dâri's Saâde"de kula kendini ve Rabbini tanıtan ilginç mahluklar hakkında geçen bir sözlerden sonra şöyle demiştir: "İkincisi: Bunun bâtını bir basîretle bakış aşamasına geçmesi, böylece kişiye semanın kapılarının açılması, kişinin semanın bölgelerinde, melekûtunda, melekler arasında gezinmesidir. Sonra ona kapılar birbiri ardınca açılır. Sonunda kalbin seyri onu Rahmân'ın arşına vardırır. Kişi onun genişliğine, büyüklüğüne, görkemine, şanına ve yüksekliğine bakar. Yedi göğü ve yedi yeri onun yanında geniş bir ıssız vadiye atılmış bir halka gibi görür. Melekleri tesbih, tahmid, takdis ve tekbir uğultularıyla Arş'ın etrafını sarmış görür. Emir kulların ve askerlerin tedbiriyle yukarısından iner. Bu kulları ve askerleri ancak Rableri ve Hükümdarları bilir. Bazı kimselerin yaşatılacağına, bazılarının öldürüleceğine, bazılarının izzetlendirileceğine, bazılarının zelil kılınacağına, bir mülkün inşa edilip bir mülkün kaldırılacağına, bir nimetin bir yerden diğerine aktarılacağına dair emir iner.

Yine farklılıklarına ve çokluklarına rağmen hâcetlerin görülmesi için emir iner: Kırıklar onarılır. Fakir zengin edilir. Hasta iyileştirilir. Sıkıntı gide-

rilir. Günah affedilir. Darlık kaldırılır. Mazluma yardım edilir. Şaşkına yol gösterilir. Câhile öğretilir. Kaçan köle döndürülür. Korkana eman verilir. Himâye isteyen himâye altına alınır. Zayıfın imdadına yetişilir. Dertlinin dertine derman bulunur. Âciz desteklenir. Zâlimden intikam alınır. Haddi aşma engellenir. Bunlar adâlet, lütuf, hikmet ve rahmet arasında dönüp duran ve âlemlerin bütün bölgelerinde yürürlüğe giren merasimlerdir. Bu hâcetlerden birini işitmek O'nu başkasını işitmekten alıkoymaz. Farklılıklarına ve eş zamanlılıklarına rağmen isteklerin ve hâcetlerin çokluğu O'nu hataya sürüklemeyiz. O ısrarcıların ısrarından bıkmaz. O'nun hazinelerinden zerre kadar bir şey eksilmez. O'ndan başka ilah yoktur. O (izzet sahibi) Azîz, (hüküm ve hikmet sahibi) Hakîm'dir.

İşte o zaman kalp Rahmân'ın huzurunda heybeti karşısında boynunu bükmüş, azameti karşısında huşûya bürünmüş, izzeti karşısında esir bir hâlde durur. el-Hakku'l Mübîn (apaçık hak) Hükümdâr'ın huzurunda öyle bir secdeye kapanır ki Mezîd Günü'ne dek başını bu secdeden kaldırmaz. İşte bu vatanında, yurdunda ve memleketinde olmasına rağmen kalbin seferidir. Bu Allah'ın en büyük âyetlerinden ve sanatının acayıplerindendir. Bu ne mübârek ve ne rahmetli bir seferdir! Semeresi ve kazancı ne büyüktür! Faydası ne çok, âkıbeti ne hoştur! Bir sefer ki ruhların hayatı, saadetin anahtarı ve akılların ganimetidir. Azaptan bir parça olan sefere benzemez." İbnu'l Kayyım'ın sözleri sona erdi. Allah Teâlâ ona rahmet etsin.

Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den hayatında şefaatçi olmasını talep etmeye gelince bununla kastedilen onun duasını almaktır ve bu ona mahsus değildir. Diri ve sâlih her bir kimsenin duasına icâbet edileceği umulur. Dolayısıyla diri ve sâlih kimseden isteği olan kimsenin özel ya da genel arzunu elde etmesi için dua etmesi istenebilir. Nitekim Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*) Ömer'e Medîne'den Umre'ye çıkmak istediğinde "*Bizim için de güzelce dua etmeyi unutma kardeşim!*" buyurmuştur.

Ölüye gelince onun hakkında meşrû olan; cenazesi başında, kabri başında ve diğer yerlerde onun için dua etmektir. Ölü hakkında meşrû olan budur. Ona dua etmeye gelince bu meşrû kılınmamıştır. Aksine Kitab ve Sünnet bundan sakındırmakta, bunun karşılığında tehditler yöneltmektedir. Allah Teâlâ'nın buyurduğu gibi: "*O'nun gayrısında dua ettikleriniz hurma çekirdeği-*

nin zarı üzerinde bile tasarrufla bulunamazlar. Onlara dua ederseniz duanızı işitmezler. İşitseler bile size karşılık vermezler. Kıyâmet günü de şirkinizi reddederler. Kimse sana haberdar olan (Allah) gibi bildiremez." (Fâtır, 13-14)

Görüldüğü üzere Allah Teâlâ işitmeyen ve karşılık vermeyen varlıklara dua etmenin şirk olduğunu, kendisine dua edilenin kıyâmet günü bunu reddedeceğini ve işleyene düşman olacağını açıklamıştır. Ahkâftaki âyetle buyrulduğu gibi: "İnsanlar haşredildiğinde onlara düşman olurlar ve ibâdetlerini reddederler." (Ahkâf, 5-6) Ölüler ve gaibler işitmez, karşılık vermez, fayda veya zarar dokunduramaz.

Sahâbe (radiyallahu anhum)'dan, özellikle de Hulefâ-yı Râşidîn gibi önde yer alanlarından birinden hâcetlerini vefatından sonra Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)'e arz ettikleri aktarılmamıştır. Kuraklık zamanlarında bile bunun gerçekleştiği aktarılmamıştır. Nitekim Ömer (radiyallahu anh) insanlar için yağmur istemek üzere çıktığında Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)'in amcası Abbâs'ı da çıkarmış ve onun yağmur istemesini talep etmiştir. Çünkü Abbâs o gün hayat-taydı ve oradaydı. Rabbine dua ediyordu. Vefatından sonra biri vesile kılınarak yağmur istenecek olsaydı öne geçen ilklerin arasında Ömer (radiyallahu anh) Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)'i vesile kılarak yağmur isterdi.

Böylece diri ile ölü arasındaki fark ortaya çıkar. Zira diriden talep edilen şey hâzır olduğu takdirde dua etmesidir. Hakîkatte dua isteyenler, Allah'a dua edecek ve O'na yakaracak kimselerden dua talep etmek sûretiyle Allah'a yönelmiş olmaktadırlar. Kendileri de Rablerine dua ederler.

Kim meşrû dâirenin dışına çıkıp gayrı meşrû dairenin içine girerse hem kendi sapar hem başkalarını saptırır. Ölüye dua etmek bir hayır olsaydı şüphesiz bunu en önce Sahâbe yapar, buna en çok onlar hırs besler, en çok onlar yararır, hakkını en iyi onlar bilir ve yerine getirirdi. Şu hâlde Allah'ın kitabına tutunan kurtulur. Onu bırakıp aklına dayanan ise helâk olur. Muvaffakiyet Allah'tandır.

66. Bölüm

Rasulullah (s.a.v)'in Tevhidin Sınırlarını Koruması ve Şirke Giden Yolları Kapatması Hakkında

عن عبد الله بن الشَّخِير، قال: انطلقت في وفد بني غامر إلى رسول الله صلى الله عليه وسلم فقلنا أنت سيدنا. فقال « السَّيِّدُ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى » قلنا وأفضلنا فضلاً وأعظمنا طولاً، فقال « قولوا بقولكم أو بغض قولكم ولا يستجرتكم الشَّيْطَانُ »

Abdullah b. eş-Şihhîr'in şöyle dediği rivâyet edilmiştir: "Benî Âmir heyetinin içinde Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem)'in yanına vardım. O'na 'Sen bizim seyyidimizsin/efendimizsin' dedik. Bunun üzerine O 'Seyyid Allah tebâreke ve teâlâ'dır' buyurdu. Sonra 'Sen bizim en faziletlimizsin ve en şerefliimizsin' dedik. Bunun üzerine 'Bu söylediklerinizi ya da bunların bir kısmını söyleyin ama şeytan sizi (aşırılığa) sürüklemesin' buyurdu."¹⁶³ Bunu Ebû Dâvûd ceyyid bir senetle rivâyet etmiştir.

وعن أنس رضي الله عنه "أن ناساً قالوا: «يا رسول الله يا خيرنا وابن خيرنا وسيدنا وابن سيدنا فقال: يا أيُّها النَّاسُ قولوا بقولكم ولا يستهويكم الشَّيْطَانُ أَنَا مُحَمَّدٌ عَبْدُ اللَّهِ وَرَسُولُهُ مَا أَحَبُّ أَنْ تَرْفَعُونِي فَوْقَ مَنَزِلَتِي الَّتِي أَنْزَلَنِي اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ» رواه النسائي بسند جيد

Enes (radiyallahu anh)'in rivâyet ettiğine göre bazı kimseler "Ey Allah'ın Resûlü, ey en hayırlımızın oğlu en hayırlımız, ey seyyidimizin oğlu seyyidimiz!" dediler. Bunun üzerine Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: "Ey insanlar! Söylediklerinizi söyleyin fakat şeytan sizi (aşırılığa) sürüklemesin. Ben Allah'ın kulu ve resûlü Muhammed'im. Beni Allah azze ve celle'nin beni yerleştirdiği makamdan yukarı çıkarmanızı istemem."¹⁶⁴ Bunu Nesâî ceyyid bir senetle rivâyet etmiştir.

¹⁶³ Ebu Davud, 2/669;

¹⁶⁴ Nesai, Sunenul Kubra, 6/71.

Mustafâ (sallallahu aleyhi ve sellem)'in Tevhidin Sınırlarını Koruması ve Şirke Giden Yolları Kapatması Hakkında Gelenler Babı

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: **Mustafâ (sallallahu aleyhi ve sellem)'in tevhidin sınırlarını koruması ve şirke giden yolları kapatması hakkında gelenler babı.**

Abdullah b. eş-Şihhîr'in şöyle dediği rivâyet edilmiştir: "Benî Âmir heyetinin içinde Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)'in yanına vardım. O'na 'Sen bizim seyyidimizsin/efendimizsin' dedik. Bunun üzerine O 'Seyyid Allah tebâreke ve teâlâ'dır' buyurdu. Sonra 'Sen bizim en faziletlimizsin ve en şerefliimizsin' dedik. Bunun üzerine 'Bu söylediklerinizi ya da bunların bir kısmını söyleyin ama şeytan sizi (aşırılığa) sürüklemesin' buyurdu." Bunu Ebû Dâvûd ceyyid bir senetle rivâyet etmiştir.

Enes (radiyallahu anh)'in rivâyet ettiğine göre bazı kimseler "Ey Allah'ın Resûlü, ey en hayırlımızın oğlu en hayırlımız, ey seyyidimizin oğlu seyyidimiz!" dediler. Bunun üzerine Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: "Ey insanlar! Söylediklerinizi söyleyin fakat şeytan sizi (aşırılığa) sürüklemesin. Ben Allah'ın kulu ve resûlü Muhammed'im. Beni Allah azze ve celle'nin beni yerleştirdiği makamdan yukarı çıkarmanızı istemem." Bunu en-Nesâî ceyyid bir senetle rivâyet etmiştir.

Şerh: Mustafâ (sallallahu aleyhi ve sellem)'in tevhidin sınırlarını koruması ve şirke giden yolları kapatması hakkında gelenler babı. Yani Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)'in tevhidi ona karışıp tamamen ortadan kalkmasına ya da eksilmesine sebep olabilecek söz ve amel bulaşıklarından koruması babı. Bunun örnekleri onun sâbit sünnetinde çoktur. Örneğin o şöyle buyurmuştur: "Hristiyanların Meryem'in oğlunu övmekte aşırıya gittikleri gibi beni övmekte aşırıya gitmeyin. Ben ancak bir kulum. Şu hâlde 'Allah'ın kulu ve resûlü' deyin."

"Benden istiğâsede bulunulmaz, ancak Allah (azze ve celle)'den istiğâsede bulunulur" buyruğu ve benzerleri de geçmiş bulunmaktadır.

Yine Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) insanların birbirlerini övmesinden sakındırmış, bu konuda sert sözler söylemiştir. Örneğin birini öven bir kişiye "Veyl olsun sana! Arkadaşının boynunu kırdın!" buyurmuştur. Bu hadisi Ebû

Dâvûd, Abdurrahmân b. Ebî Bekre kanalıyla babasından şu lafızla rivâyet etmiştir: Bir adam Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in yanında bir adamı öv-
dü de Rasulullah ona üç defa "Arkadaşının boynunu kırdın!" buyurdu.

Yine o "Meddahlarla karşılaştığınızda yüzlerine toprak saçın!" buyur-
muştur. Bunu Müslim, et-Tirmizî ve İbn Mâce el-Mikdâd b. Esved'den rivâyet
etmiştir.

Az önce zikri geçen hadislerde de o "seyyidimiz" demekten onları sakın-
dırmış. "Seyyid Allah tebâreke ve teâlâ'dır" buyurmuştur. Onları "en faziletli-
miz ve en şerefliimiz" demekten de sakındırmış, "şeytan sizi (aşırıya) sürükle-
mesin" buyurmuştur.

Enes hadisinde söylediği de bu kapsamdadır: Bazı insanlar "Ey Allah'ın
Resûlü! Ey en hayırlımız, en hayırlımızın oğlu, seyyidimiz ve seyyidimizin oğ-
lu!" dediler. Bunun üzerine o şöyle buyurdu: "Ey insanlar! Söylediklerinizi
söyleyin fakat şeytan sizi (aşırılığa) sürüklemesin."

Görüldüğü üzere Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) onları aşırılığa sevk ede-
bileceği endişesiyle kendisine övgü yöneltmelerini hoş karşılamamıştır. Yine o
övenin övülene övgü yöneltmesinin -söylenen hasletler övülende bulunsa bile-
şeytanın işlerinden olduğunu bildirmiştir. Çünkü övgü sevgisi övülenin kendi-
sini büyük görmesine sebep olabilir. Bu da tevhidin kemâliyle çelişir.

Zira ibâdet ancak değirmeninin kutbuyla döner. Bu kutup sevginin son
derecesiyle birlikte alçalmanın son derecesidir. Alçalmanın son derecesi Allah
Teâlâ'ya boyun eğmeyi, O'ndan korkmayı, O'na teslimiyet göstermeyi, Rabbi-
nin hakları hususunda kişinin nefsinin ancak yergi ve azarlama makamında
görmesini gerektirir. Kezâ sevginin son derecesi de ancak kişi Allah'ın sevdiği
sözleri, amelleri ve niyetleri sevdiği, Allah'ın sevmediği sözleri, amelleri ve ni-
yetleri sevmediği zaman hâsıl olur.

Kulun kendisinin övülmesini sevmesi Allah'ın onun hakkında sevdiğiyle
çelişir. Hem öven kimse onu kandırır ve böylece günahkâr olur. Dolayısıyla
kulluk makamı övgüden hiç hoşlanmamayı gerektirir. Övmekten sakındırmak
da bu makamı koruma altına almaya çalışmaktır. Şu hâlde kul ne zaman ihlas
üzere Allah'ın karşısında alçalır ve O'nu severse amelleri hâlis ve sahih olur. Ne

zaman amellerine zikri geçen bulaşıklardan karıştırırsa kulluk makamında eksilmeye ya da bozulmaya yol açar.

Övgü kişiyi kendisini büyük görmeye ve beğenmeye sevk edince o özel kullukla çelişen büyük bir belânın içine düşer. Nitekim hadiste “*Büyüklik Benim ridam, azamet izarımdır; kim bunlardan biri hususunda Benimle çekişirse ona azap ederim.*” buyrulmuştur. Bir başka hadiste “*Kalbinde zerre ağırlığına kibir bulunan kimse cennete giremez.*” buyrulmuştur.

Bu âfetin sebebi ve merdiveni bazen övgü sevgisi olur. Kendini beğenmişlik ateşin odunu yediği gibi haseneleri yer.

Övene gelince övgü onu övüleni hak etmediği bir konuma yerleştirmeye sevk edebilir. Nitekim şairlerin şiirlerinin birçoğunda Resûl (sallallahu aleyhi ve sellem)’in yasakladığı ve ümmetini kendisinden sakındırdığı aşırılık bulunmaktadır. Birçok kimse Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem) hakkında aşırılığa düşmüş; onun rablikte, ilahlıkta ve mülkte ortak olduğunu açıkça ifade etmişlerdir. Bu kapsamda bazı şeylere işârette bulunulmuştur.

Allah Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)’in kulluk makamını kemâle erdirmeye o bu makamı korumak için övülmeğe hoşlanmaz olmuştur. Ümmeti de onların iyiliğini düşündüğünden övgüyü bırakmaya teşvik etmiştir. Bunu yapmaktaki maksadı tevhide onu bozacak ya da zayıflatacak şirkin ve vesilelerinin karışmasına engel olmaktır. *Sonra zulmedenler kendilerine söyleneni bir başka söze çevirdiler. (Bakara, 59) Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)’in yasakladığı şeyi yapmayı Allah’a yakınlaşma vesilelerinin en faziletliyelerinden ve hasenelerin en büyüklerinden gördüler.*

Kula seyyid isminin verilmesine gelince âlimler bu hususta ihtilâf etmişlerdir.

Allâme İbnu'l Kayyım “Bedâiu'l Fevâid”de şunları söylemiştir: “İnsanlar beşere ‘seyyid’ denmesinin caiz olup olmadığı hususunda ihtilaf etmiştir. Bir topluluk bunu caiz görmemiştir. Bu Mâlik’ten de aktarılmıştır. Bunlar Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)’in kendisine ‘Seyyidimiz!’ dendiği zaman ‘Seyyid Allah’tır’ demesini hüccet getirmiştir. Bir topluluk ise buna cevaz vermiştir. Bunlar Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)’in Ensâr’a ‘Seyyidiniz için ayağa kalkın!’ buyurmasını hüccet getirmiştir. Bu önceki hadisten daha sahihtir.

Yine bunlar demiştir ki: 'Seyyid, kendisine izâfe edildiği topluluktan bir ferddir. Örneğin Temîmîli biri hakkında "Kinde'nin seyyidi" denmez. Ya da "Melek beşerin seyyididir" denmez.' Buna göre Allah hakkında bu ismin söylenmesi uygun olmamaktadır.

Ancak bu görüş tartışmaya açıktır. Zira seyyid Allah Teâlâ hakkında dile getirildiğinde mâlik, mevlâ ve rab manalarına gelir. Yaratılmış hakkında kullanıldığında kastedilen manaya gelmez." Nakil sona erdi.

Derim ki: İbn Abbâs (*radiyallahu anhuma*)'dan sahih olarak rivâyet edildiğine göre o Allah Teâlâ'nın "*De ki: Allah'tan gayrı rab mı arayayım?*" (*En'âm, 164*) buyruğu hakkında "yani ilah ve seyyid" demiştir. Yine o Allah Teâlâ'nın "*Allah Samed'dir*" buyruğunun manası hakkında "O seyyidliğin (efendiliğin) bütün nev'lerini kâmil manada kendisinde bulunduran seyyiddir" demiştir. Ebû Vâil de "O seyyidliği en yüksek derecede olan seyyiddir" demiştir.

Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in Ensâr'a "*Seyyidiniz için ayağa kalkın!*" buyurmasını delil getirmelerine gelince zâhir olan Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in bunu Sa'd'ın yüzüne karşı söylememiştir. Dolayısıyla bu makamda tafsilât vardır. Allah en iyi bilendir.

67. Bölüm

Allah Teala'nın 'Onlar Allah'ın kadrini hakkıyla bilemediler. Kıyâmet günü yeryüzü tamamıyla O'nun avucundadır...' (Zümer, 67) Ayetinin Tefsiri

عن ابن مسعود رضي الله عنه قال: جاء خبرٌ من الأخبارِ إلى رسولِ الله صلى الله عليه وسلم فقال: يَا مُحَمَّدُ إِنَّا نَجِدُ: أَنَّ اللَّهَ يَجْعَلُ السَّمَوَاتِ عَلَى إصْبَعٍ وَالْأَرْضِينَ عَلَى إصْبَعٍ، وَالشَّجَرَ عَلَى إصْبَعٍ، وَالْمَاءَ عَلَى إصْبَعٍ، وَالْقَرَى عَلَى إصْبَعٍ، وَسَائِرَ الْخَلَائِقِ عَلَى إصْبَعٍ، فَيَقُولُ أَنَا الْمَلِكُ، فَضَحِكَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم حَتَّى بَدَتْ نَوَاجِذُهُ تَصْدِيقًا لِقَوْلِ الْخَبَرِ، ثُمَّ قَرَأَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم: ﴿وَمَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ وَالْأَرْضُ جَمِيعًا قَبْضَتُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَالسَّمَاوَاتُ مَطْوِيَّاتٌ بِيَمِينِهِ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ﴾ [الزمر 67]

İbn Mes'ûd (radiyallahu anhu)'ın şöyle dediği rivâyet edilmiştir: "Yahudi âlimlerinden biri Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'e geldi ve şöyle dedi: 'Ey Muhammed! Biz (kitaplarımızda) Allah'ın gökleri bir parmağının üzerine koyacağını, yerleri bir parmağının üzerine koyacağını, ağaçları bir parmağının üzerine koyacağını, suları bir parmağının üzerine koyacağını, toprağı bir parmağının üzerine koyacağını, diğer mahlûkâtı da bir parmağının üzerine koyacağını ve sonra "Ben Melik'im" buyuracağını buluyoruz.' Bunun üzerine Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) yahudi alimin sözünü onaylamasının alâmeti olarak azı dişleri gözükecek kadar güldü. Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) sonra 'Onlar Allah'ın kadrini hakkıyla bilemediler. Kıyâmet günü yeryüzü tamamıyla O'nun avucundadır...' âyetini okudu."¹⁶⁵

وفي رواية لمسلم: والجبـال والشجر على إصبع، ثم يهزهن فيقول: أنا الملك، أنا الله

¹⁶⁵ Buhari, 4811; Müslim, 6977.

Müslim'in bir rivâyetinde şu lafızlar geçmektedir: "Allah dağları ve ağaçları bir parmağının üzerine koyacak, sonra onları sarsacak ve 'Ben Melik'im, ben Allah'ım' buyuracak."¹⁶⁶

وفي رواية للبخاري: "يجعل السماوات على إصبع، والماء والثرى على إصبع، وسائر الخلق على إصبع" أخرجاه

Buhârî'nin bir rivâyetinde de şöyle geçmektedir: "Allah gökleri bir parmağının üzerine, suları ve toprağı bir parmağının üzerine, diğer mahlûkâtı da bir parmağının üzerine koyacak."¹⁶⁷ Bu hadisi Buhârî ve Müslim rivâyet etmiştir.

ولمسلم عن ابن عمر مرفوعاً: «يَطْوِي اللَّهُ السَّمَاوَاتِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، ثُمَّ يَأْخُذُهَا بِيَدِهِ الْيُمْنَى، ثُمَّ يَقُولُ: أَنَا الْمَلِكُ، أَيُّنَ الْجَبَّارُونَ؟ أَيُّنَ الْمُتَكَبِّرُونَ؟ ثُمَّ يَطْوِي الْأَرْضَ السَّبْعَ ثُمَّ يَأْخُذُهَا بِشِمَالِهِ ثُمَّ يَقُولُ: أَنَا الْمَلِكُ، أَيُّنَ الْجَبَّارُونَ؟ أَيُّنَ الْمُتَكَبِّرُونَ؟»

Müslim İbn Ömer (*radiyallahu anhum*) kanalıyla Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in şöyle buyurduğunu rivâyet etmiştir: "Allah kıyâmet günü gökleri dürer, sonra onları sağ eliyle alır ve şöyle buyurur: 'Ben Melik'im! Cebbârlar nerede? Mütekebbirler nerede?' Sonra yedi kat yeri dürer, sonra onları soluyla alır ve şöyle buyurur: 'Ben Melik'im! Cebbârlar nerede? Mütekebbirler nerede?'"¹⁶⁸

وروي عن ابن عباس، قال: ما السماوات السبع والأرضون السبع في كف الرحمن إلا كخردلة في يد أحدكم

İbn Abbâs (*radiyallahu anhum*)'ın şöyle dediği rivâyet edilmiştir: "Yedi kat gök ve yedi kat yer Rahmân'ın avucunda ancak sizden birinin elindeki hardal tanesi gibidir."¹⁶⁹

¹⁶⁶ Muslim, 6982.

¹⁶⁷ Buhari, 4811.

¹⁶⁸ Muslim, 2788.

¹⁶⁹ İbn Cerir et-Taberi, 2/587.

وقال ابن جرير: حدثني يونس، أنا أنا ابن وهب، قال: قال ابن زيد: حدثني أبي قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: ما السماوات السبع في الكرسي إلا كدراهم سبعة ألقيت في ترس

İbn Cerîr şöyle demiştir: Bana Yûnus tahdis etti, dedi ki: Bize İbn Vehb haber verdi, dedi ki: İbn Zeyd dedi ki: Bana babam tahdis etti, dedi ki: Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: "Kürsî'nin içerisinde yedi kat gök ancak bir kalkanın içine atılmış yedi dirhem gibidir."¹⁷⁰

قال: وقال أبو ذر: سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول: ما الكرسي في العرش إلا كحلقة من حديد ألقيت بين ظهري فلاة من الأرض

Yine İbn Cerîr Ebû Zerr (radiyallahu anh)'ın şöyle dediğini rivâyet etmiştir: Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken işittim: "Arş'a nispetle Kürsî çorak bir arâzinin önüne atılmış demir bir halka gibidir."¹⁷¹

وعن ابن مسعود قال: " بين السماء الدنيا والتي تليها خمسمائة عام، وبين كل سماء خمسمائة عام، وبين السماء السابعة والكرسي خمسمائة عام، وبين الكرسي والماء خمسمائة عام، والعرش فوق الماء، والله فوق العرش، لا يخفى عليه شيء من أعمالكم ". أخرجه ابن مهدي عن حماد بن سلمة، عن عاصم، عن زر، عن عبد الله. ورواه بنحوه المسعودي عن عاصم، عن أبي وائل، عن عبد الله. قاله الحافظ الذهبي قال: وله طرق

İbn Mes'ûd (radiyallahu anh)'ın şöyle dediği rivâyet edilmiştir: "En yakın gök ile ondan sonraki gök arasında beş yüz yıllık mesâfe vardır. Her iki gök arasında da beş yüz yıllık mesâfe vardır. Yedinci gök ile

¹⁷⁰ İbn Cerir et-Taberi, 2/587.

¹⁷¹ İbn Cerir et-Taberi, 2/587.

Kürsî arasında da beş yüz yıllık mesâfe vardır. Kürsî ile su arasında da beş yüz yıllık mesâfe vardır. Arş suyun üzerindedir. Allah da Arş'ın üzerindedir. Yaptıklarınızdan hiçbir şey O'na gizli kalmaz."¹⁷² Bunu İbn Mehdî, Hammâd b. Seleme-Âsım-Zirr-Abdullah kanalıyla tahric etmiştir. Yine bunun benzerini Mes'ûdî Âsım'dan, o Ebû Vâil'den, o da Abdullah'tan rivâyet etmiştir. Hâfız Zehebî böyle söylemiş ve "Bu hadisin birçok tarîki vardır" demiştir.

وعن العباس بن عبد المطلب قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: «هَلْ تَذَرُونَ كَمْ بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ قَالَ قُلْنَا اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ قَالَ بَيْنَهُمَا مَسِيرَةُ خَمْسِ مِائَةِ سَنَةٍ وَمِنْ كُلِّ سَمَاءٍ إِلَى سَمَاءٍ مَسِيرَةُ خَمْسِ مِائَةِ سَنَةٍ وَكُتِفَ كُلِّ سَمَاءٍ مَسِيرَةُ خَمْسِ مِائَةِ سَنَةٍ، وَبَيْنَ السَّمَاءِ السَّابِعَةِ وَالْعَرْشِ بَخْرٌ بَيْنَ أَشْفَلِهِ وَأَعْلَاهُ كَمَا بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ وَاللَّهُ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى فَوْقَ ذَلِكَ وَلَيْسَ يَخْفَى عَلَيْهِ شَيْءٌ مِنْ أَعْمَالِ بَنِي آدَمَ» أخرجه أبو داود وغيره

Abbâs b. Abdulmuttalib'in şöyle dediği rivâyet edilmiştir: "Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) 'Gök ile yer arasında ne kadar mesâfe olduğunu biliyor musunuz?' diye sordu. Biz de 'Allah ve Resûlü daha iyi bilir' dedik. Bunun üzerine şöyle buyurdu: 'İkisinin arasında beş yüz senelik yürüme mesâfesi vardır. Her iki gök arasında da beş yüz senelik yürüme mesâfesi vardır. Her bir göğün kalınlığı da beş yüz senelik yürüme mesâfesidir. Yedinci gök ile Arş arasında bir deniz vardır ki en aşağısı ile en yukarısı arasındaki mesâfe gök ile yer arasındaki mesâfe kadardır. Allah subhânehû ve teâlâ onun üzerindedir. Âdemoğullarının yaptıklarından hiçbir şey O'na gizli kalmaz.'"¹⁷³ Bu hadisi Ebû Dâvûd ve başkaları tahric etmiştir.

¹⁷² İbn Huzeyme, et-Tevhid, 1/242; İbn Batta, el-İbane, 3/171; Darımı, Er-Reddu ale'l Cehmiyye, 1/55.

¹⁷³ Ebu Davud, 2/643.

Allah Teâlâ'nın "Onlar Allah'ın Kadrini Hakkıyla Bilemediler. Kıyâmet Günü Arz Bütünüyle O'nun Kabzasındadır" Buyruğu Hakkında Gelenler Babı

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: Allah Teâlâ'nın *"Onlar Allah'ın kadrini hakkıyla bilemediler. Kıyâmet günü arz bütünüyle O'nun kabzasındadır. Gökler sağ elinde dürülmüştür. O ortak koştuklarından münezzehtir, çok yücedir."* (Zümer, 67)

İbn Mes'ûd'dan şöyle dediği rivâyet edilmiştir: "Yahudi âlimlerinden biri Rasûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'e geldi ve şöyle dedi: 'Ey Muhammed! Biz (kitaplarımızda) Allah'ın gökleri bir parmağının üzerine koyacağını, yerleri bir parmağının üzerine koyacağını, ağaçları bir parmağının üzerine koyacağını, suları bir parmağının üzerine koyacağını, toprağı bir parmağının üzerine koyacağını, diğer mahlûkâtı da bir parmağının üzerine koyacağını ve sonra "Ben Melik'im" buyuracağını buluyoruz.' Bunun üzerine Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) yahudi alimin sözünü onaylamasının alâmeti olarak azı dişleri gözükecek kadar güldü. Rasûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) sonra *"Onlar Allah'ın kadrini hakkıyla bilemediler. Kıyâmet günü yeryüzü tamamıyla O'nun avucundadır..."* âyetini okudu."

Müslim'in bir rivâyetinde şu lafızlar geçmektedir: "Allah dağları ve ağaçları bir parmağının üzerine koyacak, sonra onları sarsacak ve 'Ben Melik'im, ben Allah'ım' buyuracak."

el-Buhârî'nin bir rivâyetinde de şöyle geçmektedir: "Allah gökleri bir parmağının üzerine, suları ve toprağı bir parmağının üzerine, diğer mahlûkâtı da bir parmağının üzerine koyacak." Bu hadisi el-Buhârî ve Müslim rivâyet etmiştir.

Şerh: Allah Teâlâ'nın *"Onlar Allah'ın kadrini hakkıyla bilemediler. Kıyâmet günü arz bütünüyle O'nun kabzasındadır. Gökler sağ elinde dürülmüştür. O ortak koştuklarından münezzehtir, çok yücedir."* buyruğu hakkında gelenler bâbı. Yani bu âyet-i kerîmenin manası hakkında gelen hadisler ve eserler.

el-İmâd İbn Kesir -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: Müşrikler Allah'ın kadrini hakkıyla bilemediler. Bilemediklerinden dolayı O'nunla birlikte başkasına ibâdet ettiler. Hâlbuki O kendisinden yücenin bulunmadığı Yüce'dir. Her şeye kâdir olandır. Her şeyin mâlikidir. Her şey O'nun kahrının ve kudretinin altındadır.

es-Süddî "Onu gerektiği gibi büyüklemediler" demiştir. Muhammed b. Ka'b da "Kadrini hakkı ile bilselerdi O'nu yalanlamazlardı" demiştir.

Ali b. Ebi Talha, İbn Abbâs'tan şunu aktarmıştır: "Onlar Allah'ın kendileri üzerinde kudret sahibi olduğuna inanmayan kâfirlerdir. Kim Allah'ın her şeye kâdir olduğuna inanırsa Allah'ın kadrini hakkıyla bilmiş olur. Bunu bilmeyen ise Allah'ın kadrini hakkıyla bilmiş olmaz."

Bu âyet ile ilgili birçok hadis vârid olmuştur. Bu hadisler ve benzerleri konusunda izlenecek yol selefın yoludur. Selefın yolu da bu hadisleri tekyife ve tahrife sapmadan geldiği gibi kabul etmektir.

İbn Kesir, İbn Mes'ûd hadisini musannif (*rahimehullah*)'ın bu babda zikrettiği gibi zikretmiş ve şöyle demiştir: "Bunu 'Sahîh'inin birçok yerinde el-Buhârî, Müslim, İmam Ahmed, et-Tirmizî ve en-Nesâî rivâyet etmiştir. Hepsi Süleymân b. Mihrân yani el-A'meş- İbrâhîm- Ubeyde- İbn Mes'ûd kanalıyla benzer şekilde rivâyet etmiştir."

İmam Ahmed şöyle demiştir: Bize Muâviye tahdis etti, dedi ki: Bize el-A'meş, İbrâhîm- Alkame kanalıyla Abdullah'tan onun şöyle dediğini tahdis etti: Kitap ehlinde bir adam Nebî (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'e gelip "Ey Ebu'l Kâsım!" dedi. "Allah'ın mahlûkâtı bir parmak üzerinde, gökleri bir parmak üzerinde, yerleri bir parmak üzerinde, ağaçları bir parmak üzerinde, toprakları da bir parmak üzerinde taşıdığı sana ulaştı mı?" Bunun üzerine Rasulullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) azı dişleri görünecek kadar güldü. Sonra Allah (*azze ve celle*) "Onlar Allah'ın kadrini hakkıyla bilemediler..." âyetini indirdi.

Bunu el-Buhârî, Müslim ve en-Nesâî de el-A'meş'e uzanan tariklerden bu şekilde rivâyet etmiştir.

İmam Ahmed şöyle demiştir: Bize el-Huseyn b. Hasen el-Eşkar tahdis etti, dedi ki: Bize Ebû Küdeyne, Atâ- Ebu'd Duhâ kanalıyla İbn Abbâs'tan onun

şöyle dediğini tahdis etti: Bir yahudi, oturmaktayken Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in yanından geçiyordu. Dedi ki: "Allah'ın gökleri şunun -işâret parmağıyla işârette bulundu- üzerinde, yeri şunun üzerinde, dağları şunun üzerinde, diğer mahlûkâtı da şunun üzerinde tutacağı gün ne diyeceksin ey Ebu'l Kâsım?" Her birini söylediğinde parmağıyla işâret ediyordu. Bunun üzerine Allah (azze ve celle) "Onlar Allah'ın kadrini hakkıyla bilemediler" buyruğunu indirdi.

Bunu et-Tirmizi de "et-Tefsir"de Ebu'd Duhâ Müslim b. Subayh'a uzanan bir senedle rivâyet etmiş ve "Hasen sahih ve garibdir, bunu ancak bu vecihten biliyoruz" demiştir.

Ayrıca el-Buhâri şöyle demiştir: Bize Said b. Ufeyr tahdis etti, dedi ki: Bize Leys tahdis etti, dedi ki: Bana Abdurrahmân b. Hâlid b. Mûsâfir tahdis etti. Onun İbn Şihâb'dan, onun da Ebû Seleme b. Abdurrahmân'dan rivâyet ettiğine göre Ebû Hureyre (radiyallahu anh) şöyle demiştir: Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken işittim: "Allah yeryüzünü alır, göğü sağıyla dürer ve 'Ben Melik'im, yeryüzünün melikleri nerede?' buyurur." el-Buhâri bu vecihten teferrüd etmiştir. Müslim bunu başka bir vecihten rivâyet etmiştir.

el-Buhâri başka bir yerde şöyle demiştir: Bize Mukaddem b. Muhammed tahdis etti, dedi ki: Bize amcam el-Kâsım b. Yahyâ, Ubeydullah- Nâfi' kanalıyla İbn Ömer'den onun şöyle dediğini tahdis etti: Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: "Kıyâmet günü Allah yerleri tutar. Gök de sağ elinde olur. Sonra 'Ben Melik'im' buyurur." Bunu da bu vecihten yalnız el-Buhâri rivâyet etmiştir. Müslim bunu başka bir vecihten rivâyet etmiştir.

İmam Ahmed bunu başka bir tarikten bu siyaktan daha geniş ve uzun bir lafızla rivâyet etmiş, şöyle demiştir: Bize Affân tahdis etti, dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme tahdis etti, dedi ki: Bize İshâk b. Abdullah b. Ebi Talha'nın Ubeydullah b. Mukassim kanalıyla İbn Ömer'den tahdis ettiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) bir gün minberin üzerinde şu âyeti okudu: "Onlar Allah'ın kadrini hakkıyla bilemediler. Kıyâmet günü arz bütünüyle Onun kabzasındadır. Gökler sağ elinde dürülmüştür. O ortak koştuklarından münezzehtir, çok yücedir." Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) bir taraftan elini şöyle şöyle hareket ettirerek onunla işârette bulunuyor, elini bir öne getirip bir arkaya götürüyordu. (Diyordu ki:) "Rab 'Cebbâr Benim, Mûtekebbir Benim,

Melik Benim, Aziz Benim, Kerim Benim! diye kendisini temsil etmektedir." Bundan dolayı minber Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'i sarstı. Öyle ki "Kesin onu devirecek!" dedik. İbn Kesir'den yapılan nakil sona erdi.

Musannif -Allah Teâlâ ona rahmet etsin- şöyle demiştir: Müslim İbn Ömer kanalıyla Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem)'in şöyle buyurduğunu rivâyet etmiştir: *"Allah kıyâmet günü gökleri dürer, sonra onları sağ eliyle alır ve şöyle buyurur: 'Ben Melik'im! Cebbârlar nerede? Mütekebbirler nerede?' Sonra yedi kat yeri dürer, sonra onları soluyla alır ve şöyle buyurur: 'Ben Melik'im! Cebbârlar nerede? Mütekebbirler nerede?'"*

İbn Abbâs'tan şöyle dediği rivâyet edilmiştir: *"Yedi kat gök ve yedi kat yer Rahmân'ın avucunda ancak sizden birinin elindeki hardal tanesi gibidir."*

İbn Cerîr şöyle demiştir: Bana Yûnus tahdis etti, dedi ki: Bize İbn Vehb haber verdi, dedi ki: İbn Zeyd dedi ki: Bana baham tahdis etti, dedi ki: Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Kürsî'nin içerisinde yedi kat gök ancak bir kalkanın içine atılmış yedi dirhem gibidir."*

Yine İbn Cerîr Ebû Zerr (radiyallahu anh)'ın şöyle dediğini rivâyet etmiştir: Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken işittim: *"Arş'a nispetle Kürsî ıssız geniş bir arâzinin önüne atılmış demir bir halka gibidir."*

İbn Mes'ûd'dan şöyle dediği rivâyet edilmiştir: *"En yakın gök ile ondan sonraki gök arasında beş yüz yıllık mesâfe vardır. Her iki gök arasında da beş yüz yıllık mesâfe vardır. Yedinci gök ile Kürsî arasında da beş yüz yıllık mesâfe vardır. Kürsî ile su arasında da beş yüz yıllık mesâfe vardır. Arş suyun üzerindedir. Allah da Arş'ın üzerindedir. Yaptıklarınızdan hiçbir şey O'na gizli kalmaz."* Bunu İbn Mehdi, Hammâd b. Seleme- Âsım- Zirr- Abdullah kanalıyla tahriş etmiştir. Yine bunun benzerini el-Mes'ûdi Âsım'dan, o Ebû Vâil'den, o da Abdullah'tan rivâyet etmiştir. Hâfız ez-Zehebi böyle söylemiş ve *"Bu hadisin birçok tarîki vardır"* demiştir.

Abbâs b. Abdulmuttalib'den şu rivâyet edilmiştir: *"Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) 'Gök ile yer arasında ne kadar mesâfe olduğunu biliyor musunuz?' diye sordu. Biz de 'Allah ve Resûlü daha iyi bilir' dedik. Bunun üzerine şöyle buyurdu: 'İkisinin arasında beş yüz senelik yürüme mesâfesi"*

*vardır. Her iki gök arasında da beş yüz senelik yürüme mesâfesi vardır. Her bir göğün kalınlığı da beş yüz senelik yürüme mesâfesidir. Yedinci gök ile Arş arasında bir deniz vardır ki en aşağısı ile en yukarısı arasındaki mesâfe gök ile yer arasındaki mesâfe kadardır. Allah subhânehû ve teâlâ onun üzerinde-
dir. Âdemoğullarının yaptıklarından hiçbir şey O'na gizli kalmaz.” Bu hadisi Ebû Dâvûd ve başkaları tahric etmiştir.*

Şerh: “Müslim İbn Ömer kanalıyla...” Müslim'in rivâyeti bu şekildedir. el-Humeydi “Bu daha tamdır” demiştir. Müslim'in kitabında Sâlim- babası kanalıyla rivâyet edilmiştir.

Bunu ayrıca el-Buhârî, Ubeydullah- Nâfi' kanalıyla İbn Ömer'den şöyle rivâyet etmiştir: “Allah kıyâmet günü yerleri tutar. Gök de sağ elinde olur.” Bunu Müslim Ubeydullah b. Mukassim kanalıyla rivâyet etmiştir.

Derim ki: Bu hadisler ve bu manadaki hadisler Allah'ın azametine, kudretinin ve yarattıklarının büyüklüğüne delâlet etmektedir. Allah (svt) kullarına sıfatlarıyla ve acayip mahlûkâtıyla tanıtmaktadır.

Hepsi O'nun kemâlini, ibâdeti hak eden tek varlık olduğunu, rabliğinde ve ilahlığında ortağının bulunmadığını öğretmekte ve göstermektedir. Yine bunlar sıfatların Allah'ın celâline ve azametine yaraşır şekilde isbat edileceğini göstermektedir. İsbat ederken temsile sapılmamalı, tenzih ederken ta'tile sapılmamalıdır. Kitab ve Sünnet naslarının gösterdiği, ümmetin selefının ve imamlarının, onlara güzellikle tâbi olanlarının, İslâm ve iman üzere izlerinden gidenlerin takip ettiği yol budur.

Bu sahih hadislerde Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)'in Rabbini O'nun kemâl sıfatlarını azametine ve celâline yaraşır şekilde anarak ululaması, yahudileri de Allah hakkında bildirdikleri, O'nun azametine delâlet eden sıfatlar hususunda doğrulaması üzerinde düşün. Yine bu hadislerde Allah'ın arşının üzerinde olduğunu isbat edildiğini, Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)'in bunlardan herhangi biri hakkında “Kastedilen zâhiri değildir” ya da “Bunlar Allah'ın sıfatlarını yarattıklarının sıfatlarına benzetmeye götürür” dememiştir. Bu hak olsaydı emini bunu ümmetine aktarırdı. Zira Allah dini onun için kemâle erdirmiş ve üzerindeki nimetini tamamlamıştır. O apaçık bir tebliğ ortaya koy-

muştur. Allah'ın salavâtı ve selâmı onun, ashabının ve kıyâmet gününe dek tâbilerinin üzerine olsun.

Sahâbe (*radıyallahu anhum*) Nebîleri (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'den o Rab-bini hangi kemâl ve celâl sıfatları ile vasfetmişse hepsini öğrenmişler, bunlara iman etmişler, Allah'ın kitabına ve Rableri (*celle ve ala*)'nın sıfatları kapsamında içerdiklerine inanmışlardır. Allah Teâlâ'nın buyurduğu gibi: *"İlimde derinleşenler ise 'Ona iman ettik, hepsi Rabbimizin katındandır' derler."* (Âli İmrân, 7)

Aynı şekilde onlara güzellekle tâbi olanlar, tâbileri, muhaddislerin ve fakihlerin imamları da Allah'ı O kendisini ne ile vasfetmişse ve Resûlü O'nu ne ile vasfetmişse bunlarla vasfetmişlerdir. Sıfatlardan herhangi birini inkâr etmemişlerdir. Onlardan biri "Kastedilen zâhiri değildir" ya da "Bunların isbatı teşbihi gerektirir" dememiştir. Bilakis bunları söyleyenlere en sert şekilde tepki göstermişlerdir. Bu şüphelere cevap olarak Ehli Sünnet ve'l Cemaat'ın elindeki bilinen büyük kitapları kaleme almışlardır.

Şeyhulislâm Ahmed b. Teymiyye (*rahimehullah*) şöyle demiştir: "İşte başından sonuna kadar Allah'ın kitabı, Resûlü'nün sünneti, Sahâbe'nin ve Tâbiîn'in buyrukları, diğer imamların sözleri! Bunların tamamı Allah Teâlâ'nın her şeyin üzerinde olduğuna, Arş'in üzerinde olduğuna, göklerin üzerinde olduğuna, Arş'ına istivâ ettiğine delâlet eden açık ifâdeler ile doludur. Örneğin Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

'Güzel söz O'na yükselir ve onu sâlih amel yükseltir.' (Fâtır, 10)

'Hani Allah "Ey İsâ! Seni vefat ettirecek ve kendime yükselteceğim." buyurmuştu.' (Âli İmrân, 55)

'Hayır! Onu Allah kendisine yükseltmiştir.' (Nisâ, 158)

"Yükselme yollarının sahibi. Melekler ve Rûh O'na miktarı elli bin yıl olan bir günde yükselirler.' (Meâric, 3-4)

'Gökten yere işleri çekip çevirir. Sonra işler miktarı sizin saydıklarınızla bin yıl olan bir günde O'na yükselir.' (Secde, 5)

'Yukarılarındaki Rablerinden korkarlar.' (Nahl, 50)

'O ki yerde ne varsa hepsini sizin için yarattı. Sonra gece yönelip onları yedi gök hâlinde düzenledi.' (Bakara, 29)

'Şüphesiz Rabbiniz gökleri ve yeri altı günde yaratan, sonra Arş'a istiva eden Allah'tır. Geceyi onu ısrarla takip eden gündüze sarıyor. Yine O güneşi, ayı ve emrine amâde yıldızları yaratandır. Dikkat edin! Yaratmak da buyurmak da O'na mahsustur. Âlemlerin Rabhi Allah ne yücedir!' (A'râf, 54)

'Şüphesiz Rabbiniz gökleri ve yeri altı günde yaratan, sonra Arş'a istiva eden Allah'tır. İşleri çekip çevirmektedir. Onun izni olmadan şefaat edecek kimse yoktur. İşte bu Rabbiniz Allah'tır. Şu hâlde O'na ibadet edin. Hâlâ öğüt almaya-cak mısınız?' (Yûnus, 3) Bu âyette tevhidin iki kısmını da zikretmiştir.

'Allah görmekte olduğunuz gökleri bir direk olmadan yükselten, sonra Arş'a istiva edendir.' (Ra'd, 2)

'Yeri ve en yüce gökleri yaratan tarafından peyderpey indirilmiştir. Rahmân Arş'a istiva etmiştir.' (Tâhâ, 4-5)

'Sen, o ölümsüz ve daima diri olana tevekkül et. O'nu her türlü övgüyle tesbih et. Kullarının günahlarından haberdar olarak O yeter! Gökleri, yeri ve ikisi arasındakileri altı gün içinde yaratan, sonra da Arş'a istiva eden Rahmân'dır. Sen bunu haberdar olana sor!' (Furkan, 58-59)

'Allah gökleri, yeri ve arasındakileri altı günde yaratan, sonra Arş'a istiva edendir. O'nun dışında ne bir vefiniz ne bir şefaatçiniz vardır. Hâlâ öğüt almaya-cak mısınız? Gökten yere işleri çekip çevirir. Sonra işler miktarı sizin saydıklarınızla bin yıl olan bir günde O'na yükselir.' (Secde, 4-5)

'O, gökleri ve yeri altı günde yaratan, sonra Arş'a istiva edendir. Yere gireni ve ondan çıkantı, gökten ineni ve ona yükseleni bilir. Nerede olursanız olun, O sizinle beraberdir. Allah yaptıklarınızı görür.' (Hadid, 4) Burada Allah Teâlâ ilminin, kudretinin, ihâtâsının ve görüşünün kapsayıcılığını zikretmektedir.

'Gökte olanın, sizi yere batırıvermeyeceğinden emin mi oldunuz? O zaman yer sarsıldıkça sarsılır. Yahut gökte olanın üzerinize taş yağdıran bir fırtına göndermeyeceğinden emin mi oldunuz? Tehdidimin ne demek olduğunu yakında bileceksiniz!' (Mülk, 16-17)

O. Hakim ve Hamid olan tarafından peyderpey indirilmiştir.' (Fussilet, 42)

'Kitab'ın indirilmesi, Aziz ve Hakim olan Allah tarafından'dır.' (Casiye, 2)

'Firavun. "Ey Hâmân, bana yüksek bir kule yap; belki yollara, göklerin yollarına erişirim de Musa'nın İlahı'nı görürüm! Doğrusu ben onu, yalancı sanıyorum" dedi.' (Mû'min, 36-37)" Şeyhulislâm (rahimehullah)'ın sözleri sona erdi.

Derim ki: İmamlar -Allah Teâlâ onlara rahmet etsin- Cehmiyye, Mutezile ve Eş'ariyye gibi sıfat inkârcılarına reddiye olarak kalem aldıkları eserlerinde Sahâbe'nin ve Tâbiin'in sözlerini aktarmışlardır.

Örneğin hâfız ez-Zehebî "Kitâbu'l Uluvv"da ve başka kitaplarında sahih isnadlarla Nebî (sallallahu aleyhi ve sellem)'in eşi Ümmü Seleme'den onun Allah Teâlâ'nın "Rahmân Arş'a istiva etmiştir" buyruğu hakkında şöyle dediğini zikretmiştir: "İstiva bilinmeyen bir şey değildir. Nasıllığına ise akıl ermez. Bunu ikrar iman, bunu inkar küfürdür." Bunu İbnu'l Münzir, el-Lâlekâî ve başkaları sahih senedlerle rivâyet etmiştir.

Yine ez-Zehebî şunları aktarmıştır:

Süfyân b. Uyeyne'den şöyle dediği rivâyet edilmiştir: Rabîa b. Ebî Abdurrahmân'a "İstiva nasıldır?" diye soruldu. O da şöyle dedi: "İstiva bilinmeyen bir şey değildir. Nasıllığına ise akıl ermez. Mesaj Allah'tandır. Resûl'e düşen tebliğ, bize düşen tasdiktir."

İbn Vehb şöyle demiştir: Mâlik'in yanındaydık. Bir adam girdi ve "Ey Ebû Abdullah! Rahmân Arş'a istiva etti ama nasıl istiva etti?" diye sordu. Bunun üzerine Mâlik başını eğip bir süre sessiz kaldı. Vücudundan sıcak terler boşanmaya başladı. Sonra şöyle dedi: "Rahmân kendisini vafsettiği üzere Arş'a istiva etmiştir. 'Nasıl?' denmez. O'nun hakkında 'Nasıl?' denemez. Sen bir bidatçisin. Çıkarın şunu!" Bunu el-Beyhaki sahih bir isnadla el-Beyhakî'den rivâyet etmiştir.

Bunu ayrıca Yahyâ b. Yahyâ şu lafızla rivâyet etmiştir: "İstiva bilinmeyen bir şey değildir. Nasıllığına ise akıl ermez. Buna iman vacip, bunu sormak bidattir."

ez-Zehebî sonra şöyle demiştir: "Bak onlara! Allah hakkında istivayı nasıl isbat etmişler, onun bilindiğini, lafzının açıklamaya ihtiyaç duymadığını bildirmişler, nasıllığının ise bilinemeyeceğini söylemişlerdir!"

el-Buhârî "Sahih"inde "istiva etti" buyruğu hakkında Mücâhid'in "Arş'in üzerine yükseldi" dediğini aktarmıştır.

İshâk b. Râhûye şöyle demiştir: "Birçok müfessiri 'Rahmân Arş'a istiva etti' yani yükseldi' derken işittim."

Muhammed b. Cerîr et-Taberî Allah Teâlâ'nın "Rahmân Arş'a istiva etti" buyruğu hakkında "yani yükseldi" demiştir.

Bunun şahidleri Sahâbe'nin, Tâbiîn'in ve tâbilerinin sözleri arasında çoktur. Abdullah b. Ravâha (radiyallahu anh)'ın sözleri de bu kapsamdadır:

Şehâdet ettim ki vaadi haktır Allah'ın

Ve ateştir kâfirlerin barınağı

Arş da suyun üzerindedir

Ve Arş'in üzerindedir Alemlerin Rabbi

Onu saygın melekler taşır

Allah'ın nişanlı melekleri

ed-Dârimî, el-Hâkim ve el-Beyhakî en sahih isnadla Âlî b. el-Hasen b. Şakîk'ten şöyle dediğini rivâyet etmiştir: İbnu'l Mubârek'i şöyle derken işittim: "Rabbimizi yedi semasının yukarısında, Arş'a istiva etmiş ve yarattıklarından ayrı olarak bileceğiz. Biz Cehmiyye'nin söylediği gibi söylemeyiz."

ed-Dârimî şöyle demiştir: Bize el-Hasen b. es-Sabbâh el-Bezzâr el-Bağ-âdî tahdis etti, dedi ki: Bize Âlî b. el-Hasen b. Şakîk tahdis etti. Onun İbnu'l Mubârek'ten rivâyet ettiğine göre ona "Rabbimizi nasıl bileceğiz?" diye soruldu. O da "Arş'in yukarısında, yedinci göğün yukarısında, Arş'in üzerinde ve yarattıklarından ayrı olarak bileceğiz" dedi.

el-Evzâî'nin sözü geçmişti: "Biz Tâbiîn'in sayısı çok fazla iken 'Zikri yüce Allah Arş'ının üzerindedir' diyorduk ve Sünnet'te varid olanlara iman ediyorduk."

Ebû Ömer et-Talemenkî el-Usûl isimli eserinde şöyle demiştir: "Ehli Sünnet müslümanlar Allah Teâlâ'nın Arş'ına zâtı ile istivâ ettiği üzerinde icmâ etmiştir."

Ebû Ömer et-Talemenkî yine bu kitapta şöyle demiştir: "Müslümanlar Allah'ın Arş'ına mecâzî değil hakikî manada istivâ ettiği üzerinde icma etmiştir." Sonra senediyle Mâlik'ten "Allah semadadır, ilmi ise her yerededir" dediğini aktarmıştır.

Yine o aynı kitapta şöyle demiştir: "Ehli Sünnet müslümanlar *'Nerede olursanız olun, O sizinle beraberdir'* buyruğunun ve Kur'an'daki benzeri buyrukların manasının Allah'ın ilmi(nin beraberliği) olduğu, Allah'ın zâtı ile semâvâtının üzerinde olduğu, Arş'ına dilediği şekilde istivâ ettiği üzerinde icma etmişlerdir." Bu onun kitabındaki ifâdeleridir.

Bu manadaki ifadeler Sahâbe'nin, Tâbiîn'in ve imamların sözleri arasında çoktur. Onlar Allah'ın gerek kitabında gerekse Resûlü'nün diliyle isbat ettiklerini hakikî manada, Allah'ın celâline ve azametinde yaraşır şekilde isbat ediyorlar, yaratılmışlara benzemekten de O'nu tenzih ediyorlardı. Bir misâl ya da nicelik dile getirmiyorlardı. Nitekim bunu bu babda onlardan aktarmış bulunuyoruz.

Hâfız ez-Zehebi şöyle demiştir: "Allah Teâlâ'nın Arş'ının üzerinde olduğunu inkâr ettiği duyulan ilk kimse Ca'd b. Dirhem'dir. Ayrıca o Allah'ın bütün sıfatlarını inkâr etmiştir. Hâlid b. Abdullah el-Kasrî onu öldürmüştür. Kıssası meşhurdur.

Bu görüşü ondan Cehmiyye'nin imamı Cehm b. Safvân almıştır. O bu görüşü açıktan savunmuş ve bu görüşe delil olarak şüpheler ileri sürmüştür. Bu Tâbiîn asrının sonlarında olmuştur. Bu görüşe o zamanın imamları karşı çıkmıştır. el-Evzâî, Ebû Hanife, Mâlik, Leys b. Sa'd, Sevrî, Hammâd b. Zeyd, Hammâd b. Seleme, İbnu'l Mubârek ve onlardan sonra gelen hidâyet önderleri bunlara örnektir.

Şam ehlinin imamı el-Evzâî yüz elli yılının başlarında bu görüş ortaya çıktığında bize Abdolvâsi' el-Ebherî'nin Ebû Bekr el-Beyhakî'ye uzanan senediyle haber verdiği şeyi söylemiştir: (el-Beyhakî dedi ki:) Bize Ebû Abdullah el-Hâfız haber verdi, dedi ki: Bana Muhammed b. Âli el-Cevherî Bağdad'da haber

verdi, dedi ki: Bize İbrâhim b. el-Heyssem tahdis etti, dedi ki: Bize Muhammed b. Kesir el-Müssisi tahdis etti, dedi ki: el-Evzâî'yi şöyle derken işittim: 'Biz Tâbiin'in sayısı çok fazla iken "Allah Arş'ının üzerindedir" diyorduk ve Sün-net'te varid olanlara iman ediyorduk.' Bunu el-Beyhaki 'es-Sıfât'ta rivâyet etmiştir. Râvileri sika imamlardır.

İmam Şâfiî şöyle demiştir: 'Allah Teâlâ'nın bazı isimleri ve sıfatları vardır ki hiç kimse onları reddedemez. Kim kendisinin katında hüccet sâbit olduktan sonra onları reddederse kâfir olur. Kendisine hüccet ikâme edilmeden önce ise cehâleti sebebiyle mâzurdur. Biz bu sıfatları kabul ederiz ve bu sıfatların bir şeye benzemediğini söyleriz. Allah Teâlâ'nın kendisinin bir şeye benzemediğini bildirdiği gibi: "O'nun benzeri hiçbir şey yoktur, O Semî'dir (İşitendir), Basîr'dir (Görendir)." (Şûrâ, 11)" "Fethu'l Bârî"den yapılan nakil sona erdi.

"Abbâs b. Abdulmuttalib'den şu rivâyet edilmiştir..." Müellif bu hadisi muhtasar olarak aktarmıştır. Ebû Dâvûd'un Sünen'inde yer aldığına göre Abbâs b. Abdulmuttalib şöyle demiştir: "Ben, aralarında Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in de bulunduğu topluluğun içinde, Bathâ'da idim. O topluluğun üzerinde bir bulut durdu. Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) ona baktı ve 'Buna ne diyorsunuz?' diye sordu. Onlar da 'Bulut (sehâb)' diye cevap verdiler. Sonra 'Ya muzn?' diye sordu. Onlar da 'Muzn de deriz' dediler. Sonra 'Ya inân?' diye sordu. Onlar da 'Înân da deriz' dediler. -Ebû Dâvûd 'Înânı tam olarak zaptedemedim' dedi.- Sonra 'Gök ve yer arasında ne kadar mesafe olduğunu biliyor musunuz?' buyurdu. Onlar da 'Bilmiyoruz' dediler. Bunun üzerine şöyle buyurdu: 'Şüphesiz ikisinin arasında yetmiş bir -ya da yetmiş iki ya da yetmiş üç- yıllık mesafe vardır. Sonra onun üzerindeki gök de bunun gibidir.' Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) yedi göğü de sayıp şöyle devam etti: 'Sonra yedinci göğün üzerinde, en yukarısı ile en aşağısının arasındaki mesafe iki göğün arasındaki mesafe kadar olan bir deniz vardır. Bunun da üstünde sekiz dağ keçisi vardır ki tırnaklarıyla dizlerinin arasındaki mesafe iki göğün arasındaki mesafe kadardır. Onların sırtlarında da Arş vardır. Onun en aşağısıyla en yukarısı arasındaki mesafe iki göğün arasındaki mesafe gibidir. Allah azze ve celle ise onun üzerindedir.'"

Hâfız ez-Zehebî şunları söylemiştir: "Ebû Dâvûd bunu hasen bir isnad ile rivâyet etmiştir. et-Tirmizî de bu hadisin bir benzerini Ebû Hureyre (radıyal-

lahu anhi'dan rivâyet etmiştir. Bu hadiste 'Bir gök ile diğeri arasındaki uzaklık beş yüz yıllık mesâfedir' buyrulmuştur. Bu iki rivâyet arasında bir çelişki söz konusu değildir. Çünkü bu mesafenin beş yüz yıllık mesâfe olarak takdir edilmesi örneğin kafilenin yürüyüşüne göredir. Hızlı giden postacıya göre de bu mesâfe yetmiş küsur yıllık mesâfedir. Nitekim normal yürüyüşe göre Mısır'la aramızda yirmi gün var' denebileceği gibi postacı yürüyüşüne göre üç gün olduğu da söylenebilir. Şerik bu hadisin bir kısmını Simâk'tan mevkuf olarak rivâyet etmiştir." ez-Zehebî'nin sözleri sona erdi.

Derim ki: Hadiste; muhkem âyetlerde, sahih hadislerde, selefîn Sahâbe, Tabiîn ve Tebe-i Tabiîn tabakalarının sözlerinde de geçtiği üzere Allah'ın arşının yukarısında olduğu açıkça ifade edilmiştir.

Bu hadisin el-Buhârî'de, Müslim'de ve diğer hadis kitaplarında birçok şahidi vardır. Şu hâlde bu hadisi zayıflayanların sözüne itibar edilmez. Çünkü savılması ve zâhirlerinden çevrilmesi mümkün olmayan şahidleri çoktur.

Bu hadis benzerleri gibi Allah'ın azametîne, kemâline, mahlûkâtının büyüklüğüne, O'nun kemâl sıfatlarıyla muttasıf olduğuna delâlet etmektedir ki O kendisini kitabında bu sıfatlarla nitelemiş, Resûlü (*sallallahu aleyhi ve sellem*) de onu bu sıfatlarla nitelemiştir. Yine bu hadis Allah'ın kudretinin kemâline, başkasının değil O'nun ibâdeti hak eden tek varlık olduğuna ve ortağının bulunmadığına delâlet etmektedir.

Muvaffakiyet Allah'tandır. Güç ve kuvvet ancak (çok yüce) Aliyy ve (çok büyük) Azîm Allah'tandır. Bize Allah yeter! O ne güzel vekildir!

Allah'ın salâtı resûllerin seyyidi ve müttakîlerin imâmı nebimiz Muhammed'in, âilesinin ve ashâbının tamamının üzerine olsun.

"Fethu'l Mecîd" kitabı (övgüye lâyık hükümdâr) el-Meliku'l Hamîd'in yardımıyla tamama erdi.